Науково-

документальна

серія книг

"Реабілітовані історією"

РЕАБІЛІТОВАНІ ІСТОРІЄЮ

ГОЛОВНА РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

ТРОНЬКО П. Т. (голова)
ДАНИЛЮК Ю. З. (заступник голови)
РЕЄНТ О. П. (заступник голови)
БОГУНОВ С. М.
БОГУЦЬКИЙ Ю. П.
ВОЙНАЛОВИЧ В. А.
ГОРБИК В. О.
ЖУЛИНСЬКИЙ М. Г.
ЗЕМЛЯНСЬКИЙ Ю. В.
ЗЯБЛЮК М. П.
КОКІН С. А.
КРЕМІНЬ В. Г.
КУРАС І. Ф.
ЛИТВИН В. М.
МАКОВСЬКА Н. В.
МАРЧУК Є. К.
ПИРІГ Р. Я.
ПШЕННІКОВ О. М.
РЕПРИНЦЕВ В. Ф.
РУБЛЬОВ О. С.
СКЛЯРЕНКО Є. М.
СМИРНОВ Ю. О.
СМОЛІЙ В. А.
СОХАНЬ П. С.
ЧИЖ І. С.
ШЕМШУЧЕНКО Ю. С.

КИЇВ — ЗАПОРІЖЖЯ
2004

РЕАБІЛІТОВАНІ ІСТОРІЄЮ

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ

Книга перша

ОБЛАСНА РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

СТРЮК А. І.
(голова)
БЕРЕЖНИЙ О. П.
(заступник голови)
РЕБРО П. П.
(заступник голови)
ДІДЕНКО Л. В.
ЖИЛІНСЬКИЙ В. І.
КАМІНСЬКИЙ В. Л.
ЛЮТИЙ Г. І.
МАЛЬОВАНИЙ М. М.
МІРОШНИЧЕНКО Т. К.
ОЛЯНІНА О. П.
СИДОРЕНКО М. М.
СКЛЯРЕНКО Є. М.
СЛЬОТА В. П.
ТЕДЕЄВ О. С.
ТУРЧЕНКО Ф. Г.

Видавництво

"Дніпровський металург"
Запоріжжя — 2004

ББК 63.3(4Укр)6
УДК 913(477)
Р 31

Науково-редакційний підрозділ Запорізької облдержадміністрації з підготовки та випуску серії книг "Реабілітовані історією":

РЕБРО П. П. (керівник),
ДЕРЕВ'ЯНКО І. С.,
МЕДВЕДЄВА Н. І.,
НАУМЕНКО І. Я.,
ПІДДУБНИЙ А. І.,
РЕВ'ЯКІН С. Д.,
ТКАЧЕНКО В. Г.,
ТКАЧЕНКО О. Я.,
ШЕВЧЕНКО В. І.

СКЛЯРЕНКО Є. М. — головний консультант, доктор історичних наук, професор.

Рецензенти:

ЛЯХ С. Р. — доктор історичних наук, професор, завідуючий кафедрою історії України Запорізького державного університету;

ТУРЧЕНКО Ф. Г. — доктор історичних наук, професор, декан історичного факультету Запорізького державного університету;

РЕКОТОВ В. П. — кандидат юридичних наук, доцент, заступник начальника кафедри загальноправових дисциплін Запорізького юридичного інституту МВС України.

Реабілітовані історією (Запорізька область): Науково-документальне видання. —
Р31 Запоріжжя: Дніпровський металург, 2004. — 584 с.
ISBN 966-7748-53-7 (повне зібрання)
ISBN 966-7748-54-5 (кн.1)

Першу книгу запорізького тому Всеукраїнської серії томів "Реабілітовані історією" відкриває дослідження вчених-істориків "Під жорнами "класової боротьби" (Політичні репресії на Запоріжжі)". У другому розділі "Мовою документів" уміщені унікальні документальні матеріали, що стосуються тих жахливих подій. Третій розділ книги "Трагічні долі" склали документальні розповіді про репресованих державних діячів, керівників трудових колективів, майстрів літератури і мистецтва, вчених, робітників і селян, борців за незалежну Україну. Найбільше місця в книзі відведено для біографічних довідок про наших земляків, які були репресовані в роки тоталітаризму і реабілітовані лише наприкінці XX століття (розділ "Повернені імена"). В цьому томі їх 3183.

ББК 63.3(4Укр)6
УДК 913(477)

ISBN 966-7748-53-7 (повне зібрання)
ISBN 966-7748-54-5 (кн.1)

© "РЕАБІЛІТОВАНІ ІСТОРІЄЮ", 2004
© "ДНІПРОВСЬКИЙ МЕТАЛУРГ", 2004

ВІНОК ПАМ'ЯТІ І ШАНИ

У нашій країні в роки тоталітаризму паралельно зі спорудженням Дніпрогесу й Магнітки, підкоренням небес і океанів, колективізацією й індустріалізацією велася війна... з власним народом. Про це свідчать гори документів, що зараз вивчаються істориками, дослідниками, краєзнавцями. А мотивувалися ці масові репресії загостренням класової боротьби в умовах будівництва соціалізму

Перед розпадом СРСР навіть союзний КДБ був змушений визнати, що в Радянському Союзі в 30-х — 50-х роках було засуджено й репресовано у позасудовому порядку за звинуваченням у політичних злочинах 3 мільйони 773 тисячі 234 особи. Цифри вражаючі! Тим часом громадські організації\ які добре обізнані з цим питанням (зокрема, "Меморіал "), вважають, що ці цифри ще треба збільшити принаймні в кілька разів...

Звичайно, репресії не оминули наш Запорізький край. Тут, де свого часу вибухнув найбільший в Україні селянський рух під проводом Н. Махна, де діяли десятки велелюдних трудових колективів (Дніпробуд, "Запоріжсталь", "Комунар", завод імені Баранова та ін.), де цілі райони населені болгарами, німцями та іншими нацменшинами, косі сталінських репресій було особливо привільно.

І ось надсекретні архіви відкриті. Закон про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні, прийнятий Верховною Радою УРСР 17 квітня 1991 року, зажадав відновлення справедливості, усунення наслідків свавілля і порушень громадянських прав.

Хай же це видання стане вінком пол\ 'яті і шани на невідому могилу наших співвітчизників, які стали невинними жертвами тоталітаризму і обернені в "табірний пил Тим же, хто пройшов пекло ГУЛЛГу і чудом вижив, бажаємо міцного здоров'я щастя, довголіття!

Пишаймося, читачу, що ми є сучасниками і учасниками процесу реабілітації сотень і тисяч людей, життя яким знівечив більшовицький режим. Повернімо їм їхні добрі, чесні імена. Зробімо все, аби подібне беззаконня більше ніколи не повторилося!

Запорізька обласна рада
Обласна державна адміністрація

ПЕРЕДМОВА

В умовах національного відродження України, розбудови її державності виняткового значення набули питання глибокого, всебічного дослідження історії українського народу, пов'язані передусім із XX століттям.

Життя вимагає відновлення історичної справедливості, повернення суспільству незаслужено забутих імен співвітчизників, вшанування тих, хто боровся за свободу і незалежність України.

У вирішенні цих питань особливої ваги набуває проблема політичних репресій за тоталітарного режиму, яка завжди була гострою і болючою для нашого суспільства.

Ось чому, підтримуючи пропозиції Академії наук. Державного комітету по пресі, Служби безпеки України, Всеукраїнської спілки краєзнавців та культурно-просвітницького товариства "Меморіал", Президія Верховної Ради б квітня 1992 року та Кабінет Міністрів України 11 вересня 1992 року прийняли постанови про підготовку і випуск науково-документальної серії книг "Реабілітовані історією Для організації цієї роботи було створено Головну редакційну колегію на чолі з академіком П. Т. Троньком.

Постанова Кабінету Міністрів України вимагала утворення аналогічних редакційних колегій і науково-редакційних підрозділів у всіх областях, Республіці Крим, у містах Києві та Севастополі.

У Запорізькій області такі редколегія і науково-редакційний підрозділ почали діяти з березня 1996року (розпорядження голови обласної державної адміністрації № 188 від 19 березня 1996 року).

За сім років колектив науково-редакційпого підрозділу опрацював величезну кількість архівних матеріалів про репресії на Запоріжжі, за сприяння обласної державної адміністрації видав тритомник "Повернені імена", п'ять випусків альманаху-щорічника "Спокута" та ін. А нині до читача йде перша книга запорізького тому Всеукраїнської серії "Реабілітовані історією". Вона починається розділом "Під жорнами "класової боротьби", підготовленим науковцями Запоріжжя, які, аналізуючи факти і документи з історії краю, дають виважену, аргументовану картину політичних репресій в регіоні. Наступні розділи книги: "Мовою документів в якому подаються найважливіші документальні матеріали; "Трагічні долі" — нариси про наших земляків, які стали жертвами беззаконня; "Повернені імена" — розділ, в якому наведені 3183 короткі біографічні довідки про репресованих запоріжців.

Наприкінці книги розташовані довідкові матеріали.

За допомогу в підготовці книги обласна редакційна колегія висловлює глибоку подяку науковцям, управлінню Служби безпеки України в Запорізькій області, обласній прокуратурі, Державному архіву Запорізької області і головному консультанту — доктору історичних наук, професору Є. М. Скляренку.

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

О. М. ІГНАТУША, Л. І. КИРИЛАШ, О. В. СТАРУХ, В. П ТКАЧЕНКО, Є. Г. ЦОКУР

ПІД ЖОРНАМИ "КЛАСОВОЇ БОРОТЬБИ"

Політичні репресії на Запоріжжі (1917-1990 рр.)

I.

Суперечливе XX століття, великі і сумні 1900-ті... Для українського народу цей час пов'язаний з революційно-визвольними змаганнями, спробою створення власної держави у 1917-1920 роках, безкровним здобуттям незалежності в 1991 році. А між цими двома датами лежить сумна, трагічна смуга, наповнена жахливими явищами, еквівалентом яких стали в українській мові слова іноземного походження: репресії, терор, геноцид і тоталітаризм. Важко відшукати українську родину, якої не торкнулися політичні репресії, яку оминула каральна система ЧК—ОГПУ—НКВД—КГБ, якій пощастило не втратити рідних чи близьких від страшних голодоморів 1921-1922, 1932-1933, 1946-1947 років.

Суспільство, яке виникло та існувало на уламках Російської імперії, до того історії було невідомим. Аналіз його характерних рис надав змогу виділити окремий тип політичного режиму — тоталітарний. Тоталітаризм (від лат. totalitas — цілісність) — категорія, що визначає низку суспільно-політичних режимів XX століття. Тоталітаризму притаманні такі риси: всеохоплююча ідеологія, яка апелює не до розуму людини, а до її інстинктів; наявність однієї партії, носія цієї ідеології, і одночасно знеособленої машини влади над усіма сферами суспільного життя; наділений надзвичайними якостями вождь; апарат безперервного терору[1]. В державі такого типу влада втручається в усі сфери суспільного життя, в ній зникає кордон між політичним і не політичним, під регулювання політики підпадає все, аж до побутового та сімейного життя[2]. Людина, окрема особистість в такому суспільстві зникає, бо тоталітарне мислення виходить із презумпції "механічного порядку", з такої картини світогляду, де людина померла — звідси відомий сталінський афоризм: "незаменимых людей у нас нет". Цей тривіальний вислів є відбитком нетривіальних подій — геноциду з боку тоталітарного режиму. Трагедія, пов'язана з втратою особистості, зникає[3]. Формується новий тип людини, якій притаманні сліпа віра в крайній цинізм, людини, яка в умовах ерозії традиційних цінностей втрачає особисте "я" та самодетермінацію, і тому готова цілком підпорядковуватися будь-кому[4].

Початок формування такої системи сягає часів великого зламу — 1917 року, коли до влади після повалення царизму і нездатності Тимчасового уряду опанувати ситуацією, прийшла партія більшовиків, що репрезентувала маргінальні верстви населення та використовувала найбільш ліворадикальну ідеологію. Прийшла, до речі, не маючи загальної підтримки населення Росії, і тим більше України, — в останній більшовики під час виборів до Всеросійських установчих зборів отримали 10% голосів. Зрозуміло, що така влада могла триматися біля керма тільки репресивно-радикальними заходами. Як відзначає неабиякий знавець комуністичної системи А. Авторханов, найрозвинутіше воєнно-поліцейське управління та науково розроблена система превентивного, вибіркового, але систематичного терору проти будь-якого прояву індивідуального чи групового політичного інакомислення дозволяла системі існувати[5].

З самого початку — після Жовтневої революції — Центральний Комітет більшовиків стяв на позицію необхідності застосування терору як заходу охорони радянської влади від повторення сумної долі Паризької комуни[6]. Вже на початку панування більшовиків було теоретично обгрунтовано терор як систему влади.[7]

1917 рік. Події Лютневої революції в Росії призвели до змін соціально-політичної обстановки в країні. В містах і селах прокотилася хвиля багатотисячних мітингів і демонстрацій. На місцях виникли нові органи влади. На початку березня, третього — у Бердянську, четвертого — у Мелітополі, п'ятого —

у Великому Токмаку, і нарешті, восьмого — в Олександрівську, були обрані Ради робітничих, селянських і солдатських депутатів. Більшість в них належала меншовикам, есерам та представникам національних партій. Наприклад, Олександрівський виконком Рад складався з 20-ти чоловік, більшовикам у той час належав лише один мандат. Були також призначені органи Тимчасового уряду — громадські комітети або тимчасові виконавчі комітети, які співпрацювали з міськими управами, земством і які очолював комісар Тимчасового уряду. Весна, літо і початок осені характеризувалися протистоянням сил. З одного боку виступали місцеві органи влади, які прагнули контролювати ситуацію і підтримувати громадянський мир, з іншого — більшовики, які проводили агітаційну роботу, влаштовували страйки, створювали на підприємствах воєнізовані підрозділи, готувалися до захоплення влади збройним шляхом. Зокрема, робітники Бердянська в ящиках з написом "Запчастини для жниварок" отримували зброю.

Жовтнева революція в Петрограді набула розголосу і на Запоріжжі. 27 жовтня 1917 року Олександрівська міська Дума на черговому засіданні розглядала питання про події у зв'язку з захопленням влади, голова ознайомив присутніх з телеграмами, які частково характеризували ситуацію. Після тривалого обміну думками та пояснення гласного більшовика М. Безпалого стосовно діяльності місцевої організації більшовиків Дума одноголосно, при одному, що утримався, ухвалила "стати на лінію рішучої боротьби з більшовицьким повстанням"[8]. При міському управлінні був створений Комітет з охорони громадської безпеки, до складу якого ввійшли представники міського і земського управлінь, Рад робітничих і солдатських депутатів, військових частин, соціалістичних партій і громадських організацій[9]. Гостра боротьба навколо питання про владу точилася і на пленумі Бердянської Ради. Тут більшовики також не отримали більшості[10]. Мелітопольська земська управа звернулася до губернських установ з проханням надіслати сотню солдатів з кулеметами "для ліквідації" анархії[11]. Не менш запекла боротьба за владу розгорнулася і в інших районах.

А більшовики тим часом розгорнули інтенсивну підготовку до збройного повстання. 13 листопада секретар ЦК РСДРП(б) О. Стасова направила листа в Сестрорецький комітет: "Шановні товариші! Просимо вас посприяти т. Буфетову (один з лідерів більшовицької фракції Ради — Авт.) в придбанні зброї для м. Олександрівська Катеринославської губернії"[12].

На місцях створювалися революційні комітети.

Перша спроба встановити радянську владу в Олександрівську відбулася 12 грудня 1917 року, вже на початку війни між більшовицьким Раднаркомом і Українською Центральною Радою. Цього дня до міста прибув загін чорноморських моряків на чолі з О. Мокроусовим, який направлявся з-під Белгорода до Севастополя. Розташувавшись на Південному вокзалі, моряки вирішили надати допомогу місцевим більшовикам у захопленні влади. На засіданні міської Думи було вирішено розпочати переговори між представниками моряків, військами Центральної Ради, донських козаків, що теж прийшли до міста, та делегатами Рад про уникнення збройного зіткнення. Але Мокроусов виступив категорично проти переговорів.

З Південного вокзалу розпочався артилерійський обстріл міста. Матроси захопили пошту, телеграф, електростанцію та водокачку[13]. Обстріл міста відбувався ще декілька раз, але перевага була на боці загонів Центральної Ради. Загін матросів змушений був залишити місто. 17 грудня на Пушкінській площі відбулося поховання жертв військової авантюри.

Більш вдалою спробою захоплення влади більшовиками виявилась у Бердянську, де вже 10 грудня 1917 року до влади прийшов Ревком.

Згодом було захоплено і Олександрівськ. 2 січня 1918 року на станцію міста прибуло чотири ешелони з петроградськими і московськими червоногвардійцями. Повітова Рада була розігнана, українські військові формування роззброєно, встановлено більшовицьку диктатуру. 4 січня 1918 року катеринославська більшовицька газета "Звезда" повідомила: "Олександрівськ, де гайдамаки зібрали значні сили, де в них було 14 броньованих автомобілів..., тепер узятий революційними військами".

Містом прокотилася хвиля арештів. Кількість арештованих була такою, що їх довелося тримати у вагонах на залізничній станції. Міські організації створили страйкові комітети, якими було оголошено загальний страйк "до відновлення порушених прав". У відповідь на ці вимоги В. Антонов-Овсієнко, командуючий військами більшовиків, що вели війну з Україною, зажадав, аби керівництво поштово-телеграфної служби, що розташовувалось у Харкові, було засуджене, а решта страйкуючих під конвоєм відіслана на роботи в донецькі шахти[14].

Більшовики розпочали запровадження надзвичайних заходів — "'воєнного комунізму". В промисловості відбувалася націоналізація. 20 січня 1918 року за підписохМ Леніна Раднарком видав декрет, згідно з яким Олександрівський завод авіадвигунів "ДЕКА" з його обладнанням, спорудами, інвентарем та сировиною конфісковувався і оголошувався власністю Російської республіки. Увесь службовий і технічний персонал був зобов'язаний залишатися на робочих місцях і виконувати свої обов'язки. За самовільне залишення посади або саботаж нове керівництво погрожувало революційним судом[15]. Це був приклад більшовицького розуміння "боротьби" з капіталістичною експлуатацією, запровадження "справедливих" відносин на виробництві...

У сільськогосподарських регіонах Запорізького краю селяни відбирали у поміщиків землю, худобу інвентар. З'їзд селянських депутатів Олександрівського повіту, який відбувся 1 березня 1918 року, схвалив дії волосних Рад щодо ліквідації поміщицького землеволодіння[16]. Не викликали позитивного відгуку у селян продовольчі загони, що почали проводити хлібозаготівлю по селах — для утримання влади в центральних регіонах Росії, особливо у великих містах, більшовикам вкрай був необхідним хліб... Протягом лютого-березня 1918 року тільки з Мелітопольського повіту було відправлено 595 вагонів хліба[17].

Не залишили поза увагою більшовики і своїх політичних супротивників. У Бердянську був створений військово-революційний трибунал, на одному із засідань якого для 112 заарештованих офіцерів вимагався смертний вирок. Але більшість членів трибуналу висловилася проти і офіцерів було звільнено. Традиція, коли закон щось важить, ще не зникла повністю... В Олександрівську на початку 1918 року військово-революційний штаб обклав місцеву буржуазію контрибуцією в півмільйона карбованців. Але події розгорталися не на користь більшовиків. Німецько-астрійські війська рушили на Україну. Центральна Рада поверталася. Для зміцнення влади і поглиблення своєї діяльності більшовики не мали часу.

У 1917-1920 рр. Запорізький край стає центром найпотужнішого селянського руху XX століття в Україні. Він пов'язаний з яскравою і своєрідною постаттю, селянським ватажком, уродженцем Гуляйпільщини Нестором Махном. Повернувшись з Бутирської в'язниці, він поринув у революційну боротьбу. Н. Махно був обраний головою місцевого Селянського союзу, а в серпні 1917 року ще й головою місцевої Ради робітничих і селянських депутатів. Під час корніловського заколоту під його керівництвом створюється загін "чорної гвардії", який нараховував до 60 чоловік[18]. Усунувши Олександрівського повітового комісара Тимчасового уряду і розігнавши місцеву міліцію, Н. Махно захопив владу і почав "революційні" перетворення у Гуляйпільській волості. Перш за все тут організували облік і перерозподіл поміщицьких земель, створили землеробські комуни і т. ін.

Після Жовтневого перевороту в Петрограді Н. Махно разом з більшовиками Катеринославщини вів боротьбу проти Центральної Ради, а навесні 1918 року махновці стали частиною Червоної армії. Пройшовши через низку перемог і поразок, добре знаючи настрої селянських мас, Н. Махно стає помітною фігурою революційного руху. Але, незважаючи на співпрацю з більшовиками, Н. Махно починає виявляти незадоволення заходами радянської влади, що стосувалися долі селянства — продрозкладки, створення комнезамів тощо. Він висуває тактику так званої "малої війни". Махновські загони займаються експропріацією майна поміщиків і "куркулів", грабежами заможних хуторян та німецьких колоністів, убивствами офіцерів та окремих представників влади.

З січня по квітень 1919 року в Гуляйполі відбулись три з'їзди Рад кількох волостей Олександрівського, Маріупольського, Бердянського, Павлоградського повітів. На них делегати виступили проти встановлення диктатури однієї партії (тобто правлячої більшовицької), наполягали на перегляді продовольчої політики, вимагали повної свободи друку, зборів для всіх політичних партій[19]. Особливо багато обурень висловлювалось на адресу надзвичайних комісій (російська абревіатура— ЧК, — Авт.). які розгорнули інтенсивну пропаганду, переслідування, арешти та розстріл прихильників політичних опонентів, в т. ч. прибічників Н. Махна. В 1919 році органи ЧК в селах Андріївської волості тільки за дві години розстріляли близько 500 чоловік, яких звинуватили в тому, що вони були "махновці, саботажники, дезертири, куркулі та інші антирадянські елементи"[20].

У липні 1919 року Н. Махно придушив григор'євський рух, а самого отамана було розстріляно. Ця акція змінила ставлення більшовицького керівництва до Н. Махна та сприяла зростанню його авторитету серед бійців Червоної армії, які на цей час відступили з України. Друга половина року характеризувалася швидким зростанням кількості махновських загонів за рахунок григор'євців та підрозділів

південної групи Червоної армії. Різні джерела дають чисельність повстанської армії від 20 до 100 тисяч вояків[21]. Махновці вели важкі бої з частинами армії генерала Денікіна. Навіть уклали договір з головою УНР Симоном Петлюрою проти Денікіна. Махновці вирушили у рейд по тилах денікінської армії. Махновські збройні загони блокували Маріуполь і Бердянськ. Внаслідок цього походу вся Північна Таврія, частина Катеринославщини опинилися під контролем Н. Махна.

Крім військових операцій, Н. Махно не залишав поза увагою питання політичного життя. В декларації "Революційної повстанської армії України (махновців)", яка була ухвалена 20 жовтня 1919 року на засіданні Військової Революційної Ради, було передбачено ведення боротьби проти надзвичайних заходів "воєнного комунізму", на захист села від експлуатації і поневолення містом, звинувачено партію більшовиків у захопленні та узурпації влади, придушенні політичних свобод, зокрема, забороні діяльності інших політичних партій. Головним завданням проголошувалося здійснення "третьої соціальної революції" — знищення будь-якої влади[22].

У листопаді 1919 року Червоній армії вдалось добитися перелому в боях з Денікіним. Велику роль у цьому зіграла і армія Нестора Махна, яка відтягнула на себе значні сили білогвардійців, громила їхні тилові комунікації.

Перед приходом в Україну керівництво компартії врахувало свої помилки і вжило заходи до їх недопущення. На початку грудня 1919 року в Москві пройшла VIII Всеросійська конференція РКП(б), на якій була прийнята резолюція "О Советской власти на Украине". Стратегічні плани більшовиків залишилися без змін, однак було вирішено тимчасово обмежити продрозверстку, весь тягар якої перенести на "кулаков", не форсувати створення комун і проводити передачу поміщицьких земель незаможним селянам.

З іншого боку, планувалося повне знищення повстанського руху; ставлення до якого відверто висловив представник українського ЦК Яковлев.: "Ликвидировать все банды и те повстанческие организации, которые сегодня бьют Деникина и которые завтра будут гораздо опаснее для нас. Никакого чувства благодарности по отношению к ним быть не может. Здесь один путь, путь беспощадности, самой решительной ликвидации"[23]. В резолюції конференції плани паргії мали досить мирно-завуальований вигляд: "...первейшей задачей советского строительства на Украине является извлечение местного оружия и сосредоточие его в руках рабоче-крестьянской Красной Армии"[24].

Наприкінці грудня 1919 року війська Червоної армії, які вели наступ проти армії генерала Денікіна, вступили на територію, що перебувала під контролем Революційної повстанської армії України (махновців). Як згадував історик махновського руху П. Аршинов, "зустріч між махновцями і червоноармійцями вийшла теплою, товариською' , але "така згода тривала з тиждень"[25]. Ще 11 грудня 1919 року голова Реввійськради РРФСР Л. Троцький видав таємний наказ № 180, яким передбачалося проведення заходів проти українських партизан: заборона їхнім загонам вести бойові дії спільно з Червоною армією, відведення їх в тил на розформування чи переформування, а у випадку відмови "отряд должен быть подвергнут беспощадной каре".

8 січня 1920 року Реввійськрада махновців у Олександрівську отримала наказ командування 14-ї армії червоних виступити на радянсько-польський фронт. Контрпропозицію повстанців — підписати військову угоду та надати політичну автономію махновським районам — ніхто навіть не збирався розглядати. Свідченням цього є відповідь члена Реввійськради Південного фронту Й. Сталіна своєму керівнику Л. Троцькому на пропозицію зненацька напасти на махновців: "Окружение Махно, начатое несколько дней назад, закончится 9-го. Приказ о выступлении против поляков был дан намеренно, чтобы получить лишний материал против Махно..."[26]

І дійсно, наступного дня — 9 січня Всеукраїнський революційний комітет постановив: "Махно зі своєю групою оголошується поза законом, як дезертири і зрадники"[27]. Червона армія розпочала наступ на "Махновію". Проте повстанці ще не позбулися наївної віри в Радянську владу і не бажали воювати з такими ж селянами та робітниками, як самі, а весь південь України був охоплений епідемією тифу, на який захворів і сам Н. Махно, тому 11 січня було прийнято рішення надати повстанцям відпустку на місяць і намагатись укласти з більшовиками військову угоду.

Територію, яку контролювала селянська армія, зайняли червоні війська і майже 35 тисяч махновців "добровільно-примусово" були влиті в їх ряди.

Проти тих махновців, які не бажали проливати кров за більшовиків і розійшлися по домівках або чинили опір, проводився безжальний червоний терор.

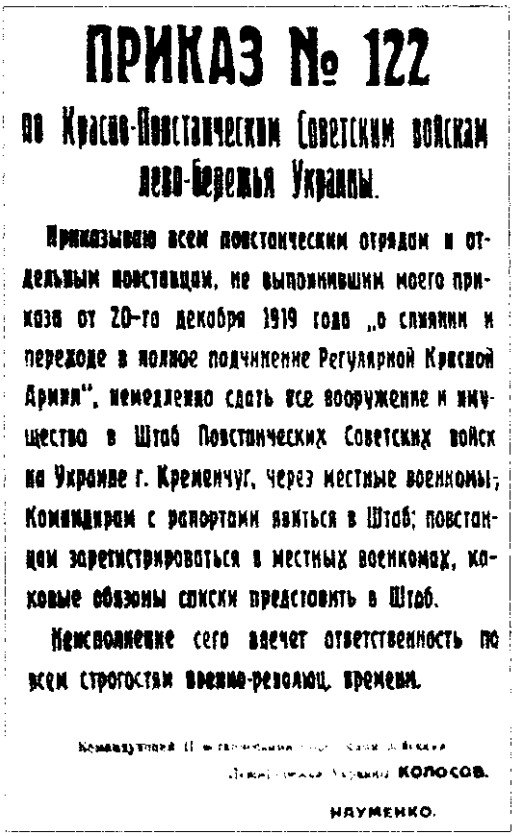

ПРИКАЗ № 122

по Красно-Повстанческим Советским войскам лево-берегья Украины.

Приказываю всем повстанческим отрядам и отдельным повстанцам, не выполнившим моего приказа от 20-го декабря 1919 года „о слиянии и переходе в полное подчинение Регулярной Красной Армии", немедленно сдать все вооружение и имущество в Штаб Повстанческих Советских войск на Украине г. Кременчуг, через местные военкомы; Командирам с рапортами явиться в Штаб; повстанцам зарегистрироваться в местных военкомах, полковые обозные списки предоставить в Штаб.

Неисполнение сего влечет ответственность по всем строгостям военно-революц. времени.

Командующий [illegible]

Левобережной Украины КОЛОСОВ.

НАУМЕНКО.

Наказ командування Червоної Армії про роззброєння українських повстанців ("махновців"). 1920 р."

Організація та виконання цієї роботи знову була покладена на органи ВЧК, які на час повернення Червоної армії в Україну набули значного досвіду і змогли виправити помилки періоду "революційного романтизму".

Восени 1920 року важке становище на радянсько-польському фронті та наступ Врангеля примусили більшовицьке керівництво укласти чергову угоду з махновцями про спільні дії. Але обидві сторони вже не довіряли одна одній, кожна сила мала на меті своє: більшовики — залучити додаткові військові формування для боротьби з Врангелем, махновці — домогтися автономії для Гуляйпільщини.

Активні бойові дії з боку махновських формувань забезпечили Червоній армії успіх на південному напрямі. Проте після розгрому Врангеля кримська група Н. Махна була майже вся підступно знищена більшовиками і на Гуляйполе здійснено напад. Рятуючись від смерті, залишки махновських загонів вирушили в рейд по Олександрівській, Катеринославській, Миколаївській та інших губерніях. Н. Махно знову став на шлях боротьби з більшовицькою владою. 16 грудня 1920 року біля села Федорівка махновці були оточені червоноармійськими частинами. Врятувалася лише кавалерія на чолі з самим Н. Махном. Повстанська армія позбавлялася притулку, втрачала підтримку населення, через бойові втрати та дезертирство вона танула на очах. Ще про одну біду написав сам Нестор Махно у своєму наказі у липні 1921 року: "Вследствие неурожая в юго-западной, южной и юго-восточной части Украины мы вынуждены были перебросить на Донщину в южную часть России, где к величайшему сожалению также неурожай и местами чуть не худший, откуда мы также должны перебросить в другие более урожайные районы и области"[28].

В середині серпня залишки армії під керівництвом Н. Махна востаннє пройшли через територію Запорізької губернії, де, крім переслідування червоними військами, вони зіткнулися із збройним опором з боку селян, які ще недавно були найбільш надійними союзниками махновців.

Це була агонія. 19 серпня 1921 р. Надзвичайна нарада по боротьбі з бандитизмом при Раднаркомі УСРР востаннє слухала доповідь "Про боротьбу з Батьком Махном[41] і одностайно констатувала, що махновський рух невдовзі припинить своє існування.

28 серпня 1921 року на чолі загону чисельністю в 78 бійців Н. Махно перетнув річку Дністер і перейшов на територію Румунії.

Практично одночасно широкий селянський повстанський рух його імені припинив збройну боротьбу з Радянською владою. Тільки поодинокі нечисленні загони ще деякий час порушували спокій в губернії.

Бойові дії громадянської війни на запорізькій землі завершувалися, наставав довгожданий мир.

Але надзвичайні органи та військові загони отримали наказ збирати відомості про села, які надавали активну допомогу формуванням Н. Махна, щоб застосовувати до цих сіл репресивні заходи. З цього часу майже всі оперативні зведення містять повідомлення про такі жорстокі заходи на Гуляйпільщині, Гіолопвщині, Михайлівщині, Якимівщині. В 1921 році органами ЧК в Гуляйполі було заарештовано 75 чоловік на чолі з Михайлом Авдієнком. Звинувачувалися вони у створенні повстансь-

яка, за твердженням звинувачення, мала на меті "повалення радянської влади шляхом збройного повстання і створення самостійної, української, незалежної, національної за формою держави". Керівника та більшість членів цієї так званої організації було розстріляно[10]. Ліквідація залишків махновщини набула широкомасштабного характеру. 24 вересня 1921 року голова Запорізької губчека доповідав керівництву про те, що активна військово-оперативна боротьба з бандитизмом в губернії завершена[11].

Водночас з ліквідацією махновщини більшовики вирішували і проблему своїх політичних супротивників. В 1921-1922 роках відбулися гучні процеси над керівництвом українських есерів та меншовицьким так званим "Південним центром". Відлуння цієї боротьби докотилося і до Запорізького краю. В селі Вибоєві Андріївської волості вчителі місцевої школи начебто створили есерівську організацію, яка нараховувала близько 20 чоловік[12]. А в Мелітополі, за оперативними зведеннями надзвичайних органів, діяла об'єднана есеро-меншовицька організація, до складу якої входило понад 50 членів[13]. Більшість із них була репресована, а решта вимушена була або терміново зникнути, або піти в підпілля.

Але найбільших переслідувань зазнала єдина легальна опозиційна партія — Українська комуністична партія (УКП). Ця партія мала найбільш розгалужену мережу на місцях. Зазнали погромів укапістські осередки в селах Чапаєвка, Попівка, Водяне, Олексіївка, в місті Бердянську, — всі вони звинувачувалися в підготовці збройного повстання проти радянської влади.

Ще одне "злободенне" питання стояло перед більшовиками — забезпечити харчами робітників і Червону армію. Хлібозаготівля в Україні проходила з величезними труднощами, продовольче питання стало політичним. Селянство відмовлялося безкоштовно здавати хліб. Представник ЧК у Мелітопольському повіті повідомляв про використання озброєних загонів при вилученні хліба у селян. Під час хлібозаготівлі в селі Ігнатівка таким загоном було заарештовано 193 "дезертири", 38 "куркулів-махновців" — з них 17 було розстріляно, а решту відправлено до концтаборів. Дещо за іншим сценарієм розгорталися події в селах Ялта і Урзуф. Після того, як селяни відмовилися здавати хліб, був проведений мітинг, на якому висунуто ультиматум та взято заручників. Тільки після цього хлібну розверстку було виконано[14].

II.

Політичні ідеали партії більшовиків, сформульовані в оновленій 1919 р. програмі РКП(б), передбачали витіснення релігії та релігійних організацій із сфери суспільного життя[15].

У церкві партія вбачала політичного конкурента, силу, здатну об'єднувати маси на основі релігійного світогляду. Така обставина визначила непримиренність ставлення російських, а услід за ними — і українських більшовиків до церкви як суспільної інституції.

Втілення в життя антирелігійної політики на Запоріжжі починалося неодноразово. Перша його спроба припадає на весну 1918 року, коли телеграфні повідомлення принесли виконавчим органам встановленої радянської влади категоричні вказівки про втілення в життя декрету РСФРР "Про відокремлення церкви від держави і школи від церкви". Не надіючись на можливість публікації тексту декрету в офіційних виданнях та місцевих газетах, його зміст передавався в рукописних та гектографічних копіях ділового листування радянських установ.

Декрет викликав різкий спротив населення та церковної ієрархії. І не тільки тому, що з-під ніг церкви вибивався економічний грунт її діяльності. Велике хвилювання вносили рядки декрету, пов'язані з відокремленням школи від церкви. Батьками учнів вони розцінювалися, як підрив моральних основ виховання. Тому не випадково в тих населених пунктах, де провідники радянської влади намагалися якнайшвидше втілити декрет Раднаркому в життя, виникли стихійні заворушення.

Вірячи в можливість демократичного розв'язання проблем, громадськість (а тоді майже вся вона була віруючою) збиралася на парафіяльні збори та на селянські сходи, щоб висловити своє невдоволення декретом і домогтися скасування його положень, що мали сумнівну вартість. 14 лютого 1918 року сільський сход села Веселянка Мелітопольського повіту одноголосно ухвалив: "Маючи на увазі, що Закон Божий в школах необхідний, тому з циркуляром... ми не згодні і приводити його до виконання не бажаємо"[16].

Діалог церкви з владою починався невтішно. Архівні документи повідомляють, що священик с. Кам'янського о. Пуд Алейников першим опинився в списку тих, до кого радянська влада застосувала контрибуцію як до класових противників. Громадянська позиція священика не влаштовувала місцевий радянський осередок, Вірогідно за його участю в с. Кам'янському активно обговорювалось питання продовження викладання Закону Божого в місцевих школах, оскільки 26 березня 1918 р. саме священик вніс це питання на засідання Кам'янської ради робітничих і селянських депутатів. Місцева рада, заангажована радянськими ідеями, відкинула звернення священика,

До загострення конфлікту спричинилася принциповість позиції обох сторін. Священнослужителі, в свою чергу, не мали наміру жонглювати християнськими цінностями на догоду класовим і політичним інтересам.

Губернська преса повідомляла про збуреність громадської думки появою декрету, обговорення його тексту після богослужінь і навіть про розгін у Катеринославі демонстрації богомольців, які висловлювали свій протест упослідженням церкви з боку більшовицького режиму

Втілення в життя заходів радянської влади було перервано стрімкою окупацією запорізького краю австро-німецькими військами, які йшли разом із загонами Центральної Ради.

У державній релігійній політиці Гетьманат розглядав церкву як вагомий чинник національного державного будівництва і бачив її майбутнє в традиційній співпраці з урядовими структурами. "Закон про тимчасовий державний устрій України", підписаний П. Скоропадським 29 квітня, проголошував православну церкву первенствуючою. Колишній Департамент ісповідань, який був лише часткою Міністерства внутрішніх справ УНР, відтепер поступався місцем більш повновладній структурі — Міністерству ісповідань Української Держави.

У церковному середовищі зрушення до поміркованості та консерватизму першочергово стало помітним серед управлінських структур церкви та частини соціально активного парафіяльного духовенства, котре на собі швидко відчуло негативні явища зламу традиційної структури парафіяльного устрою.

Труднощі військового часу, які переживала церква, були підсилені перебуванням в Україні окупаційних військ. З приналежних Пилипівській церкві м. Олександрівська будівель австрійськими частинами було зайнято приміщення колишньої церковно-парафіяльної школи. Воно використовувалось під шпиталь. Причт та церковний староста Петропавлівської церкви с. Балабино-Петрівське доповідали своєму благочинному, що в їхній парафії під постій австро-німецьких військ зайнято квартиру священика.

Дедалі частішали випадки замаху на церковне майно, іноді вони супроводжувалися навіть фізичною розправою над батюшками. З листування настоятеля Миколаївського храму м. Олександрівська отця Миколи Шовканя до благочинного дізнаємося про вбивство у листопаді — грудні 1918 р. священика Андрія Маньковського, з листа священика Миколаївської церкви с. Ново-Гупалівки Миколая Шумакова — про страту у с. Різдвянці махновцями священика Леоніда Котовича. Серйозними були й збитки, заподіяні церковній власності під час змагань за владу, розгулу бандитизму та анархії. Зокрема, під час нальоту анархістів на Олександрівськ і зруйнування ними місцевої в'язниці в червні 1918 р. було пошкоджено й розграбовано в'язничний храм.

Більшовицький режим поновився навесні 1919 року і на більш тривалий строк. Саме у січні того ж року Тимчасовим робітничо-селянським урядом України було прийнято декрет "Про відокремлення церкви від держави і школи від церкви". Він був аналогічний декрету РСФРР за назвою та й за суттю. Радянська влада в Україні під виглядом національного революційного законодавства тиражувала російські більшовицькі декрети.

Більша тривалість перебування радянської влади позначилася на діловодстві місцевих державних органів нагромадженням нових копій декретів та листування з приводу їх виконання.

Почалися й конкретні дії по втіленню в життя декрету "Про свободу совісті" (як його назвав В. Ленін — Авт.). Духовенство м. Олександрівська викликали до коменданта радянських військ для роз'яснення суті декрету. Цього, очевидно, вимагало не стільки просвітницьке прагнення більшовиків, скільки намагання жорстко протидіяти політичній опозиції. Саме таких розмахів починало набирати невдоволення місцевого населення декретом і політикою його впровадження.

До таких висновків приходимо, аналізуючи текст відозви, яку влада випустила від імені Олександрівського відділу народної освіти 19 березня 1919 року. В ній визнавався факт масового невдово-

лення запорізького населення більшовицькою антирелігійною політикою і вищезгаданим ленінським декретом, зокрема: "В місті **вперто поширюються** (підкреслення наше. — Авт.) наймерзотніші наклепи, ніби Радянська влада насилує релігійні почуття віруючих".

Вже в перші часи становлення радянської держави вона використовувала для свого утвердження масову демагогію, наклеювання політичних ярликів на опонентів, вживання методів погроз і прямого насилля. За порушення декрету, як пояснювала цитована вище відозва, передбачалося застосування п'ятирічного терміну ув'язнення, а в "прифронтовій смузі" (якою вважалася територія Олександрівська — Авт.), — "включно до розстрілу".

Методи роз'яснювальної роботи виявилися забутими. Знову заборонили викладання в школах Закону Божого. Дублюючи вказівки центру, на території краю поширювалися інструкції по роз'ясненню заходів. "Посади законовчителів всіх віровизнань скасовуються; колишні законовчителі зберігають заштатне утримання по 15 лютого", — повідомляла одна з таких інструкцій населенню Бердянського повіту[5].

З шкільних приміщень почали виносити ікони. Поки що їх несли до церкви...

Погляд влади на церкву та її служителів як на класових ворогів підкріплювали й документи інших вищих та місцевих органів влади, які поширювалися на периферії. Так, циркуляр Молочанського волосного революційного комітету, розісланий 29 березня 1919 року до сільських ревкомів, категорично вимагав: до складу революційних комітетів "не можуть увійти ченці та духовні служителі церкви й релігійних культів". Такий класовий підхід визначався і при формуванні інших державних структур, де, на думку більшовицького керівництва, всі ключові місця мали посісти більшовики. Так було і надалі. Коли в 1920 році загальним сходом представників Андріївської волості було обрано волосний комітет незаможних селян на чолі із громадянином, який водночас був церковним старостою, керівництво повітревкому відреагувало блискавично. "Незручного" голову комнезаму заарештували, призначили вибори нового комітету й добились " його надійності".

Накази повітових військових комісарів вимагали негайного взяття на облік "монахів і релігійних служителів церков і релігійних культів" як нетрудового елементу та зарахування їх до тилового ополчення. Типовим прикладом може служити наказ Мелітопольського повітового військкомату від 30 травня 1919 року, виданий друкарським способом і оприлюднений у громадських місцях.

Природно, що таке негативне ставлення влади до церкви викликало нові хвилі народного обурення.Отож не випадково центральні органи намагалися перекласти відповідальність за виконання непопулярних дій на плечі самого населення та представників місцевої адміністрації. 7 липня 1919 р. на адресу Мелітопольського повітового військкомату надійшла телеграма зі штабу Реввійськради, яка містила вказівку: всі клопотання громадян про залишення в своїх парафіях священиків, зарахованих до тилового ополчення, узгоджувати з місцевим повітовим виконкомом. Копія такої телеграми збереглася в діловодстві Новобогданівської сільської ради.

Злам радянської державної вертикалі приходом денікінських військ влітку 1919 р. повернув державний статус церкви у старе русло. Духовенство виходило зустрічати "нових визволителів" хлібом-сіллю, сподіваючись на краще.

Кожен політичний режим намагався вирішувати за церкву її проблеми і відвести їй собою визначене місце в суспільстві. Думки віруючих та їх пастирів при цьому мало кого цікавили. Білогвардійці теж були невдоволені, коли священики чи псаломщики порушували їхню роботу з політичної обробки населення. Начальник відділення контррозвідки Добровольчої армії, розквартированого в м. Олександрівську, 10 вересня 1919 р. звертався до жителів навколишніх волостей з пропозицією, щоб селяни не направляли в ролі своїх захисників і прохачів перед денікінцями місцевих священиків, мотивуючи тим, що останні "порушують нормальний хід слідства в справах арештованих".

Політичні симпатії білогвардійського режиму проявилися вповні й на церкві. Підтримували її лише тоді, коли церква демонструвала свою відданість заходам Добровольчої армії. На території краю поширювалися відозви і послання від імені "Тимчасового Вищого Церковного Управління на Півдні Росії", яке перебувало в обозі денікінців. На противагу — національно орієнтоване духовенство, як і світські діячі неросійського національного відродження, переслідувалися. Зазнав репресій і сам Катеринославський архієрей — архієпископ Агапіт (Вишневський) — за свою недавню симпатію та підтримку українського національного уряду — Директорії[6].

Чергове повернення більшовиків нічого нового не принесло. Радянська влада діяла в тому ж самому, як і денікінці, ключі суворого ставлення до священнослужителів, якщо вбачала факт політичної нелояльності духовної особи до "робітничо-селянської влади". В діловодстві Балківського волвиконкому збереглася копія вироку ревтрибуналу при 3-й стрілецькій дивізії (від 16 листопада 1920 р.) про піддання священика В. Корчака-Чепурковського "суспільно-примусовим роботам з позбавленням свободи терміном на п'ять років — умовно" за зберігання білогвардійської літератури[1].

Негативізм ставлення до церкви не одразу вкорінювався в практику роботи радянських установ, а тим паче — місцевого врядування. Вплив комуністів тривалий час не був всезагальним. Цікавим свідченням безперечної вагомості церковної о життя для населення часів громадянської війни є рішення загальних зборів с. Царицин Кут Мелітопольського повіту Таврійської губернії за травень-червень 1919 р. Загальні збори відбувалися за участю членів сільради. Та й головував на них, як правило, голова сільського виконкому. Збори були багатолюдними. Питання, що хвилювали населення, голова виносив на обговорення. Серед них були, наприклад, такі: "чи відзначати нам храмове свято в день Св. Миколи", про видачу грошей священику за освячення царини...

Показовим свідченням збереження церквою свого морального авторитету серед населення може слугувати також текст протоколу загальних зборів громадян Миколаївської волості Бердянського повіту від 14 листопада 1920 р. Збори розглядали питання про забезпечення церкви паливом на зиму. Ухвалили: "Миколаївську церкву опаленням забезпечити". Але прийняття цього рішення пройшло не гладко. Зерна більшовицького "класового виховання" вже почали проростати пагонами недовіри і зневаги до традицій. Ухвалу прийняли лише "після довгих дебатів" (підкреслення наше. — Авт.).

За умов відносної політичної стабілізації більшовицького режиму в 1920 р. активніше почали відбирати церковну землю. Впроваджуючи новий земельний закон, затверджений Всеукрревкомом 5 лютого, вже влітку вимагали звітів: кому і на яких умовах передано колишню церковну землю. Повітові земельні відділи збирали ці дані нарівні з відомостями про розподіл іншої "нетрудової" землі[2].

Навесні-влітку 1920 р. справа дійшла й до практичного усунення церкви від виконання функцій реєстрації актів громадянського стану. Таку реєстрацію вимагали здійснювати у відділах та підвідділах ЗАГС (запису актів громадянського стану) волревкомів та волвиконкомів. Вивчення керівниками ситуації на місцях показало, що такі структурні підрозділи майже ніде не діяли. У зв'язку з цим накази та "обов'язкові постанови" місцевої влади прискорювали "вилучення з ведення духовенства і рабинів" всіх метричних книг. У більшості випадків цю справу вдалося завершити лише наступного 1921 року.

Під приціл ідеологічного обстрілу попали й церковні бібліотеки. їхня література "небогослужбового характеру" мала бути вилучена і передана до світських установ. На практиці така передача завжди ставала проблематичною. Справа кожного разу означала тільки одне — знищення існуючого книжкового та журнального фонду при церквах, усунення релігійних установ від культурно-освітньої роботи в якнайширшому розумінні цього слова. Типову ілюстрацію таких "революційних" (а по суті заідеологізованих і непродуманих) дій подає нам протокол Великомихайлівської парафіяльної церковної ради за 1920 р.: "У настоятеля місцевої церкви в червні місяці цього року реквізовано начальником надзвичайного осередку комуністів тов. Цвєтковим з тов. Петровим для тимчасового користування сирітської бібліотеки... 631 книгу з шафою з тим, щоб, коли мине потреба в них. передати до Великомихайлівської бібліотеки. Але всі ці книги кудись винесено, а народна бібліотека та місцеве населення залишилися без книг'.

Перший досвід співіснування церкви з державою набував гостроти й затяжного характеру.

III.

8 липня 1920 року була створена Олександрівська губернія у складі трьох повітів — Олександрівського, Бердянського та Мелітопольського з територією 28 тис. кв. верст і мешкало тут близько 1млн. 300 тисяч чоловік. А на початку 1921 року у зв'язку перейменуванням міста Олександрівськ на Запоріжжя губернія дістала назву Запорізької.

Серед всіх губерній вона була найменш заселеною. Після трирічної боротьби українське село мало жалюгідний вигляд. Щорічне виробництво цукру впало з 70-90 млн. пудів в 1910-х роках до 2,5 млн.

в 1921 році. До цього додалось і природне лихо — небувала засуха. Неврожай був настільки великий, що в Мелітопольському повіті більш як 80% засіяного поля зовсім не косили. В Запорізькій губернії оцінка врожаю була на рівні 1,4 бала з 5, а середній збір хлібів склав 4,4 пуда з десятини, а ярової пшениці 2 пуда, в той час, як звичайно збір був на рівні 60-150 пудів. А валовий збір, порівнюючи з 1916 роком, становив лише 24.5%. При потребі зерна на рік в 28.140 тис. пудів зібрано було лише 6.161 тис. пудів, тобто недостача склала 21.979 тис. пудів, або 78,1%.

А що було зроблено більшовицькою владою, щоб запобігти катастрофі? На Україну було накладено "продналог", який спочатку встановили на рівні 6 пудів з десятини, а пізніше підняли до 12 пудів. Продподаток було стягнено, незважаючи на важку ситуацію, в тому числі з 5 голодуючих губерній Півдня України, в розмірі 18 млн. пудів, в той час, як на самій Україні не вистачало 200 млн. пудів. І як наслідок — близько восьми мільйонів голодуючих.

Найбільш постраждала від голоду Запорізька губернія, загальний стан по повітах на 1 лютого 1922 року був таким (до речі, це ще не був пік голоду):

Повіти Запорізької губернії	Число населення за переписом 1920 р.	Число голодуючих на 02.1922 р.	% голодуючих. до всього населення
Бердянський	215.000	134.281	62
Великотокмацький	149.000	69.403	46
Генічеський		27.000	[9]
Гуляйпільський	217.000	178.611	82
Запорізький	196.000	126.167	64
Мелітопольський	511.000	358.655	70
В усій губернії	1,288.000	849.117	69

Далі ще гірше — на 1 березня 1922 року голод в губернії охопив 78% населення, а 1 травня 1922 року голодували майже — 88%, в тому числі — 470.000 дітей з 502Л21. Часопис "Український Червоний Хрест — голодним" констатував: "Хворість і смертність збільшується. З'їдено все. Коти, собаки і різна падаль... Бували випадки, коли варили юшку з упряжі і сиром'ятної шкіри. Зауважено, що голодні в їдальнях гризуть столи. Офіційно зареєстровано 7 випадків людоїдства. Харчують 0,05% загальної кількості голодних".

Ще жахливішу картину простежуємо в Бердянському повіті. "Пролетарська правда" 5 травня 1922 року писала: "Зупинимось на Бердянському повіті як найбільш типовому. Він навіть у кращому стані ніж Гуляйпільський та Мелітопольський повіти, і таким чином, по цифрах одного Бердянського повіту можна мати уявлення про жахливий стан Запоріжжя.

Андріївська волость: З загальної кількості населення в 12.135 душ померло до 6 квітня 3.467 душ. Решта абсолютно голодує (їдять глину, курай, мертвечину; зареєстрована велика кількість трупоїдства).

Берестовецька волость: З загальної кількості населення в 8.948 осіб померло 2.418, голодує 96,5%. Зареєстровані випадки людожерства.

Новоспасовська волость: Рахувалася одною з багатих... а нині там вимерло майже 40%...

Троїцька волость: З 5.000 осіб від голодної смерті загинуло 1.500; з квітня місяця смертність в цій волості в зв'язку з наступленням теплих днів через епідемії значно збільшилась.

Дмитрівська волость: Тут смертність від голоду найшла для себе широке поле. Хто встиг, перекочував в урожайну місцевість. Решта загибає.

Петрівська волость (в 6 верстах від Бердянська): На повітовому з'їзді лікарів у Бердянську сконстатовано, що населення цієї волості їсть екскременти.

В самому Бердянську життя жахливе. Люди ходять понурі й злі. Ще в 1919 році місто нараховувало 65.000 осіб. Тепер у Бердянську після укомплектування великого числа братських могил залишається 28.635 осіб..."

Одним з наслідків голоду було збільшення кількості різних захворювань, в т. ч. на холеру, тиф. Так, лише за один тиждень 8-15 травня було зареєстровано на Запоріжжі 341 випадок захворювань на

холеру, в Бердянську — 164. Побільшало й психічних захворювань. Лікарями зареєструвалися такі випадки: в Гуляйпільському повіті в селі Благовіщенці сталося багато випадків божевілля, з цієї причини були й випадки людоїдства; а в Запоріжжі зареєстровані випадки, коли дітей вішали, душили газом, засвідчено багато випадків самогубств.

В той же час на все Запоріжжя було виділено 22.000 голодних пайків, або 16.500 пудів хліба.., а з самого Запоріжжя було вибрано 600.000 пудів хліба і вивезено на Волгу в поміч... голодуючим.

Для допомоги голодуючим було розпочато кампанію з конфіскації церковного майна. Так, на Запоріжжі комісія під головуванням якогось Колоса зібрала 7 пудів 16 фунтів 39 золотників срібла.

Куди це все поділося, дізнаємось з американського часопису "Свобода" від 8 липня 1922 року: "...більшовицькі делегати, користуючись з привілеїв гостинності, привезли між "документами" великі маси діамантів, зібраних з церков... які хотять продати в Голяндії". А загальнодержавна "Гохрана" повідомила, що з перетоплених 30 тонн конфіскованих золотих речей одержано аж 800 кілограмів (!) чистого золота.

Від цих заходів "голодуюче населення не одержало обіцяної допомоги, зате суттєво постраждала українська культура та один з її носіїв — церква. Аналіз документів засвідчує, що вилучення церковних цінностей було самоціллю і для боротьби з голодом навряд чи було необхідним".

З такою "допомогою" голод 1922 року так і не було подолано.

Економічна та політична ситуація, в якій опинилася радянська держава після завершення громадянської війни, вимагали від більшовицького керівництва вирішення складних завдань у різних галузях життя суспільства. Різко знизилося виробництво промислової продукції. Країні не вистачало хліба, палива, одягу, взуття. Багато робітників, рятуючись від голоду, покинули міста. Сільське господарство знаходилося у стані зубожіння. Треба було якомога швидше відмовитися від "воєнно-комуністичних" методів і перейти до нової політики. Об'єктивна необхідність вимагала від керівництва держави повернення до тактики поступових перетворень на основі врахування багатоукладності господарства, співробітництва різних форм власності тощо.

Паралельно з надзвичайними заходами "воєнного комунізму" розгорталося цькування українських культурно-освітніх товариств "Просвіти", які були осередками, орієнтованими переважно на роботу серед селянства і населення міст. У них згуртувалася інтелігенція — вчителі, лікарі, письменники, — маючи на меті об'єднати людей, прищепити їм повагу і любов до славного минулого українського народу тощо. Спроби більшовиків використати осередки "Просвіти" для комуністичного виховання та підпорядкувати їхню діяльність державному контролю зазнали невдачі. На початку 20-х років починається знищення цих організацій. 12 липня 1920 року Політбюро ЦК КП(б)У прийняло постанову "Про Просвіти", в якій ставилося завдання їх "одержавлення", а в разі неможливості — ліквідація. Пізніше, на Всеукраїнській нараді завідуючих агітаційно-пропагандистськими та організаційно-інструкторськими відділами губкомів партії, діяльність "Просвіт" розглядалася як величезна загроза Радянській владі та всьому пролетаріатові на селі. Так, голову "Просвіти", що існувала з 1918 по 1923 рік на території Давидівської сільради Мелітопольського повіту, вчителя П. Т. Задаткова було звинувачено в тому, що "здійснював українські вистави". Андріївська, Гуляйпільська та Пологівська "Просвіти" були знищені за "націоналістичну діяльність".

У першій половині 20-х років в поле зору органів ДПУ потрапили перш за все безпосередні опоненти більшовиків — активні члени інших політичних партій і сил, які діяли в країні на зламі історичних епох. Влада розпочала заходи, спрямовані на підпорядкування життя суспільства. Насамперед було розпочато формування в суспільній думці негативного ставлення до представників "старої" інтелігенції. На пленумі ЦК партії більшовиків Й. Сталіним було висунуто тезу про загострення класової боротьби в країні в міру просування її по шляху до соціалізму. Це було теоретичним обгрунтуванням репресивної політики в умовах мирного життя.

Різке підвищення планових завдань наприкінці 1920-х — на початку 1930-х років породжувало численні перебої на виробництві. Великого розмаху набула фабрикація справ про шкідництво на виробництві: під політичні статті "підводилися" майже всі випадки безгосподарності, аварії, виробничі недоробки і т. ін.

Політичні та економічні прорахунки сталінського керівництва приписували на рахунок шкідництва старих інженерно-технічних працівників — "фахівців" (російською — "дела спецов" — Авт.). Так відводилися звинувачення від керівництва партії та держави. З цією метою і використовували прилюдні процеси, а їх вироки повинні були впливати не лише на високих осіб, а й на широкі маси трудящих. Загальновідомі сфабриковані "Шахтинська справа", справа "Промпартії", "Трудової селянської партії" та інші. У промові на "шахтинському" процесі державний обвинувач М. Криленко аргументував: "...я буду вважати можливим для себе в тому чи іншому разі наполягати на застосуванні соціальної репресії щодо підсудних з метою демонстрації певного політичного впливу, незалежно від того, як це позначиться на долі цього звинувачення"[7].

Економічний розвиток Запорізького краю до середини 20-х років характеризувався тими ж процесами, які відбувалися в цілому в республіці. Частина промислових підприємств, головним чином, другорядних, знаходилася у стані консервації. Відбудовані заводи час від часу відчували нестачу сировини, палива, кваліфікованих робітників. Тим більше, що господарський комплекс республіки вимагав спеціалізації підприємств у випуску готової продукції, що в цілому привело б до підвищення якості та здешевлення продукції. Для успішного функціонування промисловості краю треба було визначити реальний стан діючих заводів і визначити майбутні перспективи економічного розвитку.

Питання про шляхи капітального будівництва, реконструкції та розширення промислових підприємств обговорювалося ще задовго до завершення відбудовчого процесу. Головним чином це було пов'язано з будівництвом Дніпровської гідроелектростанції. План ГОЕЛРО передбачав, що електроенергія Дніпрогесу дасть поштовх будівництву енергоємного виробництва, і перш за все металургійного та машинобудівного.

На початку грудня 1926 року Рада Праці і Оборони СРСР ухвалила розпочати будівництво Дніпровської гідроелектростанції за планом ГОЕЛРО[8]. Рік тому Сталін, ображений тим, що був відхилений план спорудження нафтопроводу в Закавказзі, виступав проти Дніпробуду, мотивуючи фінансовими труднощами, бо для будівництва на Дніпрі потрібно було вчетверо більше коштів, ніж для нафтопроводу[9].

Перші будівельники прибули на Дніпробуд 15 березня 1927 року, вже 8 листопада того ж року відбулась урочиста закладка гідроелектростанції. Впродовж 1928-1929 рр. розгорнулися роботи на основних гідротехнічних спорудах. За масштабами будівництва і за темпами Дніпробуд перевершував такі будови в Європі. Найбільшого розмаху роботи досягай в 1930 році. Люди працювали по 16 годин на добу. Одночасно з будівельними роботами монтували обладнання прискореними темпами, перший пробний пуск турбіни здійснили 16 квітня 1932 року, а 10 жовтня того ж року відбувся урочистий пуск Дніпровської гідроелектростанції.

Завершення будівництва Дніпрогесу дало можливість застосувати електроенергію в різних галузях народного господарства. До складу Запорізького індустріального комплексу увійшли потужні металургійні підприємства — "Запоріжсталь", завод інструментальної сталі, алюмінієвий комбінат та ряд інших підприємств. Дніпровська електроенергія дала живлення промисловості Придніпров'я і Донбасу. Запоріжжя стало одним з провідних індустріальних центрів України.

Будівельні майданчики Запорізького індустріального комплексу та промислові підприємства краю перебували під постійним контролем різноманітних органів — Робітничо-селянської інспекції, ДПУ партійних та карних структур, завданням яких було виявлення "класових шкідників".

Услід за "Шахтинською справою" вже на будівництві Дніпрогесу органи ДГПУ "розкрили" низку "організацій". "Терористи" та "монархісти-терористи", згідно з обвинуваченням, намагалися налагодити друкарську техніку, розробляли план організації диверсійних актів, що мали основною метою підірвати головну контору Дніпробуду. Після знешкодження "організації" двох дніпробудівців розстріляли, а п'ятьох відправили до Харкова. Це була не остання справа.

Заслуговують на увагу також "Справа польської резидентури" і справа "Фашистської організації молоді". До завдання першої нібито входив збір інформації про хід будівельних робіт на Дніпробуді і передача її до Польщі, а також насаджування в більш важливих пунктах будівництва (лівобережному котловані, на греблі) своїх агентів. З 8 заарештованих постановою Надзвичайної сесії п'ятьох чоловік розстріляли. До складу другої групи входили діти видатних фахівців-інженерів, не тільки дніпробудівських, а й столичних — харківських. Вони нібито виконували терористичні завдання. З огляду на те, що більшість "терористів" мешкала в Харкові, справу і заарештованих було відправлено до ДПУ України в столицю УСРР[10].

18 квітня 1928 року головний інженер Дніпробуду О. Вінтер надіслав листа голові ЦВК СРСР М. Калініну, копії — республіканському керівництву. Зміст листа — занепокоєння і внутрішній протест проти дій місцевих слідчих органів щодо службовця управління — головного інженера Дніпробуду Т. Рунова: "Мені абсолютно незрозумілі мотиви й тенденції Запорізької прокуратури, чому із настільки простої, ясної, очевидної справи хочуть зробити процес".

Про масштаби чисток на Дніпробуді свідчили результати роботи комісії ЦК ВКП(б) на чолі із заступником голови ВРНГ СРСР Й. Косіором за участю представників Запорізького окружкому партії, що працювала навесні 1929 року. За короткий термін "праці" комісія звинуватила у шкідництві четверту частину інженерно-технічного персоналу і кожного п'ятого службовця. Це призвело до великих кадрових змін на головних ділянках будівництва — гідротехнічному, електромеханічному, мостовому переході, в бухгалтерії. Вищим керівництвом виявлені недоліки й упущення в роботі дніпробудівців кваліфікувалися як "цілеспрямоване шкідництво".

Влітку того ж року на Дніпробуді протягом місяця працювала ще й комісія Наркомату робітничо-селянської інспекції, що прибула із Москви. На 13 засіданнях було проведено "чистку" 319 осіб. Із загальної кількості звільнених 79 були робітниками, 77 — адміністративно-господарськими та обліково-конторськими службовцями, 25 — інженерно-технічними працівниками. За що звільняли? Головним чином, до уваги брали громадсько-політичні симпатії або давнє минуле людей, навіть те, що від них не залежало, — соціальне походження, родинні зв'язки тощо. Серед звільнених і в більшості притягнутих до карної відповідальності було; "контрреволюційних елементів" (служба в білих арміях, контррозвідках, бандах) 53 особи, "чужого радянській владі" елементу (колишні поміщики, жандарми, торгівці, куркулі тощо) — 55, "кримінального елементу" — 36, "шкідливий для виробництва елемент "' (бюрократи, злісні прогульники, порушники трудової дисципліни, рвачі) — 37 чоловік. Таким чином було знято з роботи за першою категорією 45 чоловік, а за другою — 188.

Відголоском процесів "Промпартії" та "Союзного бюро" було розкриття в 1931 році на великотокмацькому заводі справи "Весна". До складу цієї організації входили інженерно-технічні працівники заводу, які нібито ставили на меті зірвати виконання п'ятирічного плану. Аналогічні "організації" було викрито карними органами в Оріхові, Великій Знам'янці, Олексіївні.

У березні-квітні 1930 року в Харкові відбувся судовий процес над діячами так званої "Спілки визволення України" (СВУ). Діячі цієї "організації", за твердженням звинувачення, намагалися повалити радянську владу, відокремити Україну від СРСР, сприяти іноземній інтервенції на Україні. На лаві підсудних опинилися представники старої української інтелігенції — вчені, лікарі, вчителі, письменники, священики. Ця справа дала поштовх проведенню подібних судових процесів в регіонах республіки. Запорізька організація СВУ охоплювала в своїй діяльності весь округ і намагалася повалити радянську владу "шляхом створення осередків". Під час розслідування було заарештовано 21 чоловіка, серед них і секретаря комсомольського осередку окрвиконкому. До місцевих осередків СВУ, які було "розкрито" в Андріївській, Михайлівській, Новогупалівській сільрадах, належали головним чином молодь та вчителі, котрі до цього брали участь в діяльності "Просвіт". В Успенівській та Андріївській організаціях налічувалося 20 чоловік, половина з яких була засуджена до розстрілу, а решта отримала від 8 до 10 років позбавлення волі.

Найбільш розгалужену "організацію" наприкінці 20-х років — початку 30-х років мав "Обласний повстанський комітет", діяльність якого охоплювала Запорізький, Дніпропетровський, Криворізький, Тульчинський і Вінницький округи України з центром у Запоріжжі. Керівна частина комітету складалася з представників інтелігенції і студентської молоді. До карної відповідальності було притягнуто 25 чоловік, 9 з яких розстріляли, решту заслали на Соловки.

IV.

Складна ситуація була і в аграрному секторі республіки. Шалені темпи індустріалізації, політика продрозкладки, економічні обмеження заможних господарств, низький рівень хлібозаготівельних цін, постійне коригування планів у бік збільшення та ряд інших причин позначилися на зменшенні кількості зерна для власного споживання. Основний тягар випав на південні області України. В колгоспах вилучав-

ся весь хліб до насінного фонду включно. На першому місці — державний план. Поповнення державного бюджету безпосередньо пов'язувалось з політикою технічної модернізації і розвитку промисловості — індустріалізації. Для неї негайно потрібні були кошти і дешевий хліб. Але прискорені темпи колективізації були визначені не одразу. Курс на "соціалістичне" кооперування сільського господарства, який проголосив XV з'їзд ВКП(б) у грудні 1927 р., передбачав "поступовий перехід дрібних селянських господарств на рейки великого соціалістичного виробництва". Ця ідея лягла і в основу першого п'ятирічного плану (1928-1932 рр.). Згідно з ним, в Україні передбачалося колективізувати 30% селянських господарств. Безперечно, досягнення навіть таких показників не могло обійтися без примусу і руйнування звичної селянської психології. Партійні рішення не передбачали будь-якого насилля, з впевненістю покладаючись на приклад економічної переваги крупного господарства над дрібним. Проте криза державних хлібозаготівель 1928 р. стимулювала перегляд попередньо визначених темпів колективізації.

Як засіб вилучення у колгоспників збіжжя держава використала всеосяжну розверстку, відповідно до якої селяни повинні були продавати хліб за цінами, що встановлювалися державою і не влаштовували господарів. Річний план хлібозаготівель 1932 року Великотокмацький район виконав на 20 відсотків (по куркульсько-заможних господарствах на 64,4%; одноосібних — 27,5%; радгоспах — 11,6%), по колгоспах: "Пам'ять Леніна" та ім. Калініна Михайлівського району виконання плану склало близько 44 відсотків. Аналогічна ситуація була і в більшості господарств Запорізького краю. Сталінське керівництво вимагало суворої кари для тих, хто не виконував розпоряджень вищих органів партійної і державної влади. З першого січня 1931 року і до початку березня 1933 року по Великобілозерському району були виключені з партії та отримали стягнення 71 чоловік з формулюванням: "правий ухил в хлібозаготівлі", "за невиконання хлібозаготівлі", "за здачу партквитка під час хлібозаготівлі" тощо. По 15 сільрадах району було засуджено 126 членів правлінь колгоспів та колгоспників — за зрив заготівлі. Мелітопольський районний партійний комітет, перевіривши хід хлібозаготівель по колгоспах села Костянтинівки, визнав, що "спекулянтська кругова порука" є головною причиною зриву державного завдання. Для подолання опору хлібозаготівельному процесу було вирішено виселити 50 господарств: по Костянтинівці — 25, Миколаївці — 15, Чехограду — 10.

Господарства, які мали велику заборгованість в хлібозаготівлі, заносилися на "чорну дошку". А це означало, що негайно припиняли підвіз краму, кооперативна і державна торгівля заборонялися, з крамниць вивозили наявний товар, заборонялося всіляке кредитування, стягувалися раніш видані кредити і інші фінансові зобов'язання колгоспів, колгоспників та одноосібників. Серед перших "чорнодощечників" були колгоспи ім. Калініна, ім. Г. Петровського, "Ответ империалистам" Михайлівського району, артіль "Удар по інтервентах" Василівського району, колгоспи "Червоний стяг", "Комінтерн", "Нове життя" Бердянського району та інші. 19 січня 1933 року бюро Михайлівського райпарткому прийняло цілком таємну постанову, якою передбачалася широкомасштабна програма боротьби за виконання хлібозаготівель. Програма вимагала вилучення усіх боргів протягом 24-х годин; намітити групу колгоспників з 25-30 чоловік, які будуть вилучати хліб; протягом 4-5 днів ліквідувати тваринницькі ферми та передати їх колективним господарствам: а тих, у кого буде виявлено хліб, негайно заарештувати та віддати протягом 1-2 діб до суду, і таке інше.

Не залишило поза увагою керівництво країни і так звані куркульські господарства. В квітні 1929 року Сталін висунув нове завдання — перейти від політики обмеження "куркуля" до політики ліквідації його як класу. Процес розкуркулювання супроводжувався свавіллям районних і сільських партійних та радянських працівників, які мали фактично необмежену владу. Місцеві керівники зараховували до куркулів середняків, а то і незаможних селян, головним критерієм при цьому вважалася відмова вступу до колгоспу. Коли в тому чи іншому селі "куркулів" було мало або не було взагалі, то відповідно до директив керівних органів їх "знаходили". Так, наприклад, на кінець жовтня 1930 року в Мелітопольському районі в селах Вознесенці і Новомиколаївці "куркулів" не було. Потім "виявилося", що в першому селі 54 куркульських господарства, а у другому "знайшлося" 31 господарство. У Великобілозерському районі на початку 1932 року розпродали майно 86 заможних господарств. У Михайлівському районі до розряду куркульських було віднесено 259 родин.

Наступним етапом розкуркулення стала висилка за межі України. Основна частина "спецпереселенців" направляється в малонаселені, майже непридатні для життя регіони країни — на Урал, в

Сибір, Казахстан, Північні райони. Наприкінці травня 1931 року залізничний ешелон, в якому було до 3500 членів "куркульських" родин, відійшов від станції Янцево, а через тиждень прибув до місця заслання. У кожному вагоні було 40-60 чоловік, бракувало повітря і світла. На 10 осіб видавали пляницю хліба і піввідра чаю або рідкого супу, та й то не щодня. Інколи видавали звичайну воду. З Запорізького району було виселено 438 "куркульських" сімей.[1] А начальник Червоноармійського відділу НКВС доповідав керівництву про більш ніж 50-відсоткову висилку за межі України мешканців Новомиргородської, Любомирівської та Шевченківської сільрад.[2] Мешканці сіл по-різному оцінювали висилку своїх сусідів. Голова Догмарівської сільради на Мелітопольщині Войнарівський і секретар сільради Косинський на пленумі поставили питання так: "Розкуркулили і досить, а виселяти нічого. Це недоцільно".[3]

Часто-густо правоохоронні органи втрачали почуття міри і провадили арешти без будь-яких підстав, діючи за чекістським правилом: "спочатку заарештувати, а потім розбиратися". Такі дії призводили до того, що радянські партійні керівники отримували велику кількість скарг на дії карних органів. У лютому 1930 року ВУЦВК отримав листа від селянина Оріхівської селищної ради И. Беспалька, в якому оскаржувалося рішення про його висилку на Соловки як сина куркуля: "Якщо мій батько вважається експлуататором, то я за це не повинен нести кару..."[4]

У відповідь на шалені темпи хлібозаготівель, експропріацію майна господарств та розкуркулення підіймається хвиля опору селян сталінському керівництву. В Запорізькому краї ці протистояння виливалися головним чином у "баб'ячих бунтах" та "волинках". "Волинки" відбувалися у селах Санжарівка, Марфопіль (Гуляйпільський район), Новоданилівка та Хитрівка (Оріхівський район) — в них взяло участь до 100 чоловік.[5]

Але найбільш масові виступи відбулися у Запорізькому та Михайлівському районах: у селах Розумівка (5 "волинок", в яких взяли участь 400 чоловік), Мар'ївка (1 "волинка" — 200 чоловік), Біленьке (2 "волинки" — 300 чоловік), Любимівка (2 — 450), Широке (5 — 1500). Крім того, в деяких населених пунктах виступало по 20-30 промовців. Найбільш широкомасштабний виступ відбувся у селі Широкому, який тривав півтора місяця, на ліквідацію селянського заворушення виїздила оперативна група НКВС. Було заарештовано дев'ять найбільш активних учасників. З боку селян була спроба роззброїти військових, з натовпу чулися вигуки: "Ось до чого довела радянська влада, стріляйте, бийте, нам все однаково".[6]

Напередодні 1 травня 1928 року в селі Солодкому Михайлівського району серед селян було розповсюджено близько 500 листівок. Мешканці села виступали під гаслом: "Від імені безпартійних селян наше гасло до Першого травня — дайте хліба". На станції Пришиб близько 200 жінок, доведених до відчаю, при навантаженні борошна почали розбирати хліб по домівках. Загін міліції, що прибув для наведення порядку, був побитий селянами. В липні 1930 року в селі Михайлівці близько 1000 чоловік виступили проти незаконних дій карних органів. Після розгрому овочевої крамниці ця акція поширилася навколишніми селами.[7]

Справжньою трагедією XX століття для України став голодомор 1932-1933 років. Сталін та його найближче оточення знали про трагічне становище селян, але все це розцінювалося як "безгосподарність", "куркульський саботаж", "правоухильництво" тощо. Щоб припинити голодну смерть селян, керівництво деяких районів та сільрад намагалося протистояти такій політиці. У цьому плані загальновідомими стали такі справи, як "Оріхівська", "Чубарівська", "Орлянська", "Великотокмацька" та інші.

Місцеве керівництво розуміло: якщо не залишити в колгоспах хоча б мінімальну кількість хліба та посівного фонду, це призведе до масового голоду та загибелі багатьох людей. На засіданнях бюро райкомів, різноманітних нарадах, у господарствах районне керівництво висловлювалося за те, що "план нереальний, виконати його неможливо", "треба прийняти, виконати на 40-50 відсотків, а там "на нет и суда нет".

Секретар Оріхівського райкому партії В. Головін та голова райвиконкому М. Паламарчук неодноразово зверталися до керівництва Дніпропетровської області (Оріхівський район входив до її складу — Авт.) з проханням знизити план хлібозаготівель, але відповідь була одна: "Ні!" На свою відповідальність оріхівці залишили частину хліба. Редактор районної газети "Ленінським шляхом" І. Андрющенко відмовився брати участь у хлібозаготівлях і здав партквиток.

Справа набула розголосу, про це дізнався Сталін. У грудні 1932 року партійні органи різних

рангів отримали ряд документів, в яких наказувалося "заарештувати зрадників партії на Україні, як організаторів саботажу хлібозаготівель колишніх секретарів райкомів, голвиконкомів, завідуючих райземуправлінь, голів райколгоспспілок, а саме: Оріхівський район — Головіна, Пригоду, Паламарчука, Ордельяна;... Великотокмацький район — Ленського, Косяченка, Дворника, Зика, Долгова — віддати до суду, давши їм від 5 до 10 років ув'язнення у концентраційних таборах",[1] а всіх комуністів, виключених за саботаж хлібозаготівель та сівби, виселяти в північні області разом з куркулями. Бюро Дніпропетровського обкому визначило характер та термін суду — показовий: не пізніше 5-7 днів.

25-28 грудня 1932 року в Оріхові відбулася виїзна сесія Дніпропетровського обласного суду. На лаві підсудних — 16 районних керівників, яких було звинувачено у "куркульському саботажі хлібозаготівель, свідомому зриві виконання господарсько-політичних кампаній у районі, що призвело до великих збитків як пролетарській державі, так і колгоспникам Оріхівського району".[2]

Швидкий на розправу суд засудив головного агронома райземуправлшня І. Аністрата до розстрілу, секретаря райкому партії В Головіна, голову райвиконкому М. Паламарчука, голову контрольної комісії робітничо-селянської інспекції району Ф. Ордельяна, завідуючого райземуправління І. Луценка, голову райколгоспспілки І. Пригоду — на 10 років кожного. Вісім років ув'язнення отримали заступник голови райвиконкому Ф. В'ялих, директор МТС Т. Медвідь, зав. оргвідділом райкому партії Є. Скічко, завідуючий філіалом "Заготзерно" С. Бурківський, редактор газети "Ленінським шляхом" І. Андрющенко. Від 3 до 5 років перебування в таборах були засуджені секретар Юрківської сільради Я. Гришко, голова Єгорівської сільради Д. Бутовецький та районний агроном А. Махнорило. Лише двох було виправдано. З районної партійної організації було виключено кожного третього комуніста.[3]

Нове керівництво району, виконуючи прийняту постанову, активно взялося за справу На кінець грудня 1932 року було заготовлено (читай — відібрано у напівголодуючих селян — Авт.) 100,2 відсотка планової пшениці.

На довгі роки керівники Оріхівського району залишалися "ворогами народу". І тільки 23 січня 1965 року судова колегія в кримінальних справах Верховного суду України скасувала вирок сталінського режиму.

Майже аналогічними були "Чубарівська" та "Орлянська" справи. Уповноважений Василівського райкому партії з хлібозаготівель по Орлянській сільраді спільно з секретарем партосередку дозволили видати колгоспникам зверх 15 відсотків від фактично вимолоченого хліба, що становило до 2 тисяч центнерів. Секретар партосередку давав "настанови" голові артілі ім. Молотова: "Моє діло натискати, а твоє діло працювати так, щоб хлібом люди були забезпечені".[4] Бюро райкому партії доручило ДПУ заарештувати "винуватців", негайно закінчити слідство і покарати показовим судом на місці.

Повернення до "воєнно-комуністичних" методів керівництва економікою країни, максимальне вилучення хліба у колгоспах, репресії та інші каральні заходи призвели до того, що тисячі людей залишилися засобів до існування. Голод розпочався пізно восени 1932 року, а в наступному році він вже став масовим. Про трагічне становище знали керівники партії і держави. Вони знайомилися з повідомленнями місцевих партійних органів, отримували листи від селян, зустрічалися з делегаціями колгоспників, Д. Лисов з села Гірсівка Нововасилівського району Мелітопольщини у листі до ВУЦВКу повідомляв: "Побувши я і 8 місяців в колгоспі, і 18 місяців голодую, і голий і босий, і в решті-решт викинули з колгоспу, так як не придатний я для них".[5] Дніпропетровський обком партії повідомляв у Центральний комітет ВКП(б) про важкий продовольчий стан — у Великотокмацькому районі вмерло 26 чоловік, а в одному лише селі Тернівка Якимівського району в період з 21 січня по 22 лютого 1933 року вмерло 35 чоловік.[6]

Але найжахливішими фактами голоду було інше. Відомі десятки випадків людоїдства у Запорізькому краї. У спеціальному донесенні Дніпропетровської обласної міліції партійним органам повідомлялося про вбивство матір'ю 1,5 річної дівчинки в селі Софіївці Бердянського району.[7]

Офіційної статистики голоду не існує. У збірниках документів опубліковані розрізнені та неповні відомості в рамках районів та областей. На 5 березня 1933 року по 13 районах Запорізького краю (80 сіл та населених пунктів) голодувало 3123 сім'ї, зареєстровано 937 смертних випадків. Найбільш постраждали Якимівський (903 сім'ї голодували, 2408 чоловік опухло, 220 чоловік померли), Нововасилівський {відповідно — 922, 1721, 503), Мелітопольський (437, 870, 36) і Бердянський райони (70, 169, 49).[8] Цілком зрозуміло, що вказані цифри не можуть вважатися точною кількістю померлих від голоду.

В значно кращому станові
голод без відчутних ускладнень. На початку листопада 1932 року Рада народних комісарів УСРР прийняла
постанову про поліпшення морально-побутових умов керівних районних та частина постанови передбачала
виділення дефіцитних товарів, створення закритих їдалень та вста-
новлення норм індивідуального постачання продуктами харчування для районного активу, але на місцях такі
розподільники існували значно раніше. 8 січня 1932 року Мелітопольський райком партії затвердив норми
постачання продуктами харчування та промисловими товарами керівного складу. Вони передбачали на голову
сім'ї щодня 800 гр. хліба (400 гр. на утриманця), місячні норми круп становили 2,5 кг (1,5 кг), олії 400 гр. (—), 3 банки консервів (3), 2 кг риби (1,4 кг), 1,5 кг цукру (1,5), 4,4 кг м'яса (2,2 кг), 200 гр масла вершкового (200 гр.) тощо.[11] Аналогічну постанову прийняв і Кам'янсько-Дніпровський райком партії.[12]

На початку травня 1933 року місцеві партійні і державні органи отримали інструкцію, підписану Сталіним і Молотовим. В цьому документі пропонувалось обмежити масштаби репресій на селі. Пояснювався цей крок успіхами в аграрній політиці — "...наступив момент, коли ми не потребуємо масових репресій..."[13] Масштаби репресій на селі почали зменшуватися.

V.

Недовго тривав перепочинок. Новий етап репресій почався після вбивства С. Кірова 1 грудня 1934 року. В той же день ЦВК СРСР прийняв постанову, яка передбачала прискорене слідство у справах підготовки і здійснення терористичних актів. 18 січня 1935 року місцеві партійні органи отримали закритий лист ЦК ВКП(б), в якому, зокрема, говорилося: "Треба покінчити з опортуністичним благодушним, яке виходить з помилкових припущень про те, що в міру зростання наших сил ворог стає нібито все більш ручним. Таке припущення в корені не вірне... Не справа більшовиків почивати на лаврах і ловити гав. Не благодушшя потрібно нам, а пильність, справжня більшовицька революційна пильність."[14]

Машина репресій набирала обертів і не давала збоїв. У "буржуазному націоналізмі", наприклад, було звинувачено маляра паровозоремонтного заводу Я. Бортенка, "за вихваляння іноземної техніки" отримав десять років тюрми головний конструктор магнієвого заводу Д. Огурцов, "ворогом народу" оголосили чергового залізничної станції заводу "Запоріжсталь" А. Ляховича. Було заарештовано на Дніпрогесі директора В. Гаріна, головного інженера І. Ібатуліна, секретаря парторганізації М. Лейбензона; на заводі № 29 (нині — "Мотор Січ") директора С. Александрова, головного інженера Макарука, головного конструктора А. Назарова, парторга ЦК заводу Г. Давдаріані, інженера заводу О. Балашева; на "Комунарі" — директора заводу С. Шабашвілі, його заступника з виробництва Н. Воробйова, начальника планово-розподільчого бюро складального цеху І. Самсику та багатьох інших.[15]

4 жовтня 1937 року в Харкові Військова колегія Верховного суду СРСР протягом 10 хвилин слухала справу секретаря комсомольської організації "Запоріжсталі" О. Журковського. Як зазначалось в обвинувальному висновку, Олексій Григорович —- член контрреволюційної терористичної організації правих, яка мала на меті реставрацію капіталізму в СРСР. Вік отримав 10 років в'язниці.[16]

Але такі темпи репресій не влаштовували органи. У липні 1938 року до Запоріжжя для надання допомога в боротьбі з "ворогами народу" з Києва прибула оперативна група на чолі з наркомом внутрішніх справ України Успенським. Після наради кожний чекіст отримав завдання скласти списки осіб, на котрих є будь-який компрометуючий матеріал. Незабаром була підготовлена телеграма, уривки з якої варто навести: "Станино. НКВД. Наркому товарищу Успенскому. Докладываю соответствии вашим указаниям о разгроме шпионского и антисоветского подполья Запорожья арестовано с 12 по 14 июля 500 человек. Из них: шпионажу 90, немецкому диверсионному подполью 62, украинскому националистическому 71, церковно-сектантскому 50, РОВСовцев 36, дашнакской антисоветской организации 18, кулацким формированиям 30, диверсантов в промышленности 25, меньшевиков, эсеров, сионистов, полицейских, провокаторов охранки 100 и бывших крупных запорожских заводчиков 5. Намечено аресту 400 человек.. ."[17]

29 вересня 1938 року за постановою "трійки" були розстріляні 264 чоловіки — більшість із них робітники заводів "Запоріжсталь" і "Комунар" — нібито за шпигунсько-диверсійну діяльність у промис-

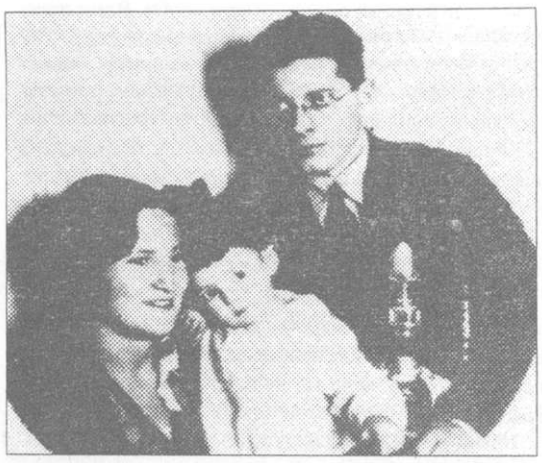

На знімку: інженер заводу імені Баранова Балашев Олександр Іванович (розстріляний у 1937 р.), його дружина Віра Миколаївна (засуджена як дружина "ворога народу") і донька Інна (трагічно загинула в 1941 р.) Поки що вони разом... 1935 р.

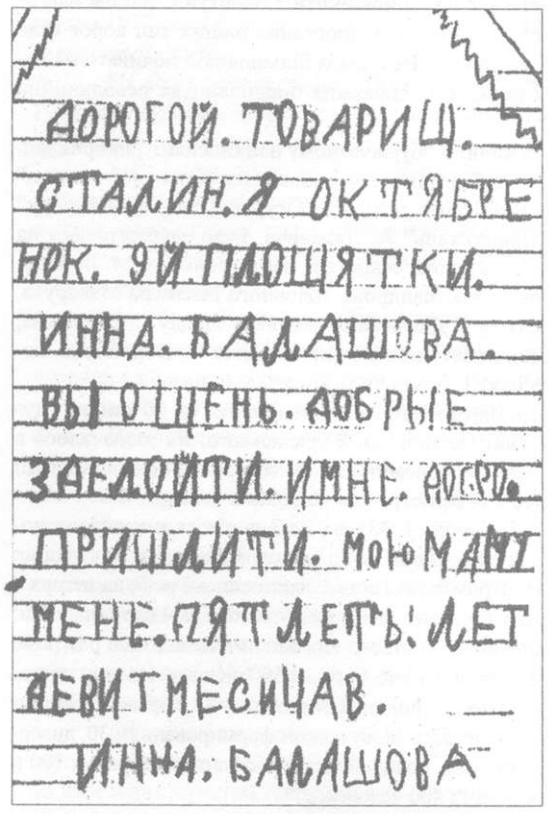

Фотокопія листа п'ятирічної Інночки Сталіну. 1937 р.

ловості та сільському господарстві.[5] Судили за що завгодно: за критику недоліків, за об'єктивну оцінку труднощів, за розказаний анекдот тощо.

В умовах розгортання масової кампанії боротьби з "класовими ворогами" на багатьох підприємствах партійне керівництво збирало багатолюдні збори та мітинги, де ставилися завдання "врятувати країну від контрреволюційної небезпеки". На одному з таких мітингів робітник Дніпровського алюмінієвого комбінату заявив: "Треба послати за кордон нашого товариша для того, щоб він убив Троцького".[6]

У 20—30 роки справжнього трагізму набули взаємини між партією та творчою інтелігенцією. Сталін та його найближче оточення шляхом фізичного винищення письменників, акторів, наукових працівників, вчителів, лікарів прагнули обезглавити український народ і позбавити його перспективи національного відродження.

Безпосередньо поряд з промисловим будівництвом Запорізького індустріального комплексу розгорнулися дослідницькі роботи першої радянської "новобудовчої експедиції" — Дніпрельстанівської археологічної експедиції наркомосвіти України 1927—1932 рр., до складу якої ввійшли вчені-археологи А. Добровольський, П. Смолічев, М. Рудинський, І. Левицький. Очолив історико-археологічну експедицію академік Д. Яворницький. Вчені мали обстежити територію будівництва і майбутню зону затоплення. Серед врятованих для науки археологічних знахідок особливої уваги заслуговують поселення та поховання бронзового віку, Кічкаський некрополь, поселення з наземними кам'яними спорудами, пам'ятки скіфської культури на острові Хортиця тощо. Частина знахідок склала основу Дніпрельстанівського музею. Енергійно взявся за створення музею Микола Григорович Філянський. Пошукова та наукова робота з вивчення історії Запорізького краю переконала його в необхідності створення у Запоріжжі краєзнавчого товариства. На організаційному засіданні виступив Д. Яворницький.[7] Згодом члени цього товариства були заарештовані за сфабрикованими звинуваченнями НКВС: "Мушкет и Каминским быіл организован ряд поездок по берегам Днепра, имевших цель якобьі археологических изьісканий, но в действительности

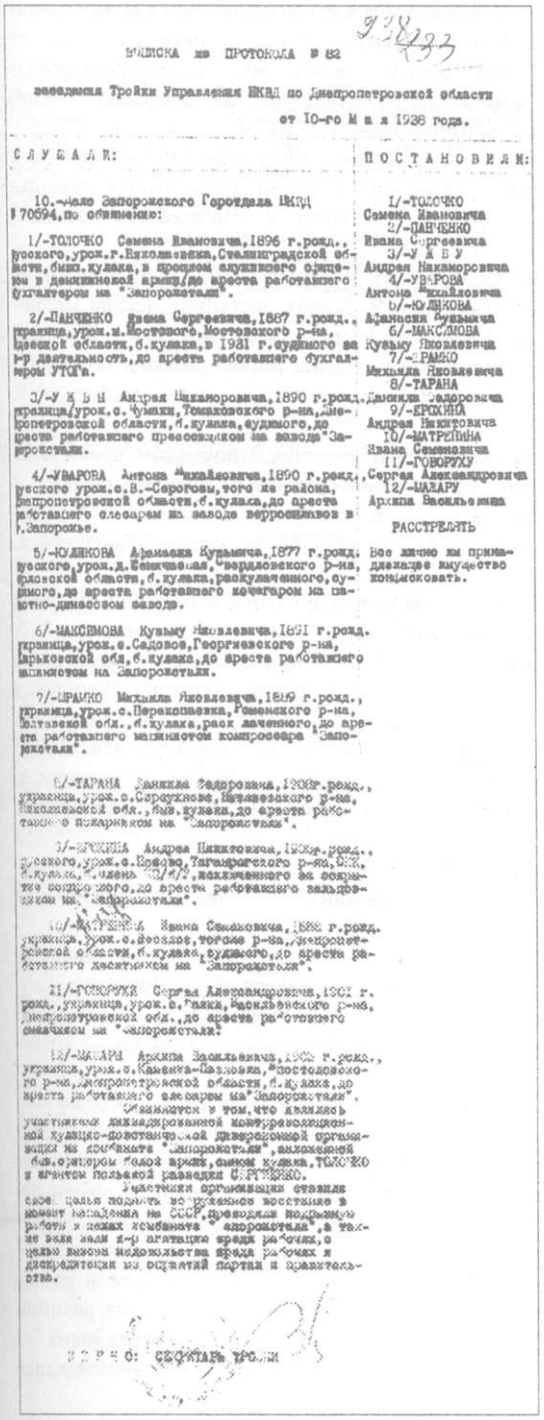

ВЫПИСКА из ПРОТОКОЛА № 82

заседания Тройки Управления НКВД по Днепропетровской области

от 10-го М а я 1938 года.

СЛУШАЛИ:

10.-Дело Запорожского Горсовета НКВД № 70694, по обвинению:

1/-ТОЛОЧКО Семена Ивановича, 1896 г.рожд., русского, урож.г.Николаевка, Сталинградской области, бывш.кулака, в прошлом служившего офицером в деникинской армии, до ареста работавшего бухгалтером на "Запорожстали".

2/-ПАНЧЕНКО Ивана Сергеевича, 1887 г.рожд., украинца, урож.м.Мостовое, Мостовского р-на, Одесской области, б.кулака, в 1931 г. судимого за к-р деятельность, до ареста работавшего бухгалтером УТОГа.

3/-У К Б У Андрея Никаноровича, 1890 г.рожд., украинца, урож.с.Чумаки, Томаковского р-на, Днепропетровской области, б.кулака, судимого, до ареста работавшего прессовщиком на заводе "Запорожсталь".

4/-УВАРОВА Антона Михайловича, 1890 г.рожд., русского урож.с.В.-Сороговы, того же района, Днепропетровской области, б.кулака, до ареста работавшего слесарем на заводе ферросплавов в г.Запорожье.

5/-ЮДИНОВА Афанасия Кузьмича, 1877 г.рожд., русского, урож.д.Семеновская, Чердаклинского р-на, Ульяновской области, б.кулака, раскулаченного, судимого, до ареста работавшего кочегаром на паротно-динамовом заводе.

6/-МАКСЕМОВА Кузьму Яковлевича, 1891 г.рожд., украинца, урож.с.Садовое, Георгиевского р-на, Харьковской обл., б.кулака, до ареста работавшего машинистом на Запорожстали.

7/-ЕРАМКО Михаила Яковлевича, 1889 г.рожд., украинца, урож.с.Перекопавка, Гуляйпольского р-на, Запорожской обл., б.кулака, раскулаченного, до ареста работавшего машинистом компрессора "Запорожсталь".

8/-ТАРАНА Даниила Федоровича, 1893 г.рожд., украинца, урож.с.Саружковка, Никополького р-на, Днепропетровской обл., бывш.кулака, до ареста работавшего пожарником на "Запорожстали".

9/-ЕРОХИНА Андрея Никитовича, 1900 г.рожд., русского, урож.с.Ново-Троицкое, Таганрогского р-на, Ростовской обл., б.кулака, раскулаченного, до ареста работавшего вальцовщиком на "Запорожстали".

10/-ПАТРЕПИНА Ивана Семеновича, 1888 г.рожд., украинца, урож.с.Веселое, того же р-на, Днепропетровской области, б.кулака, судимого, до ареста работавшего десятником на "Запорожстали".

11/-ГОВОРУХУ Сергея Александровича, 1901 г.рожд., украинца, урож.с.Танки, Радьковского р-на, Полтавской обл., до ареста работавшего слесарем на "Запорожстали".

12/-ЦАЛАРУ Аркипа Васильевича, 1902 г.рожд., украинца, урож.с.Каменка-Балковая, Костополького р-на, Днепропетровской области, б.кулака, до ареста работавшего слесарем на "Запорожстали".

Обвиняется в том, что являясь участниками диверсионной контрреволюционной кулацко-повстанческой диверсионной организации на комбинате "Запорожсталь", возглавляемой бывш.офицером белой армии, бывшим кулаком, ТОЛОЧКО и агентом польской разведки С.ГРИЦЕНКО.

Участники организации ставили своей целью подготовку вооруженного восстания в момент нападения на СССР империалистических держав, работу в цехах комбината "Запорожсталь", а также вели среди рабочих агитацию среди рабочих, с целью вызова недовольства среди рабочих и дискредитации мероприятий партии и правительства.

ПОСТАНОВИЛИ:

1/-ТОЛОЧКО Семена Ивановича
2/-ПАНЧЕНКО Ивана Сергеевича
3/-У К Б У Андрея Никаноровича
4/-УВАРОВА Антона Михайловича
5/-ЮДИНОВА Афанасия Кузьмича
6/-МАКСЕМОВА Кузьму Яковлевича
7/-ЕРАМКО Михаила Яковлевича
8/-ТАРАНА Даниила Федоровича
9/-ЕРОХИНА Андрея Никитовича
10/-ПАТРЕПИНА Ивана Семеновича
11/-ГОВОРУХУ Сергея Александровича
12/-ЦАЛАРУ Аркипа Васильевича

РАССТРЕЛЯТЬ

Все лично им принадлежащее имущество конфисковать.

ВЕРНО: СЕКРЕТАРЬ ТРОЙКИ

Ксерокопія витягу з протоколу № 82 засідання "трійки" управління НКВС Дніпропетровської області, яка засудила до розстрілу велику групу запоріжсталівців. Травень 1938 р.

використовались для активной националистической пропаганды среди украинского населения, привлекавшегося к этим "изысканиям".[8]

Слідом за Дніпропетровським музеєм був розгромлений Дніпрельстанівський музей у Запоріжжі, старший науковий співробітник П. Смолич та асистент Г. Мартене були розстріляні.[9] Відчуваючи урядову неприхильність до себе, М. Філянський пробував писати для журналу "Червоний шлях" хвалебні віршінаурядовезамовлення.[10]Дарма: 11 жовтня 1937 року запорізький міський відділ НКВС заарештував М. Філянського на його квартирі на вулиці Ентузіастів. Через три місяці Військова колегія Верховного суду СРСР у Києві в закритому судовому засіданні звинуватила Миколу Григоровича в участі в антирадянській контрреволюційній диверсійно-терористичній організації. Вирок про страту було виконано у Києві 12 січня 1938 року.[11]

Будівельний майданчик Дніпрогесу неодноразово був центром літературного життя Запоріжжя. Тут влітку 1930 року Микола Хвильовий, Майк Йогансен, Володимир Гжицький та Мечислав Гаско зустрічалися з літературною молоддю Дніпробуду.

27 червня 1941 року Запорізьким обласним управлінням НКДБ був заарештований письменник Гордій Брасюк. У судово-слідчій справі зазначалося: "Перебуваючи в колі настроєних у націоналістичному дусі українських письменників Хвильових, Ірчанів, Блакитних, Антоненків-Давидовичів та інших, що, як і він, нічого спільного не мають із пролетарською творчістю, Брасюк почав видавати аполітичні літературні праці, розраховані винятково на темні й міщанські прошарки населення..."[12] Г. Брасюк був засуджений на 10 років позбавлення волі.

Для більшої повноти варто розповісти про взаємини між партійним керівництвом та освітянами. 11 серпня 1934 року газета "Радянський степ" надрукувала статтю "Про націоналіста Клепацького і притуплення класової пильності в Мелітопольському пединституті соцвиху". Професор історії педагогічного інституту Павло Григорович Клепатський звинувачувався у "націоналізмі". Через місяць Мелітопольський міський комітет КП(б)У приймає постанову, в якій констатується "відсутність критично-партійного ставлення до старих, неперевірених фахівців". П. Кле-

патський, шукаючи порятунку, повинен був постійно змінювати місця проживання. Але в січні-березні 1936 року особливий відділ УНКВС "розкрив" у Мелітопольському районі міфічну "німецько-українську контрреволюційну організацію". Роль керівника відводилася завідуючому кафедрою мовознавства Мелітопольського педінституту В. Синецькому. Слідство встановило, що професор П. Клепатський "навіював студентам троцькістські погляди і контрреволюційні ідеї".

В 30-ті роки Мелітопольський педінститут неодноразово опинявся в полі зору правоохоронних органів. Тут були сфальсифіковані справи "Симфонія", "Професор", за якими співробітники навчального закладу звинувачувалися в проведенні націоналістичної діяльності та у зв'язках з іноземною розвідкою.

Трагічна доля спіткала і колектив Запорізького педінституту. У різні часи 30-х років були заарештовані викладач Охриця, завкафедрою української літератури Я. Мороз, заступник декана мовно-літературного факультету Чикурлія, декан історичною факультету Козирєв та багато інших. А директора Бердянського педтехнікуму Авраменка звинуватили в тому, що він нібито доводив безбуржуазність української нації. "Ворогами" виявилися і керівники освітян — заввідділом народної освіти А. Нагарний та завідуючий міськвно Х. Топузов.

Не були "обділені увагою" каральних органів і національні меншини Запорізького краю. Із 25 національних районів республіки 8 були розташовані на території сучасної Запорізької області: 3 російських, 2 болгарських, 2 німецьких і 1 єврейський. За даними перепису 1926 року тільки у Мелітопольському окрузі мешкало 169 тис. росіян, 52 тис. болгар, 46.300 німців, 22 тис. євреїв, 6.500 поляків, 3 тис. албанців. 1 тис. молдаван, 900 чехів.

Відносна демократизація суспільства в зв'язку з проведенням політики коренізації відкрила шлях до відродження І розвитку національних меншин в нових умовах. Але з другої половини 20-х років поступово накопичуються негативні і складні проблеми, які стали підставою для звинувачення "націоналів" у антирадянських змовах, підготовці терористичних актів, шпигунстві тощо. Посилення тиску з боку керівних структур та погіршення економічного становища призвели до того, що у 1925 році з окремих районів Мелітопольського округу виїхали за кордон 1875 чоловік нащадків менонітів. Для боротьби з цим явищем влада прийняла рішення підвищити вартість паспорта до 200 карбованців, але і такий крок виявився малоефективним — кількість бажаючих залишити СРСР з кожним роком збільшувалася.

В роки готодного лихоліття 1932-1933-го пастори Кренц (Андріївський район) та Кун (Червоноармійський район) завдяки сприянню іноземних товариств допомогли своїм одновірцям вижити, але самі пастори були заарештовані як німецькі шпигуни.

Друга половина 30-х років стала переломною в долях багатьох сотень людей німецької національності. Не було такою німецького села, де б органами НКВС не викривалися "фашистські повстанські організації". В селі Долинському Андріївського району така "організація" нараховувала близько 80 чоловік, в селах Павлівка, Смоляне, Миколайполе, Бабурка Запорізького району — у кожному до 50 чоловік.

19-22 лютого 1937 року спецколегія Дніпропетровського обласного суду слухала справу про міфічну контрреволюційну діяльність "Національного союзу німців України", центром якого був німецький педагогічний технікум, а очолювали цю організацію директор технікуму М. Білик та директор машинобудівною технікуму К. Гайєр. Вони звинувачувалися у підготовці кадрів для диверсійної роботи, веденні націоналістичної пропаганди, зв'язках з німецькими консульствами в Одесі і Харкові тощо.

Після підписання радянсько-німецького договору 1939 року серед німецького населення посилюються еміграційні настрої. Це дало привід органам НКВС розпочати в Запорізькому регіоні справу "Емігранти", за якою звинувачувалися передусім представники колишніх заможних прошарків, релігійні діячі, мешканці, які мали родичів в Німеччині, — Д. Классен, А. Ремпель, Я. Гардер та багато інших.

З початком Великої Вітчизняної війни всі особи німецької національності розглядалися сталінським режимом як шпигуни і диверсанти.

Не менш трагічно склалася доля і представників інших народів, які мешкали на території Запорізького краю. За період з 1937 по 1939 роки в селах Софіївка, Гюнівка, Радолівка, Зеленівка, Манойлівка і Петрівка органами НКВС була ліквідована так звана "контрреволюційна націоналістична болгарська повстанська організація", до складу якої входило близько 70 чоловік.

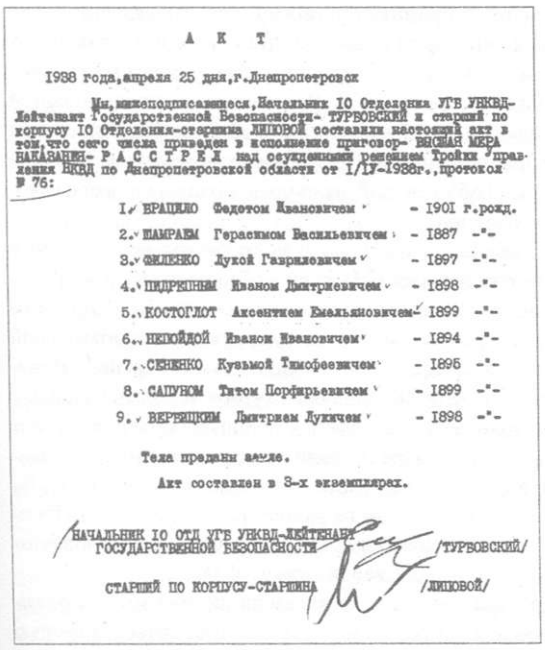

А К Т

1938 года, апреля 25 дня, г. Днепропетровск

Мы, нижеподписавшиеся, Начальник IO Отделения УГБ УНКВД-Лейтенант Государственной Безопасности- ТУРОВСКИЙ и старший по корпусу IO Отделения-старшина ЛИПОВОЙ составили настоящий акт в том, что сего числа приведен в исполнение приговор- ВЫСШАЯ МЕРА НАКАЗАНИЯ- Р А С С Т Р Е Л над осужденными решением Тройки Управления НКВД по Днепропетровской области от I/IУ-1938г., протокол № 76:

1. ВРАЩИЛО Федотом Ивановичем - 1901 г.рожд.
2. ШАМРАЕМ Герасимом Васильевичем - 1887 -"-
3. ЯКЛЕНКО Дукой Гавриловичем - 1897 -"-
4. ПИДРЕШНЫМ Иваном Дмитриевичем - 1898 -"-
5. КОСТОГЛОТ Аксентием Емельяновичем - 1899 -"-
6. НЕПОЙДОЙ Иваном Ивановичем - 1894 -"-
7. СЕНЕНКО Кузьмой Тимофеевичем - 1895 -"-
8. САШУНОМ Титом Порфирьевичем - 1899 -"-
9. ВЕРЕЩИКИМ Дмитрием Лукичем - 1898 -"-

Тела преданы земле.

Акт составлен в 3-х экземплярах.

НАЧАЛЬНИК IO ОТД УГБ УНКВД-ЛЕЙТЕНАНТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ /ТУРОВСКИЙ/

СТАРШИЙ ПО КОРПУСУ-СТАРШИНА /ЛИПОВОЙ/

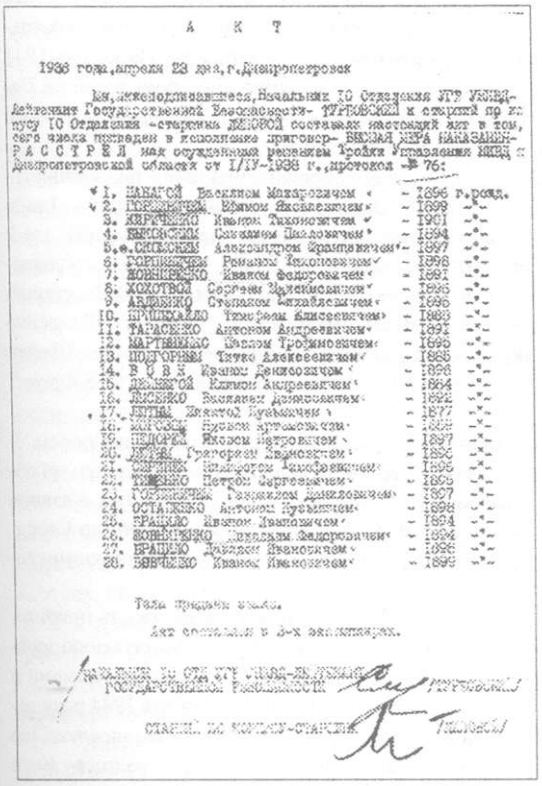

А К Т

1938 года, апреля 23 дня, г. Днепропетровск

Мы, нижеподписавшиеся, Начальник IO Отделения УГБ УНКВД-Лейтенант Государственной Безопасности- ТУРОВСКИЙ и старший по корпусу IO Отделения -старшина ЛИПОВОЙ составили настоящий акт в том, сего числа приведен в исполнение приговор- ВЫСШАЯ МЕРА НАКАЗАНИЯ- Р А С С Т Р Е Л над осужденными решением Тройки Управления НКВД по Днепропетровской области от I/IУ-1938 г., протокол № 76:

1. НАНАГОЙ Василием Макаровичем - 1896 г.рожд.
2. [illegible] Ивано Яковлевичем - 1899 -"-
3. КИРИЧЕНКО Иваном Тихоновичем - 1901 -"-
4. ЧЕРНОСТИМ Сильвием Павловичем - 1894 -"-
5. СИНЕЛЬНИМ Александром Фрапповичем - 1897 -"-
6. ГОРЛЕНКОМ Романом Тихоновичем - 1898 -"-
7. ЖОВНИРЕНКО Иваном Федоровичем - 1891 -"-
8. ХОХОТВОЙ Сергеем Алексеевичем - 1896 -"-
9. АВДЕЕНКО Степаном Михайловичем - 1895 -"-
10. МИХАЙЛО Тимофеем Алексеевичем - 1888 -"-
11. ТАРАСЕНКО Антоном Андреевичем - 1891 -"-
12. МАРТЫНЕНКО Ефимом Трофимовичем - 1895 -"-
13. ПОДГОРНЫМ Титко Алексеевичем - 1885 -"-
14. В У В К Иваном Денисовичем - 1898 -"-
15. ДЕЛЬНОЙ Климом Андреевичем - 1884 -"-
16. ЛИСЕНКО Василием Денисовичем - 1892 -"-
17. КЕТЛЫ Кузьмой Кузьмичем - 1877 -"-
18. [illegible] Ивано Артемьевичем - 1888 -"-
19. ПЕДОРЕЙ Иосиф Петровичем - 1897 -"-
20. ЛЕЛЬЯ Григорием Ивановичем - 1896 -"-
21. [illegible] Ивановым Тимофеевичем - 1895 -"-
22. ТИМЕНКО Петром Сергеевичем - 1885 -"-
23. ГОРЛЕНКОМ Романом Тихоновичем - 1827 -"-
24. ОСТАПЕНКО Антоном Кузьмичем - 1898 -"-
25. ВРАЩИЛО Иваном Ивановичем - 1894 -"-
26. ЖОВНИРЕНКО Михаилом Федоровичем - 1894 -"-
27. ВРАЩИЛО Дмитрием Ивановичем - 1898 -"-
28. ЯВРЧЕНКО Иваном Ивановичем - 1895 -"-

Тела преданы земле.

Акт составлен в 3-х экземплярах.

НАЧАЛЬНИК IO ОТД УГБ УНКВД-ЛЕЙТЕНАНТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ /ТУРОВСКИЙ/

СТАРШИЙ ПО КОРПУСУ-СТАРШИНА /ЛИПОВОЙ/

Ксерокопії актів про розстріл великої групи громадян Гуляйпільського району ("махновців"). 1938 р.

У 1937 році Коларівський район декілька разів піддавався нищівним діям з боку каральних органів. За січень — лютий в районі були "розкриті" дві контрреволюційні групи — одна ставила за мету "низку пограбувань державних і кооперативних закладів і в першу чергу — Ботієвського елеватора", інша — "вела розмови про наближення війни, падіння радянської влади і перемогу Німеччини у війні з СРСР". Усіх учасників групи було заарештовано.[24]

У жовтні 1938 року постановою "трійки" НКВС за "участь у контрреволюційній повстанській організації" 235 мешканців Коларівського району було засуджено до розстрілу.[25]

На "Запоріжсталі" органи НКВС заарештували 22 робітників татарської національності. Вони звинувачувалися в тому, що входили до складу міфічної татарської націоналістичної організації і виконували шпигунські завдання на користь японської розвідки.[26]

Підводячи підсумки передвоєнних репресій, маємо підкреслити, що утвердження ідеологічного контролю більшовиків над народом відбувалося у поєднанні з масовими репресіями. Це виявилося насамперед у знищенні багатьох представників селянства, робітничого класу, інтелігенції. Переважна більшість так званих контрреволюційних організацій, "викритих" каральними органами, існувала на папері. Працівники НКВС навмисне фальсифікували справи, щоб знищувати людей. Органи прокуратури і суду розглядали матеріали терміново, за декілька днів. Але такі строки не вважалися достатніми, керівництво країни вимагало прискорити "розслідування" справ. Репресивна машина дедалі набирала обертів. Початок війни тільки тимчасово припинив масові тортури українського народу.

VI.

З початком агресії Німеччини проти СРСР загострилося питання про долю радянських німців. Більшовицьке керівництво звинуватило їх у зраді та пособництві нацистам, зажадало остаточного знищення або відправлення в тюрми та на заслання німецьких родин. Німці в Україні, як один з народів нашої держави, опинилися в епіцентрі протиборства двох тоталітарних систем — сталінської та гітлерівської.

22 серпня 1941 року Державний Комітет Оборони прийняв постанову про переселення 31320 чоловік з території Запорізької області, а 600 чоловік направили на будівництво шосе в Астрахані. А 23 вересня того ж року народний комісар внутрішніх справ СРСР Л. Берія наказав органам НКВС розпочати операції по переселенню німців із Запорізької, Сталінської та Ворошиловградської областей України. В Запорізькій області термін операції визначався з 25 вересня по 2 жовтня. Для виселення німців залучалися 300 співробітників НКВС, 1500 працівників міліції, 2500 червоноармійців. Частина мешканців потрапила в трудармію — будували військові об'єкти, добували уран, працювали в сільському господарстві, інші потрапили до концентраційних таборів.

Крім депортації німецького населення, сталінський режим широко застосовував випробувані у попередні роки засоби — арешти та заслання. На початку вересня 1941 року в області прокотилася хвиля арештів. Як "соціально небезпечний елемент" були заарештовані колгоспник колгоспу ім. Р. Люксембург села Гросвейде Чернігівського району Янцен Г. Я., інструктор фізкультури при Великотокмацькій районній раді депутатів трудящих Лепп Г. Д., агротехнік колгоспу "Батьківщина" села Сергіївка Новомиколаївського району Вертман О. Ф.. колгоспник колгоспу "Більшовик" хутора Кліфельд Нововасилівського району Нейфельд І. Г., учень середньої школи села Гнаденфельд Чернігівською району Фот Г. Г. "За проведення антирадянської діяльності (або агітації)" заарештували конюха колгоспу ім. Бульонного Ваала Ф. Ф., завідуючого технічним відділом артілі "Технік" міста Молочанська Классена П. Я., колгоспника колгоспу ім. Р. Люксембург села Гросвейде Чернігівського району Классена П. А. та багатьох інших. Більша частина заарештованих осіб німецької національності з Запорізької області відбувала покарання в одному з найсуворіших концтаборів міста Івдель Свердловської області.

Хоча більшість німецького населення Запорізької області була вивезена на нові місця проживання, частина все ж залишилася. У німецьких документах окупаційного періоду згадуються "німецькі общини" у 80 поселеннях Мелітопольського району. Окупаційна влада намагалася використати етнічних німців (фольксдойче) у своїх планах побудови "нової Європи". Перш за все юнаки з німецьких поселень повинні були виконувати свій обов'язок перед рейхом у лавах вермахту. На кінець 1941 року в німецьку армію було мобілізовано близько 1500 фольксдойче, а в серпні 1943 року в районі Великого Токмака з них було сформовано кавалерійський полк СС. Частина німців виконувала функції старост, бургомістрів, допоміжного персоналу, перекладачів, поліцейських.

Трагічно склалася доля німців, які залишилися на своїх місцях проживання після звільнення території Червоною армією. Більшість їх звинуватили у співробітництві з окупаційною владою. Тавро "фольксдойче" — "зрадники Батьківщини" отримали не тільки особи німецької національності, але й ті українці, які чимось були пов'язані з місцевими німцями. За статтею 54-1 "а" Кримінального кодексу УРСР "за зраду Батьківщини" були засуджені домогосподарка міста Запоріжжя Гоок В. І., старша офіціантка їдальні автомеханічного інституту Яковлева З. В., пожежниця театру "Металіст" Власенко Н. О., електронамотувальник заводу "Комунар" Якунін О. Д., майстер ремісничого училища Шефер Г. Ф. та його брат нормувальник заводу "Комунар" Шефер М. Ф., колгоспниця колгоспу "Рот Фронт" Гейдебрехт М. Я. та багато інших.

З початком воєнних дій у 1941 році каральні органи евакуювали в'язнів з місцевих тюрем. У листі до Москви Народний комісар внутрішніх справ України Сергієнко для евакуації з Запорізької області 1700 чоловік просив виділити 60 залізничних вагонів. На середину липня 1941 року з в'язниць Запорізької області було евакуйовано 812 чоловік, відправлено до Архангельська — 1336, до Свердловська — 1027 в'язнів. Крім того, з Мелітополя було етаповано 200 чоловік до Уфи залізничними вагонами, а 500 чоловік із Запоріжжя — пішки до м. Сталіно.

Після відступу Червоної армії мешканці Запорізької області відчули на собі жорстокість іншої тоталітарної системи — гітлерівської. В "Акті Надзвичайної комісії по встановленню і розслідуванню зруйнувань, пограбувань і убивств, вчинених німецько-фашистськими загарбниками та їх поплічниками в місті Запоріжжі 4 жовтня 1941 року — 14 жовтня 1943 року", який був складений 20 квітня 1944 року, зазначається: "Надзвичайною міською комісією на підставі свідчень і розкриття ям та ровів встановлено, що масові знищення — розстріли мирних громадян німці здійснювали не лише на території радгоспу імені Сталіна, а також в селищі імені Шевченка, біля бухти на річці Дніпро та біля табору військовополонених.

В результаті вчинених кривавих розправ катами та їх спільниками розстріляно і закатовано у місті Запоріжжі 43 тисячі радянських громадян... В тому числі розстріляно, закатовано й виморено го-

лодом військовополонених червоноармійців та офіцерів близько 5 тис, чоловік". А у "Висновку судово-медичної експертної комісії*" наводяться місця найбільш масових убивств: на стадіоні — 6600 чоловік, на старому цвинтарі біля табору військовополонених — 400, північніше приміського господарства м. Запоріжжя — радгоспу імені Сталіна — 27000, в кар'єрі № 1 — 7200, на північному сході радгоспу імені Сталіна, в кар'єрі № 2 — 1800 чоловік. Не менш трагічні події зафіксовані архівними джерелами і в районах Запорізької області.

На окупованих територіях розгорнувся партизанський та підпільний рух. Проти німецької окупаційної влади боролися балабинська молодіжна група "За Радянську Україну", очолювана 16-річною Майєю Самсикою, підпільна група "Ревком" на чолі із Б. Миро новим та Л. Ачкасовим, група колишніх робітників "Запоріжсталі" під керівництвом М. Гончара, комсомольско-молодіжна група "ДОП" (Добровільна організація патріотів) села Олексіївки Кам'янсько-Дніпровського району та інші.

Восени 1941 року на Запоріжжі з'явилися перші похідні групи ОУН. Перша така група, керована Зіновієм Матлою, почала свою діяльність у вересні того ж року. Головним чином представники цих груп мали за мету зайняти ключові пости в адміністрації, проводити агітацію.

З перших днів окупації фашистська влада почала підготовку до вивозу робочої сили до Німеччини. Перший транспорт з "живим" вантажем із Запоріжжя був готовий до відправки 24 березня 1942 року. У чоловічому ешелоні налічувалося понад 700 чоловік різного віку — від 18 до 40. У той же день був готовий у дорогу жіночий ешелон.

Через кілька днів залізничні ешелони з невільниками прибували на прикордонні станції. Тут їх чекала медична комісія, "яка була схожа скоріше на глумління, ніж на комісію", а також миття в банях і дезинфекція одягу Видавали гас або нафту, якими люди натирали голову для знищення вошей, одяг прожарювали в печах, після цього людей вантажили у вагони і везли далі.

Після прибуття до Німеччині частину "остарбайтерів" відправляли на біржу, де більшість потрапляла до сільських господарів — бауерів, частина безпосередньо у трудові табори, які належали промисловим підприємствам. Розміщувались остарбайтери у дерев'яних бараках, кімнати вміщували від 10 до 50 чоловік, їм видавали постільну білизну, матраци, набиті соломою, подушку, ковдру. Кожний отримував персонально ніж, виделку, кухоль. І тяглися одноманітні дні. О 5-й годині ранку — підйом,

о 6-й — вихід із таборів під охороною на роботу, з 7-ї години одинадцятого динний робочий день. Увечері під конвоєм повернення в табір. Робітники використовувалися на важких, брудних, небезпечних і шкідливих роботах: навантажували і розвантажували вагони, виготовляли снаряди і патрони, ремонтували локомотиви і т. п. За робочим процесом постійно стежили майстри або внутрішня поліція, на робочих місцях, де працювали жінки, наглядали німкені. Дуже часто на робочих місцях були випадки тортур і побоїв остарбайтерів.

Тих, хто після звільнення з німецьких концтаборів повертався додому, чекали фільтраційні пункти, на яких вирішувалася доля кожного окремо: або повернешся до родичів, або отримаєш вирок. Ось доля Лідії Омельченко, яку в 1945 році звинуватили у співробітництві з румунською таємною поліцією. 31 травня 1945 року дівчину заарештували органи НКВС в Кишиневі в одному з фільтраційних пунктів. Слідство в Одесі не дало бажаних результатів. Тортури, фізичні та моральні знущання не зламали Лідію і не примусили підписати так звану "двохсотку" — зізнання у злочинах, яких не вчиняла. Слідчу справу надіслали до Москви, на адресу Особливої наради. Відповідь була лаконічною: "Недостатньо матеріалів. Ведіть слідство". І воно затяглося на чотирнадцять місяців. Військовий трибунал засудив Л. Омельченко на 10 років позбавлення волі і відправив у тайгу на лісозаготівлі. Одинадцять разів дівчина писала листи на ім'я Берн та на адресу Президії Верховної Ради СРСР з проханням переглянути несправедливий вирок, але відповідь була однозначною: "Засуджена правильно. Оскарженню не підлягає". Такі факти були непоодинокі.

З перших днів звільнення Запорізької області починається відбудова зруйнованого війною народного господарства.

Відступаючи під натиском Червоної Армії, окупанти зруйнували 475 промислових підприємств, 77 МТС, знищили майно колгоспів і радгоспів. Загальна сума збитків, нанесених народному господарству області, становила 18,7 млрд. карб.

Ціною неймовірних фізичних та моральних зусиль народу в перші післявоєнні роки були відбудовані Дніпрогес, "Запоріжсталь", "Дніпроспецсталь" та інші промислові гіганти Запорізької області.

На селі треба було не тільки відновити посівні площі колгоспів та радгоспів, а й розширити кількість оброблюваних земель. Оскільки більша частіша працездатних колгоспників залучалася до відбудови промисловості, то на селі головною силою залишалися жінки. Нестача тракторного парку та тяглової худоби (коні, воли) призводило до того, що колгоспники самі впрягалися в упряж, сіяти та збирати врожай змушені були вручну. Воєнні норми обліку праці важким тягарем лягли на селянство. На жнивну кампанію 1946 року в колгоспі ім, Ворошилова Оріхівського району на один трудодень припадало: косіння косою — 0,5 га в день, загрібання кінними граблями — 8 га. ручними — 2,5 га, скиртування вручну — 20 копиць, очищення зерна на сортуванні — 80 центнерів, скиртування соломи з-під комбайна вручну — 3,5 га[9].

Збільшилася напруженість і у зв'язку з несприятливими погодними умовами. Зима 1945—1946 років видалася малосніжною, весна була зашзнілою та найбільш несприятливою за останні декілька десятків років. Це призвело до загибелі частини посівів зимових і ярих культур. Республіканське керівництво замість того, щоб надати допомогу посграждалим регіонам, вимагало розпочати "битву за новий врожай". Весняно-польові роботи 1946 року першими завершили колгоспники Андріївського району, а слідом за ними — трудівники Василівського району. В колгоспі ім. Орджонікідзе Верхньохортицького району сівачі Ульяненко, Циганок та Чорний при нормі 5 га засівали по 7,5 га, а ланкова Марія Костиченко боронувала коровами по 5,5 га за день при нормі 3,5 га[10]. На жаль, польові роботи часто велися без урахування відповідних вимог агротехніки.

Іще дужче ускладнилося становище після того, як 22 липня 1946 року відповідно до постанови Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У "Про хлібозаготівлі по областях УРСР" плани хлібозаготівель зерна державі по Запорізькій області були збільшені на 2 млн. 500 тис. пудів[11]. З метою визначення планів поставок зерна в області працювала комісія, яку очолював уповноважений Міністерства заготівель СРСР по Запорізькій області О. Татевосян. Незважаючи на катастрофічне становище, майже всі колгоспи області були віднесені до розряду високих рівнів урожайності.

На кінець вересня 1946 року план хлібозаготівель по Запорізькій області був виконаний на 44.6 відсотка. Для контролю виконання всіх зобов'язань по хлібозаготівлях в область було направлено одного з керівників республіканської партійної організації. Перед ним ставилося єдине завдання — будь-якою ціною домогтися виконання плану хлібоздачі. Аналогічна ситуація склалася і з заготівлею картоплі. На 15 листопада того ж року план здачі картоплі по області був виконаний на 24,8 відсотка[12]. Слід сказати, що ціни на сільськогосподарську продукцію не змінювались з 1928 року і залишалися суто символічними. Так, в області в ході державних заготівель "Заготзерно" купувало один центнер жита за 5 крб. 80 коп.. проса - 4 крб. 87 коп., пшениці — 9 крб. 45 коп., ячменю — 5 крб. 70 коп., вівса — 4 крб. 82 коп., кукурудзи — 5 крб. 54 коп[13].

Одночасно здійснювалися жорсткі заходи з так званої "економії" хліба, що виділявся на продовольче забезпечення населення. Згідно з таємною постановою Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У "Про економію у витрачанні хліба по Українській РСР" від 30 вересня 1946 року проводилася загальна перевірка правильності витрачання хліба, що призначався для нормованого пайкового постачання населення. Вона мала на меті зменшити кількість людей, які отримували пайки, або перевести їх у нижчі розряди постачання. Згідно з рознарядкою по Запорізькій області на жовтень планувалося скоротити постачання хлібом на 140,3 тис. мешканців сільської місцевості і на 32,9 тис. чоловік непрацюючих дорослих утриманців у містах[14]. 22 березня 1947 року голова Запорізького виконкому облради депутатів трудящих В. Пономаренко та секретар обкому КП(б)У Л. Брежнєв звернулися з листом до секретаря ЦК КП(б)У Л.Кагановича, голови Ради Міністрів України М. Хрущова, в якому інформували про становище в області. Вони наводили дані, що із загальної кількості сільського контингенту області — 128 тис. 215 чоловік з постачання знято 85 тис. 775 чоловік і постачаються за зниженими нормами 16 тис. 480 чоловік. За станом на 10 березня органами охорони здоров'я зареєстровано 638 смертельних випадків у сільській місцевості і близько 50 тис. випадків дистрофії[15]. На 20 червня за довідкою МВС України кількість хворих дистрофією по області становила 92 тис. 596 чоловік і померло від недоїдання 2 тис. 774 чоловік[16]. Керівники області звертались з проханням збільшити ліміт пайкового постачання населення хлібом. Як зреагувало на цей лист республіканське керівництво, невідомо. Але відома реакція населення на антинародну політику сталінської влади. В колгоспі ім. Чапаева Мелітопольського району була виявлена листівка, в якій закликалося саботувати хлібозаготівлі, в Нововасилівському районі було вбито голову колгоспу ім. Воровського, виводилися з ладу молотарки, розкрадався хліб тощо.

Посилювалося кримінальне переслідування людей, які заради порятунку своїх дітей вдавалися до крадіжки продовольства; згідно зі статтею 13 І Конституції СРСР 1936 року вони кваліфікувалися як "вороги народу", а за статтею 18 примірного статуту сільськогосподарської артілі — як "зрадники загальної справи колгоспу".

Не забувся і горезвісний закон від 7 серпня 1932 року, прозваний в народі "законом про п'ять колосків". Згідно з довідкою прокуратури УРСР ЦК КП(б)У про судові репресії під час збирання врожаю й заготівель сільгосппродукції на 16 липня 1947 року 20 радгоспів Запорізької області зібрали та обмолотили 10 тис. 259 тонн зерна, але державі було здано тільки 2 тис. 366 тонн. Органи суду та прокуратури притягали до кримінальної відповідальності тою, кого вони вважали винними у цьому. За даними довідки по області було порушено 92 кримінальні справи, передано до суду — 75, розглянуто — 34, засуджено 34 чоловіка[11], А протягом вересня — жовтня того ж року було порушено ще 47 справ[12].

У 1946-1947 роках майже по всіх районах, охоплених голодом, були зафіксовані жахливі випадки людоїдства і трупоїдства. В спецповідомленні МДБ УРСР ЦК КП(б)У зазначалося: "16 февраля с. г. (1947 — Авт.) жительница с. Вознесенка Мелитопольского района Запорожской области В. К. после смерти от истощения ее дочери, 15 лет, и сына 10 лет, отрубила у них конечности и употребила их в пищу. В. К. арестована, ее 12-летний сын помещен в больницу». В іншому документі знаходимо: "В марте с. г. (1947 — Авт.) колхозница колхоза "Плугарь" Гуляй-ГІольского района Запорожской области Ф., 36 лет. Имея троих детей находясь в истощенном состоянии убила двоих маленьких детей, трупы которых употребляла в пищу. Расследованием установлено, что Ф, получила продовольственную помощь и обеспечивалась колхозом одноразовым питанием. Ф., ее сын, 10 лет, помещены в больницу". І такі випадки були не поодинокі.

Підрахувати кількість жертв голоду 1946-1947 років у Запорізькій області, як і в Україні, немає можливості: тоталітарний режим зробив усе, щоб їх приховати. Слід сказати, що тільки за 1947 рік кількість селянських господарств в області скоротилася на 7 тис. 600[13].

Голодомор був не останнім наступом сталінської репресивної машини на українське суспільство. Зокрема, тривала й далі боротьба, яка була започаткована раніше — проти церкви, духовенства та віруючих людей. На початку 50-х років голови сільських Рад інколи надавали дозвіл священикам здійснювати релігійні відправи. Голови Приазовської та Дівнинської сільських Рад Приазовського району встановили порядок, за яким священик мав змогу здійснювати релігійні обряди на запрошення віруючих. В одній з довідок наголошувалося: "Дана громадянці с. Дівненці Приазовського району Матвієнко Мотроні Трохимівні про те, що їй сільська Рада дозволяє привезти попа з с. Приазов'є до хворої матері. Іншу роботу попу не дозволяється проводити, що і підтверджується"[14].

Влада робила всілякі спроби, щоб заважати віруючим людям задовольняти релігійні потреби. З 1942 року колишній кінотеатр ім. Леніна у місті Запоріжжі переданий релігійній громаді. Після звільнення міста від німців громаду декілька разів переселяли з місця на місце. І після того, як з дозволу уповноваженого Ради у справах Руської православної церкви по Запорізькій області громада придбала житловий будинок, вона отримала згоду головного архітектора на перебудову та його розширення. Але на цьому справа не скінчилася. Восени 1950 року, коли ремонтні та будівельні роботи майже закінчувалися, секретар обкому партії Єнютін зупинив їх. Церковна громада, яка втратила понад 300 тис. крб. власних грошей, вимушена була звернутися до першого секретаря ЦК КП(б)У Л. Мельникова з листом, на якому останній наклав резолюцію: "Адміністративні заходи застосовуються неправильно. Нехай будують, раз проспали і оформили будівництво". Але і після цього справа не зрушила з місця. І тільки після повторного листа у квітні 1952 року віруючим дозволили завершити ремонт[15].

VII.

Смерть Сталіна відкрила нову добу в вітчизняній історії. XX з'їзд партії, засудивши культ особи і сталінізм в цілому, поклав початок оновленню суспільства, зокрема - відновленню законності в країні. Ці реабілітаційні процеси були викликані самим життям.

Ще з середини 1953 року Комісія партійного контролю при ЦК КГТРС розпочала перегляд справ по реабілітації в партійному відношенні частини комуністів, репресованих у 30-50-і роки. Провідне місце займав перегляд справ та реабілітація відомих партійно-державних діячів.

Паралельно з процесом вибіркової реабілітації 1953-54 років було проведено амністію. Значного впливу на долю репресованих вона не справила, хоча винятковість подібних заходів для радянської політичної системи свідчила про певне пом'якшення репресивної політики та переходу до інших методів керівництва. Однак обидва ці процеси поєднує головне — гострополітична спрямованість акцій. 27 березня 1953 року Президія Верховної ради СРСР приймає Указ "Про амністію" з метою вшанування пам'яті померлого вождя. За Указом мали бути звільнені покарані не більше як 5 роками позбавлення волі, засуджені за незначні, службові чи господарські злочини, неповнолітні, престарілі, невиліковні хворі, жінки, які мають неповнолітніх дітей, жінки віком понад 50 років, чоловіки віком понад 55 років. В Україні амністія охопила понад 223 тис. осіб.

Десталінізація в державі була використана керівництвом партії, МВС та КДБ для розширення повноважень та посилення своєї влади. Разом з тим, проведення амністії ніяк не позначалося на становищі незаконно репресованих і політв'язнів.

Протягом 1953-1954 років значних змін зазнала правова система СРСР, а відповідно й УРСР. Ряд заходів став підгрунтям до початку здійснення реабілітації, створення правової бази її проведення. У травні 1953 року порушується питання про скасування постанови Ради Міністрів СРСР та Ука-зу Президії Верховної ради СРСР від 21 лютого 1948 року, які передбачали повторне покарання для "особливо небезпечних злочинців" (терористів, шпигунів, диверсантів, контрреволюціонерів). За існуючим законодавством після закінчення строку ув'язнення вони зоставалися на поселенні, безстроковому засланні. Пропонувалося ці постанови відмінити, а ув'язнених звільнити. У кінці 1953 року ЦК ВКП(б) дав завдання правоохоронним органам подати узагальнюючі матеріали про масові політичні репресії 30-50-х років. Це знайшло своє відображення у доповідній записці на ім'я М. Хрущова, де вказувалася загальна кількість осіб, засуджених за контрреволюційні злочини, а також кількість засуджених до вищої міри покарання. У вересні цього ж року були ліквідовані військові трибунали та Особлива нарада МВС.

Пам'ятник першому директорові комбінату "Запоріжсталь" І. РОГАЧЕВСЬКОМУ, який став жертвою терору в 1937 році, реабілітований в 1956 році. Споруджено в 2000 р.

На місцевому рівні діяльністю комісій по реабілітації здебільшого керували заступник прокурора області, керівник слідчого відділу обласного управління КДБ, представник обкому КП(б)У. Окрім цього, було створено робочий апарат. Діяльність обласних комісій базувалася на матеріалах архівів КДБ. Тому більшість членів робочого апарату та секретаріату комісій були його працівниками.

Фактично обласні комісії були тимчасово створеним при КДБ підрозділом для перегляду вироків стосовно певної категорії репресованих і засуджених на предмет їх відповідності чинному законодавству. За таких умов роль інших правоохоронних органів була явно применшеною. Проте слід зазначити, що це тривало недовго. Згодом головну роботу щодо реабілітації та звільнення незаконно за-

суджених громадян передано до органів прокуратури, суду, військових прокуратур і трибуналів. Це було зумовлено, насамперед, незадовільним ставленням працівників органів держбезпеки до здійснення покладених на них обов'язків у зв'язку з проведенням перегляду справ 30-50-х років.

Навесні 1955 року партійно-державне керівництво влаштувало перевірку роботи обласних комісій. Наближався XX з'їзд КГІРС. Потрібні були безперечні докази злочинів Сталіна, його оточення та каральнорепресивних органів, виявити які в процесі роботи мали обласні комісії. Це було додаткове, а, можливо, і головне, завдання. Спеціально створеними комісіями ЦК КПУ під час перевірки діяльності обласних комісій було виявлено багато порушень у роботі, оформленні документів тощо. Постала низка нових проблем і питань, які вимагали негайною вирішення. Одним із головних було несвоєчасне оформлення рішень в переглянутих справах. Іноді висновки за справами складалися лише через місяць або й пізніше, після засідання комісії, на якому відповідна справа розглядалася. Крім цього, неузгодженість у роботі членів комісій призводила до того, що при розгляді однієї справи, але в різний час, комісії приймали різні рішення, що свідчило про поверховий розгляд справи. Не було чіткого обліку справ за списками, які надходили з місць позбавлення волі. Однак головним недоліком у роботі обласних комісій була необ'єктивність та упередженість у прийнятті рішень по справах, що переглядалися. Працівники комісій здебільшого формально ставилися до роботи з перегляду справ незаконно репресованих громадян. На це неодноразово вказували при перевірці комісіями ЦК КПУ. Однією із причин була некваліфікованість, відсутність необхідного досвіду у більшості працівників, залучених до роботи. Можливо, вони і були вправними юристами, оперативними працівниками, суддями, але досвіду в проведенні реабілітації у них не було і бути не могло, оскільки це явище було винятковим для радянської правової системи. До того ж, на той час ще не було розроблено не лише правової бази, але й механізму проведення такого процесу.

Вихована в умовах сталінської репресивної системи, частина із них на той час навіть усвідомити не могла, що численні в'язні таборів і в'язниць можуть бути невинними. Їх довгі роки вчили неприязні до будь-якого ворога, цілковитої пильності та жорстокості стосовно противників "соціалістичного ладу". А тепер вони самочинно мали брати участь у їх звільненні та виправданні. Це водночас руйнувало їхнє сприйняття дійсності, струнку систему цінностей, що складалася роками. На той час це було неймовірно складно. Крім того, серед працівників комісій було немало тих, хто сам брав участь у репресивних заходах, хто свідомо чи несвідомо був причетний до того, що зараз їм довелося розвінчувати і виправляти. Зрозуміло, що активного бажання займатися виправленням помилок минулого у них не було. Навпаки, була прихована злість, страх і зневіра. За таких умов ці особи більше дбали про власний порятунок, а не про примарну справедливість по відношенню до незаконно репресованих. Звідси і низька якість роботи та упереджене ставлення до вироків по справах, що переглядалися, і прихований бойкот процесу реабілітації.

Однак це далеко не всі причини, які гальмували роботу обласних комісій. Більшість в обласних комісіях складали працівники КДБ, які ще кілька років тому проводили репресії проти осіб, що тепер підлягали звільненню та реабілітації. Їм була байдужа доля цих людей як раніше, так і зараз. Вони лише виконували наказ в міру його розуміння. Не допомагало навіть звільнення від роботи в комісіях найбільш недбалих та недобросовісних працівників.

Обласні комісії, незважаючи на свій досить авторитетний статус, залишалися одним з головних органів, що гальмували і формалізували процес реабілітації, хоча за завданнями, які перед ними були поставлені, вони навпаки мали його прискорювати.

До кінця 1955 — початку 1956 року обласні комісії, в переважній більшості, завершили роботу з перегляду справ осіб, засуджених "за контрреволюційні злочини", опрацювавши справи з архівів КДБ, що входили до зазначеної категорії.

Після перегляду справ і прийняття рішень матеріали комісій (лише у випадку змін вироку) направлялися до органів прокуратури. На цьому, другому етапові, справи розглядалися двома відомствами в залежності від того, яким із судових органів вироки були винесені. Справи за вироками військових трибуналів розглядалися в прокуратурах військових округів. Інші справи розглядалися прокуратурою УРСР. Комісіями ЦК КПУ проводилася також перевірка роботи органів прокуратури, які брали участь у процесі перегляду справ засуджених за "контрреволюційні злочини".

Справи з протестами прокурорів направлялися до Верховного суду УРСР, військових трибуналів округів на предмет скасування чи зміни вироку. Значну роботу щодо реабілітації та звільнення незаконно репресованих громадян провели трибунали військових округів. До їхньої компетенції вхо-

3 Зам. № 3374

див розгляд справ з вироками трибуналів військ НКВС-МДБ-МВС, справи деяких категорій спецпоселенців, зокрема, незаконно репресованих колишніх військовополонених, причетних до збройного опору ОУН-УПА тощо.

Робота обласних комісій, органів прокуратури та суду, залучених до процесу перегляду справ, тривала з травня-червня 1954 року до лютого-березня 1956 року.

Не слід забувати і про ступінчатість під час проведення перегляду справ: до прокуратури потрапляли лише ті з них, за якими обласні комісії прийняли рішення про необхідність зміни вироку, а інші поверталися до архівів, хоча й входили до загальної статистики. Незначна частина з невідібраних до перегляду справ потрапляла до органів прокуратури, і лише за умов подання скарг з боку незаконно репресованих чи їхніх родичів, або з інших причин.

До судових органів, в свою чергу, направляли ще меншу кількість справ. Адже вилучалися ті з них, які були повернуті на дослідування, та справи, за якими прокурори відмовили в перегляді попередніх вироків. До того ж далеко не всі справи при перегляді вироків вдавалося завершити і належним чином оформити; по деяких з них так і не вдалося завершити роботу. Головні причини цього: відсутність необхідних матеріалів, без яких неможливо було прийняти виважене рішення, трудність додаткової перевірки фактів, поданих у слідчих справах, а то й зникнення слідчих справ та інші.

Під час роботи обласних комісій гостро постало питання про покарання працівників органів держбезпеки та МВС, які порушували законність при проведенні слідства стосовно незаконно засуджених громадян. Питання набуло особливої гостроти ще й тому, що велика кількість цих працівників продовжувала службу у відповідних органах і навіть посідала керівні посади. На початковому етапі роботи обласні комісії цю проблему оминали, замовчуючи або перекручуючи факти, які виявлялися при проведенні перевірок, повторному допиті свідків. З часом, коли кількість їх значно зросла, а робота обласних комісій була піддана суворій перевірці комісіями ЦК КПУ, робити це стало значно складніше. За таких умов керівники деяких комісій звернулися до центрального керівництва республіки за поясненнями стосовно вирішення цього питання.

Керівництво держави, не зацікавлене в розголошенні подібних матеріалів, прийняло компромісне рішення. При встановленні фактів фальсифікацій слідчих матеріалів та інших порушень закону з боку органів КДБ, МВС, прокуратури, суду, органи, які здійснювали перегляд справ незаконно репресованих громадян, направляли у відповідні інстанції подання та ухвали на предмет притягнення винних до відповідальності. Тобто, розглядом справ і покаранням займалися ті ж органи держбезпеки, працівники яких звинувачувалися в порушенні закону. Це було обопільно вигідно як партійно-державному керівництву, так і керівництву КДБ та МВС, що не бажали широкого розголосу та розслідування злочинних дій своїх працівників.

Склалася парадоксальна ситуація, коли офіційно було визнано незаконними репресивні заходи стосовно десятків тисяч осіб, а винних при цьому не було виявлено. Ніхто не бажав ані шукати "порушників соціалістичної законності", які знищили в таборах та тюрмах мільйони людей, ані брати відповідальність за злочини минулого. В архівних справах зустрічаються лише поодинокі випадки притягнення до відповідальності осіб, причетних до фальсифікації справ і застосування незаконних методів ведення слідства. Це можна пояснити лише наполегливістю та принциповістю деяких членів прокуратури та суду. Працівники ж обласних комісій дуже рідко були ініціаторами розслідувань подібних випадків. Проте навіть коли провину співробітників КДБ чи МВС у фальсифікації справ та застосуванні незаконних методів слідства вдавалося довести, на них чекало більш ніж м'яке покарання — сувора партійна догана із занесенням до облікової картки...

Таким чином, центральні партійні та державні органи взяли "покарання" тих працівників органів держбезпеки, чию вину у фальсифікації справ і катуванні заарештованих все ж таки вдалося довести, у свої руки і вміло, з користю для себе використовували ситуацію. "Покарання" було, але занадто м'яким, а самі факти зберігалися в умовах суворої таємниці. Тому доречно зауважити, що пошук винних у незаконному засудженні та репресіях 1930-1950-х років не входив до завдань і компетенції обласних комісій та інших органів, які проводили перегляд справ на предмет реабілітації. Коли ж проблема постала, партійне керівництво, не бажаючи ускладнювати роботу, ухилилося від її вирішення, переклавши обов'язки з розгляду подібних матеріалів на відомства, працівники яких і звинувачувалися в порушенні законності. Подальша робота над цією проблемою загрожувала привести до небажаних наслідків. За час

роботи обласних комісій органами, залученими до реабілітаційних процесів, було набуто певний досвід проведення подібних акцій, який згодом було використано при проведенні реабілітації після 1956 року та, значною мірою, в реабілітаційних процесах кінця 80-х — початку 90-х років.

Реабілітаційні процеси у Запорізькій області почалися з серпня 1954 року, коли була створена обласна комісія з перегляду справ осіб, засуджених за "контрреволюційні злочини". Вона працювала протягом серпня 1954 — лютого 1956 років. Свою роботу комісія проводила на базі обласного управління КДБ, з використанням його архівних матеріалів та співробітників. За весь час роботи цією комісією було переглянуто понад 1800 справ стосовно 2433 осіб, у минулому засуджених за "контрреволюційні злочини".

Протягом 1954-1955 років нею було передано, після попереднього перегляду, до військової прокуратури Таврійського військового округу справи стосовно 882 чол. Із них було реабілітовано лише 41 чол. Тоді як у перегляді вироку було відмовлено понад 67% засуджених, справи яких переглядалися. Запорізька область не входила до числа регіонів зі значною кількістю переглянутих справ та великим обсягом проведеної роботи.

З квітня 1956 року розпочинає діяльність ще один тимчасовий орган, створений для проведення реабілітації та звільнення жертв політичних репресій, — комісія Президії Верховної Ради СРСР з розгляду справ осіб, які відбували покарання за політичні, посадові та господарські злочини. Аналогічні комісії діяли у всіх регіонах СРСР і мали виняткові права по звільненню та реабілітації в'язнів. До складу Запорізької комісії увійшли: другий секретар обкому партії Ф. Мокроус, заступник голови облвиконкому В. Шестопалова, прокурор області І. Гром, керівник обласного управління міністерства юстиції В. Кухар, завідуючий відділом адміністративних та торгово-фінансових органів обкому партії Ф. Щолоков. Перегляду комісією підлягало 459 справ на осіб зазначеної категорії, які відбували покарання у 6 місцях позбавлення волі на території області. Із них на липень 1956 року було звільнено 229 чоловік.

Наприкінці 1955 року розгортається робота президії обласного суду по перегляду справ засуджених "трійками", Особливою нарадою при НКВС СРСР у період масових репресій. Цей напрямок проведення реабілітації характеризується уже значно більшою кількістю переглянутих справ та реабілітованих громадян. Реабілітація на Запоріжжі перетворюється із тимчасової акції на перманентний процес, який тривав до кінця 60-х років.

На першому етапі було розглянуто лише 9 справ, за якими реабілітовано 5 осіб. Після XX з'їзду КПРС процес реабілітації в області, як і у всій державі, значно пожвавився. Протягом 1957 року було реабілітовано 545, а у 1958 році — 611 осіб. Реабілітація набуває вже масового характеру. Тепер протягом одного засідання президія обласного суду переглядає не поодинокі справи, а сотні особистих справ репресованих. Наприклад, 26 листопада 1957 року президією обласного суду було реабілітовано 112 чоловік, 14 липня 1958 року — 94 осіб, і це далеко не поодинокі випадки. Звичайно, за таких умов неможливо було проводити ретельний перегляд справи кожного засудженого окремо, тому реабілітація проводилася колективно. Відмовляли в реабілітації здебільшого колишнім "куркулям", білогвардійцям, махновцям та особам, які співпрацювали з фашистами, вина яких була доведена. Кількість відмов під час перегляду справ у суді була досить незначною, що пояснюється ретельним відбором справ органами держбезпеки та попереднім розглядом їх прокуратурою. За таких умов до суду надходили лише справи, де невинність була очевидною. Наприклад, протягом 1958 року лише 3 особам було відмовлено у реабілітації, тоді як 611 чоловік її отримали.

Справи для перегляду до органів суду надходили із прокуратур УРСР та області. В свою чергу вони їх отримували із органів держбезпеки. Для прийняття рішення про реабілітацію чи відмову у ній президією обласного суду використовувалися матеріали справи, проводився допит свідків, збиралися свідчення осіб, які знали засудженого, характеристики з місця роботи. З огляду на незначну кількість справ на попередньому етапові реабілітація носила індивідуальний характер. Та з часом, коли значно зросло надходження справ, проводилася реабілітація цілих груп. Проте збереглася система індивідуального перегляду справи кожного репресованого. Доцільність цього заходу обумовлена стандартним характером обвинувачень щодо більшості репресованих. Майже у кожному районі області свого часу було "розкрито та знешкоджено" повстанські організації, диверсійні групи, махновські та фашистські угруповання, неодмінним завданням яких були диверсії у промисловості та на транспорті, антирадянська агітація.

Наприклад, за створення "повстанської організації" на станції Пологи було засуджено 10 робітників та колгоспників. У Червоноармійському районі за підготовку диверсії на транспорті було засуджено до розстрілу сім чоловік. На території нашої області шпигуноманія мала національний ухил. Особливо постраждали від незаконних репресій німці, які мешкали на півдні України. На початку процесу реабілітації, при відсутності законодавчої бази, їх частка серед реабілітованих була досить незначною, але з часом, після прийняття відповідного закону та підзаконних актів, кількість їх серед осіб, які здобули судову реабілітацію, значно збільшується. Типовим змістом обвинувачення була антирадянська агітація та вихваляння фашистського ладу. У селі Вейнау Молочанського району місцевого конюха засудили до вищої міри покарання за контрреволюційну пропаганду з метою повалення існуючого ладу. У 1958 році під час перегляду цієї справи було встановлено, що керівник Молочанського відділу НКВС та слідчий Генріхс, який вів справу, самі були засуджені згодом за фальсифікацію слідчих справ. Однак зміна керівництва райвідділу НКВС жодною мірою позитивно не вплинула на долю жителів району, більшість з яких складали німці. Репресії відновилися у ще ширших масштабах. Під час перегляду справ у 1950-і роки з'ясовувалися інші характерні риси судочинства 30-х років. Так, під час проведення передопиту свідків з'ясувалося, що їхні попередні свідчення не співпадають з теперішніми, матеріали допиту частини свідків повністю вигадані, вказані у протоколах особи взагалі свідчень не давали та й із засудженим ніколи не були знайомі. Проте ці факти не афішувалися, розслідування проводилися нечасто, бо подібні випадки зустрічалися майже у кожній справі[12].

У 1958 році було переглянуто справу "контрреволюційної махновської терористичної організації". Вона помітно відрізнялася від інших подібних справ значною кількістю звинувачених та районом поширення. За матеріалами справи організація діяла на території Чубарівського, Чернігівського, Гуляйпільського районів. У червні 1958 року, після перегляду матеріалів справи, було реабілітовано 50 чоловік засуджених до вищої міри покарання за участь у ній. Існувала вона нібито з 1921 року і була створена самим Нестором Махном для підготовки збройного повстання з метою повалення радянської влади. Штаб організації, до якої входили В. Шаровський, Н. Зуйченко, Д. Сегеда, нібито контактував з українським націоналістичним центром у Києві на чолі з П. Любченком. Метою діяльності організації мав бути відрив УРСР від СРСР. Координував діяльність організації секретар Гуляйпільського райкому КП(б)У Боровиченко. Контрреволюціонери мали терористичні групи, що у перші дні повстання повинні були фізично знищити партійно-радянський актив. Окрім вищезгаданих районів, "осередки контрреволюції" були знайдені ще у ряді районів області[13].

Про розмах цієї справи можна судити з матеріалів реабілітації, розглянутих обласним судом. Так, лише протягом 1958 року було реабілітовано: 12 осіб в селах Кінські Роздори та Новомиколаївка, 26 жителів Куйбишевського району. В процесі розгляду справи судовими органами було доведено невинність усіх засуджених та відверту сфабрикованість як матеріалів справи, так і показань свідків. Було з'ясовано, що не існувало ніяких бойових загонів, а люди, що начебто входили до організації, взагалі були не знайомі між собою. Не було ніякого зв'язку з "українським націоналістичним центром", як не існувало і самого центру. Загалом за даною справою було реабілітовано понад сто осіб лише на території області. У всіх регіонах держави було сфабриковано безліч подібних справ, жертвами яких стали тисячі людей.

Органи, залучені до проведення реабілітації, що діяли у другій половині 50-х — початку 60-х років, не вирішували питання пошуку та покарання винних у цих злочинах. Їх завдання були значно простіші, особливо на місцевому рівні, де реабілітаційний процес, ініційований центральними органами влади, розпочався пізніше і носив обмежений характер. Між тим, саме матеріали роботи в регіонах, коли їх зіставити та проаналізувати, засвідчують масовість репресій 30-х років та цілеспрямованість їх проведення.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 28 квітня 1956 року було знято обмеження по спецпоселенню з кримських татар, балкарців, турків — громадян СРСР, курдів, які були вислані в 1943—1944 рр. Разом з тим за новим Указом вони не мали права повертатися до місць, звідки вони були депортовані. Секретарям Запорізького, Херсонського, Сталінського обкомів КПУ було дано вказівку поселяти прибулих зі спецпоселень головним чином у сільській місцевості невеликими групами, щоб мати можливість краще забезпечити їх житлом та роботою. Такі заходи перш за усе були викликані не турботою про долю людей, які мали законний намір повернутися додому, а побоюванням масових виступів та розповсюдження антирадянських настроїв. Протягом 1956 року до Мелітопольського та Якимівського районів Запорізької області прибуло 778 чоловік колишніх спецпоселенців з числа кримських татар та 94 чоловіки — греків, вірмен та болгар[14].

На знімку: уродженець с. Борисівна Приморського району Запорізької області, відомий правозахисник полковник (згодом — генерал) Петро Григорович Григоренко з дружиною і синами, м. Москва. 1960 р.

Загальна картина, що постала перед центральним керівництвом, змушувала приймати певні рішення стосовно подальшої долі реабілітації як загальнодержавного процесу. Було вибрано безпечніший варіант, і після стрімкого підйому 1957-1959 років реабілітаційні процеси в області, як і у всій країні, почали згасати. Так, уже в 1959 році кількість осіб, яких було реабілітовано президією обласного суду, зменшується до 474, а у 1960 році — до 456. Це не було викликано відсутністю справ для перегляду, кількість апеляцій до органів реабілітації невпинно зростала[11].

Головну роль у призупиненні процесу реабілітації відігравали політичні, ідеологічні та особисті мотиви. Характер справ, які переглядалися органами прокуратури та суду, залишався сталим протягом усього періоду діяльності органів, залучених до проведення реабілітації. Головним чином, це були справи засуджених за контрреволюційну, терористичну, антирадянську діяльність. Переважно було реабілітовано осіб у складі "контрреволюційно-терористичних груп та організацій", які в минулому були вигадані органами НКВС для збільшення показників щодо кількості виявлених "ворогів народу". Для цього було вигадано певну систему уніфікованих обвинувачень стосовно різних верств суспільства. Так, заарештованим німцям, у більшості випадків, висували обвинувачення у пропаганді фашизму та вихвалянні фашистського ладу в Німеччині та Польщі, створенні штурмових загонів, у підготовці вторгнення до СРСР капіталістичних держав. У квітні 1959 року було реабілітовано групу з 33 чоловік, які звинувачувалися у створенні в колгоспі "Інтернаціонал" Верхньохортицького району "штурмових загонів". При перевірці було доведено, що ніяких загонів не існувало, а справа повністю сфабрикована органами НКВС. До розстрілу було засуджено 10 робітників — болгар за участь у повстанській організації, що насправді ніколи не існувала, та поляка Базюха В. І. за вихваляння "фашистської Польщі"[12]. І це лише незначна частина від загальної кількості незаконно репресованих представників різних національностей, які проживали на території області. Складається враження, що для кожної соціальної чи національної групи населення було підготовлено набір стандартних звинувачень.

З початком 60-х років процес реабілітації ще більше уповільнився: як загальнореспубліканська, так і обласна статистика відображає загальнодержавні тенденції. Так, протягом 1961 року президією обласного суду було реабілітовано лише 174 чол., у 1962 році — 340 чоловік, у 1963 році знову кількість реабілітованих зменшилася до 193 чоловік, а наступного — до 151 чол. У матеріалах справ уже не зустрічаються численні організації, головним чином проводиться реабілітація окремих осіб. Із загалу можна виділити реабілітацію у вересні 1964 року архієпископа Запорізької єпархії Митрофанова М. та протодиякона Пилипівської церкви Пивоварова. В матеріалах органів реабілітації це чи не єдине звертання до репресії церкви та її служителів у 30-і роки. Реабілітація тривала і після 1964 року, але дуже мляво, фактично це були поодинокі випадки[1].

Загалом, протягом 1955-1964 років президією обласного суду було реабілітовано понад 3100 осіб, засуджених за політичні злочини, хоча в діях жодного з цих людей складу злочину не було. Фактично вони стали жертвами тоталітарної системи, що в такий спосіб утверджувалася в суспільстві, та непомірних владних амбіцій верхівки партійно-державного керівництва[2].

Проводячи реабілітацію, нове керівництво не лише зробило її вибірковою та обмеженою, але й зберегло атмосферу таємничості навколо цього процесу. Визнавалися та певною мірою засуджувалися помилки окремих осіб, але в жодному разі не непридатність до суспільного життя політично-правової системи держави. Повна залежність та підзвітність органів реабілітації партійним структурам, що в минулому ініціювали репресії, з самого початку зробили процес реабілітації безперспективним.

Зміни політичного і економічного курсу країни на рубежі 80-90-их років минулого століття прискорили реабілітаційні процеси в колишньому СРСР, зокрема в Україні, яка стала незалежною державою. Вимушені кроки в 1989 році зробило керівництво СРСР, зорієнтувавши республіканські комітети та місцеві управління КДБ на перегляд справ репресованих, обмеживши хронологічно рамки періодом 30-50 рр. Згідно з указом Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 року "Про додаткові заходи по відновленню справедлиості відносно жертв репресій, які мали місце в період 30-40-х і початку 50-х років" розпочалася масова реабілітація як в цілому в країні, так і в регіонах.

Пам'ятник жертвам політичних репресій, споруджений у селі Коларівка Приморського району Запорізької області.

Процеси реабілітації особливо активізувалися після прийняття Верховною Радою УРСР 17 квітня 1991 року закону "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні". На виконання цього закону наказом голови Служби безпеки України від 26.07.1993 р. був створений реабілітаційний відділ, його діяльність активізувала реабілітаційні процеси в областях. За станом на 1 січня 1997 року Службою безпеки України було переглянуто 259267 архівних кримінальних справ. На підставі Закону України від 17 квітня 1991 року та постанови Верховної Ради України від 24 грудня 1993 року про тлумачення окремих положень згаданого нормативного акта було реабілітовано 212052 громадянина, відмовлено в реабілітації 84717 особам.[3]

Ця робота здійснювалася в тісній взаємодії Служби безпеки України з Генеральною прокуратурою та обласними прокуратурами. Завдяки цій взаємодії з другого півріччя 1991 року до 1 січня 1998-го переглянуто близько 312200 архівних кримінальних справ стосовно 447509 осіб. З них реабілітовано

292600 репресованих і відмовлено в реабілітації 127400 чоловік. З метою повного скасування або часткової зміни вироків органи прокуратури направили в суди 16100 протестів щодо 20900 осіб.[1] Виконуючи вимоги Закону України від 17.04.1991 р. органи прокуратури розглянули 122800 заяв і скарг з питань реабілітації. З них вирішено 91900 заяв, задоволено 53200 і відхилено 12600 звернень.

На 1 січня 1998 року закінчили роботу по реабілітації прокуратури ряду областей", в т. ч. Запорізької. З 1988 року прокуратурою області та управлінням служби безпеки в Запорізькій області переглянуто 14556 архівних справ стосовно 17012 репресованих.[2]

Станом на 1 січня 2003 року прокуратурою області прийняті рішення про реабілітацію 10994 осіб. Реабілітованим або їхнім родичам направлені довідки про реабілітацію.[3]

Відповідно до ст. 2 Закону України "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні" 5993 особи визнано такими, що не підлягають реабілітації на підставі наявності у матеріалах архівних кримінальних справ сукупності доказів, які підтверджують обгрунтоване притягнення їх до відповідальності. Про це зроблено висновки та повідомлено заінтересованим особам.[4] Архівні справи щодо реабілітації розглядалися відповідно до порядку, встановленого вітчизняним законодавством та спільними листами Генеральної прокуратури України, Верховного суду України та Служби безпеки України з питань роботи на виконання Закону про реабілітацію жертв політичних репресій і постанови Верховної Ради від 24 грудня 1993 року.

За період реабілітаційної роботи прокуратура області розглянула 3817 письмових і 575 усних звернень щодо реабілітації та інформації про долю репресованих родичів.[5]

Майже одночасно починають активну діяльність представники громадськості, журналісти, науковці. Відповідно до довгострокової урядової програми "Реабілітовані історією" розпочинається робота по написанню та виданню різноманітної літератури та збірок документів, нарисів, які в цілому сприяли відновленню історичної справедливості — поверненню з небуття імен репресованих людей. Вже перші пошуки показали, що дослідники повинні провести значну роботу, пов'язану з виявленням та опрацюванням великого комплексу документів, проведенням науково-дослідницької роботи та висвітленням результатів досліджень у різноманітних виданнях.

Газетні публікації можна умовно поділити на кілька груп, основними з яких є:

— розвідки про жертви репресій (головним чином, персоналії);

— інформація державних органів та громадських суспільних організацій щодо стану справ з реабілітацією;

— перелік прізвищ людей, які були репресовані.

Найбільш численну групу публікацій в обласних та районних газетах становлять розповіді про людей, які постраждали від тоталітарного режиму.

Друга група газетних публікацій стосується діяльності державних органів влади щодо реабілітації жертв тоталітарного режиму та створення в обласному центрі і на місцях громадських ініціативних груп, які проводять велику роботу по збиранню документів та пропаганді матеріалів, пов'язаних з трагічними роками в історії нашого краю.

Центром уваги засобів масової інформації та громадськості у кінці 80 — на початку 90-х років стали документи каральних органів, які дали змогу підняти завісу таємності та пролити світло на долі громадян, які безневинно постраждали в роки політичних репресій.

Відповідно до постанов ЦК КПРС з питань реабілітації осіб, необгрунтовано репресованих в 30-40-х та на початку 50-х років, а пізніше Закону "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні" створюються відповідні обласні та районні комісії. В засобах масової інформації періодично з'являються матеріали, які дають можливість простежити діяльність цих органів щодо реабілітації, відновлення прав репресованих та відшкодування збитків.[6] Газети наводять прізвища людей та офіційні звинувачення, за якими вони отримали міру покарання, а також в окремих випадках рішення судових колегій відносно скасування вироків. Гуляйпільська районна комісія за півроку своєї роботи десятьом землякам вручила посвідчення про реабілітацію, чотирьом репресованим виплатила грошову компенсацію, підготувала документи для виплати компенсації спадкоємцям десяти жителів району, в яких було відібрано майно в 30-і роки.

На початку 1989 року при газеті "Комсомолець Запоріжжя" створюється ініціативна група "Реабілітація", яку очолив журналіст Олександр Михайлюта. Програму діяльності було викладено у зверненні до громадян міста та області: повна реабілітація земляків та членів їх родин, які переслідували-

ся в часи сталінізму; створення пам'ятника, або пам'ятного знаку землякам-патріотам, що постраждали від репресій; підготовка збірника нарисів про таких людей; відкриття музеїв та музейних кімнат; милосердя до живих колишніх в'язнів концтаборів.

Члени групи "Реабілітація" ініціювали проведення ряду масових акцій, які ставили за мету довести до широкого загалу інформацію про події, пов'язані з репресіями на Запорізькій землі. 6—8 квітня 1989 року у приміщенні Будинку політичної освіти проводилися Дні пам'яті жертв сталінщини ЗО—50-х років. Протягом трьох днів проведено "Урок совісті", "Суд над Сталіним", прес-конференцію, кінопоказ документальних фільмів.

Інша акція — мітинг — відбувся у місті Мелітополі. Він проходив на тему: "Конституція 1936 року — ширма сталінського свавілля" Учасники мітингу у своїх виступах весь час наголошували — "це не повинно повторитися". В газетних публікація наступних років також зустрічаються згадки про аналогічні акції.

На початку 1996 року розпорядженням представника Президента України у Запорізькій області була створена обласна редакційна колегія та науково-редакційний підрозділ з підготовки та випуску серії книг "Реабілітовані історією".

Найбільш трагічними періодами в історії нашого краю були голодомори 1921-1922, 1932-1933 та 1946-1947 років. Документи та матеріали цих жахливих років вміщені у ряді збірників республіканських видавництв. Збірки документів, крім фактів республіканського характеру, містять цілу низку матеріалів, які стосуються подій на Запорізькій землі.

Розгортання репресій на території Запорізького краю висвітлене в ряді публікацій науковців Запорізького державного університету.

Книга "Повернені імена" (третій том)

та альманах "Спокута" (третій випуск).

Загальний підсумок першого етапу дослідження історії репресій та реабілітації жертв тоталітарного режиму був підведений випуском у 1998 році першої книги "Повернені імена", здійснений науково-редакційним підрозділом з підготовки та випуску серії книг "Реабілітовані історією" в Запорізькій області. Книга містила статті, нариси, короткі біографічні довідки (про реабілітовані жертви політичних репресій у Запорізькій області).

Другий етап досліджень історії репресій на терені Запорізької області припадає на кінець 90-х років XX століття. Протягом 1999-2002 років науково-редакційний підрозділ видав другу та третю книгу "Повернені імена", які містять короткі біографічні довідки понад 3000 мешканців Запорізької області, що були репресовані (прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, місце народження, за що арештований і коли, міра покарання).

Було видано також п'ять номерів часопису "Спокута". В них опубліковані наукові статті, розвідки, нариси, спогади, документи про нелюдські муки і страждання наших земляків, репресованих у роки тоталітаризму.

Це переконливо свідчить, що найсумніші сторінки нашої недавньої історії — роки тоталітаризму — зберігали, зберігають і будуть зберігати свою актуальність.

* * *

Сьогодні ми всі — громадяни України — повинні усвідомити, що, розбудовуючи незалежну державу, необхідно насамперед зрозуміти те минуле, з якого ми вийшли, зрозуміти, а не тільки засудити, той трагічний час, розібратися в причинах існування антилюдської системи, повернути заради справедливості чесне ім'я, без перебільшення кажучи, десяткам мільйонів невинно знищених. Без цього не може бути вільного шляху в майбутнє, не можна будувати відкритого громадянського суспільства, в якому будуть забезпечені права кожної людини.

Запорізький край, як частина українських земель, зазнав під час тоталітаризму тих же втрат, що й Україна в цілому. Але були і свої "герої" і свої жертви, не знеособлені жертви загалом, а конкретні люди, серед яких — наші батьки, діди, прадіди...

Примітки

I.

1. Современная западная философия: Словарь. — М., 1991. — С. 303.
2. Панарин А. С. Введение в политологию. — М., 1994. — С. 306.
3. Там само. — С. 59.
4. Современная западная философия... — С. 304.
5. Авторханов А. Империя Кремля. Советский тип колониализма. — Вильнюс, 1990. — С. 7 — 8.
6. Капустин М. Конец Утопии? — М., 1990 — С. 93.
7. Див. напр.: Мельгунов С. П. Красный террор в России — М., 1990.
8. Державний архів Запорізької області (далі — ДАЗО). — Ф. 2030. — ОН. 2. — Спр. 46. — Арк. 45 зв.
9. Там само. — Спр. 66. — Арк. 69.
10. Історія міст і сіл УРСР. Запорізька область. — К., 1970. — С. 121.
11. Державний архів Кримської автономної республіки (далі — ДАКАР). — Ф. Р. — 1694. — Оп. 1. — Спр. 67. — Арк. 22 — 25.
12. Російський центр зберігання та вивчення документів новітньої історії (далі РЦЗВДНІ). — Ф. 17. — Оп. 1. — Спр. 82. — Арк. 142.
13. ДАЗО. — Ф. 2030. — Оп. 2.-— Спр. 99. — Арк. 37 — 41
14. Там само. — Спр. — 46. — Арк. 174, 175, 183зв., 188 зв.
15. Там само. — Спр. 139. — Арк. 1.
16. Там само. — Спр. 154. — Арк. 41— 42.
17. Історія міст і сіл УРСР. Запорізька область. — С. 29.
18. Волковинский В. Н, Махно и его крах. — М., 1991. — С. 29.
19. Центральний державний архів вищих органів влади та державного управління України (далі — ЦДАВО України). — Ф. 2759. — Оп. 1. — Спр. 52. — Арк.58.
20. ДАЗО. — ф. Р. — 1397. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 8 — 11.
21. Волковинский В. Н. Батько Махно. — К., 1992. — С. 32 — 33.
22. ЦДАВО України. — Ф. 177. — Оп. 2. — Спр. 3238. — Арк. 3.
23. Голованов В. "Тачанки с юга". — Запоріжжя, 1997. — С. 267-268.
24. "Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК". — Т. 2. — 1983. — С. 200.
25. Аршинов П., "История махновского движения (1918-1921)". — Запоріжжя, 1995. — С. 150.
26. Волкогонов Д. А., Троцкий. Политический портрет. — М., 1999. — С. 262.
27. "Гражданская война на Екатеринославщине (февраль 1918-1920 гг.)". Документы и материалы. — Дніпропетровськ, 1968. — С. 210—211.
28. Белаш А. В., Белаш В. Ф. Дороги Нестора Махно. — К., 1993. — С. 571.
29. ДАЗО. — Ф. Р. — 1397. — Он. 1. — Спр. 21. — Арк. 6-7.
30. ПДА ГО України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 97. — Арк. 218.
31. ДАЗО. — Ф. Р. — 1397. — Оп. 1. — Сгір. 1. —Арк. 8-11.
32. Там само. — Спр. 13. — Арк. 13-15.

II.

33. Див.: ЦДАВО України. — Ф. 340. — ОпЛ. — Спр. 2842. — Арк. І.

1. В. И. Ленин об атеизме, религии и церкви. — М., 1980. — С.307-308.
2. ДАЗО. — Ф. Р. — 2116. — Оп. 1. — Спр. 12.— Арк. 62.
3. Великая Октябрьская социалистическая революция на Украине, декабрь 1917 — апрель 1918. Сб. док. и мат. В трех томах. — Т. 3. — К., 1957. — С. 773.

4. ДАЗО. — Ф. Р. — 1212. — Он. 1. — Сир. І. — Арк. 24.
5. Там само. Ф.Р. 3992. опЛ — Спр. 1. — Арк. 45.
6. Кнн Д. Деникинщина. - Л., 1929. — С. 243.
7. ДАЗО. — Ф. Р — 325. — Оп. 1. — Спр. 5.— Арк. 6.
8. Там само. — Ф. Р. — 3393. — Оп. 1. — Спр. 7. — Арк. 23.
9. Там само. — Ф. Р. — 1431. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 117.

III.

1. Герасимович ї. Голод на Україні. 1921 — 1922. — Вінніпег; 1978. — С. 64, 66—69.
2. Там само. — С. 70—72, 88—89.
3. Там само. — С. 90.
4. Там само. — С. 87, 90. 141—145.
5. Там само. — С. 91—93.
6. Там само. — СС. 129—130, 151—152.
7. Там само. — С. 204.
8. Там само. — СС. 212, 215.
9. Лаврик Г. В. Політика радянської держави щодо православної церкви в Україні (1917 — 1923 рр.): історико-економічний аспект. — Автореферат... к. і. н. — Запоріжжя, 1996. — С. 13.
10. Даниленко В. М., Касьянов Г. В., Кульчицький С. В. Сталінізм на Україні: 20-30-ті роки. — К., 1991. — С. 180—181.
11. ДАЗО. — Ф. Р. — 1397. — Оп. 1. — Спр. 2. — Арк. 6—7.
12. Сталин И. В. Собрание сочинений. — Т. 11. — С. 171.
13. Экономическая контрреволюция в Донбассе (итоги Шахгинского дела). Статьи и документы. М., 1928. — С. 214.
14. ДАЗО. — Ф. Р. — 1. — Он. 6. — Спр. 35. — Арк. 81.
15. Известия ЦК КПСС. — 1990. — № 9. — С. — 185.
16. ДАЗО. — Ф. Р. — 1. — Он. 6. — Спр. 35. — Арк. 81 зв. — 82.
17. Ігнатуша О., Тедєєв О. "Класовий ворог" на Дніпрельстані // Краєзнавство. — 1994. — № 1-2. — С. 41.
18. РЦЗВДНІ. — Ф. 17. — Оп. 74. — Спр. 45. — Арк. 186, 187, 192.
19. Див. напр.: Мальований С. Класовий ворог на Дніпрельстані. (Харків), (1930). — С.43.
20. ДАЗО. — Ф. Р. — 1397. — Оп. 1. — Спр. 4. — Арк. 9.
21. Там само. — Ф. Р. — 1. — Оп. 6, — Спр. 35. — Арк. 81.
22. Там само. — Ф. Р. — 1397. — Оп. 1. — Сир. 1. — Арк. 8—11.
23. Там само. — Ф. Р. —- 1. — Оп. 6. — Спр. 35. — Арк. 81.

IV.

1. ДАЗО. — Ф. П. — 213. —- Оп. 13. — Спр. 4. — Арк. 11.
2. Там само. — Ф. П. — 217. — Оп. 1. — Спр. 137. — Арк. 17.
3. Там само. — Ф. П. — 209. — Оп. 10. — Спр. 25. — Арк. 1—3, 9.
4. Неоголошена війна (спогади свідків, архівні документи та роздуми сучасників про голодомор 1932 — 1933 років). — Тернопіль. 1993. — С. 77—78.
5. ДАЗО. — Ф. П. — 217. — Оп. 1. — Спр. 137. — Арк. 1 7.
6. Колективізація і голод на Україні, 1929 — 1933. зб. док. і мат. — К., 1992. — С. 243.
7. ДАЗО. — Ф. П. — 209. — Огі. 10. — Спр. 25. — Арк. 11.
8. Там само. — 1397. — Оп. 1. — Спр. 12. — Арк. 8-10.
9. Конквест Р. Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор. — К., 1993. — С. 153.
10. ДАЗО. — Ф. Р. — 1397. — Оп. 1 — Спр. 8. — Арк. 4—8.
11. Там само. — Спр. 10. — Арк, 8—9.
12. Колективізація і голод на Україні, 1929 — 1933. 36. док. і мат. — С. 151.
13. Розкуркулення в УРСР // Укр. іст. журн. — 1992. — №4. — С. 84.
14. ДАЗО. — Ф. Р. — 1397. — Оп. 1 — Спр. 7. — Арк. 7-9; Спр. 18. — Арк. 8-11.
15. Там само. — Спр. 8. — Арк. А-8.
16. Там само. — Спр. 12. — Арк. 8-10.
17. РЦЗВДНІ. — Ф. 17. — Оп. 3. — Спр. 9,11. — Арк. 42 зв.
18. Організаторів контрреволюційного куркульського саботажу хлібозаготівель на Оріхівщині покарано // Червоне Запоріжжя. — 1933. — 4 січня.
19. Науменко И. Как судили райком. Еще одна страница трагических 30-х // Неделя. — 1989. — № 30.
20. ДАЗО. — Ф. П. — 215. — оп. 1. — Спр. і34. — Арк. 26.
21. Колективізація і голод на Україні. 1929 — 1933. 36. док. і мат. — С. 481.

22. Голод І932 — 1933 року на Україні: очима істориків, мовою документів. — К., 1990. — С. 404.
23. Там само. — С 225—226.
24. ЦДАГО України. — Ф. 1, оп. 101, спр. 1282. — Арк. 14.
25. ДАЗО. Ф. Р. — 3750, оп. 1, спр. 1. — Арк. 74.
26. Там само. — Ф. П. — 210, оп. 1, спр. 110. — Арк. 45.
27. Цит. за: Коллективизация: как это было // Страницы истории КПСС. Факты. Проблемы. Уроки. — М, 1988. — С. 339.

1. Закрытое письмо ЦК ВКП(б). Уроки событий, связанных с злодейским убийством тов. Кирова. Ко всем организациям партии. 18 января 1935 г. //Реабилитация. Политические процессы 30-50-х годов. — М. 1991. — С. 195.
2. Шевченко В. И. Под сенью музы терпеливой/ Историко-краеведческие очерки. — Днепропетровск, 1992.— С. 96.
3. Я верил в комсомол // Днепровский металлург. — 1988. — 24 июня.
4. Есть желающие во «враги народа»? Найдем /У Запорозька Січ. — 1991. — 11 вересня,
5. Ткаченко В. Г Репресії 20-30-х років на промислових підприємствах Придніпров'я // У Всеукраїнська конференція "Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України (жовтень 1991 р.). Тези доповідей і повідомлень. — К. — Кам'янець-Подільський, 1991. — С. 291—292.
6. Васильєв В. 30-е годы на Украине // Коммунист. — 1990. — № 17. — С. 81.
7. Граб В. І. Нерозривно пов'язаний з Україною // Реабілітовані історією. — К. — Полтава, 1992. — С. 113—114.
8. Шевченко В. Вони були! // Слово і час. — 1995. — № 8 — С. 79—80.
9. Латун О. І., Ткаченко В. Г. Вивчення та збереження національної історико-культурної спадщини Півдня України в 20-30 роках // Национальное своеобразие славянских культур и литератур. — Ч. П. — Измаил, 1994.— С. 36.
10. Російщення України. Науково-популярний збірник. — К., 1992. — С. 319
11. Граб В. І. Нерозривно пов'язаний з Україною. — С. 115
12. Цит. за: З порога смерті... Письменники України — жертви сталінських репресій. Випуск перший. — К, 1991. — С. 75.
13. Загублене життя (П. Г. Клепатський) // Репресоване краєзнавство (20-30-ті роки). -— К, 1991. — С. 203.
14. ДАЗО. — Ф. Р. — 1397. — Оп. 1. — Спр. 13. — Арк. 15.
15. Серед освітян "ворогів" найбільше // Запорозька Січ. — 1995. — 22 березня.
16. Мицик Юрій. За фальшивими звинуваченнями. Про "чистки націоналістів" у школах Дніпропетровщини 1934 р. 11 Кур'єр Кривбасу. — 1996. — № 45-46. — С. 27.
17. ДАЗО. — Ф. Р. — 3666. — Оп. 1. — Спр. 323. — Арк. 183 зв.
18. ЦДАВО України. — Ф. 413. — Оп. 2. — Спр. 10. — Арк. 287.
19. ДАЗО.— Ф. Р. — 1397. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 8 —10; Спр. 10. — Арк. 5—6.
20. Там само. — Спр. 1. — Арк. 8 —10; Спр. 8. — Арк. 4—8.
21. Німці в Україні 20—30-их рр. XX ст. 36. док. — К., 1994. — С. 191—194.
22. ДАЗО. — Ф. Р. — 1397. — Оп. 1. Спр. 8. — Арк. 4—8.
23. ДАЗО. — Ф. Р. — 1397. — Оп. 1. Спр. 1. — Арк. 8—11.
24. Там само. — Ф. Р. — 267. — Оп. 1. Спр. 9. — Арк. 13, 22, 23.
25. Ткаченко В. Г. Репрессии 20 — 30-х годов на Запорожье /У Тезисы докладов научной конференции преподавателей и студентов университета. — Запорожье, 1992. — С. 30.
26. Есть желающие во "враги народа"? Найдем // Запорозька Січ. — 1991. — 11 вересня.

VI.

1. Бугай М. Ф. Депортації населення з України (30—50-ті роки) // Український історичний журнал — 1990. — № 10. — С. 36—37.
2. Коваль М. В., Медведюк П. В. Фольксдойче в Україні (1941-1944 рр.) // Український історичний журнал. — 1992. — № 5. — С. 23.
3. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953: суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. У 2-х кн. — Кн. 2. — К. 1994. — С. 241, 270.
4. Запорожская область в годы Великой Отечественной войны (1941 — 1945 гг). Сборник документов. — Запорожье, 1959. — С. 131.
5. Мороко В. М. ОУН на Запоріжжі в роки радянсько-німецької війни // Наукові праці історичного факультету. Випуск II. 25-річчю історичного факультету присвячується. 1971 — 1996. — Дніпропетровськ. 1997. — С. 153.
6. ДАЗО. — Ф. Р. — 1435. — Оп. 1. — Спр. 90, 94.

7. ДАЗО. — Ф. Р. — 1676. — Оп. і. — Спр. 15. — Арк. 4.
8. Білас І. Г. Репресивно-каоальна система в Україні. 1917 — 1953. — Кн. 1 — С. 220-222.
9. ДАЗО. — Ф. Р. — 1667. — Оп. 7. — Спр. 2. — Арк. 25.
10. Там само. — Ф. Р. — 1217. — Оп. 7. — Спр. 3. — Арк. 3.
11. Голод в Україні 1946 — 1947. Документа і матеріали. — К. — Нью-Йорк, 1996. — 39.
12. Волков Й. М. Засуха, голод 1946 — 1947 годов // История СССР — 1991. — № 4. С. 9.
13. Кириченко В. М., Тимченко С. М. Голодне повоєнне лихоліття. — Запоріжжя, 1996. — С. 28.
14. Голод в Україні 1946 — 1947. Документи і матеріали. С. 72 — 76.
15. ДАЗО. — Ф. П. — 1335. — Оп. 6. — Спр. 67. — Арк. 168.
16. Голод в Україні 1946 — 1947. Документи і матеріали. С. 247.
17. Там само. — С. 256.
18. Там само. — С. 303.
19. Там само. — С. 219, 220.
20. Гудзь В. Голод 1946 — 1947 років на Запоріжжі /У Голод 1946 — 1947 років в Україні: причини і наслідки. Міжнародна наукова конференція, Київ, 27 травня 1997 р. Матеріали. — К., — Нью-Йорк, 1998. — С. 141.
21. Цит за: Пащенко В. Православ'я в новітній історії України. — Частина перша. — Полтава, 1997. — С. 245.

VII.

1. ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 24. — Спр. 2833. — Арк. 29—56.
2. Медведев Р. Н. С. Хрущев: политическая биография. — М., 1990. — С. 76.
3. XX съезд КПСС и его исторические реальности. — М,, 1991. — С. 30-31.
4. ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 24. — Спр. 4398. — Арк. 16.
5. Там само. — Арк. 116.
6. ЦДАГО України. — Ф. 1. — Он. 24. — Спр. 4306. — Арк. 27.
7. Там само. — Спр. 4298. — Арк. 107—108.
8. Там само. — Спр. 4306. — Арк. 696.
9. Там само. — Спр. 4400. — Арк. 77.
10. Архів обласного суду Запорізької області. — Спр. 12. — 1957.
11. Там само. — Спр. 12. — 1958.
12. Там само. — Спр. 12. — 1958 — С. 77.
13. Там само. — Спр. 12. — 1958. — С. 82.
14. ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 24. — Спр. 3614. — Арк. 185 — 187.
15. Архів обласного суду Запорізької області. — Спр. 12. — 1958. — С. 85.
16. Там само. — Спр. 12. — 1956. — С. 68.
17. Там само. — Спр. 12. — 1964. — С. 138.
18. Там само. — Спр. 12. — 1954. — 1964 рр.
19. Цит. за: ж-л "З архівів ВУЧК—ГПУ—НКВД—КДБ". № 1/2(4/5). — 1997. — С. — 437-^38.
20. Там само. — № 1/2(6/7). — 1998. — С. — 9—11.
21. Довідка облпрокуратури № 08/2. — 1987. — 03 від 02.09.2003 р.
22. Там само.
23. Там само.
24. Там. само.
25. Индустриальное Запорожье. — 1989. — 9 июля; 1994. — 16 июня; Запорізька правда. — 1992. — 10 березня; Приазовская новь. — 1992. — 14 апреля.
26. Индустриальное Запорожье. — 1989. — 21 апреля.
27. За доблестный труд. — 1989. — 19 января. Клич. — 1993. — 3 квітня.
28. Голод 1921—1923 рр. в Україні. — К., 1993; Голод 1932—1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. — К., 1990; Колективізація і голодомор на Україні. 1929—1933. — К., 1992; Голод в Україні 1946—1947. — К., 1996.
29. Ткаченко В. — Репрессии 20—30 годов на Запорожье //Тезисы докладов научной конференции преподавателей и студентов университета. — Запорожье, 1992; Ткаченко В. Репресії як засіб існування тоталітарної влади.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ

*(Архівні матеріали, спогади, листи)**

№ 1. ЗВЕРНЕННЯ ОЛЕКСАНДРІЙСЬКОЇ МІСЬКОЇ УПРАВИ ДО НАСЕЛЕННЯ МІСТА ПРО ЗАХОДИ ПО ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ У ЗВ'ЯЗКУ З ПОДІЯМИ В ПЕТРОГРАДІ

28 жовтня 1917 року

В связи с событиями, имевшими место в Петрограде и других городах Российской Республики, в городе Александровске небольшая группа лиц, именующая себя "большевиками", делает попытки захватить в свои руки власть, причем оправдывает свои поступки необходимостью борьбы с контрреволюцией, распространяя при этом самые неправдоподобные, волнующие население слухи.

Городская дума, избранная на демократических началах всем населением города, считая своей обязанностью гарантировать спокойствие и неприкосновенность имущества, личности граждан, в заседании своем 27 октября постановила: образовать при городском управлении комитет по охране общественной безопасности из представителей городского и земского управлений, совета рабочих, солдатских и крестьянских депутатов, военной организации и воинских частей, социалистических партий и общественных организаций.

Комитет до избрания президиума в совещании своем 28 октября поручил городской управе и уездному комиссариату Временного правительства совместно с воинскими частями и военной организацией принять немедленно меры к охране общественной безопасности и спокойствия.

На основании вышеизложенного городская управа обращается к населению города с просьбой поддерживать полное спокойствие и порядок и подчиняться распоряжениям, исходящим от городского управления и правительственного комиссара.

Распоряжения, исходящие от других организаций и лиц, считаются незаконными, а лица, их совершающие, будут привлекаться к ответственности.

Городское управление выражает твердую уверенность, что население города своим спокойным отношением к совершающимся событиям облегчит ему исполнять принятые на себя перед населением обязательства и поможет ему с необходимым спокойствием провести выборную кампанию в Учредительное собрание, единственно могущее разрешить все наболевшие вопросы и выразить непреложную волю народа.

Октября 28 дня 1917 года
г. Александровск
ДАЗО. — Ф. Р — 2030. — Оп. 2, — Сир. 66. — Арк. 69.

№ 2. ІЗ МАТЕРІАЛІВ ОСОБЛИВОЇ СЛІДЧОЇ КОМІСІЇ ПРО РОЗПРАВУ БІЛЬШОВИКІВ НАД ОФІЦЕРАМИ

Січень—лютий 1918 року

Бердянск. В начале января этого года (1918 — ред.) из Бердянска в село Новоспасовку были посланы офицеры с двумя пулеметами для производства мобилизации. Трех из них поймали большевики и убили двух на месте. Третьего замуровали в хате, а затем через трубу лили воду до тех пор пока он не захлебнулся. Позже был обнаружен его замерзший труп.

Красный террор в годы гражданской войны. По материалам Особой следственной комиссии. — "Вопросы истории", 2001. — № 9. — С. — 34.

* Початок. Продовження в наступних книгах тому. Документа публікуються зі збереженням мови, стилю та орфографії оригіналу, з незначними скороченнями (ред.).

№ 3. ТЕЛЕГРАМА КАТЕРИНОСЛАВСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО КОМІСАРА ПОВІТОВИМ КОМІСАРАМ ПРО ВИПАДКИ ДИСКРЕДИТАЦІЇ АРМІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА ЗАХОДИ ПО БОРОТЬБІ З НИМИ

12 грудня 1918 р.

Передаю для широкого оповіщення наступне розпорядження: "Провокатори, злодії та грабіжники користуються тим, що населення не скрізь добре це знає і заявляються на села, називають себе розвідкою армії УНР "петлюрівцями" і т. п. та грабують населення, чинять незаконні реквізиції. Приписую негайно оповістити нарочними всі села вашої околиці, що армія Української Народної Республіки нічого ні в кого не реквізує. Коли б була потреба в тім, то це робитиметься щоразу тільки з окремого дозволу директорії. Від усяких людей, невідомих на місцях, вимагати відповідних документів, і коли їх нема, то заарештовувати і оддавати під військовий суд. Про всякі випадки реквізиції справляйтесь в головному штабі і без його відповіді ні до яких реквізицій не допускайте.

Начальник штабу головної команди військ УНР отаман ОСЕЦЬКИЙ

№ 12429

Тов. губерніального комісара ЯЩЕНКО

З оригіналом згідно: Секретар Катеринославського повітового комісара (підпис)

ДАЗО. — Ф. Р — 3186. — Оп. 2. — Спр. 4. — Арк. 69.

№ 4. ВІДОЗВА НЕСТОРА МАХНА ДО ГРОМАДЯН м. КАТЕРИНОСЛАВА ТА ГУБЕРНІЇ ПРО РОЗСТРІЛ КОНТРРЕВОЛЮЦІЙНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

При занятии гор. Екатеринослава славными партизанскими революционными войсками во многих частях города усилились грабежи, разбои и насилия. Творится ли эта вакханалия в силу определенных социальных условий или это черное дело совершается контрреволюционными элементами с целью провокации — во всяком случае, это делается. И часто делается именем славных партизан-махновцев, борющихся за независимую счастливую жизнь всего пролетариата и трудового крестьянства.

Чтобы предотвратить этот разгул пошлости, совершаемый бесчестными людьми, позорящими всех честных революционеров, не удовлетворяющимися светлыми завоеваниями революционного народа, я именем партизан всех полков объявляю, что всякие грабежи, разбои или насилия ни в коем случае допущены не будут в данный момент моей ответственности перед революцией и будут мною пресекаться в корне. Каждый преступник, совершивший преступление вообще и в особенности под именем махновцев или других революционных отрядов, творящих революцию под лозунгами восстановления Советского строя, будет беспощадно расстреливаться, о чем объявляю всем гражданам, призывая их также бороться с этим злом, подрывающим в корне не только завоевания революции, но и вообще жизнь честного гражданина.

Главнокомандующий Батько МАХНО

Бюллетень (орган Катеринославського Губернського Військово-Революційного Комітету) від 30 грудня 1918 р.

Н. Махно и махновское движение. Из истории повстанческого движения в Екатеринославской губернии.

Сб. док. и мат. — Днепропетровск. 1993. — С. 10-11.

№ 5. ЗІ ЗВЕРНЕННЯ ДО ГРОМАДЯН РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ ПРО НАДАННЯ ДОПОМОГИ ВСЕУКРАЇНСЬКІЙ НАДЗВИЧАЙНІЙ КОМІСІЇ

15 квітня 1919 р.

Буржуазія відкинута від влади... вона конає, але остаточно ще не добита, намагається повернути втрачене...

Вона підбиває наших червоноармійців залишити фронт, робітників кинути роботу на заводах і фабриках, намагається зупинити залізничний рух, щоб залишити нашу Червону Армію без спорядження, а братню Радянську Росію — без хліба і вугілля, щоб таким чином задавити радянську владу кощавою рукою голоду

В наших радянських установах намагаються влаштуватись шпигуни і контрреволюціонери, щоб вивідати наші таємниці.

Радянський уряд України вирішив вжити найрішучіші заходи для боротьби з цим внутрішнім ворогом. Всю цю роботу він доручив надзвичайній комісії по боротьбі з контрреволюцією, спекуляцією і саботажем.

Надзвичайна комісія нещадно розправиться з усіма, хто намагається заміритись на владу робітників і селян, на надбання трудового народу Радянської України.

Товариші і громадяни! Киньте дивитися на надзвичайну комісію як на страховисько.

.. .Я звертаюсь з нагадуванням до всіх чесних громадян, що вони повинні заявити надзвичайній комісії про кожного контрреволюціонера, спекулянта і саботажника, яких вони знають. Боятись вам нічого — ваша заява залишиться таємною.

Приховування ж цих відомостей, покривання злочинців буде тлумачитись як участь у злочині і каратись нещадно.

Голова Всеукраїнської надзвичайної комісії по боротьбі з контрреволюцією ЛАЦИС

"На защите революции". Из истории Всеукрайнекой чрезвычайной комиссии. 1917—1922 г. — К. — 1971. — С. 57—58.

№ 6. ВКАЗІВКА ГОЛОВИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ КОМІСІЇ ЛАЦИСА ВСІМ ГУБЕРНСЬКИМ ТА ПОВІТОВИМ НАДЗВИЧАЙНИМ КОМІСІЯМ ПРО БОРОТЬБУ З КОНТРРЕВОЛЮЦІЄЮ, СПЕКУЛЯЦІЄЮ І ПОСАДОВИМИ ЗЛОЧИНАМИ

2 травня 1919 р.

Циркулярно.

Інструкторський відділ ВУНК цим сповіщає, що на обов'язку повітових НК лежить вся відповідальність за боротьбу з контрреволюцією, спекуляцією і посадовими злочинами на території повіту.

1.З цією метою повітові надзвичайні комісії повинні знестись з усіма комуністичними осередками і комнезамами всього повіту і запропонувати їм взяти на себе завдання спостереження за контрреволюціонерами і іншими злочинними елементами і про кожен випадок, що вимагає відповідних заходів, повідомляти НК.

2.Повітові надзвичайні комісії, одержавши ці відомості, повинні надсилати співробітників з ордером ПНК для проведення обшуку, арешту і т. ін.

3. ПНК в разі потреби надсилають також на місця своїх слідчих.

4. Забороняється при направленні співробітників на місця видавати посвідчення на право обшуків і арештів, без вказівки певних осіб, якщо не було вимоги комітету партії комуністів-більшовиків або комнезаму.

Голова ВУНК ЛАЦИС

ДАДО. — Ф. — 4082. — Оп. 2. — Спр. 1. — Арк. 28.

№ 7. ЗІ СТАТТІ ГОЛОВИ ВУНК М. ЛАЦИСА В ГАЗЕТІ "ИЗВЕСТИЯ ВУЦИК" ПРО ОГОЛОШЕННЯ ЧЕРВОНОГО ТЕРОРУ

18 травня 1919 р.

...У зв'язку з авантюрою отамана Григор'єва Рада оборони оголосила червоний терор щодо лівих соціалістів-революціонерів-активістів і "незалежників-активістів...

...Ще задовго до опублікування цього акту українським Радянським урядом побратими наших активістів у РРФСР були оголошені позатерпимістю, вилучились з обігу...

...Ми повинні заарештувати і тримати заручниками всіх "активістів", які мало розбираються, щоб попередити зайве кровопролиття.

Це нам диктує наш здоровий глузд, наш інстинкт самозбереження.

Червоний терор є необхідним. Це вимушена дія самозахисту.

ЛАЦИС

"На зашите революции". Из истории Всеукраинской Чрезвычайной комиссии. 1917—1922 г. — К. — 1971. — С. 79.

№ 8. З ПОСТАНОВИ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО З'ЇЗДУ ВОЛОСНИХ ВИКОНАВЧИХ КОМІТЕТІВ

2-6 червня 1919 р.

О МАХНО

В победоносном движении Украинской Красной Армии к ней примкнул целый ряд атаманчиков, прикрывшихся советским знаменем. Эти атаманы всеми силами противодействуют правильной организации Советской власти, правильной организации регулярной Красной Армии. Они не только противодействуют работе политических работников в армии, они пытаются также укрепить свою власть в районах их действия. Они прикрываются советскими лозунгами только для удобного случая. Восстание атамана Григорьева, выродившееся в простой бандитизм, является грозным предостережением. В рядах нашей армии и теперь еще имеются такие атаманы, которые и сейчас только условно признают власть Советов. К ним в первую очередь принадлежит Махно. Он давно ведет свою дезорганизаторскую работу, не выполняя приказаний центральной власти. Опираясь на военную силу, он устанавливает в районе своего распространения свою власть. Он в Гуляй-Поле организовал из кулацких элементов деревни свой районный исполнительный комитет. В настоящее время, по полученным сведениям, Махно созывает в Гуляй-Поле окружной съезд нескольких уездов помимо губернских и уездных исполкомов. Созыв этого съезда в момент чрезвычайно тяжелого положения на Донецком фронте помимо органов Советской власти может привести к очень тяжелым последствиям. Съезд волостных исполнительных комитетов высказывает свое решительное осуждение дезорганизаторской работе всяких атаманов, всякой махновщине и предлагает Совету Народных Комиссаров призвать всех к порядку и принять самые решительные и беспощадные меры против всяких дезорганизаторов.

"Вестник Народного комиссариата внутренних дел УССР" — 1919 — № 9 — С. — 11.

№ 9. НАКАЗ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ РАДИ РЕСПУБЛІКИ ПРО ЗАБОРОНУ З'ЇЗДУ ПОВСТАНЦІВ

4 червня 1919 р.

Приказ революционного воєнного совета Республики о запрещении советского и повстанческого съезда, созываемого Н. Махно

№ 1824, г. **Харьков** 4 июня 1919 г.

Всем Военным Комиссарам и исполкомам Александровского, Мариупольского, Бердянского, Бахмутского, Екатеринославского, Павлоградского и Херсонского уездов.

На 15 июня исполком Гуляй-Поля совместно со Штабом бригады Махно пытается созвать советский и повстанческий съезд от уездов Александровского, Мариупольского, Бердянского, Мелитопольского, Бахмутского, Павлоградского. Означенный съезд направлен целиком против Советской власти на Украине и против организации Южфронта, в состав которого входит бригада Махно. Результатом съезда может быть только новый безобразный мятеж в духе Григорьевского и открытие фронта белогвардейцам, перед которыми бригада Махно неизменно отступает в силу неспособности, преступности и предательства своих командиров.

1. Означенный съезд запрещается и ни в коем случае не может быть допущен.

2. Все рабоче-крестьянское население должно быть предупреждено устно и письменно о том, что участие в съезде будет рассматриваться как государственная измена по отношению к Советской республике и Советскому фронту.

3. Все делегаты на означенный съезд должны подвергаться незамедлительному аресту и представляться в Военно-революционный Трибунал Четырнадцатой, бывшей 2-й Украинской Армии.

4. Распространителей воззваний Махно и Гуляйпольского исполкома арестовывать.

5. Настоящий приказ вводится в действие по телеграфу и должен быть широко распространен на местах, вывешен на всех публичных местах и вручен председателям Советской власти, а также предреввоенсоветам, командирам и комиссарам частей.

Председатель Революционного Военного Совета Республики ТРОЦКИЙ
Главнокомандующий ВАЦЕТИС
Член Реввоенсовета Республики АРАЛОВ
Харьковский Окрвоенком А. КАШКАРОВ

Селянська правда. — 6 червня 1919 р.

№ 10. ЦИРКУЛЯР ЦК РКП(б) ГУБКОМАМ ПАРТІЇ - ВВАЖАТИ ДЕЗЕРТИРАМИ ЧЛЕНІВ ПАРТІЇ, ЯКІ ВИЇЖДЖАЮТЬ З УКРАЇНИ БЕЗ ДОЗВОЛУ ЦК КП(б)У

16 вересня 1919 р.

Пролетарии всех стран соединяйтесь!

РОССИЙСКАЯ КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ (большевиков)
ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ
№ 7435

Москва, сентября 16, 1919 г. **Циркулярно.**
В..... губком

Уважаемые товарищи!

Центральный комитет РКП (большевиков) предлагает вам всех коммунистов, приезжающих с Украины без надлежащего разрешения ЦК КПУ под предлогом доклада и сдачи дел, считать дезертирами и подлежащими немедленному аресту.

С коммунистическим приветом.
Секретарь ЦК Елена СТАСОВА

РДА СПІ. — Ф. — 17, — Оп. 6. — Спр. 119, — Арк. 200.

4 Зам. № 3374

№ 11. ПОСТАНОВА ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕВОЛЮЦІЙНОГО КОМІТЕТУ ПРО ОГОЛОШЕННЯ МАХНА І ЙОГО ЗАГОНІВ ПОЗА ЗАКОНОМ

9 січня і920 р.

Ко всем рабочим, красноармейцам и крестьянам Украины

Товарищи, наконец, после невероятних тяжелых жертв нашей доблестной Красной Армии удалось разбить помещиков и капиталистов и их приказчика Деникина.

Но главный враг украинского народа — польские паны — еще не разбиты. Идя на помощь Деникину, они занимали целый ряд городов и местечек как нашей страны, так и России.

Военное командование, всячески стремясь к единению всех боевых сил против общего врага трудового народа — помещиков и капиталистов, предложило махновцам выступить против поляков и тем поддержать Красную Армию и освободить наши села и города от ига польских помещиков, а рабочих — от рабства капиталистов.

Но Махно не подчинился воле Красной Армии, отказался выступить против поляков, объявив войну нашей освободительнице — рабоче-крестьянской Красной Армии.

Таким образом, Махно и его группа продали украинский народ польским панам, подобно Григорьеву, Петлюре и другим предателям украинскою народа.

Поэтому Всеукраинский Революционный Комитет постановляет:

1. Махно со своей группой объявляются вне закона, как дезертиры и предатели.

2. Все поддерживающие и укрывающие этих изменников украинского народа будут беспощадно истреблены.

3. Трудовое население Украины обязуется всячески поддерживать Красную Армию в деле уничтожения предателей махновцев.

Настоящее постановление все ревкомы Украины обязуются прочесть на фабриках, заводах, шахтах и собраниях.

Всеукраинский революционный комитет:
Председатель Г. И. ПЕТРОВСКИЙ
Члены: Д. З. МАНУИЛЬСКИЙ, ЗАТОНСКИЙ, Г Ф. ГРИНЬКО, КАЧИНСКИЙ

1920 г., 9 января, г. Харьков.

Реввоенсоветом Южфронта отдано распоряжение прочесть настоящее постановление во всех воинских частях.

Члены Реввоенсовета Южфронта СТАЛИН, ЕГОРОВ

"Гражданская война на Украине", т. 2. — К. — 1967 — С. 636—637.

№ 12. З ПОСТАНОВИ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕВКОМУ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ВИЩОЇ МІРИ ПОКАРАННЯ ДО АКТИВНИХ КОНТРРЕВОЛЮЦІОНЕРІВ НА УКРАЇНІ

2 лютого 1920 р.

Вводиться в дію телеграфом

Всеукраїнський революційний комітет, обговоривши питання про застосування вищої міри покарання, тобто розстрілу, за вироками надзвичайних комісій і ревтрибуналу в межах території України, у зв'язку з постановою про скасування смертної кари в РРФСР знаходять... скасування смертної кари не може бути здійснене в межах території України.., де ворог... чинить нашій Червоній Армії ще достатній опір, де з кожним днем виявляються все нові змови проти Радянської влади на Україні, а тому

надалі до повного знищення перешкод, що порушують сталість Радянської влади на Україні, Всеукраїнський революційний комітет, відповідальний перед робітничо-селянською масою України за всебічне зміцнення її, у своїй непохитній боротьбі з усякими спробами контрреволюційного характеру не може зупинитись перед будь-якими заходами, аж до застосування системи червоного терору.

Але нехай український народ, впевнившись на прикладі Радянської Росії, знає, що терор і всі важкі репресії щодо ворогів робітників і селян нав'язуються нам виключно буржуазією, яку скидають, і її наймитами, і що ці важкі заходи скасуються, як тільки зміцнення влади робітників і селян вважатиметься завершеним.

Голова всеукраїнського революційного комітету ПЕТРОВСЬКИЙ
члени Всеукрревкому: ЗАТОНСЬКИЙ, ГРИНЬКО

"На защите революции". Из истории Всеукраинской Чрезвычайной комиссии. 1917—1922 г. — К. — 1971. — С. 139—140.

№ 13. З ІНСТРУКЦІЇ ПРО БОРОТЬБУ З БАНДИТИЗМОМ І КУРКУЛЬСЬКИМИ ПОВСТАННЯМИ. ЗАТВЕРДЖЕНА РАДОЮ НАРОДНИХ КОМІСАРІВ УСРР

20 квітня 1920 р.

Загальні положення

1. Боротьба з бандитизмом і куркульськими повстаннями повинна вестись найнеіцаднішим чином, маючи головною метою захоплення... керівників банд, їх помічників, штабів і матеріальної частини...

10 Основні завдання боротьби з бандитизмом полягають:

а) у знищенні банд і окремих бандитів;

б) знищенні ватажків і їх помічників;

в) поголовному обеззброєнні населення;

г) здійсненні застережних каральних заходів;

д) агентурній розвідці;

е) зверненні серйозної уваги на розшарування села...

Застережні і каральні заходи

33. З метою попередження бандитизму і повстань належить брати з місць, де є дані про підготовку таких, заручників з куркулів, з осіб впливових або підозрілих за співучастю чи співчуттям бандитам чи повстанцям...

35. Населенню оголошується, що в разі відходу місцевого населення в бандитські зграї або участі в повстаннях чи інших ворожих діях проти оперуючих в даній місцевості чи пункті військових частин, їх начальників, установ і агентів Радянської влади, заручники будуть розстріляні...

36. Під круговою порукою населення покласти на всі села кожного району відповідальність за будь-яке заворушення, а тим більше виступ, для чого відповідними наказами зобов'язати населення повідомляти начальника найближчої військової частини або ревкому про всіх підозрілих осіб, що помічені в селах; надати населенню право самим заарештовувати і затримувати осіб, які агітують і виступають проти Радянської влади з запровадженням таких до місцевої надзвичайної комісії...

38. В разі явно висловленої ворожості населення, приховування і упертого невидавання бандитів і повстанців, на це населення може бути накладене те чи інше покарання.

39. Такими заходами можуть бути:

а) контрибуція харчовими продуктами;

б) контрибуція грошова;

в) виселення і вилучення сімей ватажків, призвідників повстань, конфіскуючи все майно і передаючи його бідноті;

г) обстріл селища;

д) його повне знищення...

"Віче", — 1994. — № 1, — С. 122—123.

№ 14. НАКАЗ ВІДДІЛУ УПРАВЛІННІ! КАТЕРИНОСЛАВСЬКОГО ГУБРЕВКОМУ ПРО РЕЄСТРАЦІЮ КОЛИШНІХ СЛУЖБОВЦІВ, ДЕНІКІНЦІВ

26 травня 1920 р.

Губвідділ управління пропонує не пізніше 15 червня провести реєстрацію всіх юристів, офіцерів, лікарів, колишніх народних суддів, начальників пошт і телеграфів, інженерів, механіків, колишніх жандармів, стражників (городових) 1915-1916 ї 17 років, колишніх варти, денікінців.

Вказати точний адрес кожного і слідкувати за виїздом їх...

Зав. відділом управління
(підпис)

ДАДО. — Ф. — 158, — Сир. 9. — Арк. 17.

№ 15. ПОПЕРЕДЖЕННЯ ГОЛОВИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ КОМІСІЇ 13-ї АРМІЇ ПЕТРОВСЬКО-СТРОГАШВСЬКОМУ* ВОЛОСНОМУ РЕВКОМУ ПРО ПОКАРАННЯ НАСЕЛЕННЯ ЗА НЕВИКОНАННЯ ПРОДРОЗВЕРСТКИ

27 травня 1920 р.

Предупреждаю, что в случае невыполнения разверстки, назначенной Александровским упродкомом, Вашей волостью к 3 июня на все продукты, мною будет приказано конфисковать весь имеющийся скот, хлеб, фураж и прочие продовольственные предметы, находящиеся в волости. При этом добавлю, что разверстка должна выполняться за счет кулаческого, т. е. зажиточного элемента деревни, отнюдь не распространяя ее на беднейшие слои крестьянства,

В случае невыполнения таковой в вышеуказанный срок и попыток порчи или скрытия разверстанных продуктов, мною будет применяться обстрел сел и деревень, а также расстрел прибегнувших к вышеуказанному.

Член Революционного военного совета и председатель продовольственной комиссии армии
(підпис)

ДАЗО. — Ф. Р — 386 — Оп. 1. — Сир. 11. — Аркю 7.

№ 16. РОЗПОРЯДЖЕННЯ НАЧАЛЬНИКА ОСОБЛИВОГО ВІДДІЛЕННЯ ВНК ПРИ РЕВВІЙСЬКРАДІ КАВКАЗЬКОГО ФРОНТУ ВОЄНКОМУ с. ЯКИМІВКИ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ПОВІТУ ПРО ПОДАННЯ СПИСКІВ МАХНОВЦІВ

8 грудня 1920 р.

С получением сего предлагаю в самом срочном порядке предоставить во вверенное мне Особое отделение, находящееся в селе Владимировка в доме священника т. Знаменского, списки на всех ранее служивших в армии Махно и игравших видную роль и которые в настоящее время находятся на службе у него. Также составить и прислать списки на всех членов семей вышеуказанных лиц,

Начальник особого отделения (підпас)
Секретарь (підпис)

ДАЗО. — Ф. Р — 3501. — Он. 2. — Спр. 3. — Арк. 43.

* Нині с. Балабине Запорізького району Запорізької області.

№ 17. НАКАЗ ПРО РОЗСТРІЛ МАХНОВЦІВ

Приказ начальника особого отдела Н-ской кавбригады

8 января 1921 г.

В связи с охватившим в широких размерах бандитизмом и злостным дезертирством в Новомосковском уезде Рабоче-Крестьянская власть, выражающая стремление пролетариата и беднейшего крестьянства, принуждена была проявить твердость власти, дабы в корне устранить все препятствия, которые ставятся врагами трудового народа на пути перехода к мирному строительству Советского государства.

Советская власть является единственной властью в настоящий момент, которая может и должна разрешить все наболевшие вопросы, живо затрагивающие широкие трудовые массы.

Граждане, скрывающие за своей спиной врагов пролетариата и мешающие проведению в жизнь всех необходимых мер для укрепления Советской власти, будут считаться также врагами народа и к ним будет применена самая беспощадная мера наказания.

Пора опомниться и не слушаться наймитов капитализма, которые под маской друзей пролетариата увлекают темные массы и тем самым сами трудящиеся сковывают себе цепи нового рабства.

Все нижепоименованные лица за активное участе в бандах Трояна, Бровы и проч. против Красной Армии т. Буденного на основании постановления Чрезвычайной Тройки особого отдела 1-й Конной Армии от 7 января 1921 г. приговорены к высшей мере наказания — расстрелу. Приговор приведен в исполнение.

Нач. особотделения Н екой отдельной кавбригады ДОМБРОВСКИЙ
Нач. гарнизона ЕСЕНЮК

СПИСОК РАССТРЕЛЯННЫХ

Метель Р.
Конрад А.
Сатенко Я. В.
Тедоконников И. Ф.
Савенко А. В.
Демченко П. А.
Роговой Т. И.
Мацко Я. Е.
Костоерь М. Ф.
Кравченко Д. М.
Харламтев П. Д.
Алименко Я. Т.
Глущенко Г. Т.
Бебиха Ф. Т.
Игнатенко В.С.
Белоброва Ф.Д.
Гибов П. И.
Ткаченко А. Д.
Мартуся Ф. С.
Гармаш И. И.
Гармаш Ф. Г.
Гугач Д. К.
Ткаченко С. Е.
Самоненко И.И.
Дырявый А.Д.
Гаращенко Н.К
Олешко П. А.
Комарь С. С.
Сердюк Ф. А.
Головко В. И.
Левченко И.И.
Лесниченко Н.
Устинов П. Я.
Судак А. Н.
Мирошниченко Ф. А.
Дегтярь И. С.
Страшко Л. И.
Лычко Т. В.
Семиса Г. Т.
Будник Е. И.
Омельченко А. Н.
Житель М. Д.

Всего 42 (сорок два) человека.

ДАДО. Ф. Р — 614, Колекція листівок, т. 1, ч. 6. — Арк. 124.

№ 18. ІЗ ЗВЕРНЕННЯ 5-го ВСЕУКРАЇНСЬКОГО З'ЇЗДУ РАД ПРО АМНІСТІЮ БАНДИТІВ, ЩО РОЗКАЯЛИСЯ

Не пізніше 3 березня 1921 р.

...Велико преступление бандитов против власти рабочих и крестьян.

С подлым делом выступили они против Республики, когда она только что начала оправляться от борьбы с помещиками и капиталистами, только что приступила к борьбе с хозяйственной разрухой.

...Голод и холод несли банды Махно и его приспешников.

Благодаря геройским усилиям Красной Армии и помощи сознательных крестьян, бандитизм пошел на убыль. Все обманутые, что пошли в шайки различных "атаманов" и "батек", привлеченные их красивыми фразами и щедрыми посулами, начинают оставлять их ряды.

Советская власть идет им на встречу. 5-й Всеукраинский съезд Советов постановил объявить широкую амнистию всем заблудившимся. Все виновные, которые явятся в распоряжение местных властей не позднее 16 апреля, сдадут оружие и обяжутся не участвовать ни в каких вооруженных выступлениях против Сов. власти, подлежат этой амнистии.

Власть трудящихся в последний раз дает возможность всем заблуждающимся исправить свою ошибку, объявляет им свое прощение, если они раскаются. Пусть спешат признать свою виновность и возвращаются в честные ряды рабочих и крестьян.

...Всех же, которые пренебрегут этой возможностью помилования, Советская власть будет считать заклятыми врагами революции и пролетариата.

Жестокая кара ждет нераскаявшихся злодеев!

Всякий, неявившийся до 16 апреля — сам себе подписывает смертный приговор. Пусть же все воспользуются амнистией хозяина украинской земли 5-го Вееукраинского съезда Советов.

ДАЗО. — Ф. П —264. — Он. 1. — Спр. 4 — Арк. 11.

№ 19. З НАКАЗУ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОГО ГУБВИКОНКОМУ І РВР 1-ї КІННОЇ АРМІЇ ПРО РОЗСТРІЛ ЗАРУЧНИКІВ З КУРКУЛЬСЬКОГО ЕЛЕМЕНТУ

24 березня 1921 р.

1. ...Радянські працівники, незаможні селяни, червоноармійці і... всі особи, які сприяють Радянській владі в боротьбі з бандитами, знаходяться під захистом всього державного апарату Радянської влади, і найменше лихо, їм заподіяне, буде каратись нещадно.

2. Відповідальність за приховування бандитів і зброї, за напад чи вбивство радянських працівників, незаможних селян і червоноармійців, за ушкодження залізничного і телеграфного сполучення і інші злочини покладається на все місцеве населення під круговою порукою куркульських верств.

3. Повітовим військовим нарадам в усіх випадках негайно опоряджувати на місце злочину військовий загін і виїзну сесію революційного трибуналу для виявлення внаслідок слідства і для суду над бандитами, приховувачами і всіма, хто бере участь у злочинах.

4.Для забезпечення видачі винних в розпорядження революційного трибуналу за вказівкою незаможних селян передаються заручники з куркульського елементу, які в разі невидачі бандитів і приховувачів і всіх , хто брав участь у злочинах, підлягають розстрілу, а їх майно — конфіскації. Конфісковане майно передається в розпорядження комнезамів.

5.Представники комнезамів, сільрад, члени волосних виконкомів несуть повною мірою відповідальність за виявлення бандитів і злочинців і в разі викриття вини їх в несвоєчасному попередженні про з'явлення і приховування бандитів або підозрілих осіб без певних занять передаються суду військового трибуналу.

6. Бандити, вбивці і взагалі всі, хто чинив злочини проти Радянської влади, і особи, що сприяють ворогам Радянської влади, підлягають нещадному знищенню, а їх майно — конфіскації з передачею в розпорядження комнезамів.

Предгубвиконкому (підпис)
РВР 1-ї Кінної армії (підписи)

ДАДО. — Ф. — 3377. — Спр. 4. — Арк. 21.

№ 20. З ПОСТАНОВИ РАДИ НАРОДНИХ КОМІСАРІВ УСРР ПРО НАДЗВИЧАЙНІ ТРІЙКИ

19 квітня 1921 р.

З метою урегулювання діяльності надзвичайних трійок при загонах, що ведуть боротьбу з бандитизмом, Раднарком доручає Особливій раді з бандитизму видати відповідну інструкцію... виходячи з таких основних положень:

1.Надзвичайні трійки створюються при військових частинах... при умові, що вони беруть активну участь в проведенні тих чи інших операцій по боротьбі з бандитизмом.

2. На надзвичайні трійки покладається безпосередня розправа з бандитами, захопленими в результаті операцій, що проводить загін із зброєю в руках, або належність яких до тієї чи іншої озброєної банди є очевидною [...].

4. Надзвичайним трійкам надається право розстрілу осіб, про яких йдеться в п. 3. захоплені загоном особи, проти яких цей захід не може, або не повинен бути застосований на місці, передаються в розпорядження відповідних судових органів (ревтрибунали, надзвичайні комісії).

Заступник голови Раднаркому (підпис)

ДАДО, — Ф. — 3225. — Оп. 1. — Спр. 2. — Арк. 6.

№ 21. МАНДАТ НАЧАЛЬНИКУ БЕРДЯНСЬКОЇ ПОВІТОВОЇ МІЛІЦІЇ НА ПРАВО ВИЛУЧЕННЯ У НАСЕЛЕННЯ ПОВІТУ КОНЕЙ ТА МАЙНА

23 квітня 1921 р.

Дан сей от управления Александровской губернии начальнику Бердянской уездмилиции в том, что ему разрешается обложение кулаков и спекулянтов Бердянского уезда по сбору обмундирования и белья для милиции Бердянского уезда, а также изъятие лошадей со всеми к ним принадлежностями по уезду у бандитов и спекулянтов.

Основание: распоряжение завотделуправ Губревкома от 22.XII.

Нач. Губмилиции
Нач. снаб.
Делопроизводитель
(Підписи нерозбірливі)

№ 516

ДАЗО. — Ф. Р — 641. — Оп. 1. — Спр. 144. — Арк. 3.

№ 22. З РОЗВІДУВАЛЬНОГО ЗВЕДЕННЯ БРИГАДИ 1-ї КІННОЇ АРМІЇ ПРО СТАН МАХНОВСЬКИХ ЗАГОНІВ

26 квітня 1921 року.

Захваченный 24.04 в 2 часа ночи в с. Знаменка (10 верст восточнее Новомосковска) бандит Величко Григорий... показал:... отряд Махно общей численностью около 300 сабель, 8 пулеметов..., отряд... сведен из двух банд, а именно:... из банды самого Махно — 100 человек и 5 пулеметов и банды Щуся — 200 человек и 3 пулемета.

Стычек с частями 1-й Конной Армии Махно старается избегать, на стоянках ведется бдительное сторожевое охранение, причем зачастую наблюдательные посты маскируются крестьянской обстановкой, как например: на окраине села на командной местности на поле ставят распряженную повозку со

стариком крестьянином и там помещают наблюдателя... Банда передвигается исключительно укрытыми глухими полевыми дорогами и оврагами. Обходят крупные села, останавливаются в небольших глухих хуторах..., отсутствующих на картах. Тяжело раненых бандитов оставляют на хуторах у крестьян, которые их скрывают. Приток в банду за последнее время не наблюдается, но недели три назад к Махно прибыли 7 офицеров... Дисциплина в отряде суровая: за грабеж, воровство, насилие расстреливают...

В приказах бандиты говорят, что борются против коммунистического засилья, за свободные советы. Никто ни на какой успех не рассчитывает...

Отношение к Махно со стороны кулацкого элемента хорошее, и последние часто оказывают отряду материальную поддержку, выдают коммунистов и незаможных.Отношение со стороны бедняков и середняков равнодушное, а иногда и враждебное. В последнее время среди бандитов и командиров циркулировали слухи, что они направляются в Харьковскую губернию, чтобы выйти из опасного участка расположения 1-й Конармии.

Начштабриг Особой МЕНЬШОВ
Военком ТУРБИН

Н. Махно и махновское движение. Из истории повстанческого движения в Екатеринославской губернии. Сб. док. и мат. — Днепропетровск, 1993. — С. 52—53

№ 23. З ТЕЛЕГРАМИ ЦЕНТРАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ КОМІСІЙ ВСІМ ГУБНК ПРО ІЗОЛЯЦІЮ АНАРХІСТІВ, ЕСЕРІВ

Квітень 1921 р.

... Пропоную тримати під вартою анархістів, викритих в активній діяльності, всіх правих і лівих есерів, всіх, крім групи "Народ" (меншість правих есерів), причому допускаються персональні винятки. Питання відносно звільнення чи дальшого утримання під вартою вирішується по узгодженню секретарем або представником губкому. Бажана ізоляція всіх меншовиків, учасників масової роботи (агітатори і організатори) і співробітників найважливіших господарських установ. Завчасно потурбуйтесь відомостями інформаторів і посиленням агентури, які висвітлюють групу "Народ". Всіх членів вказаних партій, відносно яких вважаєте за потрібне тримати під вартою, надсилайте в ЦУПнадзвичревком для запроторення в спеціальний концтабір.

Начсекретопервідділу ЦУПнадзвичкому (підпис)

ДАДО. Ф. — 1, — Оп. 1. — Спр. 278. — Арк. 41.

№ 24. З ПРОТОКОЛУ № 73/8 ЕКСТРЕНОГО ЗАСІДАННЯ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ПОВІТОВОГО ПАРТІЙНОГО КОМІТЕТУ ПРО ВИЛУЧЕННЯ У НАСЕЛЕННЯ 700000 ПУДІВ ХЛІБА

30 червня 1921 р.

СЛУШАЛИ:

1. Записку прямпровода т. Владимирова за № 45717113 и переговоры по прямпроводу тов. Исаева с тов. Пахомовым о положении продработы в Запорожской губ. и какова нужда центра в продовольствии.

ПОСТАНОВИЛИ:

1. Признать июльский наряд на 700000 пудов последним и обязательным к выполнению.

2.700000 пудов изъять из:

а) 350000 пуд. из фонда комнезаможей.

б) 350000 пуд. от крестьян принудительно с оплатой вместо денег товарами.

ДАЗО. — Ф. П — 264. — Оп. 1. — Спр. 2. — Арк. 27.

№ 25. З ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ ПОЛІТБЮРО ЦК КП(б)У ПРО ПОСИЛЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ЗАГОТІВЛІ І ВІДПРАВЛЕННЯ ХЛІБА НА ПІВНІЧ

4 липня 1921 р.

СЛУШАЛИ: 6. О мерах усиления продзаготовки (т. Косиор). Постановили: 6. а) В принципе признать целесообразным применение выездных сессий Ревтрибунала в наиболее ударных местах для осуждения отдельных хозяев, не выполнивших разверстки, предложив Наркомпроду согласовать с военным командованием вопрос об обеспечении трибуналов достаточной вооруженной силой, б) Утвердить, как репрессивную меру, взымание с невыполнивших продразверстки товарного или денежного эквивалента по розничным ценам.

СЛУШАЛИ: 16. Об усилении отправки хлеба на Север (телеграмма т. Ленина).

Постановили: а) Обязательно грузить для Севера:

Киев — 10 вагонов,

Полтава — 20 вагонов,

Кременчуг — 5 вагонов,

Запорожье — 7 вагонов,

Николаев — 5 вагонов,

Одесса — 5 вагонов,

Чернигов — 3 вагона.

б) Поручить т. Лебедю по соглашению с Наркомпродом и Уполнаркомпути выделить уполномоченного для перегрузки хлеба на перевалочных пунктах в Запорожье и Николаеве с барж в вагоны.

в) Послать Мелитопольской уездной парторганизации телеграмму с предложением приложить максимум энергии для усиления погрузки продовольствия для Севера.

Секретарь ЦК КП(б)У Д. ЛЕБЕДЬ

ЦДАГО України, Ф. 1. — Он. 16. — Спр. 17. — Арк. 6, 7, 9. Оригінал. Машинопис.

№ 26. З ЛИСТА ГОЛОВИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ГУБЕРНСЬКОЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ КОМІСІЇ СЕКРЕТАРЮ ГУБКОМУ ПРО ВИДАЧУ МАНДАТА КОБИЦЬКОМУ ДЛЯ ВЕРБОВКИ З ЧЛЕНІВ КОМПАРТІЇ ІНФОРМАТОРІВ

Секретно.

СЕКРЕТАРЮ ГУБКОМА
июля 20 дня 1921 г.

...в целях расширения осведомительной связи, на основании циркулярного письма ЦК РКП, обязывающего каждого коммуниста быть осведомителем в органах Чрезвычайной комиссии, ЗГЧК* просит выдать предъявителю сего товар. Кобицкому мандат в том, что он имеет право в порядке партийной дисциплины привлекать исключительно членов партии к осведомительной работе от ЗГЧК. Одновременно с этим ЗГЧК просит издать соответствующее циркулярное распоряжение на места. О последующем ЗГЧК просит уведомить.

Предгубчека (підпис)
Завсекретоперот.
Завгубинформации

г. Запорожье

ДАЗО. — Ф. П — 6638. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 48.

* ЗГЧК — рос. Запорізька Губернська Надзвичайна Комісія.

№ 27. З ПРОТОКОЛУ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ КОМУНІСТІВ ВЕЛИКОТОКМАЦЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРО НЕОБХІДНІСТЬ НЕГАЙНОГО ЗБИРАННЯ ПРОДПОДАТКУ В ПОВІТІ

24 серпня 1921 р.

На общем собрании присутствовало 65 чел.
Председатель Лобов
Секратарь Сержан

ПОВЕСТКА ДНЯ:

1. Экономическое положение
2. 06 усилении налоговой работы

...положение наше ухудшилось в связи с постигшим голодом Поволжья...

...Наша продовольственная кампания заключается в том, что нам необходимо немедленное проведение учета урожая, а затем и к немедленному вычислению такового. Работу нашей продовольственной кампании еще задержало то, что на местах плательщиками продналога были даны при опросе неправильные сведения, ввиду чего все это нужно проделать заново и приступить к исправлению этих сведений. Перед нами стоит задача, чтобы самое большее количество партийных товарищей были посланы на места, под руководством которых должна проводиться работа по налогу...

.. .Общее собрание постановляет: немедленно и со всей энергией приступить к взиманию налога в уезде...

ДАЗО. — Ф. П — 264. — Оп. 1. — Спр. 63. — Арк. 10.

№ 28. З ЦИРКУЛЯРНОГО ЛИСТА ЦК РКП(б) "ПРО АНАРХІСТІВ"

1921 р.

...Группа «Украинского набата» известна, как самая активная анархомахновская группа.

Эта группа ярко махновская во всей своей деятельности оказывала полное содействие Махно не только в то время, когда Махно действовал совместно с Советской властью, но и тогда, когда Махно выступил в своей прежней роли. Она содействовала концентрации анархистских сил в районе деятельности Махно и тем самым нанесла и наносит вред Советской республике.

Орган конфедерации "Набат" в период соглашения с Махно довольно недвумысленно писал: "Анархизм, всегда опиравшийся на массовое движение трудящихся, должен всеми силами своими поддерживать махновское движение, войти в него, сплотиться с ним. а отсюда следует, что мы должны войти также в руководящий орган этого движения — в армию и оттуда стараться воздействовать на все движение и организовать его".

Существуют опасения и подозрения, что отдельные группировки являются ни чем иным, как агентурами иностранного капитала: так литературные произведения «чернознаменцев» ничем не отличаются по существу от самых черносотенных произведений белогвардейской прессы.

ДАЗО. — Ф. П — 288. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 1-2.

№ 29. З ДОПОВІДІ СЕКРЕТАРЯ КАМ'ЯНСЬКОГО РАЙПАРТКОМУ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОМУ ПОВІТПАРТКОМУ ПРО ГОЛОД У РАЙОНІ

4 лютого 1922 р.
Секретно.
Упарткому.

... Культурно-просветительская работа ненормальна. В школах занятия протекают ненормально с одной стороны за отсутствием нормального снабжения, ... из-за голодовки, недоедания, отсутствие

одежды и обуви дети посещают плохо. Молочный скот и молодняк, а равно и лошади вырезаются и никакая агитация не прививается... Массовые есть случаи, когда голодные едят собак и кошек, ловят ворон и галок и смертные случаи увеличиваются...

Внутрипартийное настроение бодрое, уверенное, за редким исключением пьянства коммунистов, венчания в церкви, шкурничества и малодушия. Но меры райпарткома приняты и все это в корне пресечено.

...Мелкие воровские шайки и одиночки в районе свирепствуют во всю. Крестьяне коров и лошадей на ночь заводят в дома, нет спасения и нет возможности бороться.

...Активного движения контрреволюции за отчетный период не наблюдается...

Секретарь райпарткома (підпис)

ДАЗО. — Ф. П — 264. — Оп. 1. — Спр. 42. — Арк. 37.

№ 30. З ДОПОВІДІ ГОЛОВИ КОМІСІЇ ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧИМ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОМУ ПОВІТОВОМУ КОМІТЕТУ КП(б)У ПРО ПОЇЗДКУ ДО м. ХАРКОВА З ПРОХАННЯМ НАДАТИ МАТЕРІАЛЬНУ ДОПОМОГУ ГРОМАДЯНАМ ПОВІТУ

13 лютого 1922 р.

... После долгих мытарств, когда было выяснено, что помощи от центра ожидать нельзя, вопрос этот был поставлен на обсуждении ЦК Помголода в присутствии т. Калинина, где и был сделан доклад т. Коганом о положении Запорожской губернии, тов. Калинин в ответной своей речи указал, что местами сделано очень мало для оказания помощи голодающим, причем подчеркнул, что голод на Украине НИЧТО по сравнению с голодающим Поволжьем. Отрицательно отнесясь к статистике о голоде на Украине, т. Калинин указал, что необходимо более серьезно относиться к составлению статистики голодающих. В заключении т. Калинин указал на необходимость сосредоточения всего внимания на оказании помощи Поволжью.

ДАЗО. — Ф. П — 264. — Оп. 1. — Спр. 38. — Арк. 15.

№ 31. З ДОПОВІДІ ГОЛОВИ БАЛКІВСЬКОГО ВОЛОСНОГО КОМІТЕТУ ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧИМ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОМУ ПОВІТОВОМУ КОМІТЕТУ ПРО ГОЛОД У РАЙОНІ

26 лютого 1922 р.

...Враг голод в Балковской волости в особенности в текущем месяце принимает ужасную картину по количеству голодающих, по степени голодаемости... Вымирание людей на почве голода с каждым днем увеличивается и увеличивается и уже мы встретили большую трудность подыскивать людей вырыть яму для умершего, так как люди были слабы-безсильны и умершие не придавались земле суток по 3, после чего сделали распоряжение по волости о заготовке заранее в каждом селе по несколько сот кладбищенских ям. В противном случае с наступлением весны мы все будем обречены на гибель. Все перечисленные ужасы Балковская волость переживает теперь "в феврале", но что-то будет в будущем, если не удастся общими усилиями поддержать и спасти положение.

Люди... борясь с этим врагом голодом употребляют в питание собак, кошек и т. д., но зги запасы уже иссякают...

Предволкомголод (підпис)
Секретарь (підпис)

ДАЗО. — Ф. П. — 264. — Оп. 1. — Спр. 7. — Арк. 30—31.

№ 32. ЗВЕРНЕННЯ ЗАПОРІЗЬКИХ ГУБЕРНСЬКОЇ КОМІСІЇ ДОПОМОГИ ГОЛОДУЮЧИМ ТА ГУБЕРНСЬКОГО ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ РАД ДО ВСІХ ГУБЕРНІЙ УКРАЇНИ З ПРОХАННЯМ ПРО ДОПОМОГУ

Лютий 1922 р.

От 700000 голодающего населения Запорожья обращаемся мы к вам за помощью. На юге Украины образовалось второе Поволжье Советской Федерации и в наиболее сильных формах оно выявилось у нас на Запорожье.

Из полутора миллионов населения официально числится к началу февраля **700000 голодающих.** Каждый день принуждает нас зачислять в голодающие все новые и новые тысячи населения

Тысячи безпомощных **больных от голода** и ежедневно **сотни смертей** — такова картина у нас в начале февраля месяца, а впереди еще 5 голодных месяцев и неизвестно как велико будет улучшение с новым урожаем.

Суррогаты вместо хлеба (макуха, курай, кора, листья, коренья и др.) уже давно употребляется без всякой примеси муки всюду, и они на исходе, а в целом ряде районов уже вышли и считаются роскошью.

Вместо хлеба едят кожу. Повсеместно в голодающих районах **едят кошек и собак.** Лошади считаются на съедение. **Едят и падаль.**

Появился первый случай людоедства. Мать удушила двоих детей 5-ти и 7-ми лет, и употреблены в пищу в семье. Этот случай не имеет совершенно подкладки умопомешательства. Мать спокойно и **сознательно поедает своих детей.** Это жестокое последствие голода.

При таком тяжелом положении **помощь** оказывается нашим сотням тысяч голодающих **ничтожна.** Она является в громадном большинстве не помощью, а жестоким раздражением голодных, а в ряде мест вовсе не оказывается.

Нам нечем помогать нашим голодающим. Республика переживает тяжелую пору, и наше правительство не может дать нам много. Местные сборы очень малочисленны. Все наши рабочие отчисляют аккуратно деньги и продовольствие от своих скудных заработков, полуголодная Красная Армия, расположенная у нас, приносит свою лепту, организуем дело самопомощи среди тех крестьян, которые еще не голодают.

Но все это дает ничтожное количество. Мы не можем дать голодного пайка 1/10 части голодающих. Мы организуем столовые и не в силах их содержать, мы строим детские дома и не можем в них спасти детей от смерти — нет продовольствия, денег, одежды.

Мы стоим перед вопросом вымирания десятков и, пожалуй сотен тысяч населения.

Близится посев. Последний скот падает и съедается. С весны до осени 1921 года он сократился от 234000 до 160000 голов, теперь гораздо меньше, а в мирное время у нас было 550000 голов; есть волости, где осталось по несколько лошадей.

Нет семян. Республика дает нам семенную помощь из ваших губерний, но транспорт и другие условия затрудняют подвоз. Мы получили только 1/5 часть назначенного, а времени уже мало.

Мы стоим перед вопросом обращения богатейшего в свое время района страны в пустыню. Грудящиеся всей республики не должны этого допустить.

Мы можем отметить пример комитетов Незаможных селян Глуховского уезда Черниговской губернии, которые привезли нам 22 вагона продовольствия, оказавших в свое время значительную неоценимую поддержку голодающим.

Мы ждем такой же помощи от других.

Мы обращаемся к вам, товарищи, за помощью от лица умирающих с голоду, питающихся кожей, кошками, собаками, дошедших до людоедства.

Мы надеемся на вашу братскую поддержку в тяжелую годину.

Усильте сборы продовольствия, денег, вещей для голодающих. Посылайте свою помощь немедленно, используя все возможности, развивайте самодеятельность в этом деле.

Примите все меры к скорейшей погрузке и отправке посевного зерна голодающим губерниям.

Каждая маленькая помощь спасет обреченного на мучительную голодную смерть. Каждая маленькая помощь поможет нам встать на ноги к будущему году.

Мы ждем вашего ответа, братья рабочие и крестьяне. Спешите — пока не поздно. Царь-голод схватил нас за глотку и душит. Вырвите сотни тысяч голодающих из его цепких лап.

Запорожская Губернская Комиссия помощи голодающим

Запорожский Губернский Исполнительный Комитет Советов

ДАЗО. — Ф. Р — 611. — Оп. 1. — Сир. 40. — Арк. 188.

№ 33. З ДОПОВІДІ СЕКРЕТАРЯ КАМ'ЯНСЬКОГО РАЙПАРТКОМУ СЕКРЕТАРЮ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ПОВІТОВОГО ПАРТКОМУ ПРО ГОЛОД НА ТЕРИТОРІЇ РАЙОНУ

24 березня 1922 р.

...ежедневные жертвы от каждой волости от 20-и до 25 человек. Положение катастрофическое, заметны попытки масс на голодный бунт...

Отношение крестьян и рабочих к Соввласти и компартии безразличное. Внутрипартийное настроение сплоченное, замечается апатия, работа спускается на почве сильного недоедания. Воровской бандитизм свирепствует во всю. Уголовно-преступный бандитизм реже... Политического бандитизма не наблюдается...

Секретарь райпарткома (підпис нерозбірл.)

ДАЗО. — Ф. П — 264. — Оп. Г — Спр, 42. — Арк. 46.

№ 34. З ПРОТОКОЛУ № 23 ЗАСІДАННЯ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ПОВІТОВОГО КОМІТЕТУ КП(б)У З ПОРЯДКОМ ДЕННИМ: "ПРО ГОЛОДУЮЧИХ ДІТЕЙ"

28 березня 1922 р.

...Тов. Кириенко подчеркивает больший % смертности среди детей от голода, чем взрослых и констатирует малое внимание к детям. Говорит о положении в детдомах.

В обмене мнениями выявляется полное безсиле укомголода за отсутствия необходимых ресурсов бороться с этим, так как дети прибывают из уезда и главное не имеют приюта, а детдома переполнены, скучены, и эта ненормальность также дает себя чувствовать в % смертности.

ДАЗО. — Ф. П — 264. — Оп. 1. СПр. 38. — Арк. 24.

№ 35. З ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ БЮРО ЗАПОРІЗЬКОГО ГУБКОМУ КП(6)У ПРО ВИЛУЧЕННЯ ЦЕРКОВНОГО МАЙНА

31 березня 1922 р.

СЛУХАЛИ: Про вилучення церковного майна

ПОСТАНОВИЛИ: Затвердити головою комісії члена ВУЦВК т. Гаврилова, його заступником т. Колоса.

2. Держуправдінню ретельно підготувати відповідні матеріали і провести арешти осіб, які ведуть агітацію проти вилучення церковного майна.

3. Губполітосвіті спільно з агітпропом губкому провести кампанію на фабриках, заводах і селах за вилучення церковного майна.

Заступник завідуючого загальним відділом губкому (підпис)

ДАЗО. — Ф. Р. — 2. — Оп. 5. — Спр. 2. — Арк. 91.

№ 36. ВІДОЗВА РСДРП (МЕНШОВИКІВ) ПРО НЕЗАКОННІ АРЕШТИ СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІВ КАТЕРИНОСЛАВЩИНИ

1 квітня 1922 р.

1 квітня 1922 року влада вислала з міста на Північ 21 соціал-демократа-меншовика, яких протягом двох тижнів тримали без пред'явлення будь-яких обвинувачень, без всякого, хоч би для годиться суду, без допитів і слідства в підвалах ГубНК. Як безшумно, потихеньку, крадькома були проведені арешти соціал-демократів, так само таємно, без розголосу, боязко провели більшовики їх висилку з міста. їх газетка не вважала можливим, вірніше у неї не вистачило хоробрості хоч би сухо, в двох рядках, сповістити населення про арешт і висилку найстаріших катеринославських робітників соціалдемократів-металістів, друкарів та ін.

В чому причина мерзотної розправи?

Соціал-демократи завжди стояли І будуть стояти на сторожі інтересів катеринославського робітничого класу, ніколи не кидали робітникам обдурюючих обіцянок про негайне в цю ж мить народження у відсталій країні соціалізму. Вони завжди твердили про необхідність знищити гризню і чвари у власних лавах, про будівництво міцних робітничих профспілок і самостійної робітничої кооперації, в якій би не було партійного засилля, призначенства і холопської залежності від бюрократичних органів держави. Соціал-демократи стоять за владу робітників і селян, вважаючи загибеллю для країни продовження терористичної партійної диктатури, вони вимагають політичної свободи, знищення безправ'я, без чого робітнича справа не може перемогти.

Політична свобода для робітничого класу потрібна як повітря. Нагальний інтерес полягає в тому, щоб примусити комуністів піти на уступки в цьому питанні, як вони зробили в галузі економічній. Без політичної свободи республіка загине. Без неї робітничий клас позбавлений можливості захищати свої інтереси, як клас найманої праці. Без неї робітничий клас і селянство будуть знову поневолені. Соціал-демократія вчить своїм прикладом робітничий клас, як невгамовною боротьбою і наполегливими вимогами здобувати політичну свободу. Геть терор і адміністративні розправи! Хай живе свобода! Хай живе єдиний народний фронт! Хай живе РСДРП!

Катеринославський комітет РСДРП

ДАЗО. — Ф. — 1. — Оп. 1. — Спр. 616. — Арк. 10.

№ 37. ЦИРКУЛЯР № 78 НАРОДНОГО КОМІСАРІАТУ ЮСТИЦІЇ УСРР, ГОЛОВИ ВЕРХОВНОГО ТРИБУНАЛУ ГУБЮСТАМ ТА ГУБРЕВТРИБУНАЛАМ ПРО ЗМЕНШЕННЯ КІЛЬКОСТІ УВ'ЯЗНЕНИХ В ТЮРМАХ ДЛЯ СКОРОЧЕННЯ ВИТРАТ НА ЇХ УТРИМАННЯ

22 КВІТНЯ 1922 р.

Положение мест заключения республики катастрофическое в буквальном смысле этого слова. Необходимо, чтобы над этим местные ответственные работники задумались серьезно и отдали себе ясный отчет в том, что надвигается. На Украине в допрах свыше 20000 заключенных несмотря на все настояния Наркомюста о разгрузке мест заключения, цифра эта в общем имеет тенденцию к возрастанию, а не к уменьшению. Между тем Наркомпрод отпускает нам продовольствие по голодному пайку (на май — 6343, на июнь — 6581 и на июль 4960 пайков на заключенных, т. е., на одну четверть — одну пятую того числа людей, которое надо прокормить. Есть все основания полагать, что и это количество пайков (только хлебных, так как другие виды довольствия — нет и т. к. фактически давно уже не отпускаются) фактически будет уменьшено. Самое большое, чего НКЮ сможет добиться от наркомпрода, при всех видах давления (партийного, советского, личного и т д.), это дает хоть обещанное. Но это означает, что если в мае, июне и июле по Украине в допрах будет 20000 челов., мы сможем давать

каждому заключенному только по 22-16 золотников хлеба, одного хлеба. Это медленная, но верная смерть. Какой отсюда вывод? 1). Государство не может кормить армию в 20000 чел. заключенных(а у нас недавно было 20000 чел.) С этим надо считаться как с фактом. 2). Содержать при таких условиях, не считаясь с ресурсами государства, армию в 20000 чел заключенных нельзя ни по соображениям экономическим, ни по политическим и ни по иным. Что же делать?

1.Надо максимально (на деле практически) и быстро, без задержки, разгрузить допры, исполнять точно соответственные предписания НКЮ.

2. Надо дать строжайшее предписание уездным политбюро, угрозыску, милиции и всем агентам власти имеющим право ареста, не сажать без крайней нужды на казенный хлеб, отбирая подписки о невыезде, поручительства, залог и т. п. гарантии главным образом существенного характера, что обвиняемый не скроется от суда. Правом ареста и заключения подследственных у нас на местах определенно злоупотребляют агенты власти по недоразумению и по невежеству. Надо вдолбить всем в голову, что это (арест) палка о двух концах— ударяя по обвиняемому она бьет и по карману государства. Карман этот не бездонная бочка, пусть знает каждый агент политбюро, начмилиции и т. п. Поставьте этот вопрос как ударный, не терпящий ни одного дня отлагательства в бюро Губкома и президиума Губисполкома и добивайтесь категорических предписаний в указанном смысле всем розыскным, следственным учреждениям и агентам власти (без всяких исключений), как по партийной и советской линии. По судебной линии проведите с максимальной твердостью циркуляр Наркомюста об исполнении судебно-карательной линии № 43. В отношении мелких должностных преступлений практикуйте шире не судебную и следственную волокиту, а меры административного воздействия (штраф, увольнение со службы, опубликование в газете, занесение в партбилете и т. д.) Не загружайте судебные органы мелкими кляузными делами уголовного характера. Всем Губревтрибуналам, военным и водным транспортным трибуналам строго руководствоваться положение настоящего циркуляра. Нарсудам. Оснарсудам и Каротделам.

За народного комиссара юстиции Украины РЕНДЕЛЬ
Председатель Верховного Трибунала БУЗДАЛИН
Заведующий отделом судебного контроля НКЮ (підпис)

ДАЗО. — Ф. И — 288. — Он. 1. — Спр. 9. — Арк. 2—4.

№ 38. ШИФРОТЕЛЕГРАМА ЦК КП(б)У ГУБЕРНСЬКИМ КОМІТЕТАМ КП(б)У ПРО ЗАХОДИ ЩОДО РОЗКОЛУ ЦЕРКВИ

22 квітня 1922 р.

Секретно, зберігати конспіративно.

1. Необхідно вжити заходи до того, щоб взяти на облік лояльні елементи духівництва і спонукати їх виступити проти теперішньої політики ієрархії, яка виступила кон грреволюшйно проти Радянської влади, скомпрометувала себе остаточно. Використовуючи протиріччя між автокефальною і російською православною церквами, лояльні елементи духівництва повинні бути впевнені, що Радянська влада, не втручаючись у внутрішні справи церкви, не дозволить контрреволюційним ієрархам розправлятися з демократичними елементами духівництва.

2. Треба всебічно підштовхувати лояльних попів на гасло нового помісного собору для скинення контрреволюційного патріарха та його зграї. Ні губкоми партії, ні губвиконкоми не повинні брати участь у цій роботі офіційно або відкрито.

Секретар ЦК КП(б)У Д. МАНІЛЬСЬКИЙ

ДАДО. — Ф. — 1. — Оп. 1. — Спр. 238. — Арк. 37.

№ 39. З ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ПОСТАНОВИ ВЕЛИКОТОКМАЦЬКОГО ВИКОНКОМУ (ЗАПОРІЗЬКОЇ ГУБЕРНІЇ) ПРО ЗАБОРОНУ ПРОДАЖУ М'ЯСА ТА М'ЯСОПРОДУКТІВ НА БАЗАРАХ РАЙОНУ

5 травня 1922 р.

В последнее время на рынках (базарах) появилась продажа всякого рода мяса, а также изготовление из такового колбас, котлет и г. п.

...Многие граждане испытывают голодовку, приобретают себе мясо, подбирая всевозможную падаль, где можно встретить павших лошадей, зараженных сапом и другое мясо, не подлежащее употреблению вплоть до человеческого мяса, как этому уже было место в Черниговской области...

ПОСТАНОВЛЯЕТ:

Никакая продажа мяса не может быть производима без соответствующего разрешения... ветврача.

Продажа всяких приготовлений из мяса, как котлеты, колбасы, пирожки с мясом и т. п. строго воспрещается.

..Милиции строго следить за исполнением данного постановления. Виновные наказываются штрафом в 500 миллионов или 6-ш месячному заключению под арестом.

Предисполкома ХУДОЛЕЙ
Член президиума БЕБЕШКО

ДАЗО. — Ф. Р. — 317. — Оп. 1. — Спр. 190. — Арк. 34.

№ 40. З ПРОТОКОЛУ № 28 ЗАСІДАННЯ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ПОВІТОВОГО КОМІТЕТУ КП(б)У З ПОРЯДКОМ ДЕННИМ: "ПРО ПРОТИЕСЕРІВСЬКУ КАМПАНІЮ"

30 травня *1922* р.

...Слушали: О противоэсеровской кампании, т. Вилинов доложил протокольное постановление Бюро Губкома от 17/У за № 32 о порядке постановки вопроса. После ряда выступлений по вопросу т. т. Вилинова, Кенига, Карнелия. Кириенко, постановили:

Предварительно вопрос продискусировать на совещании секретарей и ответственных руководителей горкомячеек и на общем собрании организации, затем созвать широкую рабоче-крестьянскую конференцию, отметив на ней подробно эсеровщину и ее контрреволюционность.

ДАЗО. — Ф. П — 264. — Оп. 1. — Спр. 38. — Арк. 31.

№ 41. З ДОПОВІДІ СЕКРЕТАРЯ КАМ'ЯНСЬКОГО РАЙПАРТКОМУ СЕКРЕТАРЮ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ПОВІТОВОГО ПАРТКОМУ ПРО ГОЛОД НА ТЕРИТОРІЇ РАЙОНУ

Травень 1922 р.

...Нужно ожидать а районе сплошную эпидемию. Голодная масса [поедает] фруктовую зелень и зачастую питается травой.

ДАЗО. — Ф. П. — 264. — Оп. 1. — Спр. 42. — Арк. 52.

№ 42. ЦИРКУЛЯРНА ВКАЗІВКА ЦК КП(б)У ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПАРТІЙНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ПРОВЕДЕННЯМ АГІТАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКИХ ЗАХОДІВ

Травень 1922 р.

ВСІМ ГУБКОМАМ КПУ

Секретно, циркулярно.

За останній час стали спостерігатись випадки влаштування різних диспутів, лекцій, які проводять літературні та інші позапартійні організації без відому агітпропу губкому та Губполітосвіти.

Навіть в тих випадках, коли для таких диспутів існує формальний дозвіл парткомів чи Губполітосвіти, вони перетворюються внаслідок недостатньої уваги до їх організації з боку партії в арену для виступів меншовиків і есерів та інших ворогів Радянської влади.

Тому ЦК КПУ пропонує вам вельми обережно підходити до такого роду диспутів і в будь- якому разі керуватись такими положеннями:

1) Безумовно забороняються які б то не було прилюдно збори, лекції, диспути без особливого кожний раз дозволу Губполітосвіти, яка вирішує всі подібні питання за вказівкою агітпропу губкому.

2) Такі прилюдні збори дозволяються тільки в такому випадку, якщо існують достатні гарантії., що вдасться завадити ворожим партіям використовувати їх для своїх легальних виступів.

3) Ініціатива проведення диспуту повинна бути в усіх випадках в руках комуністів. Необхідно заздалегідь призначати голову комуніста від імені парткому чи Губполітосвіти, або завчасно надіслати декілька сильних ораторів комуністів.

4) Зокрема антирелігійни диспути влаштовувати тільки при наявності добре підготовлених доповідачів і попередньої підготовки аудиторії.

5) Необхідно надсилати про кожний диспут ґрунтовну доповідь в агітпроп ЦК КПУ

Секретар ЦК К0СЇ0Р

ДАДО. — Ф. — 1. — Оп. 1. — Спр. 616. — Арк. 14.

№ 43. З ПРОТОКОЛУ № 7 ПЛЕНУМУ ВЕЛИКОТОКМАЦЬКОГО ПОВІТОВОГО ПАРТІЙНОГО КОМІТЕТУ ПРО НАПРАВЛЕННЯ У ПОВІТ ЗО ВІДПОВІДАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДЛЯ РОЗ'ЯСНЕННЯ ДЕКРЕТУ ПРО ПРОДПОДАТОК

24 липня 1922 р.

ПОСТАНОВИЛИ:

б) Ввиду краткости срока сбора продналога признать работу в этой области ударной, причем в ближайшие дни не позже 30 с/м мобилизовать не менее 30 ответработников, бросив таковых на уезд для проведения работы волисполкомов, сельсоветов и инструкторов,.. а также проведения сельских сходов для широкого разъяснения... декрета о продналоге.

ДАЗО. — Ф. П 264. — Оп. 1. — Спр. 40. — Арк. И.

№ 44. ІЗ РІЧНОГО ЗВІТУ ЗАПОРІЗЬКОГО ПОВІТВИКОНКОМУ ПРО ГОЛОД У ПОВІТІ

Вересень 1922 р.

Ресурсов, имевшихся в распоряжении укомголода* не хватало почти на 80%. Внимание укомолода было сосредоточено в первую очередь на спасение от голодной смерти детей, а затем уже и взрос-

* Повітовий комітет допомоги голодуючим.

лого населення. В каждой волости были случаи голодной смерти. Размеры смертности зависели от своевременной доставки продуктов и достаточного количества последних...

В январе, когда фонд помощи еще не оскуднел, в уезде смертных случаев было 278, в феврале же число их увеличивается больше чем в два раза и достигает цифры 636 душ, в марте — 1138 и в апреле — 1239 душ. В мае умерло 823, июле — 133 и в августе 119 душ.

Годовой отчет Запорожского уездного исполнительного комитета советов рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов. — Запорожье, 1922. — С. 76.

№ 45. З ПРОТОКОЛУ № 7 ЗАСІДАННЯ ВЕЛИКОТОКМАЦЬКОГО ВОЛОСНОГО КОМІТЕТУ КП(б)У ПРО АНТИРЕЛІГІЙНУ ПРОПАГАНДУ В ДНІ ПАСХИ

5 березня 1923 р.

ПОСТАНОВИЛИ:

Ввиду отсутствия подходящей работы для проведения воскресника во время пасхальных праздников, такового не провести, а ограничиться постановкой на 1-й день докладов на антирелигиозную тему, а на 2-й день поставить политсуд над попом.

ДАЗО. — Ф. П — 264. — Оп. 1. — Спр. 56. — Арк. 40.

№ 46. З ЦИРКУЛЯРУ ЦК РКП(б) ГУБКОМАМ І ОБКОМАМ РКП(б) "ПРО ЗАХОДИ БОРОТЬБИ З МЕНШОВИКАМИ"

4 червня 1923 р.

Неухильна і систематична еволюція праворуч партії меншовиків з кінця 1920 р. привела сьогодні до вироблення платформи, що докорінно відрізняється від тієї платформи, яку партія займала в 1918—1920 рр. Партія меншовиків на сучасному етапі міцно і свідомо закріпилась на позиціях контрреволюції, переживши процес своєрідного переродження і перетворення в партію прямої капіталістичної реставрації...

ЦК РКП рекомендує:

Категорично заборонити допущення меншовиків до читання лекцій в партшколах, гуртках та ін...

Найрішучішим чином підтвердити обов'язок всіх партійних товаришів, що зустрічаються з роботою меншовиків, в порядку партійної дисципліни негайно давати всі відомості про цю роботу органам ДПУ. За будь-яке сприяння чи поруку за меншовиків, а також пряме чи непряме приховування їх, комуністи повинні притягатись до найсуворішої партійної відповідальності. Партійні комітети на місцях повинні зобов'язати органи ДГІУ давати їм відомості про всі такі випадки...

Присзупити в порядку партійного керівництва професійними, кооперативними, радянськими і господарчими органами до систематичного зняття меншовиків з профспілок, споживсггілки, трестів, в першу чергу тих. що охоплюють великі підприємства, з страхових органів, вузів, а також з органів Народних комісаріатів внутрішньої торгівлі, шляхів сполучення, закордонних справ, Наркомпочтеля. Стосовно до профспілок, страхових органів, споживспілки вилучення повинно бути проведене терміново...

Не допускати меншовиків у вузи при наступному осінньому прийомі, давши відповідні вказівки фільтровочним комісіям...

Слідкувати за там, шоб партійні керівники профспілковими і кооперативними установами надавали всіляке сприяння органам ДПУ щодо вилучення меншовиків...

По лінії ДПУ дані спеціальні інструкції стосовно боротьби з меншовиками.

Секретар ЦК В. МОЛОТОВ

ДАДО. — Ф. — 1. — Оп. 1. — Спр. 1068. — Арк. 3. Переклад.

№ 47. ІНСТРУКЦІЯ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ОКРУЖНОГО ВІДДІЛУ ДПУ РАЙОННИМ ІНФОРМАТОРАМ ЩОДО СТВОРЕННЯ МЕРЕЖІ ІНФОРМАТОРІВ НА СЕЛІ

Не пізніше 19 червня 1923 р

Всем райинформаторам.

Краткая инструкция для руководства в работе райинформатора на селе

§ 1. Райинформаторы в округ(е) прежде всего должны быть конспиративными в лице населения района, за исключением административных лиц, коммунистов местной власти.

Передвигаться должны по району по мандату, выданному местными райисполкомами, входящими в его район деятельности. В мандате не должно быть указано, что данное лицо имеет какое-либо отношение к Госполитуправлению, а выданные документы МООПУ* должны храниться конспиративно и предъявляться в исключительных случаях при вербовке осведомителя и только лишь тогда, когда есть уверенность, что то или иное лицо не откажется от завербовки.

§ 2. Способ вербовки осведомителей: 1) самым простым способом вербовки осведомителей является (вербовка) лиц, руководящих учреждениями и предприятиями — коммунистов, но этот способ не дает желательных результатов в силу оторванности от деталей внутренней жизни и в силу официально занимаемого им(и) положения; 2) второй способ не менее распространенный, но более удачный: связь райинформатора с комячейкой и ее руководителем секретарем, посредством чего можно будет получить характеристику членов ячейки (и найти) более надежного товарища. Малопригодным является этот способ в силу гласности, хотя и незначительной; 3) третий способ считается наиболее удачным и заключается в вербовке осведомителей беспартийных, но из среды лиц, проверенных своей преданностью Советской власти, не занимающих административных должностей, из низов рабочих и крестьян. Лучшим способом в вербовке осведомителей является личное частное знакомство. В данном случае райинформатор может получить необходимые ему дополнительные сведения и, в частности, еще завязывая знакомства в нужных слоях общества и гем временем намечает лиц, коих можно будет использовать как осведомителей, но в последнем райинформатор должен, действовать с большой выдержкой и тактом, дабы не расконспирировать себя и свою работу в обывательской среде.

Только после должной проверке отдельных лиц (следует) вербовать таковых осведомителей, давая им заполнять анкеты. Но при вербовке райинформатор не должен забывать два основных правила: 1) осведомитель должен быть сочувствующий соввласти и 2) до вербовки осведомителя райинформатором должна быть произведена правильная оценка (его) как источника получаемых необходимых сведений.

При заполнении анкет осведомителями райинформатором должна быть дана кличка, и только после заполнения анкет и дачи подписки он (райинформатор) должен инструктировать и давать надлежащие указания в направлении даваемого осведомителю задания, но задания ни в коем случае не должны даваться на руки осведомителю, а словесно или осведомитель должен запомнить у себя несколько вопросов, но ничуть не посвящая (его) в курс задания.

§ 3. Постановка осведом-сети: осведомительная сеть должна быть разбита на коммунистическое и беспартийное (осведомление). Во главе коммунистического осведом(ления) в каждом населенном пункте, если имеются коммунисты, должен стоять секретарь комячейки или секретарь райпар(т) кома. Беспартийное осведомление разбить на группы не более 12 человек в каждой группе в том или ином пунк(те). Во главе группы беспартийного осведомления должен стоять самый лучший, надежный, знающий работник и проверенный осведомитель, который должен руководить завербованными и влитыми в его группу осведомителями райинформатором, причем, райинформатор должен перио-

* МООПУ (рос.) — Мелітопольський окружний відділ ДПУ

дически инструктировать персонально осведомителей и старшего группы. Райинформатор должен знать каждого осведомителя в лицо, зная его характерист(ики), дабы не создавать мертвых бумажных душ.

Старший группы коммунистического или беспартийного осведомления должен видеться с осведомителем, с каждым наедине, и никому не доверяя, передавать в письменном или словесном виде те или иные поручения другому осведомителю.

§ 4. Внутреннее наблюдение: 1) Внутреннее наблюдение служит средством для выявления круга деятельности определенных лиц или группы. Помимо того, внутреннее наблюдение используется для выявления работы различных органов, имеющих первостепенное значение в советском строительстве. 2) Проведение или вливание секретных осведомителей производится не иначе, как с санкцией начальника агентурно-информац(иокной) группы. 3) Необходимо проводить своих сек(ретных) осведомителей в среду общества и учреждений, в которых вращаются подозрительные элементы 4) Проведение в конрреволюционные шпионские и антисоветские организации своих осведомителей в целях наиболее полного освещения их деятельности. 5) Установление личного знакомства и связей секр(етных) осведомителей с подозрительными лицами, а также лицами к ним близко стоящими, в целях их точного выявления. 6) Для выполнения задач вливания и внутреннего наблюдения райинформатор должен следить за тем, чтобы секр(етныс) неведомы внутреннего наблюдения были надежные товарищи, хорошо развитые, сообразительные, находчивые, могущие вращаться, не внушая подозрения, в той или иной среде. 7) Внутренний осведомитель, проникающий в контрреволюционные организации и группировки, должен принимать окраску последних, знать хорошо их политическое течение, заполучить к себе полное доверие, но не принимать активного участия в их работе; следует при этом запомнить все места явок и рекомендательные письма.

§ 5. Подробности о работе внутреннего осведомления, как то: по КРО — см. специальную инструкцию КРО*.

Нач. окр. отд. ГПУ КРУГЛЯК
Пом. нач. ГПУ ГОВЛИЧ
Уполномоч. агентю информ. гр. КОНДРАШУК

Получили циркуляры:**
1923р., 19 червня

ДАЗО. — Ф. П — 241. — Оп. 1. — Спр. 9. — Арк. 71, 72.

№ 48. З ДОПОВІДІ ВЕЛИКОТОКМАЦЬКОГО РАЙКОМУ КП(б)У ЗА ЛИПЕНЬ 1923 РОКУ ПРО ПОЛІТИЧНИЙ СТАН В РАЙОНІ

27 липня 1923 р.

...Взаимоотношение рабочих и беднейшего селянства к Соввласти и Компартии удовлетворительное, интеллигенции частично не удовлетворительное... Политических группировок выявить пока еще не удалось, за исключением маленькой группировки в совхозе "Могучий", — где дано задание членам партии, находящимся на месте, о строгом и бдительном наблюдении за последними.

Зам. секретаря райкома КП(б)У (підпис)

ДАЗО. — Ф. П. — 264. — Оп. 1. — Спр. 56. — Арк. 88.

* КРО — контррозвідувальний відділ.

** Написано від руки, нижче їдуть підписи інформаторів.

№ 49. З ІНФОРМАЦІЇ БЕРДЯНСЬКОГО ОКРУЖНОГО КОМІТЕТУ КН(б)У КАТЕРИНОСЛАВСЬКОМУ ГУБКОМУ ПАРТІЇ ПРО БОРОТЬБУ З ДУХОВЕНСТВОМ

Серпень 1923 р.

...В силу цілого ряду економічних причин духовенство Бердянського округу було яскраво реакційним і тому розкладання зустріло досить сильну і згуртовану групу.

Нами взято курс на організацію "Живої церкви", проведено ряд з'їздів благочинних округів та окружний з'їзд. Нашій роботі протистояла група на чолі зі стійким, освіченим і чигрим священиком Богословським***, тихонівцем, але під впливом нашої роботи його авторитет підупав серед самого духовенства. ..

Державний архів громадських об'єднань України. Ф. — 1. Оп. 20. — Спр. 1772. — Арк. 96.

№ 50. ВИПИСКА З ПРОТОКОЛУ ЗАКРИТОГО ЗАСІДАННЯ БЮРО ГУБЕРНСЬКОГО КОМІТЕТУ КП(б)У ПРО ДИСКРЕДИТАЦІЮ УКРАЇНСЬКОЇ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ

17 вересня 1923 р.

СЛУХАЛИ: про укапістів. Ухвалили:

а) відзначити активність в роботі УКГЇ, особливо в останній час і особливо в робітничих районах: Кайдаки, Амур-Нижньодніпровськ, Кам'янське та ін. шляхом читання лекцій в хатах-читальнях, сільбудах та ін., дати директиву всім окружкомам про виділення достатньої кількості пропагандистських сил з метою боротьби з укапістами;

б) прохати ЦК КП(б)У дати директиву відповідним центральним установам про можливість усунення з них укапістів;

в) констатуючи намагання укапістів проникнути до вузів, дати відповідні директиви про недопущення їх в останні;

г) запропонувати всім окружкомам і райпарткомам категорично не допускати змагань і диспутів з УКП;

д) рекомендувати всім окружкомам по радянській лінії не реєструвати організації УКП на місцях. У випадках же звернення таких за реєстрацією взяти лінію вивідування складу організації, — з кого вони складаються і де працюють. До одержання цих відомостей і розпорядження губцентру реєстрацію не проводити;

е) доручити всім окружкомам взяти лінію на дискредитацію УКП.

ДАДО. — Ф. — 1. — Оп. 1. — Спр. 623. — Арк. 106.

№ 51. З ДОПОВІДІ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ОКРУЖНОГО КОМІТЕТУ КП(б)У ПРО РОБОТУ ВЕЛИКОТОКМАЦЬКОГО РАЙКОМУ ПАРТІЇ В ПЕРІОД ГОЛОДУ

Не пізніше 30 вересня 1923 р.

...Во время голода 21 и 22 гг. Б. Токмакский район переживал ужасы голода, и главным образом лишился своей рабочей тяги, т. е. лошадей и рогатого скота. От голодного истощения на почве недостатка хлеба лошади большей частью пали и меньшей частью уничтожены (съедены) голодным на-

*** **Богословський Михайло Костянтинович,** 1883 р. н. с. Сашки Тамбовської губернії, росіянин, освіта вища — закінчив духовну академію. Проживав у м. Бердянську. Священик. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер в ув'язненні 28 березня 1940 р. Реабілітований в 1956 році.

селением, и, таким образом, к весне 22 г. лошадей осталось всего лишь 15%, по отношению рогатого скота молодняка последний был совершенно уничтожен. Молочный скот уцелел на 45% и весной 22 года был применен для обработки полей.

Овцы наоборот увеличились своей численностью к весне 22 г. Остальные домашние животные и птицы почти также уничтожены вовсе, осталось незначительное количество. Мертвый инвентарь был вывезен в благополучные урожайные губернии в обмен на хлеб. К настоящему периоду мертвый инвентарь уцелел на 50%...

Население по последним данным в районе имеется 42765 чел, из них мужчин 20122 чел, женщин 22643 чел. Населенных пунктов, включая город, 79, 2 совхоза и 13 колхозов...

ДАЗО. — Ф.П — 288. — Оп. 1. — Сир. 9. — Арк. 2, 3, 4.

№ 52. ПОВІДОМЛЕННЯ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОГО ГУБВІДДІЛУ ДПУ ПРО СТАН СІОНІСТСЬКИХ УГРУПОВАНЬ НА КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ

18 вересня 1924 р.

...2 вересня 1924 р. губвідділом ДПУ було проведено вилучення активних членів сіоністських угруповань: у місті Катеринославі заарештовано 44 чоловіки, у Павлоградському окрузі — 9, у Запорізькому — 2, у Бердянському — 3, у Мелітопольському — 5 чоловік. Найбільш активний елемент серед заарештованих буде висланий за межі УСРР. Таким чином з 2-го вересня робота сіоністських угруповань на Катеринославщині ліквідована...

Нач. КРВ губвідділу ДПУ
(Підпис)

ДАДО. — Ф. — 1. — Оп. 1. — Спр. 1602. — Арк. 14.

№ 53. ЗАПИТ СЕКРЕТАРЯ КОЛЕГІЇ ГОЛОВПРОФОБРУ Я. ДРОБ'ЯЗКО ДО АГІТПРОПУ ЗАПОРІЗЬКОГО ОКРУЖКОМУ З ПРОХАННЯМ НАДІСЛАТИ КОМПРОМЕТУЮЧИЙ МАТЕРІАЛ НА МЕШКАНЦІВ м. ЗАПОРІЖЖЯ

30 грудня 1924 р.

По полученным мною сведениям в послеоктябрьском номере "Красного Запорожья" была пропущена довольно большая заметка о гр-не Луговском (бывш. жандарме и белом офицере, все время служившем у белых), как материал к отводу якобы вступающего в партию его сына.

Попутно с этим указывалось на его дочь, студентку Харьковского с-х института, ныне исключенную, как белогвардейку (по моим материалам).

Дабы иметь официальные данные, подтверждающие мой отвод, прошу не отказать мне в распоряжении редакции о высылке указанного номера "Красное Запорожье" по адресу:

Харьков, Главпрофобр, ул. Артема, 29.

Секретарю коллегии Я. Дробязко

С коммунистическим приветом чл. КП(б)У, парт. бил. № 305786 (бывш. член Запорожск. орг.)

(підпис ДРОБЯЗКО)

30 декабря 1924 г.

ДАЗО. — Ф. П — 1. — Оп. 1. — Спр. 156. — Арк. 237.

№ 54. ВКАЗІВКА ДЕРЖАВНОГО ПОЛІТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ УСРР НАЧАЛЬНИКАМ ГУБВІДДІЛІВ І ОКРВІДДІЛЕНЬ ПРО НЕДОПУЩЕННЯ ДО ПОСТАНОВКИ РЯДУ ОПЕР

17 червня 1925 р.

Супроводжуємо при цьому до відома керівництва список опер, які дозволені для постановки. Беручи до уваги, що більшість сучасного оперного репертуару є для нас ідеологічно чужою, доводиться говорити лише про певну поблажливість до цього репертуару.

Пропонуємо не допускати до постановки оперу "Князь Серебрянный", яка є абсолютно неприйнятною для нас ідеологічно через те, що за змістом вона є яскравою агітацією в дусі "православ'я, самодержавства, народності".

"Царскую невесту" необхідно прокоректувати, вилучивши з неї надмірності в частині славлення царя.

"Майская ночь" — зажадати від режисера, щоб фантастична частина була представлена як сон Левка...

"Борис Годунов" — вимагати обов'язкового включення "Сцени під Кромами", яку часто випускають. Цією сценою опера повинна закінчуватись. Обов'язкова також сцена виборів царя.

"Евгений Онегин" — випустити з першої картини фальшивий епізод кріпосної ідилії — зі слів хору "Здравствуй, матушка-барыня" і кінчаючи піснею "Уж как на мосту" — з відповідною зміною в наступному реченні Тетяни.

Нач. ООУ ДПУ УСРР (підпис)
Зам. нач. ВПК ДПУ (підпис)

ДАДО. — Ф. —11. — Оп. 1. — Спр. 315. — Арк. 27.

№ 55. УКРАЇНСЬКА РАДИКАЛЬНА ПАРТІЯ* ПРО РАДЯНСЬКУ ВЛАДУ НА УКРАЇНІ

(скорочено)

Не пізніше 1925 р.

...Політика Московської більшовицької партії на Україні ставить українських селян і робітників у положення колоніяльних рабів. Ця колоніяльна політика правлячої партії проявляється в той засіб, що:

1. Формальну самостійність української республіки скасовано в 1922 році, а Україну влучено як федеративну частину під політичну і господарську владу Москви.

2. Але в цій державноправно обкроєній українській республіці не мають власті українські селяни і робітники, а панує всевладно і неподільно при помочі терору московська большевицька партія, котра насильством і корупцією переводить явні вибори до фіктивних рад, відобравши вже в конституції українському селянству належний йому вплив на державу, рахуючи 5 голосів селянських на 1 робітничий.

3. Господарська, податкова і торгівельна політика пануючої московської партії на Україні зруйнувала до тла господарство селян, так що український трудовий народ хронічно голодує від 1921 р., коли тим часом окупаційна влада вивозить сотні тисяч пудів хліба за границю.

4. Здобуту за української революції і признану українською революційною владою землю, але за плоди своєї праці веде воно ще завзяту боротьбу. Помимо тої боротьби старається влада передавати українську землю під чужинецьку колонізацію (італійці, чехи і жиди, молдавани) або під капіталістичні концесії.

---

* **Українська радикальна партія (УРП)** — українська партія, створена восени 1904 року у Києві групою інтелігенції на чолі з Б. Д. Грінченком і С. О. Єфремовим, яка відкололася від Української демократичної партії (УДП). Добивалася незалежності України та свободи української мови. Мала свій орган — газету "Рідний край". В умовах радянської влади на Україні припинила своє існування.

5. Робітництво втратило свій голос в підприємствах промислових, де панують тепер або приватні капіталісти (непмани), або (червоні) директори, а визиск праці робітника йде до нечуваних границь.

6. Немає ні свободи слова, ні преси, ні свободи професійних, політичних, ні культурних організацій для селян, ні для робітників, а панує монополія на владу і свободу тільки для нових большевицьких вельмож-члешв московської большевицької партії на Україні.

7. Наслідком господарської руїни панує повний занепад школи і просвіти, а цвіт українського народу — його діти в сотнях тисяч виродніють, стають фізичними і моральними каліками і вимирають.

8. Тактика украшзації московських комісарів, до котрої була примушена пануюча партія боротьбою українських селян і робітників, має на увазі найти легшу дорогу до українських селян і робітників... вона зміряє закріплення сучасної реакційної влади в руках купки московських комісарів...

"Національні процеси в Україні". Документи і матеріали. Ч. 2., К., "Вища школа", 1997, С 53-54.

№ 56. В СПЕЦЗВЕДЕННЯ ПРО НАСТРОЇ ТА СУДЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ МЕЛІТОПОЛЬЩИНИ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ СМЕРТЮ ДЗЕРЖИНСЬКОГО

28 липня 1926 р.

...Массы крестьянства о смерти последнего осведомлены в незначительной степени и не осведомлены о деятельности тов. Дзержинского и его значении в СССР.

...На вопрос одного из сотрудников (райсельхозсоюза) на 3-й день после смерти тов. Дзержинского о причинах не снятия траурного флага Осмолов (продавец магазина — ред.) ответил: "Пусть висит, может еще кто-нибудь умрет".

...Завхоз рабочего клуба (ж. д. ст. Геническ) Грищенко в беседе заявил: "Дзержинский умер, а какая была польза от того, что он жил, все равно ничего не делал, так как и вообще именующие себя вождями ничего не делают, а только получают тысячи жалованья и на курортах живут, а на плечах рабочих строят режим экономии..."

Среди немецкого населения Пришибского района особых суждений в связи со смертью Дзержинского не выявлено... Заявление одного из немцев... если бы еще и десятки таких вождей поумерало, то в конце концов "нам бы лучше жилось".

...Что из себя представляет тов. Дзержинский... гак большинство крестьянского населения не знает...

По Акимовскому району некоторая часть антисоветски настроенного элемента высказывала удовлетворение смертью тов. Дзержинского, а 23.7. группа из 6-ти человек, в которой особенно выделялся Кандыбка Иосиф Артемович, Перебиленцева Ирина, Василенко Сергей Николаевич, в беседе между собой говорили, что вот, мол, жиды понемногу сдыхают, Ленин указал путь, все коммунисты подохнут. Далее Кандыбка говорит о том, что вот теперь вывесили красно-черный флаг, а белого там нет, но ничего скоро и белый вывесят.

По Михайловскому району

...стал распространенным анекдот, рассказанный арендатором мельничного предприятия Моисей Григорьевичем Палашом о том, что вот, мол, наши вожди не соблюдают режима экономии и умерают по одиночке, что приводит к большим расходам, в то время, как таковые были бы значительно сокращены, если бы все поумерали сразу, и что на одного умершего тратится такая сумма денег, на которую можно было бы похоронить весь совнарком.

Член правления Михайловского Потреб т-ва Петров Ф. И. получив... сообщение о смерти тов. Дзержинского и идя по направлению РИКА с целью поставить об этом в известность, последний, по дороге улыбаясь, стал показывать одному из проходящих граждан издали бумагу. На вопрос, в чем дело, ответил, что получил бумажку о трехдневном трауре по случаю смерти режима экономии. Один из служащих частного торговца мануфактуриста Лецвитина — Авушов Алексей, член союза Совторгсл... (так в оригіналі — ред) на вопрос, почему до сего времени не снимается траурный флаг, ответил, что

ждем пока еще один из главарей перекинется и уже за одно флаг будет висеть, туг же добавил, что и Ленин уже умер, умер и Дзержинский, очередь за Троцким.

Врид. Нач. Окротдела ГПУ ШУМОВ
Уполномоченный УОГ ЗАСУЦКИЙ

ДАЗО. — Ф.П — 241. — Оп. 4. — Спр. 23. — Арк. 36—38.

№ 57. ІЗ СПЕЦЗВЕДЕННЯ ПРО НАСТРОЇ ТА СУДЖЕННЯ РІЗНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ МЕЛІТОПОЛЬЩИНИ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ СМЕРТЮ ДЗЕРЖИНСЬКОГО

На 10 серпня 1926 р.

...По Серогозскому району населению о смерти Дзержинского стало известно лишь 25 июля, при чем многие не знали, кто такой Дзержинский. Он был известен лишь среди более активной части крестьянства.

Еще до опубликования в печати назначения на пост пред. ОГПУ тов. Менжинского и на пост пред. ВСХН СССР тов. Куйбышева, среди служащих с. Н. Серогоз... наиболее вероятной кандидатурой на эти посты считали тов. Троцкого.

...По с. Цареводаровки на траурном заседании партийной организации присутствовали лишь процентов на 50. Остальные же совершенно не явились. При чем характерно, что член партии Анин, зная о имеющем быть собрании, как раз в это время сидел дома, играя на мандолине.

По Черниговке (того же района)

Коварская (торговка — ред.) выразилась так: "Хорошо, что Дзержинский умер, потому что он накладывал на евреев торговцев большие налоги. Теперь уже наверное налогов не будет".

ШУМОВ, ЗАСУЦКИЙ

ДАЗО. — Ф. П — 241. — Оп. 4. — Спр. 23. — Арк. 41—44.

№ 58. ІЗ ЦИРКУЛЯРУ ЦК ВКП(б) ПРО НЕПРОХОДЖЕННЯ ПАРТІЙНОГО ПЕРЕПИСУ ЧЛЕНАМИ ВКП(б), ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В ОРГАНАХ ДПУ НА ТАЄМНІЙ РОБОТІ

25 листопада 1926 року.
Секретно

ВСЕМ ЦК НАЦКОМПАРТИЙ, ОБЛБЮРО ЦК, КРАЙКОМАМ, ОБКОМАМ, ГУБКОМАМ И ОКРУЖКОМАМ ВКП (БОЛЬШ.)

Циркулярное указание № 6

II. О непрохождении нартпереписи членами ВКП(б), состоящими в органах ОГПУ на секретной работе.

В связи с предстоящей партийной переписью, разъясняется, что члены ВКП(б), состоящие в органах ОГПУ на секретной работе, переписи и персональному учету не подлежат.

Для количественного же учета органы ОГПУ на весь негласный состав сотрудников соответствующим партийным организациям дают лишь общие цифровые данные.

III. О прохождении Всесоюзной переписи работниками шифра и работниками секретных частей парткомов.

При прохождении переписи населения в декабре текущего года обязать шифровальщиков и других сотрудников секретных частей парткомов, в переписных карточках в графах о месте службы и ро-

де занятий именно: 1) в "личном списке" п. 12 "занятие, положение в занятии и отрасль труда", графы "а" — "должность" и "г" — "род производства"; и 2) в "семейной карте" — п. 4, графа "г" — "род производства» и п. 21 — графа "положение в главном занятии", не указывать должностей, раскрывающих существование шифровальных частей и специфичность выполняемой сотрудниками работы. Вместо этого надлежит соответственно указывать название отдела, в состав которого входит шифр. часть (шифровальщик) или секретная часть и должности по тарификации, равную действительной должности (например, вместо "шифровальщик" указывать: "тех. секретарь общего отдела", вместо "делопроизводитель секретной части" указывать: "делопроизводитель общего отдела" и т. п.).

Настоящий циркуляр не относится к партпереписи.

Секретарь ЦК ВКП(б) С. КОСИОР

№ 29 от 25 ноября 1926 г.

ДАЗО. — Ф. П — 1. — Оп. 1. — Спр. 240. — Арк. 68.

№ 59. З ПОСТАНОВИ ЦВК ПРО ДЕРЖАВНІ (КОНТРРЕВОЛЮЦІЙНІ) І ОСОБЛИВО ДЛЯ СРСР НЕБЕЗПЕЧНІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ПОРЯДКУ УПРАВЛІННЯ

25 лютого 1927 р.

1. Контрреволюційною визнається будь-яка дія, направлена на повалення, підрив або ослаблення влади робітничо-селянських Рад... і робітничо-селянських урядів або по підриву і ослаблення зовнішньої безпеки СРСР і основних господарських, політичних і національних завоювань пролетарської революції.

2. Збройне повстання або вторгнення з контрреволюційною метою на радянську територію озброєних банд, захоплення влади в центрі і на місцях... зокрема з метою насильницького відриву від СРСР і окремої союзної республіки якої-небудь частини її території... тягнуть за собою вищу міру соціального захисту — розстріл або оголошення ворогом трудящих з конфіскацією майна і позбавленням громадянства [...].

7. Підрив державної промисловості, транспорту, торгівлі, грошового обігу або кредитної системи, а також кооперації... тягнуть за собою застосування заходів соціального захисту, вказаних в п. 2 даного положення.

8. Здійснення терористичних актів, направлених проти представників Радянської влади або діячів революційних, робітничих і селянських організацій і участь у виконанні таких актів... тягнуть за собою заходи соціального захисту, вказані в п. 2...[...].

10. Пропаганда чи агітація, які містять в собі заклик до скинення, підриву чи ослаблення Радянської влади або до здійснення окремих контрреволюційних злочинів... а також розповсюдження або зберігання чи виготовлення літератури того ж змісту тягнуть за собою позбавлення волі з суворою ізоляцією на строк не менше 6 місяців...

"Реабілітація репресованих", — К. — Юринком. — 1997 — С. 32, 33, 35.

№ 60. СКОРОЧЕНИЙ ВИКЛАД СТАТЕЙ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УСРР 1927 р., ЯКІ НАЙЧАСТІШЕ ЗАСТОСОВУВАЛИСЯ В 30—50 РОКИ

54-6 За шпигунство, тобто передачу, викрадення або збирання для передачі відомостей, що за змістом своїм є спеціально охоронюваною державною таємницею, іноземним державам, контрреволюційним організаціям або приватним особам, застосовується позбавлення волі на строк не менше ніж три роки з конфіскацією всього чи частини майна, а в тих випадках, коли шпигунство спричинило або могло спричинити особливо тяжкі наслідки для інтересів Союзу РСР — вища міра соціального захисту — розстріл.

54-7 За підрив державної промисловості, транспорту, торгівлі, грошового обігу або кредитної системи, а також кооперації, вчинений з контрреволюційною метою — від трьох років позбавлення волі до вищої міри соціального захисту.

54-8 За вчинення терористичних актів, спрямованих проти представників радянської влади або діячів революційних, робітничих і селянських організацій, і за участь у виконанні цих актів, хоч би й осо-

бами, які не належать до контрреволюційної організації — вища міра соціального захисту. За пом'якшуючих обставин позбавлення волі на строк не менше як три роки з конфіскацією всього або частини майна.

54-10 За пропаганду або агітацію, яка полягає в заклику до повалення, підриву або послаблення радянської влади чи до вчинення окремих контрреволюційних злочинів, а також за розповсюдження чи виготовлення або зберігання літератури того самого змісту застосовується — позбавлення волі на строк не менше ніж шість місяців.

За тіж самі дії... з використанням релігійних чи національних забобонів має... — вища міра соціального захисту...

54-11 За всяку організаційну діяльність, спрямовану на підготування або вчинення передбачених у 1-му розділі злочинів, а також участь у організації, утвореній для підготування або вчинення одного зі злочинів застосовуються заходи соціального захисту, зазначені у відповідних статтях цього розділу.

Кримінальний кодекс Української РСР, 1927 р., Державне видавництво юридичної літератури, Москва, 1954 р. Переклад.

№ 61. ЗВЕРНЕННЯ КАМ'ЯНСЬКОЇ СІЛЬРАДИ ДО ЖИТЕЛІВ СЕЛА ПРО ПІДПИСКУ НА ДЕРЖАВНУ ВНУТРІШНЮ ВИГРАШНУ СЕЛЯНСЬКУ ПОЗИКУ

16 січня 1928 р.

С целью развития народного хозяйства — нашим Правительством выпускается Государственный Внутренний Выигрышный Крестьянский заем, в силу чего в данное время проходит кампания по реализации такового среди широких слоев населения и организаций.

Заем будет распространяться исключительно за наличный расчет, причем по нашему селу дано для реализации 9800 руб. Согласно постановления Президиума Сельсовета данная цифра распределена и на В/долю дано 150 руб. Данная цифра Вами должна безоговорочно выполнена. Кампанию по реализации займа необходимо развернуть сейчас же, а потому Вам необходимо срочно созвать собрания своих членов а также на собрании актива обсудить данный вопрос об экономическом значении займа, заострив внимание на выгодности его для населения. Соответствующих докладчиков (при отсутствии у Вас) просите через ячейку КП(б)У.

Необходимо не допускать никаких перебоев, никаких тормозов, ослаблений в работе, и к распространению надо приступить немедленно.

Деньги за препровождаемые времен[ные] свидетельства займа пришлите немедленно С/Совету из своих средств, а пополнение таковых произведите по реализации. Получение свидетельств подтвердите письменным сообщением, выслав своего представителя в С/Совет (если еще не получили) за получением данных облигаций.

Пред. С/совета (підпис)
Пред. финкомиссии (підпис)
Секретарь (підпис)

ДАЗО. — Ф. П — 1. — Оп. 1. — Спр. 804. — Арк. 31.

№ 62. ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ЧЛЕНА БЮРО ОКРУЖКОМУ ЗАПОРІЗЬКОМУ ОКРУЖКОМУ ЛКСМУ ПРО НАСТРОЇ СЕЛЯН ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ХЛІБОЗАГОТІВЛІ

20 січня 1928 р.

По постановлению бюро ОК ЛКСМУ, я был направлен на работу по хлебозаготовке в Запорожский район. ...Я был брошен РІЖ с группой товарищей на общую работу по хлебозаготовке, выкачки недоимок по всем видам налога и страховке, кооперирования и внесение пая, закрепления займа индустриализации и распространения крестьянского займа и т. д.

...Прежде всего проведение кампании в таком порядке парализовало население в ту сторону, что они не могли принять ряд мер направленных противовес проведению этой кампании и породило целый ряд истолкований в форме опасности существования Соввласти... и резких недовольств в особенности среди середняцкой части крестьянства, т. к. она являлась основной массой неплательщиков по отношению к Советской власти.

...Агитационная работа сыграла большую роль в деле применения наибольшею нажима. Однако, это не способствовало порождению благоприятных настроений и отзывов, и я как проводимый эту работу ни единственного раза в групповых и индивидуальных беседах не услышал одобрений по отношению проводимой кампании со стороны Соввласти.

Все эти мероприятия вызвали только недовольство среди населения, по крайней мере в этих 5-ти населенных пунктах и недоверие к нам, как к проводящим эти мероприятия. Об этом подтверждают следующие заявления последних:

"Що ви приїздите тільки дурить селянство й ніколи правди не говорите" (селянин).

"Чого ви з мене берете страхплати за те чого у мене не було й немає" (почти в каждом селе),

"Це так як і при царі — й подушки забирають" (село Малокатеринівка).

"Мабуть Бога немає, бо коли б він був, він вас за такі діла покалічив" (село Малокатеринівка).

"Держава неправдиво робе, що на селян звертає мало уваги, а воно так в нашій державі не годиться, тому що вона робітниче-селянська" (Кушугум).

"Це буде здирство, коли скільки брать з селян" (паргієць, бідняк, Григорівка).

В таком роде было выражено еще целый ряд недовольств на сов. власть.

...В общем необходимо отметить, что задания, которые возлагались на нас выполнены, то что причиталось взыскать, взыскано в размере возможности, не внесли только те у кого почти нет ни кола ни двора.

Кампания отразилась на доверии селянства Соввласти и подорвала авторитетность ее...

ПАВЛОВ

ДАЗО. — Ф. П — 1. — Оп. 1. — Спр. 804. — Арк. 44—48.

№ 63. ЗІ ЗВІТУ ЗАПОРІЗЬКОГО ОКРВИКОНКОМУ ВУЦВКу ПРО ХЛІБОЗАГОТІВЛЮ І ЗАХОДИ ЩОДО НАСТУПУ НА КУРКУЛЯ

8 березня 1929 р.

Весьма срочно. Секретно

Раздел 1. Хлебозаготовки

1. Сигнализация кризиса в хлебозаготовках со стороны центральных органов и форсирование заготовок по Запорожскому округу начались в первых числах января 1928 р. До этого времени хлебозаготовка протекала самотеком, без соответствующего нажима не только паргийных и советских организаций, но и аппарата хлебозаготовителей. С этих чисел, для обеспечения форсированного и максимального выполнения хлебозаготовок... был принят целый ряд организационных мер. Для руководства и проведения хлебозаготовок на места были командированы активные ответственные работники... Параллельно с этим проводился нажим экономического характера, главным образом, на ту часть села, которая сосредоточила в своих руках значительные денежные и хлебные ресурсы. Такие мероприятия пошли, во-первых, по линии решительного взыскания оставшейся задолженности — по единому сельхозналогу, ссудам, кредитам, госстраху, паевым взносам по кооперации и прочим видам задолженности, и, во-вторых, по линии проведения самообложения и крестьянского займа, значительно способствовавшим усилению хлебозаготовок...

Совокупность этих мероприятий и мобилизации всего низового аппарата обеспечили быстрый перелом в темпе хлебозаготовительной работы. Выполнение хлебозаготовительного плана, дошедшее в декабре месяце до 562,4 тыс. пуд., в январе удвоилось и в феврале почти утроилось и только в марте снова упало, так как к этому времени, вследствие неблагоприятной весны у крестьян появилась трево-

га за состояние озимых посевов. Особенно отрицательное к хлебозаготовкам в это время наблюдалось со стороны кулацких, главным образом, и отдельных зажиточных середняцких хозяйств.

2. Частично еще в феврале месяце по отношению к отдельным кулакам в целях побуждений к продаже излишков хлеба применялись различные меры административного воздействия, но уже с апреля месяца подобные меры приняли более широкие размеры. В отдельных случаях изъятие хлеба проходило путем наложения штрафов и путем привлечения к судебной ответственности и последующей конфискации хлеба...

В начале хлебозаготовительной кампании карательные методы применялись действительно к хозяйствам, имеющим запасы хлеба в 1000-1300 и более пудов, а теперь штрафы к зажиточным хозяйствам... Что же касается периода апрель-июнь месяцы 1928 г., то в это время в значительном количестве штрафовались и привлекались к ответственности также и середняцкие хозяйства за обнаружен - ные весьма незначительные запасы хлеба (20-30-50—100 пуд.), иногда даже с недостаточным доказательством по суду о сокрытии таких запасов.

3....Что же касается второго периода заготовительной кампании — апрель-май-июнь месяцы, то в эго время беднота и батрачество были использованы в работе по обнаружению скрытого хлеба в большинстве даже у середняков. Кроме того, зачастую на местах практиковался метод поголовного обхода дворов, в котором активное участие принимали и отдельные бедняки.

Раздел II. Заем укрепления сельского хозяйства

1. Реализация крестьянского займа, совпавшая с рядом кампаний на селе (хлебозаготовки, самообложение, с/х налог и т. п.) при наличии отрицательного отношения к нему большого числа селянства приводила к разнообразным методам его распространения. Основные из этих форм и методов были следующие:

в) продажа займа в кредит под расписку или вексель, оставление облигаций вопреки желанию хозяина, без расписки, в его доме, а затем истребование денег через сельсовет;

д) ... принуждение к покупке займа путем угроз дополнительного вручения паев по самообложению и даже арестов отдельных кулаков... Нередко под такой нажим попадали и отдельные середняцкие хозяйства...

Раздел VIII. Экономически и политические результаты наступления на кулака

В результате экономического режима на кулацкую верхушку села уже к весне 1928 года количество много площадных хозяйств значительно уменьшилось.

Уменьшение хозяйств с 2 головами рабочего скота при увеличении хозяйств одноплощадных и без рабочего скота является результатом неблагополучных условий 1928 г.

Проведенные вышеуказанные решительные мероприятия на зажиточные хозяйства вызывали с их стороны стремление удержать имеющиеся хлебные излишки, а также вызывало враждебное настроение, и даже некоторое противодействие. Враждебность кулачества вылилась в открытую форму агитации за организацию крестьянских союзов, которые должны будут устанавливать цены на хлеб и вообще регулировать взаимоотношения между городом и селом.

...Кулацкие агитаторы пытались подогреть ревность крестьянства к городу и рабочему классу, подчеркивая, чш весь хлеб идет городу, "а хліборобам нічого буде їсти", разжигали шовинистические настроения (разговоры о том, что "Украину грабят, вывозят хлеб в Москву").

Всю свою работу, направленную против отдельных мероприятий, кулак пытался увязать общими лозунгами борьбы против Советской власти и коммунистов: "Только тогда в нашем государстве будет порядок, когда эту свору коммунистов выгонят, они не умеют управлять государством, вот почему и нет жизни крестьянам".

Для агитации за срыв сельхозналога, не встречая со стороны местных органов должного отпора, кулачеству удается иногда добиться отказа сельских сходов от получения окладных листов под предлогом, что "налог непосильно велик и в условиях неурожая все равно платить нечем",.. Значительно ухудшилось политическое состояние села с апреля месяца, когда мероприятия, направленные к форсированию хлебозаготовок, ударили не только по кулацким хозяйствам, но даже по страховым запасам середняка. Середняк с этого момента начинает подпадать под влияние кулака.

То обстоятельство, что нам не удалось наладить снабжение бедноты хлебом до нового урожая, и то, что мы с некоторым опозданием и не полностью снабдили ее посевным материалом весной, внесло растерянность в ряды бедноты и некоторое разочарование в наших обещаниях... Заявления кушаков о том, что если бы коммунисты не вывезли хлеб из села, 70 его можно было бы бедняку купить или занять, приобретают в глазах бедноты большую убедительность. Активность бедноты падает. В некоторых случаях кулакам удается даже спровоцировать бедноту на демонстративные выступления с требованием хлеба, выступлением женщин.

Таким образом, летом настроение селянства становится чрезвычайно напряженным. Наряду с этим процесс проведения кампании по реализации крестьянского займа тоже изобиловал рядом чрезвычайно уродливых явлений, в значительной мере дискредитировавших заем.

Нужно признать, что окружные органы на первом этапе кампании не смогли учесть такие перегибы низовых органов и не исправили своевременно ошибок в этом направлении. Правда, меры, принятые впоследствии, не могли радикально исправить создавшееся положение.

Раздел IX. Оценка состояния и работы советского аппарата.

Усиление темпа хлебозаготовок, издание закона о проведении самообложения и реализация "крестьянского займа"... захватили большую часть советского аппарата и почти весь хлебозаготовительный аппарат недоподготовленными к проведению их в жизнь.

Первый же период проведения хлебозаготовок и других кампаний показали расхлябанность, особенно заготовительного аппарата, отсутствие у него гибкости и ответственности... Прошедшие кампании... выявили значительную засоренность части сельсоветов чуждым элементом, не только не способствовавшим, а кое-где даже прямо противодействовавшим проведению намеченных мероприятий... Отдельные партийцы и комсомольцы — члены сельсоветов, в частности, председатели и секретари таковых терялись и бездействовали... Кроме того, следует сослаться на случай с председателем Рождественского сельсовета Новониколаевского р-ну, членом партии, который отказался даже от работы "вследствие несогласия с политикой нажима".

2. ...В настоящее время в отношении подготовки аппарата к очередным мероприятиям задача заключается в гом, чтобы кроме социального отбора работников всех низовых органов и командирования отдельных уполномоченных для проведения отдельных кампаний на селе, практиковалось бы также систематическое руководство и инструктирование низовых органов со стороны районов и округа, проведение периодических курсов по подготовке отдельных сельских и районных работников и, кроме того, проводились бы совещания, съезды и конференции по отдельным мероприятиям.

Однако, исключительно организационными мерами нельзя ограничиться в улучшении качественного состояния и работы соваппарата. Кроме этих мер нужно провести чистку аппарата от антисоветского элемента, начиная от окружных и кончая низовыми органами.

Зам. пред. окрисполкома ИВАНОВ М.
Секретарь КОХАЦКИЙ

Колективізація і голод на Україні. 1929—1933, К., Наукова думка — 1992. — С. 73—81.

№ 64. РОЗ'ЯСНЕННЯ НАРОДНОГО КОМІСАРІАТУ ЮСТИЦІЇ ПРО ЗАМІНУ НЕВИЯВЛЕНОГО ЗБІЖЖЯ ХАРЧОПРОДУКТАМИ, НАСІННЯМ, РІЗНИМИ ВИДАМИ ТЯГЛА І ХУДОБИ

Після травня 1929 р.

Таємничо

На розвиток нашої директиви від 16 травня 1929 р. вам належить керуватися таким:

І.при проведенні арешту майна в наслідок невиявлення збіжжя:

а) можна накладати арешт на всілякі насіння;

б) можна накладати арешт на харч, залишаючи лише в розрахунку харчування на 1 місяць;

в) можна накладати арешт на різні види тягла та продуктової худоби, а також саме на пашу для прокорму худоби...

Т. в. о. наркомюст (підпис).

ДАДО. — Ф. 1518. — Он. 1. — Спр. 5. — Арк. 99.

№ 65. ПОСТАНОВА ВУЦВКу І РАДНАРКОМУ УСРР ПРО ЗАХОДИ ЩОДО РОЗКУРКУЛЕННЯ СЕЛЯН

3 липня 1929 р.

Про поширення прав місцевих рад щодо сприяння виконанню загальнодержавних завдань і планів

Щоб приборкати куркульсько-спекулятивні елементи, що зривають постанову загальних зборів громадян щодо виконання планових завдань держави, Всеукраїнський Виконавчий Комітет і Рада Народних Комісарів УСРР постоновили:

1. Дозволити сільським радам за тих випадків, коли загальні збори громадян ухвалюють постанову про виконання порядком самозобов'язання всім селом хлібозаготовного плану і в зв'язку з цим буде розверстано завдання між окремими господарствами, накладати на окремих господарів, що не виконуватимуть таких постанов і ухилятимуться здавати хліб, штрафи адміністративним порядком у межах до п'ятикратного розміру вартості хліба, що його повинно здати, продаючи в разі потреби майно відповідних господарств з торгів.

2. Коли здавати хліб відмовлятимуться і попереду змовившись групи господарств, та коли хто ставитиме опір проведенню хлібозаготівного плану, то проти таких осіб повинно порушувати кримінальні справи за арт. 57-м КК УСРР, Якщо окремі господарства злісно ухилятимуться здавати хліб і після вжиття цих заходів адміністративного впливу за арг. 1-м цієї постанови, то проти таких осіб повинно порушувати кримінальні справи за арт. 58-м КК УСРР.

3. Із штрафних грошей, що їх стягають за цією постановою, та з грошей, уторгованих за продане з торгів майно, обов'язково повинно відчисляти 25 відсотків, повертаючи їх до відповідних фондів кооперування й колективізації сільської бідноти даної місцевості.

4. Цю постанову видано на додаток до адміністративного Кодексу УСРР (Зб. Уз. УСРР, 1927, № 63/65, арт. 240).

Голова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету Г. ПЕТРОВСЬКИЙ
Голова Ради Народних Комісарів УСРР В. ЧУБАР
Секретар Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету М. ВАСИЛЕНКО

Колективізація і голод на Україні. 1929—1933. — К. Наукова думка, 1992. — С. 101.

№ 66. З ПОСТАНОВИ РАДНАРКОМУ УСРР ПРО ОЗНАКИ, ЗА ЯКИМИ СЕЛЯНСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ВВАЖАЛОСЯ КУРКУЛЬСЬКИМ

13 серпня 1929 р.

...Рада Народних Комісарів постановила:

1. Встановити ознаки куркульських господарств, що на них шириться Кодекс законів про працю УСРР зі змінами та додатками, що їх передбачено постановою ЦВК і РНК СРСР з 20 лютого 1929 р. "Про порядок прикладання Кодексу законів про працю в куркульських господарствах", визнати, що до куркульських господарств відносяться всі селянські господарства при наявності одної з нижчеперелічених ознак:

а) якщо в господарстві систематично вживається наймана праця для сільськогосподарських

робіт, або в кустарних промислах та підприємствах в такому розмірі, що тягне за собою позбавлення виборчих прав за арт. 4-м постанови ВУЦВК і РНК УСРР з 3 жовтня 1928 р, "Про вибори Рад";

б) якщо в господарстві є млин, олійниця, круподерня, просорушка, вовно-чухральня, шаповальня, терковий заклад, сушарня, шкіряний завод, цегельня або інше промислове підприємство — під умовою вживання в перелічених підприємствах живої тяглової сили та механічних двигунів, а так само, якщо в господарстві є вітряк, або водяний млин з двома й більш поставами;

в) коли господарство систематично здає в найм сільськогосподарські машини з механічними двигунами;

г) коли господарство здає в найм постійно або на сезон окремі устатковані помешкання під житло або підприємство;

д) коли члени господарства займаються торгівлею, лихварством, комерційним посередництвом або мають інші нетрудові прибутки (в тому числі служники релігійних культів), а також, коли будь-хто з членів господарства вибирає реєстраційне посвідчення на ведення промислового підприємства.

3. Селянські господарства, в яких немає ознак, перелічених у арт. 1-му відносяться до куркульських, коли до них застосовано індивідуальний порядок визначення прибутку, що його оподатковується єдиним с/г податком.

5. Облік та складання списків господарств, що їх зазначено в арт. і-4-му цієї постанови, покладається на сільські Ради. Списки складаються окремо як для господарств куркульського, так і підприємницького типу.

6. Доручити РНК АМСРР і округовим виконавчим комітетам вжити заходів до негайного запровадження цієї постанови до життя.

7. Доручити НКПраці УСРР, за погодженням з ВУРПС та НКЗемсправ УСРР видати інструкцію на підставі цієї постанови.

Голова Ради Народних Комісарів УСРР В. Я. ЧУБАР
Секретар Ради Народних Комісарів УСРР Ю. Е. ЯВОРСЬКИЙ

Колективізація і голод на **Україні. 1929-1933. К., Наукова думка — 1992. — С. 106.**

№ 67. З ТЕЛЕГРАМИ ЦК КП(б)У ПРО ПОСИЛЕННЯ РОБОТИ ПО ХЛІБОЗАГОТІВЛІ НА МІСЦЯХ

11 жовтня 1929 р.

1. Поручить Окружкомам и Колхозцентру немедленно организовать одновременную массовую проверку товарных излишков колхозов (в первую очередь продовольственных культур) с тем. чтобы вся работа по проверке была закончена в недельный срок (с 13 по 20 октября). По отношению к колхозам допустившим задержку хлеба принять репрессивные меры: лишение кредита, машиноснабжения, досрочное взыскание задолженности, предание суду руководителей колхозов и т. д.

2. Установить, что независимо от выполнения общего сельского плана задание по хлебозаготовкам для данного села должно считаться выполненным лишь после полного выполнения задания всеми кулацкими и зажиточными хозяйствами, выполнения крестьянскими хозяйствами всех договоров по контрактации и закупка на корню и полной сдачи колхозами входящими в общий план села своих товарных излишков. Не должно быть также ни одного середняка, не продавшего своих товарных излишков кооперации.

Секретарь ЦК КП(б)У КОСИОР

ДАЗО. — Ф. П — 1. — Оп. 1. — Спр. 812. — Арк. 79.

№ 68. ІЗ СТАТТІ Й. СТАЛІНА "РІК ВЕЛИКОГО ПЕРЕЛОМУ" ПРО УСПІХИ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ

3 листопада 1929 р.

...Рухнули і розвіялися прахом твердження правих опортуністів (група Бухаріна) відносно того, що:
а) селяни не підуть у колгосп:

б) посилений темп розвитку колгоспів може викликати лише масове невдоволення і розминку селянства з робітничим класом;

в) "стовповим шляхом" соціалістичного розвитку на селі є не колгоспи, а кооперація;

г) розвиток колгоспів і наступ на капіталістичні елементи села може залишити країну без хліба.

Все це рухнуло і розвіялося прахом, як старий буржуазно-ліберальний мотлох.

...Тепер навіть сліпі бачать, що без наступу на капіталістичні елементи села і без розвитку колгоспного і радгоспного руху ми не мали б тепер вирішальних успіхів у справі хлібозаготівель, здобутих в поточному році, ні тих десятків мільйонів пудів недоторканих хлібних запасів, які вже нагромадилися в руках держави.

Більше того, можна з певністю сказати, що завдяки ростові колгоспно-радгоспного руху ми остаточно виходимо або вже вийшли з хлібної кризи. І якщо розвиток колгоспів і радгоспів піде посиленим темпом, то немає підстав сумніватися в тому, що наша країна через яких-небудь три роки стане однією з найбільших хлібних країн, якщо не найбільш хлібною країною у світі...

Нове і вирішальне в нинішньому русі полягає в тому, що в колгоспи йдуть селяни не окремими групами,... а цілими селами, волостями, районами, навіть округами.

Сталін Й. Твори. — Т. 12. — С. 130—132

№ 69. ДОПОВІДНА ЗАПИСКА ГОЛОВИ ЗРАЗКОВОЇ СІЛЬРАДИ ГОЛОВІ ЧУБАРІВСЬКОГО РАЙВИКОНКОМУ ПРО НЕПОДОБСТВА ПІД ЧАС ХЛІБОЗАГОТІВЕЛЬ

7 грудень 1929 р.

ДОКЛАДНА ЗАПИСКА

Голові Чубарівського РВК
Копія Райпарткому
От Голови Зразкової Сельради КОСОБОКА

Тов. Свистун, уповноважений РВК Першотравенського району Маріупольської округи, який працює в селі Олексієвці по хлібозаготівлі, тов. Блохин — проти 7-го грудня ноччю приїхав до громадянина хутора Вільного Зразкової Сельради Кулака Василія, открив с фонарем і почав робити обиск, самоправно без відому Сельради, а утром 7-го грудня прибув до мене додому і потребував члена Зразкової Сельради, щоб я йому дав, каже що я подивлюсь майно громадянина Олексієвської Сельради. Я погодився з ним і дав, а впоследствии вишло, що він забрав все майно, яке було доказано що воно громадянина села Олексієвки. Весь хліб громадянина Кулака теж забрав, який не був захований ніде, а був в закромах та на горищі. Потім мені було донесено в сельраду, де я взяв члена Президії Сельради тов. Катиша, поїхав і побачив не менш 70 підвід та 100 чол. у дворі громадянина Кулака, забирають весь хліб, тащуть все що є, сіно й др. вещи. Я, як Голова сельради, предложив тов. Блохшу щоб він прекратив все це. Він каже, що ніколи не буде, а тебе арестую й направлю в ГПУ.

Голова сельради КОСОБОКА

По цьому питанню Окрпрокурору Запоріжжя своєчасно було донесено і зараз проводиться дознаніє.

Секретар РПК Чубарівського р-ну ВІКТОРОВ

ДАЗО. — Ф. П. — 1. — Оп. 1. — Спр. 812. — Арк. 96.

6 Зам. № 3374

№ 70. РАПОРТ А. О. АВРАМЕНКА ЧУБАРІВСЬКОМУ РАЙПАРТКОМУ ПРО ЗНУЩАННЯ В ХОДІ ХЛІБОЗАГОТІВЕЛЬ У с. ОЛЕКСІЇВЦІ

Доношу к Вашему сведению, что 11/XII-— с. г. будучи на хут. Вильном, Зразкового сельсовета, то ко мне обратились граждане села Алексеевки, Мариупольского округа, Первомайского района с жалобой в том, что где им жить и можно-ли жить в нашем районе, так как уполномоченный по хлебозаготовке Блохин выгнал их из указанного села и даже не разрешает жить. *Я* спросил в чем дело, то они говорят — наше все хозяйство продано, взяты все наши дома и весь хлеб, и изъятие имущества производились даже раздеванием, например, раздели гр. Савченко Ивана, разбуди его, а сына его били, обмазали лицо дегтем и по словам отца Савченко (сыну его Петру) набили в рот золы и муки. Сухаря Тихона били, давили за горло, то же самое делали и с Чухом Митрофаном, после всего этого выгоняли семьи не только со двора, места жительства их, а даже не разрешили им проживать в своем селе и не пускали на квартиры нигде, и выгоняли из своего района, где жены их с грудными детьми ночевали под загатами в непогоду, а некоторые дети лазили по улицам села голые и босые, потому, что бросили их родные. Кравченко Павел спал под загатой потому, что выброшен был из своего дома. О всех действиях уполномоченных по хлебозаготовке Блохина, Юркина и др. произвел ужас на граждан села Алексеевки, которые говорят: «Разве Советская власть так делать разрешает и что смотрят на это вышестоящие органы».

Но об этих случаях знают РИК и РПК но мер не принимают, а также все еще может добавить по этому делу Пред. Сельсовета х. Зразкового Кособок, который мне и сегодня т. е. 13/XII — говорил, что ужасно издеваются над крестьянами, даже рот набивают табаком, привязывают на шею кресты с кладбища на тонкой веревке, водят по селу и смеются.

О всем вышеизложенном прошу принять соответствующие меры, дабы чтобы не было волнения такого среди селян, а также и взгляда на Соввласть.

Додаю, что в моем производстве есть дело на Блохина и Юрченко о их незаконных действиях, которые тоже подтверждаются о разгроме гр. Кулака по которому делу будет у меня командировка в Алексеевку.

Надзиратель Чубаревского р-на А. О. АВРАМЕНКО

13 /XII—29 г.

ВЕРНО: Секретарь Чубаревского района РПК
(підпис)

ДАЗО. — Ф.П — 1. — Оп. 1. — Спр. 812. — Арк. 95.

№ 71. З ПРОТОКОЛУ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ СОЗів їм. ПЕТРОВСЬКОГО, їм. ІЛЛІЧА ТА "ВОЛІ" БОТІЄВСЬКОГО РАЙОНУ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ОКРУГУ ПРО МАСОВЕ РОЗКУРКУЛЕННЯ І ВИСЕЛЕННЯ СІМЕЙ ЗА МЕЖІ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

ПРОТОКОЛ
общего собрания СОЗ-ов "имени" ПЕТРОВСКОГО, "ИЛЬИЧА" и "ВОЛЯ"
от 30/1-30 г.

ПРИСУТСТВОВАЛО: 10 человек членов СОЗ-ов.
Президиум: Маринов М.М., Гайдаржи В.Н., Велев П.Д.

СЛУШАЛИ:

1. О раскулачивании и выселении за пределы Округа злостных кулацких элементов.
д. т. Садовой

ПОСТАНОВИЛИ:

1. В результате Октябрьской революции батрацко-бедняцко-средняцкие массы, получившие землю, упорно занялись восстановлением разрушенного сельского хозяйства.

С окончанием восстановительного периода мы вступили в полосу переустройства сельского хозяйства на социалистических началах, претворяя в жизнь генеральную линию Ком. Партии, направленную к индустриализации страны и реконструкции сельского хозяйства, мы бедняцко-средняцкие массы переходя к крупным формам ведения хозяйства, создавая СОЗ-ы и коммуны, в настоящее время своей хозяйственной мощностью вполне способны восполнить остатки производственных капиталистических единиц - кулацких хозяйств.

Поэтому курс Партии на ликвидацию кулачеств, как класса, является вполне своевременным и подлежащим немедленному претворению в жизнь.

Мы, батрацко-бедняцко-средняцкие массы, выполняя директиву Партии о ликвидации кулака - как класс, ПОСТАНОВЛЯЕМ: НЕМЕДЛЕННО ВСЕ ИМУЩЕСТВО: двор, дом и ПЕРЕДАТЬ ВНОВЬ ОРГАНИЗУЕМЫМ АРТЕЛЯМ по описям для целесообразно-хозяйственного использования с выселением со дворов следующих кулаков:

1. Себов Г. С.
2. Демирков И. Д.
3. Хаджиков Д. Г.
4. Хаджиков Д. Ф.
5. Волчанов Г. Г.
6. Маринов Ф. К.
7. Христов В. В.
8. Маринов Н. И.
9. Кукенко Ф. И.
10. Волчанов В. Н.
11. Арабаджи Ф. А.
12. Бочеваров О. М.
13. Островский М. А.
14. Нейков С. П.
15. Иваненко К. К.
16. Островский Ф. К.
17. Арабаджи Г. Д.
18. Ефименко В. Т.
19. Хаджиков Д . И.
20. Хаджиков С. Ф.
21. Радолов К. И.
22. Диордиев Д. С.
23. Волчанов К. С.
24. Сиромаха М. П.
25. Веревков М. П.
26. Малахов Ф. С.
27. Боченаров Г. М.
28. Господинов Ф. Н.
29. Чубуклиев С. М.
30. Фрежев Н. С.
31. Песков М. П.
32. Ефименко Н. И.
33. Малаков И. .
34. Христов Н. К.
35. Чудаков Г. И.
36. Маринов А. Д.
37. Хаджиков М. В.
38. Радолов Д. И.
39. Волчанов Г. Г.
40. Маринов П. К.
41. Сиромаха Г. Д.
42. Чубуклиев В. Г.
43. Христов Ф. К.
44. Песков В. С.
45. Телькиев Т. Д.
46. Пенов Г. М.
47. Жедявков М. М.
48. Островский П. Ф.
49. Колесниченко В. Т.
50. Островский Г. Г.
51. Сиромаха К.
52. Янева Ак.

Одновременно с этим, учитывая особо злостное антисоветское отношение к мероприятиям Партии и Сов. власти во всех процессах социалистического строительства, мы единодушно требуем выселения за пределы села, района и Округа следующих кулаков:

1. Себов Г. С.
2. Хаджиков С. Ф.
3. Хаджиков Д. И.
4. Волчанов Г. Г.
5. Маринов Ф. К.
6. Христов Н. В.
7. Маринов Н. И.
8. Бочеваров Г. М.
9. Господинов А. Н.
10. Чубуклиев С. М.
11. Островский М. А.
12. Малаков И. В.
13. Радолов Д. И.
14. Хаджиков М. В.
15. Хаджиков Д. Ф.
16. Волчанов Н. Г.
17. Сиромаха М. П.
18. Веревков М. П.
19. Христов Ф. К.
20. Песков В. С.
21. Телькиев Т. Д.
22. Пенов Г. М.
23. Ефименко Н. Я.
24. Островский Г. Г.
25. Радолов К. И.
26. Диордиев Д. С.
27. Маринов П. К.
28. Сиромаха Г. П.
29. Чубуклиев В. Г.
30. Кукенко Ф. И.
31. Волчанов В. Н.
32. Арабаджи В. Г.
33. Фрежев Н. С.
34. Колесниченко В. Т.

Верно: **Уполномоченный:** **/ГОСПОДИНОВ/**

ДАЗО. — Ф. П — 241. — Оп. 8. — Спр. 7. — Арк. 33-34.

№ 72. ІЗ СТАТТІ Й. СТАЛІНА "ДО ПИТАННЯ ПРО ПОЛІТИКУ ЛІКВІДАЦІЇ КУРКУЛЬСТВА ЯК КЛАСУ"

21 січня 1930 р.

Не можна витісняти клас куркульства, як клас, заходами податкового і всякого іншого обмеження, залишаючи в руках цього класу знаряддя виробництва з правом вільного користування землею і зберігаючи в нашій практиці закон про наймання праці на селі, закон про оренду, заборону розкуркулювання... При політиці обмеження експлуататорських тенденцій куркульства можна розраховувати на витіснення лише окремих загонів куркульства, що не суперечить, а навпаки, передбачає залишення до якогось часу куркульства, як класу. Щоб витіснити куркульство як клас, для цього недосить політики обмеження і витіснення окремих його загонів. Щоб витіснити куркульство, як клас, треба зломити у відкритому бою опір цього класу і позбавити його виробничих джерел існування і розвитку...

Це і є поворот до політики ліквідації куркульства, як класу. Без цього розмови про витіснення куркульства, як класу, є пусте базікання, угодне і вигідне лише правим ухильникам. Без цього немислима ніяка серйозна, а тим більше суцільна колективізація села. Це добре зрозуміли бідняки і середняки нашого села, які громлять куркульство і здійснюють суцільну колективізацію. Цього не розуміють ще, як видно, деякі наші товариші.

Отже, нинішня політика партії на селі є не продовженням старої політики, а поворот від старої політики обмеження (і витіснення) капіталістичних елементів села до нової політики ліквідації куркульства, як класу.

Й. Сталін. Твори. — Т. 12. — С. 180—182.

№ 73. З ПАМ'ЯТКИ ПРО ПОРЯДОК РОЗСЕЛЕННЯ І ВИСЕЛЕННЯ КУРКУЛЬСЬКИХ СІМЕЙ

Січень 1930 р.

1. Виселяється верхівка куркульського прошарку з багатих куркулів і напівпомищиків, а інші куркулі розселяються на нових ділянках, які відводяться для них за межами колгоспних господарств...

3. Виселенню підлягають всі члени сім'ї куркуля за виключенням старезних і хворих старих, але якщо такі настоюють на виселенні з сім'єю, то питання про них вирішується залежно від віку і здоров'я цих старих, що повинно бути визначеним лікарем найближчого медпункту, причому залишення старих взагалі можливо лише при умові, якщо забезпечено піклування з боку будь-кого...

...До висилки також не підлягають тяжко хворі, що повинно бути засвідчено відповідним медпрацівником з найближчого до села медпункту, причому, якщо тяжко хворим виявився голова сім'ї, то призупиняється виселення всієї сім'ї і така повинна бути замінена іншою з числа кандидатів.

6. У випадку, якщо хтось із членів куркульської сім'ї, що виселяється, або вся сім'я в цілому подасть заяву про відмову від голови сім'ї з проханням про залишення, це питання подається на вирішення райтрійки для узгодження з начальником райопергрупи і вирішується залежно від характеру даних про політнастрої сім'ї в цілому і кожного її члена окремо. Особлива увага повинна приділятися молоді, до якої здійснюється індивідуальний підхід при ретельній перевірці бажання залишитись, лояльності по відношенню до радвлади, а також повинна бути врахована активність в громадському житті, участь в піонерській, комсомольській організації тощо...

10. Тим, що виселяються, дозволяється брати з собою багаж вагою 25—30 пудів, причому він повинен складатися з необхідного одягу, елементарних знарядь праці (сокира, пилка, лопата та ін), необхідних на лісорозробках, оскільки виселення провадиться на північ, і запас продовольства не менше ніж на 2 місяці... Крім того, на кожну сім'ю дозволяється залишити 500 карбованців готівкою, необхідних для переїзду і влаштування на новому місці...

11. Все інше майно конфіскується...

12. Готівка понад 500 крб., облігації всіх позик і ощадкнижки також конфіскуються...

13. Паї та внески куркулів в кооперативних об'єднаннях передаються у фонди колективізації бідноти і батрацтва...

ДАДО. — Ф. — 1518. — Оп. 1. — Спр. 4. — Арк. 38.

№ 74. ПОСТАНОВА ЦВК І РИК СРСР ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ОРЕНДИ ЗЕМЛІ І БОРОТЬБУ З КУРКУЛЬСТВОМ

1 лютого 1930 р.

О мероприятиях по укреплению социалистического переустройства сельского хозяйства в районах сплошной коллективизации и по борьбе с кулачеством

В целях обеспечения благоприятных условий для социалистического переустройства сельского хозяйства Центральный Исполнительный Комитет и Совет Народных Комиссаров Союза ССР постановляют:

1. Отменить в районах сплошной коллективизации действие закона о разрешении аренды земли и о применении наемного труда в единоличных крестьянских хозяйствах.

Исключения из этого правила в отношении середняцких хозяйств регулируются районными исполнительными комитетами под руководством и контролем окружных исполнительных комитетов,

2. Предоставить краевым (областным) исполнительным комитетам и правительствам автономных республик право применять в этих районах все необходимые меры борьбы с кулачеством вплоть до полной конфискации имущества кулаков и выселения их из пределов отдельных районов и краев (областей).

Конфискованное имущество кулацких хозяйств, за исключением той части, которая идет в погашение причитающихся с кулаков обязательств (долгов) государственным и кооперативным органам, должно передаваться в неделимые фонды колхозов в качестве взноса бедняков, батраков, вступающих в колхоз.

3. Предложить правительствам союзных республик, в развитие настоящего постановления, дать необходимые указания краевым (областным) исполнительным комитетам и правительствам автономных республик.

Председатель ЦИК Союза ССР М. КАЛИНИН
Председатель СНК Союза ССР А. РЫКОВ
Секретарь ЦИК Союза ССР А. ЕНУКИДЗЕ

Колективізація і голод на Україні. 1929-1933. — Київ. — Наукова думка — 1992. — С. 138.

№ 75. З ПРОТОКОЛУ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ СЕЛА СПАСЬКОГО МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

5 березня 1930 р.

УХВАЛИЛИ:

Ми, громадяни села Спаського, СОЗУ, не бажаєм посівний матеріал віддати тим громадянам, яких вивезли. Коней і ременант також повернути. Повернути заарештованих громадян: Арбу Антона, Вовка Потапа, Мордиша Василя, Чумак Євгу, Дійового Степана, Макаренка Тимоху, Кушніра Сехмена, Ялового Сергія, Крамаренка Івана, Олійника Іллю.

Поночі не їздити по дільницях і не заарештовувати громадян... Повернути хати експертникам; тих, експертників, що вивезли — повернути, і щоб в заслання нікого з села не висилали, майно їм повернути...

Зброю у комсомольців відібрати, і щоб їх не було у всіляких комісіях.

Податок платить, як платили, з десятини. Пайових внесків, щоб більше не прибавляли, також не накладали податок соняшником... Щоб видали страховку тим громадянам, чиїх коней постріляли. Паї щоб

не збирали на дільницях, а збирали при видачі мануфактури. Щоб був вільний продаж свиней і худоби. Зерно, яке буде повертатись, доручити приймальникам, щоб видавали по тих квитках, по яких здавали... Олійниці, вітряки повернути і пустити в дію… Зерно, яке заарештоване на млинах, також повернути.

...Радянську владу ми не відкидаєм, тільки треба переобрати членів сільради. Головою нехай буде Басан Степан, заступником — Полях Трохим, секретарем Грузин Петро.

Міліції щоб до вечора не було, щоб не стріляли. Міліція, яка вікна повибивала, щоб вставила за свій рахунок.

В церквах щоб служили. Свята будемо проводити по-старому. Щоб п'яні до сільради не заходили...

ДАДО. — Ф. 7. — Оп. 1. — Спр. 1614. — Арк. 9—10.

№ 76. З ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЗАПИСКИ ПРО ХІД РОЗКУРКУЛЕННЯ СЕЛЯН В ГОСПОДАРСТВАХ МОЛОЧАНСЬКОГО, БОТІЄВСЬКОГО ТА КОЛАРІВСЬКОГО РАЙОНІВ

На 10 березня 1930 р.
Сов. секретно

Раскулачивание в районе началось во второй половине марта (1930 р. — ред.) На 30.3. с/г в Молочанском районе раскулачено 316 хозяйств или 4,3% по отношению ко всем хозяйствам района.

Их них: 60 — по первой категории

146 — по второй категории

...На 1 марта раскулачено в округе (по Мелитопольскому округу) 3547 хозяйств, отобрано земли 39 234 га, конфискованное имущество оценено 2 711388 рублей. Подлежат высылке по первой категории 120 человек, второй — 891 семейство. Раскулачивание продолжается.

...Розкуркулено на 1 березня 1930 р.
(по районах)

	Господарств	Відібрано землі
— Великобілозерський	134	1500 га
— Великотокмацький	120	(не вказано)
— Чернігівський	146	1158
— Якимівський	396	3907
— Ногайський	55	(не вказано)
— Ботієвський	239	2551
— Всселівський	199	3780
— Михайлівський	203	(не вказано)
— Терпінівський	132	1591
— Коларівський	370	5447
— Молочанський	316	(не вказано)

У с. Трудолюбівка Молочанського р-ну селяни на зборах заявили:

"Если таковых гр-н выселят, то выселять всех подряд с ними. Считаем всех нас наравне с ними."

Про хід розкуркулення в Ботієвському р-ні

В основному роботу по розкуркуленню в Ботієвському р-ні закінчено. Всього розкуркулено 250-28С господарств, що складає 6,1% до всіх господарств району...

СВОДКА
о раскулаченных хозяйствах ПО Коларовскому району на 1-е марта 1930 г.

Раскулачено хозяйств	Конфисковано имущества	Отобрано земли
370	555000	5447-48 га

Зампредрика МАРКОВ
За секретаря СТОЙЧЕВ

ДАЗО. - Ф. П — 241. — Оп. 8. — Спр. 7. — Арк. 14, 17, 33, 66.

№ 77. ЗАЯВА ДО НАРКОМЗЕМУ УСРР КОЛИШНІХ ЧЛЕНІВ СОЗІВ с.ІВАНІВКИ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ОКРУГУ ПРО ПРИМУСОВУ КОЛЕКТИВІЗАЦІЮ, ВТРАТУ ЗЕМЛІ, ЗЕРНА ТА РЕМАНЕНТУ ПО ВИХОДІ ІЗ КОЛГОСПУ

24 березня 1930 р.

Заявление

Мы, нижеподписавшиеся граждане Ивановского сельсовета и вышеуказанного района, а также и округа под насилием и угрозой вошли в СОЗы, которых мы, нижеподписавшиеся граждане, заметили неправильность и подали заявление об исключении нас из СОЗов. И мы же все не подписывали статута, и подали заявление об исключении нас из СОЗов. 16.11.1930 г., которые заявы разбирались. 9.III.1930 г. исключили нас из СОЗов и не дают нам земли для посевов яровых культур, и майно наше, которое внесено и уведено в СОЗы, не возвращают нам и мы уже несколько раз явились в райземотдел и в окрземотдел и нигде не обращают на нас внимания. Мы являемся из бедноты и маломощных середняков, которые и просим вашего распоряжения обратить самое жалкое внимание на нашу слезную просьбу удовлетворить нас землей для посева весенних культур и возвратить нам наше майно. Так как мы читаем газеты и находим, что наше правительство не допускает принудительной коллективизации, а здесь делается. Только проходит коллективизация под угрозами и насилием. И вот еще раз слезно просим наших законодавчих органов обратить самое жалкое внимание на нашу просьбу. Так как перед нами стоит большая опасность, дабы не остаться без посева, потому что большой убыток как нам, так и нашему пролетарскому государству, и мы тогда остаемся ни при чем. И будем тогда уже вынуждены бросать на произвол судьбы свои семейства и идти искать себе жизни, дабы спастись от этакой жизни.

И вот еще раз просим мы вашего распоряжения обратить внимание на нашу просьбу и ублаготворить нас, дабы мы больше не проводили время по райземотделам и окрземотделам, потому что время яровых посевов кончается, а мы все ходим и добиваемся, и нигде нам ничего не объясняют, кроме того грозят разными угрожениями. то вот, дорогие товарищи, если Вы не верите, что здесь написано, то просим выехать в наш район и сделать дознание у крестьян и узнаете, что делается на селе. Вот мы еще прикладываем заявление.

24.III.1930 г.

Подписали: И. ГЛУЩЕНКО, ГРОМАДА И., МЕСЯЦ Г., ТРОФИМЕНКО, БУТЕНКО, П. ГРЫБ, Е. НАГОРНЫЙ

Колективізація і голод на Україні. 1929—1933. — К., Наукова думка — 1992. — С. 154.

№ 78. З ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗВЕДЕННЯ ЦКК КП(б)У ПРО ЗЛОВЖИВАННЯ В ХОДІ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ ТА РОЗКУРКУЛЕННЯ СЕРЕДНЯКІВ

8 травня 1930 р.

Зовсім таємно

...Запоріжжя. В зв'язку з перекрученням директив партії у Покровському та Хортицькому районах, ОКК притягла до партвідповідальності 13 членів партії, причому 5 виключила з лав партії, 8 оголошено сувору догану й знято з роботи.

Секретар Покровського РПК т. Мищенко припустив викривлення. Характерно що тов. Мищенко приховав директиви ЦК та ОПК, а уповноважений останніх обвинуватив в тому, що "коли б не вони, то колективізацію було б проведено на 100%". Мищенка знято з роботи та оголошено сувору догану.

У Хортицькому р-ні районове парткерівництво не врахувало національної особливості окремих селищ. Розкуркулювання проводили без участі бідноти та без їх підготовки. ОКК ухвалила зняти з роботи секретаря РПК, виключила з партії голову райКНС з притягненням його до карної відповідальності за низку зловживань (присвоєння майна, дискредитація влади, загроза селянам тощо). Утворено міжвідомчу комісію для розгляду скарг на неправильні дії представників влади на місцях.

8.V.30. р. **Інформ. ЦКК КИ(б)У**

Колективізація і голод на Україні. 1929—1933. — К., Наукова думка — 1992, — С. 196.

№ 79. З ТЕЛЕГРАМИ ЦК ВКП(б) ЦЕНТРАЛЬНИМ КОМІТЕТАМ КОМПАРТІЙ РЕСПУБЛІК, ОБКОМАМ, РАЙКОМАМ, ОКРУЖКОМАМ ПРО ПОСТАНОВУ ПАРТІЇ ВІД 3 ЖОВТНЯ 1930 р. ЩОДО ПОСИЛЕННЯ БОРОТЬБИ З КУРКУЛЕМ

Після 3 жовтня 1930 р.

... 1. Сосредоточить максимум сил на заготовках продовольственных культур, по ходу продовольственных заготовок оценить общие их результаты.

2. Констатировать, что в ряде районов нажим на кулака по выполнению установленных для него заготовительных заданий еще совершенно недостаточен, а это является отражением нетвердого проведения партийной линии в важнейшем для пролетариата деле, считать, что в данный момент главной задачей является отражение твердого и своевременного выполнения возложенных на зажиточную кулацкую верхушку деревни обязательств по сдаче товарного зерна, проводя решительные меры репрессий против кулака и обеспечивая активную поддержку этих мер со стороны бедняцко-середняцкой массы. Особенно жесткие кары применять в отношении кулаков, организующих террористические нападения и контрреволюционные выступления, необходимой быстроте проведения соответствующих кар даны специальные директивы ОГПУ, а также НКЮСТам.

Секретарь ЦК МОЛОТОВ

ДАЗО. — Ф. П — 1. — Оп. 1. — Спр. 812. — Арк. 80, 81.

№ 80. КОРЕСПОНДЕНЦІЯ З ГАЗЕТИ "КОМУНІСТ" ПРО НЕЗАДОВІЛЬНИЙ СТАН ХЛІБОЗАГОТІВЛІ В МЕЛІТОПОЛЬСЬКОМУ РАЙОНІ

27 жовтня 1930 р.

Примусити куркуля негайно й цілком виконати покладені на нього тверді зобов'язання, жорстоко вдарити по тих, хто куркулеві потурає.

У Мелітопольському р-ні план хлібозаготівель виконали до 1 жовтня тільки 50,1%. Це, звісно, малозадовільно, але деякі опортуністи в районі вважали, видно, що й цього досить, бо в жовтні темпи хлібозаготівлі стали повільніші.

4 жовтня відбувся пленум Мелітопольського райпарткому, який констатував ганебні провали в хлібозаготівлях. Пленум відзначив і причину цього: на куркуля не натискали, хлібозаготівних завдань до куркульсько-заможницьких дворів майже не доводили. Тому пленум дав директиву обов'язково до 10 жовтня закінчити доводити тверді завдання до куркульсько-заможницьких дворів і домогтися, щоб за 3 дні ці плани були виконані. Проте директиви райпарткому не виконані. На куркуля у Мелітопольському р-ні досі не натиснуто. За 10 днів після 1 жовтня річний план виконано ще тільки на 4%, причому кожний п'ятиденник дає щораз менше хліба.

Сільські партійні осередки стоять осторонь хлібозаготівель. Масової роботи серед бідноти й середняцтва, надто серед жінок, не розгорнули. У с. Вознесенці сільські працівники ввесь час твердили, що в них куркулів немає. Потім виявилось, що в селі є 54 куркульські господарства, їм довели плани до двору, але не слідкують за тим, як вони ці плани виконують.

В Олександрофельдській сільраді куркулям довели до двору надто мізерні плани. А піщанські працівники і досі "скаржаться", що в них куркулів немає. У Новомиколаївці так само спочатку "не було" куркулів, а потім знайшлося аж 31 господарство.

Водночас спостережено кілька фактів "лівих заскоків". У Пішанській сільраді тверді завдання доводили до двору тільки тому, що Іван чи Степан "сукин син". У Костянтинівці намагалися довести тверді завдання за такою "класовою ознакою": "він вредний".

Але найбільшого перекручення допустилися в Олександрофельді. Тут до колгоспу, в якому об'єднано 90% господарств села, довели план, що втроє перевищує товарові лишки. Колгосп вивіз державі всі товарові лишки і, звісно плану не виконав. Колишній Кизіярський райвиконком натиснув, не добравши, як слід у чому річ, і колгосп почав вивозити свій посівний ярий фонд.

Тепер провідні районні організації серйозно взялися виявляти перекручення і вживати заходів, щоб негайно їх ліквідувати. Адже загалом план хлібозаготівель по Мелітопольському району цілком реальний і його можна й обов'язково треба виконати, взявшись як слід до роботи й міцно вдаривши на всілякі ухили, головне на правий ухил — головну небезпеку.

П. ГРИГ

Колективізація і голод на Україні. 1929-1933. — К., Наукова дутика — 1992, — С. 242-243.

№ 81. ЛИСТ ЗАВІДУЮЧОГО СОФІЄВСЬКОЮ ДИТЯЧОЮ КОЛОНІЄЮ ДО ВУКООПСПІЛКИ ПРО ЗАГРОЗУ ГОЛОДУ Й ХВОРОБ ВІД НЕСТАЧІ ПРОДОВОЛЬСТВА

28 березня 1931 р.

Дуже хутко
м. Харків, ВУКСу
Копія: Наркомосвіти

Софіївська дитколонія № 1 (був. Запорізької округи) на сьогоднішній день залишилась без будь-яких продуктів харчування [для] вихованців. Усі кооперативні організації був. Запорізької округи

відмовляються постачати продуктами харчування та крамом, мотивуючи тим. що дитколонії зняті з планового постачання, а позапланових фондів немає, про що було доведено до відома усі вищестоящі організації, що діти колонії уже довгий час залишились без гарячої їжі (крім чаю та кофе), але на це не було звернуто ніякої уваги. Зараз маються випадки, що діти залишають колонію і їдуть по суміжних з колонією селах здобувати у селян для себе їжі, що гальмує в регулярному проведенні усякої виховничої роботи та зриву загального обов'язкового навчання.

А тому Софіївська дитколонія № 1 прохає негайно задовольнити колонію продуктами харчування та крамом для пошивки білизни на 140 вихованців, бо несвоєчасне задоволення і неприйняття на це ніяких заходів, діти колонії залишуться зовсім голодні та роздіті, що може послужити різним захворюванням та ін.

Зав. дитколонією № 1 (підиис)
Рахівник (підпис)

Колективізація і голод на Україні. 1929—1933. — К., Наукова думка. — 1992, — С. 309.

№ 82. ПОВІДОМЛЕННЯ З МІСЦЬ ДО НАРКОМОСУ УСРР ПРО НАПІВГОЛОДНЕ ІСНУВАННЯ ВЧИТЕЛЬСТВА

Квітень 1931 р.

Чубарівський р-н. По багатьох сільрадах учителі не одержали борошна ще за січень місяць. Наприклад, Воскресенка, яка має 26 учителів, не одержували борошно протягом двох місяців (січень-лютий). На запитання бригади голова райспоживспілки т. Устименко каже: "Ми дали рознарядку, але борошно на місцях розбазарили". Не відстає від постачання продуктами і постачання крамом. Учителька Колесніченко з села Власенка пише: "Прохаю звільнити мене з роботи в школі, поки не настануть теплі дні, бо у мене немає взуття та одягу", вчителька Крицька теж прохала звільнити її від усяких зборів (лист перевірочної бригади).

За останні 2-3 місяці більшість учителів борошна не одержують. Це поставило вчительство в надзвичайно погані умови. Є випадки, коли вчителі сидять по 2-3 дні без хліба та печеної картоплі, бо купити ні за що...

Є багато випадків брутального ставлення до вчителів з боку робітників споживчої кооперації, нацьковування населення: "Все, що одержуємо, забирають вчителі..."

Колективізація і голод на Україні. 1929—1933. К., Наукова думка. — 1992, — С. 333-334.

№ 83. З ТЕЛЕГРАМИ ЦК КП(б)У ТА РНК УСРР ВСІМ ОБКОМАМ, МІСЬККОМАМ ТА РАЙКОМАМ ПАРТІЇ ПРО ЗАБОРОНУ НАДАВАТИ НАСІННЄВУ ДОПОМОГУ КОЛГОСПАМ І РАДГОСПАМ УКРАЇНИ

18 лютого 1932 р.

Всем обкомам, ГКП и РКП — Днепропетровск

Из ряда районов в ЦК поступили требования об отпуске семян для колхозов, сдавших будто бы все свои ресурсы по хлебозаготовкам, а также многочисленные требования от совхозов, дать им семена и в довольно значительном количестве. ЦК сообщает для неуклонного руководства, что в связи с общим положением с хлебными ресурсами и необходимостью оказать семенную и даже продовольственную помощь недородным районам Западной Сибири, Урала и Волги не может быть и речи о каким-либо отпуске семян для Украины, где положение с урожаем вполне благополучное и где есть все возмож-

ности мобилизовать семена на месте. У ЦК КП(б)У и СНК Украины также никаких собственных зерновых ресурсов нет. Поэтому ЦК и СНК предлагают немедленно прекратить какие бы то ни было разговоры о семенной помощи из центра и все внимание партийных организаций колхозов и совхозов направить на то, чтобы добыть семена на месте, на организацию взаимопомощи отдельным колхозам, у которых действительно не хватает семян...

Все зерно яровых культур, пригодное к посеву независимо от категорийности зерна, обратить на семена, пересмотреть контингент потребителей в совхозах, снять со снабжения лиц, не связанных с производством, сократить расходы на питание, на корм скота, за счет чего образовать фонды, произвести обмолот всего хлеба, массовый обмолот соломы и перевеяние половы...

Секретарь ЦК КП(б)У КОСИОР
Пред[седатель] СНКУССРЧУБАРЬ

ДАЗО. Ф. П — 240. — Он. 1. — Спр. 108. — Арк. 30а.

№ 84. З ПОСТАНОВИ ЦВК І РНК СРСР ПРО ЗАСТОСУВАННЯ РОЗСТРІЛУ ТА 10-РІЧНОГО УВ'ЯЗНЕННЯ ЗА РОЗКРАДАННЯ КОЛГОСПНОГО МАЙНА

7 серпня 1932 р.

Об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации укрепления общественной (социалистической) собственности.

II.

1. Приравнять по своему значению имущество колхозов и кооперативов (урожай на полях, общественные запасы, скот, кооперативные склады и магазины и т. п.) к имуществу государственному и всемерно усилить охрану этого имущества от расхищения.

2. Применять в качестве судебной репрессии за хищение (воровство) колхозного и кооперативного имущества высшую меру социальной защиты — расстрел с конфискацией всего имущества и с заменой при смягчающих обстоятельствах лишением свободы на срок не ниже 10 лет с конфискацией всего имущества.

3.Не применять амнистии к преступникам, осужденным по делам о хищении колхозного и кооперативного имущества.

III.

1. Провести решительную борьбу с теми противообщественными кулацко-капиталистическими элементами, которые применяют насилия и угрозы или проповедуют применение насилия и угроз к колхозникам с целью заставить последних выйти из колхоза, с целью насильственного разрушения колхоза. Приравнять эти преступления к государственным преступлениям.

2.Применять в качестве меры судебной репрессии по делам об охране колхозов и колхозников от насилий и угроз... лишение свободы от 5 до 10 лет с заключением в концентрационный лагерь

3.Не применять амнистии к преступникам, осужденным по этим делам.

Коллективизация сельского хозяйства: важнейшие постановления Коммунистической партии и Советского правительства, 1927-1935. — М., — 1967. — С. 423-424.

№ 85. РОЗПОРЯДЖЕННЯ ВЕЛИКОТОКМАЦЬКОГО РАЙОННОГО ПАРТІЙНОГО КОМІТЕТУ ПРО ВИКОНАННЯ ПОСТАНОВ ЦК ВКП(б) ВІД 8.11.1932 РОКУ

12 листопада 1932 р.

Терміново.

Секретарям партосередків, уповноваженим РПК.
Повідомляється постанова ЦК ВКП(б) від 8. 11. 1932 р.

Сегодня приостанавливается отгрузка товаров для села всех областей Украины до времени, когда колхозы и индивидуальные крестьяне не начнут честно и добросовестно выполнять свой долг перед рабочим классом и Красной армией, в деле хлебозаготовок и не будет таким образом организовано партийными и советскими организациями Украины действительного перелома в хлебозаготовках.

ПРЕД. СОВНАРКОМА СССР МОЛОТОВ
СЕКРЕТАРЬ ЦК ВКП(б) СТАЛИН

Пропонується протягом доби обговорити постанову на партійних, комсомольських зборах, потім зборах колгоспного активу та окремо зборах колгоспників. Накреслить конкретні заходи, що забезпечать виконання плану. Домагатися рішучого зламу і починаючи з 3-ї п'ятиденки повністю забезпечити повне виконання щоденних завдань.

СЕКРЕТАР РПК КРЕМНЕВ

ДАЗО. Ф. П. - 213. — Оп. — 13. — Спр. 14. — Арк. 1.

№ 86. З ПОСТАНОВИ РАДНАРКОМУ УСРР "ПРО ЗАХОДИ ПО ПОСИЛЕННЮ ХЛІБОЗАГОТІВЕЛЬ"

20 листопада 1932 р.

Щоб безумовно виконати зменшений план хлібозаготівлі, зобов'язати облвиконкоми та райвиконкоми у своїй роботі керуватись такими настановами:

1. Цілковите виконання плану хлібозаготівель виконати до 1 січня 1933 р. та утворення насіннєвих фондів до 15 січня 1933 р.

2. Заборонити будь-яке витрачання всіх натуральних фондів, утворених у колгоспах, які незадовільно виконують план хлібозаготівель.

3. Зобов'язати РВК негайно організувати найсуворішу перевірку наявних фондів у колгоспах, що незадовільно виконують плани хлібозаготівель, фактичних розмірів цих фондів і місць зберігання, а також настановити в усіх колгоспах осіб, відповідальних за належне зберігання цих фондів.

4. Надати РВК право перераховувати до фонду хлібозаготівель всі натуральні фонди, що утворені в колгоспах, які незадовільно виконують плани хлібозаготівель. Застосовувати цей пункт в частині насіннєвих фондів дозволяється з попередньої санкції облвиконкому по кожному окремому колгоспу.

5.З оголошенням цієї постанови припинити видачу будь-яких натуральних авансів у всіх колгоспах, що незадовільно виконують плани хлібозаготівель.

6. Колгоспи, які незадовільно виконують плани хлібозаготівель та які видали натураванси хліба за трудоднями, порядком громадського харчування, а також у формі "озадків", "послідів", "виходів" тощо понад встановленої норми (15% від фактичного обмолоту), повинні негайно організувати повернення неза-

конно розданого хліба з тим, щоб спрямувати його на виконання плану хлібозаготівель. Зобов'язати облвиконкоми та райвиконкоми притяглі голів управ таких колгоспів до суворої відповідальності за розтрату колгоспного хліба. Вилучення незаконно розданого та одержаного хліба треба в першу чергу провести у членів управ колгоспів, адміністративно-службового персоналу, рахівників, комірників, рільників та ін.

7. Зобов'язати РВК негайно організувати вилучення в окремих випадках колгоспників та одноосібників хліба розкраденого в колгоспах і радгоспах під час збирання, молотьби, перевозу хліба... Причому хліб треба вилучати в першу чергу у всіляких ледарів, рвачів, що не мають трудоднів, але мають запаси хліба. Здійснюючи ці заходи, РВК повинні опиратись на колгоспників-ударників та передовиків...

8. Притягти до суду на підставі постанови ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. як розкрадачів майна бухгалтерів, рахівників, комірників, завгоспів, вагарів, що затаюють хліб від обліку; складають брехливі облікові відомості, щоб полегшити розтринькування та крадіжки, щоб зірвати виконання плану хлібозаготівель та інших державних завдань.

9. До колгоспів, що припустили розкрадання колгоспного хліба і злісно зривають плани хлібозаготівель, застосовувати натуральні штрафи порядком додаткового завдання з м'ясозаготівель розміром 15-місячної норми здавання даним колгоспом м'яса як усуспільненої худоби, так і худоби колгоспників...

Колективізація і голод на Україні. 1929-1933. — К., Наукова думка. — 1992, — С. 548-549.

№ 87. ЛИСТ СЕКРЕТАРЯ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО ОБКОМУ КП(б)У В. МОЛОТОВУ З ДОДАТКОМ ОБВИНУВАЛЬНОГО ВИСНОВКУ ПРО ПРИТЯГНЕННЯ ДО СУДОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ КЕРІВНИКІВ КОЛГОСПУ ім. ЧУБАРЯ ЧУБАРІВСЬКОГО РАЙОНУ* ЗА САБОТАЖ ХЛІБОЗАГОТІВЛІ

25 листопада 1932 року

Тов. МОЛОТОВ!

Посылаю вам копию обвинительного заключения по делу колхоза им. Чубаря, Чубаревского района. Расследование целиком и полностью подтвердило Ваше предположение о засевших классовых врагах в правлении колхоза им. Чубаря и как некоторые коммунисты села полностью попадали в лапы этих врагов.

То, что этот колхоз находится в районном центре, на глазах у районных организаций, и то, что в этом колхозе долгое время сидел уполномоченный райпарткома, свидетельствует о том, насколько районы еще не знают, не изучают колхозы и насколько ослабла классовая бдительность некоторых районных руководителей.

Я не снимаю, конечно, ответственности с себя и обкома за этот позорный факт.

Колхоз этот мы сейчас взяли, в числе других, под особое наблюдение обкома.

Суд по этому делу будет произведен сегодня 25.9 посланной нами из области выездной сессией облсуда. О приговоре и о том, какой произведет эффект на выполнение районом плана хлебозаготовок и на колхозников вообще, сообщу в ближайшие дни.

Секретарь Днепропетровского обкома КП(б)У СТРОГАНОВ

ОБВИНИТЕЛЬНОЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ

(скорочено)

По делу № 195, по обвинению гр. гр. **Садового** Ивана Федоровича, **Волковинского** Григория Тимофеевича, **Боговина** Ивана Гавриловича, **Ковтуна** Никифора Никитича, **Жуковского** Арсения Ивановича, **Хижного** Ивана Гавриловича, **Мащенко** Михаила Фелоровича, **Глобы** Семена Тимофеевича **и Фоменко** Даниила Назаровича в преступлениях, предусмотренных 1 ч. 100 и 54-14 ст. ст. УК УССР.

Произведенным ... предварительным следствием было установлено:

* Нині Пологівський район Запорізької області.

С самого начала уборочной кампании 1932 г. правление колхоза им. Чубаря, которое до сентября 1932 г. возглавлял **Садовой** Иван Федорович, а потом **Глоба** Семен Тимофеевич, при ответственном за хлебозаготовки члене правления **Волковинском** Григории Тимофеевиче, на всех заседаниях и собраниях, на которых были уполномоченные рика, голосовало за полное выполнение годового плана хлебозаготовок, и в тоже время после этих заседаний и ухода уполномоченных, собравшись вместе, сговаривались ни в коем случае не выполнять плана, а для того, чтобы их сопротивление не было сразу замечено, вывозить хлеб для отвода глаз в незначительном количестве. Так. например: пред. колхоза **Садовой** в присутствии колхозника **Тоцкого** Кирилла заявил: Я не буду выполнять хлебозаготовок до тех пор, пока не засыплю для колхозников зерном 500 центнеров и для курей 1000 центнеров, считая по полцентнера на курицу» (л. д. 83)

... означенные лица всячески тормозили выполнение плана хлебозаготовок, они еще всяческими путями разбазаривали хлеб. Так, например, имея директиву вышестоящих организаций про выдачу на каждую лошадь в день не более двух килограммов зерна, они выдавали по 4 килогр. и таким образом из общего фонда израсходовали лишних 350 центнеров зерна (л. д. 5/об., 50).

При таком руководстве колхозом со стороны **Садового, Глобы** и **Волковинского** при открытом саботаже хлебозаготовок со стороны членов правления **Фоменко, Жуковского** и главного кладовщика **Боговина** кулаки чувствовали себя в колхозе своими людьми и пролезали в члены колхоза десятками. Так, несмотря на открытые возмущения со стороны бедноты, в составе колхоза состояли даже и раскулаченные, как например, Пещанский Сидор, Пелешко Гапон, Мняло Савва, Дуцак Никифор, Лисовый Михаил, Щербаха Михаил, Пещанский Моисей, Пещанская Оксана и целый ряд других. При таком руководстве в составе членов ревизионной комиссии пролез кулак Пещанский Карп, который до революции имел 25 десятин собственной земли, молотилку и эксплуатировал наемный труд, причем его отец раскулачен и также находится в составе членов колхоза (л. д. 31, 45, 48, 50, 70/об., 84).

На основании изложенного, гр. гр.:

Садовой Иван Федорович — 34 лет, крестьянин-середняк, работающий в настоящее время рабочим на госмельнице, грамотный, беспартийный, происходящий из семьи полицейского, женатый, судимый 2 раза по 99 ст. УК,;

Волковинский Григорий Трофимович — 33 лет, крестьянин-хлебопашец, середняк, беспартийный, грамотный, работающий членом правления колхоза им. Чубаря, несудимый;

Боговин Иван Гаврилович — 38 лет, крестьянин, хлебопашец, середняк, грамотный, беспартийный, работающий старшим кладовщиком в колхозе им. Чубаря, несудимый;

Ковтун Никифор Никитич — 37 лет, крестьянин, по профессии письмовод, бывший псаломщик с низшим образованием, беспартийный, работающий счетоводом-табельщиком в колхозе им. Чубаря, несудимый;

Хижный Иван Гаврилович — 33 лет, крестьянин, выходец из кулацкой семьи, счетовод, с низшим образованием, беспартийный, работающий старшим счетоводом артели им. Чубаря, несудимый;

Жуковский Арсений Иванович — 55 лет, крестьянин-хлебопашец, середняк, грамотный, беспартийный, работающий старшим конюхом и председателем ревизионной комиссии в артели им. Чубаря, несудимый;

Мащенко Михаил Федорович — 37 лет, крестьянин хлебопашец, бедняк, женатый, грамотный, беспартийный, работающий счетоводом в колхозе им. Чубаря, судимый в 1931 г. по 97 ст. УК.;

Глоба Семен Тимофеевич — 29 лет, крестьянин, бедняк, по профессии сапожник, грамотный, член КП(б)У с 1931 г. работающий председателем колхоза им. Чубаря, несудимый;

Фоменко Даниил Назарович — 30 лет, крестьянин-хлебопашец, середняк, грамотный, беспартийный, работающий полеводом и членом правления колхоза им. Чубаря, несудимый —

обвиняются:

В том, что будучи на протяжении 1932 года в селе Чубаревке Чубаревского района и в с.-х. артели им. Чубаря, на должностях: Садовой до сентября 1932 г. предколхоза, а затем члена правления, Глоба — предколхоза, Волковинский — ответственного члена правления по хлебозаготовкам и временно исполняющего обязанности предколхоза, Фоменко — члена правления, Жуковский — председателя ревкомиссии, Боговин — ответственного по колхозу кладовщика, Хижный — ст. счетовода. Ковтун —

счетовода-табельщика и Мащенко — счетовода, сговорившись между собою, организовали саботаж хлебозаготовок, с каковой целью, выполнив под большим нажимом районных уполномоченных годовой план хлебозаготовок наполовину, прекратили вывоз хлеба на элеватор и одновременно, чтобы скрыть наличие саботажа, запутали бухгалтерию колхоза, не заприходовали 183 центнера зернохлеба и через ревизионную комиссию укрыли от учета 500 центнеров отходов, в которых имелось до 60-70% чистого зерна, всяческими путями зарабатывали хлеб, продавая его, не выполнив хлебозаготовок, расходуя на семейные вечера по 20 центнеров пшеницы из общего фонда и не принимая никаких мер по борьбе с грабежами колхозного хлеба, которые по колхозу приняли большие размеры, и при распределении доходов взяли себе за счет ударников в два раза больше хлеба, чем им полагалось и одновременно за счет колхоза совместно с кулаками систематически пьянствовали, т. е. в преступлениях предусмотренных 1 ч. 100 и 54-14 ст, ст. УК УССР.

Составлено 22 ноября 1932 г. Поселок Чубаревка.

Уполномоченный ГПУ КОВТУН

ДАЗО. — Ф. П —267. — Оп. 1. — Спр. 77. — Арк. 103 зв. — 105.

№ 88. З ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЗАПИСКИ ВАСИЛІВСЬКОГО РАЙПАРТКОМУ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОМУ ОБКОМУ КП(б)У ПРО ХІД ХЛІБОЗАГОТІВЛІ В РАЙОНІ

1 грудня 1932 року

Звітна п'ятиденка з 25-го до І.ХІІ, як і попередня, проходила під кутом зору реалізації постанов П.Б.ЦК КП(б)У від 18.ХІ та постанов обкому про хлібозаготівлі.

...РПК вживає рішучих заходів до саботуючих хлібозаготівлю, окрім шаленого куркульського опору і саботажу хлібозаготівель опір хлібозаготівлям мається і в партчастині окремих керівників п/о і колгоспів... голова колгоспу "Червоний Берег" Щербань І. незаконно роздав 18 ц хліба колгоспникам, на другий день увесь розданий хліб повернутий і зданий в хлібозаготівлю, а Щербаня притягнуто до судової відповідальності.

Карачекракська сільрада за пятиденку здала лише 8 цент. хліба. Опісля того, як з боку Бюро РПК вжиті заходи до секретаря осередку... на другий день лише одним колгоспом "Червоний прапор" здано хліба на пункт заготзерно 60 цент...

Голова артілі ім. Леніна Песіков, член КП(б)У, маючи в наявності 300 ц. кукурудзи і 300 ц. проса в амбарах протягом 5-денки не здавав жодного хунта хліба, мотивуючи: "Я не проти хлібозаготівель, але мені треба давати членам", всім цим куркульським мотивам, саботажу, бездіяльності РПК дає найрішучішу відсіч, за цей час з 20-го по 1.ХІІ — перевірено по колгоспах солому-полову і збоїни і приступили до перемолоту соломи і збоїн та перевійки полови, по району перемолочено полови й соломи 1035 гарб, намолочено збіжжя 84 цент.

...рахівник артілі "Червоний Агроном" Голець навмисне заплутував записи, підроблював документи в бік зменшення намолоту хліба (заарештований ДПУ).

В арт. "Здвиг" рахівник Бойченко колишній жандарм утаїв 200 пудів пшениці (заарештований ДПУ), в арт. "1-ше Жовтня" комірник Величко, завгар госп. Замула, рахівник Гречко не оприходували й утаїли 16 ц проса (заарештовані ДПУ).

...За звітний час виявлено і виключено з колгоспів куркульсько-ворожого елементу 70 господарств, що зривали й саботували хлібозаготівлю, частина з них заарештовані ДПУ і притягуються до відповідальності...

Секретар РПК БАРСУК

Уповноважений облкому НАГОРНИИ

ДАЗО. — Ф. П. — 215, — Оп. 1. — Спр. 129. — Арк. 4-5.

№ 89. З ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ БЮРО ВЕЛИКОТОКМАЦЬКОГО РАЙОННОГО ПАРТІЙНОГО КОМІТЕТУ ПРО ХІД ХЛІБОЗАГОТІВЕЛЬ В АРТІЛЯХ ім. БЛЮХЕРА ТА ім. БУДЬОННОГО

2 грудня 1932 р.

За куркульський опір та саботаж у виконанні планів хлібозаготівель, обдурювання держави, приховування та розбазарювання хліба, — голів колгоспів ім. "Блюхера" — Ніколенко, ім. "Буденного" Одинця з лав паргії виключити та притягти до суворої судебної відповідальносте.

Доручити слідчим органам негайно заарештувати їх та судити в показовому порядкові.

Доручити оргвідділу разом з... РВК на протязі доби підібрати кандидатури на голів колгоспів "Буденного" та "Блюхера". Ііартосередкам та уповн. РПК всіх сел розгорнути широку політичну масову роботу навколо цих справ.

Постанову оголосити в пресі.

ЧЛЕНИ БЮРО (підписи)

ДАЗО, Ф. П. — 213. — Оп. 13. — Спр. 9. — Арк. 76.

№ 90 ВКАЗІВКА Й. СТАЛІНА ПРО МІРУ ПОКАРАННЯ САБОТАЖНИКАМ ХЛІБОЗАГОТІВЛІ В ОРІХІВСЬКОМУ РАЙОНІ

Секретно

Всем членам и кандидатам ЦК и ЦКК, всем секретарям обкомов, крайкомов, нац. ЦК, всем секретарям райкомов и всем предрикам, всем членам-партийцам коллегии наркомзема СССР

Рассылаются для сведения следственные материалы по саботажу хлебозаготовок в Ореховском районе Украины, присланные в ЦК ВКП(б) председателем ГПУ Украины тов. Реденсом. Так как материалы эти являются характерными для значительной части районов Советского Союза, то следовало бы, по моему мнению, обратить на них особое внимание. Материалы лишний раз показывают, что организаторами саботажа являются в большинстве случаев "коммунисты", т. е. люди, имеющие в кармане партбилет, но давно уже **переродившиеся** и порвавшие **на деле** с партией. Это — те самые **обманщики** партии и **жулики,** которые искусно проводят кулацкую политику под флагом своего "согласия" с генеральной линией партии.

Вот что говорит Ленин о таких жуликах и обманщиках:

"Рабочие и крестьяне, трудящиеся и эксплуатируемые! Земля, банки, фабрики, заводы перешли в собственность всего народа! Беритесь **сами** за учет и контроль производства и распределения продуктов, — в этом и только в этом путь к победе социализма, залог его победы, залог победы над всякой эксплуатацией, над всякой нуждой и нищетой! Ибо в России хватит хлеба, железа, леса, шерсти, хлопка и льна на всех, лишь бы правильно распределить труд и продукты, лишь бы установить всенародный **деловой, практический** контроль за этим распределением, лишь бы победить **не только** в политике, но и в **повседневной экономической** жизни врагов народа: богатых, их прихлебателей, — затем жуликов, тунеядцев и хулиганов".

"Никакой пощады этим врагам народа, врагам социализма, врагам трудящихся! Война не на жизнь, а на смерть богатым и их прихлебателям, буржуазным интеллигентам, война жуликам, тунеядцам и хулиганам".

"Богатые и жулики, это — две стороны одной медали, это — два главные разряда **паразитов,** вскормленных капитализмом, это — главные враги социализма, этих врагов надо взять под особый надзор всего населения, с ними надо расправляться, при малейшем нарушении ими правил и законов социалистического общества, беспощадно. Всякая слабость, всякие колебания, всякое сантиментальничанье в этом отношении было бы величайшим преступлением перед социализмом".

(Ленин, том XXII, стр. 164. — "Как организовать соревнование").

Так как враг с партбилетом в кармане должен быть наказан строже, чем враг без партбилета, то следовало бы людей вроде Головина (бывший секретарь Ореховского райкома), Паламарчука (бывш. пред. рика), Луценко, Ордельяна, Пригоды и других немедля арестовать и наградить их по заслугам, т. е. дать им от 5 до 10 лет тюремного заключения каждому.

Секретарь ЦК ВКП(б) И. СТАЛИН

7 декабря 1932 г.
№ П4731

ДАЗО. Ф. П — 216. — Оп. 1. — Спр. 4. — Арк. 2. Оригінал. Друкарський відбиток.

№ 91. ПОСТАНОВА ЦК ВКП(б) ТА РНК СОЮЗУ РСР ПРО ПОКАРАННЯ САБОТАЖНИКІВ ХЛІБОЗАГОТІВЛІ

14 грудня 1932 року

Секретно
Не для печати

Секретарю
Председателю

О ХЛЕБОЗАГОТОВКАХ НА УКРАИНЕ* СЕВЕРНОМ КАВКАЗЕ И В ЗАПАДНОЙ ОБЛАСТИ

Постановление ЦК ВКП(б) и СНК Союза ССР от 14 декабря 1932 года

Заслушав доклады секретаря обкома Западной области т. Румянцева, секретаря ЦК КП(б)У т. Косиора, секретаря Днепропетровского обкома т. Строганова, секретаря Северо-Кавказского крайкома т. Шеболдаева, ЦК ВКП (б) и СНК СССР постановляют:

1. Обязать ЦК КП(б)У и Совнарком УССР, под личную ответственность тт. Косиора и Чубаря, закончить полностью план заготовок зерновых и подсолнуха до конца января 1933 года.

2. Обязать Северо-Кавказский крайком и крайисполком, под личную ответственность тт. Шеболдаева и Ларина, закончить полностью план заготовок зерновых к 10-15 января 1933 года, а подсолнуха к концу января.

3. Обязать обком и облисполком Западной области, под личную ответственность тт. Румянцева иШелехеса, закончить полностью план заготовок зерновых к 1 января 1933 года и план заготовок льна к 1 февраля 1933 года.

4. В виду того, что в результате крайне слабой работы и отсутствия революционной бдительности ряда местных парторганизаций Украины и Северного Кавказа, в значительной части их районов контрреволюционные элементы — кулаки, бывшие офицеры, петлюровцы, сторонники Кубанской Рады и пр. сумели проникнуть в колхозы в качестве председателей или влиятельных членов правления, счетоводов, кладовщиков, бригадиров у молотилки и т. д., сумели проникнуть в сельсоветы, земорганы, кооперацию и пытаются направить работу этих организаций против интересов пролетарского государства и политики партии, пытаются организовать контрреволюционное движение, саботаж хлебозаготовок, саботаж сева, — ЦК ВКП(б) и СНК СССР обязывают ЦК КП(б)У, Севкавкрайком, СНК Украины и крайисполком Севкавкрая решительно искоренить эти контрреволюционные элементы путем арестов, заключения в концлагерь на длительный срок, не останавливаясь перед применением высшей меры наказания к наиболее злостным из них.

5. ЦК и СНК указывают партийным и советским организациям Советского Союза, что злейшими врагами партии, рабочего класса и колхозного крестьянства являются саботажники хлебозаготовок с партби-

летом в кармане, организующие обман государства, организующие двурушничество и провал заданий партии и правительства в угоду кулакам и прочим антисоветским элементам. По отношению к этим перерожденцам и врагам советской власти и колхозов, все еще имеющим в кармане партбилет, ЦК и СНК обязывают применять суровые репрессии, осуждение на 5—10 лет заключения в концлагерь, а при известных условиях — расстрел.

6. ЦК и СНК отмечают, что вместо правильного большевистского проведения национальной политики в ряде районов Украины, украинизация проводилась механически, без учета конкретных особенностей каждого района, без тщательного подбора большевистских украинских кадров, что облегчило буржуазно-националистическим элементам, петлюровцам и пр. создание своих легальных прикрытий, своих контрреволюционных ячеек и организаций.

7. В особенности ЦК и СНК указывают Северо-Кавказскому крайкому и крайисполкому, что легкомысленная, не вытекающая из культурных интересов населения, не большевистская "украинизация" почти половины районов Севкавказа при полном отсутствии контроля за украинизацией школы и печати со стороны краевых органов, дала легальную форму врагам советской власти для организации сопротивления мероприятиям и заданиям советской власти со стороны кулаков, офицерства, реэмигрантов-казаков, участников Кубанской Рады и т. д.

В целях разгрома сопротивления хлебозаготовкам кулацких элементов и их "партийных" и беспартийных прислужников, ЦК и СНК Советского Союза постановляют:

а) Выселить в кратчайший срок в северные области СССР из станицы Полтавской (Северный Кавказ), как наиболее контрреволюционной, всех жителей за исключением действительно преданных совласти и не замешанных в саботаже хлебозаготовок колхозников и единоличников и заселить эту станицу добросовестными колхозниками-красноармейцами, работающими в условиях малоземелья и на неудобных землях в других краях, передав им все земли и озимые посевы, строения, инвентарь и скот выселяемых.

Ответственность за проведение этого решения (пункт "а") возложить на тт. Ягода, Гамарника (с заменой т. Булиным), Шеболдаева и Евдокимова.

б) Арестованных изменников партии на Украине, как организаторов саботажа хлебозаготовок, бывших секретарей районов, предисполкомов, зав. райзу, предрайколхозсоюзов, а именно: **Ореховский** район — Головина, Пригоду, Паламарчука, Ордельяна, Луценко; **Балаклейский** район — Хорешко, Ус, Фишмана; **Носовский** район — Яременко; **Кобелякский** район — Ляшенко; **Больше-Токмакский** район — Ленского, Косяченко, Дворника, Зыка, Долгова — предать суду, дав им от 5 до 10 лет заключения в концентрационных лагерях.

в) Всех исключенных за саботаж хлебозаготовок и сева "коммунистов" выселять в северные области наравне с кулаками.

г) Предложить ЦК КП(б)У и СНК Украины обратить серьезное внимание на правильное проведение украинизации, устранить механическое проведение ее, изгнать петлюровские и другие буржуазно-националистические элементы из партийных и советских организаций, тщательно подбирать и воспитывать украинские большевистские кадры, обеспечить систематическое партийное руководство и контроль за проведением украинизации.

д) Немедленно перевести на Северном Кавказе делопроизводство советских и кооперативных органов "украинизированных" районов, а также все издающиеся газеты и журналы с украинского языка на русский язык, как более понятный для кубанцев, а также подготовить и к осени перевести преподавание в школах на русский язык. ЦК и СНК обязывают крайком и крайисполком срочно проверить и улучшить состав работников школ в "украинизированных" районах.

е) В отмену старого решения разрешить завоз товаров для украинской деревни и предоставить тт. Косиору и Чубарю право приостановить снабжение товарами особо отстающих районов впредь до окончания ими хлебозаготовительного плана.

Председатель СНК Союза ССР В. МОЛОТОВ (СКРЯБИН)
Секретарь ЦК ВКП(б) И. СТАЛИН

№ П4751
ДАЗО, Ф. П — 216. — Оп. 1. — Спр. 4. — Арк. 1 — 1 зв. Оригінал. Друкарський відбиток.

7*

№ 92. З ІНФОРМАЦІЙНОГО ЛИСТА ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ПРОКУРАТУРИ ТА ОБЛАСНОГО СУДУ ПРО РОБОТУ В ГАЛУЗІ СПРИЯННЯ ХЛІБОЗАГОТІВЛІ ЗА ЧАС З 1 ПО 5 ГРУДНЯ 1932 РОКУ — ВІДОМОСТІ ПО МЕЛІТОПОЛЬСЬКОМУ РАЙОНУ

Не раніше 5 грудня 1932 р.

Таємно

Про зловживання в артілі "Радянський степ".

1) По цій справі встановлено зловживання з боку рахівника та комірника артілі. На посаді рахівника в артілі перебував кол. спекулянт Козик, який з контр-револ[юційною] метою заплутував стан обліку хліба, давав брехливі відомості, при допомозі комірника Панасенко — середняка обважували колгоспників, привласнювали ріжницю зернохліба.

По цій справі засуджено: Козика та Панасенко — до РОЗСТРІЛУ.

2) По цій же артілі встановлено, що на посаду мірошника артілі проліз куркуль Шелудько Володимир, який крав з млина борошно та за допомогою сина та брата спекулював цим борошном.

Вироком виїзної сесії Облсуду засуджено — 2-х Шелудько — до РОЗСТРІЛУ а — 3-го — до позбавлення] волі на 10 років.

Загальна кількість засуджених за крадіжку хліба за 1-у п'ягиденку грудня, таким чином, складає 295 осіб, з них — куркулів — 44, середняків — 124, решта — бідняків.

За весь час хлібозаготівлі за крадіжку хліба засуджено — 5215 чол[овік].

Облпрокуратура
Голова Облсуду
ТВО ЗАВ. ОРГІНСТРОМ

ДАДО. — Ф. П—19. — Оп. 1. — Спр. 494. — Арк. 29, 39. Оригінал.

№ 93. З ІНФОРМАЦІЇ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ПРОКУРАТУРИ І ОБЛАСНОГО СУДУ ОБКОМУ КП(б)У ПРО РЕПРЕСІЇ, ПОВ'ЯЗАНІ З ХЛІБОЗАГОТІВЕЛЬНОЮ КАМПАНІЄЮ

6 грудня 1932 р.

До 12 листопада було засуджено нарсудами області: твердоздатчиків — 571, контрактників — 652.

З початку збирання урожаю до 1 листопада, в тому числі до видання закону від 7 серпня засуджено за крадіжки хліба 3973 чоловіка, з них до розстрілу — 112 чоловік, до позбавлення волі на строк від 5 до 10 років — 756 чоловік.

З 1 листопада по 5 грудня засуджено 1242 чоловіка, в тому числі до розстрілу — 62, до ув'язнення на строк від 5 до 10 років — 480...

ДАДО. — Ф. П—19. — Оп. 1. — Спр. 494. — Арк. 43—44.

№ 94. З ІНФОРМАЦІЙНОГО ЛИСТА ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ПРОКУРАТУРИ ТА ОБЛСУДУ ПРО СПРИЯННЯ ХЛІБОЗАГОТІВЛІ ЗА ЧАС З 15.XI ПО 1.XII 1932 РОКУ

Не раніше 10 грудня 1932 р.

...Обмежуючись вищезгаданими прикладами, які характеризують судову лінію по справах, пов'язаних з крадіжками хліба зазначаємо, що за весь час хлібозаготівлі за крадіжку хліба засуджено 4727 осіб, з них:

до розстрілу — 163
до 10 років — 687
до 8 років — 462
до 5 років — 539
до 3 років — 1545
до примус[ової] праці — 1131

По справах, по яких засуджено до розстрілу, на день складання цього листа маємо відомості про затвердження 17 вироків. Витяги з цих вироків надіслані усім редакторам районних газет, де слухались ці справи, з проханням, негайно оголосити повідомлення про виконання вироків. Так само, надіслано листа до усіх секретарів Райпарткомів та Учпрокурорів за погодженням з керівними органами, з проханням провести навколо цих справ відповідну масово-роз'яснювальну роботу по селах та колгоспах, використовуючи ці вироки для стимулювання поліпшення хлібозаготівлі...

ТВО Облпрокурора
Голова Облсуду
ТВО ЗАВ. ОРГІНСТРОМ

ДАДО. — Ф. П — 19. — Оп. 1. — Спр. 494. — Арк. 19, 20.

№ 95. З ІНФОРМАЦІЙНОГО ЛИСТА ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ПРОКУРАТУРИ ТА ОБЛАСНОГО СУДУ ПРО ЗРИВ ПЛАНУ ХЛІБОЗАГОТІВЕЛЬ В АРТІЛІ "ПРУКОПНИК" МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

Не раніше 20 грудня 1932 р.

Зловживання в артілі "Прукопник".

Слідством встановлено, що низка куркулів пролізла до артілі "Прукопник" Чехоградської сільської] р[ади], заняли там командні висоти та вчиняли опір виконання плана хлібозаготівлі — Ваврін, куркуль, проліз до партії, обіймав посаду Голови правління, підібрав штати техробітників та правління з куркулів, внаслідок чого зграя спочатку обмолота зайнялась шкідницькою роботою по розтранжируванню зерно-хліба.

Зіпсовано 160 цент[нерів] зерна. Продали та роздали куркулям 415 цент[нерів] хліба, вскрили від держави 200 цент[нерів] хліба під видом озадків.

Систематично нездавали мірчука, бухгалтерія знаходилась в хаотичному стані, з метою скриття цих зловживань.

По справі притягнуто Вавріна, куркуля, виключено з лав КП(б)У Голову колгоспу, Кубішта І.І. — члена правління, бідняка, виключеного з КП(б)У, Сербеня Ф. І. куркуля, завгоспа артілі. Тонішевського Я. І., походження з дворян, комірника. Олучника Б. І. куркуля, секретаря правління, Шіллера А. І., середняка, голову ревкомісії, Швигеля К. Ф. середняка, рахівника.

Облпрокурор
Голова Облсуду
ТВО зав. Оргінстром

ДАДО. — II — 19. — Оп. 1. — Спр. 494. — Арк. 57.

№ 96. ІЗ РОЗПОРЯДЖЕННЯ ЦК КП(б)У ПРО ВИВЕЗЕННЯ ЗЕРНОВОГО ФОНДУ КОЛГОСПІВ В РАХУНОК ПЛАНУ ХЛІБОЗАГОТІВЛІ

25 грудня 1932 року

Весьма срочно нарочным

Всем секретарям партячеек, уполномоченным РПК и РИК, председательсоветам, председателям колхозов

В отмену и изменение всех прежних распоряжений, при сем препровождается копия телеграммы-молнии от 24/XII-32 г. для немедленного и неуклонного исполнения:

В связи с отменой постановления ЦК КП(б)У от 18/XI1-32 г. "О колхозных фондах", предлагаем:

1. Во всех колхозах, не выполнивших плана хлебозаготовок в пятидневный срок вывезти все без исключения наличие колхозные фонды — в том числе и семенной в счет выполнения плана хлебозаготовок.

2. Всех, оказывающих этому делу сопротивление, в том числе и коммунистов, арестовывать и предавать суду.

3. Предупредить всех председателей колхозов, что в случае ежели по истечении указанного срока будут обнаружены какие либо не вывезенные фонды или скрытые фонды-амбары и тому подобное, председатели, а также и другие виновные в этом должностные лица будут привлечены к судебной ответственности и сурово покараны.

КОСИОР, СТРОГАНОВ, АЛЕКСЕЕВ

Это решение входит в силу с момента получения вышеуказанными адресатами, которые несут полностью ответственность в партийном и судебном порядке за своевременное и точное выполнение, в указанные сроки, вышеуказанной директивы.

СЕКРЕТАРЬ РАЙПАРТКОМА КРЁМНЕВ
УПОЛНОМОЧЕННЫЙ ОБКОМА МИХАЙЛОВ
ПРЕДСЕДАТЕЛЬ РАЙИСПОЛКОМА ПЕСТОВ

ДАЗО, Ф. П. — 213, — Оп. 13. — Спр. 14, — Арк. 5.

№ 97. ВКАЗІВКА ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО ОБКОМУ КП(б)У ВСІМ МІСЬКПАРТКОМАМ І РАЙПАРТКОМАМ ОБЛАСТІ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ДОДАТКОВИХ РЕПРЕСІЙ ДО КОЛГОСПНИКІВ

Надсилаємо вам постанову обкому від 30 грудня 1932 р. про застосування додаткових репресій до окремих колгоспників тих колгоспів, де саботуються хлібозаготівлі.

Для здійснення цих заходів, було б добре, якби в такому колгоспі знайшлось 3-5 господарств, що покаялись перед державою в тому, що приховують хліб, незаконно одержаний або взятий і здають його державі і закликають наслідувати їх приклад всіх колгоспників.

В здійсненні цього заходу повинні допомогти органи ДПУ.

Секретар обкому КП(б)У (підпис)

ДАДО. — Ф. 19. — Оп. 1. — Спр. 518. — Арк. 32.

№ 98. ПОСТАНОВА БЮРО ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО ОБКОМУ КП(б)У ПРО ПОКАРАННЯ КОЛГОСПНИКІВ, ЯКІ САБОТУЮТЬ ХЛІБОЗАГОТІВЛІ

Вважати за необхідне в кожному районі в 3-5 колгоспах, особливо саботуючих хлібозаготівлі, які є дійсними кублами організаторів куркульського саботажу хлібозаготівель, продати в них за борги або в порядку штрафу через суд по одній корові, що знаходиться в їх особистій власності, роз'яснивши на зборах колгоспників, що такий спосіб покарання застосовано до крадіїв, до організаторів куркульського саботажу хлібозаготівель, до тих, хто приховує хліб від держави, запропонувати колгоспникам здати прихований хліб і що того, хто здає прихований хліб державі, карати не будемо.

Секретар Дніпропетровського обкому
(підпис)

ДАДО. — Ф. 19. — Оп. 1. — Спр. 518. — Арк. 31.

№ 99. ВКАЗІВКА СЕКРЕТАРЯ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОННОГО ПАРТІЙНОГО КОМІТЕТУ ТА ГОЛОВИ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОННОГО ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ КОСТЯНТИНІВСЬКОМУ МІЖКОЛГОСПНОМУ ОСЕРЕДКУ, СІЛЬРАДІ ТА УПОВНОВАЖЕНИМ РПК ПРО ПРИМУСОВІ ЗАХОДИ ДЛЯ ПРИСКОРЕННЯ ХЛІБОЗАГОТІВЛІ

21 січня 1933 р.

Для того, чтобы добиться разгрома кулацкого контрреволюционного саботажа хлебозаготовок и решительно поднять хлебоздачу, на основании Директивы Обкома КП(б)У от января с(его] г[ода] Райпартком и Райисполком предлагают безоговорочно провести немедленно следующие мероприятия,

а) по — колхозу "Радстеп", занесенному на черную доску:

1. Произвести изъятие всего хлеба, выданного колхозникам, за исключением тех, кто честно и добросовестно выполняет государственные обязательства, а также выявляет воров и содействует возврату разворованного хлеба. С этой целью тщательно отобрать этих добросовестных колхозников, а у остальных произвести изъятие всего хлеба, привлекая для этой работы добросовестных колхозников.

2. В течение 48 часов полностью взыскать с колхозников долги по кредитам, и проч[ую] задолженность колхоза, начисленную на колхозников, в том числе весь размер мясного налога плюс пятнадцатимесячный штраф мясом. По истечении этого срока, в счет погашения указанных долгов, мясного налога и натуроштрафа — у каждого колхозника и в первую очередь в уже исключенных из колхоза произвести изъятие скота, домашней птицы и проч[его]ценного имущества, не допуская организованной групповой сдачи.

Этим мероприятием нужно добиться расслоения колхозников, выявления и сдачи разворованного хлеба в размерах, обеспечивающих выполнение плана.

При проведении мероприятия, указанного в этом пункте, подход к добросовестным колхозникам должен быть тот же, что и в части изъятия хлеба.

3. Установить колхозу "Радстеп" и колхозникам этого колхоза срок в 3 дня, т. е. 24 января для добровольного раскрытия ям и др|угих] мест, где спрятан краденный хлеб и возврата этого разворованного хлеба — ориентировочно в размере 200 тонн.

После истечения этого срока на уличенных в воровстве обрушить всю силу судебных репрессий, согласно закона об охране общественной собственности.

4. Установить по колхозу Радстеп срок — 25 января добровольного возврата натуравансов в размере, принятом постановлением общего собрания колхоза.

За невыполнение этого — коммунистов и комсомольцев немедленно исключать из партии и комсомола, а колхозников — из колхоза и одновременно производить принудительное изъятие всего хлеба, а также штрафовать натурой, как злосных единоличников, применяя лишение усадеб с постройками с немедленным проведением в жизнь этих репрессий.

б) по колхозам Буденного и Калинина

1. Установить колхозам им. Буденного и Калинина и колхозникам этих колхозов срок 24 января добровольного возврата спрятанного в ямах и др[угих] местах краденного хлеба — в размере ориентировочно: по колхозу Буденного — 150 тонн и Калинина — 65 тонн.

После истечения этого срока на уличенных в воровстве хлеба обрушить всю силу судебных репрессий, согласно закона об охране общественной собственности.

2. Установить по этим 2-м колхозам твердый срок — 15 января добровольного возврата натуравансов в размере принятом постановлениями собраний колхозов.

За невыполнение этого — коммунистов и комсомольцев немедленно исключать из партии и комсомола, а колхозников — из колхоза и одновременно производить принудительное изъятие всего хлеба, а также штрафовать натурой, как злосных единоличников, применяя лишения усадеб с постройками с немедленным проведением в жизнь этих репрессий.

в) в отношении единоличников.

Единоличникам, не выполнившим обязательств по хлебосдаче дать срок один день на добровольную сдачу причитающегося с них хлеба, и после этого у всех невыполнивших произвести тщательное принудительное изъятие всего хлеба, кроме того наложить натур-штраф, денежный штраф и лишение наиболее злостных усадеб с постройками.

Что же касается единоличников, выполнивших свои обязательства по хлебосдаче — то с ними провести массовую работу с целью добровольной продажи государству своих хлебных излишков.

Райпарком и Райисполком обязывают уполномоченных по хлебозаготовке также в точности выполнить пункты 5 и 6 директивы Обкома КП(б)У от 26 января в части, относящейся к сельским работникам.

На основе этих мероприятий с одновременным усилием переобмолота соломы и половы Райпарком и Райисполком обязывает Вас безоговорочно до 10 февраля заготовить и сдать в хлебозаготовки 584 тонн хлеба, в том числе по Радстепу — 250 тонн, Калинина — 100 тонн, единолич[никам] — 34 тонны.

Установить ежедневную отчетность перед Райисполкомом по линии Сельсовета о всех мероприятиях, проведенных в связи с данной директивой о результатах за каждый день. Ответственность за своевременную подачу материалов возложить на Пред[седателя] Сельсовета тов. Савченко.

Обязать уполномоченных РПК ежедневно кратко информировать РПК о работе и результатах ее — за день по каждому колхозу.

Секретарь РПК (ТОЛСТОПЯТ)
Председ[атель] Райисполкома (ЧАЙКА)

ДАЗО. — Ф. П — 233. — Оп. 3. — Спр. 2. — Арк. 16, 17.

№ 100. УХВАЛА БЮРО МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОННОГО ПАРТІЙНОГО КОМІТЕТУ ПРО ВИКЛЮЧЕННЯ З ПАРТІЇ КОМУНІСТА, ЯКИЙ СКАЗАВ, ЩО КОЛГОСПНИКИ ПУХНУТЬ З ГОЛОДУ

22 січня 1933 р.

СЛУХАЛИ: 13/1-33 р. Про виступ Нефедова на партзборах в с. Мордвинівка з заявою, що повернення натуравансів неправильне, що колгоспники пухнуть з голоду.

УХВАЛИЛИ: За куркульську агітацію проти хлібозаготівлі Нефедова з партії виключити.

Доручити слідчим органам притягти Нефедова до відповідальності.

За секретаря РПК Л. ФЕЛЬДМАН

ДАЗО, — Ф. П — 233, Оп. 3. — Спр. 2. — Арк. 27.

№ 101. З РІШЕННЯ БЮРО ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО ОБКОМУ КП(б)У ПРО ЧИСТКУ КАДРІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ ОБЛАСТІ ВІД ДЕЗОРГАНІЗАТОРСЬКИХ ТА КОНТРРЕВОЛЮЦІЙНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

1 лютого 1933 р.

1. Поручить комиссии... в течение февраля провести работы по очистке железнодорожного транспорта области от дезорганизаторских и контрреволюционных элементов.

2. Для подготовки материалов по выявлению чуждых и дезорганизаторских элементов на дороге - при каждом эксплуатационном (слово нерозбірливе) создать комиссию в составе: нач. района, райпарта, нач. райДТОГПУ и предрайпрофсожа, обязав эти комиссии до 15/II закончить подготовку материалов на лиц, подлежащих чистке.

3. Предложить всем ГПК, РПК и транспортным организациям работу по очистке транспорта от кулацких и дезорганизаторских элементов увязать с работой по сокращению излишков рабочей силы на дороге...

ДАЗО. — Ф. П. — 213. — Оп. 14. — Спр. 5а. — Арк. 156.

№ 102. СЛУЖБОВА ЗАПИСКА ПРАЦІВНИКА МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОННОГО ПАРТІЙНОГО КОМІТЕТУ ДО ЗАВІДУЮЧОГО МЕЛІТОПОЛЬСЬКИМ РАЙОННИМ ВІДДІЛОМ ПОСТАЧАННЯ ПРО НАДАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ДОПОМОГИ КОМУНІСТАМ

27 лютого 1933 р.

Лично

Секретно

№ 5/14

Тов. Фонарев!

Мы договорились с т. Чайкой и Рефшнейдером о том, что из фондов ЦРК надо выделить тонну муки для помощи остронуждающимся коммунистам.

Положение такое: я буду направлять тебе этих т. т. с указанием в какой степени они нуждаются, а ты будешь оформлять эту помощь.

Л. ФЕЛЬД[МАН]

ДАЗО. — Ф. Р — 3750. — Оп. 1. — Спр. 2. — Арк. 84.

№ 103. ДОВІДКА ПРО КІЛЬКІСТЬ ГОЛОДУЮЧИХ СІМЕЙ ТА ЗРОСТАННЯ СМЕРТНОСТІ В МЕЛІТОПОЛЬСЬКОМУ РАЙОНІ

Лютий 1933 р.

№ п/п	Наименование с[ельских] советов	Колич[ество] голод[ающих] семей	Рост смертности			
			окт.	нояб.	дскаб.	январь
1.	Песчаное	87	9	9	28	30
2.	Константиновка	21	14	19	18	42
3.	Вознесенка	18	13	12	14	11
4.	Чехоград	8	4	1	1	2
5.	Н[ово]-Николаевка	12	12	18	5	14
6.	Кизияр	4	18	29	17	36

ДАЗО. — Ф. Р — 3750, — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 4.

№ 104. РОЗПОРЯДЖЕННЯ ЗАВІДУЮЧОГО МЕЛІТОПОЛЬСЬКИМ РАЙОННИМ ВІДДІЛОМ ПОСТАЧАННЯ ДО ПРАВЛІННЯ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО Ц. Р. К. ПРО ЗМІНИ У НОРМУВАННІ ПРИ НАДАННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ДОПОМОГИ КОМУНІСТАМ

2 березня 1933 р.
Совершенно секретно

Во изменение нашего распоряжения от 27/2-33 за № 5/14 Райснаб предлагает выдавать хлеб нуждающимся коммунистам на голову семьи 600 грамм, их иждивенцам 300 грамм.

Зав[едующий] Райснабом (ФОНАРЕВ)
Секретарь (РЯБУХИНА)

ДАЗО. — Ф. Р — 3750, — Оп. 1. — Спр. 2. — Арк. 82.

№ 105. З ПОЛІТІНФОРМАЦІЇ УПОВНОВАЖЕНОГО ПО КОЛГОСПУ "КОЛАРОВО" ОЛЕКСАНДРІВСЬКОЇ СІЛЬРАДИ ЯКИМІВСЬКОГО РАЙКОМУ КП(б)У

24 березня 1933 р.

...В артели "Коларово" продуктов никаких нет, пытались купить и по сей день нигде не достали, так что для общественного питания у нас, кроме муки и кукурузной крупы, больше ничего пока нет.

Смертных случаев за последние дни по колхозному сектору:

1. Маринова Степанида, 65 лет.
2. Маринова Федора, 30 лет.
3. Маринова Анастасия, 35 лет.
4. Славова Елизавета, 40 лет.
5. Пейчев Николай, 65 лет...

В колхозе умерли Казабаш Илья, 8 лет, Тополов К., 8 лет, которые находились в яслях, но были приняты в ясли очень слабыми...

ДАЗО. — Ф. П. — 280. — Оп. 12. — Спр. 7. — Арк. 104.

№ 106. КЛОПОТАННЯ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОННОГО ВІДДІЛУ ПОСТАЧАННЯ ДО ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО ОБЛАСНОГО ВІДДІЛУ ПОСТАЧАННЯ ПРО ЗБІЛЬШЕННЯ ХЛІБНОГО ПАЙКА ДЛЯ РОБІТНИКІВ ЗАВОДУ “МЕТАЛООБ’ЄДНАННЯ”

Березень 1933 р.

Секретно

Мелитопольская производственно-кооперативная артель “Металлообъединение” с числом рабочиъ в 700 человек, выполняющая задания по изготовлению тракторных частей главным образом гильз для тракторов ХТЗ, спецзаказы УВО, вырабатывающая газовоздушные клапана и прочие предметы оборудования коксохимических строек, являющаяся единственной в районе по ремонту с. х. машин и вырабатывающая ряд предметов ширпотреба по своему удельному весу и производственному плану стоит наравне с ведущими заводами гор. Мелитополя “Победа” и имени “Балицкого”.

Рабочие "Металлообъединения" согласно полученного лимита снабжаются хлебом по 3 списку — 200 грамм на работающего и 100 грамм — на иждивенца, а рабочие заводов "Победа" и «Балицкого» получают по 700 гра(мм) на работающего и 200 грамм на иждивенца, согласно последнего распоряжения.

Недостаточное снабжение хлебом рабочих завода "Металлообъединение" вызвало в последнее время массовые заболевания, случаи смертности и пухлости на почве недоедания.

Помимо этого, указанное выше явление значительно повлияло на выполнение производственной программы завода артели, в феврале месяце, тогда как до Февраля месяца план артели выполнялся с превышением и артель имеет общегородское переходное знамя.

Поэтому "Райснаб" ходатайствует перед "Облснабом" об увеличении для рабочих Мелитопольского завода артели "Металлообъединение" хлебного пайка до нормы установленной для заводов "Победа" и "Балицкого", т. е. работающим 700 грамм и иждивенцам 200 грамм.

Райснаб (подпись)

ДАЗО. — Ф. Р — 3750. — Оп. 1. — Спр. 5. — Арк. 570.

№ 107. З РЕЗОЛЮЦІЇ ЗАСІДАННЯ БЮРО КАМЯНСЬКО-ДНІПРОВСЬКОГО РАЙКОМУ КП(б)У ПРО ТЯЖКИЙ СТАН ДИТЯЧИХ УСТАНОВ РАЙОНУ

12 квітня 1933 року

...Артель "Перемога" с. Водяное за два месяца имеет 40 смертних случаев, питание в яслях очень плохое, своих продуктов совершенно нет, эти ясли не включены в план...

СЕКРЕТАРЬ РКП ЮЩЕНКО

ДАЗО. — Ф. П. — 210. — Оп. 1. — Спр. 110. —і Арк. 75.

№ 108. ЛИСТ СЕКРЕТАРЯ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОННОГО ПАРТІЙНОГО КОМІТЕТУ ДО СЕКРЕТАРЯ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО ОБЛАСНОГО КОМІТЕТУ КП(б)У ПРО ЗРОСТАННЯ СМЕРТНОСТІ НА ГРУНТІ ГОЛОДУ СЕРЕД КОЛГОСПНИКІВ ТА ОДНООСІБНИКІВ РАЙОНУ

15 квітня 1933 р.

Совершенно секретно

За последние дни снова начинает быстро увеличиваться смертность и опухание среди колхозников и особенно среди единоличников.

На 15/IV — опухших по предварительным данным — 961 человек. Смертность по 6-ти с[ельским] советам доходит до больших размеров: Константиновка — 78, Николаевка - 85, Пещаное — 58, Вознесенка —* 44, причем значительное количество этих случаев падает на мужчин.

Объясняется это, вероятно, тем, что колхозники получив за 5-ть дней муку на трудодень по 400 грамм, оставляют ее дома и семья все поедает, а работающий живет за счет приварка на общественном питании. В результате этого происходит истощение, а затем и заболевание.

* Далі закреслено: 104.

На 15/IV по району израсходовано продссуды 60—65 процентов. На основании Вашей почтотелеграммы дано указание выдавать колхозникам, работающим на поле на трудодни 600 грамм муки, а ударникам — 700 грамм. При таком положении остатков продссуды должно хватить до 5—10 мая, т. е. как раз до начала прополочных работ.

Но нам сейчас необходимо, в ближайшие дни ликвидировать указанное выше положение, т. к. оно несомненно отражается на работе по посеву, а для этого неотложно требуется 1.500 пудов хлеба, их я и прошу нам дать из ресурсов области.

Второе. Нам намечено на прополочную кампанию дополнительно 2.000 пудов продссуды. Это количество ни в какой мере не обеспечивает успешного выполнения работ по прополке. Дело в том, что прополоть мы должны не 8.900 гектар, как указано в постановлении облпосевкома от 13/IV, а 10.700 га. На эту площадь мы затратим 109.900 трудодней. Наряду с этим состояние озимых такое, что почти вся площадь обязательно требует прополки и безусловно придется полоть также весенние колосовые, потому что весна холодная и. благоприятная для роста сорняков. На это мы затратим примерно 55.750 трудодней.

Если давать 600 грамм хлеба на трудодень (а меньше давать — толку мало) — то потребуется нам не 2.000 пудов намеченных, 99 тонн или 6.000 пудов, это без учета других весьма важных работ (поднятие паров, ремонт уборочных машин, обработка садов и товарных огородов), на что потребуется также около 2.000 пудов.

Таким образом прошу дать району на прополочные работы и прочие другие — 8.000 пудов и отдельно для оказания экстренной помощи нуждающимся сейчас — 1.500 пудов.

Третье. В большинстве колхозов фураж на исходе, а в некоторых уже нет, начался падеж лошадей. Вчера в колхозе Гутерталь пало 2 лошади, в колхозе Дармштадт — 8 лошадей сразу. Сейчас этих лошадей вскрывают, послали туда специальную комиссию. Результат сообщу

Хотя Обком предупреждал, что все областные фуражные ресурсы исчерпаны, я вынужден ставить этот вопрос и просить дополнительной помощи, так как положение угрожающее, тяжелые работы только начались.

Четвертое. Посеяли мы на 15/IV — 51 процент всего плана. 15/IV — не работали. С самого утра и весь день шел сильный дождь, частично со снегом.

При таком положении выходит, что и завтра — 16/IV работать не будем. Это погода прямо-таки нас замучила. Мы безусловно кончили бы сеять 23/IV, а теперь неизбежна некоторая оттяжка.

Такие дни используем для проведения массовых собраний, пересмотра и подтяжки тракторов и прицепного инвентаря.

Вчера я был на сверхранних посевах 6-ти колхозов. Уже показались всходы, пока не равномерные. Через 3—4 дня зазеленеет. Говорил с некоторыми стариками-колхозниками, спрашивал их — не лучше ли было бы слегка прикатать деревянным гладким катком эти посевы. Этим размяло бы имеющиеся грудки земли и кое-какое зерно оставшееся на поверхности немного присыпало бы, а некоторые просто вдавило бы катком в землю и оно дало бы ростки даже от ночной росы. — Одобряют это предложение.

После того, как Вы мне звонили из Терпенья, я был в тракторной бригаде тов. Ченцова. Верно, что хлеб и приварок плохой. В бригаде мне говорили, что когда сеяли ранние — кормили лучше, а как перешли на поздние — стало хуже. На следующий день им дали мясо для приварка, немного улучшили хлеб, лучшим трактористам дают по килограмму печеного хлеба, а остальным по 800 грамм.

За период подготовки и посева ранних зерновых принято в колхозы бывших колхозников — 324 хозяйства, единоличников — 128, кроме того, из подавших заявления о принятии в колхоз — допущено колхозами к работе 382 хозяйства, с условием, что если на работе оправдают, через 2—3 недели — месяц будет принят в колхоз.

За этот период исключено из колхозов за нарушение трудовой дисциплины — 42 человека и оштрафованы 141 — примерно 4—5 челов[ек] на колхоз.

Секретарь РПК (ТОЛСТОПЯТ)

ДАДО, — Ф. П — 19. — Оп. 1. — Спр. 587. — Арк. 82, 83.

№ 109. ПОСТАНОВА БЮРО МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОННОГО ПАРТІЙНОГО КОМІТЕТУ ПРО ПОКАРАННЯ ЗА КРАДІЖКУ КОЛОСКІВ У КОЛГОСПАХ "УДАРНИК" ТА ім. ПОСТИШЕВА

3 липня 1933 р.

Слушали: 27.VI.33 г. Первое сообщение о краже колосков на поле колхозов "Ударник" и "Постышева".

Постановили: Поручить Прокурору тов. Гайдаю быстро подготовить это дело к 30 июня с[его] г[ода].

Просить Обком выслать в район сессию Облсуда.

Обязать тов. Трикозенко, секретарей ячеек и пред[седателей] с[ельских] Советов на деле установить круглосуточную вооруженную охрану полей и систематическую проверку несения охранной работы.

Секретарь РПК (ТОЛСТОПЯТ)

ДАЗО. — Ф. П — 233. — Оп. 3. — Спр. 2. — Арк. 133.

№ 110. З ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗВЕДЕННЯ РАЙУПОВНОВАЖЕНОГО ДПУ СЕКРЕТАРЕВІ МИХАЙЛІВСЬКОГО РАЙКОМУ КП(б)У ТА ГОЛОВІ РАЙВИКОНКОМУ

12 липня 1933 р.

Сов[ершенно] секретно
РЕАГИРОВАНИЕ

Нами учтены массовые выступления кулацкого и а[нти]с[оветского] элемента среди колхозников, направляющих свою антисоветскую агитацию на срыв проходящих сельхоз и политкампаний, так например:

...Член колхоза им. Калинина тракторист Борисенко Петр Агеевич среди трактористов заявил: "закон правительства о сдаче хлеба государству не твердый. Он изменится и на деле будут встречные планы для того, чтобы хлеба у колхозников не было и опять чтобы колхозники остались голодными".

...Член колхоза "Чубаря" Момот Терентий Семенович, середняк, среди членов колхоза свою мысль высказывал так: "Советская] власть не знает, что делает кто что вздумает, то и творит, хотя бы и контрреволюцию. А когда уже дойдет до полной разрухи и гибели людей, ведь вы видите, сколько людей погибло с голоду, целые миллионы. Кроме того, суды, тюрьмы, расстрелы, что из этого будет? ну, это по всему будет видно, что будет".

ЗА РАЙУПОЛНОМОЧЕННОГО ПО МИХАЙЛОВСКОМУ РАЙОНУ
ДОБРОШИНСКИЙ
ЗАМ[ЕСТИТЕЛЬ] НАЧАЛЬНИКА ПОЛИТОТДЕЛА
ПО ГПУ ПРИШИБСКОЙ МТС БОРБАХ

ДАЗО. — Ф. П. — 217. — Оп. 1. — Спр. 145. — Арк. 11, 14, 15.

№ 111. РОЗ'ЯСНЕННЯ НАРКОМЮСТУ УСРР, ЯК КВАЛІФІКУВАТИ РІЗАННЯ КОЛОСКІВ НА ВЛАСНИХ ГОРОДАХ

копія: Всім облпрокурорам

13 липня 1933 р.

Негайно, таємно

У відповідь на ваш лист з 29.11.33 р. про те, як кваліфікувати різання колосків колгоспниками і одноосібниками на своїх власних огородах, НКЮ роз'яснює:

1. У разі, коли злочин скоєно куркулем або іншим класово-ворожим елементом, винних треба обов'язково притягати до судової відповідальності.

2. В тих випадках, коли різанням колосків на власних городах займаються колгоспники або трудящі одноосібники, притягати винних до судової відповідальності можна лише тоді, коли це різання колосків набуває поширеного характеру.

3. Різання колосків на власних городах колгоспників та одноосібників, треба кваліфікувати за арт. 7 та 75 КК УСРР (термін позбавлення волі до 5 років).

Прокурор найвищого суду
(підпис)

ДАДО. — Ф. П — 1520. — Оп. 3. — Спр. 1. — Арк. 182.

№ 112. НАКАЗ НАРКОМЮСТУ ТА ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА РЕСПУБЛІКИ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗРІЗУВАННЯ КОЛОСКІВ

20 липня 1933 р.

До прокуратури республіки надходять відомості про те, що за останній час частішають випадки зрізування колосків на ланах одноосібників та колгоспників і крадіжки майна як одноосібників, так і колгоспників під час перебування на польових роботах.

Такими злочинними вчинками куркуль, його агентура, всілякі паразитичні елементи не лише нищать майно одноосібників і колгоспників, а й підривають цілу роботу зі збирання врожаю, не даючи спокійно працювати одноосібникам і колгоспникам в полі, заважають успішному вивершенню збору врожаю та своєчасній здачі хліба державі.

Прокурори та й судді повинні вести найрішучішу боротьбу з усіма цими злочинними явищами, притягаючи винних до найсуворішої кримінальної відповідальності для чого наказую:

1. За зрізування колосків на ланах одноосібників винних притягати до відповідальності за ознаками арт. 7 та 75 КК УСРР (термін позбавлення волі до 5 років), застосовувати конфіскацію всього або частини майна.

2. За крадіжку майна у одноосібників та колгоспників винних притягати до відповідальності за ознакою арт. 7 та 70 (термін позбавлення волі до 8 років).

3. Справи ці закінчувати слідством та слуханням у суді в найкоротший час (3—5 дні).

Народний комісар юстиції та генеральний прокурор республіки
(підписи)

ДАДО. — Ф. П — 1520, — Оп. 3. — Спр. 1. — Арк. 182.

№ 113. З ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗВЕДЕННЯ РАЙУПОВНОВАЖЕНОГО ДПУ СЕКРЕТАРЕВІ МИХАЙЛІВСЬКОГО РАЙКОМУ КП(б)У ТА ГОЛОВІ РАЙВИКОНКОМУ "ПРО ХІД ЗБИРАЛЬНОЇ КАМПАНІЇ, ЇЇ НЕДОЛІКИ І ПОЛІТИЧНИЙ НАСТРІЙ СЕЛА"

22 липня 1933 р.

Полит[ическое] настроение:

В колхозе "Пятилетка" для воспитательной работы среди колхозников и ликвидации прорыва прикреплен секретарь парт[ийной] ячейки этого же колхоза Медведев, последний вместо массовой работы сам возбуждает массу, так например при приезде беспартийного члена правления, полевода, Медведев заявляет: "Что вы спрашиваете с колхозников работы, вы сначала накормите, а потом будете спрашивать работу". Беспартийные колхозники, слыша, как заявляет секретарь парт[ийной] ячейки, тем более предъявляют требования о удовлетворении их потребности в питании.

Колхозник Чуйков Демьян, бедняк, среди группы колхозников высказался: "в этом году с хлебом будет еще хуже, чем в прошлом году, так же хлеб заберут, не хуже прошлого года. Несмотря, что имеется хороший урожай, хотя нам говорят очень много, что план один, но верить этому не следует, так как в прошлом году также много говорили, а хлеб весь забрали".

...Член колхоза "Шлях Ильича" Аристархов Марк, середняк, среди присутствующих сказал: "Если бы найти такого человека, кто хотел советской власти, и спросить у него. Ну как, нравится тебе советская власть или нет? Я уверен, что он тоже бы со мной согласился: разве это власть? Это мучители. Они только мучают людей, вот жизня настала".

...Член колхоза "Шлях Ильича" Забарный Иван, середняк, среди группы колхозников заявил: "При советской власти хоть работай, хоть не работай, все равно с голоду подохнеш. Сколько в прошлом году работали, а все равно дохли с голоду, так и в этом году, все равно нас обманут, хлеб вывезут, а мы останемся на граммах".

РАЙУПОЛНОМОЧЕННЫЙ ГПУ ПО МИХАЙЛОВСКОМУ РАЙОНУ ЮСЮК

УПОЛНОМОЧЕННЫЙ СЕКРЕТНО-ПОЛИТИЧЕСКОГО ОТДЕЛА ДОБРОШИНСКИЙ

ДАЗО. — Ф. П. — 217. — Оп. 1. — Спр. 145. — Арк. 16, 17, 18, 19.

№ 114. З ДОПОВІДІ П. ПОСТИШЕВА НА 12-му З'ЇЗДІ КП(б)У ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПІДВИЩЕННЯ ПИЛЬНОСТІ ПАРТІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО ПРОЯВІВ НАЦІОНАЛІЗМУ

22 січня 1934 р.

Які висновки повинна була зробити для себе КП(б)У, виходячи з лозунгу XVI з'їзду ВКП(б) про розгорнутий наступ соціалізму на всьому фронті і враховуючи при тому особливості класової боротьби на Україні?

КП(б)У повинна була розгромити націоналістичні елементи, значно підвищити пильність всіх партійних організацій щодо тих форм і методів боротьби, які класовий ворог застосовує на Україні, ще більше мобілізувати партійні організації в дусі непримиримості до найменших проявів опортунізму і, зокрема, націоналістичних ухилів...

Перше найважливіше завдання, що стоїть зараз перед нами, — це держати весь час партійні організації в стані партійної пильності щодо націоналістичної контрреволюції. Було б надзвичайно небезпечно, коли б в партійних організаціях України з'явились такі настрої, що, мовляв, "УВО" зліквідовано, націоналістичні елементи розгромлено, ДПУ пильнує, значить все в порядку. Нам не слід забувати уроків процесу СВУ і справи "Українського національного центру". Нам треба також враховувати події останнього місяця-двох. Уже після розгрому "УВО" розкрито ряд нових націоналістичних організацій. Нам треба також врахувати, що націоналістична контрреволюція тепер піде глибше в підпілля, що вона ще більше законспірується, що вона ще більше маскуватиметься...

...Якщо врахувати, по-перше, дальше загострення класової боротьби в нашій країні і те своєрідне забарвлення, якого класова боротьба набирає на Україні.., по-друге, діяльність інтервеністських штабів і їх прямої агентури в особі української білої еміграції, і, по-третє, те, що далеко не всі рештки націоналістичних організацій викорчувані, то стане зрозумілим, що живить собою утворення націоналістичних контрреволюційних груп на Україні. Все це говорить про те, що першим і найважливішим нашим завданням є безперервне підвищення настороженості і пильності партійних організацій щодо націоналістичних елементів...

12-й з'їзд Комуністичної партії більшовиків України. Стенографічний звіт. Партвидав ЦК КП(б)У. — К. — 1934. — С. 158, 212, 213.

№ 115. ПОСТАНОВА УНКВС ПО ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ПРО НЕДОЦІЛЬНІСТЬ ЧИТАННЯ СТУДЕНТАМИ ОКРЕМИХ КНИГ З ДОДАНИМ АКТОМ ЕКСПЕРТИЗИ

2 квітня 1935 року

ПОСТАНОВЛЕНИЕ
(о необходимости экспертизы)

г. Днепропетровск, апреля 20-го дня, 1935 г.

Я, оперуполномоченный 2-го отделения СПО УГБ Управления НКВД по Днепропетровской области — Стрельцов, рассмотрев материалы следственного дела № 3827 и руководствуясь ст. 64 УПК УССР, нашел необходимым произвести при помощи научного сотрудника Днепропетровского Госуниверситета — экспертизу (определение) по вопросу:

"Есть-ли практическая необходимость студентам IV курса литературных отделов Пед. институтов, читать целиком идеологически вредные (укр. националистические, в частности) книги в целях, якобы, академического знакомства с ними".

Оперуполномоченный СПО (СТРЕЛЬЦОВ)
"Согласен" — Начальник 2 ОТД (ЛИФАРЬ)
"Утверждаю" — ВРИД Нач. СПО УГБ (СОКОЛОВ)

АКТ ЭКСПЕРТИЗЫ

1935 года, 27 апреля Я, доцент Днепропетровского Госуниверситета Лозовик Григорий Федорович, проживающий в г. Днепропетровске по улице Нагорной, дом № 12 кв. 6, лектор литературного отделения историко-экономического факультета ДДУ, будучи вызван в Областное Управление НКВД, дал экспертизу по вопросу:

"Есть-ли практическая необходимость студентам, в частности 4-го курса литературного Факультета Пединститута читать целиком произведения, изъятые из массового пользования, как идеологически вредные, или же проработка таких литературных произведений студентами должна ограничиться лишь материалом, полученным на лекциях, знакомством с критическими статьями и т. п."

СЧИТАЮ:

В курсе истории украинской литературы студенты должны получить подлинно большевистскую критику идеологически враждебных литературных произведений, в частности националистического характера.

Для этого необходимо приводить на лекциях некоторые цитаты из произведений Хвилевого, Ивченко, Ирчана, Гжицкого и др. Но студентам нет никакой необходимости с целью, якобы, изучения и критики национализма, читать запрещенные книги. Критика буржуазно-националистических произведений дана в журнальных и газетных статьях.

В этих же статьях приведены нужные цитаты, которые убедительно свидетельствуют о несомненной враждебности идеологической направленности запрещенной литературы.

Во время чтения лекций студентам не допустимо злоупотребление идеологически враждебного характера цитатами, ибо количество этих цитат может перейти в новое качество, т. е. в пропаганду национализма, троцкизма и т. д. Тем более в пропаганду враждебной идеологии может превратиться практика представления студентам запрещенных книг.

На заданный мне вопрос:

Относится ли все изложенное и к произведениям Ивченко "Робітні сили" и Хвилевого "Вальдшнепи" отвечаю положительно.

Все вышеизложенное мною в равной мере относится и к названным произведениям Хвилевого и Ивченко.

Гр.ЛОЗОВИК

1935 г. **27.IV.** г.

Днепропетровск.

ДАЗО, — Ф. Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 822. — Арк. 146—147.

№ 116. З ОБВИНУВАЛЬНОГО ВИСНОВКУ У СПРАВІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО СУДОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАВОСЛАВНИХ СВЯЩЕНИКІВ ВЕЛИКОТОКМАЦЬКОГО* РАЙОНУ

Не пізніше 27 травня 1936 року

ОБВИНИТЕЛЬНОЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ

к след. делу № 20997

По обвинению:

1. Уловича Николая Петровича
2. Негеевича Дмитрия Петровича
3. Коломойца Амвросия Васильевича
4. Басенко Агапия Кузьмича по ст.ст. 54-10 ч. 2 и 54-11 УК УССР
5. Губенко Дмитрия Дмитриевича в преступлениях, предусмотренных ст. ст. 54-10 ч. 2 и 54-11 УК УССР

В Управление Государственной Безопасности ОУ НКВД по Днепропетровской области поступили данные о том, что православными священниками Б-Токмакского района: Уловичем Н. П., Негеевичем Д. П., Коломойцем А. В. проводится активная контрреволюционная работа среди отсталой малосознательной части населения района, заключающаяся:

а) В распространении различных слухов о, якобы, предстоящей гибели Советской власти.

б) Запугивании малосознательной части населения, отошедшего от религии предстоящей войной и расправой с безбожниками и коммунистами.

в) Активной контрреволюционной религиозной воспитательной работе среди детей и школьников Б-Токмакского района.

г) Распространении среди населения литературы к/р повстанческого характера.

* Нині Токмацький район Запорізької області.

На основании поступивших материалов, группа церковников по Б-Токмакскому району...
УГБ ОУНКВД по Днепропетровской области в марте-апреле была арестована.*
1936 г., май.**

Архів УСБ України в Запорізькій області, арх. справа № 20600.

№ 117. РІШЕННЯ ЦК ВКП(б) ПРО РЕПРЕСУВАННЯ КОЛИШНІХ КУРКУЛІВ ТА ІНШИХ ВОРОЖЕ НАСТРОЄНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

2 липня 1937 р.

Т. ЄЖОВУ, СЕКРЕТАРЯМ ОБКОМІВ, КРАЙКОМІВ, ЦК НАЦКОМПАРТІЙ

Помічено, що більша частина колишніх куркулів і карних злочинців, висланих у свій час з різних областей у північні й сибірські райони, які потім, по закінченню висилки, повернулись у свої області — є головними призвідниками різного чину антирадянських і диверсійних злочинів як в колгоспах, радгоспах, так і на транспорті і в деяких галузях промисловості.

ЦК ВКП(б) пропонує всім секретарям обкомів і крайкомів, а також всім обласним, крайовим і республіканським представникам НКВС взяти на облік тих куркулів і карних злочинців, які повернулись на батьківщину з тим, щоб найворожіші з них були негайно заарештовані й розстріляні.

ЦК ВКП(б) пропонує в п'ятиденний строк надати до ЦК склад трійок, а також кількість тих, хто підлягає розстрілу, як і кількість тих, хто підлягає висилці.

Секретар ЦК ВКП(б)
Й. СТАЛІН

Труп. — 1997. — 17 жовтня.

№ 118. З ОПЕРАТИВНОГО НАКАЗУ НКВС СРСР ПРО РЕПРЕСУВАННЯ АНТИРАДЯНСЬКИХ ЕЛЕМЕНТІВ, ПОРЯДОК СУДОЧИНСТВА ТА ВИКОНАННЯ ВИРОКІВ

30 липня 1937 р.

Матеріалами слідства в справах антирадянських формувань встановлено, що в селі осіла значна кількість куркулів, раніше репресованих, таких, що сховались від репресій, втекли з таборів, заслання і спецселищ. Осіло багато в минулому репресованих церковників і сектантів, колишніх активних учасників антирадянських збройних виступів. Залишились майже недоторканими в селі значні кадри антирадянських політичних партій (есери, меншовики та ін.), а також кадри колишніх активних учасників антирадянських повстань, білих карателів, репатріантів та ін.

Частина перелічених вище елементів, що пішла з села до міст, проникла на підприємства промисловості, транспорт і будівництво...

Як встановлено, всі ці антирадянські елементи є головними призвідниками антирадянських і диверсійних злочинів як у колгоспах і радгоспах, так і на транспорті і в різних галузях промисловості.

Перед органами державної безпеки стоїть завдання — найнещаднішим чином розгромити всю цю банду антирадянських елементів, захистити трудящий радянський народ від їх контрреволюційних виступів і, нарешті, раз і назавжди покінчити з їх підлою підривною роботою проти основ радянської держави.

* Ця кримінальна справа 27 травня 1936 року була передана Дніпропетровському обласному прокурору.
** 2 червня 1936 року обласний прокурор постановив: "Обвинительное заключение следователя утвердить..."Судове засідання відбувалося в місті В. Токмак 6—8 серпня 1936 року. Удовича засудили до 5 років ув'язнення, Нігієвича і Коломійця до 4 років, а Басенко і Губенко отримали по 3 роки ув'язнення.

8 Зам. № 3374

Відповідно до цього НАКАЗУЮ: з 5 серпня 1937 р. в усіх республіках, краях і областях почати операцію з репресування колишніх куркулів, антирадянських елементів і карних злочинців.

Контингенти, що підлягають репресії:

Колишні куркулі..., соціально-небезпечні елементи..., члени антирадянських партій, колишні білі, колишні чиновники, реемігранти..., найактивніші учасники фашистських, терористичних і шпигунсько диверсійних контрреволюційних формувань...

Згідно з представленими обліковими даними наркомами республіканських НКВС і начальниками крайових і обласних управлінь затверджується кількість тих, хто підлягає репресіям:

Українська СРР — 27 тисяч, серед них за першою категорією (розстріл) — 7.8 тисяч; Дніпропетровська область — 3 тисячі, серед них за першою категорією — 1 тисяча.

У разі необхідності збільшення встановлених цифр наркоми внутрішніх справ, начальники обласних і крайових управлінь зобов'язані направляти мені відповідні мотивовані клопотання...

Порядок ведення слідства:

1. На кожного заарештованого чи групу заарештованих заводиться слідча справа. Слідство провадиться прискорено і в спрощеному вигляді.

2. У процесі слідства повинні бути з'ясовані всі злочинні зв'язки заарештованих.

3. По закінченню слідства справа направляється на розгляд трійки...

Організація роботи трійок.

1. Затверджую такий персональний склад республіканських, крайових і обласних трійок:

Дніпропетровська область: Голова Кривець — начальник: управління НКВС, члени — Марголін — перший секретар обкому, Цвік —- облпрокурор.

4 Трійки розглядають подані їм матеріали на кожного заарештованого, а також на кожну сім'ю, що підлягає виселенню окремо...

Трійки, залежно від характеру матеріалів і ступеня соціальної небезпеки заарештованих можуть відносити осіб, що намічені до репресії за другою категорією — до першої категорії, й навпаки...

Порядок виконання вироків:

1. Вироки виконуються особами за вказівками голів трійок, тобто наркомів республіканських НКВС, начальників управлінь чи обласних відділів НКВС.

Підставою для виконання вироку є завірена виписка з протоколу засідання трійки з викладенням вироку щодо кожного засудженого за підписом голови трійки, що вручається особі, яка виконує вирок.

2. Вироки за першою категорією виконуються в місцях і в порядку за вказівкою начальників управлінь НКВС з обов'язковим повним збереженням в таємниці часу і місця виконання вироку...

Народний комісар внутрішніх справ СРСР
М. ЄЖОВ

Вісті з України. —-1995, — 1 березня.

№ 119. ОПЕРАТИВНИЙ НАКАЗ НКВС СРСР № 00486 ПРО РЕПРЕСУВАННЯ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ЗРАДНИКІВ БАТЬКІВЩИНИ, ЧЛЕНІВ ПРАВОТРОЦЬКІСТСЬКИХ ШПИГУНСЬКО-ДИВЕРСІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

15 серпня 1937 р.
Совершенно секретно
г. Москва

С получением настоящего приказа приступите к репрессированию изменников родины, членов правотроцкистских шпионско-диверсионных организаций, осужденных военной коллегией и военным трибуналом по первой и второй категориям, начиная с 1 августа 1936 г.

При проведении этой операции руководствуйтесь следующим:

ПОДГОТОВКА ОПЕРАЦИИ

1. В отношении каждой, намеченной к репрессированию, семьи производится тщательная ее проверка, собираются дополнительные установочные данные и компрометирующие материалы. На основании собранных материалов составляются:

а) **подробная общая справка на семью с указанием:** фамилии, имени и отчества осужденного главы семьи, за какие преступления, когда и кем и какому наказанию подвергнут; **именной** список **состава семьи** (включая и всех лиц, состоявших на иждивении осужденного и вместе с ним проживавших), подробных установочных данных на каждого члена семьи; компрометирующих материалов на жену осужденного; характеристики в отношении степени социальной опасности детей старше 15-летнего возраста; данных о наличии в семье престарелых и нуждающихся в уходе родителей, наличии тяжело или заразно больных, наличии детей, по своему физическому состоянию требующих ухода;

б) отдельная краткая справка на социально опасных и способных к антисоветским действиям детей старше 15-летнего возраста;

в) именные списки детей до 15 лет; отдельно дошкольного и школьного возраста.

2. Справки рассматриваются соответственно наркомами внутренних дел республик и начальниками управлений НКВД краев и областей.

Последние:

а) дают санкцию на арест и обыск жен изменников родины;

б) определяют мероприятия в отношении детей арестуемой;

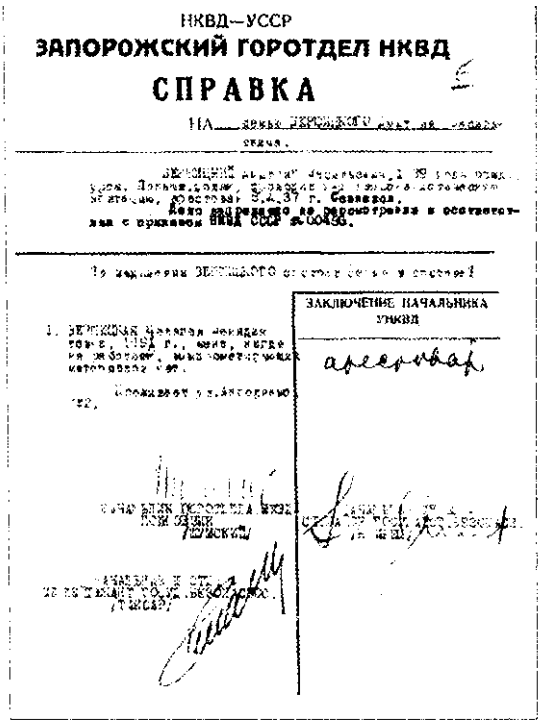

НКВД—УССР

ЗАПОРОЖСКИЙ ГОРОТДЕЛ НКВД

СПРАВКА

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НАЧАЛЬНИКА УНКВД

арестовать

Ксерокопія довідки Запорізького міськвідділу НКВС на дружину репресованого Вершицького Д. В. — Пелагею Бенедиктівну з резолюцією начальника УНКВС по Дніпропетровській області "арестовать", незважаючи на відсутність "компрометирующих материалов". 1937 р.

в) указывают мероприятия в отношении родителей и других родственников, состоявших на иждивении осужденного и совместно с ним проживающих.

ПРОИЗВОДСТВО АРЕСТОВ И ОБЫСКОВ

3. Намеченные к репрессированию арестовываются. Арест оформляется ордером,

4. Аресту подлежат жены, состоявшие в юридическом или фактическом браке с осужденным в момент его ареста.

Аресту подлежат также жены, хотя и состоявшие с осужденным, к моменту его ареста, в разводе, но:

а) **причастные к контрреволюционной деятельности осужденного;**

б) укрывавшие осужденного;

в) **знавшие о** контрреволюционной **деятельности** осужденного, но не сообщившие об этом соответствующим органам власти.

5. Аресту не подлежат:

а) беременные; жены осужденных, имеющие грудных детей, тяжело или заразно больные; имеющие больных детей, нуждающихся в уходе; имеющие преклонный возраст.

В отношении таких лиц временно **ограничиваться отобранием подписки о невыезде** с установлением тщательного наблюдения за семьей.

б) **жены осужденных, разоблачившие своих мужей** и сообщившие о них органам власти сведения, послужившие основанием к разработке и аресту мужей.

6. Одновременно с арестом производится **тщательный обыск.** При обыске изымаются: оружие, патроны, взрывчатые и химические вещества, военное снаряжение, множительные приборы (шапирографы, стеклографы, пишущие машинки и т. п.), контрреволюционная литература, переписка, иностранная валюта, драгоценные металлы в слитках, монетах и изделиях, личные документы и денежные документы.

7. **Все имущество,** лично принадлежащее арестованным (за исключением необходимых белья, верхнего **и** нижнего платья, обуви и постельных принадлежностей, которые арестованные берут с собой), — **конфискуется. Квартиры арестованных опечатываются.**

В случаях, когда совместно с арестуемыми проживают их совершеннолетние дети, родители и другие родственники, го им, помимо их личных вещей, оставляется в пользование необходимые: жилая площадь, мебель и домашняя утварь арестуемых.

8. После производства ареста и обыска **арестованные жены осужденных конвоируются** в **тюрьму.** Одновременно, порядком, указанным ниже, вывозятся и дети.

ПОРЯДОК ОФОРМЛЕНИЯ ДЕЛ

9. На каждую арестованную и на каждого социально опасного ребенка старше 15-летнего возраста заводится следственное дело, в которое помимо установленных документов, помещаются справки (см. ниже п. "а" и "б" ст. 1) и краткое обвинительное заключение.

10. **Следственные дела направляются на рассмотрение Особого совещания** НКВД СССР.

Начальникам управлений НКВД по Дальневосточному и Красноярскому краям и Восточносибирской области следственных дел на арестованных Особому совещанию — не высылать. Вместо этого, сообщать по телеграфу общие справки на семьи осужденных (пункт "а" ст. 1), которые и будут рассматриваться Особым совещанием. Последние свои решения по каждой семье, с одновременным указанием места заключения (лагеря) сообщает начальникам перечисленных УНКВД, также по телеграфу.

РАССМОТРЕНИЕ ДЕЛ И МЕРЫ НАКАЗАНИЯ

11. Особое совещание рассматривает дела на жен осужденных изменников родины и тех их детей **старше 15-летнего возраста,** которые являются социально опасными и способными к совершению антисоветских действий.

12. Жены осужденных изменников родины подлежат заключению в лагеря на сроки, в зависимости от степени социальной опасности, не менее как 5— 8 лет.

13. Социально опасные дети осужденных, в зависимости от их возраста, степени опасности и возможностей исправления, подлежат заключению в лагеря или исправительно-трудовые колонии НКВД, или водворению в детские дома особого режима Наркомпросов республик.

14. Приговоры Особого совещания сообщаются для приведения их в исполнение Наркомам республиканских НКВД и начальникам управлений НКВД краев и областей по телеграфу.

15. Следственные дела сдаются в архив НКВД СССР.

ПОРЯДОК ПРИВЕДЕНИЯ ПРИГОВОРОВ В ИСПОЛНЕНИЕ

16. Осужденных Особым совещанием жен изменников родины **направлять для отбытия наказания** в **специальное отделение** Темниковского исправительно-трудового лагеря, по персональным нарядам ГУЛАГа НКВД СССР. Направление в лагеря производить существующим порядком.

17. Осужденные жены изменников родины, не подвергнутые аресту в силу болезни и наличия на руках больных детей, по выздоровлению арестовываются и направляются в лагерь.

Жены изменников родины, имеющие грудных детей, после вынесения приговора немедленно подвергаются аресту и без завоза в тюрьму направляются непосредственно в лагерь. Также поступать и с осужденными женами, имеющими преклонный возраст.

18. Осужденные социально опасные дети направляются в лагеря, исправительно-трудовые колонии НКВД или в дома особого режима Наркомпросов республик по персональным нарядам ГУЛАГа НКВД для первой и второй группы, АХУ НКВД СССР — для лиц третьей группы.

РАЗМЕЩЕНИЕ ДЕТЕЙ ОСУЖДЕННЫХ

19. Всех оставшихся после осуждения детей-сирот размешать:

а) детей в возрасте от 1 — 1 ½ лет и до 3 полных лет в детских домах и яслях Наркомздравов республик в пунктах жительства осужденных;

б) детей в возрасте от 3 полных лет и до 15 лет — в детских домах Наркомпросов других республик, краев и областей (согласно установленной дислокации) и вне Москвы, Ленинграда, Киева, Тбилиси, Минска, приморских и пограничных городов.

20. **В отношении детей старше 15 лет вопрос решать индивидуально.** В зависимости от возраста, возможностей самостоятельного существования собственным трудом или возможностей проживания на иждивении родственников, такие дети могут быть:

а) направлены в детские дома Наркомпросов республик в соответствии с п. "б" ст. 19;

б) направлены в другие республики, края и области (в пункты, за исключением перечисленных выше городов) для трудового устройства или определения на учебу.

21. Грудные дети направляются вместе с их осужденными матерями в лагеря, откуда по достижению возраста 1 — 1 ½ лет переводятся в детские дома и ясли Наркомздравов республик.

22. Дети в возрасте от 3 до 15 лет принимаются на государственное обеспечение.

23. В том случае, если оставшихся сирот пожелают взять другие родственники (не репрессируемые) на свое полное иждивение — этому не препятствовать.

ПОДГОТОВКА К ПРИЕМУ И РАСПРЕДЕЛЕНИЮ ДЕТЕЙ

24. В каждом городе, в котором будет производиться операция, специально оборудуются:

а) **приемно-распределительные пункты, в которые будут доставляться дети тотчас же** после ареста их матерей и откуда дети будут направляться затем по детским домам;

б) специально организуются и оборудуются помещения, в которых будут содержаться до решения Особого совещания НКВД социально опасные дети. Для указанных выше детей используются, там, где они имеются, детские приемники отделов трудовых колоний НКВД.

25. Начальники органов НКВД пунктов, где расположены детские дома Наркомпросов, предназначенные для приема детей осужденных, совместно с заведующими или представителями облоно производят проверку персонала домов и лиц, политически неустойчивых, антисоветски настроенных и разложившихся — увольняют. Взамен уволенных персонал домов доукомплектовывается проверенным, политически надежным составом, могущим вести учебно-воспитательную работу с прибывающими к ним детьми.

26. Начальники органов НКВД определяют, в каких детских домах и яслях Наркомздравов можно разместить детей до 3-летнего возраста и обеспечивают немедленный и безотказный прием этих детей.

27. Наркомы внутренних дел республик и начальники управлений НКВД краев и областей сообщают по телеграфу лично заместителю начальника АХУ НКВД СССР тов. Шперсону именные списки детей, матери которых подвергаются аресту. В списках должны быть указаны: фамилия, имя и отчество, год рождения ребенка, в каком классе учится. В списках дети перечисляются по группам, комплектуемым с таким расчетом, чтобы в один и тот же дом не попали дети, связанные между собой родством или знакомством.

28. Распределение детей по детским домам производит заместитель начальника АХУ НКВД СССР. Он телеграфом сообщает наркомам республиканских НКВД и начальникам управлений НКВД краев и областей, каких детей и в какой дом направить. Копию телеграммы посылает начальнику соответствующего детского дома. Для последнего эта телеграмма должна являться основанием к приему детей.

29. При производстве ареста жен осужденных, дети у них изымаются и вместе с их личными документами (свидетельства о рождении, ученические документы), в сопровождении специально наряженных в состав группы, производящей арест, сотрудника или сотрудницы НКВД, отвозятся:

а) *дети до 3-летнего возраста — в детские дома* и *ясли Наркомздравов*;

б) *дети от 3 до 15-летнего возраста — в приемно-распределительные пункты*;

в) социально опасные дети старше 15-летнего возраста в специально **предназначенные** для них помещения.

ПОРЯДОК ОТПРАВКИ ДЕТЕЙ В ДЕТСКИЕ ДОМ

30. Детей на приемно-распределительном пункте принимает заведующий пунктом или начальник детского приемника ОТК НКВД и специально выделенный оперработник (работница) УГБ.

Каждый принятый ребенок записывается в специальную книгу, а документы его запечатываются в отдельный конверт. Затем дети группируются по местам назначения и в сопровождении специально подобранных работников отправляются группами по детским домам Наркомпросов, где и сдаются вместе с их документами заведующему домом под личную его расписку.

31. Дети до 3-летнего возраста сдаются лично заведующим детскими домами или яслями Наркомздравов под их личную расписку. Вместе с ребенком сдается и его свидетельство о рождении.

УЧЕТ ДЕТЕЙ ОСУЖДЕННЫХ

32. Дети осужденных, размещенные в детских домах и яслях Наркомпросов и Наркомздравов республик, учитываются АХУ НКВД СССР.

Дети старше 15-летнего возраста и осужденные социально опасные дети учитываются 8 отделом ГУГБ НКВД СССР.

НАБЛЮДЕНИЕ ЗА ДЕТЬМИ ОСУЖДЕННЫХ

33. Наблюдение за политическими настроениями детей осужденных, за их учебой и воспитательной жизнью возлагаю на наркомов внутренних дел республик, начальников управлений НКВД краев и областей.

ОТЧЕТНОСТЬ

34. О ходе операции доносить мне трехдневными сводками по телеграфу. О всех эксцессах и чрезвычайных происшествиях — немедленно.

35. Операцию по репрессированию жен уже осужденных изменников родины закончить к 25/X с. г.

36. Впредь всех жен изобличенных изменников родины, правотроцкистских шпионов, арестовывать одновременно с мужьями, руководствуясь порядком, устанавливаемым настоящим приказом.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР
генеральный комиссар государственной безопасности ЕЖОВ

Верно:

оперативный секретарь ГУГБ НКВД СССР комбриг УЛЬМЕР

Верно:

пом. секретаря 6 отдела ГУГБ НКВД
сержант Государственной безопасности КОСЫРЕВ

Архів Управління МВС України Харківської області. — Колекція документів. Арк. 1—11. **Машинопис. Копія.**

№ 120. ПУБЛІКАЦІЯ В ГАЗЕТІ "ЧЕРВОНЕ ЗАПОРІЖЖЯ" ОЧИСТИТИ АПАРАТ МІСЬКРАДИ ВІД НЕГІДНИХ ЛЮДЕЙ"

22 вересня 1937 року

Вже минуло понад два місяці з т о т часу, коли були викриті запеклі вороги народу, які очолювали Запорізьку міську раду. Минув час достатній для того, щоб партійна організація добре копнула і викрила усіх підсобників ворогів. Але вони і по сьогодні ще сидять в апараті міськради. Сидять вони і подвизаються! І не тільки подвизаються, а ще й по сьогодні ходять з партійними квитками в кишенях.

Мовиться перш за все про нині виконуючого обов'язки голови міськради Грушевенка Адже відомо, що ніхто інший, як вороги народу, ще по минулій сумісній роботі добре знаючи Грушевенка, висунули його на роботу в міськраду. В розпорядженні партійної організації є чимало переконливих фактів, які твердо наводять на думку, що Грушевенко не просто сидів поруч кабінету ворогів народу, а був безпосереднім виконавцем їх підлої роботи.

Досить поглянути, як комплектувався апарат в міськплані, яким відав Грушевенко, щоб переконатись в цьому. З відома і за прямою згодою Грушевенка міськплан старанно засмічувався ворожими людьми. У цьому відділі побувало чотири, нині викритих ворогів народу. Тут працювали і Омельченко — людина попівського походження, Чечельницький — колишній сіоніст, Волинюк — колишній управитель князівського маєтку й інші, їм подібні.

Вже навіть після того, як Басензона — працівника міськплану було викрито як замаскованого троцькіста і виключено з партії, тобто після того, коли цілком виявилося, що Басен зон людина, яку і на гарматний постріл не слід підпускати до апарату міськради, Грушевенко всіляко намагається зберегти його. Настійним вимогам комуністів парторганізації — вигнати Басензона — Грушевенко протиставить доводи його "незамінності". Тільки після того, коли Грушевенкові недвозначно було натякнуто, що, захищаючи Басензона, він може поплатитися своїм партійним квитком, лише тоді Грушевенко дав наказ про звільнення Басензона.

Проте Грушевенко не залишає цього троцькіста без своєї уваги. Разом з Олексієнком він влаштовує Басензона в трамтресті, давши туди директиву — сплачувати йому не менше 500 карб, на місяць. Догоджаючи посланцю Грушевенка і Олексієнка, в трамтресті Басензона після місяця його роботи преміюють — дають путівку на курорт.

Приголубив було Грушевенко і Дрозда викритого і виключеного на Запоріжсталі з партії як троцькіста. Дрозд тут влаштовується старшим референтом міськплану, по суті заступником Грушевенка.

Факти прихильного ставлення до ворогів з боку Грушевенка можна продовжити. Наскільки ця людина втратила своє партійне обличчя свідчить випадок виклику ним на засідання партійної групи міськради тоді вже виключених з партії Полякова, Вольфсона.

Замість очищення апарату міськради від ворожих людей, Грушевенко, як бачимо, всіляко його засмічував і сьогодні залишаючи на відповідальних посадах людей, яким тут не місце. Після зняття Полякова на завідуючого відділу наросвіти становиться Коломоєць, хоч на засіданні президії міськради були дані серйозні заперечення. Більше місяця тому партійна організація міськради ухвалила зняття з роботи завідуючого відділом торгівлей міськради Голода, який міцно злигався з ворогами народу; торговельна секція міськради навіть вказала кандидатуру для висування на цю роботу, але постанова ця Грушевенком ігнорується. Й по сьогодні на посаді завідуючого відділу народногосподарського обліку працює Порохня — виключений з партії, який стяжав собі славу на Запоріжсталі непристойними вчинками. Працює Полукаров, що має ряд зловживань, які варті уваги прокуратури; працює Кравцевич — людина попівського походження і т. д.

Нарешті, Грушевенко постійно брав участь у вечірках на квартирах ворогів народу. Здавалося б, що всього цього було досить, щоб партійна організація поставила питання про партійність Грушевенка. Але не хочуть тут цього зробити, лише наважившись, і то з великим запізненням, висловити Грушевенкові політичне недовір'я.

Причини ті, що ряд комуністів всієї партійної організації не володіють якостями більшовицької непримиренності до ворогів і їхніх підсобників. Особливо показовим щодо цього є історія виключення з партії колишнього інструктора оргвідділу міськради — Борща. Після того, як на Борща було одержано викриваючі його матеріали, партійна організація вирішили командирувати комуніста для з'ясування його обличчя по місцю вступу до партії. Надіслали Мисенка. Мисенко встановив, що Борщ двічі виключався з партії, що це людина, якої жодної хвилини не слід тримати в партії. Але збори беруть привезені незаперечні матеріали під сумнів і ухвалюють постанову про командирування іншого — Цвікевіча. Цвікевіч повертається знову з тими ж матеріалами й знову збори беруть їх під сумнів. Нарешті, надсилається втретє ціла бригада й лише після цього Борщ був виключений з партії.

В світлі всього цього стає ясним одне, що потрібні рішучі заходи по очищенню апарату міськради від негідних людей, висунувши на їх місце кращих, здібних організаторів, людей безмежно відданих справі партії Леніна—Сталіна. Без цього не можна чекати, що Запорізький район прийде підготовленим до виборів до Рад на основі нового виборчого закону.

І. ВІКТОРОВ

Червоне Запоріжжя. — 1937. — 22 вересня.

№ 121. АКТИ ПРО ВИКОНАННЯ ВИРОКУ "ТРІЙКИ" УНКВС ПО ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ СПІВРОБІТНИКАМИ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОННОГО ВІДДІЛУ НКВС

14 жовтня 1937 року

АКТ
1937 года, октября 14 дня. Гор. Мелитополь

Мы, нижеподписавшиеся, составили настоящий акт в том, что сего числа в 1 час, 40 минут приведен в исполнение приговор Тройки УНКВД (Протокол № 38 и предписание нач. УНКВД по Днепропетровской области от 10/X-37 года за № 1038719) **о расстреле:**

ПРИБА Эммануила Ивановича, 1899 года рожд.

Труп предан земле в гор. Мелитополе.

Настоящий акт составлен в 3-х экз.

Нач. Мелитопольской опергруппы НКВД
Лейтенант Государственной Безопасности (РЕЗНИКОВ)
Фельдегерь Мелитопольского Р/О НКВД (ПОПОВ)
Пом. Прокурора Мелитопольского Района (ИВАНЦОВ)

АКТ
1937 года, октября 14 дня. Гор. Мелитополь

Мы, нижеподписавшиеся, составили настоящий акт в том, что сего числа в 1 час, 42 минуты приведен в исполнение приговор Тройки УНКВД (протокол № 38 и предписание нач. УНКВД по Днепропетровской области от 10/X-37 года за № 1038719) **о расстреле:**

ЕДИГА Карла Рейнгольдовича, 1895 года рожд.

Труп предан земле в гор. Мелитополе.

Настоящий акт составлен в 3-х экз.

Нач. Мелитопольской опергруппы НКВД
Лейтенант Государственной Безопасности (РЕЗНИКОВ)
Фельдегерь Мелитопольского Р/О НКВД (ПОПОВ)
Пом. Прокурора Мелитопольского Района (ИВАНЦОВ)

АКТ
1937 года, октября 14 дня. Гор. Мелитополь

Мы, нижеподписавшиеся, составили настоящий акт в том, что сего числа в 1 час, 44 минуты приведен в исполнение приговор Тройки УНКВД (протокол № 38 и предписание нач. УНКВД по Днепропетровской области от 10/X-37 года за № 1038719) **о расстреле:**

РАММА Павла Александровича, 1903 года рожд.

Труп предан земле в гор. Мелитополе.

Настоящий акт составлен в 3-х экз.

Нач. Мелитопольской опергруппы НКВД
Лейтенант Государственной Безопасности (РЕЗНИКОВ)
Фельдегерь Мелитопольского Р/О НКВД (ПОПОВ)
Пом. Прокурора Мелитопольского Района (ИВАНЦОВ)

ДАЗО. — Ф. Р. — 5747. — Оп. 3. — Арк. 539—540.

№ 122. ЗІ СПОГАДІВ ГЕНЕРАЛА П. ГРИГОРЕНКА ПРО КАТУВАННЯ ПОЛІТВ'ЯЗНІВ У ТЮРМІ м. ЗАПОРІЖЖЯ

На початку 1938 року приїхав до мене Іван — мій старший брат. Пізно ввечері, коли вже заснула дітвора і дружина, він потяг мене в ванну і, відкривши воду, розповів, що тільки доба минула з того моменту, коли його випустили із запорізької слідчої тюрми НКВС. Заарештований він був місяць тому. Його кинули в камеру, буквально набиту людьми. З розмов він зрозумів, що це все "вороги народу", про яких мовилося на заводських і цехових зборах. Він працював на заводі комбайнів "Комунар" — у ливарному цеху, інженером. До цього "ворогів народу" ще не бачив. Зрозумівши, в яке потрапив оточення, він вирішив ізолюватися від нього. В розмови ні з ким не встрявав. Кілька днів твердо тримався. З жахом бачив, як заштовхували людей до камери після допитів, чув розповіді пошепки про те, як допитували. Потім викликали і його. Привели його в камеру слідчого о 8 годині вечора, вивели о 4 годині ранку. Його не допитували. Слідчий йому запропонував написати докладну автобіографію і залишив самого. У сусідній з ним камері катували людей. Братові було чути кожне слово, крик, стогін; крізь двері суміжних камер заходив у катівню слідчий, звідти виходили покурити і перепочити катівських справ майстри. Двері при цьому або залишалися незачиненими, або були напівпричинені. І брата не лишало відчуття присутності на тортурах. Коли брат повернувся від слідчого, до нього підповз чоловік, який щойно повернувся з "вистійки". "Вистійка" — це катування тривалим стоянням. Людину заштовхують у спеціальну шафу — нішу в стіні, прикриту міцними дверима. Зачинена в цій шафі людина може лише стояти. І навіть не може повернутися, змінити позу. Від браку повітря і втоми людина непритомніє і лантухом осідає вниз. Її приводять до тями і знову зачиняють. Від тривалого стояння циркуляція крові в ногах порушується, і вони страшенно набухають...

З такими ногами був і цей чоловік. Він заговорив пошепки: "Не бійтеся ви цих людей, я знаю, що ви думаєте: вони, мовляв, усі тут фашисти, вороги народу, а я потрапив сюди випадково, помилково... Я й сам так думав. Тепер знаю: ніяких ворогів тут немає. Але комусь для чогось треба примусити нас назвати себе ворогами народу". І він розповів про себе, про те, як його допитували. І цей чоловік — інженер "Запоріжсталі" — згодом підписав "зізнання", що він готував вибух на заводі... Ми просиділи з братом майже до ранку, і я все писав про вигадані диверсії, терор, шпіонаж, біографії цих "ворогів", тортури, що застосовувались до них, — звірське побиття, розчавлені пальці і статеві органи, опіки від цигарок на обличчі і тілі, тортури "вистійкою", світлом, спрагою...

Петро ГРИГОРЕНКО, В подполье можно встретить только крыс... Звенья. — Москва, 1997 г. — С. 197—198.

Ксерокопія витягу з протоколу № 64 засідання політбюро ЦК ВКП(б) від 15 вересня 1938 року (постанова про передачу слідчих справ на розгляд Особливих трійок на місцях, про негайне виконання рішень трійок по першій категорії (розстріл) та ін.).

Всесоюзная Коммунистическая Партия (большевиков) ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ

№ П64/22

15 сентября 1938 г.

Т.т. Хрущеву, Вышинскому;
Обкомам, Крайкомам ЦК Нацкомпартий.

Выписка из протокола № 64 заседания Политбюро ЦК от ____ 193__ г.

Решение от 15.IX.38г.

22.- Вопрос НКВД.

1. Принять предложение НКВД о передаче оставшихся нерассмотренных следственных дел на арестованных по к.р. национальным контингентам, согласно приказов НКВД СССР № № 00485, 00439 и 00593 - 1937 года и № № 802 и 826 - 1938 года, на рассмотрение Особых Троек на местах.

2. Особые тройки образуются в составе: первого секретаря обкома, крайкома ВКП(б) или ЦК нацкомпартий, начальника соответствующего Управления НКВД и Прокурора области, края, республики.

В Украинской и Казахской ССР и в Дальне-Восточном крае Особые тройки создаются по областям.

3. Особые тройки рассматривают дела в отношении лиц, арестованных только до 1-го августа 1938 года и заканчивают работу в 2-х месячный срок.

4. Дела на всех лиц, указанных нац.к.р.контингентов, арестованных после 1-го августа 1938 года направлять для рассмотрения в соответствующие судебные органы, по подсудности (Военные трибуналы, линейные и областные суды, Военную Коллегию Верховного Суда), а также на Особое Совещание при НКВД СССР.

5. Предоставить право Особым тройкам выносить приговора в соответствии с приказом НКВД СССР № 00485 от 25-го августа 1937 года по первой и второй категориям, а также возвращать дела на доследование и выносить решения об освобождении обвиняемых из под стражи, если в делах нет достаточных материалов для осуждения обвиняемых.

6. Решения Особых троек по первой категории приводить в исполнение НЕМЕДЛЕННО.

СЕКРЕТАРЬ ЦК И. Сталин

№ 123. ЗВЕРНЕННЯ МЕШКАНКИ м. ОРІХОВА МАЄВСЬКОЇ О. В, ДО Й. СТАЛІНА З ПРОХАННЯМ ПЕРЕГЛЯНУТИ СПРАВУ РЕПРЕСОВАНОГО ЧОЛОВІКА

19 квітня 1938 року

ЗАЩИТНИКУ ТРУДЯЩИХСЯ тов. СТАЛИНУ
Маевской Александры Васильевны, проживающей в г. Орехове, Днепропетровской области, УССР, улица 1 мая, дом 18.

ЗАЯВЛЕНИЕ

Дорогой Иосиф Виссарионович!

Обращаюсь к Вам с мольбой о помощи. В первых числах апреля месяца 1938 года Ореховским райотделом УГБ-НКВД, Днепропетровской области, был произведен массовый арест учителей Ореховского района. 7 апреля с. г. был арестован мой муж, учитель Ореховской 2-ой НСШ Маевский Борис Юрьевич, 1906 года рождения, по национальности украинец. С начала учебного года вел первую группу, а последние два месяца до ареста был переведен учителем математики 5 и 6 групп.

Я уверена и ручаюсь жизнью, что со стороны Маевского никакой вины нет. Маевский имеет двенадцатилетний рабочий стаж, при чем с 1928 года по день ареста беспрерывно учительствовал. Маевский воспитан и выучен Советской властью. Никакой вредительской работы никогда не вел, ни в каких бандах и организациях не участвовал. Под судом и следствием не был. Любил свое дело и все время уделял лишь школе, а также дома подготовлялся к окончанию заочного учительского института. Знакомства ни с кем не вел и нигде не бывал. Последними его словами, обращенными при аресте ко мне, были: "Я знаю, что я ни в чем не виноват и я уверен, что я вернусь".

Я уверена, что Маевский мог быть арестован только по клевете врагов, старающихся спасти себя и предать невинных честных людей. Жизнью своей Маевский был всегда доволен, материально был обеспечен, благодаря Вашей заботе о трудящихся, гордился званием советского учителя и лучшего ничего не желал.

9 апреля мне было разрешено свидание с Маевским, который в состоянии безумия, схватившись руками за голову, выкрикнул: "Я ни в чем не виноват, но я иначе не мог". Но недоконченная фраза была прервана присутствовавшим при нашем свидании милиционером. Я ушла с сомнением, что Маевский в минуту отчаяния мог взять на себя незаслуженную вину.

Умоляю Вас вмешаться в это дело и поручить через прокурорский надзор проверить материал обвинения Маевского, допросить его и установить правдивость его показаний.

Несмотря на неоднократные мои обращения к местным организациям, никто не откликнулся на мою просьбу проверить дело обвинения Маевского. Тогда я обратилась в Днепропетровскую областную Прокуратуру, где встретила бездушное отношение к живым людям. Это меня окончательно морально убило и не найдя нигде помощи, я решила обратиться к Вам, будучи убеждена, что Вы не оставите мою просьбу нерассмотренной.

Я принадлежу к числу трудящихся, работаю с 16-ти лет, имею двенадцатилетний рабочий стаж, благодаря заботе Правительства, получила среднее образование, что дало мне возможность жить хорошо.

Все трудящиеся ждут праздника 1 мая, а мы, оклеветанные врагами, должны страдать. Я убеждена, что правосудие должно взять верх над клеветой врагов. Веря в правосудие, я убеждена, что вы спасете ни в чем не виновного и оклеветанного врагами Маевского и дадите нам возможность, честно работая вместе со всеми трудящимися, строить прекрасное будущее, а врагов, оклеветавших нас, привлечь к ответственности.

А. МАЕВСКАЯ

ДАЗО. — Ф. Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 412. — Арк. 245.

№ 124. ЛИСТ ІЗ ТЮРМИ КОЛИШНЬОГО ДИРЕКТОРА БЕРДЯНСЬКОЇ ШКОЛИ № 3 П. Г. ШКАРУБИ ДО ДРУЖИНИ

Не пізніше 24 квітня 1938 року

Полюшка! Тебе покажется странным мое письмо, но ничего не поделаешь... Вот только сегодня представилась возможность написать тебе несколько слов. Как тебе известно, меня взяли 14.01.38 г. и до сих пор я нахожусь под следствием, а за что — и сам не знаю.

Обвиняют меня вот в чем, — мол, я являюсь членом Украинской националистической организации, которая ставит своей целью отделить Украину от СССР путем террора. Обвиняют меня по статье 54-8-II Уголовного кодекса.

В том, что я являюсь членом вышеуказанной организации указывает и подтверждает Топчий, — эта сволочь. По его указанию меня и арестовали. Он говорит, что я знаю каких-то Струца и других.

Пойми, Полечка, и знай, что я не виновен ни в чем и тем более в этом. Я никогда не был и не мог быть украинским националистом. Никаких Струцов, а также и Топчия я не знаю.

Держался, вернее, сопротивлялся я очень долго до 3.04.38 г., а сейчас не знаю, что мне будут предлагать. В больнице я был 2 раза. Один раз после побоев и пыток, второй раз после длительной голодовки (24 дня). Перенес 8 допросов с пытками. Словом, то, что я пережил, не подлежит описанию. Это останется для меня на всю жизнь жутким воспоминанием с болезненными последствиями. Кушанье получаю, оно мне досталось очень дорого и здорово помогает.

Полечка! Интересно поговорить с первым секретарем РПК о мне как о члене партии. Ведь Топчий показал на меня с такой злобой и ненавистью. Показал, чтобы привлечь невинного и сделать его врагом. Эта сволочь способна на все. Я же здесь абсолютно бессилен, все мои показания не принимаются во внимание. О том, что ты получила письмо это — ты пришлешь мне пачку папирос в 65 коп.

Береги, Полюшка, дочь. Я все же имею надежду на то, что увижусь с тобой. Меня просто оклеветали и сделали врагом. Эта несуразица должна раскрыться, но когда — этого я не знаю.

Остаюсь жив, за здоровье не спрашивай.

Привет всем, всем! Целую всех. Жму тебе руку, целую крепко, крепко.

Твой Петро

Будь осторожна. Я не расписываюсь — боюсь. В другой раз подробнее напишу.

О полученном письме молчи — никому.*

ДАЗО. — Ф. Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 661. — Арк. 56—58.

№ 125. З ПРОТОКОЛУ № 82 ЗАСІДАННЯ "ТРІЙКИ" УНКВС ПО ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ПРО ЗАСУДЖЕННЯ ДО ВИЩОЇ МІРИ ПОКАРАННЯ 12-х ЖИТЕЛІВ м. ЗАПОРІЖЖЯ ТА АКТ ПРО ВИКОНАННЯ ВИРОКУ

10 травня 1938 р.

С Л У Ш А Л И :

10) Дело Запорожского горотдела НКВД № 70594 по обвинению:

1) ТОЛОЧКО Семена Ивановича, 1896 г. рожд., русского, урож. г. Николаевка Сталинградской области, бывш. кулака, в прошлом служившего офицером в деникинской армии, до ареста работавшего бухгалтером на "Запорожстали".

* 25 квітня 1938 року трійка УНКВС по Дніпропетровській області засудила Петра Григоровича Шкарубу до розстрілу. Вирок виконано в м. Дніпропетровську 21 травня 1938 року.

2) ПАНЧЕНКО Ивана Сергеевича, 1887 г. рожд., украинца, урож. г. Мостового, Мостовского р-на Одесской области, б. кулака, в 1931 г. судимого за к-р деятельность, до ареста работавшего бухгалтером УТОГа.

3) УЖВЫ Андрея Никаноровича, 1890 г. рожд., украинца, урож. с. Чумаки, Томаковского р-на Днепропетровской области, б. кулака, судимого, до ареста работавшего прессовщиком на заводе *'Запорожсталь".

4) УВАРОВА Антона Михайловича, 1890 г. рожд., русского, урож. с. В. Серогозы того же района Днепропетровской области, б. кулака, до ареста работавшего слесарем на заводе ферросплавов в г. Запорожье.

5) КУЛИКОВА Афанасия Кузьмича, 1877 г. рожд., русского, урож. д. Семичасная Свердловского р-на Орловской области, б. кулака, раскулаченного, судимого, до ареста работавшего кочегаром на шамотно-динасовом заводе.

6) МАКСИМОВА Кузьму Яковлевича, 1891 г. рожд., украинца, урож. с.Садовое Георгиевского р-на Харьковской области, б. кулака, до ареста работавшего машинистом на "Запорожстали"

7) ШРАМКО Михаила Яковлевича, 1889 г. рожд., украинца, урож. с. Перекопаевка Роменского р-на Полтавской обл., б. кулака, раскулаченного, до ареста работавшего машинистом компрессора "Запорожстали".

8) ТАРАНА Даниила Федоровича, 1908 г. рожд., украинца, урожд с. Сероухнова Витляевского р-на Николаевской обл., быв. кулака, до ареста работавшего пожарником на "Запорожстали".

9) ЕРОХИНА Андрея Никитовича, 1905 г. рожд., русского, урож. с. Носово Таганрогского р-на СКК, б. кулака, б. члена ВКП(б)У, исключенного за сокрытие соцпрошлого, до ареста работавшего вальцовщиком на "Запорожстали".

10) МАТРЕНИНА Ивана СЕМЕНОВИЧА, 1888 г. рожд., украинца, урож. с. Веселое того же р-на Днепропетровской области, б. кулака, судимого, до ареста работавшего десятником на "Запорожстали".

11) ГОВОРУХИ Сергея Александровича, 1901 г. рожд., украинца, урож. с. Балки Васильевского р-на Днепропетровской обл., до ареста работавшего смазчиком на "Запорожстали".

12) МАЖАРЫ Архипа Васильевича, 1905 г. рожд., украинца, урож. с. Каменка-Павловка Апостоловского р-на Днепропетровской области, б. кулака, до ареста работавшего слесарем на "Занорожстали".

Обвиняются в том, что являлись участниками ликвидированной контрреволюционной кулацко-повстанческой диверсионной организации на комбинате "Запорожсталь", заложенной (так в тексті — ред.) быв. офицером белой армии, сыном кулака ТОЛОЧКО и агентом польской разведки СЕРГИЕНКО.

Участники организации ставили своей целью поднять вооруженное восстание в момент нападения на СССР, проводили подрывную работу в цехах комбината "Запорожсталь", а также вели к-р агитацию среди рабочих с целью вызова недовольства и дискредитации мероприятий партии и правительства.

П О С Т А Н О В И Л И :

1) ТОЛОЧКО Семена Ивановича
2) ПАНЧЕНКО Ивана Сергеевича
3) УЖВУ Андрея Никаноровича
4) УВАРОВА Антона Михайловича
5) КУЛИКОВА Афанасия Кузьмича
6) МАКСИМОВА Кузьму Яковлевича
7) **ШРАМКО** Михаила Яковлевича
8) ТА.РАНА Даниила Федоровича
9) ЕРОХИНА Андрея Никитовича
10) МАТРЕНИНА Ивана Семеновича
11) ГОВОРУХУ Сергея Александровича
12) МАЖАРУ Архипа Васильевича —

РАССТРЕЛЯТЬ.

Все лично им принадлежащее имущество конфисковать.

ВЕРНО: **СЕКРЕТАРЬ ТРОЙКИ** **(підпис нерозбірливий. Печатка)**

АКТ

г. Запорожье, июня 13 дня 1938 года

Мы, нижеподписавшиеся: Начальник Запорожского Горотдела НКВД старший лейтенант Государственной безопасности ВОЛЬСКИЙ и комендант ГОРОТДЕЛА НКВД ДОРОВ составили настоящий акт в том, что сего числа в 23 часа приведен в исполнение приговор — высшая мера наказания — расстрел — над осужденными решением Тройки Управления НКВД по Днепропетровской области —

1. ТОЛОЧКО Семеном Ивановичем	1896 г. рожд.
2. ПАНЧЕНКО Иваном Сергеевичем	1887 -"-
3. УЖВОЙ Андреем Никаноровичем	1890 -"-
4. УВАРОВЫМ Антоном Михайловичем	1890 -"-
5. КУЛИКОВЫМ Афанасием Кузьмичем	1877 -"-
6. МАКСИМОВЫМ Кузьмой Яковлевичем	1891 -"-
7. ШРАМКО Михаилом Яковлевичем	1889 -"-
8. ТАРАН Даниилом Федоровичем	1908 -"-
9. ЕРОХИНЫМ Андреем Никитовичем	1905 -"-
10. МАТРЕНИНЫМ Иваном Семеновичем	1888 -"-
11. ГОВОРУХОЙ Сергеем Александровичем	1901 -"-
12. МАЖАРОЙ Архипом Васильевичем	1905 -"-

(Протокол № 82 от 10 мая 1938 года).
Тела преданы земле.
Акт составлен в 4-х экз.

НАЧАЛЬНИК ЗАПОРОЖСКОГО ГОРОТДЕДА НКВД
СТАРШИЙ ЛЕЙТЕНАНТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
ВОЛЬСКИЙ (підпис)
КОМЕНДАНТ ГОРОТДЕЛА НКВД ДОРОВ (підпис)

ДАЗО. — Ф. Р — 5747. — Оп. 3. - Спр. № 21. — Арк. 239.

№ 126. КСЕРОКОПІЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПРО НЕРОЗГОЛОШЕННЯ, ЯКЕ ДАВАЛОСЯ ТИМИ, КОГО ЗВІЛЬНЯЛИ З-ПІД ВАРТИ

ПОДПИСКА

Я, нижеподписавшаяся, _____

_____

даю настоящую подписку в том, что обязуюсь не разглашать то, что видела и слышала во время содержания под стражей.

За нарушение данной мною подписки мне об'яснено, что я буду привлечена к уголовной ответственности, в чем и расписываюсь.

Подпись _____

Подписку отобрал _____

" "....1938 г.

ДАЗО. — Ф. Р — 5747. — Оп. 3.— Спр. 483. — Арк. 21.

№ 127. ВИПИСКА З АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ ПРО НЕЗАКОННІ МЕТОДИ ВЕДЕННЯ СЛІДСТВА СПІВРОБІТНИКАМИ НКВС

1937—1938 рр.

В Запорожском отделе НКВД существовала камера № 8, рассчитанная на шесть человек. Камера не имела окон, зато отапливалась как парильня, В нее набивали по 30—40 человек. Вентиляции в камере не было. Следователи перекрывали и единственное отверстие, к которому заключенные прижимались вдохнуть воздух. От испарений в камере накапливалась вода. В результате у людей опухали ноги, появлялись нарывы. От переутомления люди умирали. Систематически следователи заходили в камеру и выкрикивали: "Кто хочет дать показания, поднимите руки". Почти поголовно все выражали дать "чистосердечные" показания... Сломленные физически и морально люди, понимая, что жить им осталось недолго, заявляли следователю: "пишите, что угодно, я подпишу".

ДАСБ України, фонд кримінальних справ. — Спр. II — 7148, т. 2. — Арк. 84, т. 5. — Арк. 391.

...таким методом (одержання зізнань — ред.) являлось содержание арестованных в камере № 8 и № 9 в тюрподе горотдела, не отвечающих по своим качествам элементарным условиям содержания. 8-я камера не имела окон, 9-я тесная и при содержании в них 20—25 человек и больше арестованных в каждой, они эти камеры, превращались в "парилки", а если учесть, что арестованные в них в большинстве стояли, то достаточно было пребывания в такой камере в течение нескольких часов дня получения желаемых показаний...

ДАЗО. Ф. Р — 5747, — Оп. 3. — Спр. 730. — Арк. 76.

...вместо допроса вели предварительную беседу с арестованным, ввод его в курс существа вопроса, т. е. арестованному объявляли, участниками какой а/с (антисоветской — ред.) организации он является, с кем связан, кем завербован и пр., а затем арестованный, если сразу не подтверждает выдвигаемых обвинений, направляется для содержания в 8-ю камеру или вначале в одну из комнат для стойки (в IV отд. такими были 2 и 5) и через несколько часов арестованный подавал заявление, в котором признавал свое участие в организации и просил о вызове его на допрос для дачи показаний...

ДАЗО. — Ф. Р — 5747. — Он. 3. — Спр. 730. — Арк. 77.

...после такого заявления арестованного и повторного разговора с ним, в его отсутствии писался протокол (обычно, на машинке), вызывался арестованный, который и подписывал его..

Там само. — Арк. 77.

"Вопрос: по национальному признаку справки на арест составлялись?

Ответ: Была установка Успенского (нарком внутрішніх справ УРСР — ред.) о том, чтобы выбить базу у польской и немецкой разведок, поэтому надо арестовывать поляков и немцев независимо от того, достаточно ли на них материалов для ареста.

На этом основании при составлении справок на арест поляков и немцев доминирующую роль играла их национальность".

ДАСБ України, фонд кримінальних справ. — Спр. II — 7148, г. 1. — Арк. 115.

ЦК КП(б)У 15 сентября 1934 года принимает постановление "О работе Молочанского райкома партии Днепропетровской области'", в котором органам НКВД предписывалось провести мероприятия "по решительном}' освобождению района от антисоветских элементов, связанных с немецким фашизмом".

ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 348. — Арк. 89.

В 1937 році в Україні було заарештовано 30148 поляків, 16228 німців, у тому числі по Дніпропетровській області (до її складу входила територія нинішньої Запорізької області — ред.) поляків репресовано 3026 чол., німців — 3689 чоловік.

Державний архів СБУ. — Фонд кримінальних справ, — Спр. 31, 33, 35.

№ 128. З ШИФРОГРАМИ БЕРІЇ, ЩЕРБАКОВУ, МАЛЕНКОВУ, 3-й ЧАСТИНІ, СЕКРЕТАРЯМ ОБКОМІВ, КРАЙКОМІВ, ЦК НАЦКОМПАРТІЙ, НАРКОМАМ ВНУТРІШНІХ СПРАВ, НАЧАЛЬНИКАМ УНКВС ПРО ДОЗВІЛ НА ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ ДО ЗААРЕШТОВАНИХ

10 січня 1939 р.

ЦК ВКП(б) стало відомо, що секретарі обкомів, крайкомів, перевіряючи працівників НКВС, ставлять їм у провину застосування фізичного впливу на заарештованих, як щось злочинне. ЦК ВКП(б) роз'яснює, що застосування фізичного впливу в практиці НКВС було допущено з 1937 р. і дозволу ЦК ВКП(б). При цьому було вказано, що фізичний вплив допускається як виняток і притому щодо лише таких явних ворогів народу, які, використовуючи гуманний метод допиту, нахабно відмовляються видати змовників, місяцями не дають свідчень, намагаються загальмувати викриття тих змовників, що залишилися на волі, — отже продовжують боротьбу з радянською владою і в тюрмі...

ЦК ВКП(б) вважає, що метод фізичного впливу повинен обов'язково застосовуватись і надалі, винятково щодо явних ворогів народу, таких, що не роззброїлись, як цілком правильний і доцільний метод. ЦК ВКП(б) вимагає від секретарів обкомів, крайкомів, ЦК нацкомпартій, щоб вони при перевірці працівників НКВС керувались даним роз'ясненням.

Секретар ЦК ВКП(б)
Й. СТАЛІН

Труд. — 1997. — 17 жовтня.

№ 129. ЛИСТ УЧЕНИЦІ ФЕЛЬДШЕРСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ШКОЛИ м. БЕРДЯНСЬКА О. МАКСИМЮК ДО Й. СТАЛІНА З ПРОХАННЯМ РОЗІБРАТИСЯ З ДОЛЕЮ ЇЇ БАТЬКА, РЕПРЕСОВАНОГО У ГРУДНІ 1937 р.

27 травня 1939 р.

МОСКВА. КРЕМЛЬ
ИОСИФУ ВИССАРИОНОВИЧУ СТАЛИНУ

Я, Максимюк Ольга Ивановна, ученица-комсомолка 11 курса фельдшерской медицинской школы города Бердянска на УССР обращаюсь к Вам с своей просьбой по поводу своего отца Максимюк Ивана Степановича. Он репрессирован 9/XII — 37 года не известно за что и до этого времени сидит без никакого следствия в г. Днепропетровске на Украине.

Мой отец родился 1897 году в Польши и прожил там до 1915 года... Когда была война немцы выгнали зажгли ихнии поселения и они переехали на Украину, поселились в Запорожской области Гуляйпольский район село Воздвиженка... жили родители моего отца до 1920 года и потом уехали на родину... Отец мой остался сам жить на Украине... Он был уже семейным и... не захотел ехать на родину.

Он жил по квартирам до 1922 года работал сапожником... В 1930 году вступил в колхоз, работал один год конюхом кустарной артели. Работал хорошо... И 9/XII—37 г. его репрессировали и отправили в Днепропетровск и никакой передачи не принимают, а он нам через других людей переказывает что я сижу и сам не знаю за что. И все материалы поданы на него можно просто его уничтожили клеветники. Так что дорогой Иосиф Виссарионович я Вас очень прошу помогыте мне и не откажите в моей просьбе... И если мой отец виновник и куда будут высылать, то пускай нас всех детей забирут и вышлют, потому что нам негде жить. Нас четверо и возраст такой мне 17 лет потом сестра 14 лет и братья

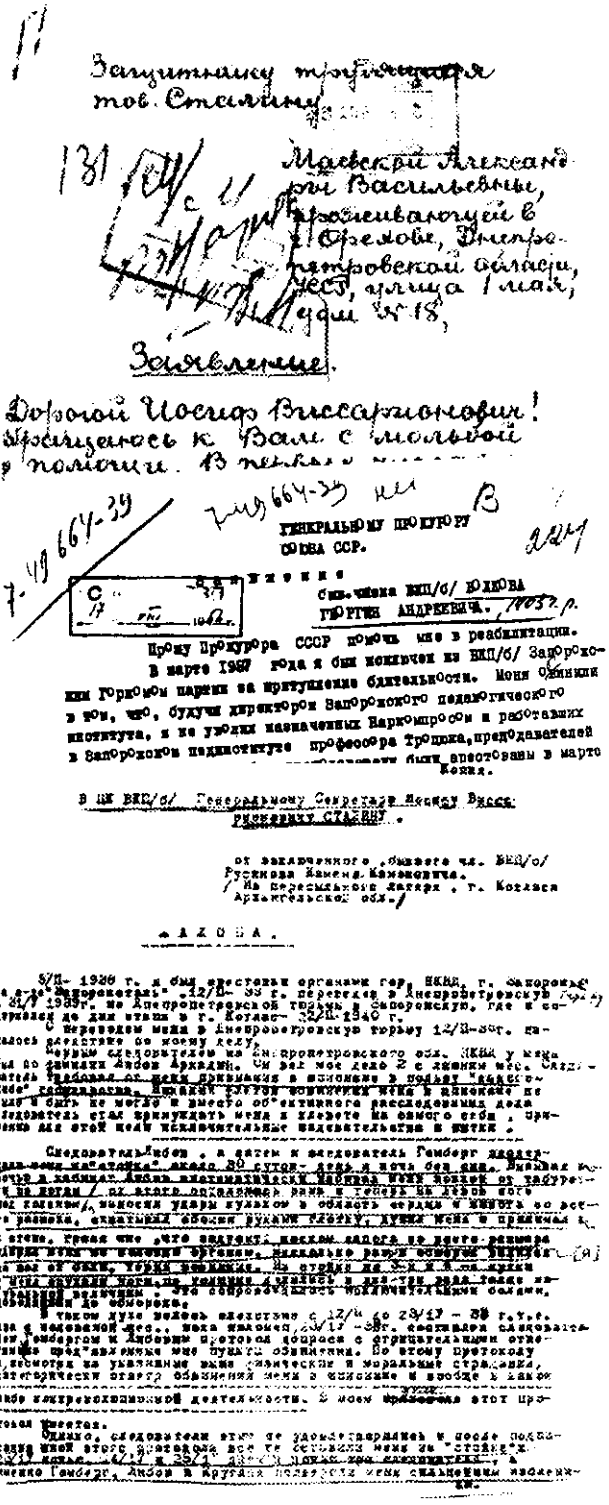

Защитнику трудящихся
тов. Сталину

Маевской Александры Васильевны,
проживающей в
Орехове, Днепропетровской области,
пос. улица 1 мая,
дом № 18,

Заявление.

Дорогой Иосиф Виссарионович!
Обращаюсь к Вам с мольбой
о помощи. В тяжелых

ГЕНЕРАЛЬНОМУ ПРОКУРОРУ
СОЮЗА ССР.

Заявление

бывшего ВИП/б/ ЮЛКОВА
ГЕОРГИЯ АНДРЕЕВИЧА, 1903 г.р.

Прошу Прокурора СССР помочь мне в реабилитации.
В марте 1937 года я был исключен из ВКП/б/ Запорожским горкомом партии за притупление бдительности. Меня обвинили в том, что, будучи директором Запорожского педагогического института, я по указке назначенных Наркомпросом и работавших в Запорожском пединституте профессора Троцина, преподавателей [illegible] были арестованы в марте 1937 года.

В ЦК ВКП/б/ Генеральному Секретарю Иосифу Виссарионовичу СТАЛИНУ.

от заключенного, бывшего чл. ВКП/б/
Русинова Ивана Ивановича,
/ Из Пересыльного Лагеря, г. Котласа
Архангельской обл./

З А Я В Л Е Н И Е.

5/II- 1938 г. я был арестован органами гор. НКВД, г. Запорожье по делу "Днепростали". 12/II- 38 г. переведен в Днепропетровскую тюрьму. 21/I 1939г. из Днепропетровской тюрьмы в Запорожскую, где и содержался до дня отъезда в г. Котлас- 22/II-1940 г.

С переводом меня в Днепропетровскую тюрьму 12/II-38г. началось детальное по моему делу.

Первым следователем из Днепропетровского обл. НКВД у меня был по данным делам Аркадий. Он вел мое дело 2 с лишним мес. Следователь требовал от меня признания в выполнении "задания" германского, японской разведок, которых я никогда не был и быть не могу и вместо объективного расследования дела следователь стал принуждать меня к клевете на самого себя, применяя для этой цели исключительные издевательства и пытки.

Следователь Либов, а затем и следователь Гамберг применяли ко мне систематически около 20 суток- день и ночь без сна. Выбивая из меня в кабинете Либов систематически ценные пытки: лишал меня на ночь / от этого распухали ноги и теперь их трудно согнуть/, наносил удары кулаком в область сердца и живота по всему телу, сильными обоими руками хлестал, душил меня и применял к этому, кроме чего, что называется насилием запора не дает- разными другими пытками, нигде больше равно описать невозможно. Все это от боли, терпеть невозможно. На второй день 5-го и 6-го числа у меня опухли ноги, на ночь [illegible] и для того чтобы не [illegible] различных [illegible] Либов и Гамберг [illegible] ко мне.

В таком духе велись допросы с 12/II по 28/IV - 38 г.г., а с последней дек., пока меня [illegible] 28/IV -38г. допрашивал следователь Гамберг и Либовым протокол допроса с отрицательными ответами предъявлялись мне лишь для подписи. По этому протоколу я, несмотря на указанные выше физические и моральные страдания, категорически отверг обвинения меня в сношении и вообще в какой либо контрреволюционной деятельности. В моем присутствии этот протокол не составлялся.

Однако, следователи этого не удовлетворились и после подписания мной второго протокола все те же самые пытки со стороны Гамберга, Либова [illegible] меня [illegible] Гамберг, Либов в крупных подробностях меня ознакомили [illegible]

Заяви і скарги залишалися без відповіді.

одному 9 лет, другому 1 год и 8 месяцев, а мать больная сердцем не в силах нас содержать и на нас всех работать, а я учуся мне трудно жить на стипендию, а мать не может помочь, мне условия плохие, а я молодая мне энергия учиться, да тяжело. Пока был отец мне и учиться было хорошо я всегда была отличницей, а теперь не могу спать, семья вся разбитая... а все-таки я учуся и стараюсь стать Советским медфельдшером.

И еще раз прошу Вас дорогой Иосиф Виссарионович помочь мне что б как скорей разобрали дело с отцом... Очень прошу Вас не откажите.

С комсомольским приветом, Ольга Максимюк.Мой адрес: УССР. Запорожская область город Бердянск улица Петровского дом № 65 кв. Л2 2.

МАКСИМ ЮК
Ольга Ивановна

27/V—39 года*.

ДАЗО. — Ф. Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 1031. — Арк. 31—37.

№ 130. СКАРГА ПОЛІТВ'ЯЗНЯ ЖУЛІНА І. Т. ДО ПРОКУРОРА СРСР ПРО ЗНУЩАННЯ НАД НИМ СПІВРОБІТНИКІВ НКВС

14 липня 1939 року

Верховному Прокурору Союза С.С.Р. от ЖУЛИНА Ивана Трофимовича, заключенного в СевУраллаге, Свердловской области, Санкинского отделения НКВД, л/п 29.

Максимюк Іван Степанович за рішенням НКВС СРСР і Прокурора СРСР 18.01.1938 р. був засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 січня 1938 року в м. Дніпропетровську.

ЖАЛОБА

В 1937 году я состоял членом колхоза с. Камышеватка, Бердянского района, Запорожской области, имени 25-тилетия Октября. Пятого ноября 1937 года ко мне на квартиру ночью приехала Раймилиция и с понятыми произвела у меня обыск, после которого, предъявив ордер, арестовала меня и отправила в г. Бердянск, где сидел с 7 ноября по 16 декабря.

В течение этого времени мне было сделано два допроса. На первом допросе 17.XI я заполнил анкету и услыхал предъявленное мне обвинение в контрреволюционной деятельности, которую я отрицал. Допрос продолжался 30 мин. Через неделю, 24 ноября, был учинен второй допрос, продолжавшийся без перерыва 8 дней. Допрос протекал в чрезвычайной обстановке: я принужден был все эти восемь дней стоять на ногах без права сидеть, без права пользоваться сном и отдыхом; для поддержания моей жизни мне давали ежедневно один раз пищу. В упорном отрицании моего участия в контрреволюционной деятельности агенты милиции и НКВД применяли ко мне острые меры воздействия: сбивали сильными ударами меня с ног, два милиционера меня лежачего начинали бить меня с двух сторон. Избитого, полумертвого подвешивали к потолку за ноги и в таком положении колотили кулаками в бока, спину, живот, голову, словом, куда попало. Избиения с небольшими перерывами, но зато с новыми вариациями продолжались все 8 дней до 30.XI включительно. После таких экзекуций во мне оставалось мало человеческого: израненый, избитый, с кровоподтеками, измученный нравственно, с потрясенной нервной системой, при громадном потере веса и при притуплении внешних чувств, с сильно опухшими ногами я в то время потерял всякий интерес к жизни и были моменты, что я потерял способность мыслить, был близок к сумасшествию. Но жизнь текла во мне. Не знаю из каких побуждений, но властители моего... решили оставить меня в живых. Помощник нач. райНКВД. Гальский обратил внимание на мой внешне нормальный вид и когда я ему сказал, что меня били и мучили на допросе, то он злобно ответил: "Не занимайтесь провокацией!" 30-го ноября мне дали очную ставку с двумя лицами, подавшими в НКВД на меня материал, это 1) Жиляков Николай и 2) Шмойлов Феодор Николаев, — члены одного со мной колхоза. Эти лица утверждали что: 1) Я восхвалял Тухачевского (когда, где и при каких обстоятельствах — неизвестно). 2) что я неспособствовал государственным мероприятиям (каким выразилось мое неспособствование этим мероприятиям — неизвестно). 3) Что я говорил: "Это не колхозы, а панщины" (когда, почему это говорилось — тоже неизвестно). 4) Что я говорил: "Если Германия, Италия и Польша нападут на нас, то мы пойдем пускать эшелоны под откос". Где и когда это говорилось, при каких обстоятельствах, о каких эшелонах, наших или чужих, — все это неизвестно. Известно лишь что ближайшая к нам железная дорога находится в расстоянии 40 километров. Следователь спросил этих двух лжесвидетелей, подтверждают ли они эти свои показания. Они конечно ответили утвердительно. Я же категорически отрицал правдивость этих показаний, признав их заведомой ложью. Следователь Гордие... написал протокол, которого мне не читал, но в том месте, где сказано что я отрицаю возлагаемые на меня преступления — я подтвердил своей подписью.

После свидания с этими свидетелями и подписания части протокола меня опять поставили в угол на стойку, где я стоял еще 1 и 2 декабря. Первого декабря помощ. начальника Гальский вызвал меня в свой кабинет и сразу же ударил меня кулаком три раза по лицу; я свалился и когда я опомнился и поднялся он предложил мне писать о своей контр-революционной деятельности. Я не вел никакой контр-революционной деятельности и потому не стал писать. Гальский ушел... на смену ему пришли 4 других агента НКВД и каждый бил меня по очереди, очевидно желая этим способом заставить меня писать. Но уходя эти 4-х опять явился помнач. НКВД Гальский и предложил мне писать признание в контр-революционной деятельности под его диктовку. Я приготовился писать, но в это время получил сильный удар кулаком по горлу, я свалился наземь и лишился чувств. Очнулся я в комнате следователя. Здесь Гальский предложил мне подписать показания свидетелей, каковые я до сих пор отрицал. Не видя никакого спасения из создавшегося положения я решил подписать ложные показания двух свидетелей. После этого я еще отстоял на стойке сутки, и 2 декабря меня отправили в камеру, где я почувствовал себя освобожденным от мытарств и уснул на 3-е суток. В половине декабря 1937 года я был отправлен в Днепропетровскую обл. тюрьму, в которой я пробыл до 29 января 1938 года, до дня этапа. Перед самым отправлением на этап мне было объявлено, что я осужден на 10 лет лишения свободы.

Кто дал такое решение и по какой статье — этого мне не сообщено.

До ареста я был председателем ревизионной комиссии колхоза "двадцатипятитысячников" Бердянского района. Во время ревизий мне приходилось обнаруживать злоупотребления некот. членов правления. Было дело о растрате 10000 произведенной бухгалтером, его помощн. и двумя кладовщиками. Давший обо мне в НКВД ложные показания Шмойлов сочинил обо мне ложь в отместку за сделанные мной и незаконно приписанные ему 150 трудодней. Другой свидетель Жиляков дал обо мне ложное показание в отместку за составляемые мной на него акты о незаконных действиях в колхозе.

На основании вышеизложенного прошу затребовать все мое дело и в связи с незаконными действиями райНКВД и милиции дать всему делу новое судебное рассмотрение.

14. VII.1939.

ДАЗО. — Ф. Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 244. — Арк. 88—90.

№ 131. ЛИСТ РЕПРЕСОВАНОГО ДО Й. СТАЛІНА ЗІ СКАРГОЮ НА НЕЗАКОННЕ ЙОГО ЗАСУДЖЕННЯ

18 липня 1939 року

Дорогой И. В. Не одбросьте мою прозбу... Районный начальник райНКВС Зилинский Михайловского р-на Днепропетровской области УССР приписывал мне, что я состоял членом Украинской контрреволюционной националистической организации. Иосиф Висарионович по большевицки пред вами заявляю что я не одного недругого приступления не делал это есть кливита наминя... классовыми врагами каковых я репресировал в дни гражданской войны в дни разверстки, в дни военного комунизма.

Я карал законом революции того времени... а сразу мне они нашли возможность отомстить... мне дала Днепропетровская тройка НКВД... 10 год.

Иосиф Висарионович, если Вы не развяжете это... и не выявите врагов классовых с партийным билетом в кармане, и работавших в органах Н.К.В.Д. Михайловского р-на и в области Днепропетровской не сможете мне освободить от клеветы и быть в рядах ВКП(б), то я обязан нести эту клевету.

Верте мне, лучи смерть чем быть... (далі слово нерозбірливе — ред.) мне от род 51. Сам я бедняк, родные бедняки кристяне.

Иосиф Висарионович, я луче любую смерть прийму, чем уступит классовому врагу прикрываемуся партбилетом комунистов большевиков.

Жду от вас... ответа.

З/к П-а — Иван Андреев[*]

18/VII-39 г.

ДАЗО. — Ф. Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 537. — Арк. 194—195.

№ 132. КОЛЕКТИВНА ЗАЯВА ГРОМАДЯН м. ЗАПОРІЖЖЯ ДО Л. БЕРІЇ ПРО НЕЗАКОННИЙ АРЕШТ МАКЛЕРА Я. Б.[**]

ПРИЕМНАЯ НКВД СССР 4.VIII.1939 г.

Не пізніше 4 серпня 1939 р.

Наркому НКВД СССР тов. Берия от членов ВКП(б) Маклер-Смириновой Е., Маклер Б. Б., Маклер Д. Б.

Убедительно просим вас обратить внимание на наше письмо и помочь нам. В 1910 году умер наш отец — рабочий дубильщик, мы остались шесть сирот с калекой неграмотной матерью. Старшей из нас было 11 лет, а младший родился в день похорон отца. Средства к существованию мы добывали

---

[*] Справжнє прізвище автора з етичних міркувань не називаємо (ред.).

[**] Маклер Яків Борисович, 1905 року народження, студент Промислової академії (м. Москва), арештований 9 травня 1937 року Головним управлінням державної безпеки. Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 жовтня 1939 року позбавлений волі до 8 років. Реабілітований Верховним судом СРСР 30 березня 1955 року.

до 1914 года тем, что просили подаяние, а мать ходила поденно кухарить к буржуазии. С юного возраста мы все начали работать по найму, испытав все "прелести" капиталистической эксплоатации детей и подростков. Лишь Великая Октябрьская революция дала нам жизнь, грамотность. С юного возраста мы все члены ВЛКСМ, а затем и члены ВКП(б). Все годы честно работали на тех участках, куда нас посылала компартия (красная армия, транспорт, село и т.д.). Никто из нас никогда не состоял в какой либо оппозиции. Мы всегда активно боролись с врагами нашей родины.

В 1936 г. в гор. Запорожье была разоблачена группа **врагов** из бывшего парт. и сов. руководства, а враги-клеветники, шкурники начали свое подлое дело. Нас всех оклеветали, что мы мол были в связи с врагами народа. Исходило это от работника НКВД **Сараєва и Клебанова, Таксара** (ныне арестованных), Я была Райздравинспектором, бывший старший лейтенант НКВД Сараев явился ко мне с требованием выселить дет. ясли со двора, где он живет, а у него ребенок пяти лет, негде играть ему, а жена его ссорится с работниками ясель. Он мне угрожал,кричал в присутствии члена **ВКП**(б) тов. **Демидовой** работницы ясель Козловой. На его антисоветский подход я ответила тем, что заявила в ГПК и парторгу НКВД.

Вскоре, по предложению Сараєва меня сняли с работы (без всякой мотивировки). В парторганизации поставили вопрос о пребывании в партии, но я в этой парторганизации 10 лет и меня не исключили, несмотря на то, что было письмо за подписью Сараєва с клеветническим материалом. Тогда Сараев бросает свои взоры на брата нашего Маклер Яков Борисовича, студента 4-го курса пром. академии им. тов. Сталина (раньше редактор газеты Днепростроя "Пролетарий Днепробуда"). На партактиве выступил начальник НКВД Джавахов (ныне арестован) и заявил: "Маклер Я. состоял в контрреволюционной организации, а в Запорожье его сестры, братья, их нужно взять под наблюдение" Нас всех немедленно по прямой директиве работников РГІК (ныне осужденных и Сараєва и Джавахова) исключили из рядов ВКП(б) с мотивировкой: "брат враг народа", а брат Маклер Я. Б. еще два месяца после нашего исключения учился и был членом ВКП(б). Брат, узнав о мотивировке нашего исключения, заявил у себя в парт. организации академии, что здесь приложена рука Сараєва и мы все вместе об этом написали лично тов. Сталину. В октябре 1937 года клеветники добились ареста брата нашего Маклера Я. Б. в Москве, оттуда он был направлен в Днепропетровскую тюрьму, где он содержится в заключении до настоящего времени. Его обвиняют в тех-же делах, что и до ареста, т. е. что он состоял в контрреволюционной организации. В то-же время парт. организация пром. академии посылала своих коммунистов в Запорожье проверить (во главе с тов. Меркуловым — Нарком черной металлургии), которые, проверив материал, не нашли даже данных для исключения из партии и исключили только после ареста.

Сейчас нам известно, что дело велось в Днепропетровском НКВД и базировалось исключительно на свидетельских показаниях лиц, ныне осужденных. В настоящее время, т. е. еще год тому нас всех после исторического Январского пленума ЦК ВКП(б) восстановили в рядах ВКП(б), вернули нам самое ценное в жизни и мы, как и будучи исключенными, заявляем, что наш брат Маклер Я. Б. никогда не состоял в контр, революционной организации и никаких контр, революционных актов не совершал, — это наглая клевета наших врагов. Это могут подтвердить ряд коммунистов, рабочих-стахановцев города Запорожья, где мы безвыездно живем с 1905 года.

По заявлению начальника Отдела НКВД Днепропетровска дело нашего брата Маклер Я. Б. еще 28 марта 1939 года направлено в Москву на рассмотрение Особого совещания.

Мы убедительно просим Вас, чтобы при рассмотрении дела было учтено наше заявление. Мы просим Вас оказать содействие дабы ускорить разбор дела, так как следствие ведется уже год и одиннадцать месяцев.

Е. СМИРНОВА-МАКЛЕР (Підпис)
Б. МАКЛЕР (Підпис)

Д. МАКЛЕР (Підпис)

г. Запорожье (областное), ул. Артема № 31, Смирновой Е.

ДАЗО. — Ф. Р. — 5747. — Оп. 3. — Спр. 98. — Арк. 37—37 зв.

№ 133. З ВИСТУПУ НА ОБЛАСНІЙ ПАРТІЙНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ НАЧАЛЬНИКА ЗАПОРІЗЬКОГО УПРАВЛІННЯ НКВС ПРО "ЗАСМІЧЕНІСТЬ" КОНТРРЕВОЛЮЦІЙНИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ УСТАНОВ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Березень 1940 р.

У деяких (у тому числі й у нас тут в Запоріжжі) склалась така думка в період організації нашої області, що, мовляв, НКВС уже відіграв спою роль і може на цьому до певної міри заспокоїтись. Деякі такі розумники, як Чернишов (у минулому директор заводу № 29), Сьомій — парторг ЦК ВКП(б) на цьому ж заводі... мені говорили "прибери, будь ласка, оперуповноваженого, який обслуговує завод № 29, тому що він заважає нам працювати, не дозволяє правильно працювати заводу...". Я тоді ж сказав, шо ця справа не пройде. Замість одного, я додам іуди декількох (оперуповноважених)... Запорізька область, як ніяка інша з областей, засмічена у своєму складі контрреволюційними й націоналістичними елементами. Візьмемо, наприклад, Мелітополь. У цьому місті 79 попів, дві церкви, декілька сотень монахів і всякої наволочі. При цьому ця наволоч не просто риє канави, а сидить бухгалтерами, постачальниками, продавцями і т. п.

ДАЗО. — Ф. П — 102. — Оп. 1. — Спр. 218. — Арк. 187—188.

№ 134. СКАРГА ПОЛІТВ'ЯЗНЯ К. К. РУСІНОВА Й. СТАЛІНУ НА СПІВРОБІТНИКІВ НКВС, ЯКІ ЗНУЩАЛИСЯ НАД НИМ ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ СЛІДСТВА

10 травня 1940 р.

В ЦК ВКП(б) Генеральному Секретарю Иосифу Виссарионовичу СТАЛИНУ от заключенного, бывшего чл. ВКП(б) Русинова Камена Каменовича. (Из пересыльного лагеря, г. Котлас Архангельськой обл.).

ЖАЛОБА

8/II—1938 г. я был арестован органами гор. НКВД, г. Запорожье на з-де "Запорожсталь". 12/II-38 г. переведен в Днепропетровскую тюрьму, держался до дня этапа в г. Котлас — 22/II-1940 г

С переводом меня в Днепропетровскую тюрьму 12/II-38 г. началось следствие по моему делу.

Первым следователем из Днепропетровского обл. НКВД у меня был по фамилии Либов Аркадий. Он вел мое дело 2 с лишним мес. Следователь **требовал от меня признания** в **шпионаже в пользу "какого-либо" государства.** Никаких фактов обвинения меня в шпионаже не было и быть не могло и вместо объективного расследования дела следователь стал принуждать меня к клевете на самого себя, применив для этой цели исключительные издевательства и пытки.

Следователь Либов, а затем и следователь Гомберг **продержали меня на "стойке" около 30 суток — день и ночь без сна. Вызывая ночью в кабинет Либов систематически избивал меня ножкой от табуретки по ногам (от этого осталась рана и теперь на левой ноге под коленом), наносил удары кулаком в область сердца и живота со всего размаха, схватывал обоими руками глотку, душил меня и прижимал к стене, грозя мне, что задушит; носком сапога со всего размаха ударял меня по половым органам. Несколько раз я в обморок валился на пол от боли, теряя сознание. На стойке на 3-й и 4-е сутки у меня опухали ноги, по толщине делались в два-три раза толще натуральной величины. Это сопровождалось исключительными болями, доводящими до обморока.**

В таком духе велось следствие с 12/II до 23/IV-38 г. т. е. два с половиной мес. пока наконец

23/IV—38 г. составлен следователем Гомбергом и Либовым протокол допроса с отрицательными ответами на предъявленные мне пункты обвинения. По этому протоколу я, несмотря на указание выше физические и моральные страдания, **категорически отверг обвинения меня в шпионаже и вообще в какой либо контрреволюционной деятельности.** В моем деле этот протокол имеется.

Однако, следователи этим не удовлетворились и после подписания мной этого протокола **все же оставили меня на "стойке" и 23/IV ночью, 23/IV и 25/IV днем и ночью три следователя, а именно Гомберг, Либов и Кругляк подвергли меня сильнейшим избиениям.**

Кругляк одним ударом выбил мне два зуба, рот залился кровью. Либов снова бил по сердцу, по животу, снова душил меня и снова бил носком сапога по половым органам. Гомберг и Кругляк со всего размаха били меня кулаком по голове и лицу. Все это повторялось днем и ночью по несколько раз. Если я падал на пол, изнемогая от побоев и головокружения, то меня со всей силой на полу избивали ногами, обливали холодной водой и если сам не поднимался, то приказывали поднять надзирателю.

Это сопровождалось криками, руганью и всякими оскорблениями. Однако, пользуясь моим тяжелым моральным состоянием, производились угрозы и запугивания меня. Все время меня уговаривали, что я должен пожалеть своих детей и жену, которые будут арестованы и подвергнуты издевательствам, еще более худшим чем я, если не будет с моей стороны так называемых показаний.

Следователь Либов говорил: "я завтра приведу сюда твою жену и дочку (дочке было тогда 14 лет), и на твоих глазах Гомберг будет е... твою жену, а я твою дочку блядушку, а если ты (т. е. я) не хочешь этого, то пиши, что ты шпион".

Сначала я много раз говорил следователю: "где же ваша коммунистическая совесть, разве вы коммунисты, я буду жаловаться в ЦК партии", но Либов и Кругляк отвечали на это избиением меня и словами, что: **"мы, мол, сами ЦК и вашими жалобами заднюю часть подтираем, а дальше они не дойдут".**

Вспомнил тогда, в те минуты, я рассказ одного арестованного, сидящего со мной в 8-й камере Днепропетровской тюрьмы, по фамилии Авдиенко Александр, кажется Магдалиновского района Днепропетровской области (впоследствии пошел на свободу, адрес его забыл, но вспомнить можно), который говорил, что тот же мой следователь приехал в их район и производил там над ним следствие в одном домике, в кабинете, окно которого выходило на улицу и было не закрытым. Либов вызвал дочку Авдиенко (ей было 14 лет) к себе, чтобы она смотрела на отца в то время, когда Либов издевался над ним. Когда отец услыхал плач дочки и крик: «папа, папочка», он зарыдал, слезы полились градом, а Либов ему в ответ говорил: "вот видишь эту маленькую блядушку, это я ее пригласил, чтобы вые... на твоих глазах, если не дашь показания".

Вся эта жуть кружила мне голову, я потерял самообладание, стал безразличным и невменяемым и 25/IV ночью сказал: "пишите, что я шпион, я подпишусь". Следователь Гомберг состряпал протокол, прочитал кое какие места в нем. Я запомнил только, что, якобы в Москве ходил в Болгарское консульство и, имея намерения перевести свою мать из Болгарии, продался из-за этого консульству. Следователь спросил, кто там мог завербовать меня, я ответил ему: "напишите какую нибудь болгарскую фамилию, вот например фамилия Юрданов может подайти". Он записал, что меня в консульстве якобы завербовал Юрданов, а за это он, мол, обещал мою мать перевести из Болгарии в СССР ко мне. Больше я ничего не знал, что было написано в этом протоколе и только значительно позже меня следствие ознакомило с полным содержанием протокола...

ДАЗО. — Ф. Р — 5747. — Оп. — 3. — Спр. 293. — Арк. 96—97.

№ 135. З ПРОТОКОЛУ ЗАСІДАННЯ БЮРО МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО МІСЬКПАРТКОМУ ПРО ВИКОНАННЯ НАРОДНИМ СУДОМ УКАЗУ ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР ВІД 26.06.1940 р. ПРО ПІДВИЩЕННЯ ТРУДОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ

17 вересня 1940 р.

По 1-й дільниці нарсуддя тов. Заварський засудив Литвиненко (швейна фабрика) за прогул в 1 день до 3 місяців примусових робіт з утриманням 25%, а Білоусова (РПС) за запізнення на 30 хв. до 5 місяців примусових робіт з утриманням 20%.

По 2-й дільниці нарсудця тов. Кім за запізнення тов. Савченка (насосно-компресорний завод) на 1 год. 20 хв. засудив до 3 місяців з утриманням 10%, а Гоманюту (той же завод), який запізнився на 30 хвилин, засудив до 3 місяців з утриманням 20%.

По 3-й дільниці нарсудця тов. Забіяка засудив Шумєєву І. У. за запізнення на 25 хвилин до 6 місяців з утриманням 25%, а Букреєва Н. А. за стіл на посту в п'яному вигляді також до 6 місяців з утриманням 20%.

ДАЗО. — Ф. П – 3. — Оп. 1. — Спр. 28. — Арк. 98.

№ 136. НАКАЗ НАРОДНОГО КОМІСАРА ВНУТРІШНІХ СПРАВ СРСР № 001354 ПРО ПЕРЕСЕЛЕННЯ НІМЦІВ З РЯДУ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ

23 вересня 1941 р.
Цілком таємно

Виконуючи постанову державного Комітету Оборони від 22 вересня ц. р. про переселення німців із Запорізької, Сталінської та Ворошиловградської областей, наказую:

1. Командирувати у вказані області для проведення операцій таких оперативних працівників НКВС СРСР і НКВС Української РСР: начальника 1 відділу 2-го управління НКВС СРСР майора д. б. т. Тимофєєва, заст. начальника відділу 3 управління НКВС СРСР ст. лейтенанта д. б. Шубнякова, заст. начальника 1 УМ НКВС СРСР ст. майора міліції Антонова, начальника відділення ТУ НКВС капітана д. б. Буторова, ст. оперуповноваженого ст. лейтенанта д. б. Гулякевича, ст. оперуповноваженого лейтенанта д. б. Ставєєва, начальника МПВО НКВС УРСР полкового комісара Гребченка, заст. наркома внутрішніх справ УРСР майора д. б. Ратушного, заст. начальника 2 управління НКВС УРСР лейтенанта д. б. Сапожникова.

2. Покласти відповідальність за підготовку і проведення операцій на таких оперативних працівників: Запорізька область — майора д. б. Тимофєєва, полкового комісара Гребченка, капітана д. б. Лізонова; Сталінська область — майора д. б. Ратушного, ст. лейтенанта д. б. Шубнякова, капітана д. б. Зачепу; Ворошиловградська область — ст. майора міліції Антонова, капітана д. б. Марковського, лейтенанта д. б. Сапожникова.

3. Перелічених товаришам. прибувши на місця, організувати дільничні трійки по проведенню операції.

4. Операцію почати:

а) в Запорізькій області з 25 вересня і закінчити 2 жовтня ц. р.

б) в Сталінській та Ворошиловградській областях з 25 вересня і закінчити 10 жовтня ц. р.

5. Для проведення операції по переселенню заст. наркома тов. Обручникову командирувати: в Запорізьку область — 300 співробітників НКВС і 500 працівників міліції, в Сталінську область — 250 співробітників НКВС і 1000 працівників міліції, у Ворошиловградську область — 50 співробітників НКВС і 200 працівників міліції. 6. Для забезпечення операції по переселенню військами НКВС генерал-майору Аполлонову командирувати: у Запорізьку область — 2500 червоноармійців, у Сталінську область — 200, у Ворошиловградську область — 300 червоноармійців.

7. Заст. наркома Обручникову і генерал-майору Аполлонову забезпечити направлення і прибуття до місця призначення тих, кого командирували у Запорізьку область, не пізніше 25 вересня і в інші — 27 вересня.

8. Попередити весь оперативно-чекістський склад, що у випадках виникнення звоніканння, антирадянських виступів або збройних зіткнень вжити рішучих заходів по їх ліквідації.

9. У випадку відмови окремих членів сім'ї, які підлягають переселенню, виїхати до місця розселення, таких осіб заарештувати і перевезти на місце розселення примусово.

10. При проведенні операції керуватися поданою при цьому інструкцією про переселення німців.

11. Керівникам операції по областях про хід операції, починаючи з 25-го вересня, щоденно доповідати в НКВС УРСР, яким підсумовані зведення по областях доносяться в НКВС СРСР.

12. Моєму заступнику комісару державної безпеки 3-го рангу тов. Серову вести спостереження і контроль за організацією і ходом виселення німців із вказаних областей.

Народний комісар внутрішніх справ Союзу РСР
Генеральний комісар державної безпеки Л. БЕРІЯ

БУГАЙ М. Ф., За повідомленням НКВС СРСР були переселені... К. — 1992. — С. 22—23.

№ 137. З ПОСТАНОВИ ВАСИЛІВСЬКОГО РК КП(б)У ТА ВИКОНКОМУ РАЙРАДИ ПРО РЕПРЕСІЇ ДО САБОТАЖНИКІВ ХЛІБОЗАГОТІВЕЛЬ

3 грудня 1943 р.

Саботажники хлібозаготівель... є найлютіші вороги Батьківщини і у відношенні до цих ворогів батьківщини, як до цього зобов'язує рішення ЦК ВКП(б) і РНК СРСР, повинні застосовуватися строгі репресії — виключення з партії, арешт, віддання до суду і ув'язнення в концентраційних таборах.

ДАЗО. — Ф. 215. — Оп. 1. — Спр. 320. — Арк. 3.

№ 138. З ІНФОРМАЦІЇ ВЕЛИКОТОКМАЦЬКОГО РК КП(б)У ЗАПОРІЗЬКОМУ ОК КП(б)У ПРО "ВОРОЖІ" РОЗМОВИ КОЛГОСПНИКІВ

Липень—жовтень 1945 р.

Відстала і вороже налаштована частина колгоспників відкрито висловлює свої думки...

9 вересня Сечень Григорій Тихонович, колгоспник колгоспу "Червона Нива", говорив колгоспнику-переселенцю: "Як прийдуть фронтовики, то розженемо колгоспи, адже працюєш круглий рік як проклятий і залишаєшся голодним, адже хліба не дадуть". 3 серпня інший колгоспник цього господарства Тарасенко Павло Омельянович заявив: "Я працював 14 років у колгоспі, будь вони проклятій колгоспи, завжди босий, голий і голодний, спробую попрацювати ще на заводі".

За даними органів НКДБ, було й ряд інших випадків. Колгосп ім. Кірова (с. Ворошилівка). Мороз Килина Петрівна: "Доки ви будете мене мучити, нас німці не так мучили, а ви останню шкуру знімаєте". Куліш Іван Андрійович: "Доки ви будете з нас останню шкуру стягувати".

Такі вислови є й в інших колгоспах. Але відповідні органи НКДБ і НКВС ведуть рішучу боротьбу, виявляючи і викриваючи цих агітаторів... Райком партії у свою чергу здійснює рішучу боротьбу по їх виявленню, викриттю дрібних і великих німецьких ставлеників.

ДАЗО. — Ф. П — 102. — Оп. 1. — Спр. 1172. — Арк. 36, 38.

№ 139. З ІНФОРМАЦІЇ ЗАПОРІЗЬКОГО ОБКОМУ КП(б)У ДО ЦК КП(б)У ПРО НЕБАЖАНІ НАСТРОЇ НАСЕЛЕННЯ МІСТ І СІЛ ОБЛАСТІ

Після 16 вересня 1946 р.

...Гражданка Грозий... заявила среди женщин: "При немцах драли с нас шкуру и сейчас дерут. Последнюю сорочку хотят снять с рабочего, не знают как выпить кровь с рабочего...»

Домохазяйка Винницкая, получая дополнительный паек по беременности сказала: "Теперь детей будем одеколоном и пудрой кормить, так как продукты дорого стоят и денег не хватит, а одеколону и пудры полные магазины и дешево".

Домохазяйка Гулянская заявила: "'Придется с голоду подыхать, так как заработаных денег хватит только выкупить хлеб".

ДАЗО. — Ф. П — 102. — Оп. 2. — Спр. 255. — Арк. 79—80.

№ 140. ЛИСТ КЕРІВНИКІВ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО КЕРІВНИЦТВА УРСР З ПРОХАННЯМ ЗБІЛЬШИТИ КІЛЬКІСТЬ ПАЙКІВ ГОЛОДУЮЧИМ МЕШКАНЦЯМ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

22 березня 1947 р.

Секретно

Секретарю Центрального Комитета КП(б)У
товарищу Кагановичу Лазарю Моисеевичу
Председателю Совета Министров Украинской ССР
товарищу Хрущеву Никите Сергеевичу

Начиная с октября месяца 1946 года, в связи с ограниченностью ресурсов хлеба, в результате засухи, со снабжения хлебом сняты рабочие и их иждивенцы: совхозов, МТС и ряда других организаций сельской местности.

Из общего количества сельского контингента в нашей области 128.215 человек, со снабжения снято 88.775 человек и снабжаются по пониженным нормам 16.480 человек.

На протяжении этого времени — до марта месяца 1947 года — предоставлялась возможность обеспечения хлебом некоторой части контингента за счет подсобных хозяйств, а часть трудящихся имела кое-какие собственные ресурсы. В настоящее время эти источники исчерпались и значительная часть людей, снятых со снабжения хлебом находятся в исключительно тяжелом положении. Имеются случаи истощения, как среди работающих, так и среди их иждивенцев, а в феврале и, особенно, в марте имеются смертные случаи.

По состоянию на 10 марта 1947 года, органами здравоохранения зарегистрировано 638 смертных случаев в сельской местности, по области имеется около 50.000 человек дистрофиков. Среди них немало рабочих и служащих сельской местности в том числе многосемейные учителя, служащие районных учреждений и др.

Учитывая такое напряженное состояние с обеспечением сельского контингента хлебом, особенно, рабочих совхозов и МТС в период проведения весенней посевной кампании, исполком Облсовета депутатов трудящихся и Обком КП(б)У просят вас дать указания Министерству торговли об увеличении лимита пайкового снабжения хлебом следующему контингенту: рабочим совхозов — 10.322, их иждивенцам 11.613, рабочим МТС и МТМ — 1.246, их иждивенцам-4.256; инвалидам Отечественной войны и труда I и II группы — 894, их иждивенцам — 2.621; рабочим местной и кооперативной промышленности — 296, их иждивенцам 1.281; иждивенцам железнодорожников села — 9.741, иждивенцам учителей 6.208, иждивенцам медработников 1357, иждивенцам райактива 2.518, а всего 52.353 пайка, в том числе 500 граммовых — 12.758 и 200 граммовых 39.595.

Председатель исполкома облсовета депутатов трудящихся
В. ПОНОМАРЕНКО
Секретарь обкома КП(б)У Л. БРЕЖНЕВ

№ 0169-с

ДАЗО. — Ф. П — 102. — Оп. 2. — Спр. 641. — Арк. 55. Оригінал. Машинопис.

№ 141. З РОЗПОРЯДЖЕННЯ СЕКРЕТАРЯ ЗАПОРІЗЬКОГО ОБКОМУ КП(б)У Л. БРЕЖНЄВА ПРО ПОСИЛЕННЯ БОРОТЬБИ З ВОРОЖИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ — ШПИГУНАМИ, ДИВЕРСАНТАМИ І ШКІДНИКАМИ

8 серпня 1947 р.

Совершенно секретно

Обком КП(б)У располагает данными о том, что остатки еще неразоблаченных вражеских элементов из числа бывших немецких пособников, кулаков, сектантов и немецко-украинских националистов в ряде колхозов вашего района ведут враждебную агитацию, скрытый саботаж, а в ряде случаев проявляют активные действия, прибегая к террористическим актам против партийного, советского, комсомольского и колхозного актива, а также диверсиям, направленным на подрыв мощи советского государства.

Все эти враждебные действия антисоветских элементов направлены на срыв выполнения государственного плана хлебозаготовок. Известно, что успешная вывозка хлеба зависит от своевременного обмолота и скирдования хлеба. Поэтому, вражеские елементы, путем антисоветской агитации, диверсий и террористических актов пытаются дезорганизовать работу молотильных агрегатов, работу по скирдованию хлеба, работу автомобильного и гужевого транспорта, создать препятствия в приемке зерна на заготовительных пунктах, запутать учет зерна, создавая условия для скрытия от государства хлеба, хищения и разбазаривания.

Отдельные враждебные елементы осмеливаются вести агитацию против выхода колхозников на работу, против выполнения дневных норм выработки, против хлебосдачи, скирдования и обмолота, пытаясь этим нанести ущерб государству, колхозу и колхозникам.

Проводя антисоветскую агитацию, враждебные елементы прибегают к распространению анонимных писем, листовок, скрытых и открытых выступлений и др.

В колхозе им. Чапаева. Мелитопольского района, обнаружена антисоветская листовка, в которой враг призывает срывать хлебозаготовки и совершать террористические акты над коммунистами...

В Осипенковском районе убит председатель Старо-Петровского с/совета т. Новак.

В Ореховском и Ново-Васильевском районах вскрыты группы преступников, занимавшихся хищениями хлеба.

Имеются многочисленные факты хищений зерна в ряде колхозов (колхоз "Степь Украины» Б. Белозерского района, "Коминтерн", Осипенковского района, "Хлебороб", Мелитопольского района и др).

Имеют место случаи воровства и разбазаривания государственного хлеба со стороны не только злоумышленников, а и некоторых руководящих работников колхозов и организаций, попавших под влияние враждебных елементов.

В Акимовском районе председатель колхоза им. Кагановича Глотов, кладовщик Жуков, член правления колхоза Бочаров и уполномоченный РК КП(б)У по хлебоуборке Никифоров вошли между собой в преступный сговор в путем выписки фиктивных квитанций на несуществующих членов артели незаконно получили в счет 15% отчисления 1500 кг. пшеницы.

В Камышевахском районе отдельными, враждебно настроенными к советской власти лицами, распространяются злобные слухи о якобы происходящей войне между СССР и Турцией.

Имеют место факты, когда преступники, путем совершения диверсий, выводят из строя молотильные агрегаты, чем задерживают обмолот и сдачу хлеба государству. Аналогичные факты имеются и в других районах и их нельзя недооценивать.

Обком КП(б)У считает совершенно неправильным, когда райкомы КП(б)У не информируют обком КП(б)У о враждебных проявлениях в районах, больше того, обком КП(б)У считает, что эти факты не стоят в центре внимания райкома, что райкомы КП(б)У их не разбирают и вероятно о многих из них не знают.

Эти серьезные недостатки являются результатом ограниченности в работе райкомов КП(б)У и отсутствия должного внимания к политической стороне руководства всей жизнью района.

Обком КП(б)У считает также неправильным такое безразличное отношение к враждебным проявлениям, имеющим место в районах, что может привести к серьезным ошибкам и недостаткам в руководстве хлебозаготовками, обмолотом и скирдованием.

1. Обком КП(б)У требует повести более углубленную и систематическую пропагандистскую работу, которая прямо или косвенно, в зависимости от степени активности вражеских элементов, разоблачала бы этих врагов советского народа и сплачивала бы сельський актив, еще сильнее укрепляла бы силы партии, советской власти для успешного выполнения плана хлебозаготовок.

2. В этой работе должны принимать участие не только специалисты-пропагандисты, но и все коммунисты, комсомольцы, воя сельская интеллигенция, которые занимались бы политическим просвещением, укреплением производственной дисциплины и воспитанием высокого политического сознания у сельского населения.

Райкомы КП(б)У должны решительно бороться с фактами политической беспечности, благодушия и ротозейства многих сельских коммунистов, воспитывать у них чувство непримиримости к каким бы то ни было антигосударственным проявлениям со стороны открытых и скрытых саботажников и враждебных елементов.

Партийные и комсомольские организации должны регулярно собирать сельский и колхозный активы, колхозные собрания и разъяснять трудящимся задачи, стоящие перед колхозами по выполнению плана хлебозаготовок и всех сельскохозяйственных работ, увязывая их с общими задачами, стоящими перед советским народом в послевоенной Сталинской пятилетке.

2. По отношению к открытым проявлениям вражеских елементов партийные организации должны повести более решительную борьбу. Райкомы КП(б)У и первичные парторганизации должны разбирать каждый отдельный случай враждебного проявления и, в зависимости от степени активности этих проявлений, принимать необходимые меры: одних разоблачать, других исключать из колхозов, виновных лиц, занимающих руководящие посты, снимать с работы, активных вражеских элементов предавать суду.

3. Повести решительную борьбу с террористическими элементами. Каждый террористический акт должен быть расследован и результаты расследования должны обсуждаться на бюро райкома КП(б)У. Взять под контроль работу следственных и судовых органов, принять меры к быстрому разбору дел, связанных с террором, диверсиями и расхищениями хлеба, расхищением государственной и колхозной собетвенноети.

4. Тот факт, то многие преступники, совершающие саботаж, диверсии и террористические акты, остаются необнаруженными и неразоблаченными свидетельствует о неудовлетворительной работе многих районных отделов МГБ и МВД и слабом руководстве этими органами со стороны райкомов КП(б)У.

Слабое руководство райотделами МГБ и МВД со стороны райкомов КП(б)У проявляется также в неудовлетворительной работе райотделов МГБ к МВД в организации профилактических мер и обезвреживания преступных элементов, пресечения их замыслов и действий.

5. Вы, как секретарь райкома КП(б)У должны регулярно выслушивать начальников райотделов МГБ и МВД, а начальники райотделов МГБ и МВД должны вас также регулярно информировать и по каждому случаю принимать меры, пресекающие антисоветскую деятельность враждебных елементов.

* * *

Опыт показывает, что там, где умело сочетается партийно-политическая работа с необходимыми организационными мероприятиями, где коммунисты непримиримо относятся к недостаткам и смело, на основе большевистской критики и самокритики, вскрывают эти недостатки и ликвидируют их, там не только выполняются, но и перевыполняются государственные задания по хлебозаготовкам и все сельскохозяйственные работы.

Поэтому, райкомы КП(б)У и все первичные партийные организации, каждый коммунист и комсомолец должны неустанно бороться за укрепление колхозного строя, оберегать государственную и колхозную собственность, беспощадно разоблачая всякие махинации враждебных элементов.

Необходимо неустанно разъяснять трудящимся, что пока существует капиталистическое окру-

жение, империалистические государства будут засылать в нашу страну шпионов, диверсантов и вредителей, будут всячески пытаться использовать остатки враждебных нам елементов внутри страны и что от каждого партийного, советского и комсомольского работника, от каждого коммуниста и комсомольца требуется большевистская бдительность и решительная борьба за интересы своего колхоза, своего государства, своей советской социалистической Родины, за выполнение задач, поставленных перед советским народом великим СТАЛИНЫМ.

Секретарь обкома КП(б)У
Л. БРЕЖНЕВ

ДАЗО. — Ф. П — 102. — Оп. 2. — Спр. 634. — Арк. 29—32. Оригінал. Машинопис.

№ 142. СВІДЧЕННЯ І. СУХАРЯ, МЕШКАНЦЯ с. ОМЕЛЬНИК ОРІХІВСЬКОГО РАЙОНУ, ПРО ГОЛОД 1947 РОКУ

Я був підлітком. Бачив, як помер з голоду фронтовик Олександр Дука, з орденами на гімнастерці. Померли з голоду дід і баба Операйли. У 1946—1947-му від недоїдання в нашому селі мученицьки пішли з життя Каліграт Трипольський, Явдоха Сиротенко, Нечипір Незнай. Настю Бондаренко засудили за кілька качанів кукурудзи — померла в тюрмі. А як жили сім'ї загиблих фронтовиків!.. Окремо розкажу про Орисю з нашого кутка. Днями вона блукала селом, благаючи їжі. Молода, вона довго помирала. Знайшли її в бур'яні, поклали на драбину і піднесли на кладовище, де вона раптом почала подавати ознаки життя... Нема Орисі, померла. Хочу ще згадати покійного фронтовика Миколу Гордійовича Іванця. Безногий, він працював комірником у колгоспі «Сигнал». Ми, підлітки, щодня снували побіля тієї комори і вряди-годи мали то шмат макухи, то жменю проса чи кукурудзи... Усе це він роздавав потай від начальства, всупереч сталінському "порядку". Коли його виганяли з роботи "за розбазарювання", він кинув у вічі начальству: "Я рятував солдатських дітей".

Голос України. — 1992. — 4 вересня.

№ 143. З ПРОТОКОЛУ № 5 ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ КОЛГОСПНИКІВ КОЛГОСПУ ім. СТАЛІНА КОМИШУВАСЬКОГО РАЙОНУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ ПРО ВИСЕЛЕННЯ ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ ЗАЛІСЬКОЇ Т. С.

1 квітня 1948 р.

СЛУШАЛИ: Указ Президиума Верховного Совета ССР от 24 февраля 1948 г. "О выселении из Украинской ССР лиц, злостно уклоняющихся от трудовой деятельности в сельском хозяйстве и ведущих антиобщественный паразитический образ жизни".

ОБЪЯСНЕНИЕ Залисской Татьяны Семеновной: В колхоз я работать пойду при условии: если мне колхоз сейчас даст хлеба и корову, а если он мне этого не даст, тогда вывозите, поеду мужа искать, так как он репрессирован еще в 1937 году. Вот и все.

...Открытым голосованием 137 человек из 161 присутствующего общее собрание

ПРИГОВАРИВАЕТ: Залисскую Татьяну Семеновну — исключить из членов сельхозартели им. Сталина и выслать из Камышевахского района за пределы Украинской ССР.

ДАЗО. — Ф. П — 102. — Оп. 37. — Спр. 72. — Арк. 40.

№ 144. ЗІ СПРАВИ ПРО ВИСЕЛЕННЯ ПІДПАЛОЇ Г. І. ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ ЗГІДНО З УКАЗОМ ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР ВІД 24 ЛЮТОГО 1948 р.

5 квітня 1948 р,

СПРАВКА-ХАРАКТЕРИСТИКА

...Пидпала А. И. в 1947 году начала ходить на работу в период уборки с той целью, чтобы воровать в колхозе хлеб, где у нее было обнаружено 4 кг зерна кукурузы и когда ее предупредили, то она заявила,что я больше ходить на работу не буду, когда воровать нельзя, а за 300 гр. я работать не буду...

Территориальная парторганизация и правление колхоза им. Молотова с своей стороны считают, что колхозница Пидпала А. И., которая ведет паразитический образ жизни, не поддается воспитанию, упорно уклоняется от работы колхоза подлежит исключению из колхоза и выселению.

Просим бюро Куйбышевского РК КП(б)У оказать нам содействие об выселении Пидпалой Анны Ивановной.

Председатель колхоза им. Молотова
ДАХНО
Секретарь территориальной парторганзации
ГЛИНСКИЙ

ДАЗО. — Ф. П — 102. — Оп. 37. — Спр. 72. — Арк. 243.

№ 145. З ПРОТОКОЛУ № 28 ЗАСІДАННЯ БЮРО КАМ'ЯНСЬКО-ДНІПРОВСЬКОГО РК КП(б)У ПРО ВИСЕЛЕННЯ ЗА МЕЖІ УКРАЇНСЬКОЇ РСР СИЛІНА В. С.

19 травня 1948 р.

...Бюро РК КП(б)У постановляет:

Представленный материал Ильинским исполкомом сельсовета на гражданина Силина Василия Семеновича, рождения 1911 года, русский, соцпроисхождение из крестьян бедняков, физически здоров, семья состоит из: жена Силина, А. И. рожд. 1910 г., сын Силин.

От трудовой деятельности упорно уклоняется и ведет антиобщественный, паразитический образ жизни, к выселению за пределы Украинской ССР, согласно Указа Президиума Верховною Совета СССР от 24.02 1948 г. — утвердить.

Секретарь РК КП(б)У
СМИРНОВ

ДАЗО. — Ф. П — 102. — Оп. 37. — Спр. 72. — Арк. 172.

№ 146. ЗАЯВА ДИРЕКТОРА ЗАПОРІЗЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ ВОЛКОВА Г. А. ГЕНЕРАЛЬНОМУ ПРОКУРОРУ СРСР З ПРОХАННЯМ ПРО РЕАБІЛІТАЦІЮ

17 серпня 1956 р.

ГЕНЕРАЛЬНОМУ ПРОКУРОРУ СОЮЗА ССР
ЗАЯВЛЕНИЕ
быв. члена ВКП(б) ВОЛКОВА
ГЕОРГИЯ АНДРЕЕВИЧА 1903 г. р.

Прошу Прокурора СССР помочь мне в реабилитации.

В марте 1937 года я был исключен из ВКП(б) Запорожским горкомом партии за притупление бдительности. Меня обвинили в том, что, будучи директором Запорожского педагогического института, я не уволил назначенных Наркомпросом и работавших в Запорожском пединституте профессора Троцюка, преподавателей Мороза и Криворучко. Эти преподаватели были арестованы в марте 1937 года и объявлены врагами народа.

В связи с этим я был снят с работы в институте и объявлен в местной печати пособником врагов народа. Подаваемые мной заявления в Днепропетровский Обком и ЦК КП(б)У о рассмотрении моего дела оставлены без последствий.

Запорожским отделом Народного образования мне была предоставлена работа в Широчанской средней школе в качестве учителя.

В июле 1938 года меня арестовал Запорожский горотдел НКВД. Следователь Клибанов предъявил мне обвинение в принадлежности к контр, револ. террористической организации, руководителем которой якобы был профессор Киевского Кооперативного института Посвольский. Мне было инкриминировано участие в К. Р. организации с 1924 года. Задачей этой организации, как указывалось в обвинении, было свержение существующего строя путем совершения террористических актов против руководителей Партии и Правительства.

Профессор Посвольский, как выяснилось впоследствии, умер в Киевской тюрьме на 10-й день после его ареста. По указанию следователя Клибанова меня заталкивали в камеру, забитую людьми настолько, что можно было только стоять. Там я (как и другие) терял сознание от недостатка воздуха, меня вытаскивали в коридор, отливали водой и вели на допрос. С допроса снова вталкивали в такую же камеру, снова отливали водой и так повторялось несколько раз до тех пор, покуда я лишился способности двигаться и говорить членораздельно. Затем меня отправили в тюремную больницу; где я находился некоторое время. Были разрешены передачи из дому.

После выхода из больницы мое дело передали следователю Когану, который отказался вести следствие из-за отсутствия состава преступления. Затем "дело" было передано заместителю начальника Запорожского Гор НКВД следователю Казакову. Снова начались пытки — лишение сна, выстойки и угрозы прикончить. Чтобы избавиться от мучений, я вынужден был подписать акт допроса, в котором был изображен террористом, вредителем и пр. Сфабрикованный ими материал отправили военному прокурору Днепропетровского Военного Округа. Военный прокурор 9 февраля 1939 года возвратил мое "дело" в Запорожский Горотдел НКВД за отсутствием фактических материалов для пересмотра. Однако пересмотра никакого не было и меня осудили Постановлением Московского особого совещания в октябре 1939 года на пять лет исправительно-трудовых лагерей за принадлежность к контрреволюционной организации.

На подаваемые мной заявления из Запорожской тюрьмы, из лагеря ответа не последовало. Присужденный мне срок я отработал в Краслаге МВД, лагпункт Акша-Иланского ОЛП в качестве лесоруба и бригадира лесорубной бригады. Освобожден в августе 1943 года и оставлен при Краслаге на должности мастера лесозаготовок, впоследствии технорука и начальника сельхозучастка.

К заявлению прилагаю биографию.

Г. ВОЛКОВ (підпис)

17.08.1956 р.

ДА4(, и Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 415. — Арк. 224—225.

Л. IV/. СКАРГА РЕПРЕСОВАНОГО ДАШЕВСЬКОГО Г. Л. ГОЛОВІ ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР ВОРОШИЛОВУ ПРО НЕЗАКОННЕ ЗАСУДЖЕННЯ

1956 рік

Председателю Верховною Совета СССР
К. Е. Ворошилову
от гр-на Дашевскнй Григорий Лаврентьевич, проживающий в Новосибирской обл. Усть-Таркский район, Яркульский с/совет пос. Бахтай

КРАТКАЯ АВТОБИОГРАФИЯ

Родился 1905 г. в городе Гуляй-поле Запорожской обл. по нац. украинец, выходец з симьи бедняков. Безпартийный в армиях не служил ни в какой, под судом и следствием не был до 1937 г. В 1929 г. вступил в колхоз им. Ворошилова Петровский с/совет Гуляй-польский р-н где и работал счетоводом до дня ареста 25-VIII 1937 г.

ЖАЛОБА

25-VIII 1937 г я был арестован органами Гуляй-польского НКВД и отправлен в Днепропетровское обл. НКВД где мне следователь Доброшинский предъявил обвинение по ст. 54-10 и 54-8.

Якобы я был завербован секретарем Гуляйпольского райкома партии Боровиченком Василием Пилиповичем. В контр. революционную организацию, которая имела цель, на случай одной из войн отделить Украину от СССР и убивать всех коммунистов. Я ужаснулся от такого клеветнического обвинения, о котором я даже не имел никакого представления.

На вопрос следователя Доброшинского был ли когда-либо у меня секретарь райкома партии Боровиченко (нерозбірливо) я отвечал что был. в 1937 г. перед уборкой хлебов, объезжая колхозные поля вместе с пред. рика Гуляй-польского Славный и комбайнер Гуляй-польской мтс орденоносец Лаврих, их (нерозбірливо) дождь машина плохо шла по грязи и они заехали ко мне переждать пока ироветрица дорога, я для вежливости пригласил по стакану чая после чиво подошел председатель колхоза Деревянко Максим Прохорович и вели хозяйственные разговоры.

Следователь Доброшинский сказал, что вот тогда и завербовал Боровиченко в контр. рев. организацию.

Но я как ни доказывал что это все ложь я клевета что я как безпартийный большевик всигда старался укрепить мощ колхоза и в целом советского государства, и что в лице Боровиченка я никогда не видел и не слыхал, никаких разговоров которые моглиб противоречить против Государственного строя и укрепления Советского Государства. Но разъяренный следователь Доброшинский начал сразуж применять пытки путем всевозможных избиений, и ее смотря на 2-х кратные 12 часовые пытки я не мог подписать на сибя такую ложь и клевету.

После чего следователь Доброшинский пригласил к сибе в кабинет ещо 3—4 следователей и вместе все 5 человек начали миня бить и издеваться надо мной как они только могли, подробно я не могу описать этой казни потому что для этого нада писать целую книгу но такой казни над человеком, какую мне делали следователя, я не слыхал ни в одной фантастической сказке. Я был три раза убит насмерть и как-будто я просыпался от крепкого сна облитый водой, голова в бреду и сам будтобы парализован не мог передвигаться. Я видя перед собой наглою смерть, решил писать и подписывать все го чево хочет следователю Доброшинскому, имея в виду что я перед Советским Судом объясню что миня заставило взять такую клевету и ложь.

Но меня судили заочно тройка Днепропетровского обл. НКВД сроком на 10 лет. После чиво вскоре я был отправлен в Хабаровский лагерь а в августе 1938 г. миня отправили на Колыму, где я и отбыл ввесь срок. За исключением 6 месяцев которые мне сняли за хорошую работу. За время отбывания срока наказание я писал много жалоб, но на все случаи получал ответ. За отсутствием основания к пересмотру дела жалоба оставлена без последствия. В октябре месяце **1947** г. мне выдали документы с правом виезда на родину к своей симье а в ноябре м-це 1947 я приехал на родину и прожил до июня м-па 1949 г. и миня обратно арестуют Гуляйпольское М. Г. Б. где мне опять начали вести следствие за тоже второе Клеветническое дело. Фамилию следователя не помню. Но следствие вел чинно и благородно Он писал все то что я говорил. Но когда миня вызвал следователь для подписки о том что следствие Закончено, то у него сидела какая то женщина, назвала сибя прокурором, она прочитала мсй показания, сказала что нильзя писать этою; что миня в 1937 г. били и т. д. на почве чево я подписал клевету на сибя в 1937 г. Это мол будет компрометировать наши органы, и следователь переписал внов мой показания. Я сначала не хотел подписывать но эта женщина прокурор сказала все ровно будем держать до тех пор пока не подпишет или пока не согниешь в камере. В камере действительно было не выносимо жарко все тело было покрыто потницей и я знал с 1937 г. что раз попал

в тюрму Н.К.В.Д. то хотя ты прав, хотя виноват, все равно не выпустят и я тоже подписал, хотя не в такой уже мере как в 1937 г. и миня обратно заглазно судило особое совещание дали мне ссылку в Новосибирскую обл. навечно, опять оторвали меня от дитей и от родного края. пробывши на ссылке 5 лет, миня освобождают от ссылки но пятно которое я нес 15 лет судимость не снята все ровно на меня все смотрят как на бывшего к/революционера и мой дети несут пятно невинно как и я ни в чем невиноват.

А по этому я боюсь ехать на родину к своим дитям до тех пор пока Советские Законы (суд) не снимут с миня судимость.

Прошу вас К. Е. Ворошилов дать свои справедливые указания тем органам которые вы находите нужным о пересмотре моего дела по справедливости Советских Законов, и снять с миня Судимость. так как совершенно безвинно страдал по тюрмам и ссылкам, и сичас я не смею возвратиться на родину к детям и матери старушки 88 летней с пятном судимости.Я был есть и буду преданным советской власти и буду всемерно бороться за укрепления Советского Государства и построение коммунизма.О вашем решении прошу сообщить мне.

К сему (підпис) ДАШЕВСКИЙ Гр. Л.

1956 г.

ДАЗО. — Ф. Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 282. — Арк. 59—62.

№ 148. ЛИСТ ДИРЕКТОРА ДНІПРОВСЬКОГО ТИТАНО-МАГНІЄВОГО ЗАВОДУ МІРОШНИКОВА П. І. ДО ПРЕЗИДІЇ ЦК КПРС ЗІ СКАРГОЮ НА НЕЗАКОННЕ ЗАСУДЖЕННЯ ЗА ВКАЗІВКОЮ Л. КАГАНОВИЧА

10 липня 1957 року

До Президії ЦК КПРС.

Вважаю за необхідне довести до Вашого відома таке.

Я, Мірошников Петро Іванович, член КПРС з 1917 року, у січні 1938 року був заарештований і абсолютно без будь-якої вини з мого боку був засуджений, пробув в ув'язненні 15 років і в даний час повністю реабілітований.

Заарештований я був за прямою вказівкою Л. М. Кагановича, який був тоді Наркомом важкої промисловості. Той факт, що Каганович не тільки дав санкцію, але й наказав заарештувати мене (про це є в моїй справі лист), є прямим його злочином, який, як і багато інших такого роду його злочинів, не повинні залишатися безкарними.

Я стверджую, що ніяких підстав, які скільки-небудь заслуговували б на увагу й виправдовували б мій арешт, у нього не було.

Мало того, Каганович знав мене особисто по моїй роботі в ЦК партії в 1930—1934 рр...

Незадовго перед арештом він висунув мою кандидатуру на посаду начальника Головалюмінію. Ніяких даних, що давали б йому привід сумніватися в моїй відданості партії, в нього не було й не могло бути.

І не зважаючи на те, він все ж дав вказівку мене заарештувати.

Вина Кагановича в даному випадку збільшується ще й тим, що він не виявив жодного інтересу до подальшої моєї долі. Протягом перших же тижнів після мого арешту виявилася моя цілковита невинність. Сам я, незважаючи на застосовані по відношенню до мене жорстокі заходи фізичного впливу, не пішов тим шляхом, щоб обмовити себе. Прокурор (т. Ульянова), ознайомившись на цій стадії з моєю справою, заявила, що ніяких даних, які компрометували б мене як члена партії і давали б підставу передати справу до суду, в моїй справі немає. Але оскільки заарештований я за вказівкою Кагановича і за рішенням Політбюро ЦК, вона сама не вважає за можливе вирішити питання про моє звільнення.

Коли в 1939 році у мене відбулася очна ставка з М. Єжовим, то на моє пряме запитання, чому він, який знав мене як відданого члена партії по спільній роботі в ЦК, розпорядився заарештувати мене, він відповів: "Про це спитайте в Л. М. Кагановича".

Слідчий Мєшик, який вів мою справу, також неодноразово говорив мені, що питання про мене вирішувалося в ЦК і особисто Кагановичем, тому він, слідчий, не бере на себе відповідальності взяти й написати, що ЦК і Каганович помилилися, запропонувавши мене заарештувати.З 15 років ув'язнен-

ня я чотири роки пробув під слідством. За цей час я кілька разів звертався до Кагановича з проханням дати вказівку звільнити мене, як заарештованого без будь-якої вини. Але ці мої заяви залишалися безрезультатними.

Для того, щоб засудити мене, даних не було, а звільнити боялися (мабуть, боявся нього і Каганович), щоб таким шляхом не розкрилися їхні злочини.

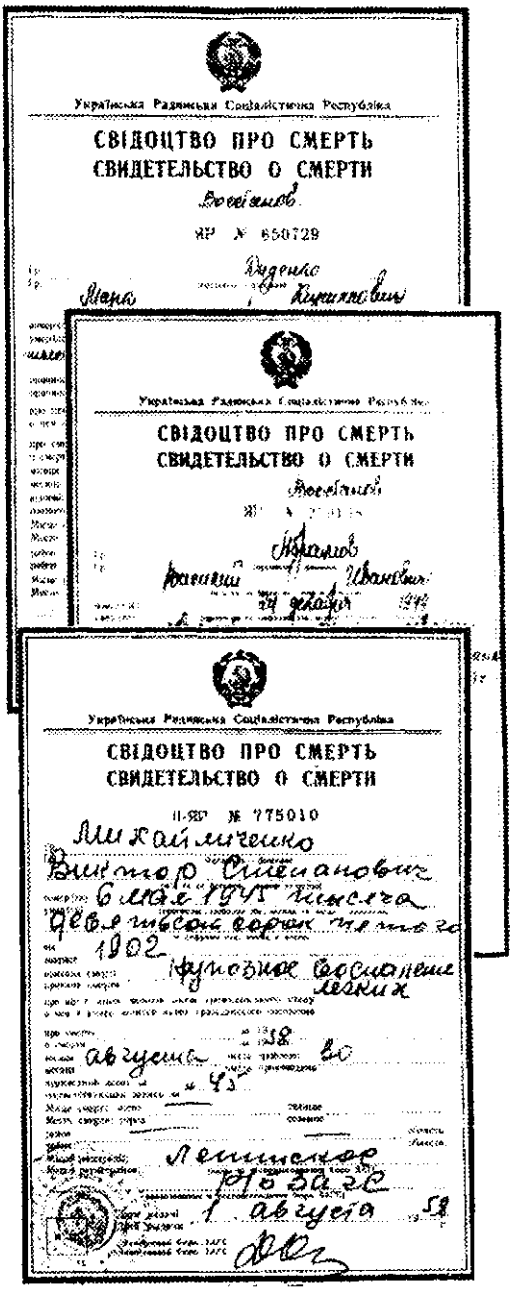
Українська Радянська Соціалістична Республіка
СВІДОЦТВО ПРО СМЕРТЬ
СВИДЕТЕЛЬСТВО О СМЕРТИ
Українська Радянська Соціалістична Республіка
СВІДОЦТВО ПРО СМЕРТЬ
СВИДЕТЕЛЬСТВО О СМЕРТИ
Українська Радянська Соціалістична Республіка
СВІДОЦТВО ПРО СМЕРТЬ
СВИДЕТЕЛЬСТВО О СМЕРТИ

Зразки "Свідоцтв про смерть", що видавалися родичам репресованих і розстріляних громадян.

Наполягаючи на тому щоб притягнути Кагановича до кримінальної відповідальності, я далекий від того, щоб керуватися почуттям особистої помсти. Я просто вважаю, що такого роду злочин, як свідоме знищення кращих членів партії (за вказівкою Кагановича були заарештовані десятки кращих керівних працівників колишнього Наркомважпрому). не повинен залишатися безкарним.

П. МІРОШНИКОВ
Член КПРС з березня 1917 року,
директор Дніпровського титано-магнієвого заводу
м. Запоріжжя. 10.VII. 1957 р.
Запорізька правда. — 1989. — 27 серпня.

№ 149. ВИСНОВОК УПРАВЛІННЯ КДБ ПО ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ ВІДНОСНО РЕПРЕСОВАНОГО АВДІЄНКА С. М.

8 січня 1959 р,

Сов. секретно

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Я, зам. начальника УАО УКГБ по Запорожской области подполковник Дмитрашко рассмотрев заявление гр. Авдиенко Алексея Степановича проживающего г. Гуляй-Поле Спартаковский переулок, дом 42,

нашел:

В УКГБ по Запорожской области от Авдиенко А.С. поступило заявление с ходатайством сообщить о местонахождении его отца — Авдиенко Степана Михайловича, 1895г. рождения ур. г. Гуляй-Поле, который был арестован органами НКВД в 1938 г. в с. Затышне Гуляй-Польского р-на.

Проверкой установлено, что Авдиенко Степан Михайлович, 1895 г. рожд. в 1938г. был арестован Гуляй-Польским РО НКВД и 1 апреля 1938 г. тройкой УНКВД Днепропетр. обл. был осужден к ВМН (вища міра покарання, розстріл — ред.), приговор исполнен 23 апреля 1938 г.

На основании изложенного и руководствуясь указаниями КГБ при СМ СССР от 24/VIII -- 1955 г.

Полагал бы.

Через ЗАГС Гуляй-Польского р-на Запорожской области оформить регистрацию смерти Авдиенко Степана Михайловича, указав, что он, находясь в местах заключения, умер 15 сентября 1944 года от инфаркта миокарда.

После регистрации смерти Авдиенко Степана Михайловича сообщить родственникам где получить свидетельство о его смерти.

Зам. нач. УАО УКГБ при СМ УССР
по Запорожской области
Подполковник ДМИТРАШКО

8 января 1959 г.

ДАЗО. — Ф. Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 1164. — Арк. 1.

№ 150. ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ ЗАПОРІЗЬКОГО ОБЛАСНОГО СУДУ ПРО РЕАБІЛІТАЦІЮ НЕЗАКОННО ЗАСУДЖЕНИХ ДО РОЗСТРІЛУ П'ЯТЬОХ ГРОМАДЯН

16 березня 1959 р.

Секретно

Президиум Запорожского областного суда в составе председательствующего Павшуковой, членов президиума Сазонова, Нестеровой, Долженко с участием прокурора Шматченко по докладу члена облсуда Шилова, рассмотрев протест прокурора Запорожской обл. по обвинению Касьянова Д. Г. Черныщова Т. Н., Семеренко Г. А. и других всего 20 человек.

УСТАНОВИЛ:

Постановлением тройки УНКВД по Днепропетровской области от 1-го апреля 1938 года в числе других лиц, всего 20 человек, осуждены к высшей мере наказания — расстрелу — Ярошенко Андрей Антонович, 1899 г. р., до ареста работал в колхозе "Сяйна ирка" бригадиром по огородничеству и садоводству;

Мироненко Денис Тимофеевич, 1894 г. р., до ареста работал инспектором-методистом в гороно;

Бондаренко Гавриил Никитович, 1899 г. р., до ареста 24/III-1938 г. работал в к-зе "Воля";

Семеренко Герасим Артемович, 1894 г. р., до ареста 17 марта 1938 г. работал учителем в Куйбышевской средней школе;

Касьянов Дмитрий Гордеевич, 1895 г. р., до ареста 25/III-1938 г. работал председателем к-за "Социалистическая перебудова села",

Осуждены за то, что они являлись участниками контрреволюционной махновско-повстанческой организации, созданной бывшим царским офицером и активным махновцем Санетко А. Ф., ставившей своей задачей вооруженное свержение советской власти.

Для этой цели все участники организации вели подготовку повстанческих кадров, занимались контрреволюционной агитацией, готовили крупные диверсионные акты в сельском хозяйстве и в промышленности, террористические акты над коммунистами и советским активом.

В протесте прокурора ставится вопрос об отмене постановления тройки в отношении Ярошенко А. А., Мироненко Д. Т., Бондаренко Г. Н., Семеренко Г. А. и Касьянова Д. Г. и прекращении дела в отношении них производством за недоказанностью предъявленного им обвинения.

В отношении остальных осужденных по настоящему делу лиц протест не принесен...

Как видно из материалов дела обвинение осужденных по настоящему делу, в том числе обвинение Ярошенко, Мироненко, Бондаренко, Семесенко и Касьянова, основано на их признательных показаниях и на показаниях свидетелей Артюнова Т. М., Диденко А. Т., Беляева Г. А., Дуденко Я. О., Сорокотеча Е. И., Костецкого А. И., Бильского Ф. К., Карпенко С. Г., Боговского Ф. Н., Поповой О. Н., Ткаленко Д. И., Малук Д. А., Батычко А. С., Соломенко Л. С., Старушенко А. Н., Демченко А. С. и Коваленко С. Н.

В 1959 г. по делу произведена дополнительная проверка обоснованности предъявленного осужденным обвинения.

В ходе этой проверки установлено, что махновской военно-повстанческой организации, участниками которой якобы являлись осужденные, никогда не существовало.

Осужденные по настоящему делу Шимко, Бондаренко, Горбань, Мартусь, Аблицов, Киящко, Душенко, Дахно и Литвиненко называли Матвиенко Ф. П., Сулим Ф. Ф., Щербину, Гриндюка, Тондуру, Тарасенко, Гавриленко, Турленко, Божко И. И. и Давыдова как лиц, которые завербовали их в махновскую военно-повстанческую организацию. Однако, как установлено проверкой, эти лица к уголовной ответственности не привлекались и по делу в 1938 году не допрашивались.

В настоящее время допросить этих лиц не представилось возможным, так как они в разное время умерли, а ряд из них не установлены.

По делу как участники махновской военно-повстанческой организации упоминаются Сиромаха, Цивирко, Колодин, Засоба, Гузий, Бидуха, Симченко, Косенко и Лысенко. Однако они к уголовной ответственности не привлекались и по делу не допрашивались. В настоящее время никого из них в живых нет.

Шевченко И. С., Брюховецкий С. Д., Дубовик Л. С. и Яковлев С. Н. хотя и были привлечены к уголовной ответственности за антисоветскую деятельность, причем по другим делам, однако эти дела пересмотрены и лица эти реабилитированы.

Допрашиваемые в процессе дополнительной проверки Чумаченко З. М., Лазник Ф. Я., Лявик И. Ф., Костецкий А. И., Галюк И. И., Кейда С. П. и Фоменко М. Ф., упоминавшиеся по делу как участники указанной организации, в которую якобы входили осужденные, заявили, что о существовании такой организации им ничего неизвестно и об антисоветской деятельности осужденных по делу лиц, особенно после разгрома банд Махно, они ничего не слышали. Ранее к уголовной ответственности за антисоветскую деятельность не привлекались, и в ходе дополнительной проверки не добыто данных, характеризующей их с отрицательной стороны.

Возбужденные в разное время уголовные дела на Крапивницкого, Федько и Матвиенко в процессе ведения следствия производством были прекращены на основании ст. 197 ч. II УПК УССР.

Таким образом, произведенной дополнительной проверкой по делу не установлено, что осужденные Семесенко, Касьянов, Ярошенко, Бондаренко и Мироненко занимались проведением антисоветской деятельности. А существование махновской военно-повстанческой организации вообще опровергнуто.

С учетом этих обстоятельств президиум считает, что осуждены Семесенко, Мироненко, Ярошенко, Бондаренко и Касьянов необоснованно без достаточных к тому доказательств.

Поэтому постановление тройки в отношении них не может оставаться в силе и подлежит отмене, а дело прекращению производством.Основываясь изложенным и руководствуясь Указом Президиума Верховного Совета СССР от 14/VIII-1954 года, президиум

ПОСТАНОВИЛ:

Протест прокурора Запорожской области удовлетворить.Постановление тройки УНКВД по Днепропетровской области от 1-го апреля 1938 года в отношении осужденных Ярошенко Андрея Антоновича, Мирошниченко Дениса Тимофеевича, Бондаренко Гавриила Николаевича, Семесенко Герасима Артемовича и Касьянова Дмитрия Гордеевича отменить, а дело в отношении них производством прекратить за недоказанностью предъявленного им обвинения.

Председательствующий (підпис)

ДАЗО. — Ф. Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 10920. — Арк. 248—252.

№ 151. З ВИСТУПУ НА ПЛЕНУМІ ЗАПОРІЗЬКОГО ОБКОМУ КПУ ПЕРШОГО СЕКРЕТАРЯ ОБКОМУ О. ТИТАРЕНКА ПРО ДОСВІД БОРОТЬБИ З "НЕТРУДОВИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ"

7 вересня 1962 р.

Мешканець Мелітополя такий собі В. Я. Флюр, працюючи на середньооплачуваних посадах, за 12 з половиною років заробив 8 тис. 61 карбованець (у новому масштабі цін). На його утриманні перебували дружина і троє дітей. При такому заробітку і кількості утриманців він купив будинок за 3 тис. карбованців, автомобіль "Волга" за 4 тис. карбованців і багато цінних речей: пральну, швейну машинки, радіоприймач і т. д. Запитується, на які ж гроші це придбано?

А скринька відчинялася просто. Він щорічно на своїй присадибній ділянці висаджував 4—5 тис. кущів помідорів, має фруктовий сад. Овочі і фрукти вивозив у різні міста й продавав за підвищеними цінами. Причому обробіток присадибної ділянки здійснювався найманою робочою силою.

На підставі Указу Президії Верховної Ради УРСР Флюр висланий з Мелітополя на два роки, а автомобіль конфісковано.

ДАЗО. — Ф. — 102. — Оп. 3. — Спр. 2034. — Арк. 82.

№ 152. ЗІ СТЕНОГРАМИ ЗБОРІВ ПАРТІЙНОГО АКТИВУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ ПРО ІДЕОЛОГІЧНУ РОБОТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

19 квітня 1968 року

З доповіді першого секретаря обласного комітету партії М. М. Всеволожського

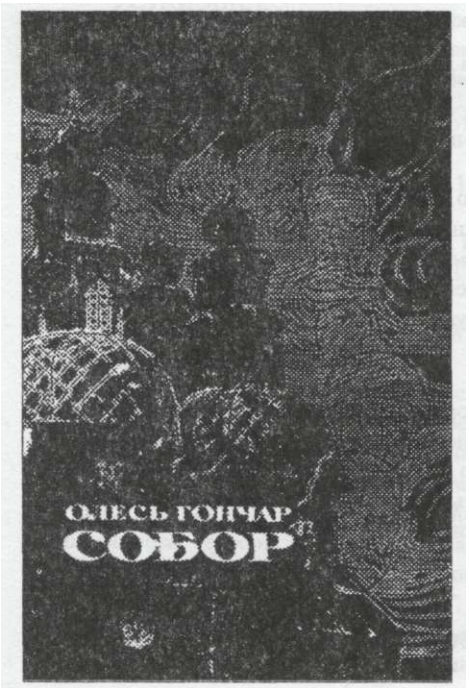

Сов. секретно

...Враги делают ставку на то, чтобы отравить сознание некоторых неустойчивых элементов, которые есть еще в нашем обществе. Каждая партийная организация, каждый коммунист должен быть по-ленински непримиримым ко всем проявлениям враждебных взглядов.

В многочисленных письмах и резолюциях, поступивших в ЦК КПСС, советские люди — рабочие фабрик и заводов, колхозники, инженерно-технические работники, служащие, работники науки — гневно осуждают тех, кто берет под защиту отщепенцев, справедливо осужденных советским судом за антисоветскую деятельность, таких, как Гинзбург, Галансков и им подобные. Особое возмущение вызывает тот факт, что среди этих защитников нашлись, к сожалению, даже люди, носящие партийный или комсомольский билет в кармане...

Недавно вышел в свет новый роман Олеся Гончара "Собор". Мы не можем остаться безразличными к этому произведению, так как в нем речь идет о Приднепровье, о наших людях, о металлургах Запорожья и Днепропетровска.

Жизнь нашего народа подается в романе как сгусток беззакония, глубокой бездны между городом и селом, изнурительного труда на металлургических предприятиях.

А чего стоят руководители, изображенные в романе? Это беспробудные пьяницы, мерзавцы, преступники, развратники, бюрократы и разрушители.

Читая роман, нельзя не удивляться тому, как мог автор "Знаменосцев" так исказить нашу советскую действительность. В этом плане "Собор" не выдерживает критики. Он не только творческая неудача писателя, — коммуниста, руководителя республиканской организации писателей, но и серьезный срыв в его творчестве.

Сейчас многие рабочие, колхозники в своих письмах в партийные органы, в редакции наших газет с возмущением пишут об этом. Дают правильную оценку этому роману справедливо считая его вредным произведением, которое окажет добрую услугу нашим идейным противникам.

Это пишут простые труженики. А ведь мы вправе были ожидать, что настоящую партийную оценку этой книги дадут специалисты, и прежде всего члены кафедры украинского языка и литературы Запорожского пединститута, литературные критики. Однако этого не случилось. Больше того отдельные из них рукоплещут Гончару, готовы на руках его носить. Вот мнение доцента кафедры украинской литературы коммуниста тов. Омельченко, который считает роман пробным камнем нашей чести, совести и восторженно благодарит Гончара за это произведение.

Из семи преподавателей кафедры украинской литературы шесть коммунистов. И никто из них за исключением доцента Тараненко, не смог подняться до уровня принципиальной партийной оценки этого романа.

Да это и не удивительно. В прошлом году преподаватель этой кафедры Чабаненко написал вредное в идейном отношении стихотворение "Сон Франка", которое по духу сродни "Собору". Читал его на студенческом вечере. Чему могут научить будущих учителей такие преподаватели?

Партийная организация пединститута, Запорожский горком партии должны сделать выводы из этой критики и навести порядок на кафедре.

З виступу першого секретаря Запорізького міськкому партії П'ЯНКОВАЄ. О.

...Учитывая вредность книги Гончара "Собор" я вношу предложение запретить ее дальнейшую реализацию.

З виступу старшого вальцювальника тонколистового цеху заводу "Запоріжсталь" ВОЛКОВА А. І.

Гончар охаял приднепровских металлургов, и мне обидно за себя и за моих товарищей. Выход в свет этого романа нельзя объяснить ничем иным, как оторванностью писателя от жизни...

Очевидно, ему самому этот "собор" заслонил глаза, он не видит нашей советской действительности, не видит тех доменных и мартеновских печей, о которых собирался написать.

З виступу ланкової колгоспу "Україна" Куйбишевського району

ВОЛОДОВОЇ М. З.

...Я говорю о романе Гончара "Собор". Недавно я прочитала этот роман в журнале "Вітчизна", в первом номере за этот год.

Я, товарищи, не литератор и не особенно сильна в литературе, но то, что пишет автор романа - это искажение нашей действительности. Мне кажется в этом романе нет ничего поучительного.

Больше всего, что меня возмутило — это образы людей, выведенные в романе. По роману получается, что наше общество состоит из бездушных людей, где все заражены карьеризмом, пьянством, где все только и думают о собственном благополучии...

Многие колхозники нашего колхоза, члены моего звена прочитали этот роман и считают, что автор показал колхозную жизнь искаженно, не правильно, описанное в романе не соответствует нашей социалистической действительности. Я почти всю свою сознательную жизнь проработала в сельском хозяйстве и лучше знаю порядки, людей, и я возмущена, что так несправедливо, вульгарно пишет автор о колхозной жизни.

Я не знаю, товарищи, может ли вообще Гончар после этого быть руководителем республиканской организации писателей или нет?

З виступу першого секретаря обкому комсомолу ХАРЧЕНКА Г. П.

Группа студентов II и III курсов, которую возглавил студент Ларионцев, издала два номера так называемой "газеты" под заглавием ВВ (Вихри враждебные) "Органа антиадминистративного комитета" (как они себя величали?!), сфотографировала ее и вывесила рядом с общетехникумовской газетой — органом партбюро, комитета комсомола и профкома. В первом номере был нарисован студент с вывернутыми карманами, из которых высыпаны взносы ДОСААФ, Красного Креста, спортобщества и вопрос "А что же остается студенту?". Помещены бы ли также материалы против преподавателей — "тупых и недалеких". Что это? Это явная провокация...

В немалой степени появлению так называемой смелости критиковать все и вся способствуют и нередко появляющиеся произведения типа "Собор" Гончара...

Прочитав это написанное тяжеловесным языком произведение, не можешь отделаться от мысли, что автор вроде проснулся после летаргического сна, запомнив трудности первых послевоенных лет нашей жизни.

Возмущает и то, что арбитром, судьей всего происходящего в романе Гончар избрал и фигуру студента. Это дешевый прием заигрывания со студенчеством, расчет на его поддержку..

Хотелось бы, чтобы у Гончара заиграла совесть, и он просто-напросто публично попросил извинения у сотен тысяч читателей за спекуляцию своей маститостью и известностью.

З виступу начальника Запорізького електровозоремонтного заводу ТВЕРДУНОВА М. Г.

Товарищи, здесь уже много говорили о пасквильном произведении "Собор" Олеся Гончара. Мне бы хотелось сказать в адрес редакции журнала "Перець", который в последнем номере желает Гончару построить еще не один "Собор". Мне бы хотелось сказать от своего лица и некоторых сидящих здесь товарищей, которые читали этот роман, пожелание: "Кирпичи созданного Гончаром "Собора" и разрушенного общественностью нашего Приднепровья надо выбросить на помойку и никогда не допускать ему ложить даже фундаменты подобных пасквилей".

З виступу редактора обласної газети "Запорізька правда" ПЕРЕСУНЬКА М. І.

В решениях апрельского Пленума ЦК КПСС с особенной силой подчеркнуто, что партийные организации должны активно выступать против попыток привлечения в отдельных произведениях литературы и искусства взглядов, чуждых социалистической идеологии советского общества. И в связи с этим удивляет позиция некоторых наших газет, как Васильевской районной, того же "Комсомольця Запоріжжя" и других районных газет, которые напечатали восторженные рецензии на роман Олеся Гончара "Собор". Читатели нашей газеты откровенно возмущаются этим произведением, справедливо видя в нем наговор на нашу жизнь.

Наивысшее призвание нашей литературы — воспитывать людей на положительных примерах, прививать им вкус к прекрасному Олесь Гончар собрат в своем произведении всю грязь и вылил ее на наше общество. Все у него бюрократы, дураки, разрушители, преступники и очковтиратели, всем он недовольный, все делается не так, как надо. Такое произведение стоит ли оценивать, как "эпохальное", как шедевр современной литературы?

Наша газета напечатала отклик на "Собор" старших сталеваров завода "Днепроскецсталь" тт. Тришина и Кулача, и мы полностью присоединяемся к оценке произведения, данной ими, и к товарищам, которые сегодня выступили. Мы получили отклики т. Володовей и металлурга завода "Запорожсталь" тов. Волкова и других, но наши литераторы, научные сотрудники никак не соберутся высказать принципиальную оценку этого произведения.

ДАЗО. — Ф. П. — 102. — Он. 4. — Сир. 529. — Арк. 55, 56,64, 70, 71, 79, 80, 82-84,93, 100,101.

№ 153. З ІНФОРМАЦІЇ РАЙКОМІВ КПУ ЗАПОРІЗЬКОМУ ОБЛАСНОМУ КОМІТЕТУ ПАРТІЇ ПРО ЗМІСТ ВИСТУПІВ НА ЗАКРИТИХ ПАРТІЙНИХ ЗБОРАХ

Травень 1968 р.

Робітник тресту "Запоріжсільбуд" тов. Вяткін і робітник тресту пасажирських перевезень тов. Савченко у своїх виступах сказали, що необхідно провести рішучу боротьбу з радіохуліганами, які засмічують ефір іноземною джазовою музикою, що схожа на кошачий писк і собачий гавкіт, а також з особами, які ходять по місту з магнітофонами і відтворюють подібну музику.

Секретар парторганізації колгоспу "Росія" Новомиколаївського району Є. Тихомиров говорив: "Серед молоді є такі, що схиляються перед Заходом. Але ж ми знаємо, що наша промисловість випускає товари виключно високої якості, вони не поступаються закордонним... Ми проходимо мимо неподобств, які чиняться на танцмайданчиках. Ці кривляння ніякої ідеї не висловлюють, лише завдають шкоди".

Слюсар "Запоріжбуду" Карельченко сказав: "У 1930 р. я носив комсомольський значок і пишався цим, а зараз молодь носить лише приймачі й слухає зарубіжну музику, а всі на це дивляться й ніяких заходів не вживають".

ДАЗО. — Ф.— 102. — Оп. 4. — Спр. 566. — Арк. 127. — Спр. 567. — Арк. 58, 89.

№ 154. ПОСТАНОВА ЗАПОРІЗЬКОГО ОБКОМУ ПАРТІЇ ПРО ПОВЕДІНКУ М. П. КИЦЕНКА І ЛИСТ З ЦЬОГО ПРИВОДУ ДО ЦК КПУ

23 грудня 1972 р.

Бюро обкому КПУ постановляет:

Считать необходимым информировать ЦК КП Украины об отношении т. Киценко Н. П. к порученному участку работы и его личном поведении. Письмо о тов. Киценко Н. П. прилагается.

ЛИСТ ЗАПОРІЗЬКОГО ОБКОМУ ПАРТІЇ ДО ЦК КПУ З ПРОХАННЯМ ДАТИ ДОЗВІЛ НА ЗВІЛЬНЕННЯ КИЦЕНКА М. П. З ПОСАДИ ЗАСТУПНИКА ГОЛОВИ ОБЛВИКОНКОМУ

20 березня 1973 р.

г. Киев **Секретно**

ЦК КП Украины

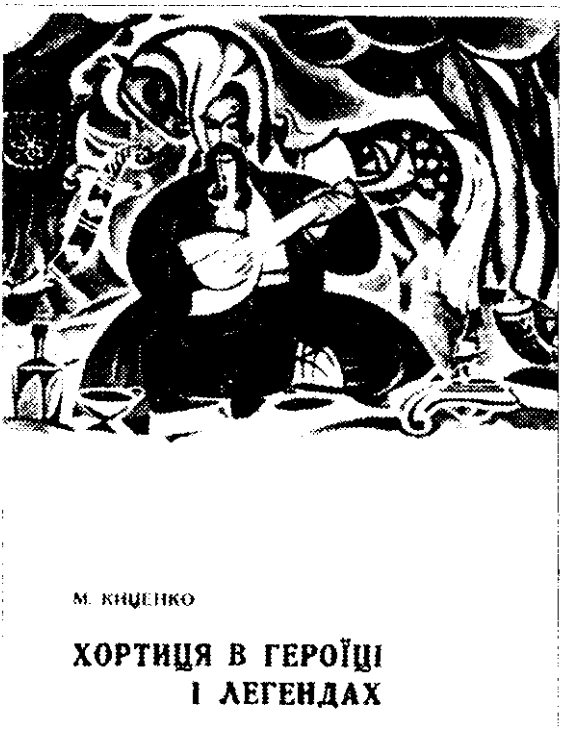

О тов. Киценко Н. П.

Работая с 1965 года заместителем председателя исполкома областного Совета депутатов трудящихся, тов. Киценко Н. П. глубоко не вникает в работу подведомственных ему по распределению обязанностей учреждений культуры, здравоохранения, народного образования, социального обеспечения и др. а в последнее время даже ухудшил руководство ими.

В значительной мере этому способствует то, что он много времени и внимания уделяет написанию и изданию статей и брошюр, которые к тому же по своему научному содержанию слабые и идейно незрелые.

На недостатки в работе неоднократно обращалось внимание тов. Киценко, но он неправильно и болезненно реагирует на критику, проявляет личную недисциплинированность, не делает должных выводов.

За серьезные извращения и ошибки, допущенные в брошюре "Запоріжжя в бурях революції", бюро обкома партии в феврале 1970 годе при обсуждении этого вопроса строго указало тов. Киценко и осудило его неправильное поведение.

Несмотря на критику, в 1972 году без ведома обкома КП Украины была повторно изданная, написанная им идейно незрелая брошюра "Хортиця в героїці і легендах", которая подвергнута острой критике на страницах журнала "Вопросы истории" №11.

Запорожский обком КП Украины просит дать согласие на освобождение тов. Киценко Н. П. от обязанностей заместителя председателя исполкома областного Совета депутатов трудящихся. Он будет трудоустроен по специальности.

Секретарь областного комитета

КП Украины
М. ВСЕВОЛОЖСКИЙ

ДАЗО, Ф — 102. — Оп. 4, — Спр. 1363. — Арк. 3 і 5. Оригінал.

№ 155. ПОСТАНОВА БЮРО ЗАПОРІЗЬКОГО ОБКОМУ КП УКРАЇНИ ПРО ВИЛУЧЕННЯ З МАГАЗИНІВ І БІБЛІОТЕК КНИГИ М. П. КИЦЕНКА "ХОРТИЦЯ В ГЕРОЇЦІ І ЛЕГЕНДАХ"

20 березня 1973 р.

Бюро обкома КП Украины постановляет:

1. Согласиться с выводами о серьезных идейных и методологических ошибках и недостатках брошюры Н. П. Киценко "Хортиця в героїці і легендах", изложенных в рецензии журнала "Вопросы истории" № 11 за 1972 год. Автор брошюры, не владея методикой исторического исследования, идеализирует старину, сползает на позиции дореволюционных буржуазных историков, отходит от классовых

партийных позиций. В оценке исторических событий тов. Киценко затушевывает классовые противоречия в среде запорожского казачества, приписывает К. Марксу высказывания буржуазного историка Н. К. Карамзина, выдает представителей феодальной знати за национальных героев Украины;

2. Отметить, что брошюра т. Киценко была переиздана издательством "Промінь", несмотря на возражение обкома партии;

3. В связи с тем, что брошюра "Хортиця в героїці і легендах" не способствует воспитанию трудящихся в духе советского патриотизма и пролетарского интернационализма, изъять ее из книжных магазинов и библиотек области.

Секретарь обкома КП Украины М. ВСЕВОЛОЖСКИЙ

ЦДАГО України. — Ф. — 1. — Оп. 25. — Спр. 867. — Арк. 143.

№ 156. ЛИСТ МАЛАКОВА Д. Д. ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР ТА УКДБ ПО ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ З ПРОХАННЯМ ДОПОМОГТИ РОЗШУКАТИ МОГИЛУ ЙОГО БАТЬКА, РЕПРЕСОВАНОГО В 1938 РОЦІ

23 лютого 1989 р.

В Верховный Совет Союза ССР Копия:
Днепропетровскому КГБ
От гр. Малакова Дмитрия Дмитриевича, г. Николаев, ул. Дзержинского, 57, кв. 38

Уважаемые товарищи!

Я, гр. Малаков Д. Д., являюсь сыном Малакова Дмитрия Васильевича, которого НКВД 2-го марта 1938 г. в 10.00 часов арестовали в с. Коларовке Коларовского (ныне Приморского) р-на Днепропетровской (ныне Запорожской) обл. В гот же день отца и многих других погрузили на автомашины и отправили на ж/вокзал ст. Елизаветовки. Отца и других репрессированных держали до начала войны 1941 г. в Днепропетровской тюрьме. Утверждения мои обоснованы тем, что я вплоть до начала войны отсылал отцу (изредка) почтовый перевод в сумме 20 руб. с подтверждением получателя. Получал ответ за подписью отца... Из вышеизложенного я утверждаю, что отец был жив и находился не где-нибудь, а в Днепропетровской тюрьме. Кроме того трое из нашего села на закрытом судебном процессе в г. Бердянске были оправданы и освобождены. Они тоже были вместе с моим отцом. По рассказам освобожденных, их вызывали на допрос раз в пол года. Заключенные отрицали свою виновность — им говорили, иди подумай. После заключенные брали на себя обвинения, чтобы скорее дали срок, но НКВДэшники заставляли еще подумать. Такие издевательства продолжались до трагической нашей истории — начала войны.

На фронте отступление — неразбериха, необходимо было срочно эвакуировать с заводов оборудование, а так как гитлеровцы уничтожали евреев, то надо было подумать и о них. Поэтому ж/дорожный транспорт не справлялся и что делать с этими "врагами народа"? — пустить в расход и уничтожили их.

Я вполне уверен, что моего отца и других расстреляли в г. Днепропетровске и имею права требовать расследовать и установить место захоронения. В память своему отцу я хочу знать место расправы чтобы (пока жив) возложить венок. Я не требую подробности: кто стрелял и в какое место: в затылок или в лоб и сколько отверстий в его черепе. Это я оставляю на совести своим врагам, некоторые из которых продолжают существовать. Напрасно будете меня убеждать, что это сложно сделать за давностью времени. Ведь война почти полвека как закончилась, а преступников и сейчас находим: в США, Канаде, Бразилии, Уругвае, Парагвае и т. д. А вот своих, которые рядом — не можем найти. Как мы

находим места, где гитлеровцы расстреливали, а своим захоронения бережете как зеницу ока. Так нельзя делать, так народ уже многое знает, поэтому не верит вам! Не надо забивать нам мозги с построением мемориала погибшим во время репрессий. Это неплохое дело, но отвлеченное. Надо конкретно установить, где расстреляны и захоронены наши отцы. Мы всю свою жизнь были не равноправными, так как это клеймо приложено не на теле, а в душу. Разве моя вина, что в 1945 г. но возвращении домой из Германии в г. Магдебурге мне предложили остаться в армии играть в оркестре в наших частях, но через полгода меня выгнали по причине, что я болгарин. Трижды хотел служить стране, а вы мне отказывали. Как и мой отец, я любил Родину, был честен и в память отца я требую установить место его захоронения. Как и отца, так и Родину, я никогда не забуду, несмотря на то, что я никогда не буду равноправным гражданином. Жду положительного ответа...

С уважением Д. М.*

23.02.1989 г.

ДАЗО. — Ф. Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 449. — Арк. 107—108.

№ 157. З ПРОТОКОЛУ № 5 ЗАСІДАННЯ БЮРО ЗАПОРІЗЬКОГО МІСЬККОМУ КОМПАРТІЇ УКРАЇНИ ПРО ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ ЩОДО НАРОДНОГО РУХУ УКРАЇНИ ЗА ПЕРЕБУДОВУ

31 березня 1989 р.

...Получают отпор попытки политических экстремистов националистического направления посеять межнациональную вражду, искусственно заострить национальный вопрос, навязать людям точку зрения, что расходится с интернационалистической идеологией, принципами социализма. В городе сформировалось общественное мнение о чуждости и ненужности нашему обществу «Народного Руху України за перебудову», об организации которого шла речь на собраниях киевских писателей. Эту мысль также поддержали ветераны войны и труда на отчетной конференции, которая прошла 18 марта текущего года.

ДАЗО. - Ф. 157. — Оп. 52. — Спр. 53. — Арк. 3.

№ 158. З ДОПОВІДІ ПЕРШОГО СЕКРЕТАРЯ ЗАПОРІЗЬКОГО МІСЬККОМУ КПУ ВАНАТА П. М. НА ПЛЕНУМІ МІСЬККОМУ ПАРТІЇ ПРО АКТИВНУ ПРОТИДІЮ НАРОДНОМУ РУХОВІ УКРАЇНИ

15 вересня 1989 р.

...Мы должны повести наступательную, разъяснительную работу в связи с состоявшимся съездом НДУ', показать всю фальш заявлений его лидеров в приверженности перестройке. Мы должны все знать и понимать, что создана партия, которая будет находиться в оппозиции КПСС...

ДАЗО. — Ф. П. 157. — Оп. 52. — Спр. 49. — Арк. 24.

* У "Свідоцтві про смерть", виданому дружині Д. В. Малакова та його дітям (всього їх було п'ятеро) в липні 1957 року, стверджується, що він помер 19 травня 1944 року "от рака щитовидной железы". Насправді Д. В. Малакова було розстріляно 1 листопада 1938 року. Але про це його нащадки дізналися з повідомлення УКДБ Запорізької області лише в травні 1989 року.

' НДУ — Народное движение Украины (Народний Рух України).

№ 159. З ПОСТАНОВИ БЮРО ЗАПОРІЗЬКОГО ОБКОМУ КПУ "ПРО ПЕРШОЧЕРГОВІ ЗАХОДИ ПАРТІЙНИХ КОМІТЕТІВ ОБЛАСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРОВЕДЕННЯМ УСТАНОВЧОГО З'ЇЗДУ "НАРОДНОГО РУХУ УКРАЇНИ ЗА ПЕРЕБУДОВУ"

19 вересня 1989 р.

Правоохоронним органам рішуче використовувати діюче законодавство до організаторів несанкціонованих мітингів і зборів, осіб, що порушують порядок, розпалюють міжнаціональну ворожнечу, антирадянські настрої. Прискорити роботу по формуванню робітничих загонів охорони громадського порядку, відродженню комсомольських оперативних загонів. Перекрити канали незаконного використання розмножувальної техніки.

Підвищити вимогливість і партійну відповідальність до комуністів, які працюють у засобах масової інформації, за публікацію в них під виглядом плюралізму думок різного роду інсинуацій, матеріалів, що тенденційно трактують різні події й конфлікти.

Рішуче припиняти екстремістські національні прояви з боку активістів НРУ...

ДАЗО. — Ф. 102. — Оп. 38. — Сир. 280, — Арк. 8—9.

№ 160. З ДОПОВІДІ ПЕРШОГО СЕКРЕТАРЯ ЗАПОРІЗЬКОГО МІСЬККОМУ КОМПАРТІЇ УКРАЇНИ, КАНАТА П. М. НА ПЛЕНУМІ ЗАПОРІЗЬКОГО МІСЬККОМУ ПРО ПОЛІТИЗАЦІЮ СУСПІЛЬСТВА

23 лютого 1990 р.

...Нельзя не видеть, что время тревожное. Противоречия во всех сферах жизни общества, политическая борьба продолжает обостряться, приобретая взрывоопасный накал... Трагических масштабов достигли межнациональные конфликты.

Не менее сложная ситуация сложилась сегодня и внутри партии. Наметились линии раскола, усиливаются сепаратистские настроения,... расшатывается дисциплина. В минувшем году в городе из партии вышло 514 членов и кандидатов в члены КПСС...

Идет резкая политизация возникших на волне демократизации общественных организаций, движений, добровольных обществ.

ДАЗО. — Ф. П - 157. — Оп. 52. - Спр. 92. — Арк. 6.

№ 161. З ДОПОВІДІ ПЕРШОГО СЕКРЕТАРЯ ЗАПОРІЗЬКОГО МІСЬККОМУ ПАРТІЇ НА МІСЬКІЙ ПАРТІЙНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ ПРО РОБОТУ КОМУНІСТІВ В НОВИХ УМОВАХ

...Политическая борьба достигает нередко своего высшего накала. Соперничество различных группировок, политических течений становится все ожесточеннее, принимает подчас очень опасные формы... Волна охлократии, прокатившаяся по многим регионам страны, в том числе и по Украине, смела с постаментов памятники В. И. Ленину, стерла названия улиц и площадей, усилила центробежные силы сепаратизма... Произошли такие необратимые процессы, как отмена шестой статьи Конституции СССР, установление фактической многопартийности... Часть Компартии Украины находится в оппозиции (западные области). Провозглашена Декларация о суверенитете Украины. Рассчитывать на

примирение противоборствующих сил в этой обстановке было бы по меньшей мере наивно... За неполных два года возникли новые и политизировались около двух десятков различных общественных формирований... В числе наиболее активно действующих местные организации Руха, республиканской партии и СНУМ, анархо-синдикалистов, "Демократического союза"...

Экономика города, будучи составной частью промышленного комплекса страны, испытывает значительные затруднения в связи с тем, что практически разрушены экономические связи...

При выполнении в целом по городу плана по производству товаров народного потребления каждое пятое предприятие снизило уровень их выпуска... Вследствие порочной инвестиционной политики, до сих пор не избавившейся от остаточного принципа в отношении социальной сферы, в городе сохраняется напряженность с обеспечением населения водой, жильем, детскими садами, медицинскими учреждениями. Хронически не хватает объектов культуры, спорта...

А если к этому добавить разбалансированный товарный рынок, пустые полки в магазинах, рост дефицита и спекуляция, введение талонной системы на моющие средства и сахар, а также купонов на все виды товаров, то вырисовывается четкая картина политической, экономической и социальной жизни города...

Однако коммунистов города волнует, почему главным, ключевым вопросам нет ясности у ЦК КПСС, нет позиции и у ЦК Компартии Украины, нет оперативности в упреждении отрицательных явлений, возникновение которых провоцирует деструктивные силы в обществе.

Мы с вами являемся живыми свидетелями того времени, когда Политбюро ЦК КПСС и другие органы с ошеломляющей оперативностью реагировали на очередную поездку генсека по стране или его выступление по телевизору. Буквально на следующий день или вечером собиралось Политбюро по этому поводу.

Коммунисты задают вопрос, почему же столь оперативно не отреагировали Президент, ЦК КПСС, а также ЦК Компартии Украины и Президиум Верховного Совета республики на факты вандализма по отношению к памятнику В. И. Ленину в г. Червонограде? Вот тут было бы в пору воспользоваться старым опытом... в равной степени трудно ответить, почему коммунисты в парламенте республики сдают одну позицию за другой? Почему секретарей обкома партии в последнее время коммунисты не видят в трудовых коллективах, их выступлений в средствах массовой информации?.. Не это ли является причиной тому, что отказавшись от присущей ранее опеки, обком перестал даже координировать деятельность партийных комитетов, ограничиваясь эпизодическими встречами с руководителями.

Сегодня мы более четко видим и осознаем просчеты и ошибки, допущенные в процессе выборов... в период подготовки к выборам затянулся поиск достойных кандидатов в депутаты из числа коммунистов. Наши оппоненты были более динамичны в этих вопросах... Одним из самых серьезных просчетов горкома, райкомов партии оказался тот, что мы не сумели предотвратить существенный разрыв в формах и методах партийной работы в трудовых коллективах и по месту жительства...

В депутатском корпусе сложилась непростая ситуация. Созданная группа "Возрождение", объединившая представителей различных политических формирований, находящаяся в оппозиции КПСС, пытается диктовать свою волю сессии горсовета. Конечно, имея в составе горсовета своих политических оппонентов, мы не можем питать иллюзий на тот счет, что Совет будет работать только так, как считают должным коммунисты... Сегодня вызывает озабоченность то, что немалое число депутатов-коммунистов заняло в Совете особую позицию, настороженно относится к рекомендациям горкома партии, депутатской группы... По-видимому, здесь есть предмет для разговора с коммунистами и в первичных парторганизациях, ведь для некоторых даже уставные нормы выглядят как бы не обязательными...

ДАЗО. — Ф. П — 157 — Оп. 52. — Спр. 91. — Арк. 10—15, 19—21.

№ 162. З ДОПОВІДІ ПЕРШОГО СЕКРЕТАРЯ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО МІСЬКОГО КОМІТЕТУ КПУ ТОМАШЕВИЧА НА 31-Й МІСЬКІЙ ПАРТІЙНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ ПРО ВИРОБЛЕННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПАРТІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

3 листопада 1990 р.

... В обществе, да и в партии, происходит дальнейшая поляризация взглядов, растет неверие ни во что и ни в кого. Характерными являются результаты проведенного горкомом партии в августе 1990 года опроса среди коммунистов города. На вопрос: есть ли у вас чувство уверенности в обновлении и возрождении КПСС? Положительно ответили только 21%. Почти 24% выступают за создание в КПСС фракций со своей структурой и дисциплиной, а 7% опрошенных даже за самороспуск КПСС.

...В городской партийной организации по состоянию на 22 октября 1990 года состоит на учете 9548 коммунистов, что на 911 человек меньше, чем два года назад. Только за 10 месяцев текущего года сдали партийные билеты по заявлению о добровольном выходе из КПСС — 491 человек.

...В условиях острой политической борьбы, скоординированной антикоммунистической пропаганды мы оказались теоретически и практически разоруженными, так как ни ЦК КПСС ни ЦК Компартии Украины до сих пор не имеют четкой идеологической программы, продуманных ориентиров по изменению форм и методов работы с людьми в условиях многопартийности. Серьезные просчеты в идеологической работе связаны с имевшими место непоследовательными действиями, частой сменой позиций ЦК КПСС, его руководителей. Так было с 6 статьей Конституции СССР, которую отчаянно отстаивали на II съезде народных депутатов СССР.

ДАЗО. — Ф. П — 3. — Оп. 57. — Спр. 1. — Арк. 6, 7, 8, 11.

№ 163. ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО РЕАБІЛІТАЦІЮ ЖЕРТВ ПОЛІТИЧНИХ РЕПРЕСІЙ В УКРАЇНІ

17 квітня 1991 р.

Після 1917 року, в період громадянської війни і наступні десятиріччя на землі України пролилося багато людської крові. Мільйони безвинних людей на підставі антигуманних і антидемократичних законів та внаслідок прямого беззаконня і свавілля зазнали переслідувань за свою політичну діяльність, висловлювання та релігійні переконання. Особливо тяжкою спадщиною є масові репресії, які чинились сталінським режимом та його провідниками в республіці. При судових і позасудових розправах грубо нехтувались норми Конституції, покликані охороняти права і свободи громадян, елементарні норми судочинства.

Відмічаючи, що частину осіб, репресованих у 30—40-х і на початку 50-х років, уже поновлено в правах на підставі законодавства Союзу РСР, Верховна Рада України вважає, що реабілітація жертв політичних репресій повинна охоплювати увесь період після 1917 року до моменту набрання чинності цим Законом і поширюватись на осіб, необгрунтовано засуджених за цей час судами України або репресованих на території республіки іншими державними органами в будь-якій формі, включаючи позбавлення життя або волі, переселення в примусовому порядку, вислання і заслання за межі республіки, позбавлення громадянства, примусове поміщення до лікувальних закладів, позбавлення чи обмеження інших громадянських прав або свобод з мотивів політичного, соціального, класового, національного і релігійного характеру.

Верховна Рада України засуджує репресії і відмежовується від терористичних методів керівництва суспільством, висловлює співчуття жертвам необгрунтованих репресій, їх рідним і близьким, проголошує намір неухильно добиватись відновлення справедливості, усунення наслідків свавілля і порушень громадянських прав, прагне забезпечити посильну на цей час компенсацію матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними репресіями реабілітованим та їх сім'ям, та гарантує народу України, що подібне ніколи не повториться, що права людини і законність будуть свято додержуватись.

Цим Законом ліквідуються наслідки беззаконня, допущені з політичних мотивів до громадян України, поновлюються їх права, встановлюються компенсація за незаконні репресії та пільги реабілітованим.

Стаття 1. Вважати реабілітованими осіб, які з політичних мотивів були необгрунтовано засуджені судами або піддані репресіям позасудовими органами, в тому числі "двійками", "трійками", особливими нарадами і в будь-якому іншому позасудовому порядку, за вчинення на території України діянь, кваліфікованих як контрреволюційні злочини за кримінальним законодавством України до набрання чинності Законом СРСР "Про кримінальну відповідальність за державні злочини" від 25 грудня 1958 року, за винятком осіб, зазначених у статті 2 цього Закону.

Визнати реабілітованими також громадян, засуджених за:

— антирадянську агітацію і пропаганду за статтею 7 Закону СРСР "Про кримінальну відповідальність за державні злочини" від 25 грудня 1958 року і статтею 62 Кримінального кодексу Української РСР (2001-05, 2002-05) в редакціях до прийняття Закону Української РСР від 28 жовтня 1989 року "Про затвердження Указу Президії Верховної Ради Української РСР від 14 квітня 1989 року Про внесення змін і доповнень до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів Української РСР";

— поширення завідомо неправдивих вигадок, що порочать радянський державний і суспільний лад, тобто за статтею 187-1 Кримінального кодексу України;

— порушення законів про відокремлення церкви від держави і школи від церкви, посягання на особу та права громадян під приводом справляння релігійних обрядів, якщо вчинені дії не були поєднані з заподіянням шкоди здоров'ю громадян чи статевою розпустою.

Дія цієї статті поширюється на осіб, громадян України, які постійно проживали в Україні і яких з різних причин було переміщено за межі колишнього Радянського Союзу, необгрунтовано засуджено військовими трибуналами, Верховним Судом Союзу РСР чи піддано репресіям позасудовими органами. (Статтю 1 доповнено частішою третьою згідно із Законом № 2353-12 від 15.05.92).

Підлягають реабілітації також особи, щодо яких з політичних мотивів застосовано примусові заходи медичного характеру.

Стаття 2. Реабілітації не підлягають особи, щодо яких у матеріалах кримінальних справ є сукупність доказів, які підтверджують обгрунтованість притягнення їх до відповідальності за:

— зраду Батьківщини, шпигунство, диверсії, шкідництво, саботаж, терористичні акти;

— злочини проти людства і людяності, каральні акції щодо мирного населення, вбивства, мордування громадян і пособництво в цьому окупантам у період Великої Вітчизняної війни;

— збройні вторгнення на територію України, організацію збройних формувань, які чинили вбивства, розбої, грабежі й інші насильства, та особисту участь у вчиненні цих злочинів.

Не підлягають реабілітації також особи, засуджені за злочини проти правосуддя, пов'язані з застосуванням репресій, навіть якщо вони самі згодом зазнали репресій.

Стаття 3. Реабілітувати всіх громадян, засланих і висланих з постійного місця проживання та позбавлених майна за рішенням органів державної влади і управління з політичних, соціальних, національних, релігійних та інших мотивів під приводом боротьби з куркульством, противниками колективізації, так званими бандпособниками та їх сім'ями.

Стаття 4. Поновити реабілітованих в усіх громадянських правах, у тому числі з праві проживання в населених пунктах і місцевостях, в яких вони постійно проживали до репресій, поширивши це право на членів їх сімей.

Визнати недійсними пов'язані з застосуванням репресій рішення про позбавлення державних нагород, учених ступенів, військових, спеціальних і почесних звань, пенсій та інших прав.

За бажанням реабілітованого або його родичів у разі смерті реабілітованого повідомлення про реабілітацію має бути безкоштовно опубліковано в пресі чи іншим способом доведено до відома громадськості за місцем роботи або проживання реабілітованого.

Стаття 5. Встановити для осіб, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі або примусового поміщення у лікувальні заклади і згодом реабілітовані відповідно до статті 1 цього закону, грошову компенсацію у розмірі однієї мінімальної заробітної плати за кожний місяць позбавлення волі, але не більш як 75 мінімальних заробітних плат. Одноразово як грошова компенсація реабілітованій особі виплачується до 15 мінімальних заробітних плат, а решта належних грошей - протягом наступ-

них п'яти років. У разі можливості, на вимогу реабілітованого, вся нарахована грошова компенсація може бути виплачена одноразово. Виплата компенсації спадкоємцям не провадиться, крім випадків, коли компенсація була нарахована, але не отримана реабілітованим. (Частина перша статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законами № 2353-12 від 15.05.92, № 2803-12 від 19.11.92).

Вилучені будівлі та інше майно по можливості {якщо будинок незайнятий, а майно збереглося) повертаються реабілітованому або його спадкоємцям натурою. При відсутності такої можливості заявнику відшкодовується вартість будівель та майна.

Не підлягають поверненню (компенсації) будівлі та інше майно, що було націоналізовано (муніципалізовано) на підставі відповідних нормативних актів.

Заяви про компенсацію та повернення майна подаються не пізніше трьох років з моменту набрання чинності цим Законом або з дня одержання особою довідки про реабілітацію згідно з цим Законом.

Порядок виплати компенсації, повернення майна або відшкодування його вартості реабілітованим регулюється Положенням, затверджуваним Кабінетом Міністрів України.

Стаття 6. Реабілітованим громадянам відповідно до статті 1 цього Закону час тримання під вартою, відбування покарання в місцях позбавлення волі, заслання або перебування на примусовому лікуванні зараховується у потрійному розмірі в стаж роботи для призначення трудових пенсій.

Реабілітованим громадянам, які потребують поліпшення житлових умов, надається право на першочергове одержання житла.

В разі смерті реабілітованої особи це право зберігається за одним з подружжя, якщо вони не створили нову сім'ю, а також за батьками і дітьми, які проживали спільно до арешту і у зв'язку з застосуванням репресій втратили право на займане жиле приміщення та потребують поліпшення житлових умов.

Реабілітовані особи, які проживають у сільській місцевості, мають право на одержання безпроцентної позики та першочергове забезпечення будівельними матеріалами для будівництва житла.

Якщо реабілітована особа згідно з статтею 1 цього Закону стала інвалідом внаслідок репресій або є пенсіонером, їй надається також право на;

— одержання пільгових путівок для санаторно-курортного лікування та відпочинку:

— безплатне забезпечення автомобілем класу ЗАЗ-968М при наявності відповідних медичних показників;

— безплатний проїзд всіма видами міського пасажирського транспорту (крім таксі) та на автомобільному транспорті загального користування (за винятком таксі) в сільській місцевості в межах адміністративного району;

— зниження оплати жилої площі та комунальних послуг на 50 процентів в межах норм, передбачених чинним законодавством;

— позачергове надання медичної допомоги і 50-процентне зниження вартості ліків за рецептом;

— переважне право на вступ до садівницьких товариств, першочергове право на вступ до житлово-будівельних кооперативів;

— першочергове встановлення телефону.

Особи, реабілітовані відповідно до цього Закону, мають право на безплатну консультацію адвокатів з питань, пов'язаних з реабілітацією.

Реабілітованим, які мають право на передбачені цим Законом пільги, видається посвідчення єдиного зразка, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Видача цього посвідчення проводиться за місцем проживання виконавчими комітетами відповідних місцевих Рад народних депутатів.

Чинність статей 4,5 та 6 цього Закону поширюється на жертви політичних репресій, що були реабілітовані до прийняття цього Закону.

Стаття 7. Встановити такий порядок застосування статей 1 і 2 цього Закону.

Органи прокуратури у взаємодії з органами державної безпеки проводять перевірки та складають відповідні висновки щодо всіх кримінальних справ, зазначених у статтях 1 й 2 цього Закону, рішення по яких не були скасовані до моменту його прийняття.

На реабілітованих осіб органи прокуратури видають відповідні довідки.

При наявності підстав для визнання особи такою, що згідно з статтею 2 цього Закону не підлягає реабілітації, прокурор надсилає справу з висновком:

щодо засуджених судами — до тих же судів, які виносили останнє судове рішення. Справи, по яких вироки, ухвали, постанови було винесено ліквідованими або розформованими судами, а також військовими трибуналами щодо цивільних осіб передаються на розгляд тих судів, до підсудності яких ці справи віднесено чинним законодавством. Територіальна підсудність справи визначається за місцем винесення останнього судового рішення;

покаранню за рішеннями позасудових органів — до Верховного Суду України, обласних та Київського міського судів, військових трибуналів округів, Чорноморського флоту, на території яких застосовувались репресії.

Внаслідок розгляду справи суд може прийняти одне з таких рішень:

— визнати, що особу обґрунтовано засуджено або піддано покаранню позасудовим органом і на неї не поширюється дія статті 1 цього Закону;

— визнати, що особу необґрунтовано засуджено або піддано покаранню позасудовим органом і вона підлягає реабілітації згідно з статтею 1 цього Закону.

При розгляді справи суд може також внести зміни до раніше винесених вироку, ухвали і постанови судів чи до рішення позасудових органів.

Надати Верховному Суду України повноваження щодо перегляду в порядку нагляду і за нововиявленими обставинами кримінальних справ, розглянутих Верховними Судами Української РСР, Союзу РСР, трибуналами та позасудовими органами, в тому числі за межами територій колишнього Радянського Союзу, щодо осіб, які на момент застосування репресій були громадянами України. (Статтю 7 доповнено частиною сьомою згідно із Законом № 2353-12 від 15.05.92).

Надати право судам поширювати дію статей 4-6 цього Закону на осіб, реабілітованих в загальному порядку, коли є підстави розглядати факт притягнення їх до кримінальної відповідальності за статтями 58-1 та 80 Кримінального Кодексу Української РСР (2001-05, 2002-05) 1927 року як політичну репресію. (Статтю 7 доповнено частиною восьмою згідно із Законом № 2353-12 від 15.05.92).

Стаття 8. Особі, яку визнано судом чи військовим трибуналом такою, що не підлягає реабілітації, вручається копія ухвали (постанови), а в разі визнання необґрунтовано засудженою або підданою покаранню за рішенням позасудового органу — довідка про реабілітацію.

Ухвалу (постанову) суду чи військового трибуналу може бути опротестовано прокурором або головою відповідного суду чи оскаржено особою, якій відмовлено в реабілітації.

Протести в порядку нагляду і за нововиявленими обставинами розглядаються у звичайному порядку, передбаченому нормами Кримінально-процесуального кодексу України.

Стаття 9. Вирішення питань, пов'язаних з встановленням факту розкуркулювання, адміністративного виселення, з відшкодуванням матеріальних збитків, поновленням трудових, житлових, пенсійних та інших прав громадян, реабілітованих відповідно до цього Закону, покласти на обласні, міські і районні Ради народних депутатів. З цією метою Радам народних депутатів утворити штатні комісії, положення про які затверджується Кабінетом Міністрів України.

За дорученням цих комісій органи внутрішніх справ встановлюють факти безпідставності заслання і вислання, направлення на спецпоселення, а також конфіскації і вилучення майна у зв'язку з необґрунтованими репресіями і матеріали перевірки надсилають комісіям.

Голова Верховної Ради Української РСР
Л. КРАВЧУК

Відомості Верховної Ради України. — 1991 р. — № 22. — С. 262; 1992 р. — № 32. — С. 456; № 49. — С. 9.

№ 164. ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ПРО ТЛУМАЧЕННЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ "ПРО РЕАБІЛІТАЦІЮ ЖЕРТВ ПОЛІТИЧНИХ РЕПРЕСІЙ В УКРАЇНІ"

У зв'язку з численними запитами реабілітованих громадян, комісій по поновленню прав реабілітованих, інших посадових осіб та в інтересах єдиного поняття і вірного застосування Закону Верховна Рада України постановляє:

1. Роз'яснити, що політичний мотив репресій (стаття 1) — це застосування державою примусових заходів щодо противників Радянської влади у вигляді пред'явлення обвинувачення у вчиненні політичного (контрреволюційного) злочину або визнання особи соціально небезпечною у політичному відношенні за наявності достовірних матеріалів, застосування на цих підставах репресій у судовому порядку відповідно до статей 33—34 Кримінальною кодексу Української РСР у редакції 1927 року та в адміністративному порядку.

2. Територія Української РСР (стаття 1) — територія України на час прийняття Закону України "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні" — 17 квітня 1991 року.

3. Громадяни України — особи, які постійно проживали на території України до застосування щодо них незаконних репресій, і також такі, які з різних причин були переміщені за межі України.

4. Застосування (піддання) репресій (стаття 1):

— оголошення вироку, ухвали (постанови) судом першої інстанції або рішення (постанови) позасудовим органом про застосування кримінального покарання, відправлення у заслання та вислання без пред'явлення обвинувачення у конкретному злочині;

— винесення судом або позасудовим органом рішення про необгрунтоване застосування примусових заходів медичного характеру;

— винесення постанови про арешт та перебування під вартою в разі закриття справи на попередньому слідстві чи у судовому порядку;

— прийняття рішення місцевими органами влади, службовими особами чи громадськими організаціями про застосування репресії в адміністративному порядку.

5. Не підлягають реабілітації особи (стаття 2, частина 1), щодо яких у матеріалах кримінальних справ є сукупність доказів, які підтверджують їх зраду Батьківщини у формах, передбачених Кримінальними кодексами Української РСР 1922, 1927 та 1961 років.

Злочини проти миру та людства (стаття 2, частина 2) — злочини, кваліфіковані за Законом № 10 Контрольної Ради у Німеччині від 20 грудня 1945 року "Про покарання осіб, винних у військових злочинах, злочинах проти миру та проти людства " (стаття 11, §1, пункти "а'", "б", "і", "с") та згідно з Указом Верховної Ради СРСР від 19 квітня І 943 року "Про міру покарання для німецько-фашистських злочинців, винних у вбивстві та мордуваннях радянських цивільних громадян та полонених червоноармійців, для шпигунів, зрадників Батьківщини з боку радянських громадян та їх посібників".

Виходячи із загальноприйнятих принципів міжнародного права та на підставі наведених нормативних актів не можуть бути реабілітовані за Законом України "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні" засуджені громадяни колишнього СРСР, іноземні громадяни та особи без громадянства, які під час другої світової війни служили у формуваннях фашистської Німеччини та її сателітів, охоронних військах СС поліції, адміністративних органах окупантів.

Підлягають реабілітації громадяни, які займали адміністративні посади в період тимчасової німецької окупації території України, якщо буде встановлено, що вони подавали допомогу партизанам, підпільникам і частинам Радянської Армії чи саботували виконання вимог окупаційної влади, допомагали населенню в приховуванні запасів продовольства та майна чи іншим шляхом сприяли боротьбі з окупантами.

6. Збройні формування (стаття 2, частина 3) - стабільні озброєні угрупування осіб, які об'єдналися для боротьби проти державної влади, незалежно від кваліфікації дій їх організаторів та членів.

7. Направлення на заслання, вислання та спеціальні поселення в адміністративному порядку (стаття 3) — застосування репресій на підставі рішень місцевих органі а влади, адміністративних органів, посадових осіб чи громадських організацій з політичних мотивів до сімей осіб, репресованих за

обвинуваченням у контрреволюційних злочинах; до осіб, визнаних соціально небезпечними у політичному відношенні, противниками колективізації; обвинувачених у зв'язках з так званими "ворогами народу", у приналежності до політичних партій тощо.

Особи, які були незаконно вислані чи заслані і згодом реабілітовані, поновлюються в усіх громадянських правах, але на них не поширюються пільга, передбачені статтею 6 цього Закону.

Не підлягають реабілітації відправлені в адміністративному порядку на спецпоселення радянські громадяни, які перебували під час війни у полоні, а також репатрійовані громадяни, які служили у стройових формуваннях німецької армії, поліції, спеціальних німецьких формуваннях та брали участь у розвідувальних, каральних та бойових діях проти Червоної Армії, партизанів, армій антигітлерівської коаліції та мирного населення, за винятком тих, хто пізніше брав активну участь у складі Червоної Армії або партизанських загонів, а також у лавах Опору інших держав у бойових діях проти німецько-фашистських військ та їх сателітів.

Довідки про реабілітацію, згідно із статтею 3 цього Закону, видаються реабілітованим на їх вимогу органами внутрішніх справ за наявності у них відповідних документів (постанови про виселення, особистих справ на виселених осіб тощо), а за відсутності таких документів — районними комісіями (по поновленню прав реабілітованих) після встановлення ними факту виселення.

8. Особи, які були засуджені неодноразово або по сукупності за політичні (контрреволюційні) та загально-кримінальні злочини і згодом реабілітовані відповідно до статті 1 Закону за діяння як політичні (контрреволюційні) злочини із зниженням міри покарання в частині реабілітації, мають право на грошову компенсацію, передбачену статтею 5 Закону, за кожну репресію на підставі довідок про реабілітацію.

9. Реабілітовані, згідно із статтями 1 та 3 цього Закону, особи (їх спадкоємці першої черги) мають право на повернення (відшкодування вартості) вилучених у них будинків, майна (стаття 5).

Можливість повернення реабілітованому будинку (його частини) в натурі вирішується з урахуванням конкретних обставин: правомочного проживання там громадян, великого порівняно з його вартістю розміру затрат на перебудову, потреби у продовженні його використання для соціальних потреб (дитячих закладів, лікарень тощо).

Не можуть бути повернені жилі будівлі, будинки реабілітованому (його спадкоємцям першої черги), якщо первинному набувачу вони були передані правомірно і знаходяться у його власності або перебудовані у нежилі будівлі чи суттєво перебудовані.

В разі неможливості повернення будівель чи майна у натурі реабілітованому (його спадкоємцям першої черги) його вартість відшкодовується установами, організаціями та їх правонаступниками громадянам та їх спадкоємцям, а якщо ці фізичні та юридичні особи та їх правонаступники невідомі —фінансовими органами з коштів місцевого бюджету у розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України. Склад майна, яке підлягає поверненню реабілітованому, встановлюється на підставі документів про його вилучення і реалізацію з архівів та інших установ. Майно (або його компенсація) повертається спадкоємцям першої черги реабілітованого в разі подання свідоцтва про право на спадщину, яке відкривається з дня прийняття про це рішення районною Комісією з питань поновлення прав реабілітованих. Коло спадкоємців першої черги визначається на день винесення цього рішення.

Свідоцтво про право на спадщину видається нотаріальними конторами достроково на підставі відповідного рішення Комісії з питань поновлення прав реабілітованих, яке має містити відомості про склад спадкового майна (або суму його відшкодування у мінімальних заробітних платах), перелік документів, на підставі яких встановлена належність громадянина до кола спадкоємців першої черги, та документів, згідно з якими встановлено факт смерті спадкодавця.

В разі появи спадкоємців першої черги реабілітованого вони мають отримати свою частку (відшкодування вартості) у спадкоємця, який оформив на своє ім'я спадкове майно (компенсацію), а при невирішенні цього питання між собою звернутися до суду.

Питання про спадкоємство жилого будинку при появі інших спадкоємців першої черги вирішується у судовому порядку.

10. Право на безкоштовне забезпечення автомобілем (стаття 6), встановленого для інвалідів класу, мають тільки реабілітовані згідно із статтею 1 цього Закону особи, які стали інвалідами внаслідок репресій і мають відповідні медичні показання.

11. Довідки або посвідчення про реабілітацію, видані у державах-республіках колишнього СРСР або його державними органами, чинні на території України. В разі необхідності органи прокуратури та внутрішніх справ України роблять відповідний запит до органів держав-республік колишнього СРСР, які видали такі документи, щодо офіційних документів про підставу реабілітації та інших необхідних даних.

Правоохоронні органи, архівні та інші державні установи України за запитом державних та громадських установ, а також приватних осіб з держав-республік колишнього СРСР подають правову допомогу у питаннях, пов'язаних з реабілітацією.

12. Відповідно до частин четвертої та сьомої статті 7 цього Закону обласні і Київський міський суди, військові суди регіонів і Військово-Морських Сил України вправі переглядати в порядку нагляду за нововиявленими обставинами кримінальні справи, розглянуті в минулому військовими трибуналами та позасудовими органами, в тому числі за межами території колишнього Радянського Союзу, щодо осіб, які на момент застосування репресій були громадянами України, останні судові рішення по яких винесені військовими трибуналами фронтів, військ МВС Українського округу та інших військових трибуналів, за винятком Військової колегії Верховного Суду колишнього СРСР.

13. Якщо відповідно до частини четвертої статті 7 і статті 8 цього Закону особа визнається такою, що згідно із статтею 2 цього Закону не підлягає реабілітації, прокурор складає відповідний висновок і повідомляє про це заінтересованих осіб. Прокурор надсилає справу на розгляд суду тільки за заявами, зверненнями заінтересованих осіб, які не погоджуються з висновком про відмову в реабілітації.

14. Особам, які реабілітовані у встановленому порядку до прийняття цього Закону (до 17 квітня 1991 року) і не мають або втратили довідки про реабілітацію, такі довідки можуть бути видані органами Служби безпеки України та Державного архіву України за умов, що рішення про це судових органів або прокуратури про їх реабілітацію є в архівних кримінальних справах.

15. Реабілітовані або за їх згодою чи в разі їх смерті близькі родичі мають право знайомитись з матеріалами закритих провадженням кримінальних та адміністративних справ і одержувати копії документів не процесуального характеру. Знайомитися з такими справами вони можуть тільки в разі, якщо в них немає даних, які можуть негативно вплинути на гідність, законні права та інтереси як самих потерпілих, їх рідних, так і інших громадян.

Реабілітовані особи та їх спадкоємці мають право на одержання рукописів, фотокарток, інших особистих речей, які зберігися у справах. Державні органи зобов'язані повідомити рідних реабілітованого про місце його загибелі (смерті) при наявності таких даних.

Голова Верховної Ради України І. ПЛЮЩ

м. Київ, 24 грудня 1993 року № 3812-XII.

№ 165. УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ПРО ЗАХОДИ У ЗВ'ЯЗКУ З 70-ми РОКОВИНАМИ ГОЛОДОМОРУ В УКРАЇНІ

З метою вшанування пам'яті жертв голодомору в Україні 1932—1933 років, привернення уваги громадськості до цієї трагічної події та надання державної підтримки громадянам, які пережили голодомор, постановляю:

1. Кабінету Міністрів України:

а) утворити Організаційний комітет з підготовки та проведення заходів у зв'язку з 70-ми роковинами голодомору в Україні на чолі з Прем'єр-міністром України, включивши до складу Комітету представників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій;

б) затвердити у двомісячний строк план заходів на 2002—2003 роки у зв'язку з 70-ми роковинами голодомору в Україні, передбачивши, зокрема:

встановлення пам'ятників, монументів, пам'ятних знаків у населених пунктах, що постраждали від голодомору, впорядкування місць поховання жертв голодомору;

покладання у День пам'яті жертв голодомору та політичних репресій квітів до пам'ятників, монументів, пам'ятних знаків, місць поховання жертв голодомору, проведення траурних мітингів та інших заходів із вшанування їх пам'яті;

організацію виступів та інтерв'ю в засобах масової інформації очевидців трагічних подій 1932-1933 років, а також учених, керівників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування для висвітлення теми голодомору, оприлюднення невідомих фактів того періоду;

проведення міжнародної конференції в місті Києві, наукових конференцій і круглих столів в обласних центрах у зв'язку з 70-ми роковинами голодомору в Україні;

проведення тематичних заходів у закладах культури;

організацію виставок архівних документів і матеріалів про голодомор 1932—1933 років;

в) забезпечити фінансування підготовки і проведення заходів у зв'язку з 70-ми роковинами голодомору та вишукати можливості щодо надання матеріальної допомоги особам, які пережили голодомор 1921—1923 та 1932—1933 років.

2. Місцевим органам виконавчої влади посилити увагу до повсякденних потреб громадян, які пережили голодомор, поліпшення їх медичного, соціально-побутового обслуговування, сприяти у веденні присадибного господарства, вишукати можливості для надання матеріальної допомоги таким особам.

3. Міністерству освіти науки України разом з місцевими органами виконавчої влади:

а) забезпечити проведення в навчальних закладах лекцій, уроків пам'яті, інших заходів на тему голодомору;

б) організувати залучення учнівської молоді до збирання документальних матеріалів, свідчень очевидців голодомору для поповнення фондів краєзнавчих та шкільних музеїв.

4. Державному комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України забезпечити широке висвітлення у засобах масової інформації заходів у зв'язку з 70-ми роковинами голодомору в Україні, організувати цикли тематичних теле- та радіопередач, публікацію документів і матеріалів про ці трагічні події.

5. Міністерству закордонних справ України забезпечити проведення закордонними дипломатичними установами України заходів, пов'язаних із 70-ми роковинами голодомору в Україні, зокрема за участю представників української громадськості за кордоном.

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 20 березня 2002 року
N 275/2002

№ 166. РОЗПОРЯДЖЕННЯ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ПРО ДОДАТКОВІ ЗАХОДИ У ЗВ'ЯЗКУ З 70-ми РОКОВИНАМИ ГОЛОДОМОРУ В УКРАЇНІ

З метою вшанування пам'яті жертв голодомору в Україні, глибокого історичного осмислення його причин та наслідків, привернення уваги світової спільноти до цих трагічних сторінок української історії:

1. Спорудити в місті Києві Меморіал пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій.

2. Кабінету Міністрів України провести відкритий конкурс на кращий проект Меморіалу та спільно з Київською міською державною адміністрацією забезпечити його проектування та спорудження.

3. Запровадити церемонію покладання вінків главами іноземних держав, главами парламентів, главами урядів іноземних держав під час їх візитів в Україну до Пам'ятного знака "Жертвам голодомору" 32—33 років та до Меморіалу пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій після його спорудження.

У зв'язку з цим Главі Адміністрації Президента України подати пропозиції про внесення змін, що випливають з цього Розпорядження, до актів Президента України.

4. Кабінету Міністрів України:

внести в установленому порядку на розгляд Верховної Ради України законопроект щодо оцінки трагічних подій в історії українського народу — голодомору 1932—1933 років;

розробити ритуал щорічного відзначення Дня пам'яті жертв голодомору та політичних репресій;

вирішити спільно з Національною академією наук України питання щодо створення науково-дослідного центру з питань дослідження голодоморів;

розробити комплекс заходів щодо визнання міжнародною спільнотою голодомору 1932—1933 років в Україні як однієї з найбільших трагедій в історії людства;

звернутися до релігійних організацій в Україні з пропозицією про проведення протягом 2003 року поминальних панахид за жертвами голодомору та політичних репресій.

5. Кабінету Міністрів України, місцевим органам виконавчої влади вжити дієвих заходів до виконання Указу Президента України від 20 березня 2002 року N 275 (275/2002) "Про заходи у зв'язку з 70-ми роковинами голодомору в Україні", перш за все щодо надання матеріальної допомоги особам, які пережили голодомори 1921—1923 та 1932—1933 років, поліпшення їх медичного, соціально-побутового обслуговування, сприяння у веденні присадибного господарства.

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 6 грудня 2002 року
N 393/2002-рп

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

ТРАГІЧНІ ДОЛІ

(Біографічні нариси, статті)

І. Я. НАУМЕНКО

ГУЛЯЙПІЛЬСЬКИЙ БАТЬКО МАХНО

(МІХНЕНКО) НЕСТОР ІВАНОВИЧ

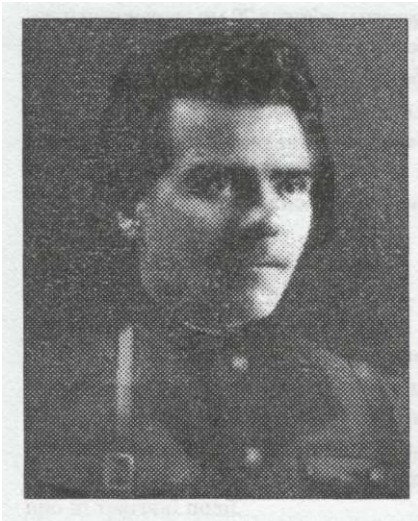

Народився 26 жовтня 1888 року в селі Шагарове Гуляйпільської волості Катеринославської губернії, українець, освіта початкова.

У вересні 1908 року заарештований поліцією за участь у збройних нападах. У березні 1910 року Одеським військово-окружним судом засуджений до страти через повішення, яке було замінено довічною каторгою. На початку березня 1917 року звільнений з тюрми як політичний в'язень.

В 1917—1921 роках — керівник повстанського руху на Україні під анархо-комуністичними гаслами. Більшовицьким урядом УСРР оголошений поза законом як зрадник інтересів пролетарської держави. Емігрував за кордон, Помер у Парижі 25 липня 1934 року. Похований на кладовищі Пер Лашез.

Реабілітований Н. І. Махно згідно із Законом України від 17 квітня 1991 року "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні".

В українській національній революції 1917—1921 рр. Нестор Махно, як і рух, названий махновщиною, займає одне з чільних місць. Жодна постать в історії України XX століття не викликала таких суперечливих, а то й протилежних оцінок, як Нестор Махно. І водночас жоден з українських діячів минулого століття на набув такої світової популярності, як наш земляк. Гуляйполе породило Махна, але й він "прославив цей край на весь світ, давши йому безсмертне звучання".

Народився Нестор 26 жовтня 1888 року в бідняцькій сім'ї Івана Родіоновича та Євдокії Матвіївни Міхненків, яких по-вуличному називали Махнами. Охрестили хлопця наступного дня у Хресто-Воздвиженській церкві і тому в деяких пізніших документах днем народження Махна вважається 27 жовтня. Сам Нестор Іванович теж помилявся, називаючи дату народження 28 жовтня 1889 року. Саме так записала мати найменшого: Нестор був п'ятою дитиною в сім'ї. Йому було 11 місяців, коли помер батько, що працював кучером у гуляйпільського заводчика Кернера.

Напівсирітське, напівголодне дитинство позбавило хлопця звичайних для його віку розваг та веселощів, виробило в його характері відчуття соціальної несправедливості, злість на багатіїв, упертість, небажання будь-кому підкорятися. Характер відчайдуха-сміливця, організаторські здібності неформального лідера проявилися у Нестора рано і залишалися в юнацькому та зрілому віці. Це засвідчує аналітична записка в секретному оперативному управлінні ВУЧК в 1920 році, де зазначалося: "...вулиця стала школою і розвинула притаманні йому якості сміливого і рухливого партизана-батька".

Як і більшість селянських дітей, він ходив до школи три зими, і хоч навчання давалося йому легко, змушений був кинути школу і йти в найми до заможних селян і поміщиків, бути хлопчиком на побігеньках у гуляйпільських купців. Через свій нелагідний, запальний характер, вияви непокори, а то й і хуліганські вчинки йому доводилося часто міняти місце роботи, що ще більше оздоблювало хлопчину. і

В шістнадцять років Нестор пішов працювати чорноробом на чавунно-ливарний завод Кернера. Тут він записався у театральний аматорський гурток, яким керував його знайомий Назар Зуйченко, грав ролі у виставах. Водночас з театральною діяльністю Нестор, як і багато хто з молодих робітників, брав участь у пиятиках, бійках, за що не раз потрапляв до поліцейської дільниці, де його жорстоко били.

Революційні події 1905 року сколихнули і Гуляйполе. Тут розгорнула діяльність група молодиків "Союз бідних хліборобів", яку очолювали Вольдемар Антоні і Олександр Семенюта. "На мою долю випало щастя підпасти ще юнаком під ідейний вплив анархіста-революціонера Володимира Антоні. — згадував пізніше Нестор Махно. — Завдяки впливу цього революціонера, з одною боку, а також завдяки тому урядовому терору, який носився в 1906—1907 рр. по російській землі проти народу, що прокидався, я швидко знайшов не останнє місце в бойовій гуляйпільській групі хліборобів-анархістів-комуністів Катеринославської організації і довго й уперто боровся з царсько-поміщицьким режимом."

Ставши членом групи анархістів, Нестор прагнув бути лідером, але йому відводилися другорядні ролі в експропріаціях, які не обходилися без стрілянини, вибухів саморобних бомб, корпуси для яких доручали виготовляти Несторові на заводі. Через засланих провокаторів поліція вистежила групу.

Серед 15 арештованих членів "Союзу бідних хліборобів" опинився і двадцятирічний Нестор Махно, який давно вже був під негласним наглядом поліції. В судово-слідчих документах того часу зберігся словесний портрет Махна: арештант має зріст два аршина і чотири вершка (тобто трохи більше 160 сантиметрів — авт.), очі карі, волосся темно-русе, на лівій щоці невеликий шрам. Малограмотний. Розмовляє малоросійською і російською мовами. Неодружений. Православного віросповідання.

На лаві підсудних не виявилося керівників групи : Антоні і Семенюта втекли за кордон і з'явилися нелегально , коли їхні товариші сиділи в тюрмі, чекаючи смертною вироку через повішення. Такий вирок і Несторові виніс у березні 1910 року Одеський військово-окружний суд на виїзному засіданні в Катеринославі. П'ятдесят два дні чекав він страти. Але на час скоєння злочину йому не виповнилося 21 року, тобто повноліття: в записі про рік народження стояв 1889-ий. Завдяки цьому та клопотанням матері, про що пізніше згадував Нестор, смертний вирок було замінено довічною каторгою. Він не знав, що 7 квітня прем'єр-міністр Росії П. А. Столипін, дав згоду на "смягчение участи Нестора Махно".

Другого серпня 1911 року разом із групою засуджених Н. Махна етапом відправили до Москви, про що катеринославський губернатор повідомив листом від 12 серпня московському губернатору. З 4 серпня після прибуття в Бутирську тюрму почався новий період в житті Нестора Махна — одного з 28742 каторжників у тодішній Російській імперії.

Як і для багатьох політичних в'язнів — тюрма стала для Махна своєрідним університетом. В одній камері з ним відбував покарання робітник з Катеринослава анархіст Петро Аршинов (Марін), засуджений до каторги за терористичний акт — вибух на поліцейській дільниці. Аршинов став наставником молодого бунтівника: познайомив його не тільки з основними постулатами анархізму, а й допоміг підвищити освітній рівень. В Бутирській тюрмі була велика бібліотека, каторжникам видавали навіть деякі книги, які цензура забороняла на волі. Нестор вивчав російську граматику і літературу, історію культури, математику і політичну економію.

Навчання під наставництвом Аршинова йшло успішно, хоча Нестор слабував здоров'ям: при лікарському огляді у нього виявили туберкульоз легень і одну з них оперували у тюремному шпиталі. Незважаючи на це, як засвідчив П. Аршинов, Нестор Махно "жив, як і всі,— носив кайдани, сидів по карцерах, вставав на повірку. Єдине, що привертало в ньому увагу — це його невгамовність. Він постійно перебував у суперечках, розпитах і бомбардував тюрму своїми записками. Писати на політичні і революційні теми було його пристрастю. Крім цього, сидячи в тюрмі, він любив писати вірші й у цій царині досяг більшого успіху, ніж у прозі."

У 1913-му Нестор, як і інші ув'язнені, сподівався на амністію з нагоди відзначення 300-річчя царювання Романових у Росії. Однак на його письмове прохання від московського губернатора через тиждень надійшла відповідь, що вирок, винесений Махнові, не підлягає перегляду. У відчаї Нестор ледь не наклав на себе руки. Товариші підтримали його морально, вивели зі стану депресії, переконавши, що майбутня революція потребуватиме таких, як він. Махно знову "активізувався": на початок війни в 1914 році він написав поразницьку листівку, яка починалася словами: "Товарищи, когда же вы перестанете быть негодяями?" Листівку розповсюдили серед арештантів, її копія потрапила за браму в'язниці, її надрукували у тисячах примірників і розповсюдили соціалісти-революціонери.

Лютнева революція 1917 року звільнила з тюрем тисячі політичних в'язнів.

"З переконанням, що свобода, вільна праця, рівність і солідарність восторжествують над рабством під ярмом держави і капіталу, я вийшов 2-го березня 1917 року за ворота Бутирської тюрми" — писав пізніше у спогадах Н. Махно.[12]

Отже, світогляд 29-річного Нестора Махна сформували і соціальні умови, в яких він виростав у Гуляйполі, і участь в анархістській групі, грабіжницько-терористичній за своїми діями, і кайдани на руках і ногах в Бутирській тюрмі, з якої він вийшов хворий на сухоти, та насичений ідеями анархо-комунізму про безвладне суспільство, яке треба збудувати на руїнах держави. Не вина Махна, а його біда, що на цьому шляху він не зустрів людини, яка б розбудила в ньому почуття національної свідомості і прагнення взяти участь у визволенні власного народу. Це невдовзі спричиниться до негативного ставлення зрусифікованого українця до ідеї української державності.

Хоча московські анархісти по-дружньому прийняли "мученика за свободу" і запрошували залишатися тут, у розбурханій мітингами та маніфестаціями столиці, Махно рвався до рідних місць, і вже 23 березня, прибувши до Гуляйполя, виступав перед земляками, "закликав селян, робітників і трудову інтелігенцію взяти все життя села в свої руки".[13]

Гуляйполе, в глибині якого ще жила пам'ять про запорозькі вольності, зустріло Махна як революціонера, що постраждав від царизму за селянські ідеали, зокрема — за одвічну мрію про землю і волю. На його честь складали вірші, щиро вітаючи з поверненням. У слові-відповіді , розчулений такою зустріччю, Нестор Іванович сказав: "Із самих глибинних надр населяючого (Гуляйполе) селянства народиться та могутня революційна хвиля самостійності мас, на яку революційний анархізм повинен опертися..."[14]

Згодом усі переконаються в пророцтві цих слів. Та по приїзді Нестор Іванович, як стали його шанобливо називати навіть літні люди, влаштувався на завод "Богатир" маляром, у гравні одружився з Настею Васецькою, яку кохав у парубоцтві і з якою листувався, перебуваючи в тюрмі. Однак, як і в багатьох революціонерів, особисте життя в нього не склалося. Нестора Івановича захопив вихор буремних подій. А втім, він і сам кинувся у той вир, не передбачаючи, в якій круговерті опиниться і рідне його Гуляйполе, і десятки тисяч людей, запалених ідеєю третьої соціальної революції, яку він сформулював так: "Померти або перемогти — ось що стоїть перед селянством України в сучасний історичний момент. Але всі померти ми не можемо, нас надто багато, ми — людство; отже, ми переможемо. Та переможемо не для того, щоб за прикладом минулих років передати свою долю новому начальству, а для того, щоб взяти її в свої руки і будувати своє життя своєю волею, своєю правдою..."

Перші практичні дії втілення цієї програми мали цілком мирний характер. За пропозицією Нестора Івановича в Гуляйполі створюється Селянська спілка, яку з 29 березня він очолив. Від групи анархістів його кандидатуру висунули до складу Громадського Комітету, в який входили представники Тимчасового уряду і Центральної Ради. Згодом його обирають головою об'єднаного комітету профспілки металістів і деревообробників, а невдовзі він фактично очолив Земельний комітет. Таким чином, представницькі і виконавчі органи влади в Гуляйполі очолив Нестор Іванович.[15]

З ініціативи Н. Махна на Гуляйпіллі конфіскували землі і майно великих землевласників, наділивши бідних селян, а в поміщицьких маєтках створили сільськогосподарські комуни на добровільних засадах. В одну з таких комун записався і сам Нестор Іванович, працював у ній два дні на тиждень, бо решту часу віддавав громадській роботі. Під час корніловського походу на Петроград, у Гуляйполі створили Комітет порятунку революції. Організований Махном загін "чорної гвардії" з колишніх фронтовиків не тільки обеззброїв тих, хто співчував "корніловщині", а часто й знищував їх на місці, підпалював садиби, грабуючи їх. З Гуляйполя, як писав пізніше Махно, "була подана селянству ініціатива для організації бойових загонів, яка була повністю проведена в життя, по роззброєнню всіх козачих військ, що знімалися з зовнішнього протинімецького фронту і направлялися на Дон, на допомогу отаману Каледіну, який боровся проти революції за реставрацію..."[16]

В кінці літа 1917 року влада на Гуляйпіллі перейшла до Рад. На відміну від більшовицьких вони стали називатися „вільними", не визнавали влади ні Тимчасового уряду, ні Центральної Ради й ігнорували їхні розпорядження. Однак частина гуляйпільців підтримувала Українську Центральну Раду. В Гуляйполі 18 листопада, тобто через 10 днів після проголошення Української Народної Республіки третім універсалом Центральної Ради, відбулися урочисті збори на підтримку цього історичного акту.

280 чоловік записалося до лав вільного козацтва Симона Петлюри, було зібрано для потреб української влади три вагони хліба. Але махновська "чорна гвардія" розігнала учасників зборів, спалила списки "вільних козаків", а хліб реквізувала для своєї комуни.

В грудні 1917 року з'їзд гуляйпільських "вільних рад", ухваливши резолюцію "Смерть Центральній Раді!", послав озброєний загін на допомогу олександрівським більшовикам у боротьбі проти українських військ. Загоном "чорногвардійців" командував брат Нестора Сава Махно. Ця угода з більшовиками, як і пізніші, виявилася короткочасною. Між Махном і олександрівським ревкомом виявилися розбіжності в поглядах на хід подій , і загін повернувся до Гуляйполя.

За Брестським договором між РРФСР, Німеччиною та Українською Народною Республікою територію України зайняли німецькі та австро-угорські війська. На підтримку дій Центральної Ради посилили агітаційну діяльність її прихильники в Гуляйполі, зокрема керівник місцевої "Просвіти" агроном Дмитренко, прапорщики Павло Семенюта-Рябко, Аполлон Волох, І. Волков, Л. Сахно-Приходько, В. Шаровський. Двох із них — Дмитренка і Семенюту-Рябка — "чорногвардійці" стратили.

Нестор Махно і декотрі "чорногвардійці" відступили разом з червоноармійськими частинами на територію Росії. 18 квітня 1918 року австро-угорські частини і гайдамаки зайняли Гуляйполе.

Тримісячне перебування Махна в Радянській Росії в тій складній воєнній і політичній обстановці стало для нього пошуком відповіді на болюче питання: що далі робити? В Москві він зустрічається з своїм наставником Петром Аршиновим, дізнається про розгром чекістами клубу анархістів, обурюється такими діями більшовиків. Аршинов влаштував йому зустріч з теоретиком анархізму престарілим П. О. Кропоткіним, який порадив гуляйпільцю самому вирішувати, як діяти.

Московські газети друкували з України невтішні вісті: 18 червня в Гуляйполі розстріляно 14 жителів, а п'ятеро відправлено в тюрму, у Великій Михайлівні Олександрівського повіту австрійський каральний загін вилучив зброю у населення і кількох чоловік розстріляв,., в селі Темирівка розстріляли сім жителів...

Ці повідомлення непокоїли Махна, і він вирішив будь-що пробиратися в рідні місця. Такому рішенню сприяла зустріч Махна з головою Раднаркому Росії Володимиром Леніним, яку влаштував голова ЦВК Яків Свердлов. За їхньою вказівкою Нестору Махну було видано фальшивий паспорт на прізвище Шепеля Івана Яковича, офіцера російської армії, за фахом учителя. Виїхавши з Москви, Махно в Курську зустрів свого земляка Олексія Чубенка. З пригодами вони в липні дісталися до рідних місць. Махно збирає своїх колишніх спільників і розпочинає партизанську боротьбу з австро-угорськими частинами та гетьманською вартою. Про той час згадував колишній секретар Амур-Нижньодніпровського райкому КП(б)У В. Сучков, який писав: "...В селах появились немецкие карательные отряды с помещиками. Начались массовые порки крестьян, особенно активных вешали на телеграфных столбах, крестьяне стали уходить в леса, организуя партизанские отряды. Самый первый выступил против немцев Н. Махно. В с. Б. Токмак в воскресный день под видом свадебного поезда он въехал в село, напал на немецкий карательный отряд и уничтожил его..."

Виняткова особиста сміливість, великі організаторські здібності, уміння знаходити нестандартні рішення в складних ситуаціях, стійка воля до перемоги і досягнення наміченої мети — ці та інші риси Махна з самого початку повстанського руху виокремили його серед інших партизанських отаманів. Після одного з тяжких боїв у жовтні 1918 року (в Дібрівці) повстанці Махна і Щуся разом із селянами Великої Михайлівки, що приєдналися до них, одностайно обрали Нестора Івановича керівником не лише об'єднаного загону, а всього повстанського руху і назвали його Батьком. Під цим іменем він і увійшов в історію. Вперше підпис "Батько Махно" з'явився під його відозвою як головнокомандуючого радянською революційною робітничо-селянською армією Катеринославського району 30 грудня 1918 року. Саме напередодні загін махновців під його командуванням прийшов на допомогу більшовикам-підпільникам і оволодів губернським містом, вибивши звідти петлюрівські полки.

Цим самим, Нестор Махно першим порушив угоду з Симоном Петлюрою, укладену 15 грудня, згідно з якою махновці одержали від війська Директорії зброю і набої, а петлюрівцям дозволялося проводити мобілізацію в свою армію в районах, контрольованих повстанцями, але її вони не встигли провести. Махно на той час не розумів і не хотів сприймати національну ідею, під прапором якої боролися війська Центральної Ради, а згодом Директорії. Однак і керівники Української Народної Республіки

не розуміли соціальної суті махновщини як руху українського селянства, могутньої сили в боротьбі проти армій білих і червоних, яка могла б позитивно вплинути на перебіг української національної революції.

Більшовицька влада, зігравши на амбітності Махна та анархо-комунізмі, залучила повстанців до розгрому армій Денікіна і Врангеля. Досягши мети, радянська влада послідовно і жорстоко знищувала Повстанську армію України.

Хронологічно це складалося так. У січні 1919 року представник командування Червоної армії Павло Дибенко і довірена особа Махна Олексій Чубенко уклали угоду про спільну боротьбу проти денікінців і петлюрівців. Двадцять першого лютого видається наказ про утворення в складі Задніпровської дивізії 3-ї бригади, командиром якої призначається Батько Махно. Це призначення підігріло самолюбство Нестора Івановича. У найближчому колі своїх однодумців він це так коментував: "Чи думав я, що буду командувати бригадою, якщо не був жодного дня на військовій службі, а тепер ось командир бригади! І тільки..."[11]

Часто вживане Нестором слівце „і тільки", яким він закінчував фразу, не означало в даному випадку зневаги до призначення. Невдовзі він командуватиме дивізією імені...Батька Махна, а через кілька місяців очолить Революційну Повстанську армію України. Бригада і дивізія під його командуванням вела протягом весни 1919 року важкі бої з добірними кадровими частинами Добровольчої армії генерала Денікіна, часто перемагаючи їх. Московська і харківська преса більшовиків високо оцінює дії махновських частин на фронті, зокрема в боях за Бердянськ і Маріуполь. У квітні за успішне оволодіння Маріуполем Н.І Махно нагороджується орденом Червоного Прапора за № 4. Приймаючи з рук Клима Ворошилова цю найвищу на той час нагороду, він сказав: "Я воюю не за ордени, а за перемогу революції, оскільки я селянин, і зараз наша мета відстояти, уберегти перемогу революції від білогвардійців.."[12]

Але в тилу махновців тим часом діють червоні продзагони, які відбирають хліб у селян, більшовики не визнають правочинності "вільних рад", насаджують свої з партійним диктатом. На черговому з'їзді повстанців і "вільних рад" у Гуляйполі, Нестор Іванович виступає проти монополізації Рад більшовиками, які, за його словами, хочуть накинути ярмо трудовому народу. З'їзд, в якому взяли участь делегати 72 волостей Півдня України, ухвалив резолюцію з ультимативною вимогою до більшовиків скасувати продрозверстку, радгоспи, всевладдя ЧК і однопартійну систему.

Рішення з'їзду, виступ Махна, настрої бійців, які знали становище в тилу, більшовики розцінили як підготовку до зради. Леніну і Раковському, голові уряду УСРР, надходять повідомлення про небоєздатність махновських частин, а також про опір, який чинять селяни на Гуляйпіллі продзагонам і червоним комісарам.

В кінці квітня для з'ясування обстановки в бригаді Махна до Гуляйполя прибуває командувач Українським фронтом Володимир Антонов-Овсієнко. Задоволений побаченим, переконаний у неможливості зради, він у листі Раковському повідомляє про безпідставність обвинувачень проти Махна і його бригади. На початку травня після зустрічі з Махном та його штабом позитивну оцінку дає їм і член Ради оборони РРФСР Л. Каменев. Це була спроба захистити Махна і його військо від цькування Троцьким, який у квітні опублікував статті "Махновщина" та "Долой махновщину!"

Однак події розгортаються не на користь махновцям. Сьомого травня проти більшовицької влади підняв заколот командир дивізії отаман Никифор Григориев (Серветник), якого у квітні за взяття Миколаєва і Одеси було нагороджено орденом Червоного Прапора за № 3. Отаман звернувся до Батька Махна за підтримкою.[13] Уряди РРФСР і УСРР та військове керівництво розуміли, що союз Махна і Григорьева з можливим переходом їх на бік Петлюри — це смертельна загроза більшовицькій владі і тому робили все, аби Махно не прийняв пропозиції отамана, а то й виступив проти. Частково це вдалося. Махно направив своїм військам наказ утримувати фронт проти денікінців: "Честь і гідність революціонера вимагають від нас залишатися вірними революції, народу, і чвари Григорьева з більшовиками за владу нас не змусять відкрити фронт для кадетів-білогвардійців..."[14] Однак це не врятувало махновців. Більшовицька машина для знищення Махна з кожним днем набирала обертів. Услід за статтями Троцького про махновщину як гірший вид партизанства, з'являється його наказ № 106, в якому голова Реввійськради РРФСР стверджує: "Каленым железом рабочая и крестьянская власть выжжет язву провокации, махновщины и григорьевщины". Під тиском Троцького Рада оборони УСРР 25 травня 1919 року ухвалює: ліквідувати Махна в найкоротші строки.

Щоб врятувати свою щойно реформовану дивізію від фізичного знищення, Н. І. Махно приймає неординарне рішення: він звертається до командарма А.Скачка з пропозицією прислати на своє місце нового комдива.[10] Про це 8 червня з станції Гайчур телеграфує Ворошилову, Троцькому, Леніну, Каменеву: "...Наиболее точным и верным способом для предотвращения преступления я считаю уход мой с занимаемого поста. Думаю, что с моим уходом Центральная власть перестанет подозревать революционное повстанчество в заговорах против Советской республики и отнесется к нему со всей серьезностью, как к живому детищу социальной массовой революции вУкраине..."[11]

Головним виконавцем ліквідації махновських загонів призначається командувач 14-ї армії Клим Ворошилов, якому Л. Троцький 6 червня наказав: "Махно подлежит аресту и суду ревтрибунала... принять немедленно все меры для предупреждения возможности Махно избежать соответствующей кары..."[12]

Залишених напризволяще — без командування, без підтримки інших частин Червоної Армії, навіть без набоїв — махновців громить кіннота білогвардійського генерала Шкуро, а в тилу зустрічають кулеметним вогнем загороджувальні загони червоних. Задоволений таким перебігом подій, Ворошилов повідомляє Троцькому: "Махновия разбита Шкуро вдребезги. Отдельные махнята вопят о защите и покорности Соввласти. Момент ликвидации этого гнойника самый удобный..."[13] Так він зрозумів задум Троцького шаблями білогвардійців знищити махновців та їхні сім'ї: голова Реввійськради РРФСР недвозначно натякнув командарму, що здача Гуляйполя білогвардійцям "для нас з політичних міркувань бажана".

Уряд радянської України оголосив Н. Махна, як і Григорьева, поза законом, а Павло Дибенко, виконуючи вказівку Троцького, видав наказ: "...кожний місцевий громадянин зобов'язаний пристрелити бандита-зрадника Махна. Всіх осіб, що називають себе махновцями, арештовувати і супроводжувати до мене в штаб для виконання суду..."

На дії червоних Махно відповів такими ж, не менш жорстокими акціями. З невеликим загоном найбільш відданих йому товаришів він пробивається на захід. 20 червня входить в Олександрівськ, по дорозі на Томаківку розгромлює продзагони червоних латишів, а далі на марші — окремі червоноармійські загони, знищує командирів і комісарів, а рядовими бійцями поповнює свій загін. На Херсонщині випадково зустрічається із залишками розгромленої дивізії Григорьева.

Обидва воєначальники, орденоносці, яких радянська влада оголосила поза законом, вирішують об'єднати свої сили.

Та цей союз виявився нетривалим з ряду причин. Головна з них — різні цілі і методи. При всій жорстокості до полонених білогвардійських офіцерів, червоних комісарів, продзагонівців і чекістів, каральних більшовицьких органів, махновці не допускали єврейських погромів та інших масових акцій проти мирного населення. Як свідчать документи, григорьєвське повстання майже всюди супроводжувалося хвилею кривавих єврейських погромів, під час яких загинуло багато людей — лише в одному Єлисаветграді григорьєвці знищили понад три тисячі чоловік.[14]

Це, а також виявлені махновськими розвідниками дані про таємні переговори Григорьева з денікінцями, стало причиною змови членів Реввійськради про ліквідацію свого "союзника". 27 липня 1919 року у селі Сентово на Херсонщині під час з'їзду григорьєвських і махновських повстанців Олексій Чубенко та інші члени Реввійськради в присутності Махна звинуватили Григорьева у зраді і за лічені хвилини стратили його та найближчих прибічників. Частина григорьєвців приєдналася до махновців, інша, обурена такими підступними діями, не захотіла поповнити ряди махновців і відійшла в своє село Верблюжки.

Вбивство отамана Григорьева оцінювалося і тоді й тепер неоднозначно, зокрема на Херсонщині, де він мав не менший авторитет, ніж Батько Махно на Гуляйпіллі.

Липень 1919 року для Нестора Махна ознаменувався значною подією в особистому житті. У селі Піщаний Брід на Київщині (нині Кіровоградська область) він офіційно оформив шлюб з Галиною Кузьменко, уродженкою цього села, яка з 1916 року вчителювала в Гуляйполі, де Нестор зустрівся з нею в 1917 році. Весілля після вінчання в церкві було бучним, по-махновськи. Як згадував один із учасників його, після гульбища "Махно підбив селян і повів їх разом зі своєю бандою на більшовиків, які почали скупчувати свої сили в 6 верстах на ст. Помічна. Більшовиків розбили, захопивши багато цінного військового майна й скарбницю 14-ї більшовицької армії..."[15]

Попереду у "молодих" — 25-річної Галини і 31-річного Нестора — стелився шлях великих і малих боїв з червоними і білими, з перемогами і поразками, втеча в Румунію, тюрма і суд у Польщі, нелегке емігрантське життя у Франції. Це буде пізніше, а поки що Батько Махно, на голову нижчий від "матері", як стали називати Галину махновці, веде своє військо в напрямку' Умані на зближення з армією Симона Петлюри. Але тепер у Махна не загін, навіть не дивізія, а Революційна Повстанська армія України (махновців) — РПАУ(м). За свідченням начальника оперативного штабу Віктора Білаша, вона нараховує в своїх лавах 40 тисяч багнетів, 10 тисяч шабель, тисячу кулеметів на тачанках і 20 гармат. Чисельність її бійців досягала 100 тисяч.

На станції Жмеринка між двома арміями укладається угода, яку підписали С. Петлюра і Ю. Тютюнник, а за дорученням Махна — О. Чубенко і В. Волін. Залишивши в петлюрівських лазаретах поранених і хворих, за одинадцять днів Повстанська армія здійснила безпрецедентний, 600-кілометровий похід від Умані до Гуляйполя, в боях з денікінцями звільняючи міста і села південно-східної України. Орган більшовицької партії газета "Правда" писала 14 листопада: "Загони Махна являють собою переконливу силу. Про них говорять як про непереможну армію..." Військовий талант Н. І. Махна найяскравіше проявився в цьому поході. Це змушені визнати і генерали Добровольчої армії, а пізніше й командири Червоної Армії. Так білогвардійський генерал Я. Слащов, полки якого були розбиті махновцями, відзначав уміння Махна швидко формувати і тримати в своїх руках частини, додержуючи суворої дисципліни. І тому, зазначав генерал, зіткнення з ним мали серйозний характер, а його рухливість, енергія і уміння вести операції давали йому цілий ряд перемог над арміями противника. Не менш високу оцінку діям Махна як воєначальника дав і головнокомандувач Добровольчої армії генерал А. Денікін.

На початку 1920 року червоне командування планувало використати махновські війська на польському фронті. Махно чудово знав настрої своїх бійців і командирів: прогнавши владу поміщиків і капіталістів, вони ніяк не хотіли повернення більшовиків з їх продзагонами, жорстокими "чрезвычайками". На теренах визволених районів махновці прагнули створити вільну, ні від кого незалежну республіку, прототипом якої вважали Запорозьку Січ.

Махно розгадав підступний задум Троцького і Сталіна (останній в той час був членом Рев-військради Південного фронту — авт.). їх намір полягав у тому, щоб у боях з поляками знекровити махновців, добити їх з тішу, як це вдалося певним чином влітку 1919-го.

Відмова Махна вести армію, яку вже косив тиф, під кулі та шаблі польських жовнірів, розлютила Л. Троцького. За його наказом 14-а армія Уборевича розгорнула бойові дії проти поріділих повстанських частин. В "махновський" район прибув з надзвичайними повноваженнями голова ВЧК Фелікс Дзержинський. Разом з головою Раднаркому УСРР Християном Раковським він звернувся до селян Катеринославщини із закликом будь-яким терористичним актом знищити Махна, який в цей час захворів на тиф і переховувався в одному з сіл.

Селянство у переважній більшості вважало Нестора Івановича захисником своїх інтересів від зазіхань з боку будь-якої влади. Жоден селянин не піддався на цю більшовицьку агітку. Замах на Махна готували більшовики кілька разів, навіть ті, хто служив під його керівництвом у Повстанській армії. Однак махновська контррозвідка знешкоджувала такі змови.

Взимку і навесні 1920 року червоне командування розгорнуло бойові дії проти "Махновії" — махновських загонів і мирних жителів, які підозрювалися в переховуванні хворих і поранених махновців та зброї. На села накладали величезні контрибуції, розстрілювали заручників, спалювали хати, застосовували артилерію, як це сталося із селом Знам'янкою. Рейдуючи по тилах Червоної Армії, махновці на терор відповідали терором, про що свідчать щоденникові записи начальника махновської контррозвідки Л. Голіка та дружини Махна Галини Кузьменко.

Влітку 1920 року генерал П. Врангель, який прийняв командування від А. Денікіна, розпочав успішні бойові дії проти червоних військ у південній Таврії. Він розумів, яку силу має селянство і махновці, незадоволені радянською владою. Він виявився більш далекоглядним політиком, відкинув гасла "єдиної неділимої Росії", обіцяв вирішити земельне питання в їхніх інтересах і звернувся до махновців із закликом переходити на його бік. Змучені червоним терором, окремі махновські загони (Яценка, Савченка) перейшли до Врангеля і закликали до цього інших.

Однак Махно і його штаб вважали, що краще піти на угоду "з братами по класу", ніж з врангелівцями. Тим більше, що командування Південним фронтом, очолюване Михайлом Фрунзе, йшло на замирення з повстанцями, аби використати їх у спільних діях проти врангелівських військ. Така угода була підписана між урядом України, командуванням Південного фронту і Реввійськрадою Повстанської армії. Цією військово-політичною угодою більшовицьке керівництво зобов'язувалося: звільнити з тюрем усіх махновців і анархістів, надати їм право вільно пропагувати свої ідеї, прирівняти сім'ї махновців у пільгах до червоноармійців, а після закінчення бойових дій вирішити питання про право створення органів місцевого самоврядування на території "вільного махновського району".

В котрий раз піддавшись на обіцянки, махновські частини перейшли під командування Фрунзе. Розпочалася відома в історії Кримська операція. Безпосередньої участі в ній Батько Махно не брав через важке поранення. Але він послав туди найдобірніші частини і загартованих бойових командирів Каретникова, Гавриленка, Куриленка, Кожина. Сучасні дослідники, військові історики вважають, що саме махновські частини своїм безприкладним героїзмом і тактикою партизанської боротьби відіграли вирішальну роль у розгромі залишків армії Врангеля в Криму.

Ця перемога махновців, про яку навіть не згадав у своєму наказі М. В. Фрунзе, стала початком їхньої поразки. За наказом Фрунзе, а по суті вказівкою з Москви, частини Червоної Армії повернули зброю проти махновців у Криму. Тільки небагатьом із махновців вдалося вирватися з оточення і прибути до Гуляйполя. Каретникова і Гавриленка, яких викликали у штаб Фрунзе, розстріляли у Мелітополі.

Ці підступні дії червоного командування розлютили Махна і решту повстанців. Вони вже не мріяли про "вільну територію а поклялися відомстити червоним за загибель тисяч своїх товаришів. З грудня 1920-го і до серпня 1921 року тривав останній акт трагедії махновщини. В районі Малої Токмачки червоноармійський загін розстріляв з кулеметів тисячу махновців, які ще недавно пліч-о-пліч були з червоноармійцями і тепер, виконуючи наказ Фрунзе, склали зброю і здалися в полон. Відтепер і махновці в бою не брали полонених. Та сили повстанців танули з кожним днем. На розгром їх червоне командування кинуло дві третини червоноармійських частин, які брали участь у Кримській операції, чисельністю майже 59 тисяч бійців, що в десять і більше разів перевищувала кількість повстанців. Проти них діяли не тільки піхотні та кавалерійські частини, а й бронепоїзди, бронемашини, авіація, на чому особливо наполягав Ленін.

Не лише великими військовими з'єднаннями та чекістськими операціями була знищена махновська армія. Важливу роль відіграли політичні та економічні заходи радянської влади, зокрема прийнята на X з'їзді РКП(б) нова економічна політика (НЕП), в яку повірило селянство, а також оголошена урядом України амністія тим махновцям, які складуть зброю. В зв'язку з неврожаєм, передвісником голоду, Махно з повстанці втрачали свою соціальну опору на селі, яке вже не могло ні годувати, ні постачати армію кіньми, фуражем і людськими ресурсами.

Перед Махном і його штабом постав вибір: повірити востаннє радянській владі і здатися па милість її чи залишити Україну і податися за кордон, зокрема в Галичину і там продовжувати воєнні дії. Більша частина махновців вирішила залишитися на рідній землі.

У липні 1921 року на прощальному мітингу перед тими, хто залишався, виступив Махно. Він дав оцінку ситуації і прогноз на майбутнє: "Трудящі зробили свій вибір в надії на совість переможця, під його чесну обіцянку, під НЕП — цей тимчасовий сплеск панської ласки. Але це слова і дурман, якими вони тимчасово обдурюють громадян... Фундамент суспільству, який заклали комуністи-більшовики, знищивши всі партії, всіх своїх конкурентів • - нічого спільного з комунізмом не .мат. Це замкнута напіввійськова секта "солдат Маркса" із сліпою дисципліною і претензією на безпомилковість і безапеляційність, яка поставила перед собою мету створення тоталітарної держави без свобод і прав громадян, яка проповідує своєрідний ідеологічний расизм... їх експерименти не матимуть кінця, вони будуть кооптувати свої ряди з таких же насильників, як і самі, влада вихлюпне безвідповідальне покоління демагогів і диктаторів. Самі будуть владарювати, але тюрмами і знущаннями примусять довго трудящих працювати за кухоль кислого молока... Але довго так тривати не буде. Посилення призведе до повного ідейного і морального розриву між трудящими і командним складом влади..."

28 серпня 1921 року з невеликим загоном Махно перетнув кордон Румунії і був там інтернований.

У вересні уряди РРФСР і УСРР надіслали Румунії ноту про видачу Махна як "бандита". Уряд Румунії, діючи згідно з міжнародними правилами, зажадав пред'явити вирок суду з неспростовними доказами злочину і поставив умову, що й при цьому він видасть Махна, якщо йому не загрожує смертна кара, оскільки на той час у Румунії вона була відмінена.

Це не зупинило радянські власті в намірах будь-що знищити Махна. Органи ДПУ доручили молодому чекістові Д. Медведєву під виглядом румунського офіцера проникнути на територію і вбити Нестора. Випадок врятував Махна — він прибув на місце із запізненням: Медведєв застрелив кількох офіцерів сигуранци і втік на автомобілі на радянську територію.

Румунські власті, аби позбутися "гостя", за яким полюють чекісти, дозволила Нестору, Галині та ще декільком махновцям перебратися до Польщі.

Під час перебування в Польщі, Нестор Іванович з газет дізнався, що 12 квітня 1922 року уряд України оголосив амністію всім, хто боровся проти радянської влади, крім семи осіб — Скоропадського, Петлюри, Тютюнника, Врангеля, Кутепова, Савинкова і його, Махна. А 13 травня того ж року слідчий Верховного трибуналу при ВУЦВК постановив: заарештувати Махна і віддати під суд Верховного трибуналу.[39] Судили Н. І. Махна заочно і на підставі вироку 24 травня уряд УСРР надіслав ноту польському урядові. Уряд Польщі відмовив, посилаючись на міжнародні правила, однак утримував Махна, Галину Кузьменко та ще кількох махновців у концтаборі. Через рік польський суд розглянув кримінальну справу. Махно і його спільники нібито готували втечу з тим, щоб у Галичині підняти повстання . Блискуче захищаючись, Махно довів у суді абсурдність обвинувачень і був повністю виправданий. Певним чином звільненню сприяла і міжнародна кампанія на його захист, влаштована анархістами різних країн.[40] Міжнародна анархістська організація допомогла Нестору Івановичу, його дружині і доньці Олені, якій Нестор дав своє родове прізвище Міхненко, перебратися спочатку до Німеччини, а невдовзі — до Франції.

Про життя Махна в еміграції збереглося чимало свідчень сучасників. Та найбільш докладно написала про це його дружина Галина: "В Париже белая эмиграция и петлюровцы встретили нас враждебно... Пришлось нам в Париже очень трудно. С большим трудом Махно устроился простым рабочим в киностудию, а я определилась прачкой в богатый дом... Нестор, туберкулезный и израненный, все время болел. Изредка и понемногу работал по устройству декораций в киностудии, потом при одной французской газете. Писал Нестор свои воспоминания (мемуары)..."[41]

І все ж в таких умовах Нестор Іванович Махно прагнув донести до наступних поколінь, що він вірою і правдою служив революції і боротьбі за вільне життя людей. Про це свідчать написані ним три книги спогадів, десятки статей у пресі. До речі, він дуже шкодував, що його книги виходять не на Україні і не українською мовою...[42]

Помер Нестор Іванович Махно в шпиталі 25 липня 1934 року. Похований на кладовищі Пер Лашез. Урна з його прахом замурована в Стіні комунарів.

Нелегке життя прожила Галина Кузьменко з дочкою Оленою. Крім емігрантських злигоднів у Франції, їм ще довелося зазнати в 1940—1945 роках німецької неволі, а після приходу в Берлін радянських військ — тюрем, концтаборів і заслання, куди їх кинули як дружину і дочку "ворога народу". Галина Андріївна відбула вісім років концтаборів. Померла вона 23 березня 1978 року, так і не дочекавшись своєї реабілітації. Олена Міхненко дочекалася. В 1989 році в м. Джамбул вона отримала лист із прокуратури УРСР, в якому повідомлялося: "Сообщаем, что на основании Указа Президиума Верховного Совета СССР от 16 января 1989 года уголовное дело, по которому вы были репрессированы, прекращено, и в настоящее время вы реабилитированы". Аналогічне повідомлення надійшло й на адресу Г. А. Кузьменко, але її вже давно не було на світі...[43]

За життя Нестора Івановича не збулася його мрія повернутися на Україну. Реабілітований історією, він повернувся уже в незалежну Україну — пам'ятниками, книгами, віршами і піснями. Махно уособлював тип вождя, народженого вибухом селянської стихії, в якій він був і ватажком і рабом, прославленим і проклятим. І за його життя, і після смерті, навіть на урочистостях з нагоди 110-річчя від дня народження, що широко відзначалося на батьківщині Нестора Івановича, ставлення до цієї історичної постаті було неоднозначне, як і до селянського руху, названого його іменем.

Нестор Іванович Махно належить до тих синів України, без знання життя і діяльності яких не можна зрозуміти складну і драматичну історію нашого народу і нашої держави.

Примітки

1. Зима М. П. Феномен Махна: минуле і сучасне //Політична і військова діяльність Нестора Махна. Матеріали науково-теоретичної конференції. Запоріжжя—Гуляйполе—Запоріжжя. — 1998, — С. 16.

2. Сергей Семанов. Под черным знаменем, Борис Олейник, Князь тьмы, //Роман-газета № 4 (1202). — 1993. — С. 5.

3. В. Ф. Верстюк. Махновщина, — К., — 1991. — С. 19—20.

4. Вадим Телицын, Человек-легенда Нестор Махно. Москва. Смоленск, — 1998. — С. 12—37.

5. Нестор Махно, Воспоминания, кн. 3, — Париж, 1936—1937, Харьков. — С. 181.

6. Вадим Телицын. Назв. праця. — С. 35.

7. Там само. — С. 37.

8. Державний архів Дніпропетровської області (ДАДО), — Ф. — 113. — Оп. 1. — Спр. 109. — Арк. 19.

9. Сергей Семанов. Назв. праця. — С. 7.

10. Петр Аршинов, История махновского движения (1918—1921), — Запорожье. — 1995. — С. 204—205.

11. Вадим Телицын. Назв. праця. — С. 41.

12. Нестор Махно. Назв. праця — Кн. 1. — С. 8.

13. Нестор Иванович Махно, Воспоминания, материалы и документы. Сост. В.Ф. Верстюк. — К. — С. 35 (Далі — Воспоминания и документы).

14. Нестор Махно. Назв. праця. — Кн. 1. — С. 9.

15. Петр Аршинов. Назв. праця, — С. 57.

16. Нестор Махно. Назв. праця. — Кн. 3. — С. 181.

17. Вадим Телицын. Назв. праця. — С. 65.

18. Нестор Махно. Назв. праця. — Кн. 1. — С. 190—200.

19. Там само. Кн. 2. — С. 107.

20. Вадим Телицын. Назв. праця. — С. 78—79.

21. ДАДО. — Ф. Р — 3493. Оп. 1. — Спр. 29. — Арк. 3.

22. Н. Махно и махновское движение. Документы и материалы. — Днепропетровск. — 1993. — С. 11.

23. Вадим Телицын. Назв. праця. — С. 133.

24. Там само. — С. 143.

25. А. Лисенко. На чолі повстанських мас: отаман Григорьєв //ж-л "З архівів ВУЧК—ГПУ—НКВД—КГБ" № 1/2. — 1999. — С. 76.

26. В. Ф. Верстюк. Назв. праця. — С. 93—94.

27. Воспоминания и документы. — С. 151.

28. Там само. — С. 17—18.

29. А. В. Белаш, В. Ф. Белаш. Дороги Нестора Махно. — К. — 1993. — С. 246—247.

30. Там само. — С. 250.

31. А. Лисенко. Назв. праця. — С. 80.

32. В. Ф. Верстюк. Назв. праця. — С. 158.

33. А. В. Белаш. В. Ф. Белаш. Назв. праця. — С. 316.

34. В. Ф. Верстюк. Назв. праця. — С. 226—228.

35. Воспоминания и документы. — С. 175—177.

36. В. Ф. Верстюк. Назв. праця. — С. 294.

37. В. И. Ленин. Полное собрание сочинений. — Т. 52 — С. 42.

38. А. В. Белаш, В. Ф. Белаш. Назв. праця. — С. 570.

39. В. Опноков. Лев Задов: смерть от бескорыстия, — Петрозаводск, — 1994. — С. 100—111.

40. Воспоминания и документы. — с. 186—189.

41. Там само. — С. 123—124.

42. Нестор Махно. Назв. праця. Кн. 1. — С. 6.

43. Сергей Семанов. Назв. праця. — С. 37.

ДОРОГА В ГЛУХИЙ КУТ ЧУБАР ВЛАС ЯКОВИЧ

Народився 10(22) лютого 1891 року в селі Федорівка (тепер село Чубарівка) Пологівського району Запорізької області в сім'ї селянина.

В 1904—1911 р.р. вчився в Олександрійському механіко-технічному училищі (нині — Запорізький Національний технічний університет). Після закінчення училища працював на заводах у Краматорську, Гуляйполі, Маріуполі, Москві, Петрограді.

Активний учасник жовтневих подій 1917 року і перших місяців встановлення більшовицької влади в країні. З 1923 по 1934 рік очолював Раднарком УРСР.

З квітня 1934 року по січень 1938 року — заступник голови Раднаркому і Ради Праці та Оборони СРСР. Одночасно з серпня 1937 року — нарком фінансів СРСР, з січня 1938 року — перший заступник Голови Раднаркому СРСР.

Заарештований у липні 1938 року. 26 лютого 1939 року засуджений до розстрілу. 28 лютого 1939 року розстріляний. Реабілітований у 1955 році.

Життя цієї людини знало кілька послідовних змін — від малопомітної роботи серед простих людей, де починався його шлях, до піднесення революційними потоками на вищі щаблі влади у державі. Злет змінився чорним мороком забуття, що настало після великого терору, розв'язаного Сталіним. І, нарешті, після XX з'їзду КПРС, забуття змінилося чорно-білими плямами на відновленій біографії. Її тепер важко відтворити, бо все робилося для того, щоб ім'я його і пам'ять про нього щезли.

Але попри труднощі, що очікують дослідника на цьому шляху, все ж варто спокійно і виважено розповісти про діяльність непересічної постаті Власа Яковича Чубаря.

А починалося, як у багатьох. Поява на світ у звичайній селянській родині, перші кроки по споришу, який густо висипав на батьківському подвір'ї, пізнавання світу, що непомітними стежками і втореваними шляхами з'єднувався із рідним селом.

Перші враження від навколишнього життя, тяжка праця батьків, які, самі неписьменні, віддали Власа у церковно-парафіяльну школу:

— Хай вчиться, може, у нього життя буде легшим.

Чотири роки пролетіли швидко. Влас отримав посвідчення і, мабуть, на цьому й завершилося б навчання, як у багатьох його однолітків. Але саме в цей час у Федорівці відкрилася двокласна земська школа імені барона М. О. Корфа, який багато зробив на ниві освіти в нашому краї, зокрема домагався безкоштовного навчання. Влас вступає до першого класу цієї школи.

У 1904 році тринадцятирічний Влас блискуче закінчує школу і знову перед ним постає питання — що далі?

Йому пощастило: рекомендація земської школи допомагає вступити в Олександрійське механіко-технічне училище, одне з кращих на той час в Російській імперії.

І ось у 1911 році син селянина-наймита отримав диплом техніка. Це вже була путівка до неабиякої кар'єри. Забігаючи наперед, варто зазначити, що ця освіта була досить ґрунтовна, бо дала можливість Чубарю в майбутньому впевнено триматися на відповідальній посаді голови українського уряду.

Але з іншого боку, саме освіта не на рідній мові вбивала перший клин між молодими людьми і народом, до якого вони належали. Для багатьох із них ознайомлення з російською мовою і культурою призводило до того, що вони поступово відривалися від власного народу, від його мови, культури, жит-

тя і боротьби за ідеали, перетворювалися на тих, хто переставав бути українцем, але не ставав росіянином. Події 1918—1920 рр. на Україні це підтверджують.

Не оминув цього впливу, на жаль, і Влас Чубар. Великий вплив на формування Власа Чубаря як особистості зробив професіональний революціонер Федір Сергеев (Артем). Випадково опинившись у 1902 році у Федорівці (він приїхав до брата, який працював на будівництві церкви в селі), Артем зумів за кілька місяців створити з місцевих робітників і селян соціал-демократичний гурток іскрівського напряму.

Зерно впало на підготовлений важким життям грунт і дало у свій час добрі сходи. А як міг по-іншому вплинути дев'ятнадцятирічний юнак, яким був тоді Артем, на одинадцятирічного Власа, який ловив кожне слово енергійного і симпатичного "студента", як називали Артема місцеві селяни? Його гасла були такі гучні і зрозумілі, і запам'яталися на все життя:

— Визволити Росію від усіх експлуататорів!

— Геть царський лад!

— Зробимо щасливими народи Росії!

Тому й не дивно, що Влас Чубар у шістнадцять років пов'язав своє життя із Російською соціал-

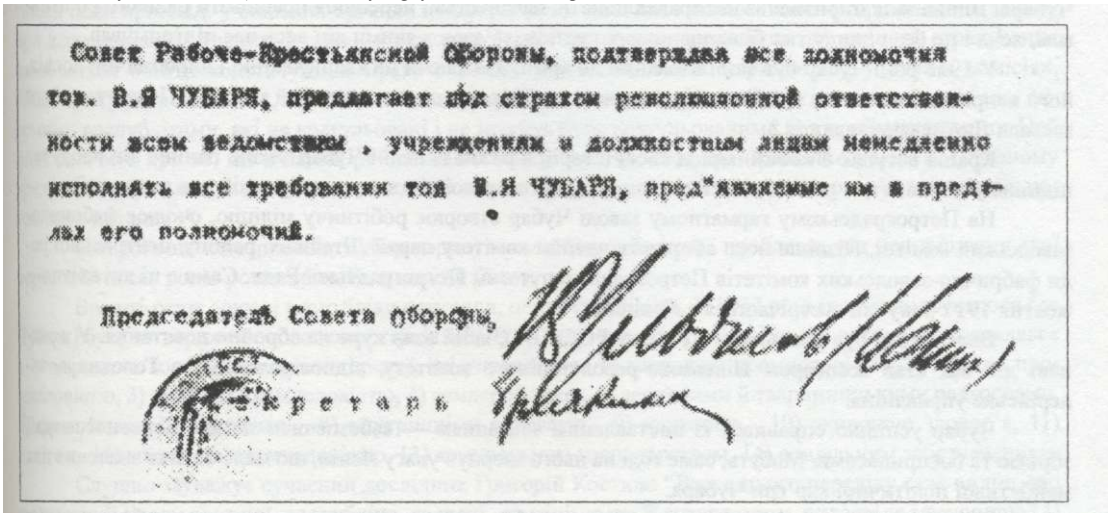
Совет Рабоче-Крестьянской Обороны, подтверждая все полномочия тов. В.Я ЧУБАРЯ, предлагает под страхом революционной ответственности всем ведомствам, учреждениям и должностным лицам немедленно исполнять все требования тов. В.Я ЧУБАРЯ, предъявляемые им в пределах его полномочий.

Председатель Совета Обороны

Секретарь

Підтвердження мандата В. Я. Чубаря, виданого ВРНГ у липні 1919 р.

демократичною партією, а не з українськими робітничими партіями, які були тоді в Україні.

І це не просто забаганка дослідника або бажання зіграти на кон'юнктурі. Це можливість з позиції часу подивитися на пройдений шлях і зрозуміти, чи можна було знайти альтернативну дорогу для себе і для країни. Адже, виявляється, багато мислителів попереджали, що шлях, запропонований Леніним, веде країну у глухий кут. Можна нагадати думки Івана Яковича Франка, який ще в кінці XIX століття назвав суспільство, побудоване на засадах соціалізму, "народною тюрмою".

Були застереження і з боку однодумців. Ось що писала Роза Люксембург на початку XX століття: "Без всеобщих выборов, без неограниченной свободы печати и собраний, без свободной борьбы мнений жизнь каждого общественного института замирает, становясь подобием жизни, в которой единственным активным элементом остается бюрократия... Более того, такое положение вещей ведет к одичанию общественной жизни."

Але якщо ці думки визначного діяча соціалістичного руху могли не потрапити на очі Чубаря, бо треба було знати німецьку мову, то погляди іншого представника соціалізму, Олександра Богданова, міг і зустріти. Вони були надруковані в Росії ще в 1906 році: "Новое общество основано не на меновом, а на **натуральном** (підкреслення автора — **В. Ш.)** хозяйстве. Между производством и потреблением продуктов не стоит рынок, покупка и продажа, — но только сознательно и планомерно организованное распределение."

На жаль, ці слушні думки не почули у свій час, а що з цього вийшло, ми бачимо наочно сьогодні.

Дослідник життя і діяльності В.Я.Чубаря Т. Кольяк залишив свідчення про те, що Чубар "у старших класах училища... серйозно взявся вивчати філософську літературу. Легальні видання філософських творів він брав у бібліотеці училища, а нелегальні діставав у соціал-демократичних гуртках, з якими мав постійний зв'язок."

Але, мабуть, твори І. Франка, Р. Люксембург і О. Богданова до рук молодого Чубаря не потрапили. А потім його захопив вир революційної боротьби.

Події 1905 року і загибель у них рідного брата Чубаря, Павла, теж вплинули на юнака. В 1907 році він вступає в лави РСДРП.

Отримавши диплом техніка, Влас Чубар знайшов роботу на Краматорському заводі, але революційна діяльність змушує його переїжджати з міста в місто. Працював він/на заводах Гуляйполя та Маріуполя, а звідти потрапив до Москви.

Варто звернути увагу на таку деталь. Влас Чубар після училища починав працювати завідуючим складом матеріалів котельно-ковальського відділу на Краматорському заводі. Ця хоч і невелика, але начальницька посада, для багатьох була б початком службової кар'єри. Але, як виявилося, не для Чубаря. Він не зміг миритися із несправедливістю начальства і перейшов працювати рядовим робітником, хоча і не без впливу тих більшовицьких гуртків, зв'язок з якими він весь час підтримував.

У 1915 році Чубар був мобілізований до армії. Зважаючи на кваліфікацію і виробничий досвід, його направили на одне з найбільших підприємств Петрограда — гарматний завод. У Петрограді його застала Лютнева революція.

Країна вступає в новий період своєї історії, а разом із нею і Чубар. Якщо раніше він сполучав підпільну діяльність з роботою на виробництві, то тепер повністю присвячує свій час революції.

На Петроградському гарматному заводі Чубар створює робітничу міліцію, очолює фабрично-заводський комітет. Пізніше його обирають членом комітету партії Літейного району, центральної ради фабрично-заводських комітетів Петрограда, депутатом Петроградської Ради. Саме в ці дні квітня—жовтня 1917 року він зустрічається з Леніним.

Влас Чубар був учасником VI з'їзду РСДРП(б), який взяв курс на збройне повстання. У жовтневі дні він став комісаром Військово-революційного комітету, відповідальним за Головне артилерійське управління.

Чубар успішно справився із поставленим завданням — забезпечити загони Червоної гвардії зброєю та боєприпасами. Мабуть, саме тоді на нього звернув увагу Ленін, що мало велике значення для майбутньої політичної кар'єри Чубаря.

Після захоплення влади у жовтні 1917 року більшовики відчували у своїх лавах брак людей з освітою, і тому так швидко просувається по службових щаблях двадцятишестирічний Чубар. Він працює в Раді робітничого контролю, у Президії Вищої Ради Народного Господарства, головою правління Державного об'єднання машинобудівних заводів. Чубар бере також активну участь у відбудові промисловості Уралу та України. І скрізь він залишається на провідних ролях.

Тому і не дивно, що коли в 1923 році виникла потреба замінити Раковського на посту голови уряду України, кращої, ніж Чубар, кандидатури не було. Призначення було цілком природним, хоч новий прем'єр мав тільки 32 роки. Просуванню на вищі щаблі влади Чубар завдячував у першу чергу своїм здібностям, а не протекціонізму.

Чубар працює на посаді голови Раднаркому України до весни 1934 року — один з рекордів політичного довголіття в ті непевні часи.

Але саме в цей час йде поступове поглинання суверенітету радянських республік центральними структурами влади, хоч мав місце й опір з боку партійно-державного керівництва на місцях. Сталін уперто добивався того, щоб радянські окраїни були повністю підпорядковані центру. І республікам, зокрема Україні, доводилось постійно відстоювати свої права.

Після утворення СРСР економічний потенціал союзних республік було розподілено на три форми власності — загальносоюзну, союзно-республіканську і місцеву. Практично відразу центральні відомства повели широкий наступ на економіку республік, намагаючись установити контроль над усією великою промисловістю, тобто перевести її в загальносоюзну власність.

Влітку 1926 року керівництво радянською промисловістю перейшло до В. В. Куйбишева, пере-

конаного прихильника адміністративно-командних *методш управління. При ньому завершився процес відновлення створеної під час громадянської війни структури управління промисловістю.

Новий голова Вищої Ради Народного Господарства створив у центральному апараті наркомату галузеві главки і надав їм широкі права у плануванні нового капітального будівництва, а також у нагляді за виробничою, технічною і комерційною діяльністю трестів союзного підпорядкування. Відповідно урізалися права і можливості республік.

Протестуючи проти такого розвитку подій, Чубар вимагав зосередити в центральних органах "лише загальні питання і генеральні плани", а безпосереднє управління віддати республікам.

У промові на ПІ з'їзді Рад Союзу РСР 14 травня 1925 року, якраз у розпал запеклої боротьби між центром і республіками він наголошував: "...тепер нам доводиться говорити про центральний апарат, який здійснює союзну політику. Бюрократичні перекручення окремих частин союзного апарату набувають не тільки значення технічного недоліку, а й у багатьох випадках мають політичне значення, завдаючи політичної шкоди союзному будівництву

Наша союзна держава дуже велика. Союзному уряду надзвичайно важко розв'язувати всі питання знизу доверху, і ми бачимо, як окремі закони виробляються протягом майже року. Я тут наведу тільки один приклад: у союзних органах понад рік тому було поставлено питання про видання закону про державне страхування. 1 тільки в результаті того, що апарат управління державного страхування намагається обійти конституційні права окремих республік, закон маринується у різних комісіях, більше року розробляється, а в той же час мають місце досить гострі зіткнення на цьому грунті між окремими республіками, які не врегульовані і не можуть бути врегульованими без прийняття закону Цей факт свідчить про те, що в нашій роботі мають місце ще недоліки, які необхідно усувати. Союзному уряду треба буде вжити заходів до того, щоб окремі апарати менше впливали на розв'язання загальносоюзних питань.

Сам того не підозрюючи, Чубар торкнувся найбільш болючої проблеми, від нсвирішення якої через шістдесят років розвалився Радянський Союз.

Врешті-решт союзні республіки програли, центр їх підім'яв. У І 937 році (це вже відбувалося без Чубаря) була затверджена нова конституція У РСР, згідно з якою уряд Української республіки складався з 14 народних комісаріатів (міністерств), які управляють: 1) харчовою промисловістю, 2) легкою промисловістю, 3) лісовою промисловістю, 4) землеробством, 5) зерновими й тваринницькими радгоспами, б) фінансами, 7) торгівлею, 8) внутрішніми справами, 9) юстицією, 10) охороною здоров'я, 11) освітою, 12) місцевою промисловістю, 13) комунальним господарством, 14) соціальним забезпеченням.

Слушно зауважує сучасний дослідник Григорій Костюк: "Вже з цього переліку стає видно, що компетенції уряду союзної республіки зведені до мінімуму. Її суверенність видається ілюзорною".

Одночасно йшов постійний тиск і на одного з видатних комуністичних діячів України Миколу Скрипника, який намагався провести в республіці так звану '"українізацію", тобто відновити в усіх сферах життя українську мову, а також на всіх рівнях партійного і державного будівництва впровадити національно свідомі кадри. Але нові шовіністи, в особі більшовиків, шалено чинили йому опір. і врешті-решт теж перемогли, довівши Скрипника до самогубства.

На посаді голови уряду України В. Я. Чубар багато зробив для нашого краю, зокрема в організації будівництва Дніпрогесу, Дніпрокомбінату та й самого міста Запоріжжя. Йому належить ідея істотного збільшення потужності Дніпрогесу Довелося відстоювати думку, яка йшла врозріз з поглядами Сталіна, який різко виступив проти розробки проекту Дніпробуду.

В яких складних умовах працював уряд Радянської України на чолі з Чубарем, показують події 1929—1933 рр. Документально доведено, що тодішнє українське керівництво не змогло протистояти диктату, слухняно виконувало всі розпорядження центральної влади, що призвело до голодомору 1933 року; 1 тому не можна замовчувати питання про відповідальність ЦК КП(б)У і Раднаркому УРСР. Але. водночас, архівні матеріали відбивають і намагання партійних, державних органів влади надати продовольчу допомогу голодуючим районам."

Суцільна колективізація, проведена на Україні, привела до знищення селянства, яке віками годувало країну і себе. Спровокований таким чином голод, забрав у могилу мільйони людських життів. Підточене колективізацією село ніколи вже за роки радянської влади не піднялося на той рівень, на якому знаходилося віками.

Події, пов'язані із селом, Чубар переживав дуже боляче. Збереглися свідчення Марії Федорівни Бондар, племінниці Чубаря, яка жила в родині дядька у Харкові:

— Пригадую, як у 1932—1933 роках уночі Чубар часто говорив по телефону зі Сталіним на підвищених тонах, а потім тижнями ходив понурий, засмучений. Москва відмовляла зарадити лихові. І він нічого не міг удіяти.[17]

На його очах квітуча Україна часів непу перетворилася в руїну. Може, тоді він вперше засумнівався щодо політики партії і підтриманого нею сталінського курсу на суцільну колективізацію?

Найбільше звинувачення, яке пред'являють Чубарю — це його причетність до голодомору 1933 року. Однак збереглося свідчення, що коли на одній з конференцій його запитали про голод, він відповів, що "урядові відомо про це, але він нічого не може вдіяти".[18] Відомо також, що Влас Чубар просив Сталіна про виділення продовольства "принаймні для дітей, які вмирали з голоду", на що дістав відповідь: "Коментарі зайві".[19]

Воно і не дивно, що був такий безпомічний І уряд,; його голова, бо згідно з 49 статтею Конституції в повній компетенції республіки як "суверенної держави" залишалися лише наркомати освіти, місцевої промисловості, комунального господарства, соціального забезпечення.[20] Звичайно ж, з такими "повноваженнями" щось кардинально вирішувати у республіці практично неможливо.

У 1934 році Чубаря перевели до Москви на посаду заступника голови Раднаркому СРСР, Справжні причини відкликання невідомі. Можна зробити тільки деякі припущення. Можливо, Чубаря перевели в Москву на підвищення за те, що добре справився із завданнями, які ставив центр перед Україною. Тям більше, що незабаром він разом із Мікояном був обраний до складу Політбюро (замість померлих Кірова і Куйбишева).[21] Старий імперський метод — забирати з центр місцеві "неспокійні" кадри!

Вбивство Кірова Сталін використав стовідсотково. Воно дало йому можливість втягнути країну в терор.

Страта Зінов'єва і Каменева та інших обвинувачених на процесі у 1936 рото (перша розправа над старими більшовиками) була для всіх як грім серед ясного неба. Ніхто не думав, що Сталін зможе знищити своїх давніх, товаришів, з якими він гак довго працював. Сталін розрахував точно, він давно зрозумів, одо тільки на хвилі терору зможе триматися при владі. Терор допомагав йому усувати всіх відвертих і потенційних супротивників.

Як себе поводить у цій ситуації Чубар? Стримано і незалежно. Так. наприклад, на XVII з'їзді ВКП(б) всі промовці нестримно хвалили Сталіна. Каганович у своєму виступі згадав ім'я Сталіна 64 рази, Мікоян — 41, Косіор — 34, Орджонікідзе — 33, Каменев — 26. Зінов'єв — 25, Постишев — 24, а Чубар — лише 3 рази.

Коли почалася розгнуздана кампанія проти "ворогів народу" з вимогами фізичного знищення, Чубар жодного разу не заплямував себе лихим словом проти будь-кого з названих "ворогів народу".[22]

Як не парадоксально звучить, але саме керівники України того часу (Косіор, Постишев, Чубар) спинилися серед тих, хто був проти продовження терору Певно, їх витверезило те, що вони побачили на Україні під час голодомору. Як можна створювати майбутнє щастя людей, одночасно заганяючи їх у могили?

Остання спроба зупинити терор була здійснена на лютнево-березневому пленумі ЦК партії 1937 року. Саме перед початком роботи пленуму при загадкових обставинах гине Орджонікідзе, єдиний, хто міг ще дати бій Сталіну. На пленумі Постишев, Рудзутак, Чубар, Ейхе і Камінський виступили з вимогою припинити терор. Чубар, як згадували, був особливо переконливий.[23]

Це не була змова, спрямована на ліквідацію сталінської диктатури. Це була лише домовленість однодумців і співучасників цієї диктатури, яка мала на меті виправити помилки цієї диктатури і нагадати Сталіну, що господарем країни є не він, а зони разом.[24]

Але, підтриманий Ждановим, Єжовим, Молотовим, Ворошиловим, Кагановичем, Мікояном, Шверніком і особливо Хрущовим, Сталін переміг.[25]

З березня Сталін зробив доповідь "Про недоліки партійної роботи та методи ліквідації троцькістських та інших дворушників", де він "теоретично" обгрунтував терор.[26] Відтоді і до самої своєї смерті Сталін більше не зустрічав навіть найменшого вияву опору.

Чубар ще працює, його в серпні 1937 року призначають наркомом фінансів СРСР, а в січні 1938 року першим заступником Голови Раднаркому СРСР, але доля його вже вирішена.

Він з'являється серед членів Політбюро і вищого керівництва держави на гіершотравневій демонстрації 1938 року в Москві. Між ним і Сталіним — Єжов і Каганович. Це останнє фото Чубаря, яке збереглося. 20 травня Чубар ще присутній на прийомі в Кремлі учасників першої Всесоюзної наради працівників вищої школи.

Він ще був свідком знищення всього керівництва УРСР, товаришів, з якими пропрацював не один рік. Загинуло все Політбюро ЦК КП(б)У, крім Петровського і Шліхтера. З 102 членів українського ЦК залишилось живими лише троє. Були арештовані всі 17 членів українського уряду.[21]

Коли Хрущов у 1938 році приїхав на Україну, щоб очолити республіканський уряд та ЦК, не було людей, які б йому передали владу. Панас Любченко, який "заступив" Чубаря в уряді, був застрелений чекістами у себе вдома разом із дружиною.[22] А по світу пустили чутку про його самогубство. Один з членів Політбюро України, Олександр Успенський, нарком внутрішніх справ УРСР, втік вже при Хрущову і десять місяців переховувався у Сибіру, доки його не виявили і не розстріляли.[23]

Трагічно склалася доля сім'ї та рідних Чубаря. Його дружина Олександра була розстріляна 28 серпня 1938 року.[24] Малолітні сини їхні знайшли притулок у родичів, і це дітей врятувало.

Рідний брат Чубаря, Трохим Якович, нарком місцевої промисловості УРСР, був невдовзі також розстріляний...

Що Чубар думав перед смертю?

Згадував своє життя, яке було віддане боротьбі за фантастичну ідею? Чи тих, хто вмирав по селах і містах України від голоду, а він, голова уряду, нічим не зміг допомогти?

Не осуджуймо його. Влас Чубар за власні помилки заплатив своїм життям. І тим самим заповів нам, хто живе після нього, не йти його шляхом, що веде в глухий кут.

Примітки

1. Т. Кольяк, Влас Якович Чубар, К. — 1967. — С. 17.
2. Там само. — С. 25.
3. Там само. — С. 20.
4. Віталій Шевченко, В'язень "народної тюрми" //"Спокута"', № 2, Запоріжжя. — 2000. — С. 124.
5. Р. Конквест, Большой террор — "Нева". — 1990. № 12. — С. 134.
6. А. А. Богданов. Вопросы социализма: Работы разных лет. — М. Политиздат. — 1990. — С. 134.
7. Т. Кольяк. Назв. праця. — С. 30.
8. Б. В. Гордеев, Влас Яковлевич Чубарь — Страницы истории Украины, Часть 1-я, Учебное пособие: материалы к лекциям и семинарам. — Запорожье, — 1992. — С. 247.
9. С Кульчицький, Чорно-білий портрет на червоному фоні //"Радянська Україна", — 1991. — 21 лютого.
10. Там само.
11. Там само.
12. В. Я. Чубар, Вибрані статті і промови. — К. — Політвидав України, — 1972. — С. 235.
13. Г. Костюк, Сталінізм в Україні (Генеза і наслідки), — К., 1995. — С. 322.
14. Іван Кошелівець, Микола Скрипник, — К., 1993. — С. 186.
15. Б. В. Гордеев, Влас Яковлевич Чубарь — Страницы истории Украины, часть 1-я, Учебное пособие: материалы к лекциям и семинарам, Запорожье, 1992. — С. 249.
16. Ю. І. Шаповал, Україна 20—50-х років: сторінки ненаписаної історії, — К., 1993. — С. 99.
17. О. О. Михайлюта, Ми не раби. Очима публіциста, — К., 1990. — С. 80.
18. Р. Конквекст, Жнива скорботи, — К., 1993. — С. 354
19. Там само. — С. 456.
20. Г. Костюк, Сталінізм в Україні (Генеза і наслідки), — К., 1995. — С. 323.
21. Р. Конквест, Большой террор //"Нева", 1989. — № 10.
22. Петр Бачинский, Дмитрий Табачник, Гибель премьера: версии и факты //"Радуга", 1990. — № 2. - С. 80—81.
23. С. Кульчицький, Чорно-білий портрет на червоному фоні //"Радянська Україна", — 1991. 21 лютого.

24. Р. Конквест, Большой террор. "Нева", 1990. — № 2. — С. 153.
25. Г. Костюк, Сталінізм в Україні (Генеза і наслідки), К. — "Смолоскип", 1995. — С. 317.
26. Р. Конквест, Большой террор. "Нева", 1990. № 2. — С. 153.
27. Там само. — С. 154.
28. О. О. Михайлюта. Назв. праця. — С. 75.
29. Р. Конквест, Большой террор. "Нева". 1990. — № 4. — С. 145.
30. Петр Бачинский, Дмитрий Табачник. Назв. праця. — С. 95.
31. Юрій Шаповал, Володимир Пристайко, Вадим Золотарьов. ЧК—ГПУ—НКВД в Україні: особи, факти, документа. — К., — 1997. — С. 561—562.
32. Расстрельные списки, Москва, 1937 — 1941, "Коммунарка", Бутово, Книга памяти жертв политических репрессий, — Москва, Общество "Мемориал", — "Звенья". — 2000. — С. 439.

І. Я. НАУМЕНКО

ГОЛГОФА СВЯЩЕННОМУЧЕНИКА СЕРГІЯ

ЗВЄРЄВ ОЛЕКСАНДР МИХАЙЛОВИЧ

Народився в лютому 1872 року в сім'ї священика села Новопавлівки Бердянського повіту Здобувши середню освіту, вступив до Московського університету на юридичний факультет. З дипломом юриста закінчив духовну семінарію, а в 1897 році — Московську духовну академію із званням кандидата богослов'я. З 1899 року — священнослужитель: інспектор і законовчитель Таврійського єпархіальною жіночого училища, смотрительчоловічогодуховногоучилища,священикПетропавлівського собору в Сімферополі. З 1922 року — єпископ Мелітопольський. Був репресований органами ДПУ в 1923 і 1926 рр., відбував заслання на півночі. Після заслання продовжував церковну службу, отримав сан архієпископа.

Заарештований органами НКВС в 1935 році, засуджений на п'ять років позбавлення волі, відбував покарання в Карагандинському таборі. Там же в 1937 році разом з групою священнослужителів розстріляний 14 листопада 1937 року. Реабілітований посмертно.

Архієпископ Мелітопольський Сергій (ЗВЕРЄВ О. М.).

...В один із холодних лютневих днів року 1872-го в домі сільського священика Михайла Зверева сталася радісна подія, з якою його вітали духовенство і миряни села Новопавлівки на Бердянщині: народився син. За спільною згодою і церковними святцями дали йому ім'я Олександр, що означає "захисник людей". Хлопчина, як і належить, виховувався в дусі благочестивого служіння церкві, відвідував її, а рано навчившись грамоти, читав виразно і церковнослов'янські тексти, і перекладені російською мовою Біблію, молитовники, книги про життя святих.

Підростаючи, допитливий хлопець захоплюється і світськими гуманітарними науками. В юнацькому віці вступивши на юридичний факультет Московського університету, успішно закінчує його. Маючи неабиякі музично-вокальні здібності, водночас з навчанням в університеті, відвідував співочу капелу і після закінчення її отримав звання регента і вчителя церковного співу першого розряду.

Перед молодим юристом відкривалася гарна перспектива на посаді державного чиновника чи приватного адвоката — захисника людей від беззаконня. Але як людина глибоко і щиро віруюча, Олександр вирішив піти стежкою батька і служити людям словом Божим. Здобувши духовну освіту в

семінарії, вступає в Московську духовну академію, яку блискуче закінчує в 1897 році із званням кандидата богословських наук. В 1899 році Олександр Звєрєв отримує священний сан і призначення інспектором та законовчителем Таврійського єпархіального жіночого училища. У вересні 1912 року Олександрові Звереву надається сан протоієрея.

Роки богослужіння протоієрея Олександра Зверева припали на складний, бурхливий час — почалася перша світова війна, потім Лютнева революція в Росії, більшовицький переворот у жовтні 1917-го, проголошення Української Народної Республіки, братовбивча громадянська війна, полум'я якої охопило величезну територію колишньої Російської імперії.

Протоієрей Олександр Звєрєв, як і переважна більшість священнослужителів, підтримує дії патріарха Московського і всієї Росії Тихона, який у жовтні 1918 року звернувся з посланням до радянського уряду, очолюваного Володимиром Ульяновим-Леніним. З болем і гнівом патріарх писав: "Вы разделили весь народ на враждующие между собой станы и ввергли его в небывалое по жестокости братоубийство. Любовь Христову вы открыто заменили ненавистью и вместо мира искусственно разожгли классовую вражду. И не предвидится конца нарожденной вами войны, так как вы стремитесь руками русских рабочих и крестьян доставить торжество призраку — мировой революции".

Після захоплення влади більшовиками і громадянської війни, становище православної церкви дедалі ставало тяжчим — послідовно і з нечуваною жорстокістю здійснювався ленінський план знищення православ'я і його священнослужителів: відділення від держави церкви, позбавлення її юридичних прав, грабування церков і монастирів, розстріл священиків. Все це відбувалося на очах Олександра Зверева, який в 1919 році був призначений смотрителем чоловічого духовного училища, а з 1921-го — священиком Петропавлівського собору в Сімферополі. Він пережив чотири масові кампанії більшовицької влади проти православної церкви. Першу — з листопада 1917 по 1919 рік, коли почали закривати монастирі і деякі храми, реквізувати майно на підставі декрету про відділення церкви від держави; другу — коли викидали мощі святих і позбавили духовенство політичних прав; і третю — з кінця 1920 року, коли силами ВЧК більшовицька партія намагалася розколоти православну церкву з середини, що частково і вдалося зробити й на Україні.

І ось четвертий масовий удар. Голод, який з кінця 1921 по 1923 рік охопив значну територію Росії і України, був використаний для рішучої боротьби проти православної церкви. Під приводом допомоги голодуючим Поволжя розпочалася масова кампанія по вилученню церковних цінностей. Як правило, більшість священнослужителів за згодою прихожан здавали цінності у Фонд допомоги голодуючим. Зокрема, архієпископ Таврійський Никодим (Кротков) закликав священство до цієї благодійної акції. Але мета більшовицького уряду була не стільки в тому, щоб за церковні коштовності закупити хліб за кордоном, скільки для того, щоб використати ці кошти для власних цілей і підтримки фінансами створювані в країнах Європи комуністичні та робітничі партії. І водночас ставилося завдання при першому-ліпшому невдоволенні фізично знищити священнослужителів. В березні 1922 року в листі до Молотова для членів політбюро ЦК РКП(б) Ленін писав: "... для нас именно данный момент представляет не только исключительно благоприятный, но и вообще единственный момент, когда мы 99 имеем из 100 шансов на полный успех разбить неприятеля наголову и обеспечить за собой необходимые для нас позиции на много десятилетий..."

"Чем большее число представителей реакционной буржуазии и реакционного духовенства нам по этому поводу удастся расстрелять, тем лучше" — писав Ленін, вимагаючи від членів ЦК і керівників каральних органів придушити "...сопротивление с такой жестокостью, чтоби они не забыли этого в течение нескольких десятилетий".

В нашому, охопленому страхітливим голодом краї, що входив до складу Катеринославщини і частково Таврії, радянські, партійні та їх каральні органи запопадливо виконували вказівки свого вождя. Органи ДПУ арештували архієпископа Дмитрія (Абашидзе), поки що тримали його під домашнім арештом, підходила черга і до його наступника архієпископа Никодима (Кроткова). І щоб велика єпархія не залишилася без свого архіпастиря, священнослужителі вирішили рукоположите (обрати) на єпископа Мелітопольського протоієрея Олександра Зверева, що й було здійснено 28 серпня 1922 року. Згідно з церковними канонами єпископ отримав нове ім'я Сергій.

Керувати єпархією єпископу довелося в дуже складний час: він був важкий і для народу, і

для його церкви і вигідний для більшовицької влади безбожників: під час голоду під приводом того, що священнослужителі не віддадуть коштовності з храмів, треба знищити їх (священнослужителів) і закрити церкви. В тому ж листі, адресованому членам ЦК РКП(б), Ленін писав: "Именно теперь и только теперь, когда в голодных местах едят людей и на дорогах валяются сотни, если не тысячи трупов, мы можем (и должны) провести изъятие церковных ценностей с самой бешеной и беспощадной энергией, не останавливаясь перед подавлением какого-угодно сопротивления".

Як свідчать факти, переважна більшість священнослужителів православної церкви не суперечила вилученню коштовностей для допомоги голодуючим, тим самим відгукнувшись на послання до них патріарха Тихона та інших ієрархів. Ставши єпископом Мелітопольським, Сергій закликав священство: "Нельзя не помочь, надо непременно, обязательно помочь. Отдайте оставшееся в ваших храмах золото, серебро и вообще все металлические ценности. Вытащите их из-под спуда, если сверх чаяния они туда попали, и отдайте все на святое дело братской любви...".

Та, незважаючи на згоду ієрархів церкви допомогти державі в боротьбі з голодом, більшовицька влада продовжувала свою репресивну політику проти церкви. Ізолювавши від народу, ув'язнивши в монастир патріарха Тихона, органи ДПУ порушили кримінальну справу проти екзарха України Михаїла (Єрмакова). "Громадянин Єрмаков, — записано в обвинувальному висновку 5 лютого 1923 року. — є стійким і вірним прихильником патріарха Тихона. Він не визнає усунення останнього, відкрито стоїть на його боці, знаходячи звинувачення Тихона радянською владою... походом радянської влади проти церкви".

Що ж, екзарх України не помилявся, назвавши цю кампанію "походом проти церкви", а по суті це був похід і проти народу.

Органи ДПУ Катеринославщини пильно стежили за кожним кроком і словом нового єпископа Мелітопольського, накопичуючи в досьє повідомлення своїх секретних агентів, серед яких немало було й завербованих священиків-обновленців. Ось один з таких доносів Катеринославському губвідділу ДПУ:"... еп. Сергий является самым вредным и активным врагом обновленческого движения... Упорно борется с этим течением. Еп. Мелитопольский в своих разговорах с верующими обвиняет Советскую Власть во вмешательстве во внутренние дела церкви..."

Єпископа арештували 8 жовтня 1923 року. Однак звинувачення виявилися настільки безпідставними, а його авторитет серед населення таким великим, що єпископа Сергія довелося звільнити з-під арешту, і він продовжував нести свою архіпастирську службу, тим більше, що, крім Мелітопольської єпархії, йому вищим церковним керівництвом було доручено керувати і Самарською, оскільки архієпископ Самарський Анатолій (Грисюк) був заарештований органами ДПУ РРФСР.

Авторитет владики Сергія зростає й серед священства: його кандидатуру висувають до складу Священного синоду, однак через передчасну смерть патріарха Тихона зібрання ієрархів церкви не відбулося. Як активного учасника церковного будівництва єпископа Сергія обирають в тимчасово утворену колегію архіпастирів для управління церковними справами. Він багато й плідно трудиться на цій ниві, аби повернути в лоно православної церкви тих, хто піддався реформаторським настроям обновленців, показував справжнє обличчя пристосуванців, що з кар'єристських намірів хотіли створити т. з. "живу церкву", яка в секретних інформаціях ДПУ називалася "більшовицькою церквою". Її контингент, як зазначалося в звіті ДПУ УСРР "...в значительном большинстве состоит из карьеристов и пьяниц, обиженных и недовольных своими "князьями", что подрывает авторитет группы в глазах мирян и способствует развитию антагонизма и междоусобиц. Приток попов к обновленцам прекращается".

Під час численних поїздок по єпархії і розмов з духовенством і віруючими єпископ Сергій полум'яним, щирим словом доводив недоцільність обновленства, навіть шкідливість і в цьому був цілком солідарним з відомим російським філософом Миколою Бердяєвим, який, різко критикуючи цю течію, про обновленців писав: "Живоцерковники вже тому не заслуговують на ніяку увагу, що вони доносять на патріарха та ієрархів патріаршої церкви, займалися церковним шпигунством і пристосовувалися до власть імущих, вони підтримували зв'язок із ДПУ, яке давало директиви "Живій церкві...".

Про зв'язки обновленців чи "живоцерковників" з каральними органами радянської влади і комуністичними організаціями на всіх рівнях свідчить багато документів, які в останні роки стали доступними для дослідників. Так Бердянський окружком КП(б)У у липні-серпні 1923 року інформував Катеринославський губкомпарт: "В силу цілого ряду економічних та політичних причин духовенство Бердянського округу було яскраво реакційним, і тому розкладання зустріло досить сильну і згуртовану групу. Нами було взято курс на організацію "Живої церкви", проведено з'їзд благочинних округів та окружний з'їзд. Нашій роботі протистояла група на чолі зі стійким, освіченим і хитрим священиком Богословським, тихонівцем...".[15]

Священики Бердянського округу знали і глибоко поважали діяльність єпископа Мелітопольського Сергія, спрямовану на укріплення канонічної церкви. Віруючі вбачають в особі владики справжнього духовного наставника і захисника віри Христової. А більшовицькі власті непокоїть апостольська діяльність Сергія Звєрєва, і в 1926 році єпископа Мелітопольського і Самарського заарештовують. Йому інкримінують сумнозвісну статтю 58-10 Кримінального кодексу РРФСР, тобто "контрреволюційну діяльність" і засуджують на два роки заслання.

Заслання не зломило дух владики Сергія: повернувшись із північних країв, він знов приступив до виконання своїх пастирських обов'язків перед Богом і людьми. Йому надається сан архієпископа і з 1929 по 1935 рік він очолює Єлецьку кафедру.

Та ні високий духовний сан, ні його авторитет серед населення не врятовують архієпископа від недремного ока НКВС. У 1935 році владику Сергія втретє заарештовують за тією ж статтею 58-10, за якою в концтабори відправлено вже десятки, сотні тисяч людей, і цей жахливий конвеєр з кожним днем набирає темпів. Спецколегія Воронезького обласного суду 21 січня 1935 року оголошує вирок: п'ять років виправно-трудових таборів. Є щось символічне в тому, що цей вирок оголошено саме в одинадцяті роковини з дня смерті В. І. Леніна, безбожницьку і нелюдську політику якого до церкви продовжили його соратники і поплічники — Троцький, Дзержинський, Сталін.

В Карагандинському таборі (сумнозвісний КАРЛАГ в Казахстані), куди відправили архієпископа Сергія, серед ув'язнених було багато священнослужителів і просто віруючих людей. Після тяжкої, виснажливої праці голодні і змучені, вони таємно збиралися на спільну молитву, на панахиди по розстріляних і закатованих братах, що пройшли свою червону Голгофу. На цих таємних зібраннях владика Сергій і сам щиро молився, благаючи Бога дати сили йому й іншим не впасти духом і з гідністю нести свій хрест за віру Христову.

Табірне начальство, маючи своїх доносників серед ув'язнених, запідозрило в молільних зібраннях намір створити контрреволюційну організацію. Так була порушена кримінальна "Справа № 4656" по звинуваченню групи священнослужителів і віруючих за статтями 58-10 і 58-11 КК РРФСР. Її сфабрикували для того, щоб і тут, у Караганді, гідно, по-більшовицьки зустріти 20-у річницю Жовтневої революції могутнім ударом по "ворогах народу". Адже і на далекій Півночі, на Соловках саме тоді розстріляли велику групу українських письменників і театральних діячів. Там же в урочищі Сандормох загинули православні єпископи: Алексій (Воронезький), Даміан (Курський), Миколай (Тамбовський), Петро (Самарський) та інші.[16]

А тут перед трійкою НКВС по Карагандинській області стояло завдання засудити до розстрілу групу священнослужителів на чолі з архієпископом Мелітопольським Сергієм Звєрєвим. П'ять днів з 8-го по 13 листопада 1937 року тривав цей процес. Перед судилищем неправедним стояли священнослужителі Василь Адаменко, Сергій Звєрєв, Василь Краснов, Микола Романовський і його син Антон, юрист за освітою, Григорій Шпак, а також глибоко віруюча людина Георгій Юренєв, колишній суддя у Вітебську. Всі вони трималися з християнською гідністю, відкидаючи брехливі обвинувачення. Ні на слідстві, ні на цьому судилищі ніхто з них не визнав себе винним.[17]

І все-таки "трійка" в складі: Адамович (голова), Пенхасов (член), Страневський (секретар), керуючись заповітами свого вождя "Применять к попам высшую меру наказания"[18] винесла усім підсудним смертний вирок. Наступного дня владику Сергія, як і інших, розстріляли.

Так, на 67-му році у далекому Казахстані скінчилася хресна путь на червону Голгофу нашого земляка Олександра Михайловича Звєрєва — архієпископа Мелітопольського Сергія.

* * *

Майже через 60 років на розширеному засіданні Священного синоду Української православної церкви під головуванням Блаженнійшого Володимира, митрополита Київського і всієї України, розглядалися життя, подвиги і мученицька кончина святителя Сергія (Звєрєва) архієпископа Мелітопольського. 11 червня 1997 року Священний синод постановив: благословити для місцевого прославлення і пошанування архієпископа Мелітопольського Сергія, затвердити його іконописне зображення, а також проект тропаря і кондака (тексти для церковного хору) — а пам'ять святителя відзначати щороку 14 листопада.

Вперше такі урочистості відбулися на Запоріжжі восени 1999 року в Покровському кафедральному соборі обласного центру, а згодом — хресний хід і богослужіння в пам'ять владики Сергія були проведені в Мелітополі.

Запоріжці, як і весь український народ, не забувають своїх духовних пастирів-священномучеників за віру Христову, за православну церкву. І серед них — архієпископа Мелітопольського Сергія — Олександра Михайловича Звєрєва, життєвий шлях якого почався на Бердянщині...

Примітки

1. Житие Священномученика Сергия Архиепископа Мелитопольського. — 1999. — С. 2 (далі — Житие...).

2. Послание Святейшего Патриарха Тихона к Совету народных комиссаров. // Аким Артюнов. Досье без ретуши. Ленин. Личностная и политическая биография, т. II, изд. Москва, "Вече", 2002, — С. 11—15.

3. А. Г. Латышев, Рассекреченный Ленин, — М., изд. МАРТ. — 1996, — С. 147.

4. У звіті про діяльність ДПУ за січень-червень 1922 року, підписаному головою ДПУ УСРР В. Манцевим, зазначено: "Этот момент в жизни церкви требовал исключительного внимания и органы ГПУ тактично и осторожно повели работу по дальнейшему разложению рядов духовенства, углубляя и формируя раскол, направляя движение в желательное русло и одновременно сохраняя за собой общее руководство им...".

Цит. за журналом "З архівів ВУЧК—ГПУ—НКВД—КГБ", 1—2 (4—5), 1997, — С. 361.

5. Житие... — С. 3.

6. "Известия ЦК КПСС", — № 4. — 1990. — С. 191.

7. А. Г. Латышев. Назв. праця. — С. 168.

8. Житие... — С. 4.

9. А. Г. Латышев. Назв. праця. — С. 163.

10. Житие... — С. 5.

11. В. Пащенко, Дітище ДПУ. До витоків обновленського руху в Україні, //"З архівів ВУЧК—ГПУ—НКВД—КГБ", 1—1994. — С. 53.

12. Житие... — С. 6.

13. Ж-л "З архівів ВУЧК—ГПУ—НКВД—КГБ", 1—2 (4—5), 1997. — С. 363.

14. В. Пащенко. Назв. праця. — С. 57.

15. Там само. — С. 54.

Богословський Михайло Костянтинович, 1883 р. н., с. Сошки Липецького повіту, Тамбовської губ., жив у м. Бердянську, до революції — викладач духовної семінарії, освіта вища (закінчив духовну академію), священик Покровської церкви у Бердянську, арештовувався ДПУ в 1924 р. Разом з групою бердянських священиків арештований 4.08.1938 р. Особливо нарадою при НКВС 29.10.1939 р. засуджений на п'ять років позбавлення волі. Подальша доля невідома.

16. Остання адреса. — Т. 1, "Вид. "Сфера", К. — 1997. — С. 30.

17. Житие... — С. 11.

18. А. Г. Латышев, Назв. праця. — С. 170.

А. З. КОМАНОВСЬКИЙ

ТРАГЕДІЯ ПЕРШОГО ДИРЕКТОРА "ЗАПОРІЖСТАЛІ"

РОГАЧЕВСЬКИЙ ІСАК ЗАХАРОВИЧ

Народився 6 березня 1894 р. в м. Миргороді в сім'ї експедитора залізниці. Інженер-металург, економіст.

Перший директор Запорізького металургійного комбінату «Запоріжсталь».

Заарештований 14 серпня 1937 р. Звинувачення: шпигунсько-диверсійна діяльність і економічне шпигунство.

Військовою колегією Верховного Суду СРСР 14 жовтня 1937 р. засуджений до розстрілу, а 15 жовтня того ж року вирок було виконано.

Реабілітований Верховним судом СРСР 25 квітня 1956 р.

Він дуже любив Максима Горького. Багато разів перечитував його роман "Життя Клима Самгіна". Напам'ять читав друзям "Пісню про Сокола" і "Пісню про Буревісника".

Кілька років тому я випадково познайомився в Харкові з Йосипом Бродським, давнім другом І. Рогачевського. Він розповів:

— Мені тепер 95, але я дуже добре пам'ятаю нашу останню зустріч з Ісаком. Було це на початку 1937 року. Попри десятирічну різницю у віці, ми дуже любили один одного і дружили відтоді, як разом навчалися на робітфаці Харківського інституту народного господарства. Того разу я приїхав у відрядження до Запоріжжя, і ми до півночі згадували минулі роки. Він, як завжди при зустрічах, читав мені горьковську "Пісню про Сокола".

— Ти теж, як сокіл, — сказав я йому, — високо злетів.

— Злетів я високо, — гірко всміхнувся він, — та ось, боюся, мені, як тому Соколу, розіб'ють голову об каміння.

На жаль, слова ці були пророчі.

ПОЧАТОК ШЛЯХУ

Юний Ісак ніколи не замислювався, ким йому бути. Він рано почав свій трудовий шлях, з дванадцяти років працював учнем токаря на приватному підприємстві в Миргороді, потім — десятником на будівництві, прикажчиком у магазині. І тільки коли пішов на строкову службу до Червоної Армії, зрозумів, що треба вчитися.

Закінчив робітфак Харківського інституту народного господарства і потрапив до Макіївки, де швидко просунувся: спочатку був помічником головного інженера Макіївського металокомбінату, а потім — заступником керуючого. Ще на робітфаці, в березні 1923-го, він вступив у партію. Вирішивши ближче познайомитися з професією металурга, закінчив Донецький (тоді Сталінський) металургійний інститут і там же, в Сталіно (Донецьку), працював спочатку заступником керуючого, а потім і директором Сталінського металургійного комбінату.

У 1930 році молодого прогресивного директора направляють разом з торгпредством до Німеччини для вивчення передових методів металургійного виробництва та закупівлі обладнання для металургійних комбінатів Магнітогорська і Кузнецька. Ісак Захарович успішно впорався зі своєю місією і після повернення його було призначено в Дніпропетровську директором заводу імені Петровського, потім — заводу імені Леніна.

І ось нове призначення — керуючий трестом "Трубосталь" у Харкові. Саме тут, у Харкові, його було обрано делегатом XII партійного з'їзду України і він уперше побував у Києві. Звісно, він не виступав на з'їзді, але, мабуть, уперше відчув могутню силу партії.

У ті роки по всій країні розпочалося будівництво нових заводів, фабрик, енергетичних підприємств. Було введено в експлуатацію Дніпровську гідроелектростанцію — Дніпрогес — у Запоріжжі, і навколо неї розгорнулося будівництво цілої низки промислових підприємств.

На початок 1934 року в діючих цехах Дніпровського комплексу працювало більш як 5 тисяч робітників і службовців, а на об'єктах, що будувалися, — 30 тисяч осіб. Система управління таким величезним комплексом потребувала вдосконалення.

І 23 травня 1934 року нарком важкої промисловості С. Орджонікідзе підписав наказ про об'єднання "Запоріжсталі", феросплавного, шамотного, ремонтного заводів і заводу інструментальної сталі в єдиний комбінат "Запоріжсталь". Директором комбінату і начальником його будівництва було призначено Ісака Захаровича Рогачевського.

"ЧЕРВОНИЙ ДИРЕКТОР"

За традицією тих років, директорів, які прийшли до керівництва із робітників і трудової інтелігенції, називали "червоними". Таким "червоним директором" став І. Рогачевський. Він добре розумів найскладніші завдання, що стояли перед колективом одного з найбільших у країні металургійних комбінатів, і готовий був з допомогою колективу їх розв'язувати.

У першому номері комбінатівської багатотиражки "Днепровский металлург", що вийшла 3 липня 1934 року, Ісак Захарович писав: "Уже тепер продукція нашого комбінату займає досить велике місце в загальному балансі чорної металургії країни. Сповна освоїти коефіцієнти світових металургійних заводів, домогтися кращої якості продукції, яку випускаємо, і зниження собівартості, домогтися високої культури в роботі — ось завдання, що стоїть перед нашими інженерно-технічними кадрами".

Розв'язанню цього завдання перший директор "Запоріжсталі" віддавав усі свої знання і досвід. Він досяг чималих успіхів у своїй діяльності. В резолюції партійної конференції заводу, що відбулася 7 липня 1935 року, записано: "...конференція вважає, що найбільший у Союзі велетень "Запоріжсталь" має новітню техніку, що забезпечує випуск високоякісної продукції". І далі: «...особливо важливого значення набуває завдання реалізації **намічених директором комбінату** (виокремлено мною.— А. К.) заходів, пов'язаних з рентабельною роботою, зниженням собівартості та досягненням економії 8 млн. карбованців». Одним із перших у країні І. Рогачевський на різних рівнях доводив необхідність будівництва на комбінаті безперервного стана гарячої прокатки листа. Мабуть, через те до групи радянських фахівців, відряджених восени 1934 року до США для вивчення листопрокатних станів у процесі експлуатації, було зараховано і його. Ця поїздка дала змогу на власні очі переконатися в перевазі безперервних прокатних станів і послужила підставою для наказу наркома С. Орджонікідзе про встановлення такого стана на "Запоріжсталі".

На урочистому мітингу з нагоди закладання першого радянського слябінга, що входив до листопрокатного комплексу, І. Рогачевський разом із членами президії мітингу спустився в котлован, де готували до бетонування колони робочого майданчику нагрівальних колодязів, і поклав у заздалегідь підготовлене місце сталеву пам'ятну пластину.

Уже 21 вересня 1935 року було випущено першу плавку на першій мартенівській печі, а через кілька днів видала першу плавку друга мартенівська піч. На мітингу на честь цієї події І. Рогачевський сказав: "...ще не було випадку ні в СРСР, ні за рубежем, щоб мартенівські печі було введено в експлуатацію одну за одною з таким малим інтервалом часу".

Будівництво "Запоріжсталі" йшло повним ходом. На кінець 1935 року в експлуатації були вже 4 мартенівські печі, інтенсивно йшло будівництво слябінга та середньолистового стана, розпочалося будівництво доменної печі № 3.

1 січня 1937 року до Москви, в наркомат, пішла телеграма Рогачевського: "Першого січня розпочато гаряче випробування середньолистового стана. Прокатано 5 слябів на лист".

А 1 квітня 1937-го було введено в експлуатацію перший радянський слябінг на "Запоріжсталі". В Європі на той час він був єдиний.

Нове входило в життя повільно, з труднощами, у постійній боротьбі з постачальниками й будівельниками. .Аде все-таки комбінат зростав і розвивався. Багато уваги приділяв І. Рогачевский соціальним питанням. Будувалися житлові будинки для металургів, на острові Хортиця було введено в

експлуатацію санаторій-профілакторій вартістю близько мільйона карбованців. Поступово облаштовувалася головна магістраль під залізницю. Ініціатором її будівництва також був директор комбінату.

І. Рогачевський не боявся труднощів і вірив, що може подолати будь-які перешкоди, якщо цього потребує справа. Але недарма казав він своєму харківському товаришеві про те, як би не розбити голову об каміння. Вже в 1936-му почав відчувати нічим не пояснений тиск на себе. На одному із засідань заводського парткому його звинуватили в тому що він прийняв на комбінат працівників, які не заслуговують на довіру, — технічного директора Кащенка, головного інженера заводу інструментальних сталей Буритіна, начальника мартенівського цеху Казакова та інших, хоча фактично всі вони працювали на "Запоріжсталі" до його приходу на комбінат директором.

Його звинувачували в тому, що він мало буває в цехах, що на комбінат приймають працівників, котрі не проходили перевірки самим Рогачевським, і були випадки, що потім їх заарештовували як "ворогів народу".

Особливо посилилася ця кампанія 1937 року. Було заарештовано як "ворога народу" секретаря Дніпропетровського обкому партії Хатаєвича. його долю поділив колишній секретар парткому "Запоріжсталі" Мандельберг. Рогачевського звинуватили в "короткозорості і притупленні партійно-класової пильності".

У резолюції закритих партійних зборів комбінату від 26—27 липня 1937 року записано: "Член заводського партійного комітету — директор комбінату т. Рогачевський у своїй роботі припустився і далі припускається дуже багатьох серйозних господарчих та політичних помилок, що межують із злочинами. Парторганізація вимагає від т. Рогачевського... більшовицьких справ, спрямованих на покращення господарчої діяльності комбінату, на очищення комбінату від ворогів народу, на висування нових радянських кадрів, на чуйне ставлення до сигналів парторганізації і робітників. Збори наголошують, що це попередження т Рогачевському є останнім і що відсутність більшовицької наполегливості в усуненні причин поганої роботи комбінату та очищенні його лав від класово чужих контрреволюційних елементів потягне за собою організаційно-політичні висновки".

Це попередження справді виявилося останнім. 14 серпня і937 року Ісака Захаровича Рогачевського було заарештовано і звинувачено в тому, що, будучи членом контрреволюційної організації, він вів шпигунсько-диверсійну діяльність на комбінаті "Запоріжсталь".

«ВОРОГ НАРОДУ»

В арешті І. Рогачевського чималу роль відіграло те, що в період його відрядження до Німеччини він працював в торгпредстві під безпосереднім керівництвом Ю. Пятакова, котрого високо цінував Ленін і ненавидів Сталін, який обвинувачував його в таємних переговорах з Троцьким. Пятаков був обвинувачений як один із лідерів "Паралельного антирадянського троцькістського центру", процес над членами якого відбувався саме тоді, коли заарештували Ісака Захаровича. Намагаючись обгрунтувати арешт Пятакова, НКВС прагнув прив'язати до його справи якомога більше керівних спеціалістів, котрі якось були причетні до його роботи.

Я читаю судову справу І. Рогачевського і мені стає моторошно. Моторошно не тому, що йому висувають геть абсурдні обвинувачення: жахає те, що люди, які багато років працювали з Ісаком Захаровичем і вважалися його друзями, знали Рогачевського "наскрізь", намагаючися перевершити одне одного, буквально "топили" його.

А найжахливіше і найнезрозуміліше те, що сам І. Рогачевський визнає всі ці абсурдні обвинувачення і навіть не намагається їх спростувати. Звісно, я знаю з літератури, які звірячі методи застосовували так звані чекісти, аби домогтися зізнання, як підтасовували протоколи дізнань уже після підпису обвинувачених, і все-таки зрозуміти це важко.

Ось лише один витяг з протоколу допиту І. Рогачевського:

"Слідчий: — Чи визнаєте ви, що вели активну шпигунську і підривну роботу?

Рогачевський: — Так, визнаю, що з ініціативи Пятакова і за прямого його сприяння влітку 1931 року я зв'язався з німецькою розвідкою, за завданням якої до дня арешту вів активну шпигунську і підривну роботу. Пятаков познайомив мене під час мого відрядження до Німеччини з головним інженером фірми "Бром-Боварі" Шершнайдером, котрий зізнався, що він — німецький шпигун, і запропонував співробітничати з ним.

Шершнайдер дав мені два завдання:

1. Займатися економічним шпигунством на території СРСР.

2. Займатися шкідництвом у промисловості, затримувати розвиток металургії, зривати будівництво нових і реконструкцію старих заводів".

І така нісенітниця на 78 сторінках. Нам тепер важко уявити, що людина могла сама себе так обмовити. Та й чи можна повірити, що директор найбільшого металургійного комбінату, вірний комуніст, міг провадити підривну діяльність проти своєї країни, яка зробила з нього, сина дрібного залізничного службовця, директора великого підприємства?

Повірити важко. Але такі були часи і такі методи дізнання, що й найстійкіший міг не витримати.

У судовій справі І. Рогачевського, крім протоколів його допитів, є свідчення колишніх співробітників "Запоріжсталі", заарештованих водночас з ним, раніше чи пізніше. Не знайшлося жодного, хто став би на захист свого колишнього директора. Кожен з допитаних, прагнучи вигородити себе, готовий був лити будь-який бруд на Ісака Захаровича.

Доходило до абсурду. Один із так званих свідків заявив, що брат Рогачевського Иосиф (Жозеф), який мешкав у Франції, приїздив до Ісака Захаровича, щоб завербувати його в шпигуни на користь Франції. І скільки б не доводив Рогачевський, що його брат далекий від політики, що він — відомий співак, якому аплодувала публіка не тільки Франції, але й Бельгії, Америки, Австрії, що він після свого від'їзду на навчання до Парижа (1913 рік) жодного разу не приїздив до Радянського Союзу, ніхто йому не хотів вірити.

До речі, про братів Рогачевських. Крім Йосифа, молодшого за Ісака на один рік (завдяки тому, що він жив за кордоном, Йосиф уник катівень НКВС), у Рогачевського був ще один брат — Борис, який мешкав у Харкові і працював військовим юристом. Як і старший брат, Борис досяг неабияких вершин у прокуратурі Харківського військового округу. Але його спіткала доля брата. У 1937 році в Харкові відбувся процес — суд над групою голів військових трибуналів. Серед них був і військбригадюрист Антін Козловський, якого звинуватили в тому, що він "не зміг виявити ворожу діяльність військових юристів Ситникова, Мошкова... Рогачевського".

Коли в листопаді 1937 року було заарештовано Бориса Рогачевського, слідству не вдалося поєднати його справу зі справою брата, але сам Борис "зізнався", що був членом троцькістської організації і під час поїздки до Німеччини з "ворогом народу" Весником був завербований фашистським гестапо. Характерно, що ще за кілька місяців до арешту, відразу після арешту Ісака, Бориса Рогачевського було виключено з партії "за тривалий зв'язок зі своїм братом — ворогом народу І. Рогачевським, за зустріч з другим братом Жозефом, який проживає за кордоном..."

Ісака Захаровича Рогачевського за обвинуваченням у шпигунсько-диверсійній діяльності та економічному шпигунстві Військова колегія Верховного суду СРСР 14 жовтня 1937 року засудила до розстрілу. Вирок було виконано 15 жовтня 1937 року в Києві. А наступного року (25 квітня) Військова колегія Верховного суду СРСР засудила до розстрілу і Бориса Рогачевського.

Невдовзі після арешту' І. Рогачевського його дружину З. Гіршман, дитячого лікаря, члена ВКП(б) з 1928 року, було заарештовано в Харкові, куди вона виїхала із Запоріжжя.

Про долю дітей Ісака Захаровича, сина Володимира та доньки Люсі, нічого не відомо.

Одразу після XX з'їзду КПРС Зінаїда Михайлівна Гіршман звернулася до Військової прокуратури СРСР з клопотанням про перегляд справи чоловіка.

У висновку Військового прокурора Головної військової прокуратури СРСР зазначено: "У матеріалах справи щодо обвинувачення Рогачевського І. З. жодних об'єктивних доказів, що свідчили б про його шкідництво, диверсії, терористичні наміри та шпигунську діяльність, немає. Свідчення Рогачевського необгрунтовані і спростовуються матеріалами додаткового розслідування Не підтверджуються і є безпідставними свідчення низки осіб, які показують, що Рогачевський - шкідник, вони спростовуються фактами додаткового розслідування".

На підставі висновку Військової прокуратури Верховний Суд СРСР ухвалою від 25 квітня 1956 року № 4Н-02683/56 постановив:

«Вирок Військової колегії Верховного Суду СРСР від 14 жовтня 1937 року щодо Рогачевського Ісака Захаровича через нові обставини, що відкрилися, скасувати, і справу на нього через відсутність складу злочину припинити».

Ось так, оббріхана і несправедливо засуджена, пішла з життя людина, чия доля була тісно пов'язана із металургійним велетнем, хто більшу частину свого життя присвятив будівництву і розвитку "Запоріжсталі", людина, частинка душі якої — в кожній тонні чавуну, сталі й прокату, випущених комбінатом, хто жив життям комбінату і був вірний йому до кінця своїх днів.

Про згубні і несправедливі тридцяті написано багато і, здається, тему давно вичерпано. Та в таємних архівах колишнього НКВС ще чимало історій чесних людей, котрі пішли із життя через наклепи і свавілля НКВС та його покровителів у верхах влади.

Справа Ісака Захаровича Рогачевського — ще одне тому свідчення.

На жаль, мало хто з нинішніх запоріжців знає про долю першого директора "Запоріжсталі". Ця стаття — спроба відновити справедливість і розповісти нинішньому поколінню про трагічну долю чудової людини.

Джерела та література

1. Державний архів Запорізької області (далі ДАЗО). Ф. П. — 157. — Оп. 1. — Спр. 946.
2. Архів музею заводу "Запоріжсталь".
3. ДАЗО. Протоколи зборів партактиву і засідань парткому комбінату "Запоріжсталь" з 7.07. до 8.12.1935 р., (Ф. П. — 2. Оп. 1. — Спр. 13. — Арк. 115—126.
4. Газета "Днепровский металлург". — 2000. — 21 вересня.
5. Газета "Червоне Запоріжжя", 1935. — № 27.
6. ДАЗО. Стенограма засідання партгоспактиву комбінату "Запоріжсталь" від 13.02.1937 р
7. ДАЗО. Протокол звітно-виборних партійних зборів комбінату "Запоріжсталь" 3.04—5.05.1937 р.
8. ДАЗО. Протоколи засідань парткому комбінату "Запоріжсталь" з 11.01.1936 до 17.07.1936 р.
9. ДАЗО. Протоколи закритих партійних зборів комбінату "Запоріжсталь" 26—27 липня 1937 р.
10. Архів управління СБУ в Запорізькій області. Судова справа І. З. Рогачевського.
11. Газета "Голос України". — 1999. — 19 січня.
12. Газета "Днепровский металлург". — 1999. — 19 и 26 марта.
13. Архів управління СБУ в Харківській області. Судова справа Б. З. Рогачевського.

П. П. РЕБРО

ЯК "ПОГАСИЛИ" ЗІРКУ

ЩИРОВ СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ

Народився в 1916 р. в с. Якимівці Якимівського району Запорізької області. Учасник Великої Вітчизняної війни, військовий льотчик. Герой Радянського Союзу. Рішенням Особливої наради при Міністрі ДБ СРСР був ув'язнений в особливий табір строком на 25 років. Через п'ять років звільнений за амністією. Помер у психіатричній лікарні в 1956 р. Реабілітований у вересні 1988 року...

У грубезному томі «Історії міст і сіл УРСР», присвяченому Запорізькій області, названо сотні й тисячі імен людей, які чимось прислужилися суспільству (чи принаймні режиму). У нарисі про райцентр Якимівку, з якого родом герой цього нарису автори не забули повідомити, що тут колись побували Г. Орджонікідзе і С Косіор, що сам майбутній генсек Л. Брежнєв свого часу балотувався тут у депутати Верховної Ради УРСР. Але, на превеликий жаль, тут не знайшлося місця для бодай побіжної

згадки про Героя Радянського Союзу Сергія Щирова, який удостоївся Золотої Зірки ще в грудні 1942 року, тобто тоді, коли високі нагороди були неабиякою рідкістю. Не шукайте його імені і в двотомнику "Герои Советского Союза. Краткий биографический справочник" чи, скажімо, в УРЕ. Що ж до батьківщини С. Щирова, то тут ім'я колишнього "сталінського сокола" люди боялися вимовляти вголос ще в 80-х роках.

Хто ж і завіщо "погасив" цю зірку?

Доля жорстоко пожартувала над нашим земляком: його життєва стежина випадково перетнулася з державною трасою, якою мчав на грізній колісниці всемогутній шеф МДБ СРСР і, так би мовити, за сумісництвом — головний гвалтівник країни Берія...

Сергій Сергійович Щиров народився в 1916 р. в с. Якимівка Якимівського району Запорізької області. У Севастополі, куди сім'я переїхала невдовзі, був вихованцем військово-морського оркестру (грав на альті). Був романтиком (писав вірші), як і всі юнаки 30-х років, мріяв про небо. Ця мрія привела С. Щирова спочатку до планерної школи, а потім — до Мелітопольського аероклубу. У 1937 р. він разом із групою випускників цього клубу їде до знаменитої Качинської льотної школи.

Цю школу С. Щиров закінчив дуже «вчасно»: тільки прибув за направленням у 87-й винищувально-авіаційний полк, як почалася війна. Про перші дні тієї війни фронтовики досі згадують з жахом. Попри гучні заяви високих воєначальників про те, що Червона Армія готова розгромити будь-якого агресора на його ж території, війська були укомплектовані слабо, озброєні застарілою технікою. Що ж до командирів, то вони ще як слід не оговталися після кривавих сталінських репресій в армії. Як відомо, перед війною грізна десниця "кривавого Торквемадо" обрушилася на командний склад, (постраждало понад 80 відсотків від загальної кількості командирів Червоної Армії).

Сумно читати перші сторінки щоденника льотчика-винищувача, молодшого лейтенанта С. Щирова: він зустрів 22 червня 1941 року на аеродромі поблизу фронту і був свідком того, як гітлерівські бомбардувальники безкарно громили нашу військову техніку (зокрема — літаки) і залишали від неї тільки гори уламків. Записи сповнені відчаю: загинули друзі, винищувачі спалені ворог панує в небі. Гітлерівські аси бомбили наші війська з малих висот, їхні «юнкерси» літали поодинці без будь-якого прикриття винищувачів...

Тільки на шостий день війни молодший лейтенант уперше піднявся в небо. І тут його чекали нові розчарування: його літак И- 16 безнадійно застарів. Ось що з гіркотою занотував до свого щоденника майбутній Герой: "Не маючи радіоустановок на літаках-винищувачах, при недостатньому налагодженні оповіщення постів ВНОС на командні пункти, ми, піднявшись у повітря, були залишені самі на себе, діяли з власної ініціативи. Німці мали велику перевагу".

Кількість жертв і втрачених літаків із кожним днем зростала. Але й наші льотчики набували досвіду. Через кілька сторінок щоденника подибуємо оптимістичні нотки: "Незважаючи на втрати, ми все-таки прищепили німецьким льотчикам любов до польотів на висоті і під прикриттям своїх винищувачів". Нарешті неабияка радість — лейтенант Щиров робить запис про перший збитий ним літак: "Тепер я зрозумів, що запорука перемоги в швидкій, маневреній тактичній хитрості і прицільному вогні з малих дистанцій".

Відверто, без глянцю, притаманного тодішній офіціальній пресі, лише С. Щиров у щоденнику про кровопролитні бої, про загиблих товаришів, веде статистику збитих "мессерів" і "юнкерсів". Іноді його записи звучать досить самокритично: "Захопився гонитвою за "юикерсом" і не помітив, що на хвості в мене противник. У нашому ділі головне: обачність і ще раз обачність. Золота заповідь винищувача: перед атакою оглянься. А тоді мій літак загорівся, я врятувався на парашуті, але отримав сильні опіки".

Взагалі ж, льотчик С. Щиров воював мужньо і вміло. Вже 29 грудня 1941 року його за зразкове виконання бойових завдань командування було нагороджено орденом Червоної Зірки. Ще через кілька місяців він отримує звання старшого лейтенанта і стає командиром ескадрильї. На його рахунку — вже понад сто бойових вильотів. Особливо натхненно потрудився наш земляк на Перемогу під час боїв під Ростовом. "Не встигнеш доповісти про виконання завдання, — занотовує він до щоденника. — як знову доводиться летіти. Майже кожен виліт пов'язаний із зустріччю противника і повітряного бою з ним".

Становлення аса відбулося. "Уже немає того хвилювання і страху при зустрічі з противником, як це було раніше, — зізнається С. Щиров у своєму щоденнику. - - Відтоді, як я почав водити групи, стало ніколи думати про себе, тим більше при зустрічах з ворогом». Характерний і такий запис льотчика після того, як загинув його фронтовий друг майор Д. Л. Калараш: «Ненависть моя до німецьких загарбників ще більше посилилась".

А невдовзі всі центральні газети Радянського Союзу опублікували Указ Президії Верховної Ради СРСР від 13 грудня 1942 року "Про присвоєння звання Героя Радянського Союзу командному і рядовому складу Червоної Армії". Дев'ятнадцятим у списку кавалерів Золотої Зірки стояло прізвище нашого земляка Сергія Сергійовича Щирова (до речі, було йому тоді 26 років).

Неважко давалися С. Щирову і щаблі службової драбини: кінець війни він зустрів на посаді командира полку 236-ї винищувальної авіаційної дивізії в званні підполковника. Вражаючою була і фронтова «візитка» льотчика-винищувача: за період війни С. Щиров здійснив 340 бойових вильотів, провів сто повітряних боїв, збив двадцять один літак ворога.

На той час на рахунку запорізького аса були й подвиги, які інакше як унікальними не назвеш і про які мусили б знати земляки, якщо не всі співвітчизники. Так, зокрема, С. Щиров у 1944 році вночі здійснив посадку винищувача в горах Югославії і врятував Маршала Й. Броз-Тіто, оточеного гітлерівцями. Недарма вождь Югославії в Москві, у присутності Сталіна, вручив льотчику Партизанську зірку 1-го ступеня і документи про присвоєння йому звання Народного Героя Югославії. Тоді ж було оформлене подання на присвоєння С. Щирову звання Героя Радянського Союзу (вдруге).[1]

Фронтовий кореспондент "Красной звезды" О. Голіков, який зустрічався зі С. Щировим, залишив вельми виразний портрет нашого земляка: "Приємне обличчя, чоло високе, круте, великі карі очі дивилися з-під чорних брів вивчаюче, чіпко. Тиснучи мені руку, він усміхнувся, при цьому якось по-особливому примружився, через що серйозне, навіть суворе обличчя його зробилося враз м'яким, по-дитячому довірливим".[2] За свідченням журналіста, С. Щиров був неординарною особистістю. Симпатії він викликав у всіх, хто з ним спілкувався. На грудях у нього сяяли не тільки зірка Героя, але й, як висловився О. Голіков, цілий "іконостас орденів".[3]

Здавалось би, тільки жити С. Щирову та радіти мирному небу над головою, за яке він так самовіддано боровся. Але лихо вже було на порозі. Як висловився один із журналістів, який досліджував долю С. Щирова, сталося те, про що можна говорити мовою древніх трагедій чи пером Шекспіра.[4]

Драма спіткала Героя на особистому фронті. Ще в 1944 році він. будучи в Москві в відрядженні, познайомився зі столичною красунею Софією (з етичних міркувань прізвища не називаємо) і. на своє горе, покохав її всією душею. Невдовзі москвичка і 28-річний майор-зореносець побралися. Розповідають, що люди милувалися цією симпатичною парою. Але подружнього щастя не вийшло: на їхнє кохання впала чорна тінь всемогутнього члена Політбюро і шаленого любителя "сунички" Лаврентія Берії. Головний постачальник жінок і дівчат для останнього полковник Саркісов зі своєю свитою переслідував Софію вдень і вночі, полював на неї на вулиці, всіляко шантажував. Сам Берія неодноразово телефонував "Софі" (навіть у присутності чоловіка), погрожував її Героя "розтерти на порох".

С. Щиров почував себе морально розтоптаним, знищеним. Він вимагав розлучення, але Софія благала його не робити цього (боялася за його життя). Захисту льотчик не міг ніде знайти: зачувши зловісне ім'я Берії, всі сахалися від нього, як від прокаженого.

Поки йшла війна, льотчик у буквальному розумінні тікав на фронт, відтак служив у Югославії, був командиром винищувального полку в Вірменії. Коли ж у 1947 році підполковника С. Щирова викликали до Головного штабу ВПС і призначили інспектором з техніки пілотування, він знову став свідком брутальних "залицянь" до його дружини всевладного шефа МДБ. Реакція на заяву з цього приводу, подану Щировим до парткому ВПС, була миттєвою: його звільнили з посади і відрядили до Ташкенту... начальником аероклубу.

А в квітні 1949 р. С. Щирова було заарештовано і засуджено. Обвинувачення було на кілька рядків. Ось воно (в оригіналі): "Щиров С. С., будучи враждебно настроенным к ВКП(б) и Советской власти, пытался изменить Родине — совершить побег за границу. Его действия подпадают под признаки ст. 19-58 м. II УК Армянской ССР. 25.X.49 г."[5]

Звичайно, ні про яку «зраду Батьківщини» не йшлося. «Втечу за кордон» підполковник імітував, аби постати перед військовим трибуналом і розповісти широкому загалу про брудну поведінку Берії.

Бідний, наївний кавалер Золотої Зірки! Він забув про атмосферу свавілля і беззаконня, що пронизувала радянське суспільство. Поплічники Берії зробили все, аби ошельмувати і знищити непокірного офіцера, а на золотий мундир їхнього високого покровителя не впало ані порошинки.

Про свої переживання того часу С. Щиров розповів прокуророві Г. Терехову в 1953 р., коли переглядалася його справа: "Поїхав туди (до Ташкента — П. Р.) я сам, Я її (Софію — П. Р.) кохав, але я не міг бути з нею... Я не міг стерпіти того, що сталося. Я не хотів із цим миритися. Але що було роби-

13 Зам.. № 3374

ти? І тоді я пішов на відчайдушний крок. Я думав, що якщо все скажу перед трибуналом, то брудні справи цього мерзотника (Берії — П. Р.) приховати не вдасться. Коли мене привезли на Луб'янку, на першому ж допиті я все сказав..."

Суду, на який так сподівався С. Щиров, роблячи "відчайдушний крок" (імітуючи перехід кордону), він так і не дочекався. Беріївські костоломи швидко склепали кримінальну справу № 2508, "пришивши" сюди і "підозрілі контакти" С. Щирова з французами, і "злочинні зв'язки" з югославами, і знайомство з полькою, і винесли вердикт: "Щирова як зрадника Батьківщини направити в особливий табір".

Журналісту "Известий" Ю. Феофанову, який розповів про трагічну долю нашого земляка (щоправда, майже через сорок років), пощастило виявити в справі С. Щирова невеликий аркушик, так званий "Витяг з протоколу" Особливої наради при Міністрі ДБ СРСР. У ньому сказано: "Слухали: справу по звинуваченню Щирова в зраді Батьківщини. Постановили: ув'язнити в особливий табір строком на 25 років".

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 13 грудня 1950 р. С. Щирова було позбавлено звання Героя Радянського Союзу. Крім того, в нього відібрали два ордени Леніна, орден Червоного Прапора, ордени Кутузова, Олександра Невського, Червоної Зірки, Партизанську зірку (Югославія), медалі... Так було гордого "сталінського сокола" зборкано і кинуто в страшну, тісну залізну клітку. На чверть віку!

Журналіста, політв'язня Л.Рябченка доля звела з нашим земляком у сумновідомому таборі Мінлаг: їхні камери були поруч, через таємно видовбаний отвір у перестінку вони могли перемовлятися (цікаво, що двоюрідний брат журналіста Олександр під час війни служив із С. Щировим в одній авіадивізії — 236-й). У своїх спогадах Л. Рябченко говорить про С. Щирова як про людину надзвичайної мужності і духовної краси. Тортури беріївських катів його не злякали і не зламали. "Сергій не крав вогню, як Прометей, — пише співкамерник С. Щирова, — але світло його страждань дужим потоком долучалось до спільної заграви протесту поневоленого люду. І серце його щоденно терзав не гордий орел, а червоний стерв"ятник, щоб не дати йому знову "ожити і сміятись".

На щастя, в березні 1953 року наказав довго жити Сталін. Незабаром були заарештовані Берія та його поплічники. У вересні ц. р. на допиті у прокурора побував начальник охорони Берії, полковник Р. С. Саркісов. Він підтвердив, що в списку, виявленому в нього під час обшуку, — прізвища й імена жінок, з якими сожительствував Берія. Під 117 номером у ньому значиться дружина Героя Радянського Союзу С. Щирова...

Більше того — у закритому листі ЦК КПРС, розісланому в партійні організації з нагоди арешту Берії, серед безвинних його жертв було названо і "військовослужбовця гр. Щ."

Генеральний прокурор СРСР Роман Руденко опротестував рішення Особливої наради в справі С. Щирова, оскільки це слідство велося під керівництвом Абакумова та Комарова, засуджених у справі Берії. На думку генпрокурора, Щирова не було допитано в більш конкретній формі щодо причин, що штовхнули його на злочин, а питання про злочинну роль Берії в його долі зовсім обійдено. Справу розглядав не суд, а Особлива нарада саме тому, що треба було приховати аморальну поведінку шефа МДБ. Генпрокурор висловив переконання, що антирадянські розмови підполковника стали наслідком несправедливості, допущеної у відношенні Щирова високою посадовою особою. Таким чином С. С. Щирову було знижене покарання до 5 років і звільнено за амністією.

Тоді ж виступив з протестом заступник генпрокурора СРСР А. Катусєв. У ньому, зокрема, говориться: "Перевіркою встановлено, що дійсно в 1944 році начальник особистої охорони Берії Л. П.— полковник Саркісов, побачивши на вулиці дружину Щирова, затяг її до Берії в особняк, а там Берія примусив її до сожительства, після чого неодноразово викликав до себе протягом 1944—1949 р.р."

Здавалося б, справедливість восторжествувала. .Але то тільки здавалося. Знаменитого льотчика реабілітовано не було. Пляму "антирадянщика" з нього не було знято. Влаштуватися на роботу йому було важко. З беріївських катівень він вийшов тяжко хворою людиною.

Прибувши до рідної Якимівки, деякий час працював фотографом (аби мати шмат хліба). Але недуги прогресували. Вони привели С. Щирова до психіатричної лікарні, де він і помер 7 квітня 1956 р., тобто — в сорок років. Так сумно скінчився життєвий політ одного з крилатих синів запорізького краю.

Реабілітовано С. С. Щирова лише в кінці 90-х рр. Йому повернуто звання Героя, а разом із ним — чесне, добре ім'я. Слідом за "Известиями" про славну і драматичну долю нашого земляка розповіли газета "Красная звезда", а також "Запорізька правда". А нещодавно "Урядовий кур'єр", розповівши про цю чудову людину, повідомив: "Вшановуючи свого земляка, що пройшов шлях від зірок через терни нелюдських умов табірного буття і не тільки вижив, а й зберіг у собі людину, якимівці одну з нових вулиць селища назвали ім'ям Героя Радянського Союзу С. Щирова..."

Примітки

1. Історія міст і сіл УРСР. Запорізька область. Вид. інституту історії Академії наук УРСР — Київ. 1970.
2. Там само. — С. 708,711.
3. Чендиріна Р. Хто він, Сергій Щиров? //Запорізька правда. — 1989. — 25 жовтня.
4. Голиков А. Неопубликованный очерк. //Красная звезда. — 1989. — 15 квітня.
5. Там само.
6. Чендиріна Р. Названа стаття.
7. Голиков А. Названа стаття.
8. Чендиріна Р. Названа стаття.
9. Там само.
10. Рябченко Л. Ловці й оборонці Йосипа Броз-Тіто. //Журнал "Зона", — 1999. — № 14. — С. 199— 200.
11. Голиков А. Названа стаття.
12. Там само.
13. Юдін Л. Справа № 2508 сталінського сокола. //Урядовий кур'єр. — 1999. — 23 листопада.
14. Феофанов Ю. Судьба под № 117... //Известия. — 1988. — 19 жовтня.
15. Там само.
16. Там само.
17. Там само.
18. Рябченко Л. Переможець... //Журнал "Зона", — 1995. — № 9. — С. 207.
19. Феофанов Ю. Названа стаття.
20. Чендиріна Р. Названа стаття.
21. Феофанов Ю. Названа стаття.
22. Там само.
23. Голиков А. Названа стаття.
24. Чендиріна Р. Названа стаття.
25. Юдін Л. Названа стаття.

В. І. ШЕВЧЕНКО

ЛИЦАР БЕЗ СТРАХУ І ДОКОРУ

ГРИГОРЕНКО ПЕТРО ГРИГОРОВИЧ

Народився 16 жовтня 1907 року в селі Борисівна Приморського району Запорізької області в селянській сім'ї.

Професійний військовий. З 1939 по 1945 роки — учасник бойових дій на Халхін-Голі та в Другій світовій війні.

Із 1945 року викладач Військової академії ім. Фрунзе в Москві, а з 1959 року завідуючий кафедрою кібернетики в цій же академії.

За критику політики М. Хрущова 1961 року переведений з Москви служити на Далекий Схід. У 1964 році позбавлений звання генерал-майора, нагород і пенсії. В 1964—1965 та 1969—1974 роках зазнавав арештів та примусового лікування в спецпсихлікарнях. 1977 року поїхав до США на лікування і відразу був позбавлений радянського громадянства.

Помер Петро Григореико на чужині 21 лютого 1987 року.

Коли обмірковуєш життя цієї людини, дивуєшся, як видатна особистість, перед якою відкривалися найвищі щаблі

військової кар'єри, стала одним з перших у країні рабства рішуче і безповоротно на шлях дисидентської непокори, поступово виросла в одну з найвидатніших постатей руху спротиву жахливому тоталітарному ладу в колишньому Радянському Союзі.

Гени вільнолюбства та свободи, які були ще закладені козацькими предками, виявилися у нього сильнішими від ідей пристосуванства і дали врешті несподіваний результат.

Але несподіваний для пересічної людини, а для Петра Григоренка це стало змістом його життя.

Народившись у селянській родині, він змалку був привчений до тяжкої праці на землі. У майбутньому це вміння йому стало у пригоді, коли почалися довгі поневіряння після відставки з армії.

Варто пам'ятати, що жив майбутній генерал серед хоча і малоосвічених людей, але з високими моральними якостями, які у повсякденному житті впливали на дитячу душу, робили її чуйною та спроможною відкликатися на чужі біду та горе.

Дядько Олександр, місцевий священик отець Володимир, офіцер Новицький — всі вони в тій чи іншій мірі, кожний по своєму, впливали на малого Петра, розбуджували та підтримували його потяг до знань.

Але, як не дивно, з початком революції і громадянської війни Петро Григоренко пройшов той же шлях розвитку, що і багато інших юнаків, підпавши під вплив більшовицьких ідей.

Це тема для майбутнього серйозного дослідження, а тут лише зазначимо, що старе життя із віковим устроєм не зуміло захиститися від галасливих представників нової влади, яка зуміла повернути на свій шлях молодь.

Про це відверто пише і сам Петро Григоренко: "Я й до сих пір не перестаю дивуватися загадці нашого захоплення диктатурою. Адже ж не були ми злими людьми, не були шукачами легкого життя і життєвих вигод".

Не дивно, що дуже швидко він став комсомольцем (першим, до речі, у своєму рідному селі), а потім і керівником комсомольського осередку у Борисівці.

Жага знань, нового життя об'єднувало селянських дітей, і шлях цього об'єднання був звичайним, як в усіх на Україні — підтримка заходів партії, участь у самодіяльності, яку створювали на селі, студіювання книг новоявлених пророків — Маркса, Леніна, Сталіна.

І як не дивно, і це (розкуркулення, а потім і голодомор, практика роботи ДПУ) не відвернуло молодь від власті імущих.

Сам Григоренко передає свої почуття того часу: "Сталін звільнив мене від сумнівів".

Але саме в рідному селі сталася подія, яка певною мірою вплинула на майбутнє життя молодої людини. Гурток самодіяльності, в якому брав участь і Григоренко, ставив типову для того часу п'єсу-агітку. де на сцені виступали колоритні фігури — комсомольці і "куркулі", передові люди села та "відсталі елементи". По ходу дії "відсталий елемент" стріляв з обріза в того, хто уособлював собою шлях до соціалізму. Грав його, звичайно, комуніст Мерзлікін, місцевий лідер молоді. Постріл мав бути холостим, але хтось перед виставою вклав у рушницю справжній набій і під час вистави пролунав постріл, який поранив Мерзлікіна...

Несподівано для Григоренка, а може, і для інших комсомольців Мерзлікін зам'яв справу. Попередив Григоренка, що "з Чекою не треба зв'язуватися": це страшні люди, він знає, бо якийсь час саму них служив. І зауваження Мерзлікіна він запам'ятав на все життя і відвернувся від співробітництва з цією жахливою організацією, як було у багатьох інших.

А життя брало своє... Потяг до знань вів хлопця від батьківської хати у широкий невідомий світ.

Щоб "поварити ся у робочому казані", як радили друзі-комсомольці, Григоренко їде в Сталіно (тепер — Донецьк). Йому довелося попрацювати підручним слюсаря-арматурника, помічником машиніста, політруком трудової школи і дитячого містечка для неповнолітніх правопорушників, секретарем сільського райкому комсомолу, перше ніж у 1928 році закінчив робітфак, а потім два курси Харківського інженерно-будівельного інституту. Тоді ж, у лютому 1927 року, він став членом партії.

Але вже з перших кроків самостійного життя у Григоренка виявляється сильний аналітичний розум. Уміє несподівано підійти до якоїсь проблеми і знайти нестандартне рішення, повз яке проходить, не помічаючи його, більшість людей.

Так, "варячись у робочому казані", він помітив, що робітники, як правило, із задоволенням йдуть на чиновницькі посади. Сьогодні, коли припинилися в нашому суспільстві розмови про "геге-

мона", виявилося, що спостереження Григоренка вірне, бо саме в наші дні робітничий клас ніяк не може захистити себе від чиновника. Так що розмови про провідну роль людей від верстата в суспільстві виявилися дещо перебільшеними,

Але невдовзі Григоренко зрозумів, що їх обдурили, тому що робітники хотіли бути обдуреними.

Він ще встиг побувати уповноваженим ЦК на жнивах. І хоч виконував свої обов'язки сумлінно, але щось таки відклалося у закутках пам'яті.

Він запам'ятав, як «секретар ЦК КП(б)У Станіслав Косіор — коротун в прегарному відпрасованому костюмі, з бритою до блиску великою круглою головою — влітку 1930 року інструктував пас, від'їжджаючих, як уповноважених ЦК на збиранні врожаю: "Мужик перешел к новой тактике. Ом отказывается убирать урожай. Он хочет, чтобы погиб хлеб (!— В. Ш.), чтобы можно было костлявой рукой голода задушить Советскую власть. Но враг просчитается. Мы его самого заставим узнать, что такое голод. Ваша задача — сорвать кулацкую тактику саботажа уборки урожая. Убрать все до зернышка и собранное немедленно вывозить на хлебосдачу. (Ось вам і передумови голодомору! — В. Ш.). Степняки не работают, надеясь на спрятанное в ямах зерно прошлых лет уборки. Надо заставить их раскрыть ямы».

Ось з такими намірами комуністи їхали на село.

Запам'яталися Григоренку і слова батька: "У нас на узбережжі Азовського моря були пристані в Преславі — 2, у Голікова (поміщика) — 1, у Шоля (поміщика) — 1, в Ногайську — 2, в Денисівці — 1, у Жуковського (хлібний купець) — 1. Усього — 8. І на всіх приймали хліб. Та ще приймали в порту Бердянська і на станції Нельгівка. 1 усюди, щоб здати бричку пшениці, під час жнив треба було два дні в черзі простояти. Тепер з тих 8 пристаней одна, в Ногайську, але на ній хліб не приймають. Приймають хліб тільки в порту Бердянська і на станції Нельгівка. І ніде ніяких черг школи не буває".

Як тут не згадати слова видатного російського письменника Івана Букша, який не визнав владу більшовиків у Росії: "Выродок, нравственный идиот от рождения, Ленин явил миру как раз в разгар своей деятельности нечто чудовищное. Он разорил величайшую в мире страну и убил миллионы людей, а среди дня спорят: благодетель он человечества или нет?"

Але це розуміння прийде до Григоренка пізніше. Він тільки помітив, що коли в країні немає вугілля і щоби збільшити його видобуток, то не техніку посилають, не організацію праці поліпшують, а посилають уповноважених.

Але і такий висновок робили не всі. І сам Григоренко самокритично зауважував: "Загалом, що жми мали в 1930—1931 роках, якщо оцінювати становище об'єктивно. Повністю зруйноване сільське господарство та дезорганізований транспорт. Але такі, як я, цього не бачили. Ми були загіпнотизовані старими ідеями та новими великими будовами".

Що відбувалося б у житті Григоренка, якби він і далі залишався цивільною людиною, ми можемо тільки припускати, бо в 1931 році він стає слухачем Військово-технічної академії у Ленінграді. Блискуче закінчує її у 1934 році, і Григоренка збиралися залишити в академії, але він наполіг, щоб його випустили в армію.

Так він потрапляє у Білоруський військовий округ, командиром окремого саперного батальйону, а потім начальником інженерної служби 13-ї стрілецької дивізії. Ще під час навчання в академії потрапив на Далекий Схід на стажування. Там його дуже здивував факт переходу амурських козаків через Амур та Уссурі у Китай з робітничо-селянської держави (як це так?!) до відсталої напівколоніальної країни. Але пояснення, які там йому давали, його не задовольнили. Виходило, що винна в усьому радянська влада, а Григоренко цього ще не міг сприйняти. Тому подальші розпити припинив, але десь у підсвідомості це залишилось.

А життя ставило перед Григорєнком нові випробування.

Перебуваючи на посаді командира саперного батальйону, він отримав наказ підірвати собор у Вітебську.

Григоренко не приховує, що спочатку у нього не було ніяких сумнівів. Він поставився до цього наказу, як до звичайного завдання, тільки думав про те, як його відмінно виконати. Тим більше, що для його виконання були технічні труднощі. ЦК КП Білорусії звернувся до військових з проханням зберегти під час вибуху триповерховий будинок, який розташований поблизу собору.

Григоренко знайшов вирішення цієї проблеми і виконав завдання. Під час вибуху храм просто осунувся, видав протяжний стогін і перетворився у всіх на очах в купу цегли.

Але те, що стародавній храм, витвір мистецтва, перетворився у купу цегли і це зробив він, — найбільше вразило Григоренка. Він ще виконав наступне завдання — підірвав церкву у Смоленську, а потім рішуче відмовився від цієї місії, пославшись на інші нагальні справи.

Здавалось би на перший погляд, він такий, як усі навколо нього, але щось виділяє його від інших.

Його ініціативна, сумлінна служба привертає увагу, і в 1937 році він уже слухач Академії Генерального штабу, яку блискуче закінчує у 1939 році.

В цьому ж році майор Петро Григоренко брав участь у боях на річці Халхін-Гол. Саме він перший звернув увагу на недоліки Жукова як воєначальника, підкреслюючи, що "те, що Жуков командував в мирний час полком, дивізією, корпусом та округом, — військової освіти замінити не може. Халхін-Гол це продемонстрував. Жуков робив там такі дитячі помилки, що навіть розбирати їх незручно. Ще більш безпорадним він виявився в ролі начальника Генерального штабу перед війною і на початку війни".

Звідси, вважає Григоренко, і "методи" керівництва військами у Жукова: "... не якимись оригінальними оперативними задумами і планами, а уведенням у бій все нових сил та безприкладною жорстокістю."

І війна Гітлера із Сталіним ці спостереження Григоренка підтвердила.

Війна для Петра Григоренка склалася з двох етапів. До 1943 року він був на Далекому Сході, готувався відбивати напад Японії, а з 1943 року він спочатку на 2-му Прибалтійському фронті, а після поранення і видужання — на 4-му Українському.

Вже в перші дні війни Григоренко за тисячі кілометрів від театру воєнних дій проявив свої блискучі аналітичні здібності. З розрізнених повідомлень, що надходили до них на Далекий Схід, зробив висновок, що вся авіація, яка була на західних кордонах, розгромлена німцями на аеродромах. Подальші події це підтвердили. Сказав про це своєму товаришеві по службі, зрозуміло, з коментарем. А той доніс куди слід. На цей раз Григоренко відбувся тільки партійним стягненням. Але майже до самого кінця війни про нього кожний раз нагадували перед присвоєнням чергового звання. Тому майже всю війну був підполковником, хоча займав і генеральські посади і скрізь, де б не був, сумлінно виконував покладені на нього обов'язки.

Під час війни у Петра Григоренка проявилися дві особливості, які ставлять його в один ряд з кращими полководцями війни.

По-перше, в операціях, які йому доводилося проводити, він знаходив таке несподіване і нестандартне рішення, що воно завжди ставило в глухий кут противника і приводило, хай на невеликий ділянці фронту, до перемоги.

Можна тільки пошкодувати, що Григоренка так довго тримали на цих низьких військових посадах. Він закінчив війну начальником штабу 8-ї стрілецької дивізії 4-го Українського фронту.

По-друге, він завжди пам'ятав про людей і робив все, аби втрати були мінімальними. І через це часто вступав у конфлікти з вищим начальством, що теж не допомагало йому просуватися по службових щаблях.

Можна тільки пошкодувати, що такі військові як Григоренко були в тоталітарній державі не в пошані. Скільки батьків та синів повернулося б додому живими, не загинули б даремно від безглуздих наказів власних командирів!

Сам Петро Григоренко слушно зауважує з цього приводу: "...в мене пробуджується співчуття до загиблих на війні незалежно від того, до якого з воюючих таборів належали вони. Ворожнечу відчуваю тільки до творців війни".

8 грудня 1945 року Григоренко призначений у Військову академію імені Фрунзе як старший викладач кафедри загальної тактики. Почався його творчий 16-річний шлях у військовій науці та педагогіці. Потрапив він туди випадково, міг поїхати служити і в війська і, можливо, тоді життя пішло б у нього іншими стежками. Але саме цей шлях і привів його, не міг не привести, до дисидентства.

З одного боку Петро Григорович занурився з головою у науку. Почав з власної ініціативи писати кандидатську дисертацію "Наступальний бій дивізії в гірсько-лісистій місцевості". А помітивши дослідницький склад його розуму, Григоренка включили в авторський колектив для написання посібника "Стрілецький полк в основних видах бою". Закінчилася робота цього колективу тим, що Петро Григорович сам написав увесь посібник.

А всього за роки занять військовою наукою він написав понад 80 наукових праць. Серед яких — вісім монографій. У 1959 році йому присвоїли звання генерал-майора.

Причин, щоб виступати проти влади, у генералів, як правило, немає. Що ж трапилося з Григоренком? А те, що, незважаючи на досить високе службове становище, він не припинив зв'язок із тим середовищем, звідки вийшов.

Сам Григоренко про це сказав так: "Зі мною вийшло по-іншому. Я оселився в будинку, куди дружина моя (Зінаїда Михайлівна Єгорова — В. Ш.) прийшла ще дівчинкою, де вона вперше виходила заміж, звідки в 1936 році забрали на муки і смерть її першого чоловіка, з цього будинку відводили і її в тюрму. І всі в будинку, де мешкали більш ніж дві тисячі робітників і нижчих службовців з їх родинами, знали мою дружину, тому, звичайно, прийняли і мене як свого. Я виявився ніби членом їх корпорації. Вони могли розмовляти зі мною також відверто, як і з людьми свого кола. Ми так злилися з цим середовищем, що, коли мені запропонували більш простору і впорядковану квартиру в будинку для професорсько-викладацького складу академії, моя дружина категорично відмовилася переїжджати".

Як згадував потім Григоренко, це був тяжкий час — 40-50-і роки. Він жив серед свого народу, бачив, що його хвилює, як він переборює життєві труднощі. Бачив і облудність верхівки, яка вирішувала тільки свої корпоративні інтереси.

І робить висновок Петро Григорович: "...потрапив я в умови нормального розвитку — інтелектуально високий службовий колектив і можливість безборонного спілкування із простими трудящими у позаслужбовий час".

Але, думаю, цього замало. Потрібно мати ще якісь особливі фібри душі, щоб маючи високий інтелект і спілкуючись із людьми, бачачи їх важку долю, ще й стати на прю з можновладцями. Бо в нашій країні багато людей із народу — від свердлових і калініних і до сучасних ткаченків, як тільки діставалися до урядового крісла, відразу ж і забували про тих, хто оточував їх раніше.

Але не такий був Петро Григорович Григоренко, хоча він почав з того, з чого починали усі — вчення марксизму-ленінізму правильне, але ось окремі діячі його спотворюють, треба повернутися до справжнього вчення.

В процесі обмірковування постулатів марксизму-ленінізму він побачив їх двоїстість: з одного боку, вчення як найбільш демократичний рух, а з іншого — в ньому дуже розвинуті тоталітарні, диктаторські, антилюдяні риси.

І самому Петру Григоровичу потрібно було багато часу, щоб це зрозуміти: "Людям... щоб вийти з ідеологічних ланцюгів треба перш за все побачити ці протиріччя. Замислитися над ними. Потім подивитися без шор на життя. І тоді вони зрозуміють, що суперечностей немає. Є гармонійне вчення крайньої диктатури, крайнього тоталітаризму, в якому демократичні та гуманістичні відступи послуговують лише маскуванням демагогії, істинної суті, застосовуються для обдурювання мас".

Треба лише додати, що людина, яка врешті-решт приходить до такого висновку, дуже часто витрачає на це все своє життя. А коли зрозуміє, то вже ні сил ні часу немає, щоб щось змінити на краще.

На це і була розрахована існуюча ідеологічна система, яка день і ніч втокмачувала пересічному громадянинові, що він живе у найдемократичнішій державі.

Ми тепер підходимо до визначального етапу в житті Петра Григоренка. І почався він з XX з'їзду партії, із знаменитої доповіді Хрущова про культ особи Сталіна. У Петра Григоровича, як і в багатьох, йде важка переоцінка цінностей. Тяжко відмовлятися від усталених міфів. Не припиняється ця переоцінка і напередодні XXII з'їзду партії.

То був час, який відомий письменник Ілля Еренбург влучно назвав відлигою. В партійних організаціях країни йде жваве обговорення проекту програми комуністичної партії, який виноситься на затвердження XXII з'їзду КПРС. Обговорення у великій мірі формальне, щоб відзвітувати перед вищими установами. Але для багатьох у радянському суспільстві це був час надій, пов'язаний із лібералізацією життя в країні. В тому числі і для Григоренка. Саме тоді він прийшов до висновку: щоб такої сваволі не повторилося, треба керівні партійні і державні органи поставити під гласний контроль мас.

І коли 7 вересня 1961 року відбувається партконференція Ленінського району Москви, на яку Григоренко був делегований парторганізацією академії, він перед делегатами району викладає свої думки з приводу запобігання виникненню нового культу особи: "Потрібно прямо записати в програму про боротьбу з кар'єризмом, безпринциповістю в партії, хабарництвом, обкраданням покупців, обма-

ном партії і держави в інтересах отримування особистої вигоди, що несумісне з перебуванням в партії. Якщо комуніст, який знаходиться на будь-якій керівній посаді, культивує бюрократизм, тяганину, догідництво, сімейність і в будь-якій формі затискує критику, то він повинен підлягати суворому партійному стягненню і, безумовно, відстороненню від займаної посади та направлятися на роботу, пов'язану з фізичною працею в промисловості та сільському господарстві".

Якби керівники конференції і ті, хто за ними стояв, були розумнішими, зони несподіваний виступ генерала "спустили б на гальмах". Послухали, прийняли до відома, або, якби хтось наполягав, внесли якимось пунктом у резолюцію, і все. Бо врешті-решт нічого антидержавного у виступі генерала не було, а лише щирість розумної людини, яка дійсно намагалася в умовах соціалістичної демократії, як думалось, відновити демократичний устрій суспільства робітників і селян. І ще не розуміла, що на цьому шляху виходу немає. Та розумних чи просто поміркованих серед партноменклатурників не виявилося: вони почали боротися із генералом Григоренком. І врешті-решт програли. І на це історія відвела тридцять років — від 7 вересня 1961 року і до 24 серпня 1991 року. Але про це ще в залі конференції ніхто не здогадувався. І, як відзначив військовий журналіст Леонід Горовий, "...влада зробила все, аби перетворити колишнього правовірного комуніста, який перебував у партії 37 років, у дисидента".

Спочатку були намагання добитися від Григоренка визнання своєї провини, у такому разі було б якесь стягнення по партійній лінії або переведення на іншу роботу і, мабуть, все. Але Петро Григоренко, треба віддати йому належне, ставши на шлях спротиву партійній камарильї, більше з цієї дороги не звернув.

Була у ті дні у Григоренка симптоматична зустріч із першим заступником голови комітету партійного контролю при ЦК КПРС З. Т. Сердюком. Зустріч та наочно показала Григоренку, що керівництво партії і радянської держави знаходиться по той бік нормального цивілізованого мислення.

Ось що тоді той партійний бонза, особистий друг наступного, після Хрущова, генерального секретаря Леоніда Брежнєва сказав Григоренку: "Сменяемость ему, видите ли, нужна. Так ты ж не о своей сменяемости думал. Ты же специалист и в смене не нуждаешься. Ты же думал не о том, чтобы тебя сменили, ты хочешь, чтоб меня сменили. — И он уставился взглядом на сиденье своего кресла и туда же ткнул пальцем. — Демократия ему нужна! Это чтобы всякая шваль могла вмешиваться в работу советских и партийных учреждений и мешать работе добросовестных работников, дезорганизовать их работу. Свободные выборы ему нужны! Это чтобы всякие демагоги могли чернить добросовестных коммунистов, клеветать на них, мешать народу выбирать достойнейших".

Ось чого лякалися партноменклатурники, — того, чого в суспільстві ще, крім них, ніхто не знав. Тому і посипалися репресії на генерала.

У 1964 році Петро Григорович був позбавлений звання генерал-майора, бойових нагород **і** пенсії. В 1964—1965 і 1969—1974 роках зазнавав арештів та примусового лікування в спецлікарнях.

В 1969 році в інституті ім. Сербського стаціонарна експертиза, яка складалася з відомих вчених, під впливом КДБ, зробила висновок, що Григоренко страждає психічним захворюванням і тому він потребує примусового лікування у спецпсихлікарні. Тобто, вони "науково" створили умови, щоб влада здорову людину помістила в середовище справжніх хворих.

Завдяки адвокату Григоренка Софії Василівни Каллістратової, яка переписала експертизу інституту ім. Сербського, вона потрапила до молодого київського лікаря Семена Глузмана. Він зробив всебічний аналіз експертизи і прийшов до висновку, що визнання Григоренка хворим неправомірне, бо той цілком здорова людина. Цей висновок був надрукований за кордоном, і "справа генерала" набула широкого розголосу, про неї заговорило зарубіжне радіо. Петра Григоровича змушені були випустити з психіатричної лікарні. А лікар Семен Глузман був заарештований, за рішенням суду одержав сім років таборів і три роки заслання.

Мине небагато часу і найкомпетентніші американські вчені-психіатри визнають генерала Григоренка цілком здоровим.

Людину, яка ступила на шлях свободи, вже не зупинити. У травні 1976 року Григоренко стає одним із засновників Московської Гельсінської групи, а вже у листопаді цього ж року підписує перший документ Української Гельсінської групи, яка проголошує створення Української Громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод на Україні. Вагомий внесок зробив Петро Григорович і в справу реабілітації малих народів, які були виселені Сталіним з їх історичної батьківщини, і особливо наполегливо боровся він за повернення додому у Крим кримсько-татарського народу.

1977 року поїхав Петро Григорович у США для лікування і відразу був позбавлений радянського громадянства.

Влада не хотіла, щоб бунтівний генерал повертався на Батьківщину. Вона все зробила, аби народ не знав свого героя. І тільки в кінці перебудовчого періоду, напередодні розвалу Радянського Союзу, коли ослаб ідеологічний прес у країні, правда про Петра Григоровича прийшла до людей.

Генерал Григоренко не дожив до цього, він помер 21 лютого 1987 року на чужині і похований на українському кладовищі у Нью-Йорку

Він хотів тільки одного: "...жити без страху, жити по-людському, зберігаючи свою людську гідність..."

Коли подумки перегортаєш сторінки життя цієї талановитої і незвичайної людини, то серце наповнюється любов'ю і гордістю. Любов'ю до нашого земляка, що не пожалів свого життя заради усіх нас, і гордістю, що була така людина на запорізькій землі, син українського народу. Лицар без страху і докору.

Примітки

1. Петро Григоренко, Воспоминания, (Далі — Петро Григоренко) //"Звезда", № 2. — 1990. — С. 194.
2. Там само. — С. 202.
3. Там само. — С. 198.
4. Там само. — С. 205.
5. Там само.
6. Петро Григоренко, — "Звезда". № 3. 1990. — С. 194.
7. Там само.
8. Там само. — С. 195.
9. Промова 16 лютого 1924 року у Парижі.
10. Петро Григоренко //"Звезда", № 3. 1990. — С. 196.
11. Там само.
12. Там само. — С. 200-—201.
13. Там само. — С. 205.
14. Там само. — С. 206.
15. Петро Григоренко. — "Звезда", № 7, 1990. — С. 195.
16. Там само.
17. Там само. — С. 187.
18. Там само. — С. 193.
19. Там само.
20. Там само.
21. Там само. — С. 194.
22. Касьянов Георгій, Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960—1980-х років. — Київ, — 1995. — С. 12—15.
23. Петро Григоренко //"Звезда", № 7, — 1990. — С. 203.
24. Петро Григоренко //"Звезда", № 8, — 1990. — С. 192.
25. Леонид Горовой, Генерал, ученый, правозащитник //"Запорозька Січ". — 1997. — 25 жовтня.
26. Петро Григоренко //"Звезда", № 8, — 1990. — С. 203.
27. Генрих Алтунян, Петр Григорьевич Григоренко, — Харьков, "РА—Каравелла". — 1997. — С. 14.
28. Тамара Стешенкова, Генерал Григоренко і радянська психіатрія //"Літературна Україна". — 1991. — 26 грудня.
29. Там само.
30. Касьянов Георгій. Назв. праця. — С. 155—161.
31. Петро Григоренко //"Звезда", № 11, — 1990. — С. 204.

Ж. А. КУЧМІЙ

ПРОЧЕРК В АНКЕТІ ЛАУРЕАТА

МІРОШНИКОВ ПЕТРО ІВАНОВИЧ

Мірошников Петро Іванович (1896—1968 рр.), член РСДРП(б) з березня 1917 року, активний учасник громадянської війни, один з видатних організаторів вітчизняної кольорової металургії, лауреат Ленінської премії. Після закінчення Промакадемії чотири роки (1930 — 1934) очолював сектор важкої промисловості ЦК ВКП(б), працював директором Дніпровського алюмінієвого заводу, начальником Головалюмінію. У 1937 р. репресований. З 1954 по 1960 рр. — директор Дніпровського титано-магнієвого заводу, потім — головний спеціаліст Держметалургкомггету Ради Міністрів СРСР.

Є в літописі Запорізького титано-магнієвого комбінату такі рядки: "Згідно з наказом Міністра (кольорової металургії СРСР — авт.) у травні 1954 року головним інженером — заступником директора споруджуваного Дніпровського заводу Головного управління титанової, магнієвої та рідкометалургійної промисловості — Головрідмет призначається Самуїл Юрійович Гузь, а у червні директором заводу — Петро Іванович Мірошников, котрий з групою запоріжців проходив стажування на Подольському хіміко-металургійному". (В. Телін. "По велению времени". Стислий історичний нарис про Казенне підприємство "Запорізький титано-магнієвий комбінат", стор. 86).

В 1934—1937 рр. Мірошников П. І. був директором Дніпровського алюмінієвого заводу (анкетні дані. Народний історико-виробничий музей ЗТМК). В 1936 році — під час перебування Г. К. Орджонікідзе на Дніпровському магнієвому П. І. Мірошников приїздив на завод разом з ним, потім з наркомом важкої промисловості їхав до Москви в одному вагоні. Орджонікідзе сказав Мірошникову "Дивні люди на магнієвому! Нічого у мене не попросили". (Із спогадів О. О. Моїсеєва — в той час головного інженера магнієвого заводу).

Саме з 1954-го починається ділове знайомство титано-магнієвців з цікавою, неординарною людиною легендарної долі. Як згадував колишній співробітник Всесоюзного алюмінієво-магнієвого інституту, колишній заступник директора Запорізького Інституту титану, доктор хімічних наук Микола Володимирович Галицький, Петро Іванович на Подольському заводі пройшов стадії від робітника до директора, досконало оволодівши виробництвом.

— Запам'ятався один з епізодів. Це було вже перед пуском Дніпровського титано-магнієвого. В Запоріжжя на чолі з Василем Андрійовичем Іллічовим, кандидатом технічних наук, завідуючим магнієво-титановим відділом інституту ВАМІ, була направлена група спеціалістів, щоб узяти участь у пускові підприємства. Приїхали ленінградським потягом. Підходить Петро Іванович Мірошников до Іллічова:

— А ви чому тут, я вас не викликав.

— Як? Нас міністр прислав!

— Ну що ж. Повинен приймати. А потім знову до Іллічова:

— Скажіть, Василю Андрійовичу, ми добре стажувалися на Подольському? Миколо Володимировичу, — це до мене, — підтвердіть: був я у вас в зміні з товаришами?

— Так, — говорю.

— Досвід у нас є?

— Є.

— Отож, я хотів би сам пустити завод. Не тому, що не поважаю гостей. Що люди скажуть? Ходитимуть — відповідальності ніякої. А що не так — всі біди на вас. їдьте відпочивати. А на мітинг приїздіть. Покличу.

На серці у нас, звісно, шкребло. Але побули трохи на острові Хортиця, а потім поїхали в Подольськ і Ленінград. А завод був пущений. Все було гаразд.

28 червня 1956 року, як планувалося, титано-магнієвці одержали першу титанову губку.

Хто такий Мірошников? На одному із стендів народного історико-виробничого музею ЗТМК, присвяченому першому повоєнному директорові ДТМЗ, серед інших документів є пожовкла стаття з газети "Ставропольская правда" від 23 лютого 1968 року "Шел парнишке в ту пору..." Розповідає сам Петро Іванович: "Дев'ятнадцятирічного хлопчину Мірошникова обрано головою Ради солдатських депутатів! — кричали на вулицях губернського центру газетярі, розмахуючи свіжим номером "Северо-Кавказского края". Вони на один рік зменшили мій вік. Але все одно безвусим хлопчиною я вступив у революцію..."

А заступив тоді Мірошников на пост голови, змінивши меншовика Горделадзе — вже немолоду людину. На початку 1918 року після того, як 28 січня Раднаркомом РРФСР було прийнято декрет про створення Робітничо-Селянської Червоної Армії, до Ставрополя прибула спеціальна комісія, оголосивши про те, що ставропольцям направлено 10 тисяч гвинтівок. Створювані частини Червоної Армії діяли часом на свій розсуд. Ще не було координації дії збройних сил Кубані, Ставрополя, Терека. Було вирішено послати Мірошникова до Москви в ЦК партії з проханням направити уповноваженого для об'єднання сил та керівництва боротьбою проти білих.

"У Кремлі, — розповідає у своїй статті Мірошников, — мене прийняв Володимир Ілліч Ленін. Він виявив великий інтерес до подій на Північному Кавказі і направив мене до військового наркомату з проханням уважно вислухати мене і подати пропозиції на засідання ЦК.

Наступного дня мені сказали, що прийнято рішення ЦК про направлення спеціального уповноваженого на Північний Кавказ. Мене ж ЦК направив до бюро військових комісарів і доручив взяти участь у формуванні Доно-Ставропольської окремої партизанської кавалерійської бригади, перед якою поставлено завдання організувати фронт партизанського руху в тилу денікінських частин на Північному Кавказі.

Разом з Федором Гладковим, котрого я зустрів в дорозі до Ставрополя, ми поїхали в Камишин і приступили до організації кавалерійської бригади. Командиром призначили ставропольця Вдовиченка, мене — начальником політвідділу.

Бригада виступила на Царицин, брала участь в його взятті. Переслідувала денікінців до Білої Глини.

Після реорганізації бригада влилася в 20 дивізію".

Ось таким бачимо юнака Мірошникова в перші роки становлення радянської влади.

В написаній власноручно анкеті, що зберігається в музеї ЗТМК, П. І. Мірошников повідомляє: 1908 рік — учень в малярному цеху фабрики Воротникова, м. Ставрополь, 1914 рік — учень слюсаря на складі сільгоспмашин братів Дьоміних, село Ладовська Балка Ставропольського краю; 1915—1917 рр. — царська армія — солдат Кавказького фронту; 1917—1918 рр. — Голова Ради робітничих і солдатських депутатів, голова губревкому та нарком з військових справ, м. Ставрополь; 1918—1919 рр. — начальник політвідділу і військком Окремої кавалерійської бригади Південно-Східного фронту.

Далі, аж по 1937 рік Мірошников обіймає посади: воєнкома бригади і групи військ Тифліського напрямку — Кавказький фронт; начальника політвідділу 2-ї кавалерійської дивізії ім. Блінова; начальника політвідділу і воєнкома 9-ї Донської дивізії та обласного комісара — м. Ростов; голови облплану — м. Іркутськ; заступника голови Сибірського Раднаркому — м. Новосибірськ; після закінчення в 1930 році московської Промакадемії — завідуючого сектором важкої промисловості ЦК ВКП(б); директора Дніпровського алюмінієвого заводу; начальника Головалюмінію (Москва).

А з 1937 по 1954 рік в анкеті — прочерк...

І ось рік 1954. Червень. Мірошников Петро Іванович — директор Дніпровського титано-магнієвого заводу.

Журналіст А. Городокін, котрий добре знав Петра Івановича, у своєму нарисі тепло розповів про цю цікаву, віддану справі розвитку кольорової металургії країни, людину.

...Міцно скроєний, широкий в плечах, він стояв біля відкритого вікна, заклавши руки за спину, і ледь чутно насвистував. Мабуть, це допомагало зосередитися, а можливо, Петро Іванович підсвідоме дотримувався давно набутої звички, коли треба було щось грунтовно обміркувати. Або з чимось не міг погодитися. Або був кимось дуже незадоволений.

Передвечірнє небо палало, мов вогнище. Сонце, пробиваючись крізь гурт зігнаних вітром хмар, феєрично висвічувало враз потемнілі силуети заводських труб. Вони немилостиво диміли, розстилаючи над землею пишні руді хвости. Мабуть, в мартенах форсували плавку.

Постали в пам'яті прочитані нещодавно вірші відомого українського поета, котрий захоплено оспівував індустріальний пейзаж і порівнював вимальовані на призахідному небосхилі величезні корпуси з могутньою ескадрою, що диміла на горизонті.

"І чого б це димами захоплюватися? — з прикрістю подумав тоді Мірошников. — Може, "ескадра" і непоганий художній образ, та, все ж пора б уже позбавитися від таких красивостей. Пора б складати оди свіжому, чистому повітрю і хазяйському ставленню до рудних запасів. Колись же і їм прийде кінець. А тут скільки цінної руди вітром розноситься..."

Петро Іванович енергійно струснув головою, яку на сьомому десятку щедро присипало сивиною. Зусиллям волі намагався прогнати відволікаючі його думки і повернутся до проблеми, яка не давала спокою ось уже кілька місяців.

Зараз його найбільше турбували проблеми заливки рідинного відновлювача.

Немало труднощів позаду. Всього півтора року тому на заводському мітингу він від імені кількох тисяч металургів сказав: "Запорізький титан є! Ось лежить цей титановий "капелюх" на приставному столі. І справді нагадує губку, тільки вона тверда і колюча навіть на око".

То був радісний, пам'ятний момент.

Але сьогодні директорові не дають спокою численні "білі плями" в технології.

Вчора вночі знову заходив у третій цех, і його вкотре засмутила власна безпорадність: до яких пір триватиме нелегка робота з травлення магнію? Адже люди всю зміну в протигазах вимушені перебирати кожну, що надходить з уральських заводів, чушку магнію. Вони мають знімати з неї обгортковий папір, очищати від мастил, занурювати у ванни з кислотою, мити водою і насухо витирати. І тільки після цієї стомливої праці чушки завантажать в "стакани" з нержавіючої сталі, встановлять у металеву реторту і відправлять у піч на розплав.

Важко, довго, неекономічно.

Щоправда, зарубіжна практика теж поки що не знає іншого способу, хоча титаном там займаються уже давно. Та нам від цього не легше! Треба шукати свій "Шлях.

...Вже кілька місяців тривають експерименти, щоб до здачі в експлуатацію власного магнієвого цеху технологія подачі рідинного відновлювача була відпрацьована в найменших подробицях. Якість губки при цьому, як підтверджують досліди, поліпшується, а сам процес відновлення титану помітно скорочується.

Виходить, вигідно!

— Ви розумієте, товариші, — говорив Мірошников дослідникам і пічовим, котрі зібралися біля печі, — ігнорувати такий важливий резерв ми не маємо права.

Ніби роздумуючи вголос, він висловив свої міркування:

— Не виключено, що сьогодні — завтра уряд піде на те, аби зробити завод на якийсь час планово-збитковим і різко знизиш ціну на титан, годі легше піде впровадження в народному господарстві. А це зараз головне. Який ще маневр має бути в такій можливій ситуації? — запитував він.

— Знижувати собівартість титану, — відповів хтось із пічових.

— Єдино правильно! — підтвердив директор. — Всебічно знижувати собівартість. А тому слід швидше нарощувати виробництво. Слід менше затримувати реторти в печах, скорочувати витрати.

Його бачення перспективи стало реальністю. Запорізькі титанівці зуміли здешевити метал і в стислий строк зробити завод рентабельним. Що ж стосується рідинного заливання магнію, то зроблене запоріжцями вперше у світовій практиці, воно відіграло далеко не останню роль у розвитку титанової промисловості країни...

Незабаром після пуску електролізного цеху колектив заводу тепло та з ширим жалем провів свого директора на пенсію, а його важлива технічна ідея набула життя. І недаремно напередодні 50-річчя підприємства, враховуючи видатні заслуги Петра Івановича, на комбінаті було засновано щорічну премію імені П. І. Мірошникова, якою мають відзначатися кращі розробки молодих вчених, конструкторів і технологів.

Людей, котрим пощастило працювати разом з Мірошниковим, часом дивувала масштабність його задумок. Це була людина великого державного світогляду; Петро Іванович продумував, як перебудувати управління промисловістю, як реорганізувати систему матеріально-технічного забезпечення в країні. Він запропонував, добився дозволу, а затим спорудили на базі титано-магнієвого заводу цехи напівпровідників, а також цехи з випуску кремнійорганічних сполук. Він потурбувався, щоб створити в місті підприємство, на якому можна було б працювати жінкам. І для початку відкрив такий цех на своєму заводі.

— Не в сталевари ж іти жінкам! — відповідав він на недоречні запитання, чому займається не своєю справою.

— Це справа державна, а відтак і моя, і ваша, — говорив він.

Вже у Москві, куди він поїхав після виходу на пенсію, Петро Іванович став працювати в Держметалургкомітеті і разом із вченими Державного інституту рідких металів виклав у розрахунках та кресленнях свою давню сміливу ідею: сконструювати реактор, який дав би змогу вести безперервний процес одержання титану. Причому не у вигляді губки, як це робилося, а як компактний метал, та ще і в зливках будь-якої форми, вже повністю готового для прокатки.

А коли приїздив до Запоріжжя, щоб обговорити питання з технологами, захоплено розгортав перед ними креслення загального вигляду установки.

— Уявляєте, будемо одержувати не губку малими порціями, а готовий компактний метал. Видавати його можна буде багато, адже установка діятиме за принципом доменної печі: зверху завантаження, а знизу — злив у кристалізатори. Зупинка — тільки на капітальний ремонт після завершення кампанії.

На жаль, ці дуже заманливі та інші задуми безперервного процесу важко здійснювати. Процес має протікати в глибокому вакуумі чи середовищі інертних газів. А тому матеріалізація задуму Мірошникова — за майбутнім, хоча і не далеким.

Талановитий керівник, спеціаліст високого класу, невтомний новатор, Петро Іванович Мірошников постійно дбав про удосконалення виробництва, вирішуючи складні виробничі проблеми.

Якось під час чергового нічного відвідування заводу на дільниці ректифікації Мірошников звернув увагу, що на столі майстра лежить розкрита товста книга.

"Мабуть, "Мушкетерами" бавиться майстер", — ледь не розсердився директор. Та побачивши вузівський підручник з хімії, полагіднішав. А майстра Олексія Рогаткіна попрохав зайти до кабінет). Там Петро Іванович, запропонувавши сісти за стіл навпроти нього, став розпитувати, що той вишукує в книзі. Почувши, що цікавило майстра, запитав:

— А чи не взялися б ви за вирішення проблеми очистки тетрахлориду? Я маю на увазі, щоб покопатися у свіжій літературі, пол кстати іноземні і наші журнали. Може, щось і знайдеться цікаве?

Питання ж очистки назріло тоді, як ніколи. Насадочні колони пропоновані з хімічної промисловості для титанового виробництва, були непридатні, ступінь очистки надто низький. А тут якраз підвернувся цей допитливий майстер.

У Мірошникова був багаторічний досвід керівника, і він добре засвоїв істину: щоб привчити людину до творчого мислення — треба доручати їй думати. Такої тактики він дотримувався з молодими інженерами, котрі ще тільки-тільки починали жити виробництвом. Пропозиції нової колони для очистки тетрахлориду титану незабаром подав і цей юнак з цеху ректифікації. Розрахунки з помітками директора пройшли апробацію в конструкторському бюро, а потім набули і матеріальної форми. Новій ректифікаційній колоні було визначене довге життя. Півтора десятка років слугувала вона титанівцям.

Держава високо оцінила самовіддану працю людини неспокійного серця, здібного вченого, котрий величезного значення надав розвиткові науки безпосередньо на заводі. Неабиякий талант Мірошникова виявився з розвитком на підприємстві напівпровідникового виробництва, з виробництвом напівпровідникового кремнію методом водневого відновлення. Не випадково Петрові Івановичу за участь у розробці та промисловому освоєнні цього методу була присуджена Ленінська премія.

І сьогодні на комбінаті з великою повагою згадують першого повоєнного директора П. І. Мірошникова. Згадують його зустрічі з молоддю, розповіді про героїчну молодість. Тільки про одне не розповідав він — про репресії. А що ж за отим прочерком в його анкеті з 1937 по 1954 рік.

Колишня працівниця народного історико-виробничого музею ЗТМК Людмила Капеліс у Москві зустрічалася з дружиною Петра Івановича Марією Миколаївною, вона розповіла деякі подробиці тих чорних років.

...Нарада в Наркоматі набула характеру баталії.

— Кольорова металургія країни вимагає нашої пильної уваги, укрупнення, — рубала рукою повітря маленька вертлява людина, під поглядами якої вбирали голови в плечі могутні, мов дуби, керівники. — Не розумію, чому відмовчується керівник вищої ланки галузі. Так, товаришу Мірошников, я до вас звертаюсь! По-моєму, питання стосується вас безпосередньо. Ви що, не згодні з думкою членів уряду? У вас своя думка?

Члени уряду і цей набундючений, самовпевнений нарком Єжов сиділи в президії.

В залі піднялася висока світлоголова людина.

— Ні, чому ж. Я уважно вислухав думку товаришів, — сказав спокійно Мірошников. — Вам відомо, що я неодноразово доповідав про необхідність спорудження нових підприємств, про наші можливості і сировинні ресурси. Я не згоден з одним — з тим, що потрібно будувати такі заводи на заході країни, поблизу кордонів з Німеччиною. На випадок війни...

Єжов перебив:

— Ви хочете сказати, Мірошников, (він підкреслено опустив слово "товаришу"), ви хочете сказати, що Німеччина озброюється і можливий військовий конфлікт? Чи не думаєте ви, що в разі війни ми пустимо противника на нашу територію?

Зал зашумів.

Висловити свої думки прямо, відверто Петрові Івановичу Мірошникову не дали. Резолюція приймалася одноголосно за раніше заготовленим проектом.

В той же вечір Мірошникови поверталися з театру. Марія Миколаївна була збуджена, сміялася, ділилася враженням про виставу. Петро Іванович здавався задумливим, був мовчазним. А біля дверей квартири їх уже чекали. Мірошникова заарештували. Без слідства і суду його звинуватили за найстрашнішою статтею "зрада Батьківщини" і визначили строк покарання — 10 років.

Його піднімали з нар у будь-який час доби, годинами примушували підписати протокол допиту; в якому признавався в тому, що він ворог народу. Мірошников не підписав.

Його не били. Ні! Просто його, високорослого і ставного, саджали в карцер, в якому ні стоячи, ні лежачи він не міг випростатися на повен зріст. Страшенно болів хребет, боліло все тіло, до непритомності паморочилось у голові.

Його не катували, ні! Просто давали на вечерю шматок іржавого міцносолоного оселедця, а потім дві чи три доби не давали води...

Він нічого не підписав і був відправлений до табору.

Вже після війни, в п'ятдесяті роки, сім'я Мірошникових дізналася правду тієї страхітливої справи про арешт.

Виявляється, тоді, на тій пам'ятній нараді, після виступу Мірошникова, по столу президії прошелестів папірець з блокнота Єжова з одним запитанням: "Чи не пора брати?"

Папірець повернувся з короткою резолюцією Кагановича: "Пора. Можна і треба!"

Ось так, одним розчерком пера знівечили людині життя...

Марія Миколаївна Мірошникова дуже багато розповідала про пережите.

Вони познайомилися в роки громадянської війни. Хлопець був комісаром. Вона — кулеметницею на тачанці. Разом пройшли бойовий шлях. Потім навчалися. У нього багата на події біографія. Та, мабуть, найголовнішим для нього було те, аби довкола були щасливі обличчя, аби творити добро в ім'я людини.

Можливість працювати творчо Мірошников одержав на початку війни. Ні, його не звільнили. Його привозили в науково-дослідний інститут в "чорному вороні" і відвозили в кінці робочого дня назад, у в'язницю, дозволивши (який же великий привілей!) мати папір та олівець — а раптом прийде в голову гарна думка. В 1942-му Марії Миколаївні розповіли про це і вона побачила його з вікна.

— Це було жахливо! — згадувала Марія Миколаївна. — Уявляєте, мороз понад 30 градусів. Вітер. Люди не йдуть, а перебігають по двору, прикривши комірами обличчя. А він вийшов — у мене серце завмерло... Уявіть, — на ньому короткі фланельові штани, над черевиками видно тонкі голі ноги. Рукава фуфайки короткі і якась кепчина на голові. Як я плакала! Кинулася просити допомоги у директора інституту, адже я сама там працювала. Він спочатку злякався, та все ж пообіцяв допомогти, мої сльози його переконали. Мені вдалося передати Петрові Івановичу дві пари теплих шкарпеток і пляшку риб'ячого жиру. Адже він, такий великий, дуже голодував. А працював тоді над проблемою одержання твердого палива для наших винищувачів, пізніше займався питаннями очистки і полегшування титанових сплавів. І так десять років від дзвінка до дзвінка.

Після реабілітації, коли Петро Іванович став директором ДТМЗ, почався, мабуть, найсвітліший період у його житті.

При всій його завантаженості, Мірошников багато часу приділяв науковій роботі, навчанню кадрів, спорудженню житла, будівництву трамвайної колії до заводу, котру, до речі, було споруджено на його Ленінську премію.

Колишній водій Петра Івановича якось розповів:

— Знаєте, Мірошникови спочатку жили тут недалеко, за заводом. Його захоплення не знали меж. Просив мене навчити водити машину. А ще любив ганяти голубів. Вдень, бувало, ходить по заводу, такий зосереджений, серйозний, все щось занотовує в блокнотик крихітним олівцем, дає вказівки і таким здається суворим. А після роботи як хлопчисько — свистить голубам чи баранку крутить так весело, ніби злетіти збирається.

А то раптом покладе голову на руки, на баранку обіпреться і замислиться...

Був такий випадок. Спорудили Петрові Івановичу будинок на Правому березі. Гарний будинок. Поїхали з будівельниками приймати його. Петро Іванович переглядається з Марією Миколаївною.

— Що скажеш? — питає він. — Які зауваження?

— Є одне міркування, — каже Марія Миколаївна. — В кухні треба поставити велику плиту. Велику. І обов'язково з духовкою. Потім, гадаю, веранда малувата. І у дворі треба спорудити ще одну альтанку. Велику, красиву.

Будівельники переглядаються. Не суперечать. Авжеж, мабуть, збираються багато гостей кликати. А Петро Іванович ще додає:

— Побільше квітів треба посадити. І, будь ласка, пошвидше.

А наступного разу, десь через місяць, коли знову поїхали приймати новий будинок, залишився задоволеним.

— Так, здається, дуже добре. — І так весело розсміявся. Потім раптом зразу посерйознішав. — Ось що, я думаю, друзі мої, дітям тут буде добре. Влаштуємо тут цілодобовий садок для слабеньких малят. Повітря хороше. Харчування організуємо підсилене. У завкомі є заяви від мам. Ось і вирішимо цю проблему.

Таким був Петро Іванович Мірошников. Інженер, директор, блискучий організатор і керівник, вчений, людина. Таким він залишився в пам'яті всіх, хто його знав.

І. Я. НАУМЕНКО

"...СТОЯВ ЗА САМОСТІЙНУ УКРАЇНУ"

БРАСЮК ГОРДІЙ ІВАНОВИЧ

Народився 2 січня 1899 року в бідняцькії родині с. Лука на Житомирщині. Українець. Освіта вища. Вчився в Житомирському комерційному училищі, закінчив Київський інститут народної освіти. Український письменник, автор повістей, оповідань і роману, які виходили в 1920-30 роках, член літературних об'єднань "ГАРТ", "МАРС" та інших. Арештований органами ДПУ в 1930 році, засуджений на п"ять років концтаборів. Після повернення деякий час працював у Запоріжжі плановиком-економістом в об'єднанні "Харчопромспілка". Вдруге арештований 27 червня 1941 року, засуджений на 10 років концтаборів. Помер влітку 1944 року в Казахстані. Реабілітований у серпні 1989 року.

Ці слова сказані не сьогодні, коли над кожною державною установою майорить блакитно-жовтий прапор. І належать

ці слова не тим, хто нині примазується до слави борців за незалежність України, нагадуючи одного з персонажів відомої байки, що хвальковито заявляє: "І ми орали!"

"Я стояв за самостійну Україну, — сказав скромний економіст-плановик із запорізької "Харчопромспілки" і, дивлячись у побуряковіле обличчя слідчого, рука якого судорожно потяглася до нагана, продовжував: — За Україну без протекторату будь-якої держави. Я не бажаю бачити радянської влади, але не проти рад, лише щоб ці ради були без більшовиків..."[1]

Як реагував на це енкадебіст, — може, кивнув дебелим своїм помічникам і ті влаштували допитуваному "п'ятий кут", а потім відливали водою знепритомнілого від тортур, а може, спокійно продовжував писати, мовляв, говори, говори, голубе, 54 стаття за тобою плаче, — про це пожовклі сторінки "Справи № 7313" мовчать. Але саме вони зафіксували ці мужні слова 6 липня 1941 року, коли фронт стрімко наближався до Запоріжжя і місто охопила лихоманка евакуації. А може, цей сміливець зловтішався над слідчим, бо чекав на прихід «визволителів» у сірозелених мундирах? Що ж, і такі «очікувальники» теж були серед нашого люду...

Але тільки не він, Гордій Брасюк, який ще дев'ятнадцятирічним юнаком піднімав своїх земляків на повстання проти австро-німецьких окупаційних військ і їхнього ставленика гетьмана Скоропадського, а водночас і проти більшовицької навали з боку Росії. Він вважав рідною національною владою тільки Центральну Раду. Саме так він висловився ще в 1930 році, коли його судило всесильне ДПУ. Треба було мати неабияку мужність, щоб заявити: "На шлях боротьби проти радянської влади я ставу 1918—1919 роках... вважав, що більшовики взагалі проти культури і, зокрема, проти українського відродження..." Так хто ж він був? З якої когорти хоробрих? Біобібліографічний довідник "Письменники Радянської України", виданий у 1970 році, спромігся на таке повідомлення:

"Гордій БРАСЮК (1899—1941). Гордій Іванович Брасюк народився на Волині в бідній селянській родині. Вчився в Житомирському комерційному училищі, потім — у Київському інституті народної освіти (тепер університет). Був членом Київської філії "Гарту", згодом належав до "Ланки" та "Марсу".

З 1935 р. працював бухгалтером в Алма-Ата. Перше оповідання — "Устинка" — надрукував у 1924 р. в журналі "Червоні квіти". Друкувався в журналах "Червоний шлях", "Нова громада", "Жита і революція", "Плуг", "Глобус" та ін. Окремими виданнями вийшли збірки оповідань «Безпутні» (1926), "В потоках" (1927). "Устинка" (1929), "Сни і дійсність" (1930), роман "Донна Анна" (1929).[3]

Мало, надто мало вихоплено із непроглядного мороку забуття, який панував кількадесят років над Україною, що тільки в останнє десятиліття почала складати поминальник імен своїх кращих синів і дочок — жертв тоталітарного комуністичного режиму. Серед них — ім'я письменника Гордія Брасюка, якого недоля двічі закидала в ту країну, якої не було на жодній карті світу, але яка реально існувала і називалася — ГУЛАГ.

...Народився 2 січня 1899 року в багатодітній сім'ї Івана Петровича Брасюка та Мотрі Василівни в селі Лука поблизу Житомира. Крім нього, в родині селянина-бідняка було ще четверо дітей.[4] Про дитячі роки дійшло мало відомостей. Відмінно закінчив церковно-приходську школу, вчитель і священик порадили віддати здібного хлопчика в гімназію або реальне училище, але коштів на навчання не було. Та завдяки благодійній акції священика і поміщика із сусіднього села вдалося зібрати гроші для оплати підручників і першого року навчання в реальному училищі. Однак на придбання учнівської форми коштів невистачило, і хлопець ходив у бідному селянському одягу, викликаючи глузування ровесників і гнів директора училища, який зненавидів "селюка".[5]

За порадою поміщика Базилевича Гордій перевівся в комерційне училище, яке очолював брат композитора Б. М. Лятошинського. Сім'я Лятошинських зробила значний інтелектуальний вплив на сільського хлопця: його запрошували на літературно-музичні вечори, дозволили користуватися великою бібліотекою. І хоч від плати за навчання Гордія звільнили, як відмінника, але жилося йому сутужно: доводилося займатися репетиторством, співати в церковному хорі, бо надавалася можливість харчуватися при монастирі. В комерційному училищі бухгалтерська документація велася переважно німецькою та італійською мовами, і Гордій Брасюк опанував ці мови досконало.[6]

Бурхливі події 1905—1907 років, як і пізніші, коли "там економію розібрали дощенту, там спалили ґуральню або сахарню, в іншому місці рубали панські ліси, орали землю... Пани тікали, никли перед лицем народу, як солома в огні"[7] — безперечно, вплинули на вразливого селянського хлопця. Безсумнівно, творчість Михайла Коцюбинського уже в юнацькому віці він сприйняв як дороговказ на

письменницькому своєму шляху. З юначим запалом кинеться він у вир української національної революції 1917—1920 рр., підтримуватиме політику Центральної Ради.

Тодішні свої настрої і відчуття через кілька років він опише в оповіданнях і повістях. Так в образі молодого вчителя Василя (оповідання "Ядзя") легко вгадується сам автор. "Коли Василь став за секретаря волосної земельної комісії — тоді увійшов у смак громадської праці: взяв на села, провалив соціалізацію, українізацію, вибори в установчі збори... За його допомогою труба лизнула не одну виборчу картку с.-д., або й російського с.-р.— Василь співчував лише українським. Аж на! Його творчу працю стали руйнувати. Наближалась кривава революція і не було, розуміється, взяти — більшовики"...[8] Більшовицький переворот у жовтні (листопаді) 1917 року Гордій Брасюк назвав "кривавою революцією", підтримував дії Центральної Ради, пропагував її універсали. Як відомо, ІІІ-й універсал Центральної Ради голосив створення Української Народної Республіки (УНР) в складі 9 губерній. Цим документом відмінялося право власності на поміщицькі та нетрудові землі, встановлювався 8-годинний робочий день і державний контроль над виробництвом. Цим універсалом намічалися заходи для найшвидшого укладення миру і призначення виборів до Українських Установчих зборів на 27 грудня 1917-го, а скликання їх — на 9 січня 1918 року.[9]

Коли Центральній Раді та її урядові не вдалося здійснити намічені заходи і почалася окупація австро-німецькими військами, за допомогою яких влада перейшла до колишнього генерала царської армії Павла Скоропадського, Гордій Брасюк активно включився в підготовку антигетьманського повстання, керівниками якого були Симон Петлюра і Володимир Винниченко. Про тогочасні події збереглося свідчення самого Брасюка: "Я мав зв'язок зі своїм однокласником Щеголівським Павлом, який у свою чергу був знайомий з учасником повстанського комітету проти гетьманської влади на Україні. Опісля через Щеголівського я зв'язався з членом цього комітету — Калиною. Одержавши від Калини завдання, я проводив агітаційну роботу серед селян свого села. Внаслідок моєї агітації селяни села, в якому я жив, разом з селянами інших сіл, організували загін, який згодом був переформований в Левківський полк і виступив проти гетьмана".[10]

Вступивши добровольцем в армію УНР, командувачем якої був Симон Петлюра, Гордій Брасюк служив інспектором господарської частини військового лазарету. В коло його обов'язків входило забезпечення продуктами, постільною білизною і медикаментами поранених і хворих воїнів петлюрівської армії, а під час відступу — евакуювати шпиталь у безпечне місце. І Гордію Брасюку після відступу армії УНР на територію Польщі довелося якийсь час пересковуватися у знайомих і незнайомих людей в різних селах Житомирщини, працювати на різних посадах, зокрема й сільським учителем. Ці перші роки після громадянської війни на Україні, а також час навчання в Київському інституті народної освіти дали йому багатющий життєвий матеріал для написання оповідань "Сни і дійсність", "Помилковий поїзд", "Безпутні", а також повісті "В потоках" та інших творів.[11]

П'ять років (1924—1929) були періодом напруженої письменницької праці, активної участі в тодішньому літературному процесі, потоки якого захопили Гордія Брасюка. Він — активний учасник різних об'єднань, зібрань, дискусій, знайомиться з Миколою Бажаном, Вагер'яном Підмогильним, Григорієм Косинкою, Миколою Хвильовим, Борисом Антоненком-Давидовичем та іншими. Крім названих, в літературній організації "МАРС" ("Майстерня Революційного Слова") він спілкується з Іваном Багряним, Євгеном Плужником, Тодосем Осьмачкою. Та головне — праця над словом. Його оповідання друкують літературно-мистецькі журнали. Одна за одною виходять збірки оповідань, а в 1929-му — роман "Донна Анна". Його твори, зокрема роман "Донна Анна" пролеткультівська критика вважає натуралістичними, мішанськими, творами, які не сприяють соціалістичному будівництву.

Удари критики письменник сприймає зовні спокійно, з гідністю відстоює свою правоту. Та сильніший і болючіший, хоч такий же несправедливий удар був нанесений з іншого боку: в 1930 році якраз у розквіті творчих сил його заарештовують. Органи ДПУ йому інкримінують і участь у діяльності гуртка "Просвіти", забороненої як контрреволюційної націоналістичної організації, і службу в петлюрівській армії, і навіть зв'язок з грузинським письменником Костянтином Гамсахурдія, який приїздив у творчих справах до Миколи Бажана і кілька днів жив у Гордія Брасюка.[12] Та, очевидно, головне звинувачення — його твори, які "ничего общего не имеют с пролетарским творчеством... рассчитаны исключительно на темные и мещанские слои населения". Що ж, справді у повісті "В потоках" про складну долю і драматичне кохання Сергія Шарого і Ольги Яровой при опису зубореного українського села, обібраного хлібозаготівлями і непосильними податками, наводяться віршовані рядки ніби якогось селянина (на мотив "Інтернаціоналу").

"Повстаньте, голі і голодні,
Із сіл, присілків, хуторів,
Бо ворог наглий, звіродний
Хроном гірким нам наїв...
Чуєш, хліб наш забрали..."[13]

Але ж письменник не погрішив проти істини. Адже то був час дуже складний і суперечливий. Після введення НЕПу класова й ідеологічна політика більшовиків увійшла в суперечність з економічними законами ринку. Більшовицька партія розглядала НЕП як тимчасову поступку для виходу з повоєнної кризи, але не збиралася поширювати економічний плюралізм на політику й ідеологію, з підозрою ставилася до інтелігенції — наукової, технічної і особливо — творчої. Настрої народу відбивалися в художній творчості багатьох письменників. Вражаючі картини тогочасного села і міста відобразив і Гордій Брасюк.

Вирок сумнозвісної "трійки" при колегії ДПУ УРСР: п'ять років концтаборів за статтями 54-10 і 54-12 Кримінального кодексу, тобто за пропаганду і агітацію, яка полягала в заклику до повалення, підриву або послаблення радянської влади чи до вчинення окремих контрреволюційних злочинів і за недонесення про певно відомий підготовлюваний або про вчинений контрреволюційний злочин.[14]

Так Гордій Брасюк став одним з перших українських письменників, загнаних у концтабори тільки за реалістичне зображення радянського способу життя. Майже всі "марсіяни" (члени групи "МАРС", до якої належав і Брасюк) були репресовані, а такі як В. Підмогильний, Г. Косинка, Є. Плужник та інші загинули в сталінських концтаборах. Сам Гордій Брасюк відбував незаслужене покарання в одному з концтаборів Казахстану, т. з. КАРЛАГ, хоча є свідчення різних його, що він був серед ув'язнених, які будували Біломорканал,[15] що теж вірогідно, бо на цю "сталінську будову" звозили ув'язнених не з одного табору.

Після звільнення у 1935 році приїхав до Запоріжжя, де працювала його дружина Тетяна Василівна Мануйлович. Перебуваючи під негласним наглядом органів НКВС і не маючи ні роботи, ні власного житла, подружжя виїхало до Казахстану, де на той час, тікаючи від репресій на Україні, оселилося багато українців. Туди, зокрема, виїхала і дружина Валер'яна Підмогильного Катерина з сином Романом. Гордій Брасюк влаштувався в м. Алма-Ата плановиком, а дружина — в редакції газети на будівництві Турксибу (Туркестано-Сибірської залізничної магістралі).

Але хвиля репресій 1937 року за спущеним сталінським керівництвом рознарядкою-планом докотилася й до Алма-Ати.[16] Подружжя виїхало в м. Петровськ Саратовської області, де у них народилася дочка Галина. Пробувши там близько року, виїхали знову до Запоріжжя (листопад 1938-го). Гордій Іванович влаштувався плановиком-економістом в "Харчпромспілку". І завдяки своїй високій кваліфікації та сумлінності невдовзі обійняв посаду завідувача відділу, а Тетяна Василівна працювала в новоствореній обласній молодіжній газеті "Комсомолець Запоріжжя".[17]

Дехто з сучасних дослідників творчості Г. Брасюка вважає, що після повернення з концтабору він припинив літературну діяльність. Це не зовсім так. Хоч як репресованому йому було закрито доступ до видань, письменник залишався письменником. Коли на п'ятий день війни, 27 червня 1941 року, Брасюка заарештували, то серед вилучених при обшуку речей, крім двох примірників надрукованого в 1929 році роману "Донна Анна", зазначено рукопис роману "Чечель" (773 сторінки), і чотири зошитки чернеток чи цього роману чи інших повістей, бо в різних місцях протоколу обшуку вони по-різному названі. Зрозуміло, що написати роман на 773 сторінки, як і чотири товстих зошитки чернеток — це велика і довготривала праця. На жаль, поки що знайти ці рукописи не вдалося. З документів, переданих управлінням СБУ в Запорізькій області в державний архів, зазначено, що два примірники "Донни Анни", рукопис роману "Чечель", чернетки рукопису (4 зошити) і 15 різних фотографій були передані під розписку дружині письменника, а решта паперів, зокрема особисте листування, була спалена.[18] Однак, як стверджувала Тетяна Василівна ще за життя, ніяких паперів їй не повертали. "Після обшуку, серед розкиданих на підлозі паперів, — пише дочка Галина Гордіївна (лист від 18 серпня 2000 р. — І. Н.), — мама знайшла маленьке батькове фото для паспорта. З роботи в редакції маму одразу звільнили як "дружину ворога народу". Коли почалась евакуація, нам як родині репресованого категорично відмовили"...[19]

А в цей час слідчий, заступник начальника відділу кадрів УНКДБ молодший лейтенант державної безпеки допитував Гордія Брасюка, який тримався з гідністю. Як і десять років тому на допи-

тах (вирок "трійки" при колегії ДПУ датований 9 листопада 1931 р.) він не приховував своїх симпатій до Центральної Ради, бо на запитання слідчого про ставлення до неї він відповів (цит. мовою протоколу допиту): "Я стоял за Центральную Раду, потому что я считал ее родной национальной властью". На запитання слідчого, проти кого була спрямована його агітаційна робота в 1918—1919 рр. він відповів: "Проводил агитацию одновременно против гетманской власти на Украине и против большевиков".[20]

У висновку, затвердженому начальником УНКДБ по Запорізькій області капітаном державної безпеки Леоновим, слідчий записав: "Вращаясь в кругу к.-р. националистически настроенных украинских писателей Хвылевых, Ирчанов, Блакитных, Антоненко-Давидовичей и других, как и он ничего общего не имеющих с пролетарским творчеством, Брасюк начал издавать аполитические литературные труды, рассчитанные исключительно на темные и мещанские слои населення...

Все вышеперечисленные деяния в достаточной степени характеризуют Брасюка как а-с (антисоветскую — І. Я.) личность, активно боровшуюся в прошлом против Сов. Власти. Учитывая степень его социальной опасности в условиях данного момента полагал бы: Подвергнуть Брасюка Гордея Ивановича административной высылке в Омскую область..."[21]

Якби справа закінчилася адміністративним висланням, то доля письменника була б іншою. Однак виконуючий обов'язки заступника прокурора по спецсправах Соколов подав цю справу на розгляд Особливої наради при НКВС СРСР, а її присуд був жорстокішим: "Брасюк Гордей Иванович, как социально опасный элемент заключить в исправительный трудовой лагерь сроком на десять лет считая срок с 28 июня 1941 года..."[22]

Останній документ щодо Г. І. Брасюка датований 4 січня 1942-го вірогідно з пересильної тюрми м. Уфи, що була відома ще з царських часів як уфимський централ і який перейшли десятки тисяч ув'язнених до революції, а ще більше за роки радянської влади, "Далі його сліди губляться" — зробили висновок дослідники, і в ряді довідок 1942 рік вважається останнім у житті письменника. Але на цій же виписці з протоколу № 76 Особливої наради при наркомі внутрішніх справ СРСР від 8 грудня ! 94 і року є ще рядок "№ 8 с-10—339 Ивдельлаг — УССР".[23] Що означають цифри, важко сказати, їх можуть знати ті, хто писав або причетний до пересилки в'язнів з Уфи. Але "Ивдельлаг"? Чи не туди, в цей жахливий табір Свердловської області, було направлено ще одного в'язня з України, про що підтверджує оте "УССР"?

Сліди свого чоловіка розшукувала і його дружина. Переживши з донькою Галиною два роки окупації в Запоріжжі (працювала підсобною робітницею на складі кухонного приладдя), Тетяна Василівна одразу після звільнення міста написала до чоловікових родичів на Житомирщину. Вона знала, що старший брат Гордія Петро був у 1938 році репресований, але ще мали залишатися його молодші сестри Надія, Антоніна, Ярина. Може, щось їм відомо... Не діждавшись звісток, Тетяна Василівна з донькою, приїздять у грудні 1944 року в Київ, де заступником редактора газети «Правда Украины» працював брат Микола Васильович Мануйлович, а в лютому 1945 року Тетяна Василівна дісталася села Лука на Житомирщині. Виявилося, що звістку про Гордія родичі переслали до Запоріжжя, але лист не дійшов до адресата в зв'язку з вибуттям. В тому листі Гордій Іванович прохав рідних допомогти йому, бо він потрапив до Новотроїцької лікарні (в 10 кілометрах від станції Чу Джамбульської області в Казахстані) у червні 1944 року. Лист до сестер прийшов з великим запізненням. Сестри зібрали гроші, вислали на адресу лікарні, написали листа, але відповіді не діждалися. На запит Тетяни Василівни головний лікар відповів, що по книгах запису такий хворий не значиться, хоча Гордій Іванович в листі до сестер повідомляв навіть номер палати, де лежав.

Як же він опинився в Новотроїцьку? Світло на це пролив ще один лист, який надійшов у село Лука, адресований сестрі Гордія Івановича. Ось його текст: "Уважаемая Надежда Ивановна! Около 2 лет мы с Вашим братом Гордеем Ивановичем жили вместе как братья. 11 апреля сего года (тобто 1944-го) Гордей уехал отсюда, освободился. Он направился на ст. Чу Джамбульской области. Когда уезжал отсюда, обещал сообщить где и как остановится. Но до сих пор (прошло 7 месяцев) никаких известий от него нет. Возможно он писал Вам. Если у Вас установилась связь с ним, то будьте добры написан нам где он, как живет, здоров ли, его адрес. Наш адрес: Свердловская обл., Ивдельский р-н, п/я 232 0~ отд. 13 п/п. Штейнке Эрвину Альбертовичу или Крекеру Генриху Ароновичу".[24]

Цей лист від співв'язнів поставив крапку. Можна з певністю тепер сказати, що з уфимської тюрми у січні 1942 року Гордія Івановича етапували за тисячу кілометрів на північ Свердловської області,

де тоді був один із найжахливіших концтаборів у системі ГУЛАГ: практично жоден з ув'язнених не міг вижити від холоду, голоду хвороб. Не добув свого строку • Брасюк, бо захворів, і його 'доброзичливі" начальники табору ""звільнили": хай іде куди хоче. Дістатися на Україну він не міг і тому вибрав Казахстан, де багато що йому було знайоме з тридцятих років. Тяжко хворий він потрапив до районної лікарні в Новотроїцьку, сподівався на допомогу від рідних, але вона запізнилася. А щодо відповіді головного лікаря, що такий-то у списках хворих не значився, то це залишається на лікаревій совісті...

Отже, можна стверджувати, що помер Гордій Іванович влітку 1944 року у селищі Новотроїцьку Джамбульської області і там його безіменна могила. Могила відомого українського письменника.

А як склалася доля його родини, про це розповіла дочка письменника: «В Києві мамі неможливо було влаштуватися на роботу, — пише Галина Гордіїв на 18 серпня 2000 р. — З допомогою М. Бажана в серпні 1945 р. вона була направлена редактором мови в журнал "Радянський Львів" (тепер "Дзвін"). Головним редактором був Козланюк Петро Степанович. Від М. Бажана він знав всю історію нашої родини. Тим не менше, взяв маму на роботу. Його родина підтримала нас матеріально (хоча самі жити дуже скромно). В редакції мама працювала до початку 1949 р. Потім там з'явився новий заступник Борис Буряк, який наполіг на маминому звільненні як "неблагодійної". Майже рік мама була без роботи. Допомогли витримати цей страшний час дружина Козланюка Олена Олексіївна, Ірина Біль де. Є вдою я Русова (друкарка редакції), потім за допомогою того ж Козланюка П. С. мама влаштувалася коректором в друкарні "АТЛАС", де пропрацювала до виходу на пенсію в 1976 році. Померла у березні 1986 р."[25]

Не діждалася Тетяна Василівна реабілітації свого чоловіка: реабілітовано Г. І. Брасюка у серпні 1989 року.[26] Нині його ім'я записано до мартиролога українських письменників — жертв тоталітарного режиму. "Більшовизм винищив їх саме для того, щоб позбавити український народ духовної верхівки, що змагалася до свободи й соціальної справедливості, — писав у 1946 році Іван Багряний, згадуючи своїх побратимів, і продовжував: — А винищив він їх, спершу піддавши страшній інквізиції, таким катуванням, що його знати лише часи середньовіччя, потім постріляв та позасилав на каторгу в далеку Колиму; Соловки, на Землю Франца-Йосифа і т. д., і т. д. Так загинуло багато моїх друзів і товаришів, так загинули письменники: Григорій Косинка, Д. Фальківський... Є. Плужник, Б. Тенета, Д, Загул, М Йогансен, М. Куліш, С Пилипенко, О. Слісаренко, М. Драй-Хмара, Г. Брас0юк, М. Івченко, Г. Шкурупій. О. Влизько, Ю. Шпола, Гр. Епік, В. Підмогильний, М. Вороний, М. Зеров і інші... і інші".[27]

Так, ім'я письменника повернено. Але сучасники майже не знають творів Гордія Брасюка: протягом останніх 70 років вони були під забороною і не видавалися. А між тим вони мають не тільки пізнавальне значення про час, в якому жив і творив письменник, а й непересічну художню цінність, і тому заслуговують на перевидання, як і твори інших репресованих письменників.

Гордій Брасюк — український письменник-патріот — до кінця своїх днів стояв за самостійну Україну і за неї постраждав. Ми не маємо права забувати таких людей і їхні твори тепер у незалежній державі, за яку боролися і віддали своє життя.

Примітки

1 Державний архів Запорізької області (ДАЗО). Фонд Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 6852 —- Арк. 15.
2. Там само.
3. Письменники Радянської України, біобібліографиний довідник. — К.. 1970. — С 47.
4. ДАЗО, Фонд Р — 5747. — Оп. 3. — Сир. 6852. — Арк. 5.
5. Лист Г. Г Брасюк авторові від 18 серпня 2000 р. (далі Лист).
6. Там само.
7. Михайло Коцюбинський, Твори в 7 томах. Т. 3. — К. 1974, — С. 115.
8. Гордій Брасюк, В потоках. — Київ. — 1927. — С. 29,
9. Революция на Украине, По мемуарам белых, сост. С. А. Алексеев. — М. Л.. — 1930 — С. 399.
10. ДАЗО. Ф. Р — 574". — Сир. 6852. —- Арк. і 8.
11. Лист.
12.. Там само.
13. Гордій Брасюк. Назв. праця. —- С. 154.

14. Кримінальний кодекс УРСР 1927 р.
15. Лист.
16. "Известия". 1996. — № 62. — 3 апреля.
17. Лист.
18. ДАЗО. Фонд Р — 5747. — Спр. 6852. — Арк. 9—12.
19. Лист.
20. ДАЗО, Фонд Р — 5747. — Спр. 6852. — Арк. 14, 17.
21. Там само. — Арк. 26.
22. Там само. — Арк. 30.
23. Там само. — Арк. 32.
24. Лист.
25. Лист.
26. ДАЗО, Фонд Р — 5747. — Спр. 6852. — Арк. 57.
27. Іван Багряний, Публіцистика. — К., — 1996.— С. 25—26.

С. Д. РЕВ'ЯКІН

...ЗБИРАВ ПІСНІ СВОГО НАРОДУ

НЕДЄЛЬЧЕВ ФЕДІР ХРИСТОФОРОВИЧ

Народився 2 серпня 1897 року в с. Перша Миколаївка Коларівського району Запорізької області. Вчитель болгарської мови, збирач фольклору приазовських болгар. За "націоналістичну діяльність та збирання матеріалів про життя приазовських болгар в СРСР" був заарештований органами НКВС у вересні 1937 року і засуджений у жовтні 1937 року "трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області на 10 років концтаборів. Реабілітований у 1991 році.

Скільки себе пам'ятає він завжди прагнув дізнатися, звідки і коли болгари з'явилися у безкраїх і часто непривітно диких степах Приазов'я, на яких за багатовікову історію хто тільки не панував: і половці, і скіфи, і монголи, і татари з турками, і московити. Хто б не загарбував ці землі, а для приазовських болгар двадцятого століття вони стали рідною колискою. Зрозуміти це природне почуття і прагнув Федір Недєльчев. Його тягло до історії свого малого, згуртованого народу, як спраглого до ковтка холодної води. Він вивчив «Историю государства Российского» Карамзіна, перечитав безліч літератури про козаччину, де було чимало сторінок про те, як російський уряд, ліквідувавши у 1775 році Запорозьку Січ, почав активно заселяти приазовські степи греками, албанцями, болгарами, які за задумом царату мали активно протистояти українському вільному духові. Іноземці селилися тут своїми, відокремленими від інших, колоніями. Особливо багато переселилося болгар. З-за Дунаю і з Бесарабії вони масово тікали з-під влади Туреччини. Найбільше їх подалося у межі Російської імперії, до «братушок» у 1860—1862 роках.[1] Невдовзі на Приазов'ї утворилося 47 болгарських колоній. Відірвані від своєї прабатьківщини на Балканах, вони привезли у Приазовья свою мову, культуру; побут. Саме це і цікавило молодого історика. Його батько, селянин з діда-прадіда, тягнувся до землі, прагнучи зробити неродючі землі ногайського стену придатними до високих врожаїв пшениці, винограду, яблуневих садів і запашних трав. А Федір підлітком і юнаком блукав по селах, часто накликаючи на себе гнів батьків і чотирьох братів. Та яка була радість для великого сімейства Недєльчевих, коли після довгих, часто кількамісячних блукань Федір з'являвся у рідному селі. Тоді збиралися до подвір'я старого Христофора всі жителі села. Дорослі й малеча оточували тісним колом Федора (земляки називали його Тодором) і, затамувавши подих, слухати розповіді односельця про самих себе: їм було цікаво почути, звідки вони родом, якого кореня їхні діди-прадіди, дізнатися про боротьбу болгар за волю й незалежність.

Та Федора уже того часу (влітку 1917 року) також цікавив фольклор свого народу. Але він відчував, що серйозно займатися цією темою не зможе, бо йому бракує знань сучасної болгарської мови і незважаючи на те, що світ уже кипів революційними бурями, з великими труднощами добирається до

Болгарії. У серпні 1918 року 21-річний Федір Недєльчев уже в Софії. Невдовзі, склавши успішно вступні екзамени, стає студентом Софійського гуманітарного інституту, де слухає лекції висококваліфікованих філологів — знавців болгарської мови. У вільні від занять дні він мандрує по країні, вивчає культуру й побут народу Якось під час таких мандрів у місті Варні Федора затримала на добу жандармерія для перевірки документів. Стражі правопорядку пересвідчилися, що мають справу з порядною людиною і відпустили його, побажавши успіхів. Цей рядовий випадок, якому в цивілізованій країні ніхто не надавав значення, надовго залишився в пам'яті Федора і коли через багато років після цієї події він розповів про неї друзям, то не міг навіть подумати про наслідки його відвертості. Певно, забув, що над його країною, яка звалася Радянським Союзом, навис жахливий 1937 рік.

Начальник Коларівського районного відділу НКВС Бєлов, за вказівкою якого 24 вересня 1937 року було заарештовано Федора Недєльчева, свій допит молодого вченого-фольклориста розпочав без усяких підходів:

Вопрос: Почему вы вернулись так скоро из Болгарии?

Ответ: У меня нехватало средств учиться.

Вопрос: В Болгарии вы задерживались жандармерией?

Ответ: Да, задерживался на одни сутки в городе Варне, у меня проверили документы, а потом меня отпустили.

Вопрос: Значит, вы были завербованы Болгарской охранкой.

Ответ: Нет. Не был.[2]

Звичайно, йому не повірив і не хотів вірити енкаведист.

Та не про це тоді, при арешті й першому допиті, згадав Недєльчев, а, звісно, про Болгарію, про його перебування там. Справді, навчався вік у Софійському гуманітарному інституті недовго — всього десять місяців. Учитися далі не вистачило коштів, бо взяв їх на дорогу зовсім мало — батько віддав останнє, зароблене тяжкою працею у своєму середняцькому господарстві. А що в ньому нашкребеш, коли селян замучили багаторічні посухи, світова війна, революції, всілякі перевороти, бандитські грабежі. Та й Федір не був ощадливим, невгамовно блукав по селах і містах Болгарії у пошуках народних пісень, витрачаючи на це гроші, які дав йому батько на навчання.

Отже, прощай мила Болгаріє! Прощай і, може, назавжди! Коли сідав на пароплав, що відправлявся до Одеси, плакав.

В Одеський морський порт прибув 18 вересня 1919 року. Як тільки ступив на землю, його затримали якісь військові теж для перевірки документів. Виявилося, що то були денікінці[3]. Вони знайшли в його дерев'яній валізі сорочку й кілька десятків зшитків, списаних болгарською мовою.

— Що це? — поцікавився старший офіцер.

— Пісні й прислів'я болгар.

— Ти — учений?

— Ні, я поки що лише студент, вірніше — був студентом... А тепер ніхто. їду додому у Приазов'я.

— Там — Махно. Усі дороги туди перекриті, — відповіли йому. — Радимо пересидіти в Одесі, а коли розіб'ємо махновців, тоді й поїдеш у своє село.

Так він опинився у таборі денікінців. Вимушений був тинятися по смердючих одеських закапелках два місяці. Лише 18 листопада 1919 року спромігся виїхати товарняком у напрямку махновського краю. Той поїзд кілька разів зупиняли повстанці, але, перевіривши документи пасажирів, великодушно дозволяли рухатися далі. Так і доїхав Недєльчев до рідного села.

— Може, ти вже, Федю, заспокоїшся та візьмешся за розум? Станеш весною до плуга? Земельки тобі виділимо, жінку собі знайдеш, обзаведешся дітками? — напучував батько сина.

Може б так і сталося, якби не громадянська війна, що лютувала після більшовицького перевороту в жовтні 1917-го. Незабаром, у січні 1920 року, забрали Федора в Червону Армію. Служив Недєльчев у Дев'ятій Кубанській армії телеграфістом. Через рік знову повернувся до рідного Приазов'я. Тут уже хазяйнувала радянська влада. Більшовики встигли на той час розподілити між собою нажите селянським потом та кров'ю таке-сяке збіжжя. У Христофора Недєльчева до приходу в село більшовиків, як у більшості селян, було понад 70 десятин землі власної та ще орендував 25 десятин, а вже в 1921 році її залишили йому 21 гектар.[4] Вся інша земля була відібрана комнезамом і розподілена

між тими, хто не бажав з нею клопотатися й до революції. Заростала тепер відібрана земля перекотиполем, лопухами, перетворювалася в неродючі солончаки. Та ба! Така воля нової, кажуть, народної влади, І нікому ніде не заперечиш, не скажеш, бо справжні господарі, а серед них і Недєльчеви, були позбавлені у тому ж таки 1921 році виборчих прав і права голосу на сільських сходах.[5]

Федір невдовзі одружився з сусідською дівчиною Любою, і вже через рік у них народився син Юрій. Молоде подружжя вчителювало у школі. Федір викладав болгарським дітям їхню рідну мову, а після закінчення навчального року вирушав у подорож по селах, збираючи у старожилів народну творчість — пісні, прислів'я, приказки, замальовував національний одяг.

Він без особливих труднощів спілкувався з людьми, дуже швидко зони довірялися йому і розкривали перед ним свої душі. Знання історії краю, історії кожного села допомагали Федору знаходити єдино вірний шлях до своєї успішної праці.

У селі Мануйлівці, куди він прийшов якоїсь неділі зранку, навколо нього зібрався чималенький гург селян. Вони вже чули про цікавого вчителя-мандрівника з села Перша Миколаївка. Тож зразу засипали його запитаннями: як там у світі, на їхній прабатьківщині Болгарії? А молодь цікавилася історією Приазов'я і в першу чергу — їхнього села. Недєльчев усе це знав, докладно виклав свої знання охочим.

— Як виникла Мануйлівка? — перепитав учитель. — Та майже так, як усі болгарські колонії нашого краю. Перші його переселенці з Бесарабії, вірніше з села Імпуціта, що нині відноситься до Одещини. До речі, так спершу й називалося ваше село — Імпуціта, шо означає по-туреііькк "смердюча". Така назва, звісно, ваших дідів не влаштувала і вони перейменувати його у Мануйлівку — за прізвищем першого тут поселенця болгарина Христо Манойлова. Це сталося у 1861 році.*

У Мануйлівці Федір Недєльчев зібрав товстий зшиток маловідомих прислів'їв. А ще хотілося записати пісні, їх тут знали майже всі, від старого до матого. Особливо багато їх знав шістдесятирічний Стойно Сивенов. Та роботу з ним і не розпочав, бо цього часу прибув гонець з Першої Миколаївки, від батьків, і сказав, що над їхньою родиною знову нависла біда.

Дома було лихо. У розпалі стояв 1929 рік — рік колективізації на ПриазовТ і рік нищівної війни з господарями-селянами. Сім'я Недєльчевих потрапила у перший список на розкуркулення і виселення до Сибіру. По всіх селах не вгавали неймовірний лемент жінок, розпачливі крики й стогони чоловіків, дитячий плач, що роздирав душу. Хіба що не торкалося це безмежне горе тих небагатьох, котрі справді ретельно виконували волю комуністичної партії та більшовицького уряду. Багато хто з ро зкуркулених не витримував над собою наруги і накладав на себе руки. Усі Недєльчеви мужньо перенесли Божу кару — так оцінювали вони ленінсько-сталінську владу — і майже голі й босі покинули рідне село Першу Миколаївку й сіли на підводи, які повезли нещасних людей на залізничну станцію. Вчителя Федора Христофоровича Недєльчева і його сім'ю (дружину і двох малолітніх дітей) не зачепили, залишили в селі.

Після цієї трагедії Федір Христофорович довго не міг оговтатися. Його серце обкипало кров'ю, коли проходив повз батьківське обійстя і бачив, як там хазяйнують інші і як маєтність Недєльчевих, шо збиралася докупи десятками років, занепадаїа, розтягувалася, гинула на очах. Ні, жити у Першій Миколаївці він не міг, тому попросився перевести його вчителювати у сусіднє село. Уважили — перевели у Преслав. У рідному селі він уже був директором школи, а в Преслав перевели учителем агрономічного технікуму. Поцікавилися: "Будеш викладати історію чи болгарську мову?"

— Звісно, рідну мову, — була його відповідь.

Преслав — велике болгарське село на Приазов'ї. Засноване воно у 1862 році вихідцями з селища Ташбунара, що в Ізмаїльському окрузі. А назване на честь старої столиці болгар міста Преслава. Болгари-ташбунарці мали свій корінь якраз з цього міста.[7]

У тридцятих роках, коли туди переїхав жити й працювати Федір Недєльчев, село ГІреслав мало свою велику і гарну школу-десятирічку, агротехнікум, Будинок культури. В агротехнікумі були чудові вчительські кадри. Добру славу серед студентів мали вчителі Гогунський, Генчева, Соломонова. З ними відразу знайшов спільну мову Недєльчев. Та найбільше Федір Христофорович здружився з болгарською політемігранткою Райною Кандевою, яка викладала болгарську мову й літературу в Преславському агротехнікумі з 1927 року. Вже того часу Кандева була відома не лише як політична діячка, а передусім як учений-фольклорист. За її книгами вивчали болгарську мову діти і в Болгарії і в Радянському Союзі. Вона перша звернула увагу на нового учителя, була в захопленні від його ерудиції. А коли дізналися, що Федір Недєльчев давно збирає фольклор приазовських болгар, то годинами не розлучалася з ним. Познайомившись з його зібранням, Райна сказала, що його зшитки — безцінна на-

укова праця. Лише її варто систематизувати, зробити відповідні висновки. І Кандева порадила Недєльчеву в жодному випадку не полишати цієї роботи, побороти в собі почуття, пов'язані з несправедливим ставленням влади до селянства, і знову йти "в народ". Федір Христофорович подякував за добру пораду і вже наступного літа 1930 року знову помандрував селами Таврії. Завітав він і в село Мануйлівку (тоді воно називалося Манойлівка), віднайшов свого минулорічного знайомого Стойно Сивенова. Той наговорив і наспівав багато старовинних болгарських пісень, одна з яких — "Переселення болгар з Бесарабії в Таврію" — була своєрідним поетичном розділом з історії приазовських болгар (саме такий підручник мріяв написати Недєльчев). Восени того ж року у Преславі від болгарина Варбанського записав пісню "Василь Левськи і Каравелов", — про боротьбу болгарського народу за свою волю й незалежність.

Райна Кандева, познайомившись з цією піснею, не стримала своєї радості і знову хвалила Недєльчева:

— Тодоре! Ти уявляєш, яку цікаву і важливу для історії пісню ти віднайшов?! Я лише чула про неї, але у самій Болгарії її не розшукала. Ні, ти просто геній!..

Невдовзі "геніальний Тодор" поклав на стіл перед болгарською вченою-фольклористом й інші, не менш цікаві пісні: "Еничар иска да йде при семейство он" (розказав мешканець села Інзовка С. І. Главчев), "Донка люби змей" (проспівав шістдесятирічний мешканець села Першої Миколаївки Домник Недєльчев), "Зравец і босилек" (записана з вуст жителя села Петрівки Мелана Щенгелова) та багато різних прислів'їв і приказок. А ще й до всього цього Федір Христофорович додав свої записи про фонетичну будову творчості приазовських болгар, розкрив у невеличкому, але глибокому дослідженні історичний зміст кожного твору. Райна Кандева була в захопленні, бо бачила в особі Тодора майбутнього талановитого вченого-фольклориста. Тож, не вагаючись, вона запропонувала Недєльчеву негайно підготувати свою книгу до видання. Але постало питання, як і де її видати?

— У Радянському Союзі — виключено. Я — син репресованого куркуля, — відповідав Федір.

— Тоді я спробую видати твою першу книгу у Болгарії. Там у мене залишилися надійні друзі. Один із них — відомий вчений Олександр Бурмов. Цією темою цікавиться й він.

— А може, видасте без згадування мого прізвища?.. Щоб не накликати біди?..

— Що ти, Тодоре? У цьому доробку немає зовсім ніякої політики! Пісні, зібрані й прокоментовані тобою, стосуються життя болгар за давноминулих часів — за турецького іга... Давай і не вагайся! А поки вийде книжка, готуй наступну. Адже у тебе зібрано матеріалу на декілька книг.

Невдовзі після цього Кандева поїхала в Одесу, їй запропонували викладати болгарську мову в педагогічному інституті. Так їхня дружба і творчі зустрічі раптово обірвалися у 1932 році. Аж якось восени 1936 року Недєльчев поїхав до Одеси. У педагогічному інституті, в якому почав учитися, зустрів Кандеву. Та привітала Недєльчева з виходом у світ його першої книжки "Народні пісні приазовських болгар", з великим вступним словом болгарського вченого-фольклориста Олександра Бурмова. Книжка щойно була видрукована у Софії, в "Придворній печатниці". Вона ще пахла свіжою фарбою. Один примірник книжки Кандева подарувала Недєльчеву, сказавши, що десяток примірників ще має надіслати йому сам Олександр Бурмов.[8]

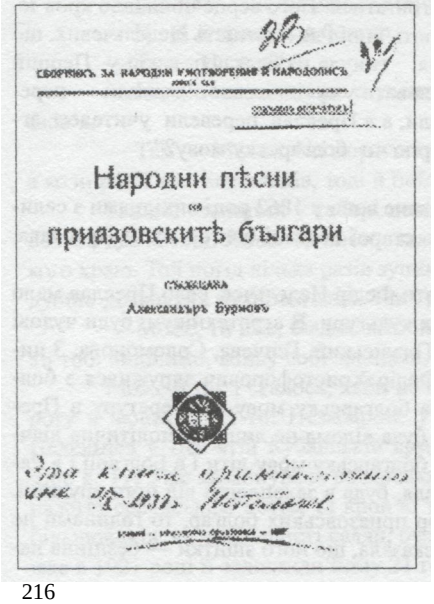
Народни пѣсни
из
приазовскитѣ българи
Събиралъ
Александъръ Бурмовъ

Приїхавши з Одеси додому, Недєльчев, звісно, приніс свою книжку до школи (тоді він вже вчителював у середній школі села Ботієве Коларівського району). Книжка зацікавила вчителів-болгар, особливо директора школи Кирила Кириловича Рупчева, який і сам полюбляв шукати цікаве в історії болгар.[9]

Через кілька днів начальник Коларівського райвідділу НКВС Бєлов приїхав до школи, зайшов у кабінет директора, люб'язно потиснув йому руку, спитав про життя-буття, для годиться сказав, що проїздив повз школу і знічев'я заїхав до давнього товариша. Але Рупчев добре знав хитру вдачу Бєлова, тож був весь, мов на голках. Нарешті, пильно подивившись, чи зачинені двері кабінету, Бєлов сказав:

— Тут, «Кириле Кириловичу. ти захоплювався якоюсь книжечкою Недєльчева.

— Та я... — зніяковів директор і замовк.

— Не бійся... Ти тут — п'яте колесо до воза, знаю, ідо не автор її. Та й хіба заборонено у нас видавати подібні книги? Навпаки. Заохочує партія і особисто товариш Сталін. Нехай і в нас народжуються молоді вчені... Я ось що хочу, Кириле Кириловичу. Щоб ти взяв ту книжку у Недєльчева, уважно її вивчив, написав на неї свій відгук і передав його разом з книжечкою особисто мені.

— Але як же? Вона у нього одна. Він може її не дати.

— Тобі дасть... Я знаю, він тобі довіряє. Скажи, що хочеш про книжку написати до якогось наукового журналу чи ще щось придумай. Словом, не мені тебе учити. А ти, як член партії, виконаєш прохання органів.

Рупчев доручення виконав. Чорні хмари над Недєльчевим почали згущуватися.

З протоколів допиту кримінальної справи, заведеної на Недєльчева тим же Бєловим 24 вересня 1937 року:

Свідчить сам Недєльчев у запису Бєлова 3 жовтня 1937 року: "В 1929 іоду я совместно работал в Преславском болгарском агротехникуме с некой Кандевой Райной, политэмигранткой из Болгарин... Последняя мне предложила дать ряд несен местных болгар и эти песни направить в Болгарию Бурмову для изучения в грамматическом отношении. Я ходил по селам Коларовского района и собирал песни... Собрав все єто я по указанию Кандевой направил их почтой в Болгарию некоему Бурмову.[10]

Свідчить Рупчев Кирило Кирилович 2 жовтня 1937 року, тобто за день до того, як був допитаний сам звинувачений (теж у запису Бєлова): "Недельчев Ф. Х. является врагом советской власти, националистом, человеком враждебно настроенным против существующего строя. С 1927 по 1937 год в Преславском педтехникуме работала учительница политэмигрантка Кандева, последняя вместе с Недельчевым Ф. Х. занималась националистической работой среди молодого болгарского студенчества, внедряя национализм при преподавании литературы и болгарского языка. Недельчев и Кандева под видом фольклорного материала (народных песен, сказок и пословиц в болгарском быту) собирали шпионские сведения о жизни болгар, проживающих в СССР до революции, а освещали это наоборот, т. е. жизнь трудящихся болгар после революции — сейчас в СССР... Часть этих материалов в Болгарии была отпечатана, и отдельный сборник осенью 1936 года Недельчев получил от Кандевой в г. Одессе...".[11]

Свідчить Ганчев Іван Григорович, голова Преславської сільради у запису Бєлова 29 вересня 1937 року:

"Работая учителем в селе Преславе Недельчев имел тесные неразрывные связи с учителями националистами, сейчас арестованными органами НКВД: Генчевой, Гогунеким, Соломоновой и другими...".[12]

Свідчить сторож Першомиколаївської школи Златанов Микола Іванович (у запису Бєлова) 1 жовтня 1937 року: "Хорошо знаю Недельчева как односельчанина... Я восемь лет служил сторожем в школе села Николаевки. Недельчев является директором этой школы, я лично помню как Недельчев организовывал в селе кулачество, он собирал кулаков в школу .. Недельчев среди селян систематически вел разного рода контрреволюционную пропаганду...".[13]

Варто тут навести витяг з довідки сільради села Перша Миколаївка, де народився і виріс Недєльчев:

"Будучи учителем в с. Николаевка во время сплошной коллективизации в 1929 году агитировал против коллективизации.

Председатель с/с И. Рулевский Секретарь (підпис нерозбірливий)"[14]

Отже, Федора Христофоровича Недєльчева було звинувачено в тому, що "проводил националистическую деятельность, собирая материалы о жизни болгар. Направляя это в Болгарию, откуда получил книжку выпущенную в Болгарин на основе посланных туда им данных".[15]

Якраз за це "трійка" УНКВС по Дніпропетровській області 21 жовтня 1937 року, тобто через ЗО днів після його арешту, засудила Недєльчева Ф. Х. на 10 років позбавлення волі.[16]

Вже у 1939 році він надсилає свою скаргу Прокурору УРСР на те, що його безпідставно звинувачено у шпигунстві на користь Болгарії і в болгарському націоналізмі. Ця скарга без її перевірки відправлена в управління держбезпеки УНКВС по Запорізькій області, а там зробили безапеляційний висновок:

"Принимая во внимание, что в данном деле имеется вещественное доказательство — книга народных песен приазовских болгар, изданная в Софии, в придворной типографии в 1936 году, в которой напечатаны песни, собранные Недельчевым и в предисловии которой значится фамилия Недельчева и ряд разоблаченных органами НКВД контрреволюционных организаций, — полностью изобличающие Недельчева в шпионской деятельности, а также в антисоветской агитации, а посему., решение тройки УНКВД по Днепропетровской области от 21.X. 37 г. за № 46 по отношению к Недельчеву Ф. Х. считать правильным и не подлежащим отмене..."[17]

Потекли безпросвітні страдницькі дні і роки безневинного в'язня комуно-радянських концтаборів. З "Бамтабору" НКВС, де він будував через непролазні болота тайги залізницю, його відправляють у 1939 році на протилежний кінець країни — у прифронтову зону з Фінляндією. Сюди було нагнано з різних таборів "зеків", які у неймовірно важких умовах (вмирали щодня тисячами від голоду й холоду) прокладали залізницю. Звідси у травні 1941 року радянських політв'язнів, у тому числі й Недєльчева, спішно КИНУЛИ на будівництво залізниці в районі Мурманська. Потім — концтабори на Печорі й у Саратовській області. І тут прокладали залізниці у найнепрохідніших місцях — робоча сила була дармовою. Виживав один із сотні. Серед щасливчиків, які дожили до свого дня звільнення з концтабору, був і Недєльчев Ф. Х. Вік побачив волю 24 вересня 1947 року; тобто через 10 років після свого арешту.

Додому, у рідні болгарські села, не поїхав. Не хотів бачити тих місць, де стільки натерпілися його батьки, брати й сестра, де була скалічена його доля вченого... Не хотів зустрічатися, навіть випадково, з тими, хто його обмовив у 1937 році.

Поселився в Мелітополі. Звідси 26 квітня 1956 року, коли в країні почалася перша хвиля реабілітації, направив у Москву на ім'я Генерального прокурора СРСР свою чергову скаргу з проханням переглянути його справу 1937 року. Реакція правоохоронних органів країни цього разу була іншою і швидкою. Передопитали всіх колишніх свідків. Ось що вони сказали.

Рупчев Кирило Кирилович:

«Еще до ареста Недельчева один из работников НКВД попросил меня, чтобы я взял у Недельчева эту книжечку (йдеться про кн. "Народні пісні приазовських болгар" — С. Р.). как ему стало известно об этой книжечке, я не знаю, кстати сказать, Недельчев ее и не прятал. После того, как я передал эту книжечку в НКВД (вона зберігається у кримінальній справь як доказ шпигунства й націоналізму Недєльчева — С. Р.), кажется, начальник РО НКВД Белов попросил меня дать политический анализ згой книжки... Я прочитал ее и дал письменные свои заключения (цього висновку у кримінальній справі на Недєльчева немає — С. Р.). Ничего антисоветского в этой книжке не было. Единственно, что там выделялось это некоторые националистические оттенки, вроде того: "Болгария милая моя" и т. п. Через несколько дней после того, как я изложил органам НКВД свои мнения о книжке, Недельчев был арестован.

Вопрос: Вы не проходили тогда в качестве свидетеля по делу Недельчева?

Ответ: ...после того, как я дал свои заключения по книжке, никто меня никуда не вызывал и свидетелем я не проходил... кроме написаных собственноручно своих впечатлений по книжке Недельчева, никаких показаний я не давал..."[18]

Ось тобі і маєш! А в протоколі допиту Рупчева К. К. за 2 жовтня 1937 року, коли він таврує свого колегу Недєльчева? Виявляється, ніхто й ніколи Рупчева не допитував, а невигідний для органів НКВС висновок про книжку просто був пошматований і викинутий на смітник.

Ще один прямий і найважливіший свідок "злодіянь Недєльчева у 1937 році Ганчев І. Г. сказав на допиті 31 липня 1956 року у прокуратурі Приморського району Запорізької області:

"Недельчева Ф. Х. я не знал и сейчас не знаю. По делу Недельчева меня никто никогда не вызывал и показаний о нем я никому не давал.

Вопрос: Мною зачитаны Вам Ваши показання, данные Вами 29 сентября 1937 г. органам НКВД. Давали ли Вы эти показання?

Ответ: Таких показаний я никогда никому не давал. И вообще они написаны очень грамотно и такие показания я сочинить не мог. Кроме того, повторяю, я никогда не знал Недельчева.

Вопрос: На протяжении допроса от 29 сентября 1937 г. имеется три Ваших подписи. Признаете ли Вы их?

Ответ: Ни одной из этих подписей я не признаю. В своей подписи я никогда не дописываю фамилию до конца, а в этих росписях моя фамилия написана полностью."[19]

З протоколу допиту Рулевського Івана Панасовича, який у 1937 році був головою Першомиколаївської сільради:

Вопрос: Мною зачитана вам справка Перво-Николаевского с/совета о социальном происхождении Недельчева и о его поведении во время коллективизации, данная вами органами НКВД 26 сентября 1937 года. Подтверждаете ли Вы эту справку?

Ответ: В отношении социального происхождения справку от 26 сентября 1937 года я подтверждаю. В отношении его высказываний против коллективизации — не подтверждаю.

Вопрос: Эта справка подписана вами. Как же Вы ее не подтверждаете?

Ответ: ...в то время имели неоднократные факты, когда органы НКВД писали сами документы и заставляли подписывать их. *Я* сам неоднократно подписывал такие документы. А делалось это так. Органы НКВД вызывали и говорили, что такой-то гражданин является врагом народа, подписывайте такой-то документ. Приходилось подписывать... По этим вопросам, как правило, вызывали ночью..."[20]

І ще один, останній свідок

сторож школи села Перша Миколаївка Златанов Микола Іванович у 1956 році органами прокуратури району не був відшуканий. Де і коли він подівся з села, ніхто не знає. А був би, то з великою ймовірністю можна припустити, що також відмовився б від своїх свідчень і сказав би те, що й інші — протокол його допиту підроблений енкавеесівцями.

Словом, так звана «справа Недєльчева» сфабрикована від початку й до кінця. Людина промучилася в концтаборах 10 років, не будучи винною ні в чому. І хіба лише один Недєльчев? Уся країна була тоді суцільним величезним концт абором. Лише одні сиділи за колючим дротом, а всі інші — за височенними стінами "залізної завіси". І всі жили-існували у державі-концтаборі аж до повного розвалу, тобто до 1991 року.

Недєльчев Ф. Х. так і не дочекався своєї реабілітації. У 1956 році, незважаючи на очевидну фальсифікацію його безглуздого звинувачення, Федора Христофоровича президія Запорізького обласного суду не реабілітувала, а "дело производством прекратила за недоказанностью предъявленного ему обвинения".[21]

А реабілітований він уже при незалежній Україні — у 1991 році.

Примітки

1. В. Фоменко. Звідки ця назва? — Дніпропетровськ. — 1969. — С. 7—15, М. Попков. ...І села, і міста (Запорізька область), //"Выбор" № 143, — 1993. — січень.
2. Держархів Запорізької області, Р — 5747. — Оп. 3. — Спр, 12. — Арк. 10.
3. Там само.
4. Там само.
5. Там само.
6. Александрь Бурмовъ, Тодор Недельчев. Народни песни на приазовскить българи. София — Придворна печатница — 1936. — С. 7 (див. Держархів Запорізької обл., Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 12. — Арк. 26).
7. В. Фоменко. Звідки ця назва? — "Промінь", — Дніпропетровськ, — 1969.

Історія міст і сіл УРСР. Запорізька область, вид. Інституту історії Академії наук УРСР, Київ, — 1970. — С. 628.

8. Александрь Бурмовъ, Тодор Недельчев. Народни песии на приазовскить българи. София — Придворна печатница — 1936, — С. 6 (див. Держархів Запорізької обл. Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 12. — Арк. 25).
9. Там само. — Арк. 44—46.
10. Там само. — Арк. 9.
11. Там само. — Арк. 12.
12. Там само. — Арк. 15.
13. Там само. — Арк. 17.
14. Там само. — Арк. 6.
15. Там само. — Арк. 21.
16. Там само. — Арк. 32.
17. Там само. — Арк. 33, 37—38.
18. Там само. — Арк. 45.
19. Там само. — Арк. 49—50.
20. Там само. — Арк. 51—54.
21. Там само. — Арк. 65—66.

Л. Л. МЕЛЬНИК, Е. Д. ОСИПЕНКО

ВІН БУВ СПРАВЖНІМ ОРГАНІЗАТОРОМ

ЦВЯТКОВ СТЕПАН ВАСИЛЬОВИЧ

Народився в 1905 р. в с. Романівна (з 1926 р. — Коларівка) в багатодітній селянській сім'ї болгар-переселенців. Після закінчення початкової школи 1918 —1922 рр. — розсильний волвнконкому,1923—1924 рр. — секретар сільради, голова комнезаму, 1925—1927 рр. — секретар райкому комсомолу, 1927—1929 рр. — на різних посадах в райвиконкомі, 1930 р. — секретар Ботієвського райкому партії, 1930—1933 рр. — навчання і робота в болгарській секції Московського комуністичного університету національних меншостей Заходу, 1933—1937 рр. —секретар Коларівського райкому партії. 11 липня 1937 року виключений з партії як "ворог народу", засуджений до вищої міри покарання (розстріляний 17 вересня 1937 року). Реабілітований в 1956 році.

В 60-ті роки XIX ст. місцем переселення македонських болгар з Бесарабії, де вони проживали після втечі з-під турецького ярма, стало Приазов'я. Тут у с. Романівка (з 1926 р. — Коларівка) в багатодітній сім'ї селянина Цвяткова Василя в 1905 р. народився син Степан.

Ріс допитливим хлопцем, учився в сільській школі неабияк, бо вже в неповні вісімнадцять років працював секретарем сільради, згодом — головою комітету незаможних селян, а з грудня 1925 р. він — секретар райкому комсомолу. Як згадують його сучасники, "це був справжній оратор-самородок... енергійний організатор молоді.". З його приходом комсомольська організація району значно пожвавила роботу, налагодила зв'язок з осередками, приділяла повсякденну увагу піонерам, запровадила таку цікаву форму роботи як конкурси на кращого гармоніста, танцюриста, а також господаря. Сам секретар райкому комсомолу захоплювався спортом і прагнув залучити до нього сільську молодь. Навчався в болгарській групі стаціонарної школи, мріяв про вступ до вузу.

В 1927—1929 рр. Степан Васильович Цвятков працює в Ботієвському райвиконкомі. Як активного, сумлінного працівника в 1929 р. його рекомендують на голову райвиконкому, але засумнівалися: молодий ще, краще надати йому можливість вчитися. Та з навчанням вийшла затримка. 28 липня 1929 року його обирають завідуючим відділом, а пізніше — секретарем Ботієвського райкому партії. У вересні 1930 року цей район був приєднаний до Коларівського.

В цьому ж таки році здійснилася мрія: Цвятков став слухачем болгарської секції Московського комуністичного університету національних меншостей Заходу. В стінах цього вузу на той час ще витав дух національного самоусвідомлення, нагромаджувався досвід міжнаціонального співробітництва. Успішно закінчивши вуз в 1932 році, рік працює в цьому ж навчальному закладі секретарем.

Але події, що відбувались на Україні в 1932—1933 рр., не були йому байдужими, він залишає Москву і повертається до рідного краю. В квітні 1933 року Степан Васильович Цвятков очолює Коларівський райком партії. З притаманною йому енергією, молодим запалом береться за роботу.

Постало питання: з чого починати? Як наслідок пошуків і роздумів на адресу ЦК КП(б)У і ЦК нацменшин при ВУЦВКу та Дніпропетровського (до січня 1939 року Коларівський район входив до складу Дніпропетровської області) обкому КП(б)У надсилає доповідну записку "Про заходи на зміцнення району". В ній, зокрема, йшла мова, що в зв'язку з приєднанням Ботієвського району Коларівський район об'єднує 30 сільрад з населенням 48500 чоловік, з них 35046 болгар. На території району виявлені поклади залізної руди ("Корсак-могила"), які до першої світової війни розроблялися бельгійським товариством, на узбережжі Азовського моря виявлено газ, мінеральні води. Вносить пропозиції про ви-

користання цих природних багатств: побудувати *газову* електростанцію для потреб колгоспів та населення, завод по розливу та газуванню мінеральної води (до речі, нині з підземних джерел на території с. Бабанівка розливається щороку до 4 млн. умовних пляшок мінеральної води), та інше

Подальший розвиток сільськогосподарського виробництва він, Цвятков, вбачав у всебічному підвищенні його продуктивності, розширенні галузей. Вже восени 1933 року намічено закласти виноградники, збільшити площі під городні культури.

Велику увагу приділяє вихованню молоді. Щоб забезпечити навчання рідною мовою, він пропонує скликати з усіх районів України вчителів-болгар, які працюють не за спеціальністю, і укомплектувати кваліфікованими національними кадрами школи, а також Преславський педагогічний технікум, який готував вчителів для всіх болгарських районів України. Порушує питання про будівництво в районі шести шкіл-десятирічок та чотирьох трудових шкіл. Просить виділити для Преславського агротехнікуму найновіші марки трактора, комбайна, автомобіля.

Не залишилася поза увагою і культурно-освітня робота. "Необхідно негайно, — пише він, — побудувати в райцентрі кінотеатр..., довести книжковий фонд бібліотек району хоча 6 до 70—75 тисяч."

Побудувати нову лікарню, вести роботи по забезпеченню населення питною водою, встановити радіопередавальну станцію, а по селах — радіоприймачі, телефонізувати хоча б сільради — такі питання планує Степан Васильович розв'язувати в першу чергу...[3]

Хоча взимку 1932—1933 рр. коларівці залишилися без зерна і посівного матеріалу, але як національному району держава надала значну допомогу, що дало змогу уникнути страшних наслідків голодомору Восени 1933 року прийшли перші успіхи: на місяць раніше виконати план хлібозаготівель — 20000 тонн добірного зерна здали державі.[4] Зростає сільськогосподарське виробництво і в наступні роки. Якщо середня урожайність зернових культур в 1934 р. становила 3, 7 ц, то в 1935 р. —9,8 ц, в 1936 р. — 10,3 ц. Почали вирощувати кунжут, гірчицю, льон. В 1936 році здали державі бавовнисирцю 16123 центнери, Займалися шовківництвом. Гордістю району стали художні промисли. Гаптовані жіночі та чоловічі сорочки, скатертини почали продавати навіть за кордон.-

Почалося спорудження першої в районі електростанції. А на будівництво в Коларівці Будинку культури залучаються до трудової участі колгоспи, влаштовуються суботники. пожертвування. 1 травня 1934 р. відбулася урочиста закладка культурного центру[0], а у вересневі дні 1935 року триповерховий Палац культури приймав перших гостей.

Велика турбота С. В. Двяткова — національні кадри. Тільки до вищої сільськогосподарської школи на болгарське відділення були направлені Дженков, Дмитров, Штенгов, Топалов, Черкез, Кіров, Піперксв, Бочеров га інші. Навчалися коларівці в Ленінградськії' фінансовій академії, на різних курсах і в гуртках. Вчителі підвищували кваліфікацію в болгарському секторі Одеського педінституту.[7]

В 1935 ропі район готувався до свого 10-річчя. Надто помпезно відзначалася ця дата! В серпні на прийом до М. І. Калініна їде делегація коларівців на чолі з С. В. Цвятковим. готується кінонарис "Великий ювілей" про господарські і культурні успіхи. Фільм планується продемонструвати 4 вересня на засіданні ВУЦВКу. На свято запрошувалося 60 гостей, в тому числі і делегат VII конгресу Комінтерну Василь Коларов, чиє ім'я носив район[8].

Сотні гостей з Москви, Києва, Харкова, Дніпропетровська, Запоріжжя, з сусідніх німецького Молочакського та єврейського Сталіндорфського районів, з навколишніх сіл прибули до Коларівки. 10 вересня, відкриваючи мітинг, секретар Дніпропетровського обкому КП(б)У М. М. Хатаєвич відзначив величезні досягнення району за час його існування. Гість з Болгарії Василь Коларов щиро привітав своїх співвітчизників зі святом, побажав їм успіхів і мирного щасливого життя. Після мітингу відбулися масові гуляння, катання на літаках. Свято закінчилося олімпіадою і спартакіадою, а ввечері на урочистому засіданні вшановували тих, хто мав причетність до успіхів району. Були і традиційні нагороди: за створення фільму до 10-річчя району режисер Федоровський одержав рушницю, а його колеги-гаптовані болгарські сорочки, трупу артистів Одеського болгарського театру нагородили червоним прапором (тоді це була чи не найпрестижніша відзнака), для відмінників навчання середніх шкіл встановлено премії. Уряд України виділив району трактори (50 ХТЗ і 30 "Універсалів"), 45 плугів.

Степан Васильович наполегливо втілював у життя свою заповітну мрію про створення необхідних умов для всебічного розвитку болгарського району. Неодноразові доповідні до вищих органів влади увінчалися тим, що Президія Ради національностей ЦВК СРСР у зв'язку з 10-річчям Коларівського району вирішила:

Г Підтримати клопотання про організацію аспірантських болгарських груп при вищих закладах України:

2. Розширити видавничу роботу болгарською мовою;

3. Організувати районний садогородній технікум;

4. Виділити кошти на спорудження в районі Будинку Рад і Будинку спеціаліста:

5. Прискорити розв'язання питання про створення на базі мінеральних вод с. Ботієво курорту.[9]

Наступного року з ініціативи С. В. Цвяткова відбулася нова хвилююча подія: саме в його рідному селі 21 червня 1936 року стартував всесоюзний спортивний велопробіг "Коларівка-Хабаровськ" довжиною 9764 км, який восени успішно завершився. За командну першість коларівці С. Г. Бойко і Ф. І. Бойко, Ф. І. Чернев, М. С. Попов були нагороджені орденом "Знак Пошани". А комітет у справах фізкультури і спорту при Раднаркомі СРСР виділив 10000 крб. на будівництво районного колгоспного стадіону. Бюро Коларівського райкому КП(б)У вирішило широко популяризувати велопробіг і розвиток велоспорту, рекомендувати болгарській секції Спілки письменників весь матеріал велопробігу художньо оформити і видати окремою книгою; на місці старту велопробігу встановити пам'ятний знак...[10]

Гортаєш сторінки документів і перед тобою постає віддана справі щедрої душі людина. Його сучасники згадують, що при поїздках по селах Степан Васильович обов'язково відвідував сім'ї колгоспників вдома, цікавився, як живуть, що їх турбує, в чому потребують допомоги. Він постійно дбав про вчительські і викладацькі кадри., про розвиток національної культури. Хоча в районі виходила районна газета болгарською мовою, 2 лолітвідділівські газети, він добивається того, що в 1936 роді виходить дитяча газета "Коларівський піонер" болгарською мовою.[11] Коли в м. Бердянську відкрилася міжрайонна сільськогосподарська виставка, він особисто наполягав, щоб там були широко представлені національні художні промисли.

Степан Васильович Цвятков був відвертим, з того чи іншого питання мав завжди особисту думку. На звітно-виборних зборах Коларівської районної партійної організації 26 квітня 1937 року на виступ інструктора обкому партії він заявив: хіба це достойно інструктора обкому партії говорити, що "в Коларівському районі всі білі..." Коли інструктор звинуватив Цвяткова "в тенденції оболгарювати всі керівні ділянки», він не побоявся відповісти: так можугь говорити тільки ті люди, які абсолютно не розбираються в національній політиці.. ."[12]

Як відомо, з середини 30-х років в країні прокотився вал гучних політичних процесів. Всі провали і невдачі економічних стрибків списувалися на діяльність "ворогів народу", "шпигунів" "шкідників", різних "антирадянських блоків", "центрів", "організацій" Прагнення до національного розвитку видавалося за прояви буржуазного націоналізму. Не обминуло це і Коларівський район. В 1936 році розглядається питання про контрреволюційну діяльність націоналістичних і троцькістських елементів в Преславському педтехнікумі, про троцькістські вагання Цвяткова в період його роботи в Ботієвському райкомі партії.[13] В квітні 1937 року це питання розглядають районні партійні збори. Після виступів багатьох учасників збори вирішили, що за період роботи тов. Цвяткова секретарем ніяких ухилів і вагань від лінії партії у нього не було. Про це відмічалося і в характеристиці: "Тов. Цвятков зі своєю роботою справляється, користується у райпарторганізації авторитетом, грамотний, ідеологічно витриманий і стійкий, ухилів від лінії партії не має..., є членом Дніпропетровського облвиконкому і кандидатом в члени Дніпропетровського обкому КП(б)У."[14]

Та чорні хмари вже нависли над ним. Один за одним обвинувачуються як "вороги народу" його товариші: Нетков С. С, Ребристий Д. М., Георгіев Н. Я., Мунтянов С. І, Крикер І. І. та інші...

7 липня 1937 року мав розпочати роботу пленум обкому партій на який запрошені і секретарі райкомів. Напередодні Степан Васильович ретельно готує питання, які необхідно вирішити в області: добитися дозволу на впровадження в районі рекомендацій газет і журналів на удосконалення сільськогосподарського виробництва, щодо учнів колишньою Преславського педтехнікуму: адже, коли реорганізували його в школу-десятирічку, обіцяли учням 9—10 класів зберегти стипендію, але з січня вона не виплачується. Хвилює його оздоровлення дітей. Так, путівки коштують дорого — 150 крб., тож вирішив просити у облвиконкомі дозволу, щоб колгоспи виплачували 90% їх вартості.[15] Та хіба тільки ці питання?

Щось не радує цього разу поїздка до обласного центру Пошкодував, що так мало часу бував із сім'єю, з дорогим серцю сином та маленькою донькою, названою на честь матері Галинкою...

Арештували Степана Васильовича Цвяткова ще до початку роботи пленуму. При арешті у нього вилучили листи, статистичні зведення, вирізки з газет і журналів, партійний і військовий квитки, перепустку, ключі, олівці, приладдя для гоління, портфель. А вдома, в Коларівці, вчинили обшук, який нічого не дав. Забрали зброю (маузер і мисливську рушницю, якові був нагороджений на «тесть .10-річчя

району), книги заборонених авторів (таких набралося 21), фотокартки, листи.[16] Його звинуватили в тому ідо він с активним учасником контрреволюційної терористичної організації "правих" та інше. Розумів безглуздя обвинувачення. Адже ні в яких організаціях участі не брав. Але тут же пригадувались і засідання бюро, і районні збори, де він сам, не маючи доказів, сліпо вірячи органам безпеки, голосував за виключення з партії директора педтехнікуму Нейковського А. П. тільки за те, що той дав позитивну характеристику педагогові, якого звинувачували в троцькізмі, схвалив резолюцію про наявність націоналістичного ухилу в Преславській партійній організації...

11 липня 1937 року бюро Коларівського райкому партії прийняло рішення "'виключити з партії і вивести зі складу бюро і пленуму РПК Цвяткова, ворога народу, зрадника партії і робітничого класу".[17]

С В. Цвяткова тримали в тюрмі управління НКВС по Дніпропетровській області. В пред'явленому обвинуваченні зазначалося, що в 1934 році був завербований в антирадянську терористичну організацію «правих», завданням якої була боротьба з керівним складом партії і держави, реставрація капіталізму Крім того, йому приписували, що він був членом болгарської націоналістичної організації, завербував в організацію "правих"" 3-х чоловік, виконуючи завдання свого керівництва, зірвав план хлібозаготівель 1934 року, засіяв букерним способом, незважаючи на вказівки про шкідливість такої сівби, довів район до зменшення урожаю зернових і технічних культур. А тому підлягає суду воєнної колегії Верховного суду СРСР із застосуванням закону від 1 грудня 1934 року (підсудний не мав права на захист і апеляцію, навіть на спробу самооправдания). Вирок був остаточний і оскарженню не підлягав і, як правило, вів до смертної кари...[1]"

15 вересня 1937 року відбулося підготовче, 16 вересня закрите засідання виїзної колегії Верховного суду СРСР, яке, розглянувши справу Степана Васильовича Цвяткова, зробило висновок: "...винним себе визнає повністю, всі показання підтверджує..."'[9]

"Винним себе визнає повністю..." Яким чином треба було вплинути, щоб примусити людину так обмовити себе, перекресливши все те, що було змістом всього життя. Чи не так, про що пише в своїх мемуарах М. С. Хрущов? Коли він поцікавився у слідчого, як вдалося одержати "зізнання" у В, Я. Чубаря, той відповів: «дали директиву бити, ось я і бив, поки не зізнався"? Ті з небагатьох, кому вдалося вижити і вийти з ГУЛАГу, свідчать, що обвинувачувані, не витримавши виснажливих багатогодинних допитів та фізичних і психологічних тортур, обмовляли себе і товаришів... "Зірвав план хлібозаготівель 1934 р., ...довів район до зменшення урожаю зернових і технічних культур". Так говориться в обвинувальному висновку. Жодного доказу жодного документального підтвердження цьому і тому ми звернулись до документів тих років.

З 1934 року Коларівський район був охоплений великою посухою. Бюро райкому партії 23 листопада 1934 року розглядає питання про надання пільг колгоспам і колгоспникам, які постраждали від недороду. В характеристиці бригадира городньої бригади Мільчевської Ф. Ф., затвердженій у вересні 1935 року; відмічається: "В 1934 році, не дивлячись на велику посуху; виростила високий урожай городніх культур"[20]. Документи по чистці партії свідчать, що в зв'язку з посухою план заготівель на 15 серпня 1934 року район виконав на 57, 9%. 1935 року господарські досягнення району широко відзначила республіканська преса. Зокрема газета "Комуніст" у кореспонденції про Коларівський район писала: "колгоспи зібрали цього року великий урожай хлібів"[21],

4 вересня 1935 р. сесія ВУЦВКу; заслухавши доповідь Коларівського райвиконкому; відзначила величезні досягнення колгоспів у розвитку сільського господарства. На засіданні бюро Коларівського райкому 25 жовтня 1936 року відзначалося: "Не дивлячись на важкі кліматичні умови, урожай нього рою/ значно вищий 1935 р. Так урожай зернових в 1935 р. становив 8,2 ц з га, в 1936 р. 9,1 ц валовий збір відповідно 445711 ц і 488163 ц". В інформаційних звітах райкому за січень-лютий 1937 р. відмічається, що район від сільського господарства одержав прибуток в 1934 р. 2977780 крб., а в 1935 р. 9015000, в 1936 р. 21247044 крб. В квітні 1937 р. на звітно-виборних зборах відмічали: "зрівнювати район з тим, що було до секретарства Цвяткова і сучасним станом неможливо. Ми бачимо ту велику роботу яку виконало бюро райкому". Як кажуть, факти уперта річ[22].

Та ці факти енкаведистів не цікавили. Вони проігнорували елементарні кримінально-процесуалькі норми. Єдиний доказ вини - — це "чистосердечні зізнання". А такі у Степана Васильовича були вирвані тортурами.

Хоча підсудний в своєму останньому слові просив "дарувати йому життя". Військова колегія Верховного суду присудила його до найвищої міри покарання — розстрілу. Вирок виконано у м. Дніпропетровську 17 вересня 1937 р. Так трагічно на 32-му році у розквіті творчих сил обірвалося життя Степана Васильовича Цвяткова.

Понівечена була і доля всіх членів сім'ї, на яких стояло тавро "вороги народу". Даремно чекала дружина, яка переїхала після арешту чоловіка в м. Бердянськ, якоїсь звістки від чоловіка. 7 жовтня 1937 р. Галину Осипівну Цвяткову з дітьми заарештували і присудили їй 8 років виправних робіт. Абсолютно все майно конфіскували. Як свідчив в 1957 р. брат Степана Васильовича, відбувала вона покарання в м. Акмолінську, звідки повернулася в 1947 р.

Та на цьому справа С. В. Цвяткова не закінчилася. В 1938 р. нова хвиля репресій охопила національний болгарський район: було арештовано 292 його жителя., яких звинувачували в участі в контрреволюційній шпигунсько-терористичній організації, яку нібито очолювали колишній перший секретар Коларівського райкому партії Цвятков та другий секретар Філанов. 14 жовта 1938 р. Особлива "трійка" Дніпропетровського облуправління НКВС ухвалила розстріляти 237 коларівців. Вирок було виконано 1 листопада 1938 р.[23]

Після 60-річного забуття в с. Коларівці, де до цього часу сумують за безвинно загиблими земляками, 25 червня 1999 року в урочистій обстановці відкрито пам'ятник — перший в нашій державі — "Болгарам України — жертвам репресій". На мітингу серед численних гостей була і дочка Степана Васильовича Цвяткова, вчителька з м. Бердянська Галина Кузьменко,[24]

30 серпня 19

кова, знайшла, що звинувачення проти нього в результаті додаткового розслідування не підтвердилися, вони побудовані на неперевірених. сфабрикованих матеріалах, а тому вирок від і 6 серпня 1937 року скасовується і справа припиняється за відсутністю складу злочину.-[4]

Завершуючи розповідь про Степана Васильовича Цвяткова, варто підкреслити, що ми зробили спробу, спираючись на архівні матеріали, висвітлити деякі сторінки біографії яскравої талановитої людини, що вийшла з глибин народних мас, яка багато зробила для відродження рідного краю. Його ім'я, замовчуване десятиліттями, нарешті повертається до нас.

Примітки

1. Державний архів Запорізької області (ДАЗО), П — 242. — Оп.І. — Спр. 37. — Арк. 122, 125.
2. ДАЗО, П - 267. — Оп. 1. — Спр. 57. — Арк. 4.
3. Там само. — Спр. 29. — Арк. 19— 28.
4. Там само. — Спр. 8.— Арк. 2.
5. Там само. — Спр. 9. — Арк. 115.
6. Там само. — Спр. 30. — Арк. 55, 74.
7. Там само. — Спр. 28. — Арк. 76. — Спр. 38. — Арк. 21, 37, 38. — Спр. 49. — Арк. 53. — Спр. 61. — Арк. 34.
8. Там само. — Спр. 38. — Арк. 17. — Спр. 39. — Арк. 40, 44, 66. ДАЗО, П 3405. - Оп. І. — Спр. 45. — Арк. 152,204.
9. Газета "Комуніст" — 1935. — 10 і 11 вересня
10. ДАЗО, П — 267. — Спр. 49. — Арк. 8, 51.
11. Там само. — Спр. 49. — Арк. 8, 5 і.
12. Там само. — Спр. 10. - Арк. 45.
13. Там само. — Оп. 2. — Спр. 15.— Арк. 11.
14. Там само. — Оп. 1. — Спр. 57.— Арк. 4.
15. Там само. — Спр. 47. — Арк. 3. — Спр. 55. — Арк. 44.
16. Архів управління СБУ в Запорізькій області. — Спр. № 3862.
17. ДАЗО, П — 267. — Оп. 1. — Спр. 59. — Арк. 12.
18. Архів управління СБУ в Запорізькій області. — Спр. № 3862.
19. Там само.
20. ДАЗО, П - 267. — Оп. 1. — Спр. 39. — Арк. 44.
21. Газета "Комуніст". — 1935. — 10 вересня.
22. ДАЗО, П — 267. — Оп {. — Спр. 9. - Арк. 115. — Спр. 10. — Арк. 13, 29, 56.
23. ДАЗО, Р — 5747. — Оп, 3. — Спр. 443. — Арк. 210.
24. Газета "Приморская степь". — 1999. — 30 червня.
25. Архів управління СБУ в Запорізькій області. — Спр. № 3862.

І. Я. НАУМЕНКО

СИН КЛАСИКА ЛІТЕРАТУРИ — ЖЕРТВА СТАЛІНІЗМУ

КОЦЮБИНСЬКИЙ РОМАН МИХАЙЛОВИЧ

Коцюбинський Роман Михайлович народився 3 вересня 1901 року в Чернігові в родині М. М. Коцюбинського, вчився в гімназії, в Комуністичному університеті ім. Свердлова (Москва), в аспірантурі ВУАМЛІНу (Харків), служив у лавах Червоного козацтва, працював інструктором окрнаросвіти в Одесі, директором Наукової бібліотеки ВУАМЛІНу, згодом Книжкової палати в Харкові, директором музею ім. М. М. Коцюбинського у Вінниці, директором школи ФЗН м. Молочанська (Запорізька область).

Арештований 12 грудня 1936 року Молочанським райвідділом НКВС, утримувався в тюрмах НКВС Києва, Вінниці, Одеси. Обвинувачений за ст.ст. 54-8 і 54-11 Кримінального кодексу УРСР. За вироком виїзної сесії Військової колегії Верховного суду СРСР від 26 вересня 1937 року розстріляний 27 вересня 1937 року в Одесі.

Коцюбинський Р. М. реабілітований Військовою колегією Верховного суду СРСР 25 січня 1956 року за відсутністю складу злочину.

У величезному мартиролозі жертв тоталітарного режиму серед десятків тисяч імен жителів Запорізької області зустрічаємо ім'я Романа Михайловича Коцюбинського — наймолодшого сина видатного українського письменника Михайла Коцюбинського. Як він опинився на запорізькій землі і потрапив до страхітливого списку?

Роман був четвертою дитиною в родині Михайла і Віри Коцюбинських. Народився він 3 вересня 1901 року. З родинного листування сім'ї Коцюбинських можна дізнатися, що з дитинства слабий здоров'ям Рома був улюбленцем і старших дітей і батьків. В листі від 12 березня 1905 року М. М. Коцюбинський повідомляв своєму братові Хомі: "Від Різдва діти перенесли і дифтерит, і кір, і круп, а тепер Рома слабий на плеврит". З Італії письменник запитує дружину: "Як там Ромочка? Чи здоров, як Юрко, Оксанка і Ірочка мої кохані?" (лист від 10 червня 1905 року).[1]

Поетично і музично обдарований хлопчик вражав своїми здібностями і рідних і вчителів: до школи він навчився читати і писати, грати на музичних інструментах, з недитячою серйозністю поставився до сімейного доручення завідувати великою бібліотекою батька і порадував його, вже тяжко хворого, тим, що в свої дев'ять років блискуче склав екзамени для вступу в гімназію, де вчився його старший брат Юрій.

Тяжкою втратою дванадцятирічного гімназиста стала смерть його батька — відомого письменника-демократа Михайла Михайловича Коцюбинського, чиї твори були перекладені на російську та ряд західноєвропейських мов і схвально сприйняті як на Україні, так і в ряді країн. Тривала хвороба, що спричинилася до смерті письменника, погіршила і без того невеликі статки родини Коцюбинських. Родина не могла своїм коштом спорудити на цвинтарі пам'ятник батькові, а громадськість, не кажучи вже про можновладців, не поспішала вшанувати пам'ять видатного письменника. Чотирнадцятирічний гімназист одважується написати листа О. М. Горькому, про якого так багато і тепло розповідав батько. В листі Роман не по-дитячому гірко скаржиться, що й через два роки по смерті батька немає пам'ятника йому як людині, котра дорога не тільки сім'ї, а й усьому народові, якому він чесно прислужився такими творами як "Фата моргана", "Дорогою ціною", "Тіні забутих предків" та іншими, які відомі не лише в Україні.

Втративши батька, Роман ще більше тягнеться до свого старшого брата Юрія, який уже у вісімнадцятирічному віці став членом РСДРП.[2] Вихор революційних подій втягнув і Романа. Відомий

15 Зам.. №3374

випадок, коли сімнадцятирічний гімназист виконав доручення підпільників-революціонерів, які підготували втечу з в'язниці Риви Гордон, засудженої до страти через повішення. Активним помічником брата став він і в 1919 році, коли Юрій очолював нові органи в Чернігові. І, певно, за рекомендацією Юрія в тому ж році Романа приймають в партію.

В подальшому їхні шляхи розходяться, хоча зв'язки між братами підтримуються, як і з Юрієвим товаришем Віталієм Примаковим, що одружився з сестрою Оксаною Коцюбинською. Роман їде до Москви, де слухає лекції в Комуністичному університеті, т. з. свердловському, і в тому ж 1920 році працює як член Московського залізничного комітету комсомолу на Київсько-Воронезькій дільниці залізниці. Виснажлива робота, напівголодне існування підірвали і без того слабке здоров'я Романа, і він повертається до Чернігова під опіку матері. Завдяки її турботам він одужав і при підтримці Віталія Примакова у 1922 році став військкомом корпусного господарства Першого кінного корпусу Червоного козацтва.

На військовій службі у Червоному козацтві Роман активно веде громадсько-політичну роботу, в 1923 році його обирають секретарем партосередку корпусного господарства, відповідальним секретарем з шефської роботи на селі і членом центральної шефської комісії, створеної при ЦК КП(б)У.

Після закінчення військової служби в 1925 році Романа направляють на роботу до Одеси, що було до речі: його давня хвороба потребувала лікування біля моря. Невідомо, де і як лікувався він, але документально засвідчено, що Роман, працюючи інструктором політосвіти при окружному відділі народної освіти, який тоді очолював Федір Самутін, активно включився в роботу по відродженню української культури в цьому приморському місті та окрузі з багатонаціональним складом.

Бажаючи поглибити свої знання з історії України, Роман Коцюбинський переїздить до Харкова, де вступає до аспірантури при ВУАМЛІНі (Всеукраїнській асоціації марксистсько-ленінських інститутів).[3] Харківський період (з 1929 по 1934 рік) був для молодого науковця насичений багатьма подіями. Поринувши в роботу для підготовки дисертації з історії України і національного питання, він, як і раніше в Одесі, продовжує активну громадсько-політичну діяльність, його обирають членом бюро партосередку президії ВУАМЛІНу.[4] На той час він уже працював директором наукової бібліотеки цього закладу, а згодом директором Книжкової палати України.

В Харкові Роман одружується з молодою жінкою Оленою Писаревською — вдовою одного з перших радянських дипломатів, убитого в Прибалтиці (від нього у неї малолітній син Ерлен). Доля цієї жінки схвилювала Романа своєю трагедійністю. Олена народилася в тюрмі, куди її матір Софію Писаревську вагітною ув'язнили разом з чоловіком в 1907 році, а після суду над подружжям Євгена і Софію Писаревських відправили на заслання до глухого сибірського міста, де і застала їх Лютнева революція 1917 року. Під час громадянської війни білогвардійці жорстоко розправилися з подружжям Писаревських: на очах Євгена закололи багнетами Софію, а його самого четвертували шаблями нібито за те, що він брав участь у розстрілі царської сім'ї Романових, хоча, як свідчать документи, в цій акції винні інші більшовики. Олену на виховання, як і її маленького брата Євгена, взяло товариство політкаторжан.

З Харкова в 1934 році Роман і Олена разом з дітьми Ерленом і Юлієм, якому лише кілька місяців, переїжджають до тихої Вінниці. Важко сказати, що спричинилося до цього. Можливо, погіршення стану здоров'я Романа, якому не вдалося влаштуватися на дипломатичну роботу і одночасне лікування за кордоном, хоча цьому намагалися посприяти його брат Юрій з дружиною Ольгою Бош. Можливо, цьому сприяв і Федір Самутін, який на той час очолював культпропвідділ Вінницького обкому і був членом бюро обкому партії. Безперечно одне: робота директором будинку-музею свого батька у Вінниці стала для нього спочинком від тривожних харківських подій 1933 року — страхітливого голодомору; самогубства, а скоріше убивства Миколи Хвильового,[5] а невдовзі і Миколи Скрипника, які не могли миритися із жорстокою диктатурою Сталіна. А тут, у рідному батьківському домі-музеї, Роман був оточений турботами дружини і товаришів-однодумців. Він гаряче береться за роботу в музеї, змінивши на цій посаді К. Коцюбинську (був наказ наркомосу Д. Затонського). Давши лад у музеї та садибі, Роман Коцюбинський підготувався до ювілею свого видатного батька. Саме тоді з нагоди 70-річчя класика української літератури приїхали письменники Іван Микитенко, Іван Ле, Яків Савченко і Павло Тичина. Він ще семінаристом відвідував знамениті "чернігівські суботи" у Михайла Михайловича Коцюбинського і пам'ятав його молодшого сина Рому, який тепер уже сам тато Юлика. Де ж як

не тут, у вінницькому будинку Коцюбинських, створити літературно-мистецьку вітальню на продовження "чернігівських субот"?!

Та це побажання українських письменників так і залишилося нереалізованим: восени того ж року Романа Коцюбинського звільняють з посади директора. За які провини? Їх за собою не відчував тридцятитрьохрічний Роман, для якого саме в цьому віці почалося сходження на його червону Голгофу. Пильне партійне око угледіло в його діяльності "контрреволюційний націоналізм". 20 серпня 1934 року в обласній газеті "Більшовицька правда" була вміщена стаття Романа Коцюбинського і Павла Петренка[8], в якій, на думку надто пильних більшовиків, автори "прикрываясь партийностью слегка для отвода глаз читателя цепляют старое националистическое руководство и отводят солидное место в статье пропаганде контрреволюционного национализма..."[9]

Роман їде в ЦК КП(б)У добиватися правди, йде в наркомат освіти дізнатися, за що його зняли І де йому працювати, адже на руках сім'я, де двоє малолітніх дітей. Ніхто йому не скаже правди, хоча з вуст Затонського почує, що він, як і брат його, "замазаний" в націоналізмі. Романа для працевлаштування направляють до Дніпропетровська на посаду заступника завідуючого відділом соціального забезпечення.[10]

На цій посаді Роман пробув недовго, очевидно, й не приступивши до виконання своїх обов'язків піклуватися про інвалідів, бо сам від нервових стресів важко захворів, а з наданого помешкання запропонували виселитися. Він звертається до Дніпропетровського обкому КП(б)У з проханням послати його в один з південних районів області на будь-яку посаду, аби була можливість працювати і хоч на якийсь час з'їздити до Азовського моря, що славиться цілющими властивостями для лікування його захворювання. Саме тоді в області йшло формування національних районів. В один з таких німецьких, Ротфронтівський, і направляють Романа з рекомендацією обрати його заступником голови райвиконкому

В середині лютого 1935 року Коцюбинський їде в новостворений Ротфронтівський район з центром у с. Вальдгейм (нині Чернігівка), бере участь у роботі районного з'їзду, але серед обраних до складу виконкому його прізвище не назвали: з обкому надійшла вказівка телефоном секретареві райкому: "Коцюбинського не обирати!" Причини такої різкої зміни він не знав. А вона була пов'язана з його старшим братом і т. з. "Контрреволюційною троцькістською організацією на Україні". Саме в січні 1935 року Юрія Коцюбинського за рішенням ЦК ВКП(б) було заслано до Алма-Ати, а 27 лютого його як "керівника всеукраїнського троцькістського центру" заарештовано.[11]

Цього Роман не знав. Повернувшись до Дніпропетровська, захворів. І тільки завдяки клопотанням дружини, яка отримала направлення на роботу плановиком-економістом на обозний завод у Молочанському районі з переважно німецьким населенням, Роман теж одержує відрядження в цей район. Він погоджується працювати на заводі рядовим токарем і на початку березня 1935 року сім'я Коцюбинських переїхала до Молочанська.[12] Невдовзі токаря з вищою освітою призначають директором створюваної при заводі ім. Лепсе школи фабрично-заводського навчання (ФЗН). Роман і Олена активно включаються в громадсько-політичну роботу: її обирають членом парткому, а Романові доручають шефство над комсомольською організацією.[13]

Подружжя Коцюбинських, перебуваючи в 1936 р., у Молочанську, веде значну культурно-освітню роботу і в робітничому колективі заводу, і серед міського населення. Вони налагоджують діяльність осередку МОДР, виступають з лекціями, домагаються, щоб керівництво заводу не допускало безгосподарності тощо. А партійні органи та їх слуги — енкаведисти пильно стежать за кожним кроком і словом цієї сім'ї, що має тісні родинні зв'язки з Юрієм Коцюбинським і Віталієм Примаковим. Як відомо, з 17 травня 1935 року за постановою Особливої наради при НКВС СРСР Юрій Коцюбинський відбуває заслання у селі Картасок (Західний Сибір), а через рік його ув'язнюють у виправно-трудовий табір на п'ять років. У серпні 1936 року був заарештований заступник командуючого військами Ленінградського військового округу Віталій Примаков у справі т. з. "Антирадянської троцькістської військової організації в Червоній Армії".[14]

З більшовицької преси ("Правда", "Комуніст" та інших газет), із закритих листів ЦК, які зачитуються на партійних зборах, Роман дізнається, в чому обвинувачується його старший брат і чоловік сестри, намагається захистити брата і удвох з Оленою пишуть листа до ЦК КП(б)У.

Репресивна машина радянського тоталітарного режиму діяла чітко, а її частини майже синхронно. У жовтні 1936 року в Сибіру співробітник НКВС заарештовує Юрія Коцюбинського і достав-

ляє його для продовження слідства спочатку до Москви, а потім до Києва: йому пред'являється чергове обвинувачення в тому, що він здійснює керівництво контрреволюційною троцькістсько-терористичною організацією в Україні. А через два неповних місяці, 12 грудня 1936 року, співробітник Молочанського райвідділу НКВС Кноблох заарештовує Романа Коцюбинського на підставі постанови військового прокурора Київського військового округу Субоцького від 10 грудня.[15]

Співробітники Молочанського райвідділу НКВС майже одночасно провели обшук у будинку № 23 по вул. Шевченка, де мешкали Коцюбинські, і на робочому місці Романа. Серед вилучених речей зазначені партквиток, паспорт, револьвер системи "наган", 14 патронів до нього, різне листування і різні книги.[16] Через чотири дні заарештованого доставили в Київ, тримали в тюрмі, а 22 грудня проводять перший (офіційно зареєстрований) допит. Ось його перші сторінки (цит. мовою оригіналу):

Вопрос: Следствием установлено, что вы, до дня вашего ареста, являлись активным участником националистическо-троцкистской организации, подготовлявшей террористические покушения против руководителей партии и правительства на Украине. Вы признаете себя виновным в этом?

Ответ: Нет, я не признаю виновным в этом.

Вопрос: Известно, что ряд ваших близких родственников являются активными участниками контрреволюционного заговора, подготовлявшими убийство т. Сталина. Изложите следствию, что вам известно по этому вопросу?

Ответ: Мне известно из прессы и информаций на районных партийных собраниях, что мой брат Юрий Коцюбинский является одним из руководителей националистическо-троцкистской организации, организовавшей террор на Украине. Никаких иных данных, кроме указанных о нем, а равно и других родственников не имею.

Вопрос: Известно, что муж вашей умершей сестры Примаков также является террористом. Что вам об этом известно?

Ответ: О том, что Примаков также является террористом, я узнал 10 декабря 1936 года из информации секретаря Молочанского РПК на районном активе. Из других источников ни до ни после я ничего не знал.

Вопрос: Следствием установлено, что вы были связаны с рядом активных участников к-р организаций, членом которых состояли и вы, в Одессе, Харькове и Виннице. Назовите следствию этих людей.

Ответ: Ни с одним националистом, троцкистом или террористом я нигде никогда не был связан, кроме связей служебного характера...[17]

Упертість Романа виводить з себе слідчого, який щоразу обвинувачує Коцюбинського у приналежності до контрреволюційної націоналістично-терористичної організації, яка нібито діяла в Одесі, Харкові, Вінниці і навіть у Молочанську — невеликому містечку з переважно німецьким населенням. Слідчий пред'явить вилучений давній лист з Ленінграда від двоюрідного брата дружини Костянтина Писаревського, в якому молодий поет, цитуючи О. Блока, розчарований в діях радянської системи, написав: "...мети у нас нема. Соціалізм? Це надто далеко і нереально..."[18] Але "зв'язати" українську націоналістичну організацію з ленінградською опозицією, розгромленою енкаведистами майже три роки тому, це безглуздя, тим більше, що автор листа покінчив життя самогубством ще в кінці 20-х років. І єдине, в чому зізнається Роман, що він на початку 30-х років, працюючи в Одесі, проводив "українізацію" за вказівкою вищих партійних і радянських органів.

Слідчий допитується: "Зачем же вы проводили в жизнь их националистические контрреволюционные установки?", і Роман дає відповідь: "Потому что я не считал эти установки контрреволюционными или националистическими". Але це зізнання арештованого не дає підстави слідчому писати обвинувальний висновок, і енкаведист домагається, аби підслідний зізнався, що він був активним членом терористичної організації, в яку входили Федір Самутін та ряд інших одеситів і вінничан і яка нібито готувала замах на керівників партії та уряду, а сам Роман Коцюбинський начебто хотів убити Постишева і Косіора (в помсту за старшого брата) і для цієї мети мав зброю — наган з 14-ма набоями.[19]

Упродовж восьми місяців тривали допити Романа. Слідчі міняються (Перцов, Боть, Татарчук, Бондаренко, Давидов), а Роман продовжує не визнавати себе винним, хоча до нього, як і до інших заарештованих (більшість допитів велася у Вінниці) застосовуються тортури. Через два роки один із слідчих розповів про так звану "лабораторію", через яку енкаведисти пропускали арештованих: в присутності групи арештантів одного з них клали на стілець униз головою, два слідчі сідали на арештова-

ного і били ніжкою від поламаного табурета. "С введением этого метода, — власноручно написав О. Татарчук, — число показаний-признаний арестованных значительно выросло..."[20]

Таких методів не витримували навіть фізично здорові і сильні люди. Не витримав і Роман Коцюбинський. На останньому допиті 15 серпня 1937 року, який вели начальник п'ятого відділення, лейтенант держбезпеки Бондаренко і сержант держбезпеки Давидов, Роман Коцюбинський змушений був зізнатися" (цит. протокол допиту):

"Причина моего перехода в ряды активных контрреволюционеров-националистов заключается прежде всего в том, что до 1919 года я жил и воспитывался в буржуазно-националистической семье. Затем эти взгляды и убеждения закрепились в результате моего общения с рядом активных украинских националистов. В силу указанного, я, примерно в 1926—27 гг., уже будучи законченным украинским националистом, стал на путь проведення борьбы с Советской властью".[21]

Що за цими рядками — правда чи обмова самого себе, аби лиш швидше закінчилися муки допитів — навряд чи хто зможе дізнатися. Я вважаю, що Роман і Юрій Коцюбинські, чоловік їхньої сестри Віталій Примаков (останній не визнав себе винним упродовж майже дев'яти місяців)[22] були українськими патріотами з партійними квитками і, що могли, робили для України в тих умовах тоталітарного сталінського режиму. Вони й стали його жертвами.

Обвинувальний висновок по "Уголовному делу № 32208" 30 серпня підписали оперуповноважений, молодший лейтенант держбезпеки Татарчук, начальник 3-го відділу, старший лейтенант держбезпеки Толчинський, а затвердили його заступник начальника управління НКВС по Вінницькій області Морозов і помічник прокурора СРСР Рагінський 5 вересня 1937 року. Останній підписував його 25 вересня — за день до початку судового засідання .[23]

Закрите судове засідання Військової колегії Верховного суду СРСР відбулося в Одесі 26 вересня, куди доставили й Романа Коцюбинського. На запитання головуючого диввійськюриста Орлова, чи визнає підсудний себе винним у пред'явлених йому звинуваченнях, Р. М. Коцюбинський відповів (цит. за протоколом судового засідання) "он виновным себя признает только в том, что в своей практической деятельности проводил националистическую линию. Свои показання на предварительном следствии не подтверждает. Ни в каких а/с организациях не состоял. Никогда террористических намерений не имел". В наданому йому останньому слові він заявив: "Тяжесть имеющихся против меня улик велика. Доказать неосновательность этих улик мне нечем. Прошу вынести справедливое решение по моему делу",[24]

Та це не врятувало Романа. Маховик сталінської репресивної машини був розкручений на повну силу. Старшого брата в родині Коцюбинських Юрія було розстріляно 8 березня 1937 року, Віталія Примакова — 12 червня. Дійшла черга й до Романа. За вироком Військової колегії Верховного суду СРСР його розстріляли 27 вересня 1937-го в Одесі.[25] Місце поховання невідоме.

Так на тридцять сьомому році життя скінчився життєвий шлях наймолодшого сина класика української літератури: 3 вересня Романові виповнилося тільки тридцять шість... Його дружину Олену Писаревську арештували восени 1937-го, вона пробула декілька місяців у Мелітопольській тюрмі, її обвинувачували в контрреволюційних діях, які нібито вона проводила разом з чоловіком і які були спрямовані на повалення влади і знищення комуністів.

Чотири місяці чекала смертного вироку мати двох малолітніх дітей, за цей час посивіла, але трималася мужньо, жодним словом не обмовила ні чоловіка, ні будь-кого із знайомих, як захищала їх ще влітку перед партійними органами.[26] В лютому 1938 року Олену Євгеніївну Писаревську випустили з тюрми. Мужня жінка відмовилася категорично служити таємним агентом НКВС серед ув'язнених., про що зафіксовано в документах допитів, т. з. "Меморандумі". І слідчий змушений був записати: "Знайшовши, що в процесі слідства не добуто даних про її контрреволюційну діяльність, Писаревську Олену Євгенівну, яка утримується під вартою в мелітопольській тюрмі, з-під варти звільнити, справу слідством припинити і здати в архів..."

Майже через двадцять років, під час хрущовської "відлиги" братів Коцюбинських — Юрія та Романа, їхнього зятя Віталія Примакова було реабілітовано. 25 січня 1956 року Військова колегія Верховного суду СРСР в складі полковника юстиції Лихачова, який головував, і членів — полковника юстиції Полякова та підполковника юстиції Башкатова прийшла до висновку, що арешт і засудження Р. М. Коцюбинського проведені необгрунтовано, а зізнання арештованого добуті незаконними методами. Вирок стосовно Коцюбинського Р. М. відмінено і його справу за відсутністю складу злочину припинено.

Драматично склалася доля Романової сім'ї. Після арешту подружжя Коцюбинських і конфіскації майна, Юлія в трирічному віці віддали в дитясла в Молочанську, а Ерлена — в дитячий будинок. Після звільнення з тюрми Олена Писаревська з 1938-го по 1941 рік жила з дітьми у Молочанську, відчувши тяжке тавро сім'ї "ворога народу". З наближенням фронту евакуювалася в Сталінградську область. Шістнадцятирічний Ерлен добровільно пішов в армію. Там загинув. По дитячих будинках виховувався Юлій Коцюбинський і лише в 1955 році син і мати, яка тоді працювала на Щокінському комбінаті, зустрілися. Померла вона уже в 1980 роки, похована на кладовищі в Ясній Поляні. Юлій після довгих поневірянь з тавром сина "'ворога народу" і "націоналіста" понад десять років завідував меморіальним музеєм М. М. Коцюбинського в Чернігові. Умовна могила з надгробком його батька Романа Михайловича на цвинтарі у Чернігові.

В 2001 році Р. М. Коцюбинському виповнилося б 100 років від дня народження, з них він прожив 36 років і 24 дні, загинувши від рук тієї влади, за яку з юнацьких літ боровся...

Примітки

1. Михайло Коцюбинський, Твори, т. 6, К., — 1975. — С. 8, 22.
2. Державний архів Вінницької області (ДАВО), Фонд Р — 4709. — Оп. 1. — Арк. 2.
3. Архів УСБУ в Запорізькій обл. (далі Архів УСБУ). — Спр. П 9480. — Арк. 30.
4. Там само. — Арк. 30.
5. В. Шевченко, Розбита шибка (Спроба дослідження). //"Спокута", № 1,3. — 1999. — С. 78—91.
6. ДАВО, Фонд Р — 4709. — Оп. 1. — Арк. 17.
7. Там само. — Арк. 4.
8. ДАВО, Фонд — 6023. — Оп. 4. — Арк. 74.
9. Архів УСБУ... Спр. П 9480. — Арк. 157.
10. Там само. — Арк. 44.
11. В. Пристайко, О. Пшенніков, Ю. Шаповал, Шлях на Соловки. //"З архівів ВУЧК—ГПУ—НКВД—КГБ", 1—2, — 1998. — С. 138.
12. Архів УСБУ в Запорізькій обл. Спр. П 9480.
13. Державний архів Запорізької обл., фонд 286. — Спр. 113. — Арк. 120.
14. В. Пристайко, О. Пшенніков, Ю. Шаповал. Назв, праця. — С. 144.
15. Архів УСБУ... Спр. П 9480. — Арк. 4—5.
16. Там само. — Арк. 6.
17. Там само. — Арк. 31.
18. Там само. — Арк. 157.
19. Там само. — Арк. 117.
20. Державний архів Служби безпеки України, спр. 47806, ФП-Т. 2, с. 186—187 (Цит. за "З архівів... 1—2 — 1998. —С. 209).
21. Архів УСБУ... Спр. П 9480. — Арк. 138.

Серед тих, хто допитував Р. М. Коцюбинського — молодший лейтенант безпеки БОТЬ Онисим Ілліч, 1897 р. н., член ВКП(б) з 1926. З липня 1937 по червень 1938 р. — виконуючий обов'язки начальника відділення ИИ-го відділу УНКВС по Вінницькій області; молодший лейтенант держбезпеки ТАТАРЧУК Олександр Опанасович, 1905 р. н. член ВКП(б) з 1930 р. З травня 1937 по травень 1938 р. — оперуповноважений III-го відділу УНКВС по Вінницькій обл. (ДАВО, фонд Р—6023, оп. 4, № 15978, арк. 117).

22. "Известия ЦК КПСС", № 4 — 1989.
23. Архів УСБУ в Запорізькій обл. — Спр. П 9480. — Арк. 147—151.

Серед названих — заступник начальника УНКВС по Вінницькій області МОРОЗОВ Гнат Дмитрович (1898—1940). З 20 серпня 1937 р. призначений начальником УНКВС по цій області, з 1 січня 1939 р. — помічник начальника слідчої частини НКВС СРСР. Заарештований у 1939 році, розстріляний 26 липня 1940 р. (Див. ж-л "З архівів ВУЧК—ГПУ—НКВД—КГБ", 1—2—1999, с. 386).

РАГІНСЬКИЙ М. Ю. — помічник прокурора СРСР Вишинського А. Я. За участь у процесі Зінов'єва, Каменева, Пятакова та інших, присуджених до розстрілу, був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора як слідчий "по важнейшим делам" (Див. Арк. Ваксберг. Царица доказательств, Вышинский и его жертвы. — М. — АО "Книга и бизнес". — 1992. — С. 114).

24. Архів УСБУ... — Спр. П 9480. — Арк. 154.

В складі суду, який виніс смертний вирок Р. М Коцюбинському, зазначені такі особи: диввійськюрист Орлов (головуючий), бригвійськюрист Козловський і військюрист І рангу Клімін (члени суду), Батнер (секретар) — військюрист І рангу. Серед інших нагороджених суддів, які виносили смертні вироки "ворогам народу", Орлов і Козловський одержали орден Червоної Зірки. Батнер був секретарем судового засідання на процесі М. І. Бухаріна і теж нагороджений орденом. У березні 1937 року Батнер був секретарем судового засідання Військової колегії Верховного суду СРСР. на якому винесено вирок Ю. М. Коцюбинському. Як пише названий вище А. Ваксберг, цей Батнер "после войны окажется замешанным в криминальных служебных злоупотреблениях отнюдь не бескорыстного свойства, будет изгнан из Верхсуда и осужден. Освободившись, сопьется, превратится в скандалиста и хулигана. Нализавшись, он начинал материться и буянить, кидаясь на домашних и соседей и крича о том, что он всех их "пустит в расход", как пускал самолично десятки и сотни врагов народа. Слово "кровь" не сходило с его языка — кровь мерещилась ему всюду, даже ночью он просыпался от кошмарных сновидений с непременным присутствием крови».

25. Архів УСБУ... — Спр. П 9480. —- Арк. 156.

Р. М. ЧЕНДИРІНА

ОСТАННІЙ ПОЛІТ СОКОЛА

Коса Михайло Ілліч, гвардії старший лейтенант, заступник: командира авіаескадрильї 42-го гвардійського авіаційного Таннеибергського полка винищувачів. 1921 року народження, уродженець с. Малокатеринівка Запорізького району. На фронті з лютого 1942 року. Нагороджений 2 орденами Червоного Прапора, Вітчизняної війни І ст., медалями "За оборону Кавказа"- та ін. Звання Героя Радянського Союзу присвоєно у 1945 році. Репресований у 1949 р. Реабілітований посмертно у 1966 році.

Травень 1943 року... Другу добу ллє дощ. Небо темно-порохового кольору. На його тлі мокра зелень здається ще яскравішою. Вона майже ріже очі. Бетонна поверхня аеродрому вкрита калюжами. Чорніють силуети підірваних ангарів. Михайло не перший день на фронті. Бойовий рахунок відкрив у лютому сорок другого на Чорноморському узбережжі, в Криму та на Північному Кавказі. За ці бої на його гімнастерці орден Червоного Прапора.

Михайло був одним з шістьох дітей у сім'ї Іллі Антоновича Коси. В селі Малокатеринівці, що під Запоріжжям, минули його дитячі роки, небагаті на достатки (які там вони в багатодітній родині, де батько інвалід?) і щедрі на враження від зеленої гущавини плавнів та блакиті озерець. Як багато хто з підлітків того часу, марив Михайло небом. Зараз згадує він з усмішкою, як стрибав з парашутом, зробленим з ковдри, з великої шовковиці, що росла в батьківській оселі. "Парашутиста" знімали з гілок усією родиною. А потім старший брат Іван взяв його з собою до Запорізького аероклубу. Це була перша сходинка до неба.

Під час складання іспиту з майстерності водіння літака, його відзначив керівник Качинської школи льотчиків-винищувачів. Михайло стає курсантом цієї школи.

А потім — війна. Радянські війська відступали на схід. Іноді доводилося злітати з одного аеродрому, а сідати на іншому, бо перший вже зайняли німці. Боляче було дивитися, як залишали радянські війська беззахисні міста та села. На окупованій німцями території були і рідні Михайла. Як вони там? Звістки він не мав вже давно. Бити ворога, бити що є сили — це стало для нього найголовнішим. Набув бойовий досвід, росла льотна майстерність. Якось у складі шістьох "яків" вів Коса бій проти 30 фашистських літаків. Першу ворожу машину запалив саме він. Інші бомбардувальники змушені були скинути свій смертоносний вантаж у воду Керченської затоки, не завдавши шкоди нашим військам. Наприкінці жовтня 42-го року літак Коси був збитий. Це був його сто сьомий виліт.

Того разу гвардії сержант М. Коса разом з товаришами вилетів на бомбардування німецької автоколони. Відбомбивши, літаки повернули на схід. Михайло залишився, щоб зафіксувати результати бою. Отямившись після удару, німці відкрили вогонь. Справа і зліва чулися розриви снарядів. Полум'я

охопило літак. Михайло зробив спробу набрати висоту. Вогонь проник у кабіну. Треба було стрибати. Він відстебнув ремені, став на сидіння і різким поштовхом викинувся з кабіни. Парашут розкрився майже над самісінькою землею. Не відчуваючи болю від удару, він відповз у бур'яни. Німці метушилися біля палаючих машин. Треба було дочекатися сутінок. Нога почала опухати. Рухатися важко. Він відчував, що непритомніє, але треба було якось добратися до станиці. І ось вона — околиця. Михайло постукав у вікно і побачив діда. Серце Михайла захололо: так схожий був цей чоловік на його батька, Іллю Антоновича Косу. Дід, побачивши льотчика, мовчки увійшов до хати. Крізь теплу дрімоту потім Михайло відчував, як накладали компрес на постраждалу ногу. Декілька днів Михайло переховувався в цій сім'ї. Але треба було пробиратися на схід, до фронтової смуги.

Станиця Незамаївська зустріла його напруженою тишею. Люди сховалися по домівках. На центральному майдані під аркою вітер розгойдував на мотузці тіло літньої жінки (в її хаті німці знайшли міну). Кара була жорстокою. Ще не одну смерть побачив він зблизька за п'ять місяців, поки пробивався до своїх, але цю жінку запам'ятає назавжди. І коли, після повернення до частини, за нові бойові дії будуть вручати йому орден Червоного Прапора, Михайло скаже: "Я не знаю її ім'я, але я знаю, це — наша мати. Ми, її сини, не забудемо і не пробачимо цього ворогові". І він дотримав слова.

2 квітня 1943 року в районі станиці Троїцької радянські військові частини на землі з захопленням спостерігали повітряний бій М. Коси і Героя Радянського Союзу М. Горбунова. Розвідник під прикриттям двох "мессерів" здійснював політ. Михайло Коса стрімкою атакою відрізав супроводжуючих, збив їх, а розвідника знищив Горбунов. Через декілька днів Коса вилетів на прикриття наступу наших військ. Вісім "яків" вступили в бій з 60-ма німецькими бомбардувальниками. Коса збиває першим "хейнкеля". В той же день він підбив біля станиці Троїцької "мессера". Ось його "як" відірвався від землі і йде на перехват німецькому бомбардувальникові. Сильний вибух. Уламки літака високо піднялися у повітря. Купа уламків металу і брудний попіл — все, що залишилося від ворожого літака.

У складі льотних частин 2-го Білоруського фронту Михайло Коса бере участь у ліквідації Гдансько-Данцигського угрупування і прориву оборони на річці Одер. За ці бої наказом № 344 Верховного Головнокомандуючого гвардії старшому лейтенанту Михайлу Косі оголошена подяка: "Від душі поздоровляємо Вас, безстрашного сталінського сокола. З цією похвалою вождя, Ви знову покажете зразок героїзму, будете знищувати німецьких загарбників ще уміліше і відважніше, так, як цього вимагає справа нашої близької і остаточної перемоги. Бажаємо Вам нових успіхів, нових ратних подвигів.

Герой Радянського Союзу, генерал-полковник авіації Вершинін, генерал-лейтенант авіації Веров".

Першого травня 1945 року, поблизу містечка Кириту, Михайло збив свій останній німецький літак.

"За зразкове виконання бойових завдань і проявлені мужність і героїзм, за особисто збиті 15 німецьких літаків, а також 4 німецьких літаки у складі групи, гвардії старшого лейтенанта Косу представляю до звання Героя Радянського Союзу.

Гвардії майор Александрович".

Але це було пізніше.

І буде п'янке відчуття перемоги. І буде день, коли він, Михайло Коса, заступник командира авіаескадрильї, карбуватиме крок по мокрій бруківці Червоної площі, і дивитися, як впадуть біля мавзолею фашистські штандарти.

А потім буде недовіра. Кільце підозри стискуватиметься навколо нього: чому рідні залишилися на окупованій території? Чому сам був більше п'яти місяців у тилу ворога?

Гарячий за складом характеру, Михайло це буде важко переживати. Дружина заспокоювала, але як він міг бути спокійним? Допити, усунення від польотів, переведення до ДТСААФ. Це ображало. Почалися нервові зриви. Либонь, усе це і стало причиною того, що він, бойовий офіцер, всупереч забороні, підняв військовий літак у небо. Це був останній політ Сокола. За ним — арешт. І суворий вирок Військової колегії Верховного суду СРСР від 20 квітня 1950 року.

Повідомлення про посмертну реабілітацію вдова М. І. Коси отримає разом із Грамотою Героя Радянського Союзу. Лише у 1966 році.

Джерела та література

1. Нагородний лист. Запорізький краєзнавчий музей (ЗКМ).
2. С. Зорін. "Клятва гвардейцев". //"Крылья Советов". — 1943. — 11 марта.
3. С. Зорін "Гвардии сержант Михаил Коса". //"Крылья Советов". — 1943. — 14 марта.
4. С. Чепурная. "Життя, як мить...". //"Червоний промінь". — 1988. — 1 листопада.
5. С. Чепурная. "Реабилитирован посмертно". //"Индустриальное Запорожье". — 1989. — 3 марта.
6. Р. Чендиріна. "Останній політ сокола". //"Запорізька правда". — 1990. — 23 лютого.

Інна ШАПОШНИКОВА

РОЗСТРІЛЯНИЙ ТАЛАНТ

Я ізміг часів земних омани —
Могилу, славу й суд — останнії кайдани...

М. ФІЛЯНСЬКИЙ

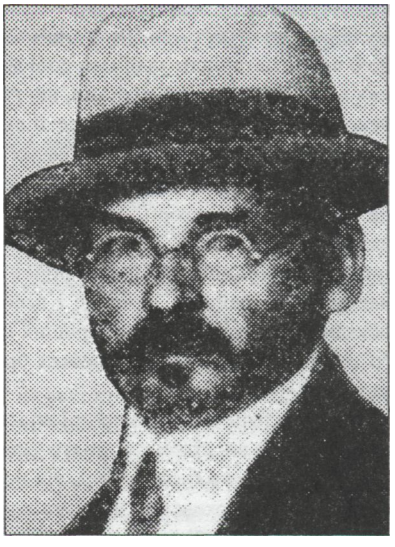

Трагізм розвитку історичних подій в Україні початку XX століття позначився на багатьох талановитих постатях. Якщо їм випадало пройти довгий життєвий шлях, то неминучим виявлявся сумний фінал. Така доля спіткала і Миколу Григоровича Філянського — "найкультурнішого лірика початку сторіччя".[1] Природа щедро обдарувала його талантами: поет, художник, археолог, геолог, краєзнавець. Але час, в якому жив і працював митець, поставився до нього не так щедро і толерантно...

Народився М. Філянський 19 грудня 1873 р. в селі Попівка Миргородського району Полтавської області в сім'ї священика. Закінчив фізико-математичний факультет Московського університету (1899), вчився в художній студії В. Серова та архітектурній майстерні професора Шехтеля.[2] 1903 р. М. Філянський їде до Франції, щоб вдосконалити знання з архітектури і живопису, цікавиться французькою поезією. 1904 р. складає в техніко-будівельному комітеті Міністерства внутрішніх справ іспити на право вести будівельні роботи. Того ж року здійснює подорож Лівобережною Україною, вивчає архітектурні пам'ятники, предмети старовини.[3] На основі цих спостережень пише статтю "Спадщина України", надруковану в 1905 р. в Москві, де виявляє велику обізнаність в галузях літератури, історії, етнографії.

В 1906—1917 рр. М. Філянський працює геологом на Уралі у товаристві "Російський мармур", постійно займається літературною творчістю.

В 1918 р. М. Філянський повертається на Україну. Оселяється в мальовничому селі Яресыси на Полтавщині, працює завагрошколою і в Сорочинському лісництві. На цей період життя М. Філянського припадає активна громадська діяльність. Будучи керівником аматорського театрального гуртка, він популяризував твори Л. Глібова, Я. Щоголева, М. Зерова, М. Вороного, Г. Хоткевича. Розповсюджував серед молоді праці Д. Яворницького. Велику допомогу в цьому йому надавали представники місцевої інтелігенції Ю. Доброволенко, П. Мокрий, Я. Гелей.[4]

З літа 1924 р. М. Філянський працює в Полтавському історико-краєзнавчому музеї, який на той час став справжнім осередком культури, згуртував навколо себе передову українську національну інтелігенцію.[5] Відповідно до планів музею, він вивчає корисні копалини, пише статті: "Геологічний огляд", "Підземні води" для збірника "Полтавщина" (1927).

З 1926 р. М. Філянським було опубліковано близько 15 статей у харківському журналі "Знання", ряд прозових творів: "Українська Шампань", "30 липня 1926 р.", "Кармелюк", "Перший український мандрівник Барський" та інші.[6]

Велику увагу приділяє в цей час М. Філянський написанню "Довідника України" з конкретними відомостями про економічний стан республіки, її найбільш важливі економічні райони (Донбас, Дніпропетровськ). Але з цензурних міркувань довідник не був допущений до друку.[7]

Новими яскравими враженнями наповнила М. Філянського участь у Дніпрельстанівській експедиції, проведеній напередодні будівництва Дніпровської гідроелектростанції. Зібрані матеріали оформилися у видання книг "Від порогів до моря" (1928), "На Дніпрельстан" (1930).

В 1931 р. за обставинами особистого характеру (смерть дочки) М. Філянський вимушений був виїхати з Харкова і оселився у Запоріжжі.[8] Саме з цим містом пов'язана остання трагічна сторінка життя письменника. Але їй передувала активна науково-громадська діяльність. Вважаючи Дніпровське будівництво "тереном всебічного наукового досліду, одним з найглибших досягнень на шляху електрифікації країни, першим досвідом вирішення проблеми соціалістичного міста, комплексом завдань, для здійснення яких набуває епохального значення в загальному процесі реконструкції всіх форм народного господарства"[9], М. Філянський енергійно береться за створення музею історії Дніпробуду. Про необхідність виникнення такого закладу історик зазначає у своїй праці "На Дніпрельстан", говорячи про те, що, коли додати до економічних, політичних обставин всі ті матеріали, "за якими Дніпровське будівництво і весь його терен використовували як об'єкт художніх спостережень — в зразках красного письменництва, станкового мистецтва, навіть у вищих формах музичної творчості, то ми станемо перед фактом наочної потреби утворити спеціальну інституцію, де б всі ці матеріали знайшли собі масові відповідні умови до виявлення їх, умови доступу до широких мас".[10] Науковець розумів, що грандіозне Дніпровське будівництво, яке набуло популярності далеко за межами України, "все більше зосереджує навколо себе увагу, як один із тих моментів, наслідки яких у їх докончому ефекті мають звернути на нові рейки колесо історії".[11] Якою гордістю за свою країну, свій народ сповнювалась душа "співця землі", перед очима котрого розгорталася "одна з арен нової історії".[12] Зібрані Філянським документальні матеріали як експонати демонструвались на виставках у Києві, Харкові, Дніпропетровську. У 1935—1936 рр. М. Філянський спільно з іншими працівниками музею здійснює ряд археологічних експедицій по берегах Дніпра і в сусідні з Запоріжжям райони. Глибоке і всебічне дослідження цього славного краю переконало його в необхідності згуртування найкращих сил української інтелігенції, організації у Запоріжжі краєзнавчого товариства. В його засіданнях брав участь запрошений з Дніпропетровська академік Д. І. Яворницький.[13]

Входячи до редакційної колегії з написання "Історії Дніпрогесу", М. Філянський прагнув до об'єктивного висвітлення одного з епохальних явищ в історії нашої країни. Враховуючи важливість великомасштабного будівництва, він постійно наголошував на тому, що не можна забувати про основних виконавців — "схованих від зовнішнього погляду людей, які дійсно були героями цієї справи", тобто про звичайних робітників, які створили диво загальносвітового значення.[14] Людина високого фахового рівня, М. Філянський завжди принципово і послідовно відстоював свою думку при розв'язанні питань, що стосувалися матеріалу для написання "Історії Дніпрогесу".[15]

Активна музейна і літературна діяльність була перервана арештом. Це сталося 11 жовтня 1937 р. М. Філянському висунули звинувачення в участі в українській контрреволюційній націоналістичній організації м. Запоріжжя[16] (далі УКНО). Ця організація нібито мала філіали у всіх містах України, центр був у Києві, очолював її голова Комітету у справах мистецтв А. Хвиля.[17] Як учасники організації звинувачувалися письменники: Остап Вишня, С. Пилипенко, О. Слісаренко, М. Семенко, М. Хвильовий; викладачі Запорізького педагогічного інституту: М. Жовтобрюх, М. Солодкий, О. Троцюк; музейні працівники: Аландер, Ладиженська, М. Мушкет, Рудинський, Щербаковський; академік Д. Яворницький та інші. Керівництво УКНО м. Запоріжжя було приписано М. Філянському. Його звинувачували у проведенні активної контрреволюційної діяльності, що полягала:

1) в залученні нових учасників організації (студентів, учнів, міської та сільської інтелігенції);

2) в моральній і фізичній підготовці нових кадрів організації;

3) в проведенні пропаганди, яка мала за мету виникнення незадоволення Радянською владою.[18]

Виконуючи ці завдання, М. Філянський нібито використовував для цього своє посадове становище. Популяризуючи твори українських письменників Я. Щоголева, М. Зерова, М. Вороного, праці академіка Д. Яворницького, за твердженням слідства, літератор-педагог пропагував твори українського націоналістичного спрямування. Як художній керівник театру в с. Яреських здійснював постановку націоналістичних п'єс Г. Хоткевича та інших націоналістів.[19] Ось як можна перекваліфікувати творчу працю в "націоналістичну контрреволюційну діяльність"! З погляду сучасності неможливо визначити, що змусило підписатися під звинуваченням М. Філянського. Архівні документи стійко зберігають таємницю, подаючи лише сухі факти. Ці факти звинувачення повідомляють також, що М. Філянський, виконуючи основне завдання УКНО (створення самостійної України) здійснював підривну роботу — виховання української молоді в дусі "козацької романтики".[20] Виявляється, зачарування славетним минулим свого народу теж можна було вважати за злочин.

Активна діяльність директора музею, голови краєзнавчої організації, проведення археологічних експедицій зводилося, мовою слідства, до "теоретичного обгрунтування засад буржуазності української історичної культури"[21] М. Філянському було згадано особисте знайомство з М. Хвильовим (який нібито залучив письменника до УКНО), Остапом Вишнею, О. Слісаренком.

Дослідники творчого доробку М. Філянського вважають, що підставою до звинувачення поета в "націоналістичній літературній діяльності" стала поема "Асканія-Нова",[22] У творі автор нібито провів аналогію між Асканією-Новою і Україною, вказуючи, що розквіт України, як і Асканії-Нової, можливий лише за умови її цілковитої самостійності і незалежності.[23] Оскільки ця стаття не ставить за мету літературознавчий аналіз поезій М. Філянського, наводимо уривок з поеми, щоб читач міг сам зробити висновки:

І кімерійці, й роксолани,
І скити, й чорні клобуки...
А скільки інших, невідомих,
Що їх приймав ти без утоми.
Сховавши в темну безвість літ
І їхній глас, і їхній слід...
Ти не лежав німим і диким.
Не був ніколи сам-один.
Як океан, ти був великим
І хвилювався весь, як він.
В твоїх шляхах, твоїх усюдах,
В твоїх могутніх досі грудях
Ще десь клекочуть хвилі днів.
Що в них твій буйний день летів.[23]

11 січня 1938 р. Військова колегія Верховного суду СРСР на закритому судовому засіданні, без участі обвинувачення і захисту, без виклику свідків, у порядку постанови ЦВК СРСР від 1.12.34 р. розглянула справу М. Філянського і на підставі статей 54-8, 54-11 КК УРСР винесла вирок про страту вченого з конфіскацією майна.[24] Точна дата смерті М. Філянського довгий час була невизначеною. У відповідь на заяву дружини поета Євгенії Іванівни про реабілітацію чоловіка прийшло повідомлення, що М. Філянський помер 14 лютого 1945 р., відбуваючи покарання.[25] Та ж дата зафіксована у висновках додаткової перевірки у справі М. Філянського. Ця перевірка також встановила, що М. Філянський був притягнутий до карної відповідальності безпідставно за сфальсифікованими матеріалами попереднього слідства.[26] Але на сучасний момент встановлено точно, що вирок про страту було виконано 12 січня 1938 р.[27]

21 листопада 1959 р. Військова колегія Верховного суду СРСР вирок стосовно М. Філянського відмінила, а справу про нього за відсутністю складу злочину припинила.[27]

Хоча й запізно, але історичну справедливість відновлено. Твори М. Філянського повернуто читачам. Його доля, як і тисячі подібних, промайнула перед очима сучасників і згасла в минулому, залишивши слід у наших серцях. Хочеться сподіватися, що нам, як і Філянському, буде жаль

...тих сліз, що марне пролилися
І стали піснею безсмертної краси,
Та розкоші вінків, що в сумний час вилися,
Вились і в'янули без сонця, без роси...[28]

Примітки

1. Качуровський І. Містична функція літератури та українська релігійна поезія// Слово і час. —1992. — №10. —С. 39.
2. Письменники Радянської України (1917—1987). Бібліографічний довідник. — К. 1988. — С. 614.
3. Шевчук Вал. Син землі// М. Філянський. Поезії. — К., 1988. — С. 20.
4. Архів СБУ в Запорізькій області. — Спр. П5167. — Арк. 25.
5. Граб В. За відсутністю складу злочину... (М. Філянський) // Репресоване краєзнавство (20—ЗО роки). — К., 1991. — С. 256.
6.—7. Архів СБУ в Запорізькій області.— Спр. П5167. — Арк. 25.
8. Там само. — Арк. 31.
9. Філянський М. На Дніпрельстан.— Харків, 1930. — С. 3.
10. Там само. — С. 48.
11. Там само. — С. 3.
13. Архів СБУ в Запорізькій області.— Спр. П 5167. — Арк. 76.
14. Державний архів Запорізької області. Ф. Р — 995.— Оп. 28. — Спр. 13. — Арк. 20.
15. Там само. — Арк. 23.
16. Архів СБУ в Запорізькій області.— Спр. П 5167. — Арк. 7.
17. Шевченко В. Вони були! // Слово і час. — 1995. — № 8. — С. 79.
18. Архів СБУ в Запорізькій області. — Спр. П 5167. — Арк. 16.
19. Там само. — Арк 18—19.
20—21. Там само. — Арк. 77.
22. Російщення України. Науково-популярний збірник. — К., 1992. — С. 319.
23. Філянський М. Поезії. — К., 1988. — с. 117.
24. Архів СБУ в Запорізькій області. — Спр. П 5167. — Арк. 93—96.
25. Там само. — Арк. 102.
26. Там само. — Арк. 204.
27. Там само. — Арк. 209.
28. Філянський М. Поезії. — К., 1988. — С. 52.

С. Д. РЕВ'ЯКІН

ЧИТАВ ЛЕКЦІЇ... УКРАЇНСЬКОЮ

ДІДЕНКО ОЛЕКСАНДР ГРИГОРОВИЧ

Народився 29 жовтня 1888 року в селі Батьки Зіньківського р-ну Полтавської області у сім'ї хлібороба. Інженер-техиолог, доцент прикладної механіки Запорізького машинобудівного інституту ім. Чубаря. Арештований 1 березня 1938 року 3 відділенням УДБ Запорізького МВ НКВС "за контрреволюційну націоналістичну агітацію". Розстріляний 20 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований 9 липня 1957 року Військовим трибуналом Одеського військового округу "за відсутністю складу злочину в його діях".

Полтавщина для Олександра Григоровича завжди була найдорожчим куточком на землі і пригадувалася як милий душі сон: влітку — зелені й пахучі яблуневі сади, восени — тихі, золотисті поля, а зими — з глибокими й білими снігами, між якими цятками чорніли селянські хати з загатами.

Прозою життя для нього стало невеличке, здебільшого з одноповерховими будиночками містечко Олександрівськ, ку-

ди переїхали його батьки для постійного проживання. 1 що вони знайшли хорошого у цьому неприваблівому краї? Ні тобі жодної рівної вулиці — усі вони збігалися з невисокої гірки вниз до Дніпра й тут губилися у капустяних городах; ні тобі жодного скільки-небудь пристойного будинку, на якому перехожий міг би затримати свій погляд... Ні, один таки будинок був — то міська тюрма, що займала з десятину землі у центрі міста — по сусідству з вокзалом. Вона була обнесена високим кам'яним муром (чи не єдина кам'яна споруда в Олександрійську?!), якого завжди фарбували весною у сірий, непривітний колір. Тож перехожі не могли пройти повз тюрму, аби не глянути на цю жорстоку сірятину і бридко не сахнутися геть від неї. Не міг спокійно, без щему у серці, дивитися на неї й Олександр... Холодом вона віяла на нього. Тож прагнув її обминати, щоб не попадалась на очі. А в думці співчував тим, хто потрапив до тюрми (а може, вони безвинні і даремно тут мучаться?), і сподівався, що його доля ніколи не прокладе сюди шляху.

Ума-розуму набирався старанно й сумлінно. У 1906 році закінчив Олександрівську середню семикласну механіко-технічну школу. Як здібного до наук, його залишили працювати при школі у механічних майстернях. Але надовго тут не забарився. Вже наприкінці року він подався на батьківщину, де став працювати спочатку слюсарем, а згодом -— помічником механіка токарного цеху Полтавських залізничних майстерень. Якраз тут він зрозумів, що йому бракує наукового підґрунтя, аби справитися з технічними вимогами, які висувало саме життя. І Діденко вступає до Харківського технологічного інституту, який закінчив у 1917 році, одержавши диплом інженера-технолога з відзнакою.[1] Саме тут, в інституті, він близько зійшовся з студентом-однокурсником Антоном Павлюком, якого знав ще по Олександрівську. На випускному вечорі, прощаючись, вони обіцяли не забувати один одного ніколи. Перший з них, Діденко, залишився працювати інженером-конструктором на Харківському паровозобудівному заводі, а його щирий і вірний товариш Антон Павлюк подався в Олександрівськ, а невдовзі — в Іваново-Вознесенськ, Ізюм, Київ.[2] Так, здавалося, їхні шляхи й загубилися, тим більше, що у країні точилися безугавні братовбивчі війни між червоними й білими, між більшовиками й петлюрівцями і взагалі між усіма. В розбурханій революціями і війнами країні інженерна думка не варта була й ламаного гроша. Одружившись ще у 1913 році і маючи до закінчення інституту доньку й сина, Олександр Діденко на свою зарплатню не міг звести кінці з кінцями. І він вирішує повертатися до Олександрівська, у своє рідне механіко-технічне училище. Коли переступив його поріг, зразу хтось гукнув його:

— Саша! Діденко!..

Повернувся на вигук... До нього йшов, широко розставивши руки, Антон Павлюк. Друзі не думали, не гадали, що ось тут зустрінуться... Були обійми, безкінечні розпитування... Виявилося, що Антон Маркович керує технічним училищем. Дідейку він запропонував:

— Іди читай лекції з будь-яких дисциплін. Адже ти — на всі руки майстер. Я ж знаю.

"На всі руки майстер" узявся читати спеціальні дисципліни й одночасно завідував господарством училища.

Якось поскаржився йому Антон Маркович, що технічне училище розтягують на шматки то більшовики, то денікінці, то махновці, то якісь "зелені", словом, поки закінчиться ця клята громадянська війна, то в училищі не буде жодного стільця, жодного верстата і навіть вікон та дверей. Уже вирубали величезний сад, з такою любов'ю викоханий студентами і педагогами,[3] Діденко взявся вирішити і цю складну проблему. Він організував студентів та викладачів на охорону всього майна училища від мародерів.[4]

Наказом Наркомпросу України з 18 листопада 1920 року Олександрівське механіко-технічне училище було реорганізоване в трирічний індустріальний технікум. Його директором (управителем) став Антон Павлюк. Його заступником і одночасно завідувачем навчальної частини був призначений Олександр Діденко.[5]

Настали важкі післявоєнні роки. Міста і села після громадянської війни були спустошені до невпізнання. У 1921 році на півдні України розпочався голод. Студенти Олександрівського технікуму аби вижити, ходили на денні й нічні заробітки: розвантажували на залізничних станціях вагони з вугіллям, працювали на заводах, будівництві. У цих умовах Рада технікуму вирішила зробити зимову перерву, а заняття перевели на вечірні години. У ці роки (1920—1923) директор технікуму А. Павлюк і його заступник О. Діденко робили все можливе й неможливе, аби їхній учбовий заклад вижив. Була вла-

сними силами розроблена програма 3-куреного навчання з технології металів, організована група з виготовлення ріжучого, столярного та монтажного інструмента для продажу населенню.[6] Цим займалися студенти, а викладачі готували і читали висококваліфіковані лекції. Того часу Антон Павлюк читав спецдисципліни, а Олександр Діденко — прикладну механіку, опір матеріалів, деталі машин.[7]

Під керівництвом цих двох талановитих педагогів технікум став на ноги. І вже у 1924 році тут були чудові навчально-методичні кабінети, навчання було переведене з аудиторної системи на *більш* прогресивну — систему кабінетів, а згодом — на лабораторний метод навчання.

Труднощі поборені, робота пішла на лад. 1 нараз, то було 5 березня 1925 року, Наркомпрос України своїм наказом переводить Антона Павлюка на роботу в Харків, який того часу був столицею. 7 квітня 1925 року щирі друзі і педагоги-керівники Павлюк та Діденко розпрощалися.[8] Вони гадали, що не надовго, що через невеликий проміжок часу будуть знову разом тягнути нелегкого плуга науки. Та більше їм не судилося працювати разом.

Наказом Наркомпросвіти УРСР від 11 липня 1930 року індустріальний технікум був реорганізований в Запорізький інститут сільськогосподарського машинобудування імені В. Я. Чубаря, тодішнього голови Раднаркому УРСР і колишнього випускника Олександрівського механіко-технічного училища.[9] З цього часу О. Г. Діденко працював тут до кінця свого короткого життя. Робота була для нього другою домівкою. У першій домівці — в сім'ї — бував дуже рідко, адже роботи було — море. І поринав він у неї з головою. Займався не лише педагогічною діяльністю, а й громадською роботою. Тож з 1920 року керував справами у губернському відділі народної освіти, був секретарем губвідділу професійної освіти. Професійна спілка "Металіст" звернулася до нього з проханням організувати при державному заводі "Комунар" нікому ще на той час не відому школу фабрично-заводського навчання. Як цю школу створити і з чого починати— ніхто не знав. А Діденко невдовзі її організував. Це сталося у 1921 році. Він був її першим завідуючим і викладачем, склав відповідну навчальну програму. У 1922 році при святкуванні першої річниці школи спілка "Металіст" нагородила його грамотою і найдорожчим для нього подарунком — костюмом.[10] Тепер у найвизначніші свята одягав темно-сірий зі сталевим відблиском костюм, брав під руку свою кохану дружину Зінаїду Федорівну й повагом проходжався з нею у скверу Соборного майдану. Говорив він з нею про роботу, про свої майбутні педагогічні і наукові плани:

— Пропонують мені, Зіноньку, ще одну роботу...

— Яку?

— Інженером-конструктором при правлінні Південно-Українського сільмаштресту.

— Це що, покинути педагогічну роботу і навіть Олександрівськ? — сполохалася дружина.

— Ні... Усе це на громадських засадах і в нашому місті.

Дружина важко зітхнула й запитала:

— Ти вже, мабуть, і погодився?

— Звичайно, погодився... А що я міг? Просять, кажуть, що більше нікому доручити... Та й сам знаю, які кадри в місті.

У 1923 році Діденко став ще й завідуючим технічним відділом головних залізничних майстерень станції Олександрівськ і тут вечорами читав робітникам лекції з спеціальних дисциплін.

Значно зросли навантаження і за основним місцем роботи. У 1925 році він став завідувати учбовою частиною технікуму, викладав у ньому, а згодом — і в інституті сільгоспмашинобудування — теоретичну механіку, опір матеріалів, деталі машин, технічне креслення, нарисну геометрію. У технікумі й в інституті він був єдиним викладачем, що досконало володів німецькою мовою і вільно читав німецьку технічну літературу Тож був введений в технікумі й в інституті спеціальний курс, який називався "технічна німецька література". Вів його, звісно, Олександр Григорович. Ліпше, ніж він, ніхто з викладачів не розумівся в технічно-математичній термінології, а знати її вкрай необхідно було всім. Ліквідувати цю прогалину в науці також взявся Діденко, і у 1926 році Запорізькою наросвітою був випущений у світ "Короткий словник математичної термінології"" під авторством О. Г. Діденка.[11]

В 1923 році у бібліотеці індустріального технікуму він організував зарубіжний відділ, до якого ввійшли найновіші книги науковців багатьох країн світу, зокрема, Німеччини.

Його неабиякий талант науковця сягав далеко і широко. У 1928 році він майже на порожньому місці створив у технікумі механічну лабораторію. Тут у 1933 році за кресленнями О. Г. Діденка були виготовлені і встановлені три прилади для випробування міцності металів і матеріалів.

Прізвище Олександра Григоровича все частіше звучить на всіх наукових і практичних конференціях науковців України й Союзу. Він очолює Запорізьку філію Всеукраїнської Асоціації інженерів. З 1930 року Діденко — голова постійної комісії технічного походу на заводи, згодом — член бюро та секретар секції наукових працівників міста.

У 1928 році Ленінградський завод "Кооператор" запросив його керувати роботою інженерів і техніків для виготовлення креслень 15-тонного крана для роботи на Дніпробуді. З цим почесним і нелегким завданням О. Г. Діденко успішно справився.[12]

А згодом — восени 1931 року — Запорізький завод "Дніпросталь" (нині "Запоріжсталь") настійно просить Олександра Григоровича очолити у них центральну механічну лабораторію, обіцяючи всілякі чуваш й нечувані пільги, високу зарплатню, нову квартиру і т. п. Як тут не піти, тим більше, що відкривалися великі перспективи втілити у виробництво чимало наукових задумів? Але запротестував весь інститут на чолі з студентськими ватажками:

— Не відпустимо Олександра Григоровича — і квит!

Завітав до кабінету Діденка шанований усіма в інституті завідуючий кафедрою ковальсько-штампувального і пресового виробництва професор Пінхас Зоселевич Янкелевич.

— Ви що, Олександре Григоровичу, справді хочете залишити інститут? — запитав він і, не чекаючи відповіді, сказав: — Без вас цей учбовий заклад стане сиротою. І я не хочу втратити товариша..,

Дійсно, інститут не відпустив свого улюбленця на завод, і Олександр Григорович вже на громадських засадах допомагав "Дніпросталі" в роботі його центральної механічної лабораторії. Аналогічну допомогу він надавав і заводу "Комунар", паровозоремонтному заводу і всім, хто звертався до нього.

24 лютого 1934 року Наркомосвіти УРСР затвердив О. І. Діденка доцентом прикладної механіки. Наступні роки промайнули у наукових пошуках... А на душі було чомусь тривожно, бо у самій країні стало жити нестерпно. Щоночі зникали десь у катівнях НКВС робітники, службовці, інженери, педагоги, лікарі... Дійшла черга й до викладачів середніх та вищих учбових закладів. У серпні 1937 року з Харкова надійшла жахлива звістка — арештований і безслідно пропав, мабуть, розстріляний, Антон Маркович Павлюк, який того часу працював у Харківському інституті залізничного транспорту.[13] Ця звістка приголомшила Олександра Григоровича, він кілька днів не міг зосередитися ні на чому. А невдовзі чергове потрясіння: арештований ще один товариш Діденка — професор П. З. Янкелевич. Він також безслідно зник, про нього навіть боялися говорити в інституті його колеги по спільній науковій праці.

А якось завітав до Олександра Григоровича в інститут сержант з місцевого відділу НКВС. Його Діденко трохи знав — бачив частенько біля свого будинку, мабуть, він десь близько проживав. Навіть останнім часом сержант вітався з ним кивком голови. Зайшов цей сержант до Діденка у своїй "парадній" формі — у чорній шкірянці, з наганом при боці, у чорному шкіряному кашкеті з червоною зірочкою та в хромових чоботях і діагоналевих галіфе. Від нього пахло дешевими парфумами і дорогими цигарками. Розговорилися. Сержант поводився, мов господар. Діденко, навпаки, коректно і стримано, хоча гість викликав у нього не зовсім приємні емоції. Вже десь на п'ятій хвилині безплідної балачки Олександр Григорович поцікавився, чого завітав до інституту такий поважний чоловік. Сержант почав здалеку:

— Вам легко, ви усі тут, в інституті, грамотні.

— А ви хіба ні? — перебив його Діденко.

— Як вам сказати?.. Коли чесно, то Ми інститутів не закінчували, ми з головою були в революції і громадянській війні і зараз боремося з ворогами народу. Допитуючи їх, ми навіть не знаємо, як вірно написати те чи інше слово. Наприклад, коли звинувачений чи свідок говорить, що він закінчив дві-три групи.

— І як ви пишете? — поцікавився Діденко.

— По-всякому. Я, наприклад, пишу: "Образование нижче", іншим разом — "низче".

Діденко усміхнувся й, посуворішавши, відповів:

— А ви пишіть, як людина каже, тобто "закінчив 2 групи сільської школи", або "малограмотний" чи "освіта початкова".

— Ви мені все говорите українською, а нам потрібно російською, бо ми не з хутора, а в місті живемо. До речі, то правда, що ви свої лекції читаєте українською мовою?

— Правда, — відповів Діденко. — І німецькою також читаю.

В сержанта від здивування полізли очі на скошений лоб, а кошлаті брови піднялися вгору. Олександр Григорович поспішив виправити свою помилку:

— І російською також читаю.

Сержантові брови повільно стали на місце.

— Хочете послухати мої лекції? — запитав Діденко гостя.

— Та ні! Це так, між іншим я поцікавився. А прийшов до вас за невеличкою допомогою.

— За якою?

— Щоб ви порекомендували хоч з десяток студентів старших курсів до нас на роботу. У міському відділі НКВС мені доручили укомплектувати оперуповноважених грамотними хлопцями.

— Ваші бажання, сержанте, хороші. Але жодного студента я вам не порекомендую. Бо всі вони, наскільки я знаю, бажають стати інженерами. А втім, зустріньтеся з ними самі, поговоріть, можливо, хто й погодиться...

Не погодився жоден. Сержант пішов з інституту ні з чим. І з того часу він, зустрівшись випадково на вулиці з Діденком, уже не вітався.

А невдовзі, то було пізньої ночі 1 березня 1938 року, у двері квартири доцента Діденка хтось владно і гучно постукав.

— Хто там? — запитав Олександр Григорович.

— Відчиняй. Ми — з "енкавеес".

Відчинив. У квартиру ввірвалося троє молодих, у шкірянках, чоловіків. Серед них був і той давній знайомий сержант.

— Одягайся. Поїдемо з нами! — наказав він. — Прочитаєш нам лекцію, як грамотно писати протоколи... Читатимеш спершу українською, а потім — німецькою мовами.

У квартирі Діденка — дитячий плач, жіночий лемент. Один Олександр Григорович був, здається, цілком спокійним. За собою він не відчував ніякої провини ні перед владою, ні перед суспільством. Тож він підійшов до дружини й сказав:

— Перестань, Зіноньку, плакати... Я зараз поїду з ними... Там розберуться і я невдовзі повернуся.

Його звинуватили в тому, що він "проводив контрреволюційну націоналістичну пропаганду". Доказом цього стало те, що лекції він читав українською мовою.

Допитували цілу ніч, а вранці, не добившись ніякого "зізнання", відправили його "чорним вороном" у Запорізьку тюрму — у той самий будинок, якого він чомусь боявся і ненавидів ще з юнацьких років.

Допити були щодня — принизливі і жахливі, з неймовірно важкими тортурами. Добивалися, щоб він "зізнався" не лише у контрреволюційній націоналістичній агітації, а й у шпигунстві на користь Німеччини; надто активно пропагував німецьку технічну літературу і навіть інколи читав лекції німецькою мовою. Та ні "націоналістичну агітацію", ні "шпигунство" не змогли "приліпити" вченому слідчі з "низчою" освітою. І тоді вони приєднали справу Діденка до справи групи інженерів заводів "Комунар" і "Запоріжсталь", яких звинувачували також зовсім бездоказово у приналежності до "контрреволюційної повстанської організації". 15 квітня 1938 року "трійка" УНКВС по Дніпропетровській області, в яку входили начальник цього УНКВС, секретар обкому комуністичної партії та прокурор області, винесла рішення: всіх учасників цієї "повстанської організації", в тому числі й Діденка Олександра Григоровича, розстріляти. Вирок було виконано у тюрмі міста Запоріжжя 20 травня 1938 року. Серце талановитого вченого О. Г. Діденка перестало битися рівно о 22 години. Тоді на розстріл їх було виведено тринадцять. Він став під стінку четвертим...

Що думав у ту хвилину мовчазний, з роз'ятреним серцем вчений? Відповісти на це нам, живим, важко. Але, не сумніваючись, можна припустити, що з багатьох важких думок найболючішою була думка про сім'ю, про її долю…

Як склалася подальша доля родини розстріляного "ворога народу", розповідає нині мешканка Львова 81-річна Тетяна Олександрівна Діденко — найменша дочка вченого:

— З квартири нас викинули, як бездомних собачат, на вулицю. І ми, як говорив Тарас Шевченко, розлізлись між людьми, мов мишенята. Пішли увсібіч сподіваючись, що так легше буде хоч одному з нас загубитися межи людьми, сховатися від переслідувань енкавеесівців і вижити. Так мати поселилася до однієї своєї знайомої на Південному виселку міста Запоріжжя, старша сестричка Надя опинилася на Кубані, брат Володя — на Донбас подався, а я — до Сибіру… Закінчила юридичний факультет Казанського університету і повернулася на рідну Україну, аби захищати права і свободи свого пригнобленого і заляканого режимом народу.

Тетяна Олександрівна, як тільки настало "хрущовське потепління" на початку 1956 року почала писати в усі інстанції, щоб переглянути справу її батька і тих, що разом з ним зникли безвісти. Вона так і писала: "...батько зник безвісти, і я хочу знати його долю після арешту". Беручи до уваги листи-заяви Тетяни Олександрівни, Військовий трибунал Одеського військового округу переглянув 9 липня 1957 року "справу Діденка". У товстій двотомній "справі" не було жодного доказу, жодного правдивого показання свідків… Була лише суцільна фальсифікація, за якою приховувалися неймовірні тортури, застосовані до всіх учасників неіснуючої "повстанської організації". Звісно, усі вони цим трибуналом були реабілітовані посмертно.

Але й після цього О. Г. Діденко для суспільства залишався "ворогом народу". Існуючий тоді комуно-радянський режим продовжував брехливу гру в демократію. 30 вересня 1957 року поважні керівники з КДБ по Запорізькій області створюють під грифом "сов. секретно" чергову фальшивку — "заключение", згідно з яким, мовляв, О. Г. Діденко не був розстріляний у тюрмі м. Запоріжжя ще у травні 1938 року, а "находясь в местах заключения, умер 17 марта 1943 года от инфаркта миокарда". Саме таке свідоцтво про смерть чоловіка і батька одержали тоді ще жива дружина Зінаїда Федорівна та його дочка Тетяна Олександрівна.

І лише тепер, в незалежній Україні, правда подолала більшовицьку брехню і мільйонам людей розкрила очі на ті жахи, що існували при минулому режимі.

Примітки

1. Держархів Запорізької області. Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 278. — Том 1. — С. 301.
2. И. Пуха. Один из первых. (Газета "Суббота плюс". — 2000. — 6 квітня).
3. Запорізький Державний технічний університет. — Запоріжжя. — 2000. — С. 31.
4. Держархів Запорізької області. Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 278. — Том 1. — Арк. 301.
5. Запорізький Державний технічний університет — Запоріжжя. — 2000. — С. 30—31.
6. Там само. — С. 34—35.
7. Там само. — С. 35.
8. И. Пуха. Назв, праця. — 2000. — 6 квітня .
9. Запорізька обласна газета "Индустриальное Запорожье". — 2000. — 15 листопада.
10. Держархів Запорізької області. Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 278. — Том 1. — Арк. 302.
11. Там само. — Арк.. 302.
12. Там само. — Арк. 303.
13. И. Пуха. Назв, праця.

16 Зам.. №3374

УХВАЛИЛИ: ІЛАРЮНА МАЙБОРОДУ — РОЗСТРІЛЯТИ...

Народився 5 червня 1885 року в с. Пелехів шин а Полтавської області. Експедитор коксохімзаводу м. Запоріжжя. Заарештований 9 березня 1938 року. Розстріляний 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований 1957 року.

МАЙБОРОДА 1.1.

Мабуть, немає в Україні освіченої людини, яка б не знала композиторів-братів Майбород, Георгія — автора опер "Тарас Шевченко" та "Ярослав Мудрий" і автора чудових ліричних пісень "Білі каштани", "Київський вальс", "Ми підем, де трави похилі", "Рідна мати моя" — його молодшого брата Платона. Адже ці твори увійшли у золотий фонд музичної культури українського народу.

А починалася життєва доріжка для них з батьківської хати у селі Пелехівщина на Полтавщині, заснованої запорозьким козаком Пелехом. Багато родин у селі вели своє походження від запорожців, і можна тільки уявити собі, як маленькі діти слухали розповіді своїх сивовусих дідусів про славних запорозьких козаків, Запорозьку Січ, звитяжні подвиги. І переповнювалися їхні груди гордістю за своїх пращурів і радістю, що вони онуки цих звитяжців.

А для Георгія, а потім і для Платона ці розповіді були милі ще й тому, що в селі добре пам'ятали їхнього прадіда Федора Майбороду, який ходив чумаком у Таврію, а ще так співав, що про його спів згадували в навколишніх селах і через три покоління.

їхній батько, Іларіон Іванович, теж був музично обдарованою людиною, співав і грав майже на всіх інструментах: гітарі, мандоліні, скрипці, балалайці, бандурі, контрабасі, грав не тільки сам, а із братом Віктором, а потім — зі своїми підростаючими синами. Самотужки навчилися музичній грамоті, створили сімейний оркестр, почали розучувати популярні твори відомих композиторів. Музикою вони займалися у вільні від важкої селянської праці хвилини.

Іларіон Іванович пішов на імперіалістичну війну, потім повернувся. На Україні в цей час почалося відновлення власної державності, обтяженої війнами, які мов хвилі на морі, котилися по Україні з усіх боків. А коли перемогли більшовики і почали будувати "рай" на землі, то добралися вони і до Пелехівщини.

Іларіон Іванович не захотів вступати до колгоспу. Його розкуркулили і він, як і багато людей у той час, втік до Запоріжжя, де будували Дніпрельстан і потрібні були робочі руки. В Запоріжжі, куди він приїхав із сім'єю у 1932 році, вже працювали його син Георгій і брат Василь Майборода. Влаштувався експедитором на коксохімзаводі. Почалося облаштування на новому місці, сини все частіше виходили на музичну дорогу. Старший, Георгій, брав активну участь у самодіяльній хоровій капелі "Дніпрельстан", яку очолював композитор Л. Усачов. Капела ця вперше в Запоріжжі поставила фрагменти опер "Евгений Онегин" Чайковського та "Русалка" Даргомижського. Старі люди і досі згадують ті вистави. У 1936 році Георгій став студентом композиторського факультету Київської консерваторії. В 1938 році вступив до консерваторії і молодший Платон. Здавалося, все було добре. Але тільки сьогодні, коли відкрилися архіви КДБ, можемо сказати, що тоді трапилося.

9 березня 1938 року Майборода Іларіон Іванович був заарештований у себе на квартирі на 9-му селищі (тепер там розташовані приватні гаражі). Під час обшуку у нього вилучили паспорт ШЖ 094796, профспілковий квиток 040786, грошові чеки в кількості 13 штук і (увага!) схеми-плани німецькою мовою.[1] Ото натішилися малограмотні енкаведисти: схопили надзвичайно небезпечну людину! Правда, у справі ці схеми-плани більше не зустрічаються. Тільки майже через місяць, 30 березня Іларіон Іванович пише заяву на ім'я Єжова про своє щиросердне зізнання,[2] та 1-го квітня відбувається один-єдиний допит, де він повністю визнає все, що від нього вимагає слідчий[3].

Іларіона Івановича звинувачують у тому, що він "є учасником контрреволюційної повстанської організації, яка діяла на Запорізькому коксохімічному заводі з метою підготовки збройного повстання проти Радянської влади в момент виникнення війни". Її очолює Яким Якович Мельников — агент постачання Нікопольського водоосвітлення.

Всі, хто проходить по цій справі такі ж самі, як і Майборода з Мельниковим — Павло Іванович Кіто, майстер монтажних робіт коксохімзаводу, Сергій Осипович Нечаев, головний бухгалтер в управлінні ринку м. Запоріжжя, Андрій Андрійович Христич, столяр в соцмісті Запоріжжя, Олександр Васильович Ніколаєв, начальник планово-виробничого відділу на Запорізькому деревообробному комбінаті. Думається, що вони навіть не були особисто знайомі до арешту.

Впадає в око й те, що Майборода, Нечаев і Ніколаєв майже через місяць після арешту[7] починають давати "правдиві" свідчення про свої "контрреволюційні злочини". А Мельников (керівник групи!), Кіло і Христич були заарештовані 24 березня. І у всіх шістьох у справі протоколи одного-єдиного допиту.

Брат генерала Петра Григоренка, Іван, інженер ливарного цеху заводу "Комунар", який сидів саме в гой час у Запорізькому УНКВС, розповідав потім, як там били в'язнів...[4] Те, що звинувачення шито білими нитками свідчить і збережений у справі протокол очної ставки між Іларіоном Івановичем і Олександром Ніколаєвим. Під протоколом стоїть дата 4-го березня 1938 року, коли вони всі були ще на волі. Після 4-го квітня допити всіх звинувачених припиняються до 20-го квітня. Саме в той день відбулося засідання трійки Управління НКВС по Дніпропетровській області. Їх звинувачували в тому, що вони належали до контрреволюційної організації, яку створив колишній офіцер денікінської армії Едуард Прейс, засуджений до розстрілу в 1937 році. Забігаючи наперед, скажемо, що постановою Військової колегії Верховного суду СРСР від 4 червня 1957 року справу Прейса провадженням припинено за відсутністю в його діях складу злочину.

А в той день їх присудили до розстрілу...[6] Майже через місяць, 16 червня 1938 року, всіх шістьох розстріляли в Запоріжжі. Про це свідчить акт розстрілу, який зберігся у справі.[7] Як завжди у таких випадках, близькі і родичі мовчали, бо боялися, що і до них доберуться каральні органи. Мовчали і Платон з Георгієм. Тільки через майже 20 років дружини Христича Уляна Григорівна та Мельникова Олена Олександрівна і дочка Надія Павлівна Кіло звернулися до прокуратури з проханням повідомити про долю їх чоловіків та батька. І в 1957 році всіх шістьох реабілітували за відсутністю складу злочину.

Сьогодні новим змістом наповнюється творчість композиторів-братів. Вони знали про долю батька і, як справжні творці, не могли про це не написати. Тепер по-іншому звучать слова із "Пісні про рушник", яка так популярна в нашому народі.

Рідна мати моя, ти ночей не доспала...
...ти ночей не доспала...
І в дорогу далеку ти мене
на зорі проводжала...
...на зорі проводжала...

Не міг не згадати Платон Майборода той далекий і трагічний 1938 рік, коли писав музику на вірш Андрія Малишка. А все починалося так добре. Після важкої роботи у полі збиралися біля батьківської хати. Сиділи усі гуртом. Настроювали інструменти батько, дядьки, Георгій з Платоном, а мати готувалася співати, ось ще хвилина друга — і поллється музика з їхнього подвір'я на все притихле село. Всі такі молоді і красиві, і життя таке довге...

Примітки

1. ДАЗО, фонд Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 459. — Арк. 21.
2. Там само. — Арк. 118.
3. Там само. — Арк. 119—124.
4. Петро Григоренко. В подполье можно встретить только крыс..., Москва. — 1997. — С. 197—198.
5. ДАЗО, фонд Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 459. — Арк. 283—284.
6. Там само. — Арк. 295.
7. Там само. — Арк. 296.

СУДИЛИ ЗА... ДУМКИ

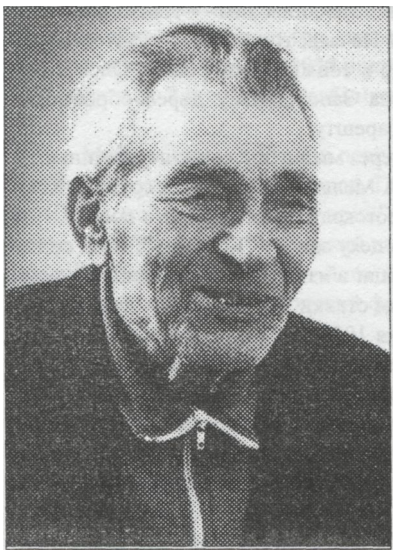

ПОПЕЛЬ МИКОЛА КОСТЯНТИНОВИЧ

Народився в 1909 р. в с. Острівка Савранського району Одеської області в сім'ї селянина, закінчив Одеський сільськогосподарський та Харківський інститут журналістики. Працював у газетах „Чорноморська комуна"(Одеса), „Південна комуна" (м. Гола Пристань Херсонської області), „Червоне Запоріжжя".

Арештований 8 серпня 1941 року. Засуджений Особливою нарадою при НКВС СРСР 4 липня 1942 року в Уфі (Башкирія) на десять років виправно-трудових таборів, відбував покарання в Усольтаборі (Пермська область), з 1950 року — на засланні в Красноярському краї.

Реабілітований у 1956 році. Після реабілітації працював в редакціях багатотиражних газет будівельних трестів Запоріжжя, в обласній газеті „Запорізька правда". Член Спілки журналістів України. Помер 29 квітня 2001 року. Автор книжки нарисів і спогадів „Марійчина свічка" (З пережитого), виданої у 2001 році.

Холодного лютневого дня 1956 року схудлий, виснажений чоловік писав з красноярського села Покатеєво до Москви:

"Микито Сергійовичу, вибачте за прямолінійність. В Радянській країні за думки не судять. Однак мене в 1941 році судили за думки. Вірніше, не судили, а покарали без суду. Я кажу "за думки" тому, що я ні словом ні ділом не заподіяв шкоди моїй Радянській батьківщині, яка мене виховала і вивчила. Незважаючи на це, слідчі органи, застосовуючи беріївські методи ведення слідства, пред'явили мені просто фантастичні звинувачення..."[1]

Хто він такий, що до першого секретаря ЦК КПРС звернувся листом без традиційно-ввічливого на той час "дорогий" чи хоча б „шановний"? Це був журналіст із Запоріжжя, який з прожитих 47 літ 10 років страждав у сталінських концтаборах на Півночі і п'ять в Красноярському краї. Так шлях Миколи Попеля на цю Голгофу почався у віці Ісуса Христа і тоді ж міг закінчитися. На другий день допиту 10 серпня 1941 року в приміщенні обласного управління НКВС на запитання сержанта держбезпеки Ізраїлевського "Скільки вам років?" і почувши, що тридцять третій (народися він 19 лютого 1909-го), той сказав з погрозою: "Будеш мовчати — більше не стане"[2]. Погрозу не встигли здійснити. У серпні 1941 року, коли німецькі війська підійшли майже впритул до міста і Запоріжжя тримало героїчну оборону, поспіхом вивозячи заводське обладнання на схід, Миколу Попеля разом із сотнями ув'язнених гнали пішим етапом у напрямку Донбасу, а звідти на Харків. Кілька днів перебував у тимчасовому таборі на Холодній горі, бо харківська тюрма була переповнена, а звідти товарними вагонами відправили арештованих до столиці Башкирії Уфи, куди вже переїхав ЦК КП(б)У і уряд УРСР з своїми наркоматами.

В грудні 1941 року допит вів уже працівник НКВС Башкирії Анферов. Записав біографічні дані підслідного. Не забув зазначити, що батько Костянтин Кирилович був розкуркулений. В протоколі допиту слідчий зафіксував, що Попель М.К., працюючи змінним секретарем редакції газети "Червоне Запоріжжя" разом з редактором Шабаліним, заступником редактора Кулішем, секретарем парторганізації Нечипоренком, заввідділом Дубовиком, редакційним шофером Ліпським, в кабінеті слухали німецькі радіопередачі російською та українською мовами і обмінювались думками про почуте.[3] Цілком нормальний з сучасного погляду факт редакційного життя в 1941-му (та й пізніше протягом десятків років) розцінювався як ворожий, антирадянський, контрреволюційний і підлягав покаранню. Тож слідчий і

записав „зізнання" підслідного журналіста: "Признаю себя виновным в том, что распространял среди работников редакции содержание радиопередач немецких радиостанций на русском языке, которые по своему содержанию являлись антисоветскими... Признаю себя виновным в том, что я, пересказывая немецкие радиопередачи, объективно возводил клевету на ВКП(б) и Советскую власть". Однак той же Анферов змушений був записати слова журналіста. "Пораженческие и националистические взгляды я не высказывал и в этом себя виновным не признаю".[5]

Аж через сім місяців, проведених Миколою Попелем в Уфимській пересильній тюрмі, 4 липня 1942 року Особлива нарада при НКВС СРСР, розглянувши "Дело № 809 (НКВД БАССР) УНКВД Запорожской области..." записала в своїй постанові: "ПОПЕЛЬ Николай, он же Вукол Константинович за участие в контрреволюционной националистической организации заключить в исправительно-трудовой лагерь сроком на ДЕСЯТЬ лет, считая срок с 8 августа 1941 года".[6]

Методи вибивання „зізнання" з арештованих в Уфі практично нічим не відрізнялися від запорізьких, були, сказати б, всесоюзними. Про них уже на схилі літ сам Микола Костянтинович розповів у своїх спогадах: „В камері один стілець. На ньому можна сидіти, але вночі не можна спати (куняти). Якщо арештований не відповідає ствердно на запитання слідчого або сам не розповідає "всю правду", то його запроторюють до цієї камери. Тільки-но "зек" задрімає на стільці, наглядач, який весь час поглядає у "віконце", відчиняє двері і сичить: "Встать?", а то ще й через плече може потягти гумовою палицею. Після допиту попав і я в цю камеру. Таким чином, до випробовування голодом долучилася ще одна мука — позбавлення сну. А все за ту антирадянську організацію, яка насправді виявилася літературною організацією "Молодняк", у якій я брав участь, але ж вона закінчила своє існування ще в тридцятих роках. Вибивали "повне зізнання" і так званою "ковбасою" — гумовою палицею, що начинялася піском. Удар такою "ковбасою" дуже ефективний: крім того, що він надзвичайно болючий, на тілі не залишається ніяких слідів, а саме це й потрібно слідчому."

Слідчі в Уфі "зробили" контрреволюційну, націоналістичну організацію з групи молодих літераторів в Одесі в 1931—1932 рр., учасником якої був тодішній студент сільгоспінституту, а згодом літпрацівник-агроном в "Чорноморській комуні" Микола Попель. Не було у слідчих молодіжного журналу "Металеві дні", а також журналу "Кіжовець", що видавався в Харкові силами студентів інституту журналістики. Там друкувалися перші оповідання Миколи Попеля. Навряд, чи знайшли б вони в цих спробах пера щось "антирадянське", хоча при бажанні можна знайти що завгодно (згадаймо патріотичний вірш Володимира Сосюри "Любіть Україну" і пізніші звинувачення автора в буржуазному націоналізмі. — І. Н.) Очевидно, арештантську справу Попеля із Запоріжжя в Уфу доставили разом з оперативними матеріалами стеження за ним з часу прийому його на роботу в редакцію "Червоного Запоріжжя". Секретних співробітників енкаведисти вербували і серед журналістів. Один із таких "сексотів", працюючи в газеті "Большевик Запорожья", увійшов в довіру, заприятелював з Миколою Попелем і регулярно повідомляв про свої розмови і спостереження в органи НКВС. Ці "оперативні матеріали" й використали уфимські слідчі! Через 15 років, під час реабілітації М.К. Попеля слідчий Константинов у Києві на допиті того "стукача" запитав його: "Ваши сообщения в период секретного сотрудничества с органами госбезопасности... соответствуют действительности?". І той без тіні сорому і провини за скоєне відповів. "Да, все мои сообщения, в которых я писал о Попеле Николае Константиновиче соответствуют действительности..."[8] Та майже одночасно з допитом цього брехливого "секретного сотрудника" йшли пошуки і допити інших свідків, саме тих, хто працював з Попелем і знав його. Багатьох уже не було в живих: Куліш, редагуючи військову газету, застрелився в 1942 році (є версія, що це сталося через друкарську помилку в прізвищі чи посаді Сталіна — І. Н.), тоді ж безвісти пропав Михайло Шлома, відповідальний секретар Володимир Лебединський помер від туберкульозу в 1942 році.[9] Померли завідувачі відділів Михайло Дубовик і Никифір Нечипоренко.[10]

Однак живі "червонозапоріжці", зокрема Олександр Шабалін, який у 1956 році редагував "Закарпатську правду", кореспондент "Правды" Олександр Богма, колишня заввідділом Ніна Староселець, головний редактор Закарпатського обласного видавництва Василь Поліщук, літпрацівник "Червоного Запоріжжя" Олександр Крилов та інші, зокрема й колишній шофер редакції Яків Ліпський спростували брехливі свідчення "стукача", давши об'єктивну характеристику ділових, моральних і політичних якостей Миколи Попеля. За протестом прокурора області І.Грома президія обласного суду в складі Марченка, Сазонова, Довженка 27 червня 1956 року в своїй ухвалі зазначила: "Поэтому по показанням одного свидетеля осведомителя К. нет оснований признать Попеля виновным в совершении контрреволюци-

онного преступления и постановление Особого совещания подлежит отмене, а дело прекращено производством... за недоказанностью предъявленного обвинения..."[11] Можливо, вирішенню реабілітаційної справи М. К. Попеля в порівняно стислі строки (багатьох політв'язнів реабілітували або наприкінці розпаду СРСР або вже в незалежній Україні. — 1. Н.) сприяло те, що в область надійшов лист з секретаріату ЦК КПРС, (початок його наведений в цій розповіді.) В ньому, зокрема, він наголошував: "...во всех этих обвинениях не могло следствие предъявить ни одного факта, ни подобия фактов. Все сводилось к тому, что я якобы думал, якобы собирался совершить преступление. Единственно, чем располагало следствие — это мой дневник (вести дневник меня приучила советская школа), в котором я периодически записывал свои суто личные дела. В этом дневнике ничего не было антигосударственного. Причем, дневник — это тоже мысли, которые я не собирался печатать для всеобщего обозрения"[12] Про цей щоденник знав тільки той приятель К., то він і вказав енкаведистам на місце зберігання, і вони при обшуку не взяли нічого, крім щоденника. Не забрали навіть комсомольського квитка, який навіщось зберігав журналіст, хоча давно вийшов з комсомольського віку. Саме за цим фактом М. К. Попель ще в тюрмі "вичислив" того, хто на нього писав доноси в НКВС. Уже повністю реабілітований він, як людина християнської моралі ніяких контрдій проти наклепника за свої страждання не вживав, вважаючи його теж жертвою тоталітарної системи, яка не могла обходитися без "стукачів" і провокаторів.

Повернувся М.К.Попель до Запоріжжя після п'ятнадцяти років таборів і заслання, де в холодних краях "Він бачив пекло", як назвав нарис про нього Анатолій Піддубний.[13] Постали проблеми з житлом, з роботою, з облаштуванням нової сім'ї (першу дружину з малолітнім сином фашисти розстріляли в 1941 році в м. Гола Пристань).[14] І хоча *як* реабілітований він, згідно із законом мав право на відновлення на своїй посаді змінного секретаря, влаштувався на роботу рядовим працівником багатотиражки "Строитель", а згодом редагував газету "Знамя победы". Лише в передпенсійному віці його прийняли на роботу в редакцію обласної газети "Запорізька правда", що стала спадкоємницею "Червоного Запоріжжя".

Перебуваючи на пенсії, М. К. Попель не втрачав зв'язків з пресою, виступав у газетах з діловими кореспонденціями, рейдовими матеріалами і документальними розповідями про пережите ним. їх друкували "Запорізька правда", "Соціалістична Харківщина", "Голос України" та інші видання. Він значну громадську роботу, зокрема щодо реабілітації політв'язнів радянського режиму. Зі створенням обласної організації "Меморіал" був беззмінним його співголовою. Протягом останніх років брав участь у створенні книги "Реабілітовані історією", членом редакційної колегії якої був.

Після нетривалої тяжкої хвороби життя М.К.Попеля обірвалося 29 квітня 2001 року. Ще два місяці тому він у тісному колі друзів і рідних відзначав свій 92-й день народження. Століття уже лежало на долонях, але не втримав його...[15]

Примітки

1. Архівно-слідча справа М. К. Попеля (далі Справа № 9729), Державний архів Запорізької області, Фонд Р — 5747, — Оп. 3, — Спр. № 9729, — Арк. 56.
2. Микола Попель, Як вибивали зізнання. //Марійчина свічка (З пережитого), Запоріжжя. — 2001.— С 32 (далі М. Попель, назв, кн.)
3. Справа № 9729. — Арк.26.
4. Там само. — Арк. 29.
5. Там само. — Арк. 29.
6. Там само. — Арк. 40.
7. М. Попель. — Назв. кн. — С 33.
8. Справа № 9729. — Арк. 62.
9. Газета 'Тобольская правда". — 1942., № 104 (4633). — 5 травня.
10. Справа № 9729. — Арк. 116.
11. Там само. — Арк. 118.
12. Там само. — Арк. 56.
13. Анатолій Піддубний, Він бачив пекло. //Альманах "Спокута" № 1, Запоріжжя. — 1999. — С 65—73.
14. Справа № 9729. — Арк. 85.
15. Іван Науменко, Ми, реабілітовані історією, пам'ятаємо. //В кн. Важкий час правди. — Запоріжжя. — 2001. — С 82.

П. П. РЕБРО

ІСТОРІЯ ЛЮБОВІ Й НЕНАВИСТІ

ШАМКО-БАЛАШЕВА (ФЕДОРОВА) Віра Миколаївна, 1911 р. народження, м. Запоріжжя, проживала там же, українка, освіта середня спеціальна. Лаборант термічного цеху Запорізького авіаційного заводу № 29. Особливою нарадою при НКВС СРСР 8 липня 1938 р. як дружина "ворога народу" засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована в 1957 р. Проживає в м. Запоріжжі (на пенсії).

Коли ми, працівники підрозділу "Реабілітовані історією", прийшли привітати Віру Миколаївну Балашеву (Федорову) з днем народження, вона насамперед ввічливо запросила нас сісти, а сама, відклавши милиці і сяк-так примостившись на стільці біля піаніно, віртуозно, з завидним натхненням виконала "Історію любові" Ф. Лея з відомого кінофільму. Слово честі, важко було повірити, що цій жінці-оптимістці 90 років і що вона пережила такі жахіття, порівняно з якими Дантове пекло виглядає наївною забавкою.

СПОЧАТКУ БУЛА ЛЮБОВ...

Всі ми приходимо в цей світ (як твердять деякі релігії, в гості) для щастя, для любові. Це щастя розмаїте і багатолике. Ласка матері, усмішка сонця, тепло землі, солов'їна трель, чари кохання... І любов у нас закодована — до Вітчизни, до людей, до краси, до правди. Тільки ненависть — річ наживна: вона поширюється від деспотів, як інфекційна хвороба. Але любов дужча і рано чи пізно перемагає ненависть. Шкода тільки, що іноді дуже пізно...

Віра Балашева (дівоче прізвище — Шамко) народилася в 1911 році в сім'ї вчителя. Пологи були тяжкі, але й мати, і вся рідня дуже раділи дівчинці, бо в родині вже було двоє хлопчаків-розбишак.

Вірин дід по лінії батька був романтиком, чумакував, складав і співав пісні. Дід по лінії матері Петро Корнійчук працював ветеринаром на Олександрівській бойні, був родичем відомого драматурга, але коли сім'ю спіткало лихо, ні він, ні його діти не зверталися за допомогою до останнього, бо боялися кинути на нього тінь.

Батько Віри Микола Антонович Шамко був учителем початкових класів (зокрема, працював у запорізькій СШ № 5), трудився на освітній ниві більше ніж піввіку і пішов на пенсію на 77-му році життя (за кілька днів до смерті). Оскільки зарплатня в учителів була скромна, батьки Віри тримали корову, а згодом — козу. Відмовляючи собі в найнеобхіднішому, вони зібрали кошти і придбали для дітей піаніно, на якому Віра Миколаївна музиціює й сьогодні.[1]

— В дитинстві я щоденно грала на піаніно, — згадує вона, — і дуже вдячні моїм батькам за те, що вони так (і це не зважаючи на неабиякі нестатки) наполегливо вчили мене музиці, без якої я навряд би чи витримала удари злої долі. Дякуючи батькам за прищеплену до музики любов, хотіла б висловити тверде переконання, що необхідно максимально використати дитинство, коли малюкам все дається так легко, і навчити їх грі бодай на одному музичному інструменті.

Але юна Віра захоплювалася не тільки музикою. Вона була чудовою спортсменкою, входила в першу збірну гандбольну команду м. Запоріжжя, а в 1932 р. на Всесоюзній спартакіаді працівників автотракторної і авіаційної промисловості виборола третє місце зі стрибків у висоту. Навчаючись у Запорізькому хіміко-металургійному технікумі, виступала в агітгрупі "Зелена блуза", і не один молодий запоріжець нишком зітхав, милуючись її "русою косою до пояса".

Проте серце нашої землячки полонив "варяг" — ленінградець Олександр Балашев, який після закінчення гірничого інституту влаштувався на роботу в Запоріжжі (на заводі імені Баранова, нині ВАТ

"Мотор Січ"). Тут же працювала після закінчення технікуму й Віра Миколаївна. "Це був, — згадує вона сьогодні, — симпатичний, синьоокий, кирпатий блондин. Дуже розумний, великий працелюб. Над його робочим столом висів плакатик зі словами Едісона: "Талант — це 2% хотіння і 98% потіння".[2]

Наприкінці 1931 р. Віра й Сашко одружилися, а в 1933 р. в них народилася донечка Інночка, яка невдовзі стала улюбленицею всієї вулиці Тургенєва.

Тим часом на заводі готувалися до випуску нового авіаційного мотора, і Балашев разом із групою інженерів відбув у відрядження до Франції й Німеччини (потім ця поїздка буде як "знахідка" для енкавеесівців, які "пришиють" Олександрові Івановичу шпигунство, диверсійну діяльність та ін.)

НЕНАВИСТЬ В ОБРАЗІ СЛІДЧОГО

— У 1937 році, — розповідає Віра Миколаївна, — арешти, які лихоманили країну, докотилися й до Запоріжжя, зокрема — до нашого заводу. Було заарештовано директора заводу Александрова і його дружину, головного інженера заводу Дунаєвського з дружиною, начальників цехів Плохого і Криворотька, начальника лабораторії Рибкіна (у якого я працювала) і багатьох-багатьох інших працівників.

За ґратами опинився й Балашев. Заарештували його карателі на чужій квартирі, куди самі ж і викликали запискою. Разом із Вірою його повезли машиною в управління НКВС. Через кілька годин жінку відпустили, і більше вона свого коханого чоловіка не бачила...

Не один місяць оббивала пороги НКВС, слідчому на прізвище Новак доводила, що Балашев — людина порядна, чесна, невинна (звідки Вірі було знати, що Політбюро ЦК ВКП(б) мало не щодня штампує постанови і спускає "низам" ліміти на арешти, які треба було виконувати негайно!). Скінчилося тим, що заарештували і дружину "ворога народу".

— Від слідчого мене через усе місто повели до в'язниці, — розповідає Віра Миколаївна. — Я йшла проїжджою частиною дороги з руками назад, а слідом крокував військовий з гвинтівкою напереваги. Йшла і нічого не бачила, крім дороги. Потім дізналася, що мене в той момент бачив сусід і повідомив моїм батькам.

А невдовзі з'явилося на світ "Дело № 51330 по обвинению Шамко-Балашевой Веры Николаевны в преступлении, предусмотренном ст. 54-10 ч. I УК УССР".[3] Як свідчить ця та інші справи, сфабриковані в НКВС, у бездумних виконавців "верховних" повелінь було вельми розвинене класове чуття, а ось "класів і коридорів" вони пройшли явно малувате. Вже протокол обшуку, влаштованого в домі Балашевих якимось Стадником, котрий величає себе "оперуполномоченным командира звода отделения (?), рясніє перлами типу "метрическая выпись", "сведоцтво про народження", "сведоцтво про подруження", "письмо на имя Вера прислано с Москви". А, наприклад, за довідками уповноважений радив звертатися за адресою "р-люксимбур № 24" (все — з малої літери).[4]

Протоколу допиту Віри Миколаївни в справі передує довідка про сім'ю заарештованого Балашева О. І. Виявляється, він звинувачувався в тому, що був "участником шпионской, диверсионно-вредительской организации на авиазаводе № 29 г. Запорожье"[5] Тут же повідомлялося, що "дело находится в процессе следствия" і що "Балашев А. И. сознался". Нижче, де перераховувалися члени сім'ї інженера, напроти прізвища Шамко В. М. начальник УНКВС старший майор держбезпеки Кривець розмашисто накарбував "Арестовать", а напроти імені Інночки, 4-річної їхньої доньки, недбало черкнув "Детдом". Підшито в справі і клаптик паперу, який засвідчує, що Балашев О. 1. "приговорен к расстрелу" і що "приговор приведен в исполнение".[6]

Але про це Вірі Миколаївні стане відомо лише через багато років. А тоді, на допиті (він, до речі, був лише один і тривав дуже недовго), вона страшенно переживала, як би необережним словом не нашкодити коханому. Вона переконувала слідчого (це був все той же Новак), що жили з чоловіком "исключительно хорошо, очень дружно" і що про його якусь диверсійну роботу їй нічогісінько невідомо.[7]

"Співай, пташечко, співай, — очевидно, думав слідчий, слухаючи Віру Миколаївну, — кліпки тобі не кинути". І справді: в його папці вже лежало "Обвинительное заключение по спецделу № 51330".[8] Справа передавалася на розгляд Особливої наради при НКВС СРСР, де з дружинами "ворогів народу" не церемонилися. "Согласен", "Утверждаю" — один за одним підписалися на звинуваченні, складеному Новаком, начальник 3 відділу УДБ лейтенант держбезпеки Таксар, начальник міськ-

відділу НКВС полковник Шумський, начальник 3 відділу НКВС старший лейтенант держбезпеки Березовський, начальник УНКВС майор держбезпеки Коркін і в. о. прокурора області (підпис нерозбірливий). Хто підписався чорним олівцем, хто червоним, хто синім. І всі підписи хвацькі, бундючні, на півсторінки. Дивлячись на них, я мимоволі думав: шість здорових мужиків (офіцерів!) віддають на заклання ні в чому невинну молоду, тендітну жінку, матір, чиюсь доньку. Невже ні в кого з них не затремтіла рука, не заговорила совість? А якщо знали, що віддають на розтерзання ГУЛАГу невинну людину, що примушувало їх ставити підписи? Яка темна, зловісна сила штовхала їх на це? І сам собі відповідаю: система ненависті і страху, державна репресивна машина.

"АЛЖИР", ТА НЕ ТОЙ

Спочатку наведу документ (аркушик завбільшки з долоню): "Выписка из протокола Особого совещания при Народном Комиссаре внутренних дел СССР от 8 июля 1938 г.

Слушали: Дело № 51330/УССР о Шамко-Балашевой Вере Ник., 1911 г. рожд.

Постановили: Шамко-Балашеву Веру Николаевну — как члена семьи изменника Родины заключить в исправтрудлагерь сроком на ПЯТЬ лет, считая срок с 2/XII—37 г.

Дело сдать в архив".[9]

Так наша землячка опинилася в "Алжирі" (абревіатура від слів "Акмолинский лагерь жен изменников Родины"). Офіційно це місце називалося табірною точкою № 26, яка розташовувалася у відкритому казахському степу і в якій утримувалися лише жінки — дружини так званих "'ворогів народу". Кого тут тільки не було! Дружини і члени родин старих більшовиків, відомих воєначальників, вчених, артистів, письменників. Усього — вісім тисяч.

Мешкали в'язні у бараках на 200—300 чоловік. В окремому бараці жили матері з дітьми (адже заарештовували і судили й вагітних). Ще один барак було відведено для утримування психічно хворих (від незаслуженого приниження і непосильної праці жінки нерідко божеволіли).

Найбільшими ворогами "алжирців" були холод і голод. Бараки опалювалися очеретом, зібраним на навколишніх озерах. Тепло трималося лише звечора, а вночі коси нещасних жінок примерзали до шибок, до стін. Особливо ж дошкуляв голод. Сякі-такі супи, риденькі каші, 200 грамів хліба (більшість жінок не виконувала дуже завищених норм і мала їсти жалюгідну пайку), чай без заварки — оце і весь "раціон" в'язнів.[10]

— Ми завжди були голодні, — свідчить Віра Миколаївна. — А працювали ж (на будівництві, на снігозатриманні в степу, а також шиючи гімнастерки і бушлати) 12 годин на добу.

— Ніхто не втік із табору? — питаю.

— За все існування "Алжиру" не було жодної втечі: по-перше, нас пильно охороняли, а по-друге, ми страшенно боялися, щоб наша втеча не завдала чоловікам шкоди (про те, що вони давно розстріляні, нам навіть на думку не спадало).

— Сталіна проклинали?

— Уявіть, що ні. Це може здатися сьогодні дивним, але ми в масі своїй були переконані, що Сталін не винен у нашому нещасті, що він рано чи пізно "розбереться" і виправдає нас, і покарає наших мучителів. Коли у нас з'явилась художня самодіяльність і ми виконували пісні про вождя, начальство аж із Москви приїздило подивитися на дивних жінок-зеківок, які славлять Сталіна.

Єдине, що додавало сил Вірі і не дозволило накласти на себе руки, це були листи з дому від мами і батька, від братів. Листи донечки Інночки знала напам'ять. Писала Інночка й Сталіну (просила відпустити "дорогу мамочку"), але вождь залишився глухим до благання дитини.

А відтак наша землячка пережила величезне горе (ще мало їй було потрясінь!). Із Запоріжжя повідомили, що під час обстрілу міста гітлерівський снаряд вибухнув у їхньому дворі і тяжко поранив маленьку донечку. Через два дні її не стало. Забігаючи наперед, скажу, що коли через багато років Віра Миколаївна нарешті потрапила в рідну домівку, її мати на колінах просила у неї прощення за те, що не вберегли Інночку. Віра теж упала на коліна і вони, обнявшись, гірко плакали і не могли виплакатися...

Вражена звісткою, як блискавкою, Балашева тяжко захворіла, довго лежала в табірній лікарні. Як вона каже, чудом видряпалася, але рана в її серці залишилася назавжди.

ТІНЬ ПОЛІТИЧНОЇ СТАТТІ

Гулагівські п'ять років розтягнулися на цілих десять; вже відбувши "строк", В. Балашева продовжувала жити в табірному бараці, працювала на тій же швейній фабриці 12 годин на добу, мала жалюгідний зеківський "раціон". Потім її перевели на Красноярський афінажний завод, який належав НКВС, тому порядки тут були не кращі, ніж у таборі. Головне ж — Вірі Миколаївні не видавали паспорта, а з довідкою про "звільнення" її міг заарештувати перший-ліпший міліціонер.

На щастя, в ці дні вона зустріла фронтовика Федора Федорова, у якого в блокадному Ленінграді загинула вся рідня. Оскільки про трагічну долю свого чоловіка Балашева вже знала, на освідчення (віршовані!) офіцера вона відповіла згодою — і вони поєднали свої долі. Проте ГУЛА Г цупко тримав Віру в своїх лабетах — через її "політичну" статтю чоловіка терміново демобілізували з армії, через неї ж не дозволили молодому подружжю жити в Ленінграді, де Федір мав квартиру.

Через десять з лишком років Віра Миколаївна з новим чоловіком і малям приїхала до омріяного Запоріжжя, але воно зустріло її суворо, непривітно: через судимість "рідний" завод не прийняв її на роботу. Довго не міг влаштуватися на роботу і чоловік (з тієї ж причини). Коли ж міліція виявила в паспорті "крамолу" — запорізьку прописку (як "політична", Балашова-Федорова не мала права жити в місті), то зажадала негайно залишити Запоріжжя...

І тут наша героїня згадала про... музику. Закінчила музичну школу для дорослих і курси з теорії музики при Московському будинку народної творчості, викладала музику і співи в школах, дошкільних закладах. Виховала багато талановитих музикантів, співаків (як та ж Надія Куделіна — заслужена артистка України). Вже в 1952 році її було нагороджено нагрудним знаком "Відмінник народної освіти УРСР". На пенсію перейшла лише наприкінці 1992 року (коли Вірі Миколаївні йшов 82-й рік) — за станом здоров'я. Але з музично обдарованими дітьми "возиться" ще й нині, вдома.

Розповідь ця буде неповною, якщо ми не наведемо ще одного документа. 3 січня 1957 р. військовий прокурор Одеського військового округу генерал-майор юстиції А. Попов, ознайомившись із справою № 51330, вніс протест: Постановление Особого совещания при НКВД СССР от 8 июля 1938 г. в отношении Шамко-Балашевой Веры Николаевны отменить и дело в уголовном порядке прекратить — за отсутствием состава преступления".[11]

22 січня цього ж року Військовий трибунал Одеського військового округу задовольнив протест прокурора.[12] 24 серпня 1957 р. таке ж рішення було прийнято в справі Балашева Олександра Івановича.[13] Таким чином, вони обоє реабілітовані. Чи варто казати, що то були найщасливіші дні в житті нашої землячки?

— Яка ж мораль у цієї історії? — може мене запитати нинішній читач. Мораль у тому, що ненависть у черговий раз потерпіла фіаско. Мучителі нашої героїні, якщо й лишились живими, відторгнуті суспільством і прокляті. Діти ж Віри Миколаївни, її внуки живуть у країні, що хоч і бідна, необлаштована, але над її громадянами не висить Дамоклів меч страху А це означає: торжествує любов!

Примітки

i. В. Федорова. "Страницы жизни", Газета "Машиностроитель". — 1989. — 21 червня.
2. Там само.
3. Державний архів Запорізької області (далі — ДАЗО). Фонд Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 952.
4. Там само. — Арк. 14.
5. Там само. — Арк. 9.
6. Там само. — Арк. 11.
7. Там само. — Арк. 12—14.
8. Там само- — Арк. 15.
9. Там само. — Арк. 18.
10. В. Федорова. "'Страницы жизни", Газета "Машиностроитель". — 1989. — 23 червня.
11. ДАЗО, Фонд Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 952. — Арк. 19.
IЗ. Там само. — Арк. 29—44.

ДВІЧІ ЗАСУДЖЕНИЙ

МІНАЄВ ІВАН МИКОЛАЙОВИЧ

Народився 15 квітня 1902 року в м. Геніческу Херсонської області. Робітник заводу "Комунар" і комбінату "Запоріжсталь". Протягом 1936—1937 рр. відбував покарання у Північсхідтаборах НКВС на Колимі. Розстріляний 10 січня 1938 р. в м. Запоріжжі. Реабілітований 25 жовтня 1956 року.

Спочатку ця справа нічим не вирізнялася від інших. Пожовкла, як всі, тека з розмитими фіолетовими цифрами на обкладинці, вицвілі документи з нерозбірливим скорописом, протокол обшуку, який роз'єднав життя на дві нерівні частини...

А потім, поступово, серед цього сум'яття, почав вирізнятися голос іюдини, яку зіштовхували з різнобарвного килима життя у прірву, а він пручався і боровся за себе.

Зіштовхнули... Але його голос через шістдесят років долинув-таки до нас і розповів про життя людини, неповторне і єдине...

А все починалося у Івана Миколайовича Мінаєва добре. Служив в 58 автоброневому загоні 12-ої армії. У 1919 році вступив у партію.[1]

Після громадянської війни Іван Миколайович опинився у Севастополі, служив помічником начальника штабу Севастопольської фортеці.[2] Можливо, так і пролягла б його життєва доріжка далі в лавах Червоної Армії. Але саме у Севастополі сталася подія, яка вплинула на подальше життя Івана Миколайовича.

Як розповідав сам Мінаєв на допиті 27 серпня 1936 року: "В 1922 році в м. Севастополі я... вдарив одного громадянина і вчинив опір міліції при арешті".[3]

За цей вчинок Мінаєв був виключений з партії і, мабуть, йому довелося поміняти місце проживання. Принаймні з 1926 року Мінаєв мешкає.у Запоріжжі.

Хто той "громадянин", який так радикально вплинув на долю Мінаєва, ми вже не взнаємо. Але можна припустити, що це був не якийсь пересічний перехожий. В цьому випадку розкривається характер Івана Миколайовича, як людини гарячої, яка за словом у кишеню не лізе, ріже правду в обличчя співрозмовника. А такі люди завжди мають ворогів. Подальші події в житті Івана Миколайовича підтверджують наші припущення.

З жовтня 1926 року по березень 1933 року Мінаєв працює на "Комунарі" токарем у конвейєрному цеху. В 1931 році знову вступає в партію. Після севастопольського "конфузу" життя його поступово налагоджується. Він уже одружений, виховує доньку, опікується старенькою матір'ю. Знайомиться із робітниками "Комунару" Камінським, Столбінським, Крисіним.

Слідчі згодом будуть особливо старанно добиватися від Мінаєва зізнань, що він із названими особами підтримував зв'язок, бо десь у них вони були зафіксовані як троцькісти.

Багатьом запам'яталося, що коли в 1927 році приїжджав у Запоріжжя відомий партійний діяч Християн Раковський і йому не дали виступити перед робітниками "Комунару", то тоді Мінаєв висловлював своє незадоволення.

А життя брало своє... З'явилась у Івана Миколайовича і друга донечка, Натела... Він перейшов працювати на комбінат "Запоріжсталь", спочатку завучем ФЗН при "Запоріжсталі", а потім начальником охорони комбінату "Запоріжсталь". Далося взнаки його членство в партії, бо на такі посади в ті часи брали тільки членів ВКП(б).

Саме тоді, у липні 1936 року, ЦК ВКП(б) надіслав у партійні організації закритий лист під назвою "О террористической деятельности троцкистско-зиновьевского контрреволюционного блока", в якому, зокрема, говорилось: "Теперь, когда доказано, что троцкистско-зиновьевские изверги объе-

диняют в борьбе против советской власти всех наиболее озлобленных и заклятых врагов трудящихся нашей страны — шпионов, провокаторов, диверсантов, белогвардейцев, кулаков и т. д., когда между этими элементами с одной стороны, и троцкистами и зиновьевцами с другой стороны стерлись всякие грани — все парторганизации, все члены партии должны понять, что бдительность коммунистов необходима на любом участке и во всякой обстановке. Неотъемлемым качеством каждого большевика в настоящих условиях должно быть умение распознавать врага партии, как бы он ни был замаскирован".[4]

Так що вказівки до дії партійні маси отримали; хоча, як відомо, троцькістська опозиція була розгромлена ще у 1927 році, а самого Троцького у 1929 році вислали за межі СРСР.

1 спецколегії обласних судів різко збільшили розгляд подібних справ. Так, наприклад, Дніпропетровською спецколегією (територія Запорізької області входила до складу Дніпропетровщини) в другому півріччі 1935 року було розглянуто 235 справ, а вже у першій половині 1936 року вона розглянула 526 подібних справ.[5]

В червні 1936 року міськвідділом НКВС м. Запоріжжя був заарештований чоловік сестри Івана Миколайовича Архип Аврамович Аршинніков.[6] Його звинуватили в тому, що він активний троцькіст. І засудили до трьох років позбавлення волі. Це був, сказати б, перший дзвінок.

Другий і третій пролунали для Мінаєва на початку серпня 1936 року, коли його на закритих партійних зборах колективу вахтерської охорони комбінату "Запоріжсталь" виключили з партії, а згодом і звільнили з роботи. Йому залишалося тільки чекати...

Один із присутніх на зборах розповів, що Мінаєв сказав партійцям:

— Я бачу, що мені говорити тут нема про що. Коли сюди прийшли мене виключати з партії і з цього питання є рішення міського партійного комітету, моя доля вирішена. Я розумію ваше становище. Ви не можете голосувати проти виключення мене з партії, навіть хоч би ви не бажали це зробити, бо за виступи на мій захист вас усіх оголосять троцькістами і зроблять те саме, що роблять зараз зі мною.

Але присутні на зборах були вже добре підготовлені, як зазначає той же свідок: "Виступ Мінаєва мав неприховано провокаційний характер з наклепом на партію і цей виступ викликав осуд усіх присутніх на цьому зібранні".[7]

Воно і не дивно, бо їх уже навчили, як треба "правильно" виступати...

За Мінаєвим прийшли 27 серпня 1936 року... Під час обшуку у нього був вилучений план міста Москви. Мабуть, у тих, хто прийшов за ним, вимальовувалося в уяві, як Мінаєв зі злочинними намірами ходив вулицями столиці аж до самого Кремля, очікуючи "вождя народів". Як речовий доказ терористичного наміру вилучили при арешті дрібнокаліберну гвинтівку із 270 набоями до неї.

Але слідство пішло второваною стежкою. Про це свідчать запитання, які ставили Мінаєву на допитах.

— Ви звинувачуєтесь в тому, що ви є учасником контрреволюційного троцькістського підпілля. Визнаєте себе винним?

— Викладіть докладніше Вашу контрреволюційну троцькістську діяльність, яку Ви проводили на заводі "Комунар".

— На яких нелегальних зібраннях троцькістів Ви були присутні в 1927 році, коли в м. Запоріжжя приїздив Раковський?[8]

— За чиїм завданням Ви під час приїзду троцькіста Раковського в Запоріжжя виступали серед робітників з вимогами дати можливість йому викласти свої контрреволюційні троцькістські погляди?

Останнім запитанням було таке:

— Визнаєте Ви себе винним у висунутому Вам звинуваченні статтею 54-10 ч. 1. КК УРСР?

Мінаєв себе винним не визнав. Адже ще в 1927 році відбулася загальнопартійна дискусія, в газетах друкувалися її документи. Що ж тут було забороненого? Як виявилося в ході дискусії, за Сталіним пішла більшість партії (724 тисячі комуністів), а за Троцьким лише 4 тисячі членів партії.[9]

Прихильники Троцького програли і майже через десять років їм не було ніякого сенсу створювати підпілля. З іншого боку, доблесний НКВС, виходить, злочинно спав десять років і не бачив, як шикуються у підпіллі їхні вороги? Хто в це повірить?

Показання свідків залишають таке враження. Один згадує, що бачив, як Мінаєв перед самим приїздом Раковського розповсюджував по заводу листівки з троцькістською платформою.

Другий свідчить, що Мінаєв, займаючи посаду начальника вахтерської охорони "Запоріжсталі", почав виживати з неї комуністів.

Третій розповів, що в серпні 1936 року Мінаєв зустрів його в приміщенні міськради і сказав, що його виключили з партії невідомо за що. А коли той нагадав йому про виступ на захист троцькіста Раковського, то Мінаєв перервав із ним розмову і вийшов з приміщення.

Як не боровся Іван Миколайович Мінаєв за себе (то писав заяви, де називав прізвища нових свідків, які б дали показання на його користь, то сварився на очних ставках із свідками) — нічого не допомогло.

Він був визнаний винним у троцькістській діяльності і за вироком Особливої наради при НКВС СРСР від 4 грудня 1936 року позбавлений волі на п'ять років.

Для відбуття покарання його відправили у Північсхідтабір НКВС на горезвісну Колиму.

Але на цьому біди Івана Миколайовича Мінаєва не скінчилися. Через півроку колеги слідчих, що вели справу Мінаєва, раптом "виявили" на комбінаті "Запоріжсталь" "контрреволюційну фашистську диверсійну організацію німецької молоді", яка нібито готувалася здійснити теракти проти керівників партії і радянського уряду, зокрема проти Орджонікідзе. Тим більше, що його особливо і шукати не треба було: він неодноразово приїздив на "Запоріжсталь".

І, зрозуміла річ, що злодійські плани проти Серго намагався реалізувати не хто інший, як колишній завуч ФЗН Іван хМиколайович Мінаєв!

Його вернули з Колими і за новим вироком, за яким Минаєву інкримінувалося створення в 1936 році контрреволюційної терористичної групи на комбінаті "Запоріжсталь", розстріляли 10 січня 1938 року в Запоріжжі...

В справі ще зберігаються звернення сестри Ганни Миколаївни Аршиннікової та відповідь на лист дружини Олени Іванівни, де вони через двадцять років, коли стало можливим щось дізнатися, запитують про долю рідної їм людини.

Вони не забули.. Не забудемо й ми і поставимо життя Івана Миколайовича на карб тим, хто створив такий людиноненависницький режим у нашій країні.

А наш святий обов'язок, за словами поета,

Убієнних синів
поминай, наша мамо-Вкраїно,
хай мільйони їх душ
осява непогасна свіча.[10]

Примітки

1. Державний архів Запорізької області (далі — ДАЗО), Фонд Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 38. — Арк. 17.
2. Там само.
3. Там само.
4. "Известия ЦК КПСС". — 1989. — № 8. — С. 115.
5. Ю. І. Шаповал, Україна 20—50-х років: сторінки ненаписаної Істрії. — Київ. — І 993. — С 181.
6. ДАЗО, Фонд Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 38. — Арк. 19.
7. Там само. — Арк. 59.
8. Там само. — Арк. 30. Раковський Християн Георгійович (1978—1941) — партійний діяч. Один з фундаторів соціал-демократичних партій в Болгарії та Румунії. В січні 1919 року очолив український радянський уряд. Після відходу Леніна від політичного життя — на дипломатичній роботі. В 1936 році заарештований у справі так званого "антирадянського право-троцькістського блоку". Утримувався в орловській тюрмі. На початку радянсько-німецької війни при наближенні німецьких військ до Орла розстріляний.
9. Радянська енциклопедія історії України, том 4. — Київ, Головна редакція УРЕ. — 1972. — С 302—303.
10. Свічка вічності. Поезії про Україну, Шевченка, українську душу. — Хмельницький, "Поділля". — 2000.—С. 108.

М. П. ШЕВЕЛЬОВ

З ОРДЕНОМ ЛЕНІНА — В ТЮРМУ

АКСЬОНОВ П. О.

Сімдесят два роки тому наш земляк Павло АКСЬОНОВ привів у Московський Кремль перший запорізький зернозбиральний комбайн. А невдовзі знатного комбайнобудівника репресували...

ПОЧЕСНА РОЛЬ

Ще біля хвіртки я сказав господині, що хотів би поговорити про її тата: адже це він, Павло Олексійович рапортував з кремлівської трибуни партійному з'їздові про успіх запорізьких комбайнобудівників.

— Проходьте у кімнату, — зітхнула жінка, — я зараз...

У Тамари Павлівни саме закипав борщ на плиті.

У світлиці перемовлялися між собою дві гості — літня і молодиця.

Молодиця запропонувала мені сісти і назвалася племінницею Тамари Павлівни, а літня жінка виявилася сусідкою.

— То що ж вас цікавить? — з'явилася в кімнаті господиня і, спершись долонею на стіл, по-старечому повільно присіла навпроти.

Я запитав, чи не пам'ятає Тамара Павлівна якихось подробиць батькового відрядження до Москви з першим запорізьким зернозбиральним комбайном.

— Чула від батьків... Але після татового арешту все втратило сенс...

На ці розпачливі слова жваво зреагувала старша гостя. Вона зауважила, що не може збагнути, кому і для чого потрібні сьогодні спогади про ті непрості часи і про той перший комбайн.

— Як навіщо? — не втрималася молодиця. — Мені цікаво. Мій дідусь складав перший комбайн! І коли? Ще за царя Панька. А тепер від деяких критиків можна почути, що ми ні на що не здатні.

Господиня при цих словах підвелася і попрямувала у бічну кімнатку. Я поглянув на гостей, які, видно, готові були продовжити раптову дискусію. Чесно кажучи, я не чекав зустріти тут сторонніх. Тим паче, бажаючих висловитися на, здавалося б, віддалену від нагальних проблем дня тему.

Тамара Павлівна вернулася і поставила на стіл переді мною стареньку шухляду з вилинялими паперами і знімками.

— Знаєте, — зауважила вона, — я півжиття була цеховим бухгалтером на сталепрокатному, трохи розуміюсь на техніці. Так от, батьків комбайн тоді, у 30-му, був такою ж дивиною, як літак... Європа, казали, ще не мала путящого комбайна.

До зустрічі я готувався, як міг. Мав при собі текст вітальної телеграми запорізькому робітництву від XVI з'їзду ВКП(б), списаний з окружної газети "Червоне Запоріжжя" від 2 липня 1930 року: "Комбайн з'їзд отримав... Виробництво комбайнів створює умови технічної революції у сільському господарстві..." .

Паперів у шухлядці виявилося досить, аби скласти уявлення про Павла Аксьонова, слюсаря-розмітника, який прожив у цьому світі 42 роки, мав початкову технічну освіту, добровольцем штурмував врангельський Перекоп і добровільно ж дозволяв собі залишати лави ВКП(б), коли його, бува, не влаштовувала генеральна лінія партії.

Те, що зараз, у цій світлиці, побудованій руками Павла Олексійовича, вигукнула у запалі його онука, схвилювало мене і потішило. Справді, якби таких тямущих і принципових виробничників не винищили до ноги у кінці 30-х, ми б мали, напевне, інше суспільство, інше, пристойніше життя.

Заводська, освічена жінка, Тамара Павлівна мала рацію: у 30-му році поява такої складної машини як зернозбиральний комбайн у провінційному південноукраїнському місті була світовою сенсацією.

ЗУСТРІЧАЛИ ОПЛЕСКАМИ

Зрозуміло, що Кремль у рік "суцільної колективізації" всіляко підтримував починання запорізьких винахідників, але, здається, в основному, морально. На виробничих фотознімках тих. літ бачимо схудлі, вилицюваті обличчя робітників і майстрів. По дві зміни поспіль не виходили люди із задушливих цехів.

Слідом за подарунковим ще 10 причіпних "Комунарів" з'явилися у липні 30-го на неозорих обширах найбільшої хліборобської країни світу. Принагідно скажемо, що за 20 років запорізький конвейєр дав країні 130 тисяч комбайнів.

Коли величенький агрегат буксирували трактором від Курського вокзалу до Кремля, десятки тисяч щирих, усміхнених москвичів зустрічали небачений грімкотливий гігант привітними оплесками. Кінокадри, що збереглися, дуже нагадують атмосферу зустрічей Чкалова і Гагаріна.

На чолі запорізької делегації, поряд з трактором, урочисто крокував Павло Аксьонов, якого з початку виробництва комбайна було запрошено від верстата на завідуючого відділом організації праці,

Коли обговорювали заслуги 12 осіб на вищу нагороду — орден Леніна, першим назвали Аксьонова, хоч список складали не за алфавітом.

Тамара Павлівна киває на портрет батька на стіні, обличчя її стає лагідним:

— Краватки не любив носити, уподобав косоворотки.

Цікавий чоловік. Про таких кажуть: характерник, якого ніщо не бере. Герой Сиваша, ударник, висуванець. Разом з тим — прямий, критичний, гостроязикий. Уже помічений "недремним оком" і зарахований до потенційних троцькістів.

ВИННИМ СЕБЕ НЕ ВИЗНАВ

Популярна людина на заводі, у місті. Цехами керував, будував комбайновий завод у Саратові, очолював профспілки великих підприємств.

Заарештувати на прохідній — викликати обурення серед робітників, з якими поряд стояв за верстатом, по-братськи ділив "тормозок". Таке вже було з майстром Титом Різником.

Підсунули у поштову скриньку на хвіртці фальшиве повідомлення про грошовий переказ. У відділенні зв'язку й взяли... За два тюремних роки не підписав жодного звинувачення. За те і страждав, і помітно упадав на здоров'ї, хоч слабших підтримував до кінця.

Бувало, везуть у січні в телячому вагоні на Дніпропетровськ, на каторжні роботи, а він спиною щілини затуляє, бо не всі у вагоні тутешні, не у кожного куфайка є.

Тамара Павлівна не втрималася, замовкла на півслові, закрила рукою лице...

Три місяці кашляв, як випустили "за прекращением дела", і відійшов... Останнє, про що попросив: рушати в останню путь тоді, як робоча зміна із заводських воріт додому посуне. Путь на цвинтар з привокзальної Миколаївки — одна повз заводську браму.

У січні о четвертій дня сутеніє. Поки сусідські дядьки доправили труну на плечах до прохідної, загув гудок. Труну опустили на кузов полуторки, а люди, аби роздивитись лице небіжчика, запалили свічки, а більше — смолоскипи.

Такою несподіваною юрмою засмальцьованих бушлатів і пальт, чорною факельною колоною — заполонили всю шосейку з трамвайною колією.

О. М. ЄМЕЦЬ

ЗА ЛЮБОВ ДО УКРАЇНИ

У газеті «Радянський степ» за 1934 рік. яка тоді виходила в Мелітополі, була надрукована стаття якогось А. Горби шд назвою «Про націоналіста Клепацького і притуплення класової пильності в Мелітопольському інституті соцвиху». Автор статті, викриваючи «націоналізм» вченого Павла Григоровича Клепатського, не гребував ніякими засобами. Було згадано і про його "попівське" походження, і про педагогічну діяльність у Кам'янці-Подільському та Полтаві. Ставилися також у провину видані ним наукові праці, в яких Клепатський "розглядає історичний процес під кутом зору національної бо-

ротьби, боротьби за українську національну державу", і навіть тема докторської дисертації, яка нібито свідчила про сум її автора "...за старим дворянським гніздом Кочубеїв".

Хто ж він такий був насправді професор історії Павло Григорович Клепатський? Марно шукати це ім'я в українських енциклопедіях, бо ж видавалися вони у часи, коли заборонено було згадувати справжніх борців за українську ідею. На жаль, єдине довідкове видання «Енциклопедія українознавства» подає коротенький (у дев'ять рядків) життєпис, в якому жодної згадки про мелітопольский період у біографії історика і літературознавця П. Г. Клепатського (1885—?). Значно прояснив ситуацію український письменник і літературний краєзнавець з Одеси Григорій Зленко у своєму листі до автора цих рядків. Павло Клепатський — виходець із родини священика, що мешкала на Київщині. Навчання здобував у російському університеті в Одесі. Ще пише монографію з історії Київщини XIV— XVI століть, яка одразу привернула до себе увагу фахівців. Ця обставина стала підставою для того, аби обдарованого студента залишити в університеті для підготовки до професорського звання. Згодом Клепатський почав викладати в університеті історію.

Та молодий вчений не обмежується суто викладацькою роботою. З-під його пера з являються численні науково-популярні праці, на основі яких у 1916 році було видано посібник з історії для середніх навчальних закладів.

Під час революційних подій в Україні у 1917—1919 рр. Павло Клепатський співпрацює з щоденним часописом "Вільне життя", на сторінках якого друкує статті з історії української літератури. А з 1919 року обіймa посаду приват-доцента в Кам'янець-Подільському університеті. Тут він видає цілу низку своїх праць, присвячених відомим діячам українського письменства: "Батько нового українського письменства І. П. Котляревський", "Український байкар Євген Гребінка", "Український письменник П. П. Гулак-Артемовський", "Марко Вовчок та її "Народні оповідання", "Український мандрівний філософ Григорій Савич Сковорода".

На той час постать П. Г Клепатського була досить помітною на науково-педагогічній ниві України. Проте привертала увагу не лише тих, хто прагнув виростити на ній щедрий врожай національних науковців, а й тих, кому не подобалося національне забарвлення поглядів професора української історії. А тому, як результат такого несприйняття, 1922 року Клепатський зазнає першого арешту, провівши за ґратами півтора місяця.

Після звільнення Клепатський у пошуках роботи спочатку їде до Києва, а потім до Полтави, де працює в місцевому інституті народної освіти. Тут продовжує наполегливо вивчати історичні документи, зокрема матеріали з архіву князів Кочубеїв, студіює літопис Самійла Величка. Але це тільки дає підстави восени 1931р., коли почала набирати обертів репресивна машина, знову заарештувати П. Клепатського. Зрозуміло, після кількох місяців ув'язнення звільненого вченого в Полтаві не чекали.

Так доля закинула Павла Клепатського до запорізького краю. Навесні 1932 року його було зараховано викладачем Мелітопольського пединституту, де він пропрацював до осені 1934 року. Вже згадана нами стаття в місцевій газеті і спричинила до появи постанови Мелітопольського міського парткому КП(б)У від 11 вересня 1934 р. У цій постанові наголошувалося про наявність в інституті "елементів гнилого лібералізму, відсутність критично-партійного ставлення до старих неперевірених фахівців". Звісно, що і стаття, і постанова робили подальше перебування вченого у Мелітополі абсолютно неможливим.

Тож, аби якось уникнути постійних звинувачень у причетності до неіснуючого "буржуазного націоналізму" шлях українського вченого проліг далеко за межі України. Павло Клепатський їде до Оренбурга, де він обіймав посаду штатного професора історичних дисциплін Татаро-Башкирського державного пединституту. Потім перебирається до Махачкали. Але й там йому не дали працювати, вгледівши в лекціях П. Клепатського "троцькістську сутність". Знову довелося шукати нове місце роботи. Доля закидає вченого в Соль-Ілецьк, де він працює вчителем в середній школі. Та недремне око НКВС знаходить П. Клепатського і у цьому глухому провінційному містечку.

9 травня 1936 року було підписано ордер на його арешт, а 3 липня того ж року П. Клепатського доставили в Дніпропетровськ, звинувативши вченого в приналежності до "контрреволюційної повстанської організації*", яка буцімто готувала кадри для боротьби з Радвладою з метою відторгнення України від СРСР і створення незалежної Української Республіки.

Через півроку за рішенням суду П. Г. Клепатського було визнано винним і засуджено на п'ять років позбавлення волі із засланням у віддалені виправно-трудові табори.

Так була зневажена ще одна доля українського вченого. Скільки їх було, знівечених у жорнах сталінського свавілля! Немає їм ліку.

м. Пологи.

І. Я. НАУМЕНКО

І ЗРОБИЛИ ЇХ ВОРОГАМИ...

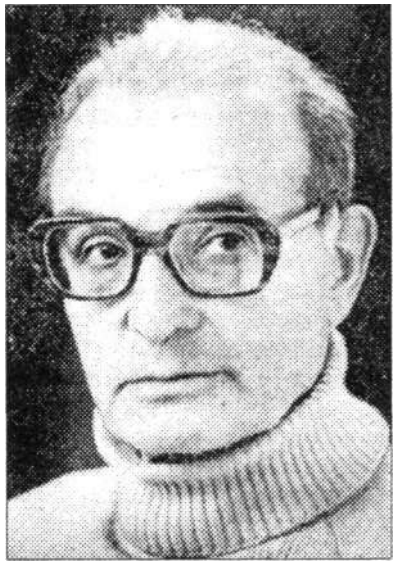

ВОЛОДАРСЬКИЙ М. А.

ВОЛОДАРСЬКИЙ Микола Абрамович народився 21 вересня 1914 року в бідній родині єврейського кантора в Кіровограді, рано втратив батьків, виховувався в дитбудинку в Запоріжжі, вчився в ремісничому училищі та Літературному інституті. Працював у ряді обласних і багатотиражних газет. Арештований 18 вересня 1940 року, засуджений Запорізьким обласним судом на 10 років позбавлення волі.

Відбувши покарання, працював журналістом в м. Ухта (Республіка Комі), прийнятий в Спілку письменників СРСР, автор ряду поетичних книжок, заслужений працівник культури Республіки Комі. Реабілітований у 1956 році. Помер 7.02.1992 р.

РАКИТСЬКИЙ В. Л.

РАКИТСЬКИЙ Всеволод Львович, народився 14 червня 1911 р. За соціальним походженням дворянин, освіта — незакінчена вища, з 1934 року — член ВЛКСМ, вибув за віком.

Працював в обласних газетах "Червоне Запоріжжя", а з 1939 року по день арешту — «Большевик Запорожья». Писав і друкував вірші українською і російською мовами. Арештований у серпні 1940 року, обвинувачений за ст. 54-10 Кримінального кодексу УРСР. За вироком Запорізького обласного суду 25 грудня 1940 р. відбував десятирічне позбавлення волі в північних таборах ГУЛАГу. Реабілітований 14 вересня 1956 р. Подальша доля його невідома.

ДИСИДЕНТИ СОРОКОВИХ..

Тоді їх так не називали. В тогочасних словниках "дисидент, дисиденти" означало осіб християнського віросповідання, які відрізняються від пануючої в державі релігії. В середні віки так звали противників католицизму, а з часу Реформації — усіх, хто не притримувався державної релігії. Однак цим словом, що дійшло з середньовіччя, в другій половині XX століття в «найдемократичнішій країні світу — СРСР» затаврували і кинули в табори і тюрми інтелігентів. А в 30-х роках їх називали "контрреволюціонерами". Одних взяла в холодні обійми "влада соловецька", інші як Микола Хвильовий приклали револьвер до скроні чи, скоріше всього, їм "допомогли" це зробити всюдисущі енкаведисти, а треті — вимушено співали хвалу вождеві і його партії...

— Про яку свободу письменника в нашій країні може йти мова, — бідкався Ракитський. — Ти знаєш, Маркс з якогось приводу щодо Гейне сказав, що поетам не можна накидати вуздечку. А у нас поети загнуздані...

Володарський в тісному колі друзів переказував зміст поеми москвича Олександра Шевцова "Парнас". Серед "парнасівців", які покінчили життя самогубством — Сергій Єсенін. Йде мова і про Маяковського, про його осудливе ставлення до самогубства Єсеніна ("В нашей жизни помереть нетрудно..."). Раптом — постріл, і на Парнасі з'являється і Маяковський...

17 Зам.. №3374

— Посмертна слава Маяковського куплена надто дорогою ціною, — зауважив один із співрозмовників. — І навряд чи він увійшов би в шкільні підручники, якби Сталін не назвав його кращим поетом радянської епохи, мабуть, за отой рядок: "...о работе стихов на Политбюро чтобы делал доклады Сталин"...

Кому могли зашкодити розмови молодих журналістів, як і їхні принагідні зауваження про те, що "...сталінські, так звані праці — це спрощений переказ ленінських..."

Та виявилося, що кожне слово, сказане навіть за чаркою чи за кухлем пива, фіксувалося, лягало в досьє енкаведистів, а згодом — до протоколу слідчого. Такий то був час...

Микола Володарський, хоча його дитинство і юність пройшли в нашому місті, змушений був часто залишати Запоріжжя, намагаючись утекти від "Особової справи", де чорніли страхітливі рядки "...виключений з Літінституту", "...виключений з рядів ВЛКСМ за зв'язок з ворогом народу..." Цим "ворогом народу", виявляється, був редактор "Белгородской правды", де в редакції недовго працював Володарський і якого інколи запрошував до себе редактор.

На початку 1939 року при створенні Запорізької області із редакції "Червоного Запоріжжя" в новостворювану російськомовну газету "Большевик Запорожья" серед інших журналістів направляють Всеволода Ракитського. Його призначають завідувачем відділу культури газети, і, цілком природньо, він допомагає Володарському, який в котрий раз уже залишився без роботи, влаштуватися у себе у відділі літпрацівником. Друзі ще більше зближуються в поглядах і оцінках тогочасних подій, критично ставляться до вивертів більшовицько-пропагакдистської машини. Ну, яка ж це "полная и окончательная победа социализма в СССР», проголошена з трибуни XVIII з'їзду ВКП(б), якщо робітники індустріалізованого Запоріжжя не мають змоги купити продукти і промислові товари, а колгоспники, страждаючи від безгрошів'я і податкового тиску, не мають права продати на базарах вирощене в присадибному господарстві?!

Як відомо, на початку сорокових років ленінське гасло "Боротьба за хліб — боротьба за соціалізм!", з яким у громадянську війну продзагони відбирали хліб у селян України, набуло дещо інших форм. У всіх газетах — від центральних до місцевих — друкувалися грізні матеріали "В Прокуратурі СРСР", де називалися прізвища голів колгоспів, притягнутих до кримінальної відповідальності за те, що посміли видати колгоспникам по 10—15 кілограмів зерна нового врожаю ще до закінчення хлібопоставок державі. А значна частина українського хліба відправлялася за радянсько- німецьким договором у "дружню крашу", якою тоді вважалася фашистська Німеччина.

Це обурювало журналістів, як і сам "договір про дружбу". Якось Ракитський мав необережність висловитися: «Все це в моїй голові не вкладається. Що ж це виходить: фашисти і комуністи — друзі?!» Факт блискавичної окупації маленької Чехословаччини фашистською Німеччиною він і Микола Володарський вважали зрадою з боку Радянського Союзу; а радянсько-фінську війну на початку зими 1940 року — ганебною для нашої країни.

Одним словом, обидва запорізькі журналісти немовби передбачали, що таку ж оцінку поставить історія через півсотні літ і підпише свій справедливий вирок Гітлеру і Сталіну, як і сумнозвісному пакту Молотова-Ріббентропа. Журналісти не були провидцями, а просто тверезо, реально оцінювали події кінця тридцятих — початку сорокових років. Далеко не кожен із журналістів міг відверто висловити свою думку навіть у колі найближчих друзів. Володарський і Ракитський висловлювали те, що думали, не підозрюючи, що й серед газетярів НКВС мало "свої очі і вуха". Адже хтось із кола друзів "стукнув" про ці, умовно кажучи, "нездорові розмови". Більше того, в документах НКВС зафіксована і така розмова Всеволода Ракитського в приміщенні редакції. Одному з відвідувачів, напевно, знайомому молодому літератору, який поскаржився, що нині в поезії взяла гору сірятина, а йому, мовляв, "хочеться зробити щось, висловити наболіле просто і в очі усім", Ракитський сказав:

— Ви нічого не зробите. Виступити зі своїм твором, який іде врозріз з пануючими поглядами, вам ніхто не дасть. Надрукувати свої вірші не зможете ніде, тому що свободи преси у нас немає. Так що візьміть свою душу, складіть її вчетверо, щоб її зручно було носити..."

На обурений вигук відвідувача: "Але це ж неподобство! Хто може мені затулити рота у вільній країні?!", Ракитський з гіркотою відповів: "Я сам знаю, що неподобство. Але нічого не вдієш. Записнуть рота так, що й пищати не захочеш..."

Зі стуленим ротом і самі, мабуть, "'склавши душу вчетверо", писали журналісти пре літературу, мистецтво, культуру. Статті на ці теми, опубліковані в газеті "'Большевик Запорожья' в 1939—1940 роках, в основному до ювілейних дат — Осіровського і Корнійчука, Лєрмонтова, Маяковського та інших. В них навіть між рядками, в підтексті годі шукати антирадянських висловів чи "контрреволюційності". Лише зрідка дозволялося журналістам зробити критичні зауваження на адресу керівництва обласної філармонії за слабку підготовку до ювілею Чайковського. Та ще добрі побажання висловити акторам Дніпропетровського театру російської драми, які в Запоріжжі показали три вистави.

Дещо випадає з цієї «ювілейщини» велика стаття Ракитського про Петра Нестерова. Шкодуючи про нерозкриті можливості таланту льотчика і його трагічну загибель, автор назвав статтю «Підрізані крила», наче хоч цим намагався сказати, що і в СРСР у багатьох талановитих людей підрізані крила. На цей час його товариша Миколи Володарського не було поруч: він поїхав до Москви, і Всеволоду ні з ким було поділитися думками.

Останній раз підпис Ракитського з'явився в газеті за 31 липня 1940 року під рецензією на поему Миколи Асєєва "Маяковский начинается". Закінчувалася вона такими словами: "Его (Маяковского) можно любить или ненавидеть, но безразлично относиться к нему нельзя. Такова закономерность". Може, цим Ракитський закінчував давню суперечку з Володарським.

В ніч на 10 серпня 1940 року газета вийшла на двох сторінках замість узвичаєної тоді чотирьохсторінкової. Чому?

СЛІДСТВО ВЕДУТЬ... "ЗНАВЦІ"

Відповісти на запитання, чому газета обласного комітету КП(б)У вийшла нестандартним форматом практично неможливо. Найвірогідніше припущення, що в ній на 3—4 шпальті, де зазвичай друкувалися статті з питань мистецтва і літератури був набраний якийсь матеріал Ракитського, але оскільки ні переверстувати ні поставити на те місце інший уже не було часу, а цензура забороняла вихід газети, то вирішили випустити на двох сторінках. Всеволода Ракитського арештували в ніч на 10 серпня, і його підписи з'являються уже зовсім під іншими документами, які майже 60 років зберігалися в архівах НКВС—КДБ—СБУ по Запорізькій області.

Це — "ДЕЛО № 7045 по обвинению Ракитского Всеволода Львовича и Володарского Николая Абрамовича по ст. 54-10 ч. УК УССР". Відкривається "Справа" анкетою арештованого, з якої дізнаємося, що Ракитський В. Л. народився 14 червня 1911 року, росіянин, освіта — незакінчена вища, був членом ВЛКСМ з 1934 р., на момент арешту — безпартійний, завідувач відділу культури і мистецтва газети "Большевик Запорожья". Є тут дані про матір, дружину, доньку. В протоколі обшуку і вилучення речових доказів зазначені мисливська одноствольна рушниця № 18309, дрібнокаліберні патрони в кількості 34 і навіть один бойовий для пістолета. Навіть невіглас слідчий, мабуть, зрозумів, що з такою зброєю не організуєш "контрреволюційний, антирадянський" заколот і він шукає інших доказів.

А що як заклики до повалення радянської влади і до убивства дорогого і любимого товариша Сталіна ось в цих аркушах? І сержант держбезпеки Ізраїлевський записує до протоколу: "Письмо колхозников о Красной Армии", "Братья по классу", "Западная Белорусь", "Родина встречает". "Детство Ильича"... Всі вірші російською мовою, "українським націоналізмом" начеб і не пахне. Поглянемо на книжки. Якийсь Плутарх (автор щось підозрілий — вилучимо!), як і книгу Ю. Стеклова "Первый Интернационал", "Историю" Покровского. І ось, нарешті, контрреволюціонери і вороги народу: Микола Хвильовий, «Вибрані твори», Володимир Винниченко... Попалися, голубчики!...

Чи саме так думав, проводячи обшук і вилучаючи речдоки, сержант держбезпеки Ізраїлевський, про це з документів не дізнатися. Він — маленький гвинтик величезної репресивної машини НКВС і прийшов арештувати "ворога народу" з документом, який підписали начальник У НКВС Горбань і прокурор Надзиванний.

Його московський товариш по боротьбі з «ворогами народу» був не таким прискіпливим і пильним. Арештувавши 18 вересня 1940 року Миколу Володарського, він не став перераховувати назви віршів, а записав стисло: "Стихи — 65 листов, тетради разные — 15 шт., письма — 14, книга стихов

Есенина". Цей поет нібито заборонений як "кулацкий". Московська "операція"[4] тривала (як видно з протоколу) годину 50 хвилин. За цей час, крім протоколу обшуку, енкаведист заповнив анкету арештованого. Ось вона: "Володарский Николай Абрамович, 1914 г. р., еврей, образование — высшее незаконченное, литературный работник, место работы — редакция многотиражной газеты "Темп" фабрики имени Кагановича, Москва".

Дуже поспішав, напевно, енкаведист управитися до обідньої перерви, бо не встиг навіть назвати імена та по батькові матері, дружини і двох доньок цього "ворога народу"...

Зате не поспішали слідчі, ведучи допити арештованих. Ракитського допитував заступник начальника 2 відділу УДБ УНКВС Запорізької області молодший лейтенант держбезпеки Полонов з другої години дня до одинадцятої ночі. Наступний допит він розпочав о восьмій вечора і закінчив о другій після півночі. А 26 серпня слідчий встановив жахливий «рекорд»: почавши допит о 10-ій ранку, він закінчив його о другій годині після півночі, тобто допит тривав шістнадцять годин! Якщо припустити, що слідчий і його «помічники» навіть пальцем не торкнулися підслідного, (хоч у це важко повірити та й документи підтвердять про фізичні тортури), то чи може людина витримати моральне катування, коли від неї вимагають зізнатися в злочині, який вона не вчинила і навіть не думала про це. Виходить, треба самому на себе наговорити, або згодитися з тим, що вигадає слідчий.

Микола Володарський, якого, доставивши з Москви на місце "злочину", допитували у Запоріжжі, аби покінчити швидше з муками баї атогодинних допитів, "зізнався", що він мав намір ...зірвати Дніпрогес. Але слідчий єхидно, хоч і резонно, сказав арештованому "Этот трюк прошел бы в тридцать седьмом, а сейчас — нет. Расскажите о контрреволюционной группе писателей в Москве. Кто входил в эту группу? Какие цели она ставила? Какие связи с Украиной? Какую банду вы пытались создать вместе с Ракитским в Запорожье?.."

Що відповісти слідчому? Хіба вигадати, що «московську» групу очолювали О. Шевцов і Я. Смєляков? їм це не загрожує, бо вони, здається, вже далеко від Москви в таборах і не можуть мати зв'язків з українцями, хіба що з тими, котрі, як і вони, уже в таборах ГУЛАГу?..

Залишалося одне: визнати антирадянськими, контрреволюційними розмови про погане постачання продуктами і товарами робітників Запоріжжя, про безправність колгоспників, про жебрацьку платню журналістам і про те, що вони не можуть висловити власну думку, якщо вона не збігається з оцінкою «Правды». Адже її статті — це по-суті директивні вказівки ЦК ВКП(б)...

А якщо журналіст висловився у приватній розмові, що призначений недавно головою Раднаркому Корнієць "навіть виступити як слід не вміє", то це слідчий кваліфікує, як підрив авторитету уряду. Слідчий настирливо домагається, щоб арештований зізнався, що називав Сталіна диктатором, адже з оперативних інформацій (тобто від "стукачів") йому відомо, що в розмовах журналісти називали вождя «грузинським царем, який дорвався до влади» і діяв "тихою сапою", прибираючи з своєї дороги опозиціонерів часто їхніми ж руками...

Навіть тепер, перечитуючи документи 60-річної давності, фізично відчуваєш той страх своїх колег, які потрапили в лабети НКВС тільки за те, що реально дивилися на тодішнє життя, об'єктивно аналізували політичні, економічні і літературні процеси, даючи їм свою оцінку, що йшла врозріз з офіційною. Страх ще й тому, що доноси «стукачів» про розмови за кухлем пива, слідчий кваліфікує як доказ організації контрреволюційної, антирадянської банди. І додає сюди ще й речові докази: рушницю-берданку, патрони для дрібнокаліберної гвинтівки і навіть один бойовий патрон для пістолета, якого, правда, ще не знайдено, але підслідний зізнається, якщо до нього як до "ворога народу" вжити заходи фізичного впливу. Головний доказ — заборонені книжки "контрреволюціонерів" — Хвильового, Винниченка, що десь за кордоном причаївся, Єсеніна — цього куркульського поета...

Сучасному поколінню людей, які вступили в третє тисячоліття, важко зрозуміти, як могло бути 60—70 років тому при ладі, коли щодня з чорних радіорепродукторів чулося: "Я другой такой страны не знаю, где так вольно дышит человек...", а в катівнях НКВС кричали від тортур "прості радянські люди". Щоб зрозуміти, в якому становищі опинилися двоє журналістів, варто прочитати лист-заяву Всеволода Ракитського на ім'я Голови Президії Верховної Ради СРСР Ворошилова К. Є. від 15 серпня 1955 року. З Воркута, відбувши в таборах і засланні п'ятнадцять (!) років, Ракитський пише:

"В 1939—40 годах меня несколько раз вызывали в Запорожское облуправление и "разъясняли", что сила советской разведки в ее связи с массами и т. д. и т. п.

Опускаю ряд подробностей — они общеизвестны. Мне предлагали стать осведомителем. Я отказался. Тогда в ход были пущены иные средства — мне напомнили о моем дворянском происхождении и прозрачно намекнули, что мой отказ может испортить мою "карьеру журналиста". Тут мне было предложено "дать материалы" на моих бывших добрых приятелей и сослуживцев Н. Судиму, Г. Брасюка, В. Лебединского, Н. Володарского и т. п.

Я отказался. На некоторое время меня оставили в покое, но 10 августа 1940 года я был арестован. Замнач 2 отдела Полонов потребовал дать показання, что я являюсь лидером контрреволюционной организации. Несмотря на все изощрения и варварские приемы и методы следствия — таких показаний от меня не добился.

На помощь Полонову пришел нач. отдела Заславский. Этот мракобес, прославившийся «ночными допросами» в Днепропетровской тюрме, где он изувечил не одною, а десятки своих "подопечных", заявил, что заставит подписать все, что угодно. Нет животного выносливее человека, но и его воле и силе приходит конец. Стойки, избиения, 12-часовые высидки в конуре ожидания сделали свое дело. Я заболел. Было одно только желание — не видеть больше этих полоновых, заславских и иже с ними. Я что-то подписал, после чего меня оставили в покое. Такая же судьба постигла Володарского. Из обвинительного заключения я узнал, что меня обвиняют в измышлениях и клевете на дружественную державу и т. д., то-бишь фашистскую Германию, хранение изъятой литературы. Так у меня при обыске па полке взяли том Винниченко и том Хвилевого (страшное преступление!). Но дело не в том. Я прошу обратить внимание на протокол очной ставки, ведь ни один свидетель не показал ничего абсолютно, кроме попугайского подтверждения моих собственных горячечных полубредовых показаний. Случай хотя и не редкий, но трудный. Ведь на бумаге все выглядит правдоподобно, но ведь недаром люди ели свой белый хлебец с маслицем и принадлежали к всесильной касте, которая могла все.

Я прошу пересмотра дела с глубокой уверенностью в том, что до всех моих следователей не могла не дотянуться рука подлинного правосудия. Это неизбежный конец того, кто под видом закона творил беззаконие, чиновничий произвол по злому ли умыслу или бездушному чиновничьему усердию — все равно. Они не могут оставаться безнаказанными.

Подпись: Ракитский Всеволод Львович, бывший журналист, был осужден Запорожским облсудом по ст. 54-10 на срок 10 лет 25 декабря 1940 г."

Лист, наведений вище без будь-яких виправлень, — це крик душі людини, то бажає: лише одного — встановлення справедливості. Але даремно він на це сподівається. Климент Ворошилов, безперечно, й не читав листа. Та хоч би й читав, то навряд чи пальцем поворухнув для покарання винних у беззаконні і для реабілітації безвинно гюстраждалого. Як відомо тепер, у самого Ворошилова була совість нечиста, бо він теж підписував смертні вироки своїм найближчим соратникам — керівникам Червоної Армії.

З канцелярії Президії Верховної Ради СРСР листа Ракитського переслали в прокуратуру Запорізької області. Сюди ж з канцелярії Генерального Прокурора СРСР Р. А. Руденка переслали й лист Миколи Володарського. "Я не можу примиритися з давньою і гіркою образою, — писав він. — Після п'ятнадцяти років я знову і знову себе перепитую: що ж таке я вчинив проти партії і мого народу?'*

Даремно чекали журналісти відповіді з позитивним вирішенням їхнього питання. На календарі був 1955 рік. Неповних два роки минуло після смерті Сталіна, майже скрізь ще стояли пам'ятники «великому і мудрому». На листи Ракитського і Володарського з прокуратури ВІДПОВІЛИ: "оставить без удовлетворения". Лише через рік, 14 вересня 1956 року Президія Верховного суду України, відмінила вирок Запорізького обласного суду і закрила справу з формулюванням "за недоказанностью преступления[4]".

ЗА "НЕДОВЕДЕНІСТЮ" ЧИ ЗА "ВІДСУТНІСТЮ ЗЛОЧИНУ'?

Саме таке формулювання Верховного суду ятритиме душу репресованих журналістів. Адже виходить з цього формулювання, що злочин все ж був, але довести його не змогли ні слідчі, ні обвинувачі, ні судді. А чому б не написати недвозначно: "за відсутністю складу злочину?" На це запитання юристи, які займалися питанням реабілітації репресованих, пояснювали так, що коли злочин не доведено, то його й не було, а при відсутності складу злочину, його, природно, довести не можна.

Що ж, може, й мають рацію сучасні юристи, але ж їхні попередники, які в 30—50 роках вважалися правоохоронцями, і при відсутності складу злочину виносили смертні вироки чи засуджували до тривалих строків позбавлення волі!..

Тож треба зрозуміти й репресованих, яких реабілітували «за недоказанностью преступления». В кінці вересня 1990 року, коли в місті Ухта (Республіка Комі) відбувався Тиждень совісті і з'їхалися колишні в'язні радянських концтаборів, Микола Володарський звернувся до підполковника Подлєщикова — начальника 10-ї групи КДБ республіки — написавши йому, що не згоден з таким формулюванням. Хто-хто, а він, поет, автор більше десятка книжок, заслужений працівник культури республіки, не може не відчути різниці між "за відсутністю" і "за недоведеністю".

Невідомо, що відповів підполковник держбезпеки і як він пояснював неоднозначність такого формулювання, але з його короткого листа, що зберігається в "Деле № 7045", дізнаємося, що підполковник дозволив узяти 76-річному поетові фото 1940 року. Сказати б, як пам'ять...

А вона вернула Миколу Володарського не лише в той 1940-й, а й в роки його напівсирітського дитинства. Хоч він і не пам'ятає батька, але слідчий нагадав йому, що батько був кантором, тобто співав у синагозі і тому в графі "соціальне походження" записав "з сім'ї священнослужителів". Згадались і дитбудинок, де ріс, і школа ФЗН у Запоріжжі, і перші літературні спроби, які й привели до Москви, в Літературний інститут, з якого був виключений за доносом співкурсника. Згадався і жарт, який він розповів у колі запорізьких приятелів, коли приїхав з Москви: "За радость тихую носить штаны благодарю вождям страны". Не підозрював, що ці рядки будуть зафіксовані в доносі і в протоколі допиту. Може, саме ці рядки й стали тим "криміналом", який кинув його на десять років ув язнення і на п'ять — поразки в правах.

Згадались і віршовані рядки, написані ним у касаційній скарзі у січні 1941 року: "Бескорыстно, кристально и чисто я люблю тебя, Родина-мать! Ты источник и светоч жизни... Я хочу до последних дней жить во славу твою, Отчизна, и во славу твоих вождей." Ці рядки, продиктовані відчаєм і страхом за життя дітей, які залишаться без батька, за себе, він осудить майже через три десятиліття, опублікувавши четверту книжку своїх віршів "Сквозь серебряную пыль", де звертався і до свого покоління і до молодших сучасників:

Не бросайте слова на ветер,
не подумавши, наобум.
Мы за слово с вами в ответе,
за рожденье его и судьбу.
Оно может ранить до крови...
Я стою неизменно на том,
чтоб о сказанном нами слове
не пришлось пожалеть потом...

А що поет був відповідальним за слово, вимогливим до нього, можна судити з його поетичних книг, виданих уже після реабілітації в Республіці Комі: "Светлый родник", "Радуга над Печорой", "Верность мечте", "Избранное" та інших. В 1964 році Микола Володарський став членом Спілки письменників СРСР.

В його книзі "Свет памяти" вміщено вільний переклад вірша запорізької поетеси і відомої артистки Тетяни Нещерет "Час побачення". Виявляється, Микола Володарський приїздив у 1983 році на Запоріжжя, виступав перед читачами. Тісні, дружні стосунки встановилися у нього з відомим українським поетом Петром Ребром, який тоді очолював Запорізьку письменницьку організацію. В подарованій книзі "Шумит зеленый полдень" Микола Володарський зробив напис: "Дорогому Петру Павловичу с искренним уважением и самыми добрыми пожеланиями. Половинка моего сердца с Вами, в Запорожье, в городе моей юности". А в одному з листів писав: "Когда теперь выберусь в Запорожье? До недавнего времени там проживала моя родня, а теперь никого нет: двоюродная сестра переехала в Николаев, тетушка умерла. Независимо от всего этого, мечтаю еще походить по Запорожской земле..."

Свет памяти пока что не померк,
и все, что было, мной не позабыто.
За долгий мой и неспокойный век,
увы, хлебнул я горюшка с избытком.

До кінця своїх днів (помер поет 7 лютого 1992 року) він зберіг спогади про Запоріжжя — і радісні, і гіркі...

Невідомо, як склалося життя після реабілітації в 1956 році Всеволода Ракитського. Однак стосунки між друзями перервалися. Абсолютно безпідставно один підозрював іншого в обмові: з архівних матеріалів цього не видно. Обидва вони стали жертвами тоталітарної Системи, яка понад 70 років панувала в нашій країні, — Системи, яка підрізала крила волелюбним і вільнодумним. Система, яка сіяла ворожнечу між близькими друзями і навіть рідними, аби породити Страх перед нею і її творцями.

ЛАРИСА НОНКЕВА

ЙОГО ПОВЕЗЛИ НА СВІТАНКУ

Мій дідусь був болгарським революціонером, учасником Вересневого повстання 1923 року. Народився 14 липня 1902 року в селі Лесичово Пасарджикського округу. Батьки його — бідні селяни, тому довелося йому рано пізнати мозолясту селянську працю. Вдумливим ріс він, тягнувся до книжок, до знань.

В селі Лесичово жили горці, вільнолюбні люди, які здавна боролися за правду і свободу. Революцію в Росії зустріли із захопленням. Лесичово виявилося в центрі революційних подій, які хвиля за хвилею прокочувалися по Болгарії. "Мала Московка" — так з гордістю називали рідне село лесичівські патріоти, і з ненавистю — жандарми.

Саме тоді сімнадцятирічний Дмитро Нонкев став членом Болгарської Комуністичної Спілки Молоді. В ряди БКП вступив у рік Вересневого повстання. Це було перше антифашистське повстання в Європі.

На жаль, про бурхливу юність дідусевого життя того часу збереглося мало документів. Відомо лише, що він був активним сентемврійцем (сентемвр в перекладі з болгарської — вересень), відповідав за забезпечення партизанів продовольством.

Фашисти жорстоко придушили повстання. Але вуглинки повстанських вогнищ жевріли в душах тих, кому пощастило вціліти.

Живі продовжували боротьбу в підпіллі.

Ось як описується подальша біографія молодого революцінера в книзі "Незабутні імена", які подарували родичам Д.П. Нонкева від імені Параджикського окружного комітету БКП: "В 1924 році Дмитро Петрович Нонкев підтримував зв'язок з повстанськими загонами Кискинова і Ципоркова. За підпільну діяльність 6 травня 1925 року був заарештований".

Потім була Югославія. Там також займався підпільною роботою. Весь цей час мріяв поїхати навчатися до Радянського Союзу. Мрія здійснилася. З дозволу партії Дмитро емігрував у СРСР, де в 1930 році був прийнятий в члени ВКП(б).

І знову звертаюсь до документів, тепер уже печальних. Ось виписка з довідки, виданої моїй бабусі в 1969 році начальником обласного відділу УКДБ.

"...з кінця 1929 року до осені 1930 року проживав у місті Москві, працював кочегаром в будинку політемігрантів. З осені 1930 до осені 1933 року перебував на навчанні в Комуністичному університеті, місто Москва.

З осені 1933 року по 24 серпня 1937 року працював викладачем історії середньої школи с Ботієве Приазовського району Запорізької області.

З 24 серпня 1937 року по 19 квітня 1944 року утримувався в місцях ув'язнення, де й помер 19.04.1944 року від крупозного запалення легень.

На день арешту Нонкева Д.П. на його утриманні перебували дружина Нонкева Марфа Трохимівна і двоє малолітніх дітей Віктор і Клара".

А ось виписка із заяви старшому уповноваженому Управління НКВС по Дніпропетровській області (цих мовою оригіналу): " Прошу обратить неослабное внимание на учителя истории села Ботиево Коларовского района Нонкева Дмитрия Петровича, болгарина по национальности. На уроках он демонстративно мало рассказывает детям о славном революционном пути вождя всех народов И. В. Сталина,

а в устных беседах со взрослым населением села не поддерживает точку зрения партии Ленина—Сталина о гнилой теории "угасания классовой борьбы", с которой, как известно, выступает кулацкый идеолог Бухарин. Нонкев бывал за рубежом. Несомненна его связь с империалистическими разведчиками.

Белоровский."

Чорним вороном закарбувався в пам"яті моєї бабусі той жахливий день. Дідусь тоді пізно повернувся додому — проводив у сусідньому селі партійні збори. Тільки заснули — розбудив стукіт у двері. Це прийшли за ним. Майже до ранку робили обшук у будинку. Але те, що шукали, не знайшли, тому що обвинувальних доказів просто не існувало.

Йому наказали збиратися, перелякані діти тулилися до матері, не могли зрозуміти, куди забирають від них батька. Дмитро Петрович заспокоював рідних, просив не хвилюватися. Був упевнений, що незабаром розберуться і все владнається. Як він вірив у справедливість! Останні його слова: "Знайте: я ні в чому не винен. Я скоро вернусь..."

Більше його не бачили. Лише на початку шістдесятих років дізналися про трагічну долю свого чоловіка та батька. З Військової колегії Верховного суду СРСР полковник Полюцький повідомив: (цит. мовою оригіналу): "Дело об обвинении Нонкева Дмитрия Петровича, до ареста — преподавателя Ботиевской средней школи Коларовского района Днепропетровской области — пересмотрено Военной коллегией Верховного Суда СССР от 22 декабря 1956 года. Постановление от 27 декабря 1937 года в отношении Нонкева Д.П. отменено и дело прекращено за отсутствием состава преступления .. Нонкев Д. П. реабилитирован посмертно."

...Завмирає серце, коли слухала бабусині спогади. Нелегко їй розповідати про те давнє, але незабутнє горе. Воно ніколи не згладиться ні в моїй пам'яті, ні в пам'яті всіх родичів.

Наступного ранку після арешту чоловіка бабусю звільнили з роботи як "дружину ворога народу". Не вислали тільки тому, що в селі Ботієво її добре знали з діда-прадіда, її селянський рід і чесність, сумлінність, доброзичливість до людей. Друзі і знайомі співчували їй, не вірили в зраду Дмитра Петровича. Тільки дехто з односільчан відвернувся. Але бабуся всі знущання терпіла з гідністю, в жодному разі не сумніваючись в чесності дорогої людини, чекала і надіялася, що повернеться.

Минали дні, тижні, місяці болісних і тужливих очікувань, та він не вертався. Не було від нього й ніяких звісток. Сповнена любові і відданості своєму чоловіку бабуся не втрачала віри в його безвинність, втішалася думкою, що нарешті все з'ясується і з нього знімуть брехливі обвинувачення та підозри. Часто ходила до райцентру, аби хоч щось дізнатися про долю чоловіка від непривітного уповноваженого НКВС.

І тільки через майже півроку, прочувши, що Дмитро Петрович перебуває в Дніпропетровську в тюрмі, вона, залишивши маленьких дітей під опіку сестри, морозним лютневим ранком 1938 року пішки вирушила в далеку дорогу. Сподіваючись на зустріч з коханим, несла для нього теплий одяг, харчі та багато печальних вістей.

Після довгих зволікань прийняв її неохоче якийсь начальник тюрми, і ніби обухом вдарив звісткою про те, що чоловіка серед інших ув'язнених відправили етапом. Намагалася дізнатися, куди і коли відправлені, але безуспішно. Пригнічена горем вона ще довго сиділа біля стін в"язниці, сподіваючись на чудо. Та чуда не сталося. Навпаки: один з працівників тюрми ще більше убив у ній віру й надію, потайки повідомивши, що її чоловік розстріляний.

Тривалий час бабуся не могла влаштуватися на роботу. Та й потім багато років перебивалася тимчасовими заробітками, бо на неї дивилися з підозрою. З цієї причини їй довелося переїхати в Новоіванівку. Не знає, чи вижила б сама і чи змогла б уберегти від голодної смерті сина і дочку, поставити їх на ноги, якби не допомога сестер.

Ниточка спогадів переривається. Бабуся, ніби боячись завдати болю, погладжує фотографії. На них — мій дідусь. Молодий. Серйозний. У виразі обличчя відчувається нескореність, сила і життєрадісність. Увесь він ніби спрямований вперед.

Яким він був?

Скромним. Про свою неспокійну, обпалену революційними вітрами, юність майже не розповідав.

Сміливим був і гордим. І незвичайно чуйним і м'якосердним. Учнів своїх любив, як рідних дітей. Гордився своєю другою Вітчизною. Мріяв побачити свою Болгарію вільною.

І Болгарія не забула свого мужнього сина. Указом від 7 грудня 1952 року Дмитро Петрович Нонкев від імені болгарського народу урядом НРБ нагороджений орденом "За народну свободу 1923—1944 рр." В музеї села Лесичово земляки присвятили йому експозицію. Його ім"я живе на сторінках книг. Крім уже названого збірника "Незабутні імена", з Болгарії прислали книги Атанаса Тошкина " Село Лесичово" і Георгія Башикарова "Стрибок у ніч". В них також розповідається про участь мого дідуся в народно-визвольному партизанському русі, зокрема у Вересневому повстанні.

Він так вірив у справедливість! Як і тисячі інших патріотів, яких спіткала така ж лиха доля. Вони вистояли завдяки своїй гарячій вірі і померли, нічим не заплямувавши себе перед революцією. Перед народом. Вони повернулися до нас. Повернулись переможцями. Гірко тільки, що з великим запізненням.

Ще один лист від внучки Д.П. Нонкева Лариси, який ми вміщуємо тут.

" Півстоліття моя бабуся не знала правди про долю свого чоловіка. Весь час думала, що він помер від запалення легень і каралася думкою за те, що не змогла вчасно передати йому теплий одяг.

Та версія про розстріл не давала мені спокою. Я звернулася з своїми сумнівами в Мелітопольський краєзнавчий музей, працівники якого зробили запит у Військову колегію Верховного суду СРСР. І ось він в моїх руках, ніби свинцевий аркуш офіційної відповіді:

"На ваш запрос сообщаю: Нонкев Дмитрий Петрович был расстрелян по постановлению комиссии НКВД и Прокурора СССР от 27 декабря 1937 года. Ему было предъявлено ложное обвинение в участии в антисоветской террористической организации. Реабилитирован посмертно 22 декабря 1956 года Военной коллегией Верховного Суда СССР.

Начальник секретариата Военной коллегии Верховного Суда СССР А. НИКОНОВ."

В. І. ШЕВЧЕНКО

МУЖНІСТЬ УЧИТЕЛЯ

НОСАЧ ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ

Народився 19 березня 1889 року в с. Гута Медвинського району Київської області. Викладач математики 25-ї середньої школи м. Запоріжжя. Заарештований 26 жовтня 1937 року. Розстріляний 17 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований 1989 року.

Що відбувалося тоді, в 30-ті роки, на території нашої країни?

Радянські історики, затиснуті в залізні лещата цензури, писали, що в країні "були остаточно ліквідовані експлуататорські класи, повністю знищено причини, що породжували експлуатацію людини людиною. Сформувалися новий робітничий клас, клас колгоспного селянства, радянська інтелігенція, що вийшла з робітників і селян. Утвердилася соціальна та ідейно-політична єдність радянського народу".[1]

Це був міф, створений спеціально для того, щоб задурманювати свідомість людей. І тільки останнім часом, коли розкрилися архіви спецхранів, коли в науковий обіг увійшли тисячі документів, коли стали доступні дослідження вчених із-за

кордону, які вже давно працюють над поясненням феномена, створеного в Радянському Союзі, — суспільство побачило справжнє обличчя радянської держави.

Перші концтабори в Європі, розстріли заручників, винищення цілих класів (буржуазії, старої інтелігенції), боротьба проти селянства (під виглядом розкуркулення), внаслідок чого був жахливий голодомор на Україні. А потім боротьба із "ворогами народу"', до яких могли зарахувати будь-кого з громадян Країни Рад.

Виникає питання: що відбувалося тоді в Радянському Союзі, для чого це робилося?

На це намагалися відповісти давно. Але тільки нині науковці у всеозброєнні підходять, мабуть, до вирішення цієї проблеми.

Сучасні українські історики висунули цілком аргументовану теорію, що масовий терор, який досяг своїх вершин у 30-і роки, був засобом державного управління в СРСР[2].

І дійсно, як утримувати під владою в покорі мільйони людей, як відібрати'у них нормальні демократичні свободи, які є в переважній більшості країн, як ввести в економіку розподільчу систему, як загнати вільних селян у колгоспи, де люди виснажливо працюють за якийсь міфічний трудодень?

Це можливо тільки під страхом перманентного терору, під який може підпасти кожен.

І доля Василя Івановича Носача це підтверджує.

Справа його, яка зберігається в Державному архіві Запорізької області, невелика, близько 60 сторінок.[5] Але дозволяє зробити декілька важливих висновків.

Василю Івановичу було 48 років, коли його заарештували. За його словами, він із великої селянської родини, розкуркуленої в 30-і роки. Здобув освіту, викладав у школах Запоріжжя математику, мав незалежний характер, який склався ще до того, як більшовики почали свої експерименти. І, судячи з усього, своїх незалежних поглядів і не приховував, бо задовго до 1937 року двічі був заарештований органами ДПУ. Перший раз у 1930 році в Мелітополі, вдруге — у Запоріжжі, в 1933-му.

Обидва рази його звільняли. Можливо, репресивна система була ще невідлагоджена і давала збої. Але, без сумніву, до нього вже був приклеєний ярлик неблагодійності.

Тому і не дивно, — і це показали допити свідків, — що до нього почали липнути різні підозрілі особи. Один, на правах перевіряючого з міськнаросвіти, співчутливо вислуховував його роздуми щодо виховної роботи в школі і в країні. Виявляється, Василь Іванович заявив: "При таких порядках я дітей виховувати не буду". Інший, колега-математик, попрохав його допомогти розібратися з якимось розділом у математиці, і начебто ненароком прохопився, що він колишній офіцер. І Носач після цього •'почав розмовляти більш відверто", як пише цей "колега"-свідок.

Необережність, цілком зрозуміла у звичайному приватному житті, стала для Василя Івановича Носача фатальною.

Стеження, яким було пройнято наскрізь усе суспільство, вивело НКВС на вчителя математики. Заарештований 26 жовтня 1937 року, він був допитаний вперше лише через місяць — 27 листопада. Що за цим ховається? Зараз важко відповісти — чи цілий місяць його "обробляли", та не могли зламати, чи просто тримали серед розгублених і зломлених жертв, мовляв, якщо не «розколешся», то тебе теж таке чекає...

Перше запитання слідчого стандартне: «Вам висунуте звинувачення у приналежності до контрреволюційної організації. Вимагаю дати правдиві свідчення по суті висунутого вам звинувачення».

На це арештований відповів: "Висунуте звинувачення я заперечую. Ніколи ні до яких контрреволюційних організацій не належав і не належу".

Слідчий не вгамовується і знову наголошує: 'Ви даєте неправдиві свідчення. Слідство має точні дані про те. що ви вели активну контрреволюційну діяльність і організаційно примикали до контрреволюційної організації. Слідство категорично вимагає відповіді по суті висунутого звинувачення?"

Що ж на час першого допиту (нагадаю, він відбувся 27 листопада 1937 року) мав у своєму розпорядженні слідчий?

Протокол допиту свідка, що працював у міськнаросвіті, має дату 26 листопада. Другий протокол допиту ще одного свідка, вчителя, зафіксований у день допиту Носача, тобто 27 листопада. І третього свідка було допитано 30 листопада, тобто коли вже відбувся другий (і останній) допит Василя Івановича.

Таким чином, аналізуючи ці дати, можна дійти висновку, що у розпорядженні слідчого, по-перше, нічого серйозного не було і, по-друге, йому потрібно було не факти, а щоб, формально додержуючись "соціалістичної законності", підвести людину під 54 статтю Кримінального кодексу

Що ж казали "свідки"?

Перший (26 листопада 1937 р.) "Я як методист міськнаросвіти перевірив заяву директора і встановив, що Носач різко антирадянського настрою, він мене попередив, що при таких порядках я дітей виховувати не буду Після такої заяви я почав вивчати його, він кілька разів заходив до мене в кабінет, і я з Носачем розмовляв на різні теми, намагаючись викликати його на відверту розмову і з'ясувати причини його невдоволення. Коли Носач помітив, що я не схильний його звинувачувати у відмові від виховання дітей, то прямо заявив: "Як мені виховувати дітей у радянському[7] дусі, коли саме цей дух отруїв моє життя?"

Другий свідок (27 листопада 1937 року): "Носач, проводячи зі мною уроки, на одному із наступних занять, поставив мені запитання: "Ви часом не знаєте, коли припиниться знущання над інтелігенцією?" 1 не чекаючи відповіді, сам відповів: "Поки буде керувати країною Сталін, становище не покращає". І підкреслив: "Сподіваюся, що люди працюють над тим, щоб усунути Сталіна такими шляхами, якими усунули Кірова. Я з великою охотою допоміг би цим людям здійснити цей план".

Третій свідок — ЗО листопада 1937 року: "В процесі занять від нього можна було чути різні провокаційні чутки на політику радянської влади, казав про те, що радянська влада довела до злиднів і закабаления". І далі: "...я встановив, що Носач провадить українську націоналістичну контрреволюційну діяльність, спрямовану на повалення Радянської влади, шляхом збройного повстання і організації на Україні самостійної української держави з буржуазною формою правління".

Характерно, що третій свідок дав свої показання, коли допити Василя Івановича вже припинилися. Слідчий вважав, що в нього вже є досить доказів проти Носача. Тому він категорично вимагає: 'Ви відверто брешете. Намагаєтесь сховати свою приналежність до націоналістичної організації і свою контрреволюційну агітацію. Категорично вимагаю дати правдиві свідчення по суті вашого звинувачення?"

Але тепер відомо, крім свідчень доносників, у слідчого нічого не було. Та воно йому і не потрібне. Він зі спокійною совістю заповнює обвинувальний висновок:

"В Запорізький міський відділ НКВС надійшли дані про те, що громадянин Носач Василь Іванович, антирадянськи настроєний, проводить контрреволюційну націоналістичну агітацію... Проведеним слідством факти контрреволюційної діяльності Носача підтвердилися.

...звинувачений Носач винним себе не визнав.

На підставі викладеної слідчої справи за № ... (так у справі — В.Ш.) по звинуваченню Носача Василя Івановича по ст. ст. 54-8 та 54-10 ч. 2 КК УРСР направити через 3-й відділ УДБ У НКВС по Дніпропетровській області на розгляд в порядку наказу Народного Комісара Внутрішніх Справ — Генерального комісара Державної Безпеки тов. Єжова № 00485".

Під документом дати немає. Можна вважати, що це кінець листопада — початок грудня 1937 року...

Не маючи ніяких аргументованих доказів, слідство відправило чесну і принципову людину на смерть.

Відповідь не забарилася.

У справі зберігається довідка. Ось вона:

"Довідка

Носач Василь Іванович, 1899 р, (так у справі, потрібно — 1889 р. — В. Ш.) проходив по слідчій справі 3 відділення УДБ УНКВС по Дніпропетровській області і рішенням Народного Комісара Внутрішніх Справ СРСР і Прокурора Союзу РСР від 4.01.1938 р. протокол № 703 засуджений по першій категорії. Вирок виконано 17.01.1938 р. Підпис.[>>4]

Справа Василя Івановича Носача наочно показує справжню ціну всьому радянському судочинству.

Схиляючи голови перед мужністю вчителя, який на всі намагання слідчого твердо відповідав: "Пред'явлене мені звинувачення я заперечую", пам'ятатимемо про того, хто в чорній, задушливій атмосфері тоталітарної ночі відстоював право на власну думку і вірив, що влада цих покидьків коли-небудь все ж таки припинить своє існування.

І на закінчення розповіді хочу навести слова героя роману Івана Багряного "Сад Гетсиманський" Андрія Чумака, який потрапив у такі ж обставини, як і Василь Іванович. Ці слова звернені до слідчого: "Мені вас жаль. От ви нас роздавлюєте... а вам і в голову не приходить, що це ж ви самі себе роздавлюєте..., бродите черевиками по нашій крові, удаєте з себе «караючу десницю», пролетарське правосуддя, яке не знає милосердя. Все повторюєте, що ви залізні... Але проти нас, проти народу, проти нашої крові ваше залізо — це тільки олово... І мені вас жаль... Ви нас розчавите, але самі ви ніколи не матимете щастя. Ми вас переслідуватимемо все ваше життя... розцвіте безсмертний наш, всерозтрощуючий гнів... 1 ви ж його й боятиметеся, бо на ньому розцвіте ваше вічне, незгладиме й незнищиме позорище..,"[5]

Примітки

1. Радянська енциклопедія історії України, том 4. — 1972. — С. 181.

2. Даниленко В. М.. Касьянов Г. В., Кульчицький С.В. Сталінізм на Україні: 20—30-ті роки, К,. — 1991. Косик Володимир, Україна і Німеччина у другій світовій війні. — Париж—Нью-Йорк—Львів. — 1993. — Шаповал Ю. І. Україна 20—50 років: сторінки ненаписаної історії, К. — 1993. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917—1953: суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. У 2-х кн. — К. — 1994. Шаповал Ю. Людина і система. Штрихи до портрета з тоталітарної доби в Україні. — К, — 1994.

3. Державний архів Запорізької області (ДАЗО), Фонд Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 5240. — Арк. 1—57.

4. Там само. — Арк. 45.

5. Іван Багряний, Сад Гетсиманський. — Київ. — 1991. — С. 228—229.

В. 1. ГОЛОД

БЕЗ ПРАВА ЛИСТУВАННЯ

Пенсіонер-інвалід з Токмака Станіслав Станиславович Комнацький загалом добре згадує радянські часи, але одного ніяк не може він вибачити комуністичній владі. А тим більше не може забути...

ЗА ТЕ, ЩО ПОЛЯК...

Його батько — Станіслав Карлович, 1895 року народження, жив у селі Кам'янка Хмельницької області. Там же одружився у 1926 році. Дружина Розалія Петрівна народила йому трьох дітей — Ядзю, Івана та Ніну. Сім я вела невелике господарство, мала 0,8 гектара землі, кілька корів та коней. У тридцять шостому все майно, будинок, худобу, інвентар безоплатно забрали в колгосп, а всю сім'ю з багатьма односельчанами-поляками на "товарняках" вивезли до північного Казахстану. Висадили їх серед степу, за 50 кілометрів від залізничної станції Таїнша. На тому місці була одна-єдина криниця і біля неї вбита в землю табличка з цифрою "6". Таких "точок" у тому Чкаловському районі було тринадцять. За літо переселенці з України голими руками з глини, трави та очерету вибудували хати і замість «шостої точки» постало село Вишнівка з 314 дворами та 1455 жителями.

Висланий подільський люд потрапив у голий степ, де нема ні річок, ні звичного лісу, де влітку — пекло під прямими променями сонця, а взимку — 30—40-градусні морози, з вітрами, буранами, заметілями. Бувало за день ховали по кілька чоловік, переважно дітей.

У тридцять восьмому нова хвиля репресій дісталася й сюди. Серед інших заарештували Станіслава Комнацького. Коли забирали, сказав вагітній дружині: "Я вже не повернуся. Якщо народиться син — назви моїм ім'ям". Тож хлопчику, що народився у березні 1939 року, вигадувати ім'я не довелося. На численні запити-звертання Розалії Комнацької енкаведисти давали єдину усну відповідь — десять років без права листування. Односельчани говорили жінці про розстріл, але вона не вірила, чекала... Аж поки в сорок п'ятому не прийшла довідка про смерть чоловіка від серцевої недостатності.

З ТАВРОМ РЕЖИМУ

У 1947 році мати з синами (вже доросла Ядзя залишилася в Вишнівці) разом з сім'єю свого брата вирішила втікати на батьківщину. До станції пробиралися вночі, в поїзді дітей ховали в ящики та під лавки. В рідній Кам'янці міліціонери спочатку вимагали повернутися до Казахстану, та зрештою родичі все владнали. Вдома теж довелося нелегко. Квартирували в різних місцях у той час, коли в їхній хаті жили чужі люди, мати хворіла. Станіслав пас худобу поблизу військового полігона. Одного разу під час незрозумілого вибуху десятирічний хлопець втратив око, а згодом, після застуди, перехворів запаленням стегнового суглоба та отримав другу групу інвалідності.

З повоєнного життя він пригадує, як заробляли заготівлею дров. У лісі залазили на дерева, спилювали сухі гілки, тягли додому, де рівненько обрізали та скручували у в'язки, а потім — на шосе і попутками до Шепетівського ринку. Згодом Станіслав переїхав до родичів на Донбас, працював вантажником у різних місцях. Коли влаштувався на Луганському хлібозаводі, вперше вдосталь наївся хліба за всі голодні роки. Платили мало — 70—80 рублів (це ще до грошової реформи), зате за хорошу роботу йому присвоїли звання «Ударник комуністичної праці», занесли на Дошку пошани і направили на навчання до Львівського технікуму харчової промисловості. Якраз у той час прийшла офіційна довідка про реабілітацію батька, як незаконно засудженого. Відтоді Станіслав поставив собі за мету дізнатися правду про його долю і знайти місце поховання.

Після технікуму С. С. Комнацький потрапив на Іванівський хлібокомбінат у Луганській області, де дістався директорської посади. Пізніше за станом здоров'я переїхав до Токмака, де також працював директором хлібозаводу, аж поки не вийшов на пенсію. Час від часу він посилав запити у всілякі інстанції про батькову долю, але і в шістдесяті, і у вісімдесяті звідусіль йшли самі відписки. І лише наприкінці тисячоліття Станіслав Станіславович зміг побачити потрібні архівні документи.

"ЦІЛКОМ ТАЄМНО"

З матеріалів архівно-слідчої справи № 0555 він дізнався, що начальник райвідділу НКВС лейтенант Рудаков та молодший лейтенант Воробйов повідомили керівництво про наявність у переселенській Вишнівці диверсійно-шпигунської групи з 18 чоловік. За три дні всі вони "зізналися". Син нарешті прочитав уривок з допиту батька.

Запитання: В якому році за яких обставин ви почали працювати на польську, німецьку та австрійську розвідки?

Відповідь: Оскільки органи добре обізнані про мою шпигунсько-диверсійну діяльність, я чистосердечно зізнаюся в злочинах проти держави.

Через три дні після пред'явлення звинувачень "трійка" УНКВС винесла вирок — розстріл, про що свідчить копія протоколу № 12 за підписом невідомого історії Кочетова. Сім'ю ж сповістили про десять років таборів. Цікаво, що і в 1988 році з військового трибуналу Туркестанського військового округу Комнацькому повідомляли, що в кримінальній справі його батька немає протоколу рішення «трійки», а також даних про причину смерті та місце поховання. Зрозуміло, у ті, ще радянські часи, органи неохоче відкривали документи щодо репресій, та дивно виходить — забрали людину, знищили і ...нічого не знають, шукайте, мовляв, самі. С в кримінальній справі і писаний олівцем папірець під грифом "цілком таємно" з вказівкою поставити в свідоцтві про смерть діагноз "серцева недостатність".

Після звернень Комнацького і з'ясування всіх обставин з Комітету Національної Безпеки Казахстану в районний відділ РАГС прийшла депеша-вимога виправити в акті про смерть С. К. Комнацького дату з 4.04.45 р. на 7.10.38 р. і причину смерті з "ендокардиту" на "розстріл". Як запросто!!! Синові видали нове, тепер напевно правдиве свідоцтво про смерть батька.

Звісно, незаконно репресовані їхні сім'ї понесли матеріальні та моральні втрати. Коли С. С Комнацький звернувся з подібним запитом до ВР Казахстану, то отримав відповідь, що батько був засуджений без конфіскації майна (ну звісно, все відібрали ще до висилки в Казахстан), а компенсацію в розмірі двох батьківських окладів було виплачено матері. Інших же відшкодувань закон не передбачає. Тепер члени сімей незаконно репресованих мають право на пенсію, підвищену на 25 відсотків. Але Комнацького це не стосується. Оскільки він народився після висилки сім'ї та арешту батька, то не вважається членом цієї родини. Виходить, хоч і випробував всі «принади» переселенського життя, але за законом не належить до постраждалих. А між іншим, на шкільних лінійках його називали не інакше як "син ворога народу Комнацький".

Зараз він прикутий до ліжка, лікування вимагає грошей. Та де їх взяти, якщо трудові заощадження «пропали», а пенсії ледь вистачає на прожиток?

Схема репресій вразила все суспільство. Й досі одні страждають, шукаючи справедливості, інші — шлють цинічні відписки: нічого, мовляв, страшного — поміняйте "ендокардит" на "розстріл". Що за цинізм — компенсувати вбитого двомісячною зарплатою? Хто конкретно мусить відповідати чи хоча б вибачитися перед постраждалими? Поки що ці запитання залишаються риторичними.

м. Токмак.

І. Я. НАУМЕНКО

СТАЛІНСЬКА РОЗПРАВА

Документи лежать переді мною. Напевно, є жахливіші — про тюрми і табори, про катування колгоспників і вчених, робітників і письменників, рядових і командирів аж до маршалів. З них в катівнях вибивали зізнання у тому, що вони вороги народу. А за тим — рішення, постанови, вироки "двійок", "трійок", ОСО при НКВС, судів і трибуналів. Гігантська машина сталінщини перемелювала на своїх жорнах сотні тисяч безневинних жертв ГУЛАГу.

Та, як свідчать документи, архіпелаг ГУЛАГ народжувався від білих північних островів з їхньою "владою соловецькою" до наших південних степів з їх "жнивами скорботи" значно раніше тридцять сьомого року. Ось документи і свідчення по моїй рідній Запорізькій області, що в ті роки ще була Дніпропетровською, — її південною частиною.

"...Коли Сталіну доповіли, що керівники Оріхівського району Дніпропетровської області дозволили колгоспам залишити собі фонди на посів, засипати страхфонд, він впав у шалений гнів. 7 грудня 1932 року за його підписом усім партійним комітетам був розісланий циркуляр, у якому Сталін оголосив цих керівників "обманщиками партии и жуликами, которые искусно проводили кулацкую политику под флагом своего "согласия" с генеральной линией партии". Він зажадав: "немедленно арестовать и наградить их по заслугам, то-есть дать им от 5 до 10 лет тюремного заключения каждому..." Це надруковано в газеті "Правда" за 16 вересня 1988 року в статті "Коллективизация: как это было". А ось вирок Дніпропетровського обласного суду від 25—28 грудня 1932 року, повністю опублікований на сторінках оріхівської районної газети "Ленінським шляхом" за 6 січня 1933 року. У преамбулі цього судового документа пишеться (зберігаємо тогочасний правопис — І. Н.):

"Країна Рад під керівництвом партії та її ЦК, на чолі з вождем партії та робітничої кляси тов. Сталіним досягла нечуваних успіхів у справі соціалістичного будівництва як в галузі індустріалізації країни, так і в справі соціалістичної перебудови сільського господарства...

На базі суцільної колективізації успішно ліквідується куркульство як кляса... Для того, щоб успішно справитися з хлібозаготівлею, із справою організаційно-господарського зміцнення колгоспів, партійна організація повинна найрішучіше і нещадно виявляти опортуністів, капітулянтів та скиглійв, що бачать причину труднощів та ускладнень цього року на Україні в великих темпах, великих завданнях, які вони завчасно вважають за шкідливі і неможливі для здійснення...

Це вимагає жорстокої боротьби з тими, хто, перебуваючи в лавах партії з партквитком у кишені, переродився та своїми вчинками, суттю переходить до стану ворожих нам сил... До числа таких, що пе-

реродилися, "комуністів", ворогів соціалістичного будівництва, куркульських агентів з партквитками й належить колишнє Оріхівське керівництво..."

Хто вони і що таке вчинили, чим викликали гнів Сталіна і за його височайшою вказівкою-циркуляром над ними здійснили розправу? На лавці підсудних сиділи члени райкому: перший секретар Голевій Василь Петрович, голова райвиконкому Паламарчук Михайло Сергійович, голова районної контрольної комісії робсельінспекції Ордельян Федір Слисейович, завідуючий райземуправлінням Луценко Іван Іванович, голова райколгоспепілки Пригода Іван Андрійович, державний агроном райземуправління Аністрат Іван Андрійович, директор МТС Медвідь Григорій Тимофійович, завідуючий оргвідділом райкому партії Скічко Єлизар Єлизарович, редактор районної газети "Ленінським шляхом" Андрющенко Іван Іванович, заступник голови райвиконкому, голова планбюро В'ялих Федір Степанович, завідуючий філіалом "Заготзерно" Бурківський Сава Володимирович, голова Сгорівської сільради Бутовецький Данило Матвійович, секретар Юрківського партосередку Гришко Яким Петрович, дільничний агроном райколгоспепілки Дем'яненко Овсій Михайлович, дільничний агроном с. Омельник Махнорило Андрій Лук'янович, завідуюча жіночим відділом райкому партії Базилевич-Скіпян Марія Володимирівна.

Запам'ятаймо ці імена...

В день початку цього судового процесу зібралася нарада партійного активу Оріхівського району. Ні, не для того, щоб захистити. В її постанові (цитую за матеріалами колишнього партархіву Запорізької області — І. Н.) записано: "Шлемо проклятім зрадникам партії, ворогам робітничої кляси та колгоспного селянства бувшому керівництву Оріхівського району!"

Звернімося знову до судового вироку; в якому записано:

"...Після вручення планів на місця були надіслані уповноважені хлібозаготівлі, ці уповноважені пройняті контрреволюційними саботажницькими прагненнями так і "здійснювали" плани хлібозаготівель.

Справа дійшла до того, що деякі уповноважені відмовлялися їхати реалізувати плани, а інші, як Ордельян, Пригода, Скічко, Медвідь, В'ялих, Андрющенко і Луценко хоч і поїхали, але на місцях саботували і не провадили роботу коло прийняття планів колгоспами та здачі хліба державі.

Сам Головін їздив по колгоспах, скликав партійні збори і там, агітуючи за прийняття планів, говорив, що "РПК відомо, що плани не реальні, але треба план прийняти, виконати на 40-50 відсотків, а там на нет і суда нет".

Що ж, якщо зафіксовано, мабуть, справді так і говорив. Не сподівався нікопольський робітник Василь Головін, присланий у червні того ж 1932 року в Оріхів на посаду секретаря райпарткому, що і на "нет" буде суд, сталінський суд, що діяв під вивіскою обласного народного і виносив вирок "ім'ям Української Соціалістичної Радянської Республіки". Страхітливий то був вирок:

"Аністрата Івана Андрійовича, 39 років, піддати вищій мірі соціального захисту — розстрілові; Головіна Василя Петровича, 29 років, Паламарчука Михайла Сергійовича, 31 року, Ордельяна Федора Єлисейовича, 38 років, Луценка Івана Івановича, 30 років, та Пригоду Івана Андрійовича, 42 років, піддати позбавленню волі з триманням в таборах окремого призначення в далеких місцевостях Союзу терміном на 10 років кожного з обмеженням права за и.п. "а", "б", ""в" арт. 29 КК на 5 років кожного".

Від трьох до восьми років позбавлення волі з конфіскацією майна були засуджені й інші. І нічого тут дивуватися: "вказівка тов. Сталіна"[5] була виконана майже пунктуально. Подив викликає хіба те, що суд знайшов якісь підстави для виправдання дільничного агронома райколгоспепілки О. М. Дем'яненка та жінорга райкому М. В. Базилевич-Скіпян. Марія Володимирівна дожила до наших днів і незадовго до її смерті мені ще пощастило поговорити з нею про ту далеку, але незабутню подію. А щодо решти чотирнадцяти, у кого руки не піднімалися одібрати останні зернини у селян, то їх через три дні після суду поведуть оріхівськими вулицями в оточенні червоноармійців з гвинтівками і собаками. А обабіч вулиць стоятимуть люди, які не зможуть навіть гукнути прощальні слова своїм товаришам, бо над головами натовпу червонітиме гасло: "Вище меч диктатури пролетаріату над ворогами народу!". Мабуть, мало хто задумувався тоді, що це був сталінський меч, який падав з гільйотинною невмолимістю на всіх, хто не виконував сталінські вказівки, хто хоч трохи думав про біду, яка насувалася, і хотів бодай применшити наслідки голодомору 1932—1933 років.

Гортаючи сторінки документів Оріхівського райкому, що прийшов на зміну засудженому Сталіним та його поплічниками, знаходжу довгий-довгий аркуш. Це "Відомість про рух кар і ре-

пресій". Серед засуджених на різні строки ув'язнення Ф. І. Верещага, Г. Ф. Пересилко, І. Н. Нестеренко, І. В. Шкуро, І. В. Василенко, О. С Білогуб, С. А. Кириченко, С. Ф. Тарасенко, Г. П. Пальчиков.

А розправа тривала. В протоколі засідання бюро райкому (першим секретарем був уже якийсь Макаров) за 1 січня 1933 року (тобто на Новий рік!) знаходимо пункти про виключення з партії і віддання до суду Безутлого, Бочковського, Глущенка (ініціали не вказані) , голову колгоспу "Соцзмагання" В. П. Кравця, а 6 січня (на Святвечір!) голову колгоспу "Оборона країни" Дихтяренка, секретаря партосередку села Копані Клименка, секретаря райкому кохмсомолу Алексеева. Тут же записано: "за притуплення клясової чуйності... бюро РК ЛКСМУ розпустити". Що ж, це було в дусі виступів "вождя і батька народів", кулак якого націлювався на Україну, Кубань, Північний Кавказ — ті краї, які годували державу. Хліб забрати! Хай здихають з голоду!..

І забирали. До зернини, до квасолини. Але цього не знайшов я в документах, до яких мав доступ. З них дізнаєшся, що тих уповноважених по хлібозаготівлях, які не йшли проти власної совісті і не відбирали останню крихту хліба в селянських дітей, таврували як "дезертирів хлібного фронту", виключали з партії і віддавали до суду як ворогів народу. Та якщо нема офіційних документів, то залишилися свідки. Ось переді мною лист Корнія Кожушка, який того часу був хлопчиком і жив з батьками у Солонянському районі на Дніпропетровщині.

"... Як почалася колективізація, батько подав заяву в колгосп. Спочатку його хотіли обрати головою. Та він відмовився. Відвів кобилу Куклу на колгоспне подвір'я. Та по селу почали шукати рештки хліба в тих, хто не здав у колгосп. Знайшли в нас на горищі два мішки пшениці. Залишав батько дітям на харч. Забрали все під ніготь. Забрали постіль, усю квасницю з погреба, картоплю. Навіть дошки біля печі, на яких ми спали, зняли..."

Про таке ж пише й Н.В. Малиновська з села Широкого Веселівського району. Прирекли на голодну смерть, бо "все в людей забрали до зернини, а тих, хто хоч у торбині чи горщику заховав, судили", її брат — Іван Васильович Зурарєв тоді служив у Червоній Армії. З листа рідних він зрозумів, що діється у селі, пішов до командира і той написав листа на сільраду з проханням допомогти сім'ї червоноармійця. Голова сільради відповів: "... сім'я товариша Зубарева повністю забезпечена". "А в нас, — пише авторка, — навіть квасолю, розсипану на горищі, змели і забрали... А ми вмирали. Сестра, 1931 року народження, померла. Решта вижили, "паслись" навесні на лободі, ловили ховрахів... Ось як Джугашвілі годував нас бур'янами, як волів".

У селі Новобогданівка Червоноармійського району (нині це Вільнянський район), як повідомив І. І. Грозний, "...у школі прилюдно судили двох комірників колгоспу Сорокіна і Цокура начебто за утаювання хліба, хоч вони берегли його до весняної сівби. Після суду дружина Сорокіна поїхала до Запоріжжя клопотатись про чоловіка, "так сільські сталінські опричники зірвали на дверях замок, винесли з хати все майно, навіть борщ у казанку, і розпродували..."

Сьогодні не варто називати прізвища тих "сільських сталінських опричників": над ними самими висів дамоклів, точніше, сталінський меч, що падав на їхні голови. Члени так званих буксирних команд чи бригад, "викачавши" рештки збіжжя у односельчан, часто й самі помирали з голоду. Слова з пісні не викинеш. А пісня була така: "Ой, на хаті серп і молот, а у хаті смерть і голод".

її пригадує М. П. Переверзєв, колишній заступник редактора районної газети "Ленінським шляхом", тієї газети, редактора якої Івана Андрющенка теж було засуджено разом з іншими членами райкому. З Миколою Петровичем мені довелося зустрітися при збиранні матеріалів до цього нарису. А М. І. Мартовод з міста Пологи написав мені, що він тоді жив у селі Білогір'ї Оріхівського району і на все життя запам'ятав, як з голоду помирали діти сусідів Рясних: "Менша Катя ще продовжувала вищипувати волокно з ковдри, на якій лежала, і жувала. Ліза скляними очима дивилася на двері і сама, як скло, блищала. Мати їхня глухо стогнала..."

Мені несила далі цитувати цей лист, як свідчення про факти канібальства, про які мені розповідали у Василівському районі...

Знелюдніло наше село від сталінських ударів: першого знищення трудового селянства під гаслом суцільної колективізації і ліквідації куркульства як класу, другого штучного голодомору тридцять третього року. Якби хто наважився намалювати картину "Жнива скорботи", то на першому плані її з косою смерті був би Йосиф Сталін-Джугашвілі, а за ним В'ячеслав Молотов-Скрябін (це його послав на Україну заготовляти хліб і він дістався й до нашої Мелітопольщини —-1. Н.). А далі йшов би з косою Лазар Кага-

нович, хоча тоді він "жнивував" на Північному Кавказі, але й Україна не забула його хазяйнування на посаді першого секретаря ЦК КП(б)У Та хай на картині не дуже даленіють постаті інших "косарів" Павла Постишева, Менделя Хатаєвича та інших, які, щоправда, й самі через чотири-п'ять років впадуть під косою Великого Косаря. Заради об'єктивності зазначу, що в документах 1932 року неважко знайти лист ЦК КП(б)У за підписом М.М. Хатаєвича, яким пропонувалося всім обкомам, міськкомам, райпарткомам організувати не менше 5—10 додаткових сесій судів для роз'їздів по районах. Тож суд над Оріхівським райкомом був не останнім у низці процесів знищення здорових сил української спільноти.

Яка ж доля чотирнадцяти, яких у передноворічний день повели оріхівськими вулицями на станцію, де вже наготові стояв так званий вагонзак? Тоді ніхто не знав, що чекає і тих, хто ще був вільним, умовно кажучи. Хіба знав свою долю Микола Олексійович Скрипник, який був тоді уповноваженим ЦК КП(б)У в Оріхівському і Чубарівському (нині Пологівський) районах і який за свідченням М. П. Переверзєва, був у залі судового засідання, де серед підсудних сидів член ВУЦВК М. П. Паламарчук — голова райвиконкому. Чи міг він щось вдіяти як заступник Голови Раднаркому України і член Виконкому Комінтерну? Це запитання залишається без відповіді. Але я певен, Скрипник знав, що суд в Оріховому — це лише частка страхітливого судилища над Україною. Адже за двадцять днів грудня 1932 року по 995 групових справах "за зрив і саботаж заготівель" кинуто до в'язниць 4 930 чоловік. Він знав, що в сусідньому, Великотокмацькому районі теж судять керівництво району Ленського, Косяченка, Дворника, Зика і Долгова. Не знав М. О. Скрипник, що й він уже на сталінському "гачку" і уникне його, тільки покінчивши життя самогубством, саме тоді, коли Україна конала в муках голоду, до якого і він теж був причетний. Розстріляють через кілька років Павла Постишева і Станіслава Косіора, Менделя Хатаєвича і Власа Чубаря, а Чубарівський район знову нашвидкуруч перейменують. Вал репресій котитиметься згори вниз, сягаючи найдальших, найглухіших сіл.

А що ж сталося з тими чотирнадцятьма, що хотіли бодай трохи врятувати селян та їх дітей від косовиці голодомору?

У мене немає документальних свідчень, в яких таборах особливого призначення вони відбували сталінський вирок. З окремих, розрізнених розповідей їхніх родичів вдалося встановити, що ЦВК помилував А. Аністрата, замінивши розстріл багаторічним перебуванням у "окремих таборах далеких місцевостей Союзу", тобто там, де були й інші. Декому з них (А. Л. Махнорилу і Є. Є. Скічку) в 1935—1936 рр. дещо скоротили строки. Однак цілковитої реабілітації, яка сталася через тридцять років, багато хто просто не діждався, загинувши з тавром "ворога народу".

З архіву обласного управління СБУ (тоді ще УКДБ) мені показали тоненьку теку з реабілітаційними матеріалами. Читаю постанову Верховного суду УРСР від 23 січня 1965 року. Знайомі прізвища, перелічую їх і не йму очам віри: не 14, а 13 реабілітовано. Кого ж із них оминула рука правосуддя? Виявляється, немає серед реабілітованих голови Єгорівської сільради Д. М. Бутовецького. Чому? Хто знає?

Таким запитанням я закінчував журналістське розслідування, яке було надруковане в "Запорізькій правді". 1 серед численних відгуків-листів надійшов один від Олександри Данилівни Горбачової, однієї з шести дітей Бутовецьких (точніше Бутовицьких). Наводжу його майже повністю:

"В 1932 році нашого батька забрали на п'ять років. Повернувшись з ув'язнення, жив він у селі Ягорівці, працював у колгоспі. Коли рили окопи на березі Дніпра (це вже в 1941) батько був там за бригадира. Брав участь в евакуації заводу в Запоріжжі. Після захоплення території німцями вернувся додому. У лютому 1942 року, як розказувала нам мати і односельчани, батька забрали три поліцаї Кулик, Пелешко і Кугут. Крім нього, забрали Довгого Івана Андрійовича, Матвія Стариченка, Олександра Корхового, Леоніда Корхового, Макара Силку, Івана Гайдука. Всіх їх забрали як партизан-підпільників за доносом... За розповідями односельчан усі восьмеро були розстріляні німцями в районі колишнього радгоспу ім. Сталіна, де проходить шлях на Кушугум. Ми їздимо до тієї могили, шануємо пам'ять батька..."

Іронія трагічної долі... Людина потерпіла від сталінського режиму, пізнавши знущання в радянських концтаборах, здавалось би, піде на службу до окупантів. Але ні! Знаходить в собі сили і мужність боротися проти фашистів і гине від кулі окупантів.

З листа дружини Є.Є. Скічка дізнаюся про долю Єлизара Слизаровича. "Як везли засуджених у вагонах-телятниках, то давали по 100 грамів хліба з макухою і по жмені іржавої хамси... не давали води. Ув'язнені тяглися до ґрат чи до будь-чого залізного, щоб злизати іній... Гинули, не доїхавши цо

18 Зам.. №3374

"віддалених місць", гинули й там..." Єлизар Скічко повернувся з тих місць з невиліковним туберкульозом і з тавром "ворога народу" дожив до своєї реабілітації.

— Я вірив, що час правди прийде,— говорив він дружині і своїм колегам-вчителям, з якими працював.

Цей час прийшов, та якою дорогою ціною заплатив український народ за нього! Надто дорогою, щоб забути і не пам'ятати.

В. І. ШЕВЧЕНКО

ТЕРНИСТА ПУТЬ

Щоб уквітчав чоло смарагд мого вінця,
Пройти потрібно від початку до кінця
Тернисту путь.
Олекса ЗАПОРІЗЬКИЙ (СЕНИК).

Цей епіграф, який я виніс на початок моєї розповіді, точно передає життєвий шлях його автора, українського поета і байкаря Олексія Ілліча Сеника (1909—1968 рр.), більш відомого під псевдонімом як "Олекса Запорізький".

Він народився в селі Миролюбівка Вільнянського району Запорізької області в селянській сім'ї. Доля письменника склалася таким чином, що він майже не знаний у своєму рідному краї.

Ще в молоді роки, "несучи з собою ідеал і всі свої риси і уподобання, якими мене нагородила проста селянська сім'я і барвиста українська природа... залишив рідну землю... і пішов у вигнання..." — пише він у своїй "Автобіографії"[1].

Це сталося під час другої світової війни, коли німецькі війська відступали на захід. З ними пішов і Олексій Сеник. Залишатися не міг, бо на той час він був уже автором п'єси "Марко Отава", яка йшла в театрі ім. Шевченка міста Кам'янська (Дніпродзержинська). І хоч вона була заборонена німцями, але в ній йшлося про голодомор на Україні 1933 року, теми, забороненої більшовиками[2].

І якби про це дізналися енкаведисти, то сидіти б Олексію Іллічу другий раз у більшовицьких в'язницях. А так він через Німеччину (1945— 1949 рр.), де одружився із такою, як сам, дівчиною з України, через Бразилію (1949—1961 рр.) потрапив до США (1961—1968 рр.), скрізь терплячи нестатки, але постійно працюючи над удосконаленням своєї поетичної майстерності.

Ще в Бразилії він випускає збірник "Нові байки", який робить йому ім'я. "Будь благословенна Куритиба (місто у Бразилії, де проживали Сеники — В. Ш.), що подарувала світові найкращого сучасного українського байкаря!" — пише Яр Славутич в одному з листів до Сеника[3].

Але тяжка хвороба, яка підточувала здоров'я Олексія Ілліча під час закордонних поневірянь, передчасно вирвала його з життя, "тоді як сяк-так улаштувався й починав жити", як пише дружина в передмові до книги байок, що вийшли вже у незалежній Україні[4].

Все, що ми досі знали про Сеника, відомо від його дружини Надії, яка у вступі до книги переповіла те, що розповідав про себе чоловік[5].

Правда, ще на початку 30-х рр. в газеті "Червоне Запоріжжя" можна було зустріти вірші Олекси Сеника. Так, у номері від 1 листопада 1931 року в літературній сторінці ВУСППу і "Молодняка" зустрічаємо його вірш "Комсомольський комбайн", а через місяць, 1 грудня 1931 року, серед творів запорізьких аматорів красного письменства знову надруковано вірш Сеника "Цегельня".

Цього ж року в Запоріжжі почав виходити журнал "Темпи". Вже в першому випуску зустрічаємо вірш О. Сеника "Колгоспна веснянка"[6]. А в 1934 році газета "Червоне Запоріжжя" повідомляє про творчий вечір поета О. Сеника, автора першої книжки "Бої в долині"[7].

Саме тоді разом з ним друкувалися на шпальтах запорізьких видань твори Миколи Шпака і Юрія Костюка, Іллі Попова і Миколи Сидельникова, Володимира Дончака і Василя Сергієнка. А потім його ім'я зникає. Що ж трапилося з Олексою Сеником?

З повідомлення його ж дружини знаємо, що Олекса зі своїми товаришами був засланий у Сибір[8]. Після повернення, поневірявся у пошуках роботи. З допомогою друзів, які від нього не відвернулися, влаштувався на якусь роботу[9]. А потім він з'являється у 1942 році в Дніпродзержинську зі своєю п'єсою "Марко Отава".

На багато питань так і не було б відповіді, якби не знайшлася у Державному архіві Запорізької області кримінальна справа "По звинуваченню Лютого І. С, Павлова І. О., Погорілого Л. І., Турчика Ф. С. та інших" в чотирьох томах, де мова йде і про Сеника О. І., бо він проходив якраз по цій справі [10].

По-перше, виявляється, що Сеник був звинувачений разом із шістьма своїми товаришами, а не а чотирма, як пише його дружина. Ось їхні прізвища:

Турчик Федір Степанович, 1908 р. народження, педагог; Погорілий Демян Іванович, 1909 р. народження, педагог; Башмаков Павло Петрович, 1906 р. народження, вчитель; Зігало Олексій Петрович, 1903 р. народження, викладач; Лютий Іван Сидорович, 1900 р. народження, хімік-лаборант на заводі "Запоріжсталь"; Павлов Іван Олексійович, 1902 р. народження, викладач.

Справа допомагає також встановити, коли народився Сеник — І 2 серпня 1909 року. І що в нього був брат Сеник Григорій Ілліч, теж вчитель, працював у селі Олександрівка-Перша Запорізького району Запорізької області.

На момент арешту, 2 квітня 1935 року, Сеник був викладачем Запорізьких підготовчих курсів авіатехнікуму. Під час допиту 3 квітня 1935 року він трохи розповів про себе: "В Запоріжжя я приїхав в 1922 році. В 1930 році я закінчив І курс педтехнікуму і поступив на навчання в пединститут, який і закінчив влітку 1934 року. В Запоріжжя в 1929 році я прибув із Ново-Миколаївки, де вчився в сільгосппрофшколі. До того, як виїхати в Ново-Миколаївку. я мешкав в с. Миролюбівка, бувшого Софієвського району у діда (після його смерті у дядька)"[11].

Під час обшуку у Сеника вилучено: "загальні зошити із різними записами — 3 штуки, рукописна поема "Долина Щастя" — 3 екземпляри, різних рукописів — 57 листів"[12].

Такі матеріали ви знайдете у кожного літератора, кожного викладача. А звинувачення проти Сеника було досить серйозне. Ось що було написано в зверненні слідчого до прокурора, щоб той дав згоду на арешт: "...Сеник Олексій Ілліч є членом контрреволюційної націоналістичної групи у Запоріжжі"[13].

Майже те ж саме було знайдено під час обшуків і в інших звинувачених. У Погорілого вилучено "Записки кирпатого Мефистофеля" Винниченка, а у Павлова — книгу Зерова "До джерел" та твори Хвильового[14].

Микола Зеров ще на свободі, він буде заарештований тільки через три тижні - в ніч з 27 на 28 квітня, а його книги вже є компроматом в очах слідчих[15].

Якщо таке серйозне звинувачення — "участь у контрреволюційній націоналістичній групі", то які ж докази у слідчих? А ніяких! Бо те, що вони висувають проти заарештованих, не витримує ніякої критики, суперечить здоровому глузду.

Сеника тричі допитують — 3, 8 та 26 квітня, де йому повідомляють про те, що він є активним членом української контрреволюційної організації і що він провадив контрреволюційну роботу разом із своїми товаришами — Зігалом, Турчиком та Погорілим.

Сеник розумів, куди хилили слідчі і тому 28 квітня 1935 року написав заяву, в якій роз'яснив слідчим, що з активними членами угруповання він майже не зустрічався.

"Із Зігалом випадково зустрічався 4 рази, із Турчиком бачився випадково один раз, і з Погорілим жив на одній квартирі з 5 листопада 1934 року до 12 грудня 1934 року"[16].

В справі також збереглися свідчення Погорілого, який розповідає, що Сеник казав про те, що "голод весною 1933 року на селі — є результат невмілої, помилкової політики партії і Радвлади"[17].

А один із свідків, який жив на квартирі разом із Сеником, згадав, що той казав: "Наша епоха не може висунути таких талантів, як Пушкін і Лєрмонтов, бо сьогодні не можна відкрито сказати те, що в тебе на душі"[18].

І це вірно. "Цінності" минулої епохи ми добре пам'ятаємо. В умовах диктатури думка розумної людини завжди була крамольною.

Один із потерпілих, Іван Лютий, потім згадував, що нікого із співпроцесників не знав, а Погорілого побачив тільки на суді[19].

А Павлов згадував у 50-х роках, що "в 1935 році разом зі мною по одній справі проходило семеро людей, із яких я знав тільки Лютого Івана Сидоровича і Погорілого Дем'яна Івановича"[20].

Але суд, який відбувся у Дніпропетровську 15 — 19 липня 1935 року, виніс цим молодим людям, (старшому з них, Лютому було тільки 35 років) суворе покарання: І. Павлову — 10 років таборів, І. Лютому і Л. Погорілому — по 7, Ф. Турчику і О. Зігалу — по 5. Найменше пролетарський суд відміряв П. Башмакову і О. Сенику — по 3 роки.

В кінці цієї судової справи є Постанова Президії Верховного суду Української РСР від 10 жовтня 1958 року: "Вирок... скасувати, а справу відносно них провадженням закрити за недоведеністю складу злочину"[21].

Тобто, через 23 роки їх усіх реабілітовано, але молоді роки не повернути. Павлов, Лютий і Погорілий у другій половині 50-х років були ще живі, Сеник жив у далекій Бразилії, а про інших нічого не відомо.

Отак змарнувати людські життя — це великий злочин перед Богом і людьми. Але саме Сенику судилося сказати за всіх них оте єдине слово, що залишиться в історії літератури нашого народу.

Він у далекій, екзотичній Бразилії вписав нову сторінку в історію байки. Там, далеко за межами України, допомогла йому це зробити рідна земля.

Примітки.

1. Олекса Запорізький, Нові байки. — Київ. "Смолоскип". — 1996. — С. 12 (далі Олекса Запорізький).
2. Валерій Гайдабура, Театр, захований в архівах. — Київ. — 1998. — С. 195—196.
3. Олекса Запорізький, — С 11.
4. Там само. — С. 10.
5. Там само. — С. 5—10.
6. П. Ребро, Літературне Запоріжжя //Письменники Запорізького краю. — 2002. — С. 14.
7. Там само. — С. 16.
8. Олекса Запорізький. — С. 5.
9. Там само. — С. 5—7.
10. Державний архів Запорізької області (ДАЗО), Фонд Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 822—825.
11. Там само. — Спр. 822. — Арк. 200.
12. Там само. -— Арк. 197.
13. Там само. — Арк. 195.
14. Там само. — Арк. 5, 112.
15. З порога смерті: Письменники України — жертви сталінських репресій. — Київ, "Радянський письменник". — 1991. — випуск 1. — С. 196.
16. ДАЗО, Фонд Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 822. — Арк. 214.
17. Там само. — Арк. 138.
18. Там само. — Арк. 215.
19. Там само. — Спр. 823. — Арк. 188 зв.
20. Там само. — Спр. 824. — Арк. 26.
21. Там само. — Спр. 823. — Арк. 306.

О. М. ЄМЕЦЬ

В'ЯЗЕНЬ КІЛЬКОХ РЕЖИМІВ

"— З глибокою пошаною згадую своїх батьків головним чином тому, що вони достойно виховували дітей в любові і відданості своїй вітчизні — Україні. В нашій сім'ї завжди лунала українська мова, в хаті мали чимало українських книжок, дитинство проходило в атмосфері народних пісень та казок", — так писав у своїх спогадах український письменник Василь Сокіл. В історії шкільництва на Запоріжжі, поряд із такими уславленими постатями, як Микола Корф та Яків Новицький, назавжди залишилося ім'я вчителя української мови та літератури Івана Васильовича Сокола.

Народився Іван Васильович Сокіл у 1867 році в с. Добровілля Павлоградського повіту Катеринославської губернії в сім'ї кріпака-коваля, покараного на смерть паном Канкріним за непокірну вдачу. Коли помер батько, Івасеві виповнилося три роки і мати сама виховувала дітей.

Педагогічний шлях Івана Сокола розпочинається у 18 років, коли він, переїхавши в Мелітопольський повіт, починає працювати помічником вчителя. Згодом працює вчителем в українських школах Олександрівського повіту — Кушугумі, Федорівці, Гайчурі. Вірний своїм переконанням, був визнаний царськими урядовцями "неблагонадійним" і за свої, як тоді казали, українофільські погляди, потрапив у зросійщене село, яким було на той час с. Гусарка

Слід сказати, що дружина Івана Сокола теж викладала у школі. Сама вона була родом із села Преображенка Оріхівського повіту із сімт заможних селян. Професійну освіту здобула в престижному тоді жіночому педагогічному училищі в Твері.

Нагляд за поведінкою і діяльністю Івана Сокола був досить пильним. Дуже часто і без попередження наїжджали інспектори з Олександрівська та Катеринослава. Та навіть за таких умов молодий вчитель підтримував постійний діловий зв'язок із багатьма українськими діячами в Катеринославі. Вів активне листування з відомим істориком Запорозького козацтва Дмитром Івановичем Яворницьким, пересилаючи до історичного музею археологічні знахідки, які вишукував у селян.

Вільно володіючи українською, І. Сокіл постійно надсилав свої нотатки до журналу "Діло", друкуючи їх під псевдонімом "Селянин".

Через свої стосунки з прогресивними українськими діячами Іван Сокіл неодноразово заарештовувався. 1914 року його навіть позбавили права вчителювати і поновили у тому праві лише після клопотань члена Державної Думи Бабенка.

У 1917-му році І. Сокіл разом із дружиною переїжджає до Катеринослава,, аби бути ближче до своїх дітей, які здобували там вищу освіту. Там він долучається до кола українських революціонерів-самостійників, за що його заарештовували і червоні, і білі, і махновці.

До 1927 року Іван Сокіл викладає у початкових школах і читає лекції на курсах українознавства. 1928 року в досить таки поважному віці здобуває вищу освіту і продовжує педагогічну діяльність уже у школах ФЗН і на курсах підготовки до вузів — викладає українську мову і літературу, історію. Рік працював у транспортному інституті.

Та 1929 року за підозрою в приналежності до "Спілки визволення України" І. Сокіл був заарештований. За вчителя тоді заступився голова українського уряду Влас Чубар, який учився у Івана Васильовича Сокола, коли той вчителював у селі Федорівка, де народився майбутній державний діяч. Відсидів І. Сокіл 110 днів у дніпропетровській в'язниці ДПУ.

По звільненню йому дозволили знову вчителювати, не турбуючи до 1934 року. Та після вбивства Кірова розпочалася нова хвиля сталінського терору. І, хоча цього разу Іванові Соколу вдалося уникнути арештів, проте жити довелося у постійній тривозі, бо вже давно був занесений у списки "ворогів народу". Перед початком Другої світової війни І. Сокіл йде на пенсію.

Під час війни Сокіл перебував у окупованому Дніпропетровську; де брав участь у створенні органів обласного управління. Діяльність Івана Сокола в обласній управі була пов'язана з відділом освіти — очолював Комітет по укладанню Статуту українських клубів, які виконували роль осередків "Просвіти". У Статуті визначалася така ціль клубів: "національне виховання українського народу шляхом театральних вистав, бесід, лекцій, рефератів". На Івана Сокола покладалися обов'язки відновити по всій області шкільну, профосвітню та вузівську мережі. Та через невеликий час створені ним клуби і осередки "Просвіти" були ліквідовані німцями. Сокола призначають інспектором чотирикласних шкіл Дніпропетровська, а з початку року йому доручають роботу архіваріуса в історичному музеї.

Працюючи в музеї, І. Сокіл розпочав писати "Буквар" для народних шкіл, роботу над яким закінчив у листопаді 1942 року. Проте, німці не дозволили його друкувати.

Тим часом музей закривається і Сокіл оселяється в селищі Карла Маркса, де ще на початку 41-го року придбав хатинку. Там він очолює Комітет самодопомоги, який мав за мету підтримати людей у той скрутний час. На протязі 1943 року Сокіл дописує низку матеріалів до місцевої "Дніпропетровської газети".

Після звільнення у жовтні 1943 року Дніпропетровська від німецьких загарбників Іван Сокіл потрапляє до "СМЕРШу", 7 листопада його заарештовують.

Як записано у висновку військової прокуратури залізничних військ 3-го Українського фронту,

що зберігається в архіві управління СБУ по Дніпропетровській області, Івана Сокола було обвинувачено в "посібництві німецько-фашистським властям". "Посібництво" це полягало в укладанні Статуту організації "Просвіта", порадах по утворенню такої організації у селищі Карла Маркса, в написанні для шкіл "Букваря", а також у дописах до місцевої "Дніпропетровської газети", "що вихваляли німецькі порядки з питань земельної реформи".

На жаль, поки що дата смерті і місце поховання Івана Сокола не відомі. Реабілітований він посмертно 25 жовтня 1991 року прокуратурою Дніпропетровської області

І. Я. НАУМЕНКО

ЗА ХЛІБ НАШ НАСУЩНИЙ

СЮСЕЛЬ ПЕТРО ПЕТРОВИЧ

Народився 1898 року в селі Гусарка Куйбишевського району Запорізької області в сім'ї селян-переселенців із Смоленської області. Голова Гусарківської сільської Ради. Засуджений на десять років концтаборів. Покарання відбував в одному з таборів Карельської АРСР. 20 листопада 1937 року повторно засуджений до розстрілу. Розстріляний 3 грудня 1937 року. Реабілітований у 1957 році.

Село Гусарка виникло на місці тривалого постою гусарського полку.[1] Його заснували переселенці із західних областей Російської імперії. За багато століть до його заселення ще в кам'яному віці тут жили люди, про що свідчать знайдені археологами їхні знаряддя праці, виготовлені з кременю. В одному з скіфських могил-курганів на околиці Гусарки знайдені і зберігаються в музеї речі бойового спорядження скіфа-воїна, що датується шостим століттям до нашої ери.[2]

Свято бережуть гусарці і пам'ять про Велику Вітчизняну війну, на фронтах якої в 1941—1945 рр. загинуло 280 жителів села з 590 чоловік, які пішли на війну.[3]

А от чи жива пам'ять про тих, хто загинув у Гусарці в 1932—1933 рр. в неоголошеній війні партійного і державного керівництва СРСР проти свого народу, війні голодомором, створеним штучно? Чи відомі імена тих, хто чинив бодай пасивний опір політиці винищення селянства — годувальника країни?

В серпні 1990 року жителька села Гусарка Любов Петрівна Тарасова надіслала листа на адресу управління Служби безпеки в Запорізькій області, в якому писала: "В чому ж все-таки обвинувачувався мій батько і за що він був арештований, про це нам ніколи ніхто не повідомляв... Я думаю, що в наш час, коли відкриваються архіви, в тому числі і Ваші, я можу знати, в чому обвинувачувався мій батько. І чи можливо, щоб зі справою Сюселя П. П. ознайомився будь-хто з близьких родичів, оскільки батька немає живого? Ще прохання відносно долі батькового брата Сюселя Івана Петровича. Чи не проходила його справа по Вашій лінії?"[4]

Щоб краще уяснити становище в Україні і зокрема, в наших краях, наведемо майже повністю циркулярний лист з ЦК ВКП(б), надісланий в усі місцеві партійні органи під грифом "Секретно":

"Рассылаются для сведения следственные материалы по саботажу хлебозаготовок в Ореховском районе Украины, присланные в ЦК ВКП(б) председателем ГПУ тов. Реденсом. Так как материалы эти являются характерными для значительной части районов Советского Союза, то следовало бы, по моему мнению, обратить на них особое внимание. Материалы лишний раз показывают, что организаторами саботажа являются в большинстве случаев "коммунисты", т. е. люди, имеющие в кармане партбилет, но давно уже переродившиеся и порвавшие на деле с партией. Это те самые обманщики

партии и жулики, которые искусно проводят кулацкую политику под флагом своего "согласия" с генеральной линией партии..."[5]

Підкресливши слова "переродившиеся", "на деле"', "обманщики" та "жулики",. Сталін далі цитує Леніна, посилаючись на його вказівку, що стосувалася перших років революції, і закінчує цей лист грізним наказом: "Так как враг с партбилетом в кармане должен быть наказан строже, чем враг без билета, то следовало бы людей, вроде Головина (бывший секретарь Ореховского райкома), Паламарчука (бывш. пред. рика), Луценко, Ордельяна, Пригоды и других немедля арестовать и наградить их по заслугам, т. е. дать им от 5 до 10 тюремного заключения каждому. Секретарь ЦК ВКП(б) И. Сталин. 7 декабря 1932 г. № П4731".[6]

Така сувора вказівка вождя була запопадливо виконана. На виїзному засіданні Дніпропетровського обласного суду 25—28 грудня того ж року все керівництво району одержало сталінські "нагороди"— різні тривалі строки ув'язнення, а одному з них навіть винесено смертний вирок."[7] Судилище в Оріхові було не останнім. По всій Україні прокотилася хвиля масових арештів і показових судових процесів, зокрема в Балаклійському районі на Харківщині, Носівському і Кобеляцькому — на Полтавщині. У Великотокмацькому районі на строк від 5 до 10 років концтаборів були засуджені партійні, радянські і господарські керівники Ленський, Косяченко, Дворник, Зик, Долгов та інші. Більше того, в постанові ЦК ВКП(б) і Раднаркому СРСР, підписаній Молотовим і Сталіним 14 грудня 1932 року зазначалося: "Всех исключенных за саботаж хлебозаготовок и сева "коммунистов" выселять в северные области наравне с кулаками."[8]

Репресивні заходи проти "ворогів з партквитками в кишенях" посилювалися економічними, жорстокішими навіть за ті, які проводили продзагони у 1918—1919 роках під час продрозверсток: у селян відбирали останні кілограми зерна, борошна, квасолі, картоплі.[9]

За хліб насущний для себе, але не для українського селянства більшовицька партія боролася нечуваними раніше методами. Колишній голова одного з колгоспів у Гусарці Корній Якович Крючков (батько нинішнього нардепа по списку Компартії Георгія Крючкова, який в 60—80 роки був відповідальним працівником Запорізького обкому і ЦК КПУ — І. Н) у 1959 році згадував. "Приблизно в грудні місяці 1932 року голови колгоспів звітували на сесії виконкому сільради про виконання плану хлібоздачі державі. В тому числі і я звітував як голова колгоспу. Уповноважений ЦК КПРС (тоді ЦК ВКП(б) — І. Н.) Попов-Волков запропонував мені як голові колгоспу протягом 24 годин виконати план здачі хліба державі, який на той час був виконаний на 16 процентів. *Я* заявив Попову-Волкову, що таке завдання мені не під силу, по-перше, тому, що колгосп не мав таких запасів хліба, і по-друге, якби й мав, то в такий стислий строк — 24 години — не було реальної можливості вивезти його на елеватор. На таку мою заяву Попов-Волков в кінці роботи сесії оголосив, що я арештований як саботажник..."[10]

Щоб уявити розмах репресій за хліб насущний досить навести цифри і факти з архівних документів, які тільки останнім часом оприлюднені. Так тодішній голова ДПУ УРСР В. Балицький повідомляв свої вищі інстанції: "За четыре месяца после начала хлебозаготовок до 15 ноября было арестовано по хлебозаготовительным делам 11 тыс. чел. За месяц с 15 ноября по 15 декабря — 16 тыс. чел., в том числе 435 партийцев, 2260 чел. из колхозного аппарата, в том числе 409 председателей и 441 бухгалтер и счетовод, а также 107 председельсоветов. К расстрелу тройкой приговорено 108, но еще на рассмотрении 100 человек...".[11]

У жорна репресивної сталінської машини потрапив і Петро Петрович Сюсель, голова Гусарської сільради. Та щоб притягти до кримінальної відповідальності комуніста, — П. П. Сюсель був на той час кандидатом у члени ВКП(б), — треба було вирішити про його партійність. 1 2 січня 1933 року спішно відбувається засідання президії районної комісії робітничо-селянської інспекції з трьох чоловік, яка ухвалює таке (цит. без зміни стилю і орфографії — І. Н.): "Слухали Справу Сюселя Петра Нестеровича (помилка — треба Петровича — І. Н.), кандидат партії з 1931 року № 115, рік народження 1898, селянин заможний середняк, освіта нижча, доброволець білої армії. Обвинувачується в діяльності УКП, мав парткару сувору догану за сприяння хования хліба, по артілі Вільна Праця, в мент виникнення справи голова Гусарківської сільради. Звинувачується в тім що будучи Головою сільради перевадив контрреволюційну роботу проти пляну хлібозаготівель, заявляючи що в нас хліба нема... Ухвалили: Сюселя Петра, як білогвардійця, який в партію проліз, щоб знутрі підривать роботу, з кандідата партії виключить...Голова райКК Українець".[12] До цього висновку комісії слідчий ДПУ 4 січня приєднав свідчення 42-річної колгоспної активістки, яка замість підпису ставила хрест, а в запису слідчого

свідчення звучать так: "..во время уборочной кампании Сюсель вместо организации колхозников на выполнение плана хлебозаготовок сам вел разлагательскую работу среди колхозников, заявил: «План хлебозаготовок нашему селу нереальный и мы его никогда не выполним, но говорить об этом нельзя потому, что смогут посчитать кулаками...".[13]

Цілком можливо, що саме так висловлювався голова сільради. Хоча він самовіддано боровся за утвердження радянської влади, воюючи в загоні червоних партизан (з армії білих він дезертирував через місяць перебування в ній), а потім як голова сільради, все ж він залишався селянином, важкою працею здобуваючи хліб. На підставі свідчень голодної колгоспниці (у неї від голодування вже був пухлий чоловік), яка наговорила слідчому, що Сюсель чотири пари чобіт, виділених під хлібозаготівлю, начеб віддав своїм родичам, слідчий сфабрикував обвинувальний висновок. В ньому він також зазначив, що його брат Іван три роки тому був засуджений "...за недоносительство о существовании украинской националистической организации в гор. Запорожье, где он тогда работал и проживал на квартире у одного из членов этой организации..." 5 січня 1933 року судтрійка при колегії ДПУ УРСР винесла вирок: "Сюселя Петра Петровича заключить в концлагерь сроком на десять лет, считая срок с момента вынесения настоящего постановления".[14]

Дома залишалися в очікуванні голодної смерті дружина Олена, півторарічна донька Люба і троє старшеньких синів - Коля, Сашко і Ваня...

Доля колишнього голови сільради десятки років залишалася невідомою для його рідних, яким ой як нелегко жилося з тавром дітей "'ворога народу". Він відбував незаслужене покарання в одному з північних таборів, ув'язнені якого працювали і гинули на будівництві Біломорсько-Балтійського каналу, оголошеного офіційною партійною пропагандою ледь чи не Всесоюзною школою перевиховання злочинців, яких гнали сюди етапами з усіх кінців країни, "где так вольно дышит человек".

В архівній справі № 1134 зберігся цікавий документ. Це подання табірного начальства від 4 листопада 1936 року на умовно-дострокове звільнення Сюселя П. П. В цьому документі є така характеристика ув'язненого: "Работает десятником на лесоповале. Стахановец. Одним из первых переключился в своей работе на стахановские методы труда. Путем систематических бесед с рабочими и при правильной расстановке рабочих добился положительных результатов в работе. Внедрил лучковую пилу. Общественник. Поведение хорошее. Взысканий нет."[15]

Одним словом, концтабір перевиховав запеклого "ворога народу". З врахуванням пільг за перевиконання планів лісозаготівлі йому зарахували понад півтора року і, таким чином, відбув уже більше половини строку ув'язнення і мав формальне право на умовно-дострокове звільнення. Та не багато таких "стахановців" з ув'язнених вийшли на волю з концтаборів. Надходив 1937-ий — рік XX річниці Великої Жовтневої соціалістичної революції. Ювілейну дату в багатьох таборах Радянського Союзу відмічали теж "по-стахановськи", а точніше "по-сталінськи" — масовими розстрілами. В архіві зберігається документ, згідно з яким "решением тройки УНКВД Карельской АССР от 20 ноября 1937 года Сюсель П. П.... подвергнут расстрелу. Решение исполнено 3 декабря 1937 года по месту отбытия наказания".[16]

Тільки через десятки років це жахливе рішення, як і попереднє про десятирічний строк, відмінили і П. П. Сюселя реабілітували. Ось так: спочатку безпідставно засудили, виморили голодом і холодом, вимотали жили на лісоповалі в тайзі, а потім позбавили життя... Та хіба тільки одного його?

Наприкінці існування Радянського Союзу голова КДБ В. Крючков через газету "Правда", оприлюднив таку цифру: в СРСР в 30—50 роки позасудовими органами репресовано три мільйони 773 тисячі 234 чоловік, яких необгрунтоване звинувачено в політичних злочинах. Однак і ці, здавалось би, точні цифри сучасні дослідники ставлять під сумнів, як дуже применшені: постраждало в кілька разів більше.

А щодо цифр загиблих від голодомору селян у Гусарці в 1932—1933 роках, як і в цілому по нашій області, що входила тоді до складу Дніпропетровщини, то їх важко назвати. Сучасні дослідники вважають, що найвища смертність тоді якраз була саме в хліборобних областях — Полтавській, Дніпропетровській, Кіровоградській і Одеській. В цілому по Україні, яка мала на той час приблизно 20—25 мільйонів сільського населення, померло від голоду п'ять мільйонів чоловік.[17] Це навіть більше, ніж населення двох таких областей, як наша, Запорізька...

Роздумуючи над цим, залишається сказати молитовне:

— Хліб наш насущний дай нам щодня...

Примітки

1. Фоменко В. Звідки ця назва. —Дніпропетровськ, — 1969. — С. 31.
2. История городов и сел Украинской ССР. Запорожская область, Главная редакция Украинской советской энциклопедии. — 1981. — С. 406—407.
3. Там само. — С. 406.
4. Державний архів Запорізької області (ДАЗО), Ф. Р — 5747. — Оп. З — Спр. 1134, — Арк. 93.
5. ДАЗО — Ф. 216. — Оп. 4. — Спр. 5. — Арк. 2.
6. Там само. — Арк. 2.
7. Оріхівська трагедія. /Яван Науменко, Важкий час правди. — Запоріжжя. — 2001. — С. 5—8.
8. ДАЗО — Ф. 216. — Оп. 4. — Спр. 5. — Арк. 1 зв.
9. Оріхівська трагедія. Назв. кн. — С 14.
10. ДАЗО — Ф. Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 1134, — Арк. 41.
11. Стенограма і протоколи 3-ї конференції КП(б)У як джерело вивчення голоду 1931—1932 рр. і голодомору 1932—1933 рр. //Юрій Шаповал, Україна XX століття, Особи та події в контексті важкої історії. — Київ. —2001. —С 68.
12. ДАЗО — Ф. Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 1134.— Арк. 16.
13. Там само. — Арк. 16.
14. Там само. — Арк. 20.
15. Там само. — Арк. 29.
16. Там само.
17. Роберт Конквест, Жнива скорботи. Радянська колективізація і голодомор. — Київ. — 1998 . — С 281.

І. Я. НАУМЕНКО

ПОМЕР У КОНЦТАБОРІ

СПІЦИН ФЕДІР ІВАНОВИЧ

Народився в 1901 році в с. Дешино Юхновського повіту **Смоленської губернії. Росіянин. Командир ескадрильї 18-ї авіабригади, що дислокувалась** у **Запоріжжі. Особливою нарадою при НКВС СРСР засуджений на п 'ять років позбавлення волі. Помер** у **1942 році в концтаборі. Реабілітований у 1956 році.**

ЧИ ЛЮБИВ СТАЛІН АВІАЦІЮ?

Відповідь може бути стверджувальною, якщо знати, що в 1937 році літаковий парк ВПС СРСР уже налічував понад 8000 бойових машин, зведених у 77 авіабригад, три армії особливого призначення, десятки окремих ескадрилій і загонів. Люди старшого покоління, звичайно, ще пам'ятають знаменитий чкаловський заклик: "'Літати вище всіх, далі всіх, краще всіх!" Лозунг, втілений у десятки рекордів по дальності безпосадочних перельотів, включаючи переліт через Північний полюс в Америку, рятування челюскінців і папанінців з льодового полону (ім'ям одного з героїв-льотчиків Леваневского назване у Запоріжжя колишнє селище. — І. Н.). Ми пишаємося, що наша землячка Поліна Осипенко серед льотчиць установила п'ять міжнародних рекордів і одній з перших жінок їй було присвоєне звання Героя Радянського Союзу.

Перегорніть підшивки довоєнної "Правды" і ви знайдете такі визнання: "Ми, що спостерігали щодня роботу товариша Сталіна в галузі авіації, його турботу про людські кадри, можемо без будь-якого перебільшення сказати, що засновником і творцем нашої радянської авіації, як її матеріальної частини, так і її кадрів є наш вчитель і керівник товариш Сталін". Це було надруковано у вересні 1936 року, а через три роки в стенограмах XVIII з'їзду ВКП(б) знаходимо слова про Иосифа Віссаріоновича як про "великого конструктора", "батька всіх героїв". Або ось таке: "Він — наш батько. Гордий батько знаходить задушевні, ласкаві і величні слова для своїх синів. Він відправляє своїх соколів у політ і, де б вони не літали, він стежить за ними і після повернення обіймає, притискає до люблячого серця".

А роком раніше, 20 січня 1938-го, на прийомі в Кремлі, на честь депутатів Верховної Ради СРСР першого скликання, Сталін сказав: "...Повинен зізнатися, що я люблю льотчиків. Якщо я довідуюся, що будь-кого з льотчиків зобижають, у мене просто серце болить".

Так, він любив "сталінських соколів". І поза всяким сумнівом тому і послав учитися на льотчика молодшого сина Василя до Качинської авіашколи. Сталін любив своє дітище — авіацію. І боявся її.

Сучасні дослідники військової історії, зокрема Ігор Бунич, із книги якого "Операція "Гроза"[1] почерпнуті наведені вище цитати, стверджують, що "збуджена уява Сталіна досить часто малювала жахливу картину: літаки бомблять Кремль (або дачу в Кунцево, та й у будь-якому місці), а його вірні чекісти безпомічно розмахують маузерами. Або якийсь терорист-фанагик просто вріжеться на своєму літакові в будинок, потяг, у пароплав, на якому буде знаходитися товариш Сталін". Можливо, такий стан вождя був збуджений тим фактом, що 27 червня 1937 року льотчик-винищувач Олег Капітонов, випробовуючи И-15, низько пролетів над дачею Сталіна і врізався в ліс у 200 метрах від огородження. Він загинув, а майже весь полк був арештований...

Хвиля репресій, що прокотилася по Червоній Армії в 1937—1938 рр., накрила і Військово-повітряні сили СРСР. У справі " Антирадянської троцькістської військової організації", у якій фігурували такі особистості, як Маршал Радянського Союзу Тухачевський, командуючі округами і з'єднаннями Якір, Уборевич, Корк, Ейдеман і інші, одним з пунктів обвинувачення значилося, що саме авіація повинна була бомбити урядові будинки в Кремлі "до повного руйнування". Саме тому і боявся Сталін своїх "соколів"... Можливо, саме в цьому варто шукати ключі до розгадки ряду трагічних авіакатастроф зі знаменитими льотчиками? Улюбленець Сталіна Валерій Чкалов, якому вождь запропонував очолити НКВД, а він, бачте, відмовився навідріз від такої честі, загинув 15 грудня 1938 року при загадкових обставинах. Та й загибель Поліни Осипенко разом із Сєровим у 1939 році таїть у собі не одну загадку. Коли при житті нашу прославлену землячку поздоровляли з рекордами і нагородами, її перший чоловік Степан Говяз сидів у в'язниці. А раптом його дружина Герой Радянського Союзу на прийомі в "батька всіх героїв" зважиться на терористичний акт за чоловіка? Так нехай вона краще навічно залишиться Героєм, вихованкою "батька усіх героїчних перемог"... С людина — є проблема. Немає людини — немає проблеми...

Але це, звичайно, лише здогади і версії. Факти ж свідчать, що своїм "соколам" Сталін не довіряв. Командуючих ВПС він перед війною змінював, як світська дама міняє свої рукавички. Після розстрілу Алксніса командуючим Військово-повітряними силами був призначений загальновійськовий комкор Локтіонов. Передчуваючи, що і його може чекати доля попередника, але аргументуючи тим, що не має освіти авіатора, він таки ублагав вождя звільнити з небезпечно високої посади. На неї Сталін 19 листопада 1939 року призначив двічі Героя Радянського Союзу Якова Смушкевича, що прославився в небі Іспанії і над Халхін-Голом. Але незабаром і він був знятий через острах, що той може виявитися "новим Тухачевським". Із серпня 1940 року командуючим ВВС країни був призначений 29-річний Павло Ричагов, який сподобався вождеві і своєю молодістю і відчайдушною хоробрістю у повітряних боях в Іспанії з німецькими асами, біля озера Хасан — з японськими. Але майже одночасно з призначенням Ричагова командуючим ВПС Сталін знімає з посади заступника наркома оборони — начальника Головного розвідувального управління РСЧА генерал-лейтенанта Івана Проскурова. Через рік його розстріляли...[2]

Ці факти наведені для того, щоб сучасні читачі мали уявлення про передвоєнну атмосферу в армії і її авіаційних частинах, де панували вакханалія страху, стеження і...доносів. Адже тоді партією ставилося завдання перед Військово-повітряними силами, як і перед всією армією, продовжувати "виявляти і викорчовувати" не тільки "ворогів народу", але і "мовчазних", "політично короткозорих", "політично безхребетних".

Під цей репресивний молот потрапили й авіатори Запоріжжя, базою яких був військовий аеродром у Мокрянці біля міста.

"МАРКСО-ЛЕНІНСЬКУ ПІДГОТОВКУ ЗАГЛУШИВ..."

Це обвинувачення, як і в тому, що не займався соцзмаганням серед льотного складу, повторюється в ряді показань свідків проти командира тренувального загону 18 авіабригади майора Спіцина, арештованого 27 серпня 1938 року. Його арештові передували деякі не менш трагічні події. У липні 1936 року в Київському особливому військовому окрузі (КОВО) були арештовані комдив Д.А.Шмідт і начальник штабу Київської авіабригади комбриг Б. 1. Кузьмичов.[3] Через рік заарештували і начальника розвідвідділення 18 авіабригади М. Є. Полушина. Його розстріляли 4 жовтня 1937-го.[4]

Якими методами енкаведисти добилися від Кузьмичова і Полушина зізнання в тому, що вони нібито "завербували" у свою організацію Федора Спіцина, стане відомо тільки через десятки років, коли реабілітують Шмідта, Кузьмичова, Полушина та інших військових льотчиків, розстріляних у 1937 році. Що ж інкримінувалося Ф. І. Спіцину?

Звернемося до документів "Справи № 142956", що зберігається в Державному архіві Запорізької області як справа про реабілітацію під № 478. З довідки, підписаної тимчасово виконуючим обов'язки начальника Особливого відділу НКВС авіабригади, сержантом держбезпеки, виявляється, що Спіцин у 1929 році був знайомий з арештованим пізніше якимось Барановим, що дружина Спіцина під дівочим прізвищем Нечаєва в 1930 році клопоталася про виїзд на батьківщину в Латвію, а роком раніше подружжя ховало в себе її брата С. А. Нечаєва, "викритого в 1937 році", а також те. що "шкідницька робота Спіцина, спрямована на зрив бойової підготовки, підтверджується інформаторами "Озерова", "Алмазова", "Ленського", "Чапліна" і іншими.[5] "Отже, на доносах секретних інформаторів (сексотів) побудовані і показання свідків, напевно, добре проінструктованих і наляканих слідчими Дяченком і Задонським. Не виключено, що і свідки не хто інші як „осведомители", хоча їхні клички і не розкриті в протоколах допитів. Ось начальник бібліотеки ДКА (напевно, Будинок Червоної Армії, тобто гарнізонний клуб?) Лев Абрамович Г. дає показання: " Торік після арешту начальника штабу Кузьмичова, а потім Томського — начальника політвідділу й ін. моя дружина зайшла з якогось домашнього питання до Спіциних. Спіцин у цей час, як розповідала мені дружина, спалював якесь листування. З появою дружини він зніяковів..."[6]

Далі свідок повідомляє. "Після арешту брата дружини (Нечаєва С. А. — ред.), Полушина, Кузьмичова і Гам-Томського Спіцин і його дружина почали поводитися якось дивно, замкнулися. Почали зачиняти на замки квартиру, між іншим, раніше при виході з будинку квартиру не зачиняли, довіряли моїй дружині..."[7]

Ще б не зачиняти, коли за тобою і сусіди стеження влаштовують! Так вони й у зачинені двері, напевно, у замкову щілину підглядали, тому що той же Лев Абрамович продовжував інформувати слідчого: "Зараз до Спіциних заходить часто працівниця Сталінської райради на ім'я Ольга, що їх зв'язує — мені невідомо..."[8]

На запитання слідчого "Ви в курсі поданого Вашою дружиною на ім'я Особливого відділу заяви про командира тренувального загону Спіцина?" свідок не без гордості відповідає: "Я не тільки в курсі поданої моєю дружиною... заяви, але в такій же мірі, як і дружина, знаю родину Спіциних, тому що ми по сусідству жили. Подати Особливому Відділові заяву порекомендував дружині я…"

Ну як отут не згадати приказку: "Муж і жона — одна сатана!" А що ж інші свідки, не сусіди, а товариші по службі?

Ось льотчик Зіновій Петрович Ч. заявляє: "Марксо-ленінську підготовку начскладу Спіцин заглушив..." і наводить як приклад: "У 1936 році на одному з занять з марксо-ленінської підготовки слухачі підняли питання про народників і контрреволюційну діяльність Троцького щодо "перманентної революції". Спіцин виступив з антирадянською заявою, що нібито "Троцький не брав активної діяльності в питанні "перманентної революції". При цьому Спіцин заявив, "що ви усе звалюєте на Троцького", давши цим зрозуміти, що контрреволюційність Троцького не так уже й велика, як про неї говорять".[9] Це ж треба мати таку пам'ять, щоб через два роки пригадати кожне слово, сказане Спіциним!

інший свідок Володимир Павлович Ч., командир літака військової частини 8544, ображаючись на Спіцина за те, що той не дав йому свій літак, а коли все-таки зважив на його прохання, то виявилося, що "на 5 годині польоту після злету на літаку Спіцина я сів вимушено через відмову в роботі мотора...у бензопроводі виявилися шматки свіжого дерева..."

Словом, Спіцину пригадали і те, що ...13 березня 1937 року на партійних зборах, де розглядалося питання про рішення Пленуму ЦК ВКП(б), він виступив (цитую протокол допиту — І. Н.) "с антисоветским заявлением. Выражая недоумение: "Почему в партии не может быть сделан референдум (так у протоколі! — І. Н.) т. е. допрос всех членов партии, довольны ли они своим ЦК".[10]

Спеціально відібрані слідчим свідки, можливо чимось скривджені командиром, говорили і про його особисту недисциплінованість (привіз на літаку У-2 ящик пива!)[11] і про те, що він часто заходив у кабінет до Полушина... Єдиним, хто чесно говорив про Спіцина, був військінженер, парторг Захар Платонович Гладков.[12] На запитання, чи були в загоні аварії з вини Спіцина, він відповів: "Не было, Спіцин сам особисто перевіряв стан матеріальної частини перед вильотом, цікавився станом здоров'я льотчика перед вильотом, непідготовлених льотчиків самостійно в повітря не випускав..."

Але це вже не могло врятувати командира від розправи, як і те, що він на всіх допитах не визнавав своєї провини, у тому числі й участь у міфічній контрреволюційній троцькістській організації.

...Майже через рік після арешту і після десятків допитів із застосуванням фізичних впливів, як і пропонувалося в секретному циркулярі всім органам НКВС за підписом Й. В. Сталіна, було пред'явлено обвинувальний висновок і направлено на розгляд Особливої наради при НКВС СРСР.

ЛИСТИ З ТЮРМИ В... НІКУДИ

Так, саме так можна сказати про листи ув'язненого в Запорізьку тюрму Федора Івановича Спіцина, а через сімнадцять місяців етапованого в табір п/я 235/8 у місто Канськ Красноярського краю. Адресовані в 1940 році Верховному (так в оригіналі) Прокуророві СРСР, Наркомові Оборони СРСР К. Є. Ворошилову, у ЦК ВКП(б), Голові Верховної Ради М. І. Калініну, Президії Верховної Ради листи-заяви... нікуди не відсилались. Ймовірно, їх читало тільки тюремне і табірне начальство і наказувало підшити в "Справу № 142956", де вони і зберігалися понад 60 років.

Ось тільки два фрагменти з листів Ф. 1. Спіцина в ЦК ВКП(б) і "всесоюзному старості" М. І. Калініну.

"Громадянин секретар! За час мого перебування у в'язниці я написав 10 скарг, але на жодну не одержав відповіді. Пишу Вам одинадцяту і протестую проти незаконного тримання мене у тюрмі сімнадцятий місяць. Я, син чорнороба, проживав до 1919 року з батьком у Москві на Алексеєвській водокачці, де і понині працює мій батько. У 1919 році добровільно пішов у РСЧА і прослужив у ній до дня арешту... За час служби в РСЧА я, льотчик, безаварійно пролітав 12 років, з них 7 років безаварійно командував загоном. 13 березня 1938 року наказом Народного Комісара Оборони за успіхи і досягнення достроково присвоєно військове звання майора. Командир авіаз'єднання наприкінці квітня 1938 року клопотав перед Військовою Радою про нагородження за досягнення в роботі і... через чотири місяці, тобто 27 серпня 1938 року був безпричинно арештований Особливим відділом військової частини..., ув'язнений у тюрму і знущання почалися з першого ж дня і першого допиту../' (З листа 13 січня 1940 року)[13] "...Михайло Іванович! Прошу Вашого втручання і припинення дій погрози слідчого, що "я подохну у в'язниці, що мені суду не буде". Я був радянським громадянином, членом ВКП(б) і нічого злочинного не зробив, про що Вам заявляю. "Одержання цієї заяви прошу підтвердити відповіддю. Прошу правдивого розслідування штучно створеної справи.

З січня 1940 р. Підслідний Запорізької тюрми Спіцин Федір Іванович, 1901 р."[14]

Ці листи-благання про відновлення справедливості — правдиві документи тієї епохи, що нині одні називають сталінською, інші — тоталітарною системою, а кінець її один: держава, простоявши майже сімдесят років, звалилася відразу під вагою своїх злочинів проти власного народу.

...Якось Й. В. Сталін зажадав у Л. П. Берії довідку, скільки в таборах Радянського Союзу ув'язнених. І глава НКВС дав розгорнуту довідку по роках, починаючи з 1937-го, і виявилося (цитую документ): "На 01.1 1.1940 р. 8 мільйонів чоловік. У чеканні вироків знаходяться приблизно 2,8 мільйона чоловік, відповідно до Вашої вказівки за рознарядкою на 1941 рік".[15] Сталін залишився задоволений. Одним з цих десяти мільйонів у 1940 році був запорізький льотчик Федір Іванович Спіцин. Він помер у таборі в 1942 році. Реабілітований 23 листопада 1956 року "за відсутністю складу злочину", як зазначено в постанові Військового трибуналу.[16]

Примітки

1. Игорь Бунич, Операция "Гроза", кн. 1 и 2. — Киев. — Санкт-Петербург. — 1998.
2. Игорь Бунич, Операция "Гроза", кн. 1. — С. 235.
3. Сергій Кокін, Олександр Пшенніков, Без строку давності. //"З архівів ВУЧК—ГПУ—НКВД—КГБ", № 1/2. — 1997. — С. 152; № 1/2 — 1998. — С. 140.
4. Державний архів Запорізької області (ДАЗО), Фонд Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 478. — Арк. 161.
5. ДАЗО, Фонд Р — 5747. Оп. 3. — Спр. 478. — Арк. 2.
6. Там само.
7. Там само.
8. Там само.
9. Там само. — Арк. 122, 123.
10. Там само. — Арк. 103.
11. Там само. — Арк. 125
12. Там само. — Арк. 54.
13. Там само. — Арк. 141.
14. Там само. — Арк. 152.
15. Игорь Бунич, Операция "Гроза", кн. 2,. — С. 36.
16. ДАЗО, Фонд Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 478. — Арк.171.

В. В. ЛЕНЬ*

І ЦЯ СПРАВА — СФАЛЬСИФІКОВАНА

ЛЕНЬ ЄГОР ІВАНОВИЧ

23 квітня 1903 р. народження, українець, народився і жив у селі Новогупалівка, Червоноармійського (нині Вільнянського) району Запорізької області. Колгоспник. Розстріляний 11 вересня 1937 року за рішенням "трійки" УНКВС по Дніпропетровській області від 2 вересня 1937 року. Реабілітований у 1995 році.

В умовах національного і культурного відродження України, розбудови її державності винятково значення набувають проблеми глибокого, всебічного вивчення історії, дослідження маловідомих сторінок життя українського народу, пов'язаних, зокрема, з періодом становлення і функціонування тоталітарної системи, які з ряду причин протягом тривалого часу невиправдано замовчувалися.

Непоправних І нічим не виправданих втрат зазнали за цей час українське суспільство. Це один з найчорніших і найжахливіших періодів нашої багатовікової історії. Масові політичні гоніння зачепили майже кожну родину. Кати обірвали і понівечили життя сотням тисяч наших співвітчизників.

Нині дослідниками перегорнуто чимало сторінок таких чорних справ. Але ця тема, здається, ніколи не буде вичерпана. Інформація, яка в них міститься, дає можливість по-новому оцінити внесок в історичний процес, як конкретних особистостей, так і визначити вузлові тенденції державної стратегії.[1] Про деякі досі мало висвітлені факти життя в Україні другої половини 30-х років, і піде мова нижче.

Ось архівно-слідча справа Леня Є. І. З неї дізнаємося, що народився Єгор Іванович Лень 23 квітня 1903 року в селі Новогупалівка Олександрівського повіту Катеринославської губернії у сім'ї заможних селян Івана Івановича та Марфи Петрівни, які мали чотирьох синів та двох доньок. Єгор був другою дитиною.

У власному господарюванні родини Ленів були: молотарка з двигуном, 10—12 коней. 4 корови. 10 свиней, 10 овець, домашня птиця, 30—35 десятий землі.

---

* В. В. Лень — кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології Запорізького юридичного інституту МВС України.

Маючи таке господарство, родина Ленів не бажала вступати до колгоспу, а прагнула працювати на власній землі. Так виховували і дітей — бути господарем на землі, заробляти на життя своїми руками та розумом.

У 1927 році помирає господар. На жаль, з архівної справи невідомо, з яких причин це сталося. За однією з версій І. І. Лень був розкуркулений і вся його власність передана до колгоспу, а сам господар висланий до Вологодської губернії. За іншою він вимушений був "добровільно" більшу частину господарства передати до колгоспу, і тому його не виселили на Північ, але в колгоспі він не захотів працювати, як і його дружина Марфа, яка дожила до 1948 року. Вони так і не визнали радянську владу, що відібрала землю їхню і нажите важкою селянською працею господарство.

Син Єгор навчався в сільській школі і закінчив чотири класи, разом з батьками працював у господарстві. У 22 роки він одружився з вдовою Явдохою Марківною Чорновою, чоловік якої загинув на Далекому Сході. В її господарстві також було кілька десятин землі, 6 коней, 3 корови, 5 свиней, гуси, качки.

Пізніше обоє з подружжя вимушені були працювати в колгоспі, бо землю, майно і худобу їхніх батьків націоналізувала радянська влада.

Бог послав подружжю упродовж їхнього нетривалого щасливого сімейного життя четверо дітей: Ганну, Валентина, Ольгу і Петра.

Як свідчили односельчани, Єгор дуже любив техніку, лагодив трактори, славився у селі найкращим механіком і працював трактористом. Замість відпочинку, після важкої роботи в колгоспі, займався вдома теслярством.

Під час голодомору у 1932—1933 роках в Україні Єгор Лень, щоб годувати дітей, свою матір і вагітну дружину, майже три роки працював бухгалтером у Запоріжжі на будівництві металургійного заводу "Запоріжсталь". Щотижня, у вихідний, майже за 30 кілометрів привозив харчі з міста для голодуючої сім'ї і цим її врятував.

Таким чином, родині вдалося вижити, хоча відомо, що в ті роки багато людей повмирало від голоду.

Але життя продовжувалося, треба було працювати в колгоспі, дбати про власне присадибне господарство, ростити дітей і доглядати стару матір.

Горе завжди йде поруч з радістю. Здавалось би, вже серпень 1937 року, життя ніби налагодилося: є хата, нехитре селянське майно, дружина й діти, останньому наймолодшому Петрику виповнилося шість місяців. На зароблені трудодні правління колгоспу виділило пшеницю.

Вранці 28 серпня 1937 року, коли Єгор Лень приїхав на колгоспний млин зі своїми 10 мішками пшениці, його затримали працівники райвідділу НКВС, і з цього ранку пішов інший відлік часу Не знав тоді 34-річний Єгор, що в катівнях НКВС розстріляний священик їхньої сільської церкви Я. К. Пешков, який під тортурами "зізнався", що займався контрреволюційною діяльністю, що в селі є озброєна організація, члени якої планували підрив радянської влади, вбивства більшовиків, і зокрема, голови Новогупалівської сільради Безродного; що в організації були ті, хто незадоволений радянською владою, не схвалювали розстріл Тухачевського, між собою вели розмови про Україну, яка є колонією Росії.[2]

Справа по обвинуваченню Пешкова нами не вивчалася, тому важко сказати напевно, чи назвав він прізвища селян, з якими нібито займався "контрреволюційною діяльністю" або намагався їх залучити до цього. Скоріш за все його примусили назвати прізвища селян, бо в катівнях НКВС після фізичних мордувань і моральних знущань підслідні наговорювали і на себе, і обмовляли інших.

Саме тому в день розстрілу священика були затримані всі "члени контрреволюційної організації", в якій нараховувалось дев'ять селян: Балик Федір Іванович, Грозний Гавриїл Максимович ("заступник" Пешкова), Клочко Михайло Семенович (батько), Клочко Семен Михайлович (син), Крамченко Трохим Семенович, Лень Єгор Іванович, Носач, Собакар Сергій Євлампійович, Трегуб Антон Олексійович (ім'я та по батькові Носача нами не встановлено).

Усі вони до встановлення радянської влади і на початку її існування до примусової колективізації були заможними селянами з власною землею, худобою, усіх їх як розкуркулених висилали на Північ СРСР. Серед них не було жодного селянина-бідняка, І це не випадковість. За директивою з Кремля на селі "боролися" в першу чергу з куркулями, як називали заможних селян. В них комуністич-

на партія і радянська влада вбачали загрозу своєму панівному становищу. І тому судили їх якнайшвидше. Вже 2 вересня 1937 року їм за рішеннями "трійки" УНКВС по Дніпропетровській області призначена вища міра соціального захисту — розстріл. Дії всіх співучасників кваліфікували за ст.ст. 54[8], 54[11] КК УРСР, тобто вчинення терористичних актів проти представників радянської влади та ін.[3] Обвинувачення нікому не пред'являлось, їх судили списком.

Всіх арештованих тримали в Запорізькій тюрмі. Де виконували вирок, тобто розстрілювали, і де всі дев'ятеро селян поховані, — невідомо.

З матеріалів "Справи"' відомо, що 9 вересня 1937 року розстріляли Грозного і Клочка С. М., а і 1 вересня — Леня і Крамченка. Коли розстріляли решту, не зазначено, але, очевидно, в один із цих вересневих днів.

Так, радянська влада не забувала про колишніх заможних селян. Вони були під пильним її оком. При колективізації у них силоміць відібрали все, що вони надбали, а кого не встигли знешкодити тоді, то добили в апогей репресій 1937 року. Будь-якими шляхами компартія і влада позбавлялася від кращих представників села, які б зі своїм розумом і знаннями в сільському господарстві, любов'ю до землі і праці при певних умовах і гідному ставленні до них могли б зробити вагомий внесок в економіку держави.

Досліджуючи архівні матеріали досудового слідства, ми виявили, що у кримінальній справі відсутні будь-які докази, навіть непрямі. Справа порушена безпідставно, встановлено низку грубих порушень норм кримінально-процесуального і кримінального законів.

Зокрема, перших двох селян затримали 26 серпня 1937 року, тобто в день порушення справи, та вже 2 вересня всім за рішенням "трійки" призначили вищу міру соціального захисту — розстріл, а 11 вересня 1937 року розстріляли останніх, тобто на восьмий день винесено вирок, а на 17 день усіх знищили.

За матеріалами справи виходить, що всі дев'ять підозрюваних "давали показання" один на одного, нібито вели розмови про підрив радянської влади. Побічні "показання" дали й 11 свідків по справі. У Єгора Леня під час обшуку, що проводився без дотримання процесуальних норм, тобто без понятих, "вилучили" револьвер (наган), та в матеріалах справи не зазначено, в якому місці знайшли, чи придатний він до сфільби, не зазначені номер і серія, с тільки повідомлення, що він без набоїв. На запитання слідчого Лень дає "показання", що наган залишився від його батька. По зброї також не призначалася й судово-балістична експертиза. Щодо цього в протоколі більше питань немає, а саме — для яких цілей наган, де він зберігався, хто бачив його.

Не менш важливий доказ неиравочинного слідства є й те, що підписи Леня на різних протоколах зовсім не схожі, і тому є підозра, що їх підробляли, або деякі з них Лень робив у різному фізичному і психічному стані.

Є суттєве протиріччя в показаннях Носача і Леня. Перший повідомляє, що він завербував декількох селян, в тому числі й Леня. Лень же повідомляє, що його, мовляв, завербував інший селянин, але не згадує Носача. Що розслідування проводилось необ'єктивно, свідчать і суттєві протиріччя в показаннях "співучасників" уявної терористичної повстанської організації.

Через двадцять років, у 1958-му за заявою дружини розстріляного Балика справа переглядалась. Слідчий УКДБ по Запорізькій області склав розгорнуту "мотивовану" довідку в якій зазначалось, що всі особи по справі засуджені на законних підставах, тому в задоволенні клопотання відмовили. Дружина Балика, не згодна з таким, звертається повторно вже до голови Верховної Ради СРСР. і лише в цьому разі прокурор області дає вказівку перевірити справу ретельно. Передопитують свідків, показання яких є в ході розслідування в 1937-му, але з них на 1958 рік залишилося в живих тільки вісім. Четверо з них при допиті в 1958 році дають свідчення, що в Червоноармійський райвідділ НКВС їх ніколи не викликали, в 1937 році вони ніяких свідчень проти будь-кого не давали, і показання, і підписи не їхні (бачать їх уперше). Четверо інших свідків пояснили, що їх викликали і примушували давати свідчення проти селян, що працівники НКВС погрожували: якщо ті не дадуть свідчень проти односельчан, то опиняться на їхньому місці. Ці свідки також відмітили, що ті, кого вони бачили з арештованих в 1937 році, всі були зі слідами побоїв, тому зі страху були вимушені дати неправдиві свідчення, від яких тепер відмовляються.

В справі є повідомлення, що в 1960 році в УКДБ зверталася дочка Єгора Леня. їй направлено повідомлення, що Лень помер 21 листопада 1943 року від крупозного запалення легенів у таборі. Але у сім'ї ніхто не вірив у це повідомлення. Так оберігали "честь мундира" в силових відомствах і органах влади, а подекуди продовжують оберігати, на жаль, і сьогодні.Кілька слів про подальшу долю родини Єгора Івановича Леня. Його дружина продовжувала працювати в колгоспі, намагаючись поставити на ноги трьох дітей (невдовзі після арешту чоловіка помер син Петрик, якому не виповнилося ще й року). Та горе знову не залишало її. Наприкінці 1942 року німці в селі разом з іншою молоддю виганяють у Німеччину її найстаршу 16-річну доньку Ганну, яка потім в 1945 році потрапляє до Канади, де й мешкає зараз. Вперше дочка і мати зустрілися лише у 1970 році.

Померла Явдоха Марківна Лень у 1993 році, проживши довге, нелегке життя, так і недочекавшись звістки від влади про долю свого чоловіка.

І лише 7 грудня 1995 року я, онук Леня Єгора Івановича, на свій запит отримав довідку з Запорізького облсуду за підписом його голови, де зазначалося, що постанова "трійки" УНКВС по Дніпропетровській області від 02.09.1937 року відмінена, а справа провадженням закрита.[4]

Двічі в 1996 році я звертався до органів Служби безпеки України з проханням ознайомитися з усіма матеріалами справи 59-річної давності, але під різними приводами мені відмовляли.

І тільки в 2000 році так звані судові справи передано з архівів СБУ до Державного архіву Запорізької області, де з ними знайомляться дослідники. Це стало можливим в умовах незалежної України, демократизації суспільного життя, відновлення справедливості стосовно жертв політичних репресій.[5]

Примітки

1. Тимченко С. М. До питання щодо використання архівно-слідчих справ при дослідженні проблем реабілітації жертв політичних репресій в Україні // Архівно-слідчі справи репресованих: науково-методичні аспекти використання/ Збірник наукових праць. — Київ. — 1998. — С. 123.

2. Див.: Державний архів Запорізької області, Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 794.

3. Уголовный кодекс УССР, М., — 1942. — С. 16—17.

4. Довідка Запорізького обласного суду № 44-У-166 с/58 від 05.12.1995.

5. Гранкіна О. В., Омельчук Д. В., Московченко Н. П. Використання архівно-слідчих справ громадян, репресованих у 1920—1950-ті рр. Методичні рекомендації. — К. — 1997. — С. 27—28.

В. І. СІРЕНКО

ДЕ ТИ, СТЕПАНЕ ГОВЯЗ?

По війні, коли я був ще хлопчаком, ми з бабусею возили тачкою із степу курай на топку взимку. Якось, повертаючись до села, зупинилися коло нової чепурної хати, обнесеної свіжопофарбованим парканом. Відчиняючи хвіртку, бабуся сказала мені тихо: "Тут живе мати Поліни Осипенко". Господиня зустріла нас привітно, напоїла холодною водою з колодязя. З усього було видно, що вона добре знала мою бабусю, хоч жили вони по різних кутках села. Жінки сіли під деревом на ослоні, а мені, щоб не нудився, дали величезний чорний фотоальбом. Дух перехоплювало, коли я роздивлявся фотокартки, на яких поряд з Поліною Осипенко були Ворошилов, Калінін і навіть сам Сталін...

Степан ГОВЯЗ із дружиною Поліною (ОСИПЕНКО).

Наше село Новоспасівка, населене державними переселенцями та задунайськими запорозькими козаками, з 1939 р. носить ім'я Поліни Осипенко, в центрі його встановлено погруддя героїні. Мені й на гадку не спадало, що прославлена льотчиця могла мати інше прізвище. Це вже пізніше, коли виріс, дізнався, що її дівоче прізвище — Дудник, а ще пізніше — що у неї був до Осипенка чоловік і що писалася вона у всіх документах — Говяз Поліна Денисівна. І ось тут починається загадкова, страшенно заплутана історія...

1928 р. в Новоспасівці справляли весілля двох молодих, красивих односельців — простої дівчини Поліни Дудник і військового льотчика Степана Говяза. Гуляли бучно, з розмахом. Ця подія надовго відбилась у пам'яті новоспасівців. Невдовзі опісля весілля Степан Говяз від'їхав у Крим, де він служив у якійсь авіачастині, а Поліна залишилася в селі.

Сім'я Дудників була багатодітна, але не бідувала, як писали радянські журналісти. Батько ремісникував, село жило заможно — знаходився і хліб, і до хліба. А потім пішли колгоспи, і Дудники, нікуди не подінешся, стали колгоспниками. Поліна виявила себе активісткою, і через два роки її направили до Києва на курси птахівників, по закінченні яких вона стала в селі інструктором з організації птахоферм, а пізніше — завідувачкою птахофабрики. Та незабаром її кар'єра пташниці перервалася.

Степан Говяз забирає молоду дружину і влаштовує спочатку офіціанткою в офіцерську їдальню, а потім домагається зачислення її курсантом Качинської авіашколи, Поліна вчилася старанно і 1932 р стала військовим льотчиком. Закохане, щасливе молоде подружжя приїздить у рідну Новоспасівку. Його зустрічають радісно і почесно. Але молодій парі недовго судилося бути разом. Спочатку Поліна і Степан служили в одній із частин Київської авіабригади, а потім її направляють в Харківську авіабригаду, а його переводять в Ростовську льотну школу Хоч як намагалися вони знову потрапити бодай в один військовий округ, нічого з того не виходило. Ніби нечиста сила намагалася розвести їх. 1937 року Степана заарештовують, і він безслідно щезає в пеклі сталінських гулагів...

Перед початком Другої світової війни від нього пробилися в Новоспасівку два листи, з яких родичі дізналися, що він перебував в ув'язненні у ВТК-8 міста Кам'янська Ростовської області, в таборах Далекого Сходу та під Баку, а потім зв'язок з ним перервався назавжди. Ці листи повні трагізму й розпачу, але в них жевріє і віра в те, що він вирветься таки на волю, повернеться в авіацію. Подаючи уривки з цих листів, я зберігаю мову, не виправляю людного слова, і і жовтня 1938 р. Степан Говяз писав: "*...Я за последние годы получаю удар за ударом и последний удар который слишком тяжело и в мучительной боли его переживать, это за Полынку, которую также вы наверное хоронили и немало пролили своих слез. Но она в живых, она здорова и сильна. Я же также не в умерших жив и здоров. Но я отстал далеко и намного позади Полинкн. А именно почему? Если Полинка стала молодым, но зато Сталинским питомцем авиационного мастерства и выполняет задания Партии и Правительства, она стала в ряду Героических и бесстрашных летчиц, за которой смотрит весь мир и наша страна. Я лее наоборот т. е. Я нахожусь в лагере преступного мира с которым борется Партия и Правительство, с которым борется все человечество. Правда не подумайте, что преступник в полном смысле слова, что я враг народа. Нет стал преступником, по своей тупости, я стал преступником потому, что потерял чуткость и стал близорук... Годы счастья уйти с того дня, когда меня перевели в Ростовскую область, а ее по окончании в Харьковскую Авиабригаду. И как мы не старались сойтись, но отдельные лица не поняли нас, они разбивали нас своими переводами и разделяли нас в разные стороны, что и привело к окончательному разрыву наш жизненный путь, который настраивался долгими годами, но Армия его разрушила. Но что делать? Жили мы надеждой, жили будущим, а теперь конечно все пропало и всему конец. Но так это или иначе я от всей души желаю ей успехов, здоровья, счастья и веселья, и жить много, много лет. Вас в свою очередь прошу, дайте адрес мне ее и это сделать мою просьбу это значит дать мне хотя немного радости... 6 марта 1939 г. я выйду на волю. И вот с того момента как я попал в заключение, моя совесть не позволяла вам написать письмо. Я много о вас думал и переживал и вот сейчас я решил вам написать и вы знаете теперь что жив, а не умерший. Хотя возможно лучше было бы умереть чем так жить. После освобождения я к вам не приеду и до тех пор вы меня не увидите, пока я обратно не восстановлюсь в авиации и не получу звания и приведу в порядок такой в котором я был раньше.*

19 Зам,. №5374

В іншому листі, датованому 4 березня 1941 року, читаємо: *"Настают считанные дни до моего освобождения, а это значит настают дни воспоминаний о прошлом. И все это так тяжело и больно вспомнить годы своей жизни —работу, стремления, и в настоящее время годы переживаний и такого унижения... Но не важно я и здесь не из последних и не нищий, а наоборот и здесь помогаю многим и во многом. И обратно настанут дни веселья, дни радости и стремлений, и я обратно поднимусь ввысь за облака с ревом мотора, и обратно будет Говяз кружиться на стальной птице над вашими домами... Я перед отъездом в тот же день получил письмо от Мили и фотокарточку меня с Полиной, правда она ее пересняла и конечно вид не тот, но все же я благодарен ей. Мама, я просил и другие фото это виды у самолета и в самолете в воздухе но сейчас уже не стоит, скоро буду дома ".*

Як склалася подальша доля військового льотчика, капітана Степана Мефодійовича Говяза — не відомо. Може, кою розстріляли перед війною в ГУЛАГу, може, він пішов на фронт і загинув льотчиком або рядовим піхотинцем. Ніяких чуток, ніяких документів. Ми з директором Осипенківського сільського музею Олегом Будяком неодноразово зверталися в Центральний архів Міністерства оборони СРСР, що в Подольську Московської області, в Центральний архів Міністерства оборони Росії, в прокуратури Північно-Кавказького військового округу, в Баку, але все даремно — ніякого сліду. Наче й не було такої людини, талановитого військового льотчика. Комусь, мабуть, було потрібно знищити не лише його самого, а й усі документи, судову справу. Залишаються одні здогадки та припущення...

Читаючи Степанові листи, я звернув увагу на його повідомлення про отримання ним фотокартки, на якій зображені вони з Поліною, на його прохання надіслати її адресу. Безсумнівно, Степан розповідав зекам, хто він такий, показував фото. Через "стукачів" це доходило до табірного начальства. На той час партія і радянський уряд творили зразкову біографію жінки-героїні, і було вкрай невигідно, щоб поширювалися чутки про її першого чоловіка, та ще й зека. Виходило, що Поліна Осипенко - член сім'ї репресованого. Степана, мабуть, викликали у спецвідділ табору, суворо попереджали, щоб він нічого не розповідав про себе та Поліну, але він не прислухався до попереджень, і тоді було вирішено знищити його самого, всі документи про нього...

А як же Поліна? її кар'єра круто пішла вгору. Після закінчення Качинської авіашколи вона стала військовою льотицею, вступила в партію. Генеральний штаб РСЧА направив її, як уже відомо, в одну із авіачастин Харківського гарнізону, а в 1934 р. під Житомир. Тут вона (скоріш за все за "завданням партії") одружилася з однополчанином Олександром Степановичем Осипенком, який пізніше за бойові дії в Іспанії став Героєм Радянського Союзу, а 1938 р. наймолодшим, у 28 років, генералом радянської військової авіації. Творилася зразкова сім'я героїв...

Навесні 1935 р. Поліну Денисівну, за документами ще Говяз, перевели в Московський військовий округ і призначили інспектором ВПС при генеральному штабі РСЧА, а через рік на Всесоюзній нараді дружин командного і начальницького складу РСЧА, яка відбувалась у Кремлі, Поліна, вже Осипенко, вийшла на трибуну і виголосила: *"Обіцяю літати вище і далі за всіх дівчат світу!"* їй аплодували керівники партії та уряду, її зразу ж оточили увагою, почестями і нагородили орденом Трудового Червоного Прапора за активну трудову діяльність, як було зазначено в указі.

Поліну Осипенко починають спішно готувати для побиття рекордів з висоти і дальності польотів. Ще раз ретельно "підчищається" її біографія. Про перший шлюб, про Степана Говяза ніде й не згадується, в графі "соціальне походження" з'являється запис "батрачка", хоча в нашому селі, яке до революції мало статус козачої станиці, майже у кожному дворі жили безбідно — у хліборобів було багато землі, корів, коней, овець, а звідси й ремісники, такі як батько Поліни, не бідували. Якби жилось надто скрутно, то Денис Дудник не вивчив би дев'ятеро дітей.

На Всесоюзній нараді в Кремлі Поліна Осипенко не кинула слова на вітер, Вона побиває рекорд за рекордом. 22 травня 1937 року, в рік арешту Степана Говяза, вона піднялась на висоту 9100 м, перекривши досягнення італійської льотчиці Негрон, показник якої був 6200 м. Другого дня Поліна Осипенко з вантажем 500 кг досягла висоти 7605 м, а третього дня з вантажем 1000 кг піднялась на 7009 м. Окрилена успіхами, вона задумала перелетіти із Севастополя в Архангельськ на гідролітаку МП-1. Ворошилов схвалив переліт. Екіпаж підібрали за радянсько-партійним стандартом: Поліна Осипенко із селянбідняків, Віра Ломако — з робітників. Марина Раскова — з інтелігенції. Є про що кричати в газетах і по радіо. 2 липня 1938 р. "соціально здоровий" екіпаж перетнув СРСР з півдня на північ за 10 год. 33 хв. Його переліт зареєстрували як і жіночий світовий рекорд на дальність безпосадочного долання відстані.

Але найгучнішим в СРСР і в світі став переліт на літаку "Родина" знову ж таки "соціально правильним" екіпажем у складі Поліни Осипенко, Марини Раскової і Валентини Гризодубової (знову з робітників) з Москви на Далекий Схід. Було покрито 6450 км, що стало новим світовим рекордом дальності безпосадочного польоту для жінок. За це, хоча літак і зазнав аварії, Поліні Осипенко та її подругам Калінін вручив ордени Леніна і грамоти про присвоєння звання Героїв Радянського Союзу.

Пригріта і приласкана партією й радянським урядом, справді здібна льотчиця Поліна Осипенко стрімко набирала висоту. А в цей час десь у таборах рив канави, валив ліс, тягав тачки з землею її не менш здібний у льотній справі чоловік, якого вона ще любила, якому була глибоко вдячна за те, що вивів її в люди, поставив на крила. Та що тут дивного: он дружини Молотова й Калініна сиділи за колючим дротом і вишкрібали гниди з одягу зеків. А то якийсь льотчик...

Трагічно закінчилося життя Поліни, як і її першого чоловіка Степана Говяза, хоча він, не відомо на скільки, а таки пережив свою кохану. 11 травня 1939 р. майор, Герой Радянського Союзу Поліна Денисівна Осипенко разом з теж Героєм Радянського Союзу, комбригом Анатолієм Костянтиновичем Сєровим загинула в авіакатастрофі. І тут я дозволю собі ще одне припущення. Дружина Серова, відома красуня-актриса, була "легальною" коханкою письменника Костянтина Симонова, наближеного до сталінського двору. Поліна Осипенко, теж, наблизившись до цього двору, ставши відомою у всьому світі, могла зацікавитися, куди ж подівся її перший чоловік, який стільки зробив для неї, може, навіть намагалась визволити. Чи не могли посадити їх в один літак, щось "недокрутити" або "перекрутити", щоб він через деякий час упав? Мені важко повірити, що два таких аси не змогли знайти вихід із катастрофічної ситуації, зрештою, вчасно покинути кабіну літака і приземлитися на парашутах. Насторожує і спрямовує на припущення й висновок державної комісії, яка розслідувала катастрофу: винні самі пілоти.

Про Поліну Осипенко відомо багато. В архівах збереглися послужні списки, анкети, накази, атестації, характеристики, а скільки про неї було написано в газетах та журналах! Про Степана Говяза не вдалося знайти жодного документа. Зникла людина, наче її й не було на світі. Але пошук триває, і є надія, що ім'я Степана Говяза вийде з мороку забуття і невідомості, і ми будемо знати про нього всю правду. Є ще сподівання на те, що відгукнеться хтось із тих, хто служив або відбував покарання з Говязом Степаном Мефодійовичем, 1903 (може, 1905) року народження, уродженцем села Новоспасівки (нині Осипенко) Бердянського району Запорізької області. Адже відомо, що надія помирає після нас. А ми хочемо залишити людям правду і довести, що святковий генерал Осипенко не має ніякого відношення до нашого села. Його ім'я лише краєчком зачепило нашу багату на історію Новоспасівку.

с Новоспасівка Бердянського району —
м. Дніпродзержинськ (Дніпропетровська обл.)

В. І. ШЕВЧЕНКО

НЕ ЗДАВСЯ

МАКЛЕР ЯКІВ БОРИСОВИЧ

Народився в 1905 році в Бердичеві. Трудовий стаж з 1917 року. З 1929 року в редакції "Червоного Запоріжжя". В 1931 році його призначають редактором газети "Пролетар Дніпробуду". В 1934 році був направлений на навчання в Промислову академію ім. Сталіна в Москву.

В 1939 році Особливою нарадою при НКВС СРСР засуджений до 8 років позбавлення волі. Після звільнення в 1946 році працював вільнонайманим інженером у концтаборі.

22 квітня 1949 року Маклера знову заарештовують і відправляють на безстрокове поселення у Красноярський край. Реабілітований у 1955 році. Помер у 1975 р.

Він усе життя переймався отим сакраментальним питанням: "За що? За що випала така доля? Чому саме йому довелося пережити кола Дантового пекла?"

У сотий, тисячний рази прокручував події 9 жовтня 1937 року, коли за ним прийшли "рицарі революції" і намагався зазирнути за край тугої пелени часу, щоб знайти відповідь, чому саме він був вирваний із кола щасливих людей і кинутий туди, де смерть з косою ходила поруч і нищила безжально безневинних десятками і сотнями, тисячами? А це ж були люди — кожен із своєю неповторною, єдиною на весь світ, біографією.

Мова йде про нашого земляка Якова Борисовича Маклера.

Його біографія, як у багатьох людей того часу. Народився в Бердичеві у бідній робітничій сім'ї. З 1917 року почав працювати, щоб допомогти матері утримувати менших брата і сестер. Не дивно, що в революційні роки опинився на боці більшовиків. З 1925 року член ВКП(б), через чотири роки почав працювати в редакції "Червоного Запоріжжя". А вже в 1931 році його призначають редактором газети "Пролетар Дніпробуду".

В 1934 році направлений на навчання в Промислову академік» ім. Сталіна у Москві, де і вчився до 9 жовтня 1937 року, тобто до дня арешту,

Саме тоді перед ним опустився шлагбаум і перекрив шлях до нормального життя, яке склалося майже у всіх його однокурсників. І покотилися дні і ночі в лихих підземеллях НКВС, де з нього намагалися вибити зізнання в тому; що він с учасником правотронькістської контрреволюційної організації.

Вже на першому допиті 20 листопада 1937 р. на запитання: "Ви звинувачуєтесь у приналежності до контрреволюційної правотронькістської організації. Визнаєте себе винним у пред'явленому Вам звинуваченні?" Маклер відповів:

— Ні до якої контрреволюційної організації я не належав і не належу. Винним себе у пред'явленому звинуваченні не визнаю.

І що не робили з ним слідчі, він твердо стояв на своєму:

— Не винний. І Ваших звинувачень не визнаю.

Вже були розстріляні всі, з кого вибили проти нього звинувачення — А. Я, Будний, І. С. Немзер, А. К. Шевченко. Д. О. Міхеєнко, а він все ще тримався...

Дружина Я. Б. Маклера Матильда Яківна Маклер-Українська ще в кінці 80-х років розповідала мені про те, що тоді з ним відбувалося:

— Ні вдень ні вночі не давали спати, тримали обличчя перед самою лампочкою. У 27 років він повністю посивів. Але твердо стояв на своєму:

— Я не винний, мене оббрехали, дайте з ними очну ставку — казав він не здогадуючись, що їх вже немає на світі.

І тільки 11 жовтня 1939 року, незважаючи на те, що його вина не була доведена, після двох років тюрми. Особливою нарадою при НКВС був засуджений на 8 років таборів.[3]

Покарання відбував з 1939-го по лютий 1943 року в Івдельтаборі, мабуть, найжахливішому таборі ГУЛАГу, а з 1943 р. і до березня 1946 р. в Тагілтаборі.

Як згадував сам Яків Борисович на долиті під час другого арешту у 1949 році: "...в Івдельтаборі я працював спочатку лісорубом, візником, а потім десятником і начальником частини загального постачання табірного пункту на лісозаготівлі".[4]

З фотографії, яка збереглася в справі (у профіль і анфас), на нас дивиться сильна фізично і духовно молода людина. Це мабуть, і допомогло йому вистояти..

У 1946 році його звільнили з табору, але він, як і багато інших, змушений був працювати там на посаді вільнаймакого інженера до 22 квітня 1949 року, до дня другого свого арешту.[5]

Його знову звинуватили у приналежності до правотронькістської контрреволюційної організації (як і в 1939 році!), додавши, що він не роззброївся і за той самий "злочин" Особливою нарадою при МДБ СРСР 25 червня 1949 року був засланий на поселення у Красноярський край.[6]

Його дружина Матильда Яківна згадувала, що другий арешт Яків Борисович пережив дуже важко. Був на межі відчаю.

Справді, якийсь незрозумілий фатум переслідував його все життя. Було від чого опустити руки: щойно вийшов на волю, почав ліпити своє розтріскане життя і ось маєш — знову арешт...

Але часи мінялися, помер Сталін, найбільш кривавих поплічників відсторонили від влади, почали повертати людей із таборів та заслань, війнуло свіжим повітрям у задушливій атмосфері

тоталітарної держави. Яків Борисович написав листа у Москву щодо своєї реабілітації. Судова колегія в кримінальних справах Верховного суду СРСР ЗО березня 1955 року скасувала постанови від 1939 і 1949 років із неоднозначним формулюванням: "...за недоведеністю звинувачення"[7]

Яків Борисович Маклер став вільною людиною і поїхав у Запоріжжя до матері.

Власне, тут можна було б поставити крапку і порадіти за людину, якій доля ще відвела 20 років тихого, щасливого життя у сімейному колі. Але щось зупиняло це зробити. Бо скільки було тих. людей, які не відчували своєї вини, не визнавали її, але кати в енкаведистській уніформі їх все одно розстрілювали.

Чому Маклер не повторив їхній трагічний шлях? Ще і ще передивлявся три грубезних томи його справи, шукаючи відповідь на це запитання, поки не наштовхнувся на один документ — лист сестер і брата Маклера до Берії.[8]

Вони докладно розповідали про їхнє життя до арешту, підтверджуючи те, що брат невинний і благали Берію помилувати і випустити його з тюрми.

Пояснили вони, як і чому виникла ця справа. Старший лейтенант держбезпеки Сараев мешкав у будинку, де в дворі розташувались дитячі ясла, які заважали його п'ятирічній дитині вільно гратися, дружина сперечалась із працівниками ясел, пожалшась чоловікові і той звернувся до інспектора районного відділу охорони здоров'я з вимогою виселити ясла з його двору. А інспектором була якраз одна із сестер Якова Борисовича — Євгенія Маклер-Смирнова. Вона відмовила нахабі та ще й доповіла начальству.

І зустрівши якось її Сараєв погрозив:

— Ты еще пожалеешь! Я тебе сделаю козью морду!

І зробив. Євгенію незабаром звільнили з роботи без пояснення причин, а її брага "пристебнули" до справи "правотроцькістської контрреволюційної організації". Зробити це було неважко, бо і Маклер і інші разом працювали на Дніпробуді.

Лист, в якому згадується, що сестри і брат про це написали "лично Сталину"[9], стійкість Маклера при допитах, заступництво народного комісара чорної металургії М. Меркулова, з яким вчився Маклер, посередництво депутата Верховної Ради СРСР Олександра Бусигіна, якого зумів підключити до справи брат Маклера, Борис, — все це разом призвело до того, що коли вирішувалась доля Маклера (а в справі збереглися резолюції Берії[10]), то його на засіданні Особливої наради не підвели під розстрільну статтю.

Можливо, таким чином Берія застрахувався від самого Сталіна. Викличе до себе, почне розпалювати свою знамениту люльку, а потім, наче випадково, спитає:

— А как там поживает наш Маклер?

А у Берії вже готова відповідь на це запитання.

Отак доля звернула Маклера зі шляху нормального життя на узбіччя табірних мук та переживань через підлість знахабнілого енкаведиста.

Яків Борисович Маклер упродовж майже двадцяти років незмінно відкидав усі звинувачення на свою адресу:

— Ні, я не винний. А все, що ви висуваєте проти мене, це суцільна брехня!

Матильда Яківна Маклер-Українська розповідала, що коли чоловік повернувся до Запоріжжя і його життя почало поступово набувати нормальною вигляду, йому запропонували:

— Відновлюйся в партії, тобі буде легше жити!

А Яків Борисович відповів:

— Ні, я вже у ній був!

Примітки

1. Державний архів Запорізької області (дані — ДАЗО), Фонд Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 96. — Арк. 15.
2. В. Шевченко, Под сенью музы терпеливой. — Днепропетровск, — 1992. — С. 95.
3. ДАЗО, Фонд Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 96. — Арк. 75.
4. Там само. — Спр. 97. — Арк. 20 зв
5. Там само, — Арк. 7.
6. Там само. — Арк. 73.
7. Там само. — Спр. 98. — Арк. 7.
8. Там само. — Арк. 37.
9. Там само.
10. Там само. — Арк. 57, 62.

В. П. ФОМЕНКО

ДВОМ СМЕРТЯМ НЕ БУВАТИ?

Наказ по колишньому свинорадгоспу "Вербове" Червоноармійського (нині Вільнянського) району від 14 липня 1937 року свідчить: "Під час роботи комбайна "Комунар" у бригаді № 3 комбайнером Михайлом Іллєнком допущено халатно-злочинне ставлення до роботи, що межує зі шкідництвом, яке спричинилося у наїзді на камінь, котрий потрапив через полотно в комбайн, причому за своїми розмірами на полотно хедера потрапити не міг, чим вивів комбайн з ладу". Ну, що ж, не дуже вправно і складно, але цілком зрозуміло і підпорядковано залізній логіці страшного часу. Так само як і висновок: "Справу про комбайнера т. Іллєнка передати слідчим органам для притягнення до кримінальної відповідальності".

Відтоді дружина комбайнера Марія Микитівна ніяк не могла примиритися із тим, що нічого не знає про свого чоловіка. Побралися вони 1 травня 1936 року, так що подружнє життя було коротким. Трохи більше року відміряно було їй жіночого щастя, а далі — відчуття непоправної біди, сум, чекання і тривоги: де і як, що з ним, звідки виглядати? Куди не зверталась — марно. Ні їй, ні його рідним ніхто не сказав і слова правди.

І тільки через двадцять з лишком років після арешту чоловіка одержала Марія Микитівна повідомлення, що рішенням Запорізького обласного суду від 16 серпня 1958 року Іллєнко М. С. реабілітований за відсутністю складу злочину. Але й "хрущовська відлига" не розтопила криги неправди. Хліборобові Михайлу Іллєнку випало вмирати двічі. У свідоцтві про його смерть, виданому 22 травня 1960 року, записано, що помер він 5 травня 1944 року. Причина смерті (так і написано) — "пропадание язвы желудка". Виявилося, що все це — брехня стражів комуністичного режиму.

Правда про Михайла Іллєнка стала відомою лише в 1991 році. Вже через два з половиною місяці після арешту не стало двадцятичотирьохрічного хлібороба. "Трійка" УНКВС по Дніпропетровській області, звинувативши його в належності до контрреволюційної організації, прийняла рішення: розстріляти. Рішення виконано 26 вересня 1937 року в місті Запоріжжі, що засвідчено в офіційному листі УКДБ по Запорізькій області, направленому Марії Іллєнко 1 червня 1991 року. На жаль, написано в ньому, що встановити місце поховання Іллєнка М. С не було можливості.

Скільки їх, підтятих нещадною косою терору? В кожному селі, в кожному місті, хай не сьогодні чи завтра, але стануть пам'ятники жертвам репресій. До них прийдуть не тільки ті, чиї рідні й близькі загинули в ті роки, а й ті, хто нестиме в покоління пам'ять про них, все, що сталося на нашій землі.

Тяжка це ноша — пам'ять. Страшна і скорботна. Але кинути її на початку шляху, як уже зробили одного разу, значить згубити гідність народу. А це ще небезпечніше для нас і наших нащадків.

м. Вільнянськ.

П. Б. ЛОСИЦЬКИИ з дочкою Оленою сфотографований у 1937 році незадовго до арешту.

І. Я. НАУМЕНКО

"ПОБАЖАЙТЕ НАМ ЗАЛИШИТИСЯ ЖИВИМИ..."

Це останні рядки листа, що надійшов з голодуючого блокадного Ленінграда, листа, що, як стихаючий зойк, змушує здригнутися. "Як я тобі вже писала, помер тато, а **13.03 помер Сєва. Чи залишимося ми** живі **— це під великим сумнівом. Надіятись я вже не знаю на що... Змучились ми і зголодніли жахливо".**

Кожен аркушик цього листа переглянутий військовою цензурою, яка зробила в ньому викреслення, а деякі рядки вирізані бритвою чи ножицями. І все ж цензура, мабуть, не додивилася і пропустила в ньому такі рядки: "Спішу повідомити тобі добру звістку: Петро Болеславович живий! Цими днями до мене зайшов співробітник Ленінградського НКВС і спитав, де родичі Лосицького П. Б., бо з місця його роботи прийшов запит, і що в найближчі місяці його звільнять, і що він запитував, куди йому їхати". Що ж, мабуть, військовий цензор не запідозрив, що мовиться про засудженого в 1937 році Петра Болеславовича Лосицького — одного з талановитих інженерів-конструкторів танкобудування. А втім, яку "крамолу" можна було побачити в рядках про місце роботи, звідки скоро звільнять людину і яка намагається розшукати свою сім'ю?

Так у далекий Душанбе, що тоді звався Сталінабадом, виснажена голодом жінка, на руках якої танули, мав свічки, її дві малолітні доньки, поспішала повідомити Віру Олексіївну Лосицьку та її дочку Олену про їхнього чоловіка і батька. Згасаючи сама, вона кинула їм жаринку надії... Ні, не вдалося тій іскорці запалити тихе вогнище родинного щастя, яке могла б дати чоловіча рука, сильна і добра...

Розмовляємо з Оленою Петрівною Мільдзіховою в 60-й Запорізькій школі, де вона вчителює, викладаючи російську мову і літературу дев'ятикласникам. Читаючи разом пожовклі, потерті на згинах аркушики — листи з Ленінграда від близьких і рідних, довоєнні і повоєнні документи, фотографії з сімейного альбома, наче навіч бачиш наше життя, як у краплі води відбите в її долі, в долі звичайної інтелігентної родини. Зазнала вона і радощів, і суму, випила до дна чашу щастя і горя, змішаних так, що не відділити їх одна від одного, як сіамських близнят. Вона — як доля країни з її тріумфом і трагедією.

Спробуймо ж глянути на життя очима цієї жінки, у якої з 70 років майже півста припадають на роботу в школі, а сорок п'ять — на перебування в партії. І для початку уявімо дівчинку з білявими косичками, яку батько взяв з собою на танкодром і присутній там К. Є. Ворошилов приголубить і лагідно зватиме «Альонушкою». І вона дитячим розумом ніяк не збагне, звідки він так одразу узнав її ім'я. Але ця таємниця виявиться дуже просто: дівчинка чимось була схожа на казкову Альонушку, яка рятувала свого братика. А от інші таємниці надовго залишаться за сімома замками: вона не знатиме, що Сталін, який обнімає дівчинку-бурятку Енгельсіну з квітами (цей знімок в ті роки розтиражований сотнями мільйонів примірників), через рік віддасть на страту її батька, і сирота, маючи золотого годинника від "батька всіх народів", поневірятиметься, марно благаючи його про порятунок. Вірила у всемогутність і велич вождя й Олена Лосицька, коли в неповні сімнадцять років була вислана в Душанбе і написала листа Сталіну, що її батько не може бути ворогом народу і що їх з матір'ю незаконно вислали з Ленінграда. Ні, вона не одержувала відповіді, однак її викликали в міський відділ НКВС, де довго розпитували, з ким і як вона передала листа в Москву на ім'я самого товариша Сталіна. Мабуть, намагалися виявити якусь міфічну організацію. Правда, через два роки, а точніше 27 квітня 1939 року, у міськвідділі НКВС Таджицької РСР видадуть довідку а тому, що рішення про адміністративне висланння щодо неї відмінене. Підпишуть цей папірець сержант держбезпеки Баронов, який тоді виконував обов'язки начальника першого спецвідділу, та помічник оперуповноваженого Андрєєв.

Олена вчитиметься в Сталінабадському педагогічному інституті імені Т. Г. Шевченка, вивчить таджицьку мову, одержуватиме Шевченківську стипендію, вражатиме своїх викладачів знаннями російської літератури, бо вона ще ленінградською школяркою слухала цикли лекцій вчених-літературознавців з університету про Пушкіна і Грибоедова, Гете і Толстого. Можливо, саме ці лекції спричинилися до вибору її шляху, бо батько наполягав на тому, аби вчилася на інженера. І вона справді закінчила два курси технічного вузу, але арешт 27 липня 1937 року П. Б. Лосицького круто зламає і її долю, як і долю матері, кандидата медичних наук В. О. Лосицької. (її запоріжці знали як професора інституту удосконалення лікарів). Два роки їм доведеться щоп'ятиденки відмічатися в міськвідділі НКВС: ми тут, нікуди не втекли, ми ще існуємо на світі і не готуємо змову проти Радянської влади, знаємо і віримо, що Сталін — вождь усіх народів, недарма ж вдячні таджики назвали свою столицю його ім'ям.

Мине багато років, поки прийде час прозріння і відновлення правди, якою б вона не була, поки не зрозуміють люди, що "вожді виростають на плечах у рабів", як поетично висловився Микола Панченко. Злам цей станеться не одразу. Вона пам'ятає день, коли на партійних зборах читали доповідь М. С. Хрущова на закритому засіданні XX з'їзду КПРС і важко було виходити з шокового стану, щоб зблідлими вустами прошепотіти хрестоматійні рядки: "Мы так Вам верили, товарищ Сталин, как может быть, не верили себе". А що, хіба не вірили? Вірив у нього і її батько, який бачився не тільки з Ворошиловим на випробуваннях нових броньованих машин, а й з Сталіним у Москві. На сучасний кшталт, розмірковує Олена Петрівна, він мав би зватися сталіністом, який постраждав від сталінського режи-

му. Вона й досі не знає, чи помер в тюрмі, чи розстріляний, *і* чи справді він був живий у ті блокадні роки, про що писала їхня родичка з Ленінграда, чи то була спроба НКБС знайти "чесеиров'* — "членов семьи изменника Родины". А. може, дата його смерті — не березень 1943 року, а на десять років пізніше, адже П. Б. Лосицький був настільки вгаданим вождеві, що якось ще в тридцяті роки сказав доньці: "'Я помру в один день с Иосифом Виссарионовичем". Це була трагедія нашого сучасника, про якого залишилася лише довідка Військового Трибуналу Ленінградського військового округу. З неї відомо, що 3 лютого 1958 р. переглянута справа по звинуваченню гр-на Лосицького, який до арешту працював начальником цеху № 2 Іжорського заводу, і "постанова відмінена за відсутністю складу злочину".

Так, і їй, комуністці, важко зрозуміти, що ж сталося тоді і що відбувається тепер, коли в чергу стають, аби подужче і болючіше вдарити хворе суспільство, не відчуваючи болю за тих, хто загинув ВІД цієї системи. їй нелегко було роз'яснювати учням постанову ЦК ВКП(б) щодо ленінградських журналів і доповідь Жданова, бо вона любила вірші Анни Ахматовой які, здавалося, наче писані для неї. знана особисто Михайла Зсщенка, чула його розповіді.

— А може, не тільки сумним поділитися, а й радістю? — наче перепитує Олена Петрівна і на сгіл лягає лист із Калшіиської області. В ньому кьтька рядочків: "Дорога Олено Петрівно! Час важкий, проблеми вибухові, але треба жити. Я рада за Вас, за Вашу енергію і невгамовність. Працюйте! Важка наша праця, а все-таки гарна. Ваша Ел.".

— Це одна з моїх перших учениць ще в Душанбе Ельвіра Русанова, — розповідає Олена Петрівна. — Вона теж блокадниця, залишилася сиротою, батько її, радянський розвідник И. Франкенберг, загинув у Німеччині, мати померла, а Елю вивезли разом з евакуйованими дітьми. Коли потрапила до нас, була така виснажена, що я її на руках носила...

Як тут не згадати: "Побажайте нам залишитися живими"...

Віктор ЩЕРБАТЕНКО

БЕЗСЛІДНО ЗНИКАЛИ ЛЮДИ

Моя розповідь про долю **великої** родини, знімок **якої побачив у запоріжанки Ніни** Андріївни Таран. Це її батько Андрій Іванович **Хухровський між братами Францем та Іваном. Спитав** її, чи не домашній архів вона збирає, **і** пошкодував одразу; **бо на очах жінки** з'явилися сльози.

...У Новопетрівці, що до війни належало до одного з південних районів Запорізької області, а по війні стало херсонським селом, мешкала велика, дружна і роботяща сім'я Хухровських. Разом з усіма односельчанами — а тут було близько півтори сотні дворів, як про не розповідав мені місцевий історик-краєзнавець Петро Григорович Ясинеький, — вони будували нове життя, мріючи, що колективне господарство, соціалістичний лад дадуть змогу селянам жити краще. Та прийшла холодна осінь тридцять сьомого. Один за одним почали безслідно зникати люди. Колишній голова сільради Т. Я. Тушевський не повернувся з курсів підвищення кваліфікації, куди його послали як завідуючого фермою. Не менш загадково зник і голова колгоспу Цисельський. Поїхав у райцентр до свого родича прокурора, а звідти не повернувся.

— Була глуха ніч, — розповідала Ніна Андріївна, — коли я прокинулась від гомону в хаті. Побачила багато озброєних людей у військовій формі. Мати плаката, а батько видавався спокійним і тільки повторював, звертаючись до матері: "Не хвилюйся, розберуться і відпустять. Я ні в чому не винен." Тижнів через півтора ми одержали від нього першу і останню звістку. Незнайомий чоловік подав записку, в якій було декілька слів, що мені запам'яталися: "Петю! (так батько називав ласкаво мамине ім'я Петронелія) Бережи дітей!" і підпис: "Андрій".

її розповідь доповнила двоюрідна сестра Зоя Сковронська: "Мені тоді ішов дванадцятий рік і я до останньої миті тулилася до батька, Йосипа Івановича, аж поки його не вивезли з села разом з його братами Андрієм, Тимофієм і Францем. А всього в нашому невеликому селі було репресовано більше 90 чоловік".

Як склалася доля чотирьох братів Хухровських? Рідні і близькі писали в різні інстанції: в прокуратуру, НКВС. військові округи. Та відповіді приходили дивні, суперечливі. Скажімо, щодо Андрія Івановича Хухровського повідомлялося, що він засуджений на десять років, в іншому папірцеві повідо-

млялося, що помер у тюрмі від запалення легень. Тільки через багато років дочка його одержала відповідь з обласного управління КДБ:

"...За наявними матеріалами в УКДБ 20 жовтня 1937 року Хухровський Андрій Іванович був необгрунтовано арештований колишніми органами НКВС по звинуваченню в проведенні так званої контрреволюційної націоналістично-диверсійної діяльності, спрямованої на підрив радянського ладу. На підставі рішення НКВС СРСР і Прокурора СРСР від 20 грудня 1937 року він був розстріляний, очевидно, в м. Запоріжжі, де того часу був у тюрмі... Місце поховання невідоме..."

Рішенням Верховного суду УРСР А. І. Хухровський реабілітований.

А яка ж доля його братів? В п'ятдесятих роках, після смерті Сталіна, Фросина Вацлавівна Хухровська зробила запит на свого чоловіка Йосипа і їй відповіли, що И.І. Хухровський був незаконно арештований, розстріляний, а посмертно реабілітований. І про Тимофія Хухровського відповіли, що розстріляний у Запоріжжі, найімовірніше в тюрмі. Щодо наймолодшого з братів Франца, то й досі невідомо, де його поділи тодішні органи НКВС.

А як довелося жити всі ці роки сім'ям репресованих, або як їх називали "чесеирам" ("члены семьи изменников Родины"). Ось переді мною свідчення Зої Йосипівни Сковронської:

...Нас залишилося п'ять дочок і син з мамою. Все, що пережила наша сім'я, неможливо описати. Щоб якось прогодувати нас, дітей, мати з раннього ранку і до пізньої ночі працювала, брала декілька ланок бавовника (тоді сіяли цю культуру на півдні нашої області — В. Щ.) і ми, діти, обробляли ці ланки: виполювали бур'яни, потім збирали коробочки бавовни. Жили ми надголодь, одежу зношували до зотління, бо переходила від старших до менших .Ми весь час чекали повернення батька, бо вірили, що він не винен. Виросли всі, сестри повиходили заміж, народили дітей. Але важке дитинство далося взнаки. Не доживши до пенсії, померла Женя, після неї — мама, у 1985 році не стало Зіни. Зосталося нас три сестри. Минуло стільки років, а рана й досі не загоюється...

Цю розповідь можуть продовжити й інші члени великої родини Хухровських, з якої безжальна сокира сталінщини вирубала чоловічі гілки. Та їх, дітей їхніх та онуків, хвилює, що не можуть знайти могили своїх рідних.

Ось поряд зі мною стоїть Петронелія Федорівна Ружицька, вдова Болеслава Михайловича Ружицького, заарештованого і розстріляного разом з Хухровськими в Запоріжжі. їй уже понад 80 років. Біля неї дочка Тимофія Хухровського — Стефанія, а он іще й іще люди, чиїх батьків і рідних спіткала лиха доля тридцять сьомого року. Вони сподіваються, що віднайдуться сліди загиблих, а те, що коїлося тоді, ніколи не повториться.

Е. Д. ОСИПЕНКО

ЙОГО ЛЮБИЛА МОЛОДЬ

БУДНИЙ АНДРІЙ ЯКОВИЧ

Народився в 1903 році в с.Павлівка (нині Долинське) Запорізького району в селянській родині. Українець, освіта неповна середня. З 1921 року — на комсомольській роботі в Томаківському і Покровському районах, з 1925-го — секретар Запорізького окружкому ЛКСМУ, з 1926 року — на партійній роботі. Делегат XVII з'їзду ВКП(б). В 1934 році обирається другим секретарем Запорізького міськкому партії.

Арештований 13 червня 1937 року. За вироком Військової колегії Верховного суду СРСР розстріляний 15 вересня 1937року в Дніпропетровську. Реабілітований 29 грудня 1956 року.

"Мій батько був репресований 13 червня 1937 року. Через кілька днів органи НКВС забрали його рідного брата та дружину, а мою маму заарештували 11 вересня 1937р. Мене, 13-річну, та мою восьмирічну сестру помістили в дитячий будинок м. Запоріжжя. За одну ніч тут зібрали більше 100 дітей репресованих. Через місяць нас відправили в Курську область, в дитячий будинок. Там були такі, як ми, з Москви, Києва, Смоленська, Мінська, Харкова та інших міст..."

Так згадує страхітливий 1937-й Інна Андріївна — дочка репресованих Андрія Яковича та Фекли Платонівни Будних.

В селянській родині Якова Буднего з села Павлівки було семеро дітей. І Андрій, закінчивши сім класів, кмітливий і енергійний, розпочав самостійне трудове життя, активно включився в молодіжний рух. "Перші комсомольські осередки на Томаківщині з'явилися в 1921році. — писала томаківська райгазета. — До Томаківського комсомольського осередку входило 14 комсомольців... Очолив організацію Андрій Будний. Згодом стає секретарем волосного комітету комсомолу...[1]

В 1924 році Андрій Будний — секретар Покровського райкому ЛКСМУ на Дніпропетровщині — сформувався як активна цілеспрямована особистість з великими організаторськими здібностями, його приймають в партію і переводять в апарат Запорізького окружкому ЛКСМУ спочатку інструктором, завідуючим сектором, а з 1925 року — він уже секретар окружкому. В центрі уваги —організація молоді на перетворення сільського округу в індустріальний, впровадження ударництва та режиму економії на виробництві, ліквідація неписьменності. Молоді ентузіасти відкривають лікнепи, хати-читальні, клуби, організовують гуртки художньої самодіяльності. У жовтні 1925 року в районі вже було 572 гуртки, в яких брали участь понад 12 тисяч юнаків і дівчат. З комсомольців формувалися й керівні кадри: 25 працювали головами та секретарями сільрад, 21 були завідуючими сельбудами, 85 — у споживчій кооперації займали відповідальні посади. Шефство над військовими частинами, збір коштів на будівництво українського гідроплану, на допомогу польським комсомольцям — це далеко не повний перелік зробленого за один рік. ЦК ЛКСМУ у 1926 році відзначав:" Стан Запорізької окружної організації здоровий, відчувається зрушення і пожвавлення в практичній роботі..."[2]

В розпал напружених робіт в 1929 році Андрій Якович Будний працює завідуючим організаційним відділом Дніпробудівського райкому КП(б)У, а згодом — секретарем парткому Об'єднаного Дніпробуду. Про нього збереглися захоплені, хоча, напевно, дещо перебільшені, відгуки його сучасників : "...Знаю Будного з 1926 р. Він, будучи комсомольцем, на наших очах виріс".[3] "Я знаю його з того моменту, як вища адміністрація Дніпробуду боялася боротися за 500 тисяч кубометрів бетону..., а Будний мобілізував масу партійців. потягнув за собою молодь, інженерів, робітників...".[4] " Будного знає вся Запорізька парторганізація, і особливо ті..., хто працював з ним на Дншробуді. Він був організатором боротьби за виконання всіх тих завдань, що стояли перед нами".[5]

Старша дочка Будного згадує: "Батько був життєрадісним, з усіма знаходив спільну мову. Якось взяв мене з собою. Ми спускалися в кар'єр. По дорозі десятки людей зверталися до нього з різними запитаннями. Його знали всі. Йому були притаманні невичерпний оптимізм і широкий діапазон інтересів..."

Андрію Яковичу не вдалося отримати широку освіту, на неодноразові прохання послати на навчання йому відмовляли. Та сам він допомагав молоді здобути потрібні знання. Коли на Дніпробуді створили інженерно-будівельний інститут та вечірній робфак , він домігся, щоб усі, хто навчається, були переведені тільки в першу зміну і звільнені від усіх громадських доручень.

На XVII з'їзді ВКП(б) від Запоріжжя було три делегати, один з них — Андрій Якович Будний.[6] "Батько привіз з Москви патефон з написом..., іменний годинник і платівки", — згадує Інна Андріївна.

У жовтні 1934 року переводять з Дніпробудівського райкому в Запорізький міськком і невдовзі обирають другим секретарем. Тоді територія нинішніх Запорізького і Вільнянського районів входила до складу м. Запоріжжя і міськкому доводилося вирішувати питання як промисловості, так і сільського господарства. В одній із доповідей 1936 року Будний повідомляє актив: в Запоріжжі почали діяти магнієвий і карборундовий заводи, нарощують потужність "Запоріжсталь" і "Дніпроспецсталь", продукція феросплавного заводу йде на експорт, ряд працівників коксохімічного представлено до найвищої урядової нагороди. Водночас наголошує на невирішених проблемах: робітники ще живуть у землянках, потрібно будувати театр в новій частині міста, проект якого обговорюється запоріжцями, пропонує заходи на поліпшення шкіл фабрично-заводського навчання.

Востаннє А.Я. Будний виступав на міській партійній конференції 8 травня 1937 року, де повідомляв, що Запоріжжя стало великим промисловим центром: "Наш один алюмінієвий завод дає 60 відсотків продукції всієї країни, "Комунар" — 40 відсотків комбайнів, усі 100 відсотків вітчизняного магнію дає Запорізький магнієвий завод..."[7]

Але машина масових репресій дедалі більше набирає обертів, міськком виключив як "ворогів народу" понад 1000 партійців. Декого з них Будний намагався захистити від звинувачень, що невдовзі йому інкримінують як злочин, але з трибуни конференції він проголошує: " Якби в нашій промисловості не діяли вороги, ми мали б значно вищі показники... Ось група, яку викрили на "Запоріжсталі", ...завод "Комунар" — фашистсько-диверсійне гніздо... Третю групу викритих ворогів ми маємо на алюмінієвому заводі... Четверта група... на Дніпровській гідростанції... В пединституті ми мали групу..."[8]

Та йому самому судилося стати "ворогом народу". Першим сигналом цього стало відсутність його прізвища в списках для обрання складу міськкому, хоч декотрі з делегатів обурювалися цим. А через місяць, 13 червня 1937 року Будного арештували. "Пізно увечері, приблизно об 11 годині приїхали чотири чоловіка у формі, — згадує Інна Андріївна. — Коли батька виводили, він сказав: це — непорозуміння! Через два дні я буду дома...".

Звістка про арешт Будного обурила декого з працівників міськкому. Вони вимагали скликати збори на його захист. Але їх всіх виключили з партії, а потім репресували. Ось у рішенні про виключення Андрія Гнатовича Євуса записано: "Після того, як кандидатура Будного була виведена зі складу міськкому..., Євус демонстративно проявив обурення, подав заяву про вихід з апарату... А після того, як Будний був уже репресований органами НКВС, підтримав Бердичевського, Михайлова на захист Будного."[9]

Але таких захисників приборкали. І вже на наступних зборах партійно-господарського активу промовці таврували колишнього партійного ватажка:

"Банда Будного у нас існувала лише тому, що у деяких парторганізаціях була сімейственість і близорукість..."[10]

"Ще в 1934 році я про цю нечисть... написав у міський партійний комітет, написав в обком..., написав я Ягоді,... в Головалюміній... Наркомтяж".[11] "Зараз завдання парторганізації в тому, щоб перевірити всіх тих, хто оточував ворогів народу. Найбільше коло знайомих... у Будного... У мене є навіть список людей, яких він тут знав".[12] "Візьміть Кліга. Як він його захищав! 1 цілий ряд мерзотників, які зараз репресовані. Як він їх захищав!.."[13]

"Коли виключали з партії Котелевського, він наполягав, щоб його не виселяли з квартири і дали будь-яку роботу."[14] На звинувачення колишнього комсомольського ватажка міста Тіліна він відповів: я можу дати йому тільки позитивну характеристику".[15]

Але чимало промовців намагалися захистити Андрія Яковича Будного.

Ось декілька фрагментів з виступів на зборах:

— Я знаю Будного з 1922 року... Жодного разу... в нечесному вчинку не помітив.[16]

— Ніхто не має права говорити проти Будного. Про нього слід говорити, як про ... міцного сильного більшовика.[17]

— В усьому крилі,... яке раніше обслуговував Будний, немає жодної парторганізації, де б про нього були поганої думки...[18]

— Знаю його як одного з ініціаторів електрифікації сільського господарства. Будний ніколи нічого не приховував..., завжди був відвертий.[19]

— Це ж наш Андрюша... Ми його всі знаємо, не чіпайте його![20]

Директор заводу П. І. Мірошников заявив: "Що значить бруднити комуніста, не маючи на це підстав... Я не можу зрозуміти... (прізвище не називаємо з етичних міркувань — Е. О.), який місяць тому давав Будному позитивну оцінку..., а зараз говорить, що він давно знав, що Будний — ворог[21] (Між іншим, невдовзі самого Мірошникова заарештували і репресували як "ворога народу", засудивши на 10 років. — Е. О.)

Захист не допоміг. З липня 1937 року Будного виключили з партії.

Тримали його в тюрмі м. Дніпропетровська. В сфабрикованому обвинувальному висновку записано: "… Розкрита антирадянська терористична організація правих. Одним з активних учасників контрреволюційної організації є… Будний Андрій Якович... В організацію був завербований в 1933 році... Звинувачується в тому, що будучи учасником... організації правих, яка готувала терористичні акти над керівниками ЦК ВКП(б) і уряду:

а) був одним з керівників контрреволюційної терористичної організації на Запоріжжі;

б) знав і поділяв... плани правих;

в) проводив вербовку нових членів організації...[22]

Під тортурами енкаведистів Будний визнав ці сфабриковані докази, 14 вересня 1937 року Військова колегія Верховного суду СРСР засудила до найвищої міри покарання — розстрілу, вирок виконано 15 вересня того ж року.[23]

Трагедія А.Я. Будного — подвійна. Борючись з так званими "ворогами народу", він сам став жертвою тоталітарного режиму.

А 11 вересня 1937 року органи НКВС заарештували його дружину. "Будна Фекла Платонівна, —- записано у висновку слідчого, — дружина активного учасника ... організації правих Будного А. Я. ...В своїх свідченнях заперечує свою участь в контрреволюційній діяльності чоловіка".[24] Особлива нарада при НКВС СРСР постановила:

"…— Як члена сім'ї зрадника Батьківщини ув язнити у виправно-трудовий табір на пять років.*"[25]

— Моя мама, — згадує зі сльозами на очах їнна Андріївна — відбувала покарання в Красноярському краї... Два роки не знала, де ми, її діти. Тільки через десять років жорстоких поневірянь змогла повернутися додому...

Після закінчення семи класів старшу дочку Будних Інну з дитбудинку направили на роботу[7]. Родичі допомогли їй повернутися до Запоріжжя. Інна писала листи в усі інстанції, щоб дізнатися про до-' лю батька, Надійшла відповідь: А. Я. Будного вислали до Верхоянська без права листування. Та на долю дівчини випало ще одне тяжке випробування: під час окупації її примусово вивезли до Німеччини. Після війни повернулася до Запоріжжя, де нині й мешкає, перебуваючи на пенсії.

Молодша дочка Будних — Марія залишалася в дитячому будинку, який в роки війни був евакуйований в Узбекистан (м.Фергана). Там працювала на текстильній фабриці, а потім з ряду обставин переїхала до Башкири. В Запоріжжя не повернулася.

Через десятки років дочки діждалися реабілітації батьків: 29 грудня 1956 року Військова колегія Верховного суду СРСР постановила : вирок Будному Андрію Яковичу скасувати і справу припинити за відсутністю доказів.[26] А постановою від 7 лютого 1957 року реабілітована і Фекла Платонівна Будна...[27]

Примітки

1. Газета "Радянське життя" — орган Томаківського райкому Компартії України та районної Ради народних депутатів. — 1978. — № 125. — 23 вересня.
2. Державний архів Запорізької області (ДАЗО), П — 16. — Оп. І. — Спр. 144. — Арк. 2.
3. ДАЗО, П — 157. — Он. І. — Спр. 900, — Арк. 342.
4. Там само. — Арк.343.
5. Там само. — Арк. 338—339.
6. Очерки истории Запорожской областной партийной организации. —.Днепропетровск. — 1981. — С. 144.
7. ДАЗО, П — 157. Оп. І. — Спр. 899. — Арк. 48.
8. Там само. — Арк. 59.
9. Там само. — Спр. 920. — Арк. 112.
10. Архівно-слідча справа А. Я. Будного № 3642 в УСБУ по Запорізькій області.
11. ДАЗО, П — 162. — Оп. 1, — Спр. 123. — Арк. 137—138.
12. ДАЗО, II — 157. — Оп. І. — Спр. 931. — Арк. 88—89 .
13. Там само. — Спр. 929. — Арк. 10—11.
14. Там само. — Арк. 38.
15. Там само. —- Арк. 42.
16. Там само. — Спр. 902. — Арк. 63.
17. Там само. — Спр. 900. — Арк. 345.
18. Там само. — Арк. 346.
19. Там само. — Арк. 343.
20. Там само. — Арк. 340.
21. Там само. — Спр. 931. — Арк. 85.
22. Архівно-слідча справа А. Я. Будного № 3642 в УСБУ по Запорізькій області .
22. Там само.
24. ДАЗО, Р — 5747. — Оп. 3. — Спр. 931. — Арк. 14.
25. Там само. — Арк. 16.
26. Архівно-слідча справа А. Я. Будного № 3642 в УСБУ по Запорізькій області.
27. ДАЗО, Р — 5747. — Ои.3. — Спр. 931. — Арк. 26.

І. Я. НАУМЕНКО

ЗА ЩО СУДИЛИ ...ПРОКУРОРА

СІМОЧКІН СТЕПАН ГЕРАСИМОВИЧ

Народився 4 квітня 1900 р. в с Вельяміново Карачевського району Західної області (нині Брянська). Батьки — селяни. Вчився в сільській школі, закінчив юридичні і командні курси. Прокурор м.Запоріжжя. Арештований 10 вересня 1936 року. Засуджений Особливою нарадою при НКВС СРСР на 5 років виправно-трудових таборів. Покарання відбував на Колимі. Вдруге засуджений у 1938 році. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1957 році»

Архівно-слідча "Справа 19482'" зберігається в Державному архіві Запорізької області уже як справа реабілітаційна під 662 номером. Вчитуєшся в пожовклі ламкі аркуші — і острах проймає: невже таке могло бути? Виявляється, не лише могло бути, але воно не виняткове для того часу.

Ось один із перших документів: "...м. Запоріжжя, вересня дня, 1936 р. Я, оперуповнозажений СПО УДБ Запорізького МВ НКВС — молодший лейтенант Державної безпеки Клібанов, розглянувши матеріали про злочинну діяльність Гр. Сімочкіна Степана Герасимовича... обрати заходом припинення способів ухиляння від суду і слідства... утримання під вартою в Запорізькій тюрмі."[2]

Що ж, як мовиться, тюрма плаче за злочинцем. Але хто він — убивця? Диверсант? Гвалтівник? В чому вік звинувачується? З протоколу обшуку, який проводив комендант міськвідділу НКВС Доров, серед опису різних квитанцій та газетних вирізок зазначено й посвідчення прокуратури.[3] Отже, в тюрмі — прокурор міста Запоріжжя. В чому ж його звинувачують?

Ось документ під назвою "Обвинувальний висновок".

"...в травні 1936 року Запорізьким міськвідділом НКВС була ліквідована контрреволюційна троцькістська організація, до складу якої входив ряд членів Запорізького троцькістського центру. До вирішення питання в Особливій нараді при НКВС СРСР, обвинувачений Сімочкін звільнив усіх обвинувачених під підписку про невиїзд... Узявши під свій захист активного троцькіста Старостенка і прагнучи звільнити його з-гпд варто, дав йому явно контрреволюційний висновок, в якому вказав, що "Троцький дійсно в свій час був великою людиною і тому не можна вважати схвалювання Троцького контрреволюційною агітацією?' І пропонував справу... закрити.,?'[4]

До справи на норовливого прокурора інший оперуповноважений IV відділу молодший лейтенанг. держбезпеки Коган додає лист Сімочкіна прокуророві області (в той час наша територія входила до складу Дніпропетровщини.)[5]

Прокурор міста Запоріжжя пише в свою вишу інстанцію: "Направляю при цьому справу по звинуваченню Старостенка Володимира Івановича за ст.54-10, ч. 1 КК УРСР разом з обвинувальним висновком Запорізького міськвідділу НКВС, з яким я не згодний, оскільки вважаю, що підстав для віддання під суд зібрано явно недостатньо. Старостенко за своїм розвитком є малорозвинутою людиною, к.-р. троцькістська агітація його зводилася до того, що "під час розмов згадав про Троцького і сказав, що Троцький був хорошою людиною, сидів у Кремлі разом з вождями і його кудись вислали, йому чомусь не довірили..?"[6]

Далі Сімочкін посилається на показання свідків таких дріб'язкових розмов, сподіваючись, що прокурор області вникне в суть і справу припинить через сміховинні звинувачення, пред'явлені енкаведесівцями малограмотній людині Але на той час прокурор Дніпропетровської області Ахматов уже був заарештований, а той, хто замінив його на цій посаді, безпомічно-боязко спасував перед органами НКВС діяльність котрих, як і інших державних органів, мала перебувати під наглядом прокуратури.

Ні, це і прокуратура і суд у той час перебували " під ковпаком" НКВС, органи якого на місцях пильно стежили не тільки за кожним співробітником прокуратури і суду, а й за кожною буквою, то виходила з-під їх пера на папір.

І треба ж було такому гранитися, шо з стінгазеті (такі рукописні стіннівки були в кожній установі, в тому числі і в прокуратурі; та суді — І. Н.) адвокат Воск вмістила статтю, в якій, на думку слідчого, є "контрреволюція" і він з погрозами допитується у прокурора про це. Той вимушено відповідає: "В тій стати Воск, характеризуючи капіталістичне суспільство з його голодом, експлуатацією, при-

гнобленням мас, вставила слово замість "капіталістичне" — "комуністичне" суспільство. Таким чином, у статті вийшло, що ознаки капіталістичного суспільства, тобто голод, експлуатація, гноблення є не в капіталістичному, а в комуністичному суспільстві..."[7]

Довелося Сімочкіну визнати свій "політичний недогляд" і при наступному допиті пояснити слідчому НКВС: " Замітку, яку вона пропустила в газеті, я відразу ж показав начальнику НКВС т. Рейхману, який не надав цій замітці значення і визнав як технічну помилку". Та злощасна замітка появилася в газеті у березні. А слідчий прилучив її як речовий доказ "гнізда контрреволюції"' в прокуратурі через п'ять місяців. А в жовтні прокуророві пред'являть ще жахливіше звинувачення. Виявляється, народним суддею працює якийсь Захаров: за даними НКВС він десять років тому був троцькістом.

Слідчий погрозливо запитує." В апараті суду і прокуратури був виявлений троцькіст і дворушник Захаров. Незалежно від того, що цим питанням займаються органи НКВС, Ви як прокурор зобов'язані були порушити питання про негайне притягнення Захарова до кримінальної відповідальності. Чому ви цього не зробили?"[8]

— Тому, що цим питанням займалися органи НКВС,— відповідає Сімочкін, хоча напевно міг би сказати, що на посаді прокурора він з 1934 року і, природно, не міг знати, яких поглядів у 1927 році сталінських чи троцькістських — дотримувався суддя Захаров. Однак слідчий, притягнувши і цей факт, звинувачує Сімочкіна в потуранні троцькістам.

...Майже через рік після арешту Сімочкіна, змученого допитами і тортурами, його справу передають на розгляд Особливої наради при наркомі внутрішніх справ СРСР Ця позасудова інституція — породження сталінської системи розправи над "ворогами народу" — ухвалює рішення: "Сімочкіна Степана Герасимовича за сприяння контрреволюціонерам-троцькістам ув'язнити у виправтрудтабір строком на п'ять років, рахуючи строк з 10.09.1936 року...".[9]

...З документів, які зберігаються в архівах уже понад 60 років, відомо, що засудженого направили з першим етапом на Далекий Схід у Бухту Нагаєва, звідки політв'язнів морем вивозили на Колиму.[10] Про це Сімочкін устиг з дороги повідомити дружину листом, в якому просив вислати посилку з теплими речами. Однак посилка, відправлена дружиною, повернулася з відповіддю, що адресата немає. В 1939 році Олександра Іванівна Сімочкіна, стурбована тим, що ось уже два роки немає звісток від чоловіка, звертається до Головного управління таборів СРСР (ГУЛАГ) з проханням повідомити про його долю. Їй надходить відповідь, що Сімочкін С. Г. ув'язнений на 10 років без права листування. За цією формулою "без права листування" НКВС приховував "розстріл". А Олександра Іванівна, як і сотні тисяч дружин репресованих, не могла знати і всі ці роки чекала чоловіка. Після смерті Сталіна і наступних подій 1953 року вона знову звертається у відповідні інстанції, їй відповідають, що ні в списках живих , ні в списках мертвих такого немає.

"Питається, де ж могла загубитися кришталевої душі людина? — з болем пише жінка. — Чесний комуніст був стертий з лиця землі невідомо за що, а бандити, вбивці, диверсанти були випущені на волю...".[11]

Так, то було холодне літо 1953 року...

Про долю колишнього прокурора Запоріжжя дещо стало відомо в 1957 році, коли на запит прокурора нашої області надійшла відповідь з управління КДБ СРСР по Омській області. "Повідомляємо, що на Сімочкіна Степана Герасимовича, 1900 р. народження, у нас є лише архівно-слідча справа, — повідомляв полковник Громов, — ...за якою він був вдруге засуджений у 1938 році, перебуваючи в ув'язненні. Ця справа за протестом військового прокурора Далекосхідного військового округу переглянута і ухвалою Військового трибуналу... від 24 грудня 1956 року припинена за п. 5, ст. 4 КПК РРФСР".[12]

На цьому можна було б поставити крапку, якби не деякі обставини, про які мовчазно розповідають документи "Справи 662".

Грибоєдовський афоризм про злі язики, які страшніші від пістолета, мимохіть згадується при читанні "прокурорської" справи. Здавалось би, міськком партії повинен захистити ім'я чесного комуніста, звинувачуваного органами НКВС в неіснуючому потуранні троцькістам та в "стінгазетній контрреволюції", як і в тому, що нібито прокурор потурає затискувачам критики, хоч при перевірці виявилося, що робкори просто ледарі, п'яниці і наклепники. Але в цій "Справі № 19482" зберігається довідка, підписана другим секретарем міськкому Андрієм Будним. Повідомляючи органам НКВС про липневу нараду з юристами в міськкомі, він пише: "В своїй доповіді Сімочкін намагався в завуальованій формі протягувати явно к.-р. антипартійні погляди проти генеральної лінії партії, заявляючи, що

і серед колгоспної маси існують нібито незадоволення політикою партії в питанні колективізації сільського господарства, що матеріальні умови колгоспників не забезпечені і на грунті цих незадоволень мають місце випадки самогубства. Окремі випадки самогубства Сімочкін зображає як загальне незадоволення, що нібито існує серед колгоспних мас."[13]

Цей папірець 27 березня 1937 року слідчий долучив до кримінальної справи прокурора. Однак такий папірець не врятує і його автора. Невдовзі енкавеесівці арештують і секретаря міськкому партії: через кілька місяців Андрія Будного розстріляють у Дніпропетровську, приурочивши цю криваву акцію до 20-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції...

Є ще один документ, який проливає світло на трагедію того часу. Виявляється , кожен крок прокурора, кожне його слово фіксувалося ... народним суддею. Саме ця жінка повідомляла "куди слід". Ось рядки з документа, що теж зберігається в "Справі": Катерина Семенівна Ш., ... перебуваючи зав.камерою нарсуду в м. Запоріжжя, а потім головою обкому профспілки... систематично подавала в ЦК ВКП(б), ЦК КП(б)У, обком і міськком партії, редакцію газети "Правда", органи НКВС і прокуратури — різного роду наклепницькі заяви на комуністів (далі перелік прізвищ її жертв — І. Н.), звинувачуючи їх у найтяжчих злочинах..., називаючи їх ворогами народу, контрреволюціонерами, дезертирами Червоної Армії і т. д. і т. п., добиваючись їх виключення з партії та арешту".[14]

Черговою жертвою судді-наклепниці став прокурор Запоріжжя. У 1957 році, коли постало питання про реабілітацію Сімочкіна, а її допитували як свідка, ця жінка без докору совісті розповіла про своє неприязне ставлення до прокурора і про те, що її підтримував другий секретар міськкому партії Будний. Ось тільки один факт її кипучої "діяльності проти ворогів народу" (цит. мовою оригіналу): "Помню уголовное дело на одного бывшего царского полковника, который работал зав. конного двора "Днепростроя" и заразил 200 лошадей лишаем... Первоначально обвиняемого взяли под стражу, но перед направлением дела в суд его освободили и он сбежал. Поэтому я вынуждена была объявить Всесоюзный розыск и мне удалось разыскать его в Сибири и этапировать в гор. Запорожье. Однако Симочкин... освободил этого бывшего царского полковника....".[15]

Після такого "одкровення" служительки Феміди мимоволі згадується класичне "А судді хто?" Саме таким партийна влада доручала розпоряджатися людськими долями...

Тільки через 20 років у грудні 1957-го за протестом прокурора області Володимира Шматченка обласний суд реабілітував Степана Герасимовича Сімочкіна "за відсутністю складу злочину".[16]

Так за час свого існування радянська тоталітарна система перемолола на своїх репресивних жорнах мільйони ні в чому не винних людей. Серед них і колишній прокурор Запоріжжя — людина чесна і порядна.

Примітки

1. Державний архів Запорізької області (далі ДАЗО), Фонд Р — 5747. — Оп. 3. — Сир. 662.
2. ДАЗО. — Сир. 662. — Арк. 2.
3. Там само. — Арк. 5.
4. Там само. — Арк. 14.
5. Там само. — Арк. 18.
6. Там само. — Арк. 19.
7. Там само. — Арк. 43.
8. Там само. — Арк. 69.
9 Там само. —Арк. 104.
10. Там само. — Арк. 105.
11. Там само. —- Арк. 109.
12. Там само. — Арк. 126.
13. Там само. — Арк. 23.
14. Там само. — Арк. 129.
15. Там само. — Арк. 131.
16. Там само. — Арк. 137.

М. І. ПАПІЙ

СПОВІДЬ МОРЯКА

Це нині ми можемо безкарно говорити, оцінювати закордонні товари, критикувати партійних лідерів, уряд. А тоді, в перше післявоєнні роки, коли жорстоко переслідували будь-яке вільнодумство, заляканий народ-переможець мовчав. Кожне ж щиро або необачно мовлене слово, що розходилося з офіційною пропагандою, тлумачилось як контрреволюційна агітація і пропаганда. За горезвісною п'ятдесят восьмою статтею по війні за грати було кинуто сотні, тисячі безвинних військових службовців, багато *і* яких зникли безслідно в таборах ГУЛАГу.

У тих же, кому пощастило вижити після "сталінських курортів", покалічені долі, втрачене здоров'я. Репресовані за сфабрикованими звинуваченнями, хоч держава й суспільство визнали їх безпідставними» вони приречені на довічне, принизливе існування Па жаль, висока громадська чуйність, яка повсюдно і на всіх рівнях виявляються до мертвих, увага до місць таємних поховань розстріляних мало враховують запити й проблем живих. Чи не тому, що треба відшкодовувати нам збитки?

Розповім про власну драматичну долю. Зовсім не маю на меті зупиняти увагу на тюремній та табірній екзотиці, на страхіттях, які. мов кола Дантового пекла, пройшов від часу арешту до звільнення. Не хочу ятрити хворе серце. Та й, чесно кажучи, після "Архіпелага" Олександра Солженіцина не бачу сенсу повертатися до подробиць несолодкого буття в'язнів сталінських таборів. Моя розповідь — скромна спроба роздумів про методи утердження в суспільстві атмосфери сірості, підлабузництва, бездуховності, обожнювання "вождя народів" та його соратників. Бо вітер оновлення ще не розвіяв їх остаточно.

Отже, сорок восьмий рік, місце дії — Петропавловськ-Камчатський, редакція матроської газети "Тихоокеанская вахта". Другого лютого відбулися збори журналістів — обговорювалась характеристика відділу партійно-комсомольського життя старшого лейтенанта Папія М. І, тобто моя.

Скупі, офіційні рядки того документа, який зберігся в особовій справі, свідчать:

"..партії Леніна — Сталіна і соціалістичній Батьківщині відданий. Ідеологічно втриманий. Достойний направлення до Військово-політичної академії Збройних Сил СРСР". Редактор, як і належить, написав службово-політичну характеристику. Без удаваної скромності скажу, що в ній теж повторюються слова про вірність партії, моральну стійкість, сумлінність у праці та активність у громадсько-політичному житті. І висновок такий же багатообіцяючий — достойний.

Чи варто щось говорити про мої тодішні почуття: академія, вища журналістська й військово--політична освіта, Москва, в якій мріяв побувати. Позаду тривожні важкі дні і ночі оборони Севастополя, поранення під Бахчисараєм, госпітальне ліжко, нелегкі курсантські роки, повсякденні кореспондентські турботи. Попереду — жадана зустріч з батьками. від яких, вісімнадцятирічним юнаком пішов на війну, рідна Україна, академія, а потім — працяу флотській пресі. І я почав збиратися в дорогу, сповнений надій, безмежно щасливий.

Та не судилося мені обійнятися з батьком-матір'ю, увійти слухачем в академічну аудиторію, повернутися на флот. Мене несподівано заарештували "У звязку з підозрою в антирадянській діяль-" ності", — вказувалось в ордері на обшук.

Ніяких доказів, зрозуміло, не було знайдено, але слідчий відділу "СМЕРШ" ("смерть шпигунам"), капітан держбезпеки Свердлов, вилучивши орден Червоної Зірки (нагорода за Севастополь) та медаль "За оборону Севастополя", зірвав з мого кітеля погони з трьома зірочками (четверту я не встиг почепити, наказ Головкома ВМФ від 30 квітня про присвоєння звання капітан-лейтенант приховали). Кинувши погони на підлогу, він з презирством промовив: "Більше не знадобляться, Підеш з нами, в тюрму".

Приголомшений, склавши на вимогу матроса-конвоїра руки за спиною, я покрокував в оточенні слідчого та його начальника у невідоме, жахливе,, болюче. Почалися мандри по численних островах "архіпелагу ГУЛАГ", ходіння по муках, яке розтяглося на 2400 діб, або на шість з половиною років.

Що ж я накоїв у свої неповні двадцять п'ять років, що антирадянського вчинив, бувши комуністом і працюючи начальником партійного відділу газети? Політичних анекдотів не розказував, листівок не виготовляв і не розповсюджував, контактів з агентами імперіалізму не шукав.

Розмови були — адже не знайдете журналіста, котрий би не висловлював думок, спілкуючись з колегами по перу. Що ж такого недозволеного я міг сказати? Хіба... — Японські склянки вихваляв, а наші, радянські гудив, — нагадав слідчий. — А це розцінюється як наклеп,.

Ферапонту Головатому, саратовському колгоспному пасічнику (він на власні кошти літак подарував Червоній Армії) присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці. Була, пригадую, розмова про це — я процитував телеграму Головатому від Верховного Головнокомандуючого і прокоментував її.

— Це натяк на можливість купити в нашій країні високе звання Героя, — торочив своє слідчий. — Ворожа пропаганда ...

Отакі «докази» підривної діяльності вписував в кримінальну справу слідчий. Він погрожував згноїти в тюрмі, заборонив виводити на п'ятнадцятихвилинну прогулянку, позбавив сну на кілька днів, до повного виснаження..

Слідчий Свердлов добре засвоїв постулат: презумпція невинності — "буржуазний мотлох". Висловив невдоволеність вітчизняною склянкою — "ворог народу", бо не захоплюється радянськими товарами.

Не знаю, чи живий зараз працівник нашої газети, який доніс компетентним органам про мої висловлювання. Він був штатним донощиком і за іудину послугу отримав винагороду — виїхав у південну частину Союзу. А товариші, котрі всього два місяці тому відкривали мені шлях до академії, за "командою" змінили свої міркування на протилежні. Чекати іншого від них, осліплених чорною заздрістю і страхом за власне благополуччя, я не міг.

Судити, соромити всіх причетних до цієї і подібних справ даремно. Вони не розуміють ще й нині, що значить бути чесною людиною. Мучимося ж сьогодні тільки ми...

м. Мелітополь.

В. І. ШЕВЧЕНКО

СТРАТИЛИ ІНЖЕНЕРА ДНІПРОГЕСУ

Колись співробітниця заводської газети "Комунаровець" Матильда Яківна Маклер-Українська розповіла мені про молодого інженера Дніпрельстану Лева Роткопа. "Був такий інженер — казала вона, — а потім раптом зник. Забрали його, як тоді багатьох забирали".

Більше нічого вона не пам'ятала, але ім'я зниклого запам'яталося. І тепер, працюючи в архіві, серед багатьох справ натрапив на грубезних два томи із уже знайомим мені іменем.

Гортаючи ці пожовклі сторінки і переносячись уявою у минулі роки, поступово відкривав для себе сумну історію.

Хто ж був цей Лев Роткоп? Він народився в Одесі 12 квітня 1907 року. Інженер-електрик, працював на Дніпрогесі начальником відділу експлуатації, мешкав на вулиці Піонерській в будинку № 2. Одружений із жінкою його віку Сарою Кнапнугель, мав двох синів: Льоню, 9 років, і Володю, 1,5 року.

Арештований 4 вересня 1936 року. В постанові про запобіжні заходи написано: "... брав активну участь у контрреволюційному троцькістському підпіллі, працюючи на Дніпрогесі, був зв'язаний із засудженими за контрреволюційну діяльність троцькістами, а також підозрюється у проведенні на Дніпрогесі цілого ряду аварій із диверсійною метою".

Забігаючи наперед, скажемо, що слідство так і не довело, що Лев Соломонович брав активну участь у контрреволюційному троцькістському підпіллі. Бо, як відомо тепер і школярам, його в природі не існувало.

За час роботи Лева Соломоновича на Дніпрогесі трапилося кілька аварійних ситуацій. Слідчий за них учепився і всі ці виробничі неприємності вперто підводив під контрреволюційну діяльність.

8 травня 1932 року. Лев Роткоп працював на Дніпрогесі лише восьмий день і не маючи досвіду, не в тій послідовності зробив підключення і в результаті чого був відключений від електростанції весь Правий берег.

Як сказав сам Роткоп:

20 Зам.. № 3374

— За цю аварію мені в наказі по електромеханічному відділу зробили зауваження.

21 жовтня 1935 року. Перегорів шлейф клеми першої лінії. З пояснень Л. С Роткопа видно, що цей клятий шлейф міг перегоріти у будь-кого з інженерів під час їх чергування.

Аварії 4 і 6 січня 1936 року. В результаті забруднення пилом ізолятора підстанції "Ф" і ліній на самій підстанції 4 січня сталася низка коротких замикань, що призвело до зупинки станції на 15 хвилин. Те саме сталося і 6 січня.

13 січня 1936 року масляний вимикач генератора № 2 загорівся, що призвело до відключення всієї промисловості м. Запоріжжя на 15—20 хвилин.

Остання аварія мала сумні наслідки для Лева Соломоновича. Він був заарештований...

Але уважно вчитуючись у скупі рядки показань Роткопа, бачу, що криміналу тут нема. Просто елементарний збіг обставин. В нормальному суспільстві інженера перевели б хіба що на іншу роботу.

Мою думку підтверджують подальші події. Один із свідків дав таку характеристику Л. С. Роткопу: "...він вважався на Дніпроелектростанції незамінним працівником і авторитетом в справах електричної частини станції".

Іншими словами, був добрим спеціалістом у своїй справі.

Але що ще інкримінувалося, крім цих виробничих ситуацій?

...Влаштував на роботу дружину колишнього товариша по службі Лаврентьева, який, виявляється, служив у білій армії, повернувся з Польщі (! — В. Ш.) і в 1934 році намагався нелегально перейти кордон у Фінляндію. Розстріляний.

...Був знайомий з інженерами Вагнером і Глєбовим., які були арештовані в 1931 році в справі "Промпартії".

...Під час арешту у Роткопа в квартирі був знайдений журнал, з цитатами із творів Троцького і Зінов'єва, переписані рукою інженера Шацького, а Роткоп про це не доніс компетентним органам.

...Розповідав на роботі анекдота про рабина, який кепкував з побудови соціалізму в одній окремо взятій країні.

...Мав батька, відомого меншовика в Одесі.

...Мав брата, Давида, який за антирадянські погляди був висланий у Кострому.

...На політзаняттях висловлював невірні, непартійні формулювання по деяких питаннях.

...У якогось Рачки був подарунок від самого Троцького, а Роткоп знав і не попередив про це органам НКВС.

...Син Льоня в бібліотеці сказав, що не любить дядька Давида за його контрреволюційні погляди.

Лев Соломонович, як не добивався від нього слідчий, своєї вини не визнав.

16—18 січня 1937 року відбувся суд і Л. С Роткопа засудили "на шість років виправно-трудових таборів у віддалених районах Союзу", як написали у вироку.

Але до цього справа не дійшла, бо підсудний подав у вищу судову інстанцію касаційну скаргу. І, на диво, 11 квітня 1937 року спеціальна колегія Верховного суду розглянула скаргу Л. С Роткопа і вирок скасувала, направивши справу на новий розгляд.

Як відмічено у рішенні, "Роткоп на станції працював начальником експлуатаційного відділу, а особи, що були притягнуті в справі як експерти, були йому підлеглі по роботі. Зазначене положення зовсім не припустиме...".

Але сказавши "а", радянський суд не сказав "б" і не закрив справу Лева Соломоновича, а повернув її на нове розслідування тим, хто робив це вперше. І вони в другий раз тієї ж самої помилки не припустилися.

І хоча в справі є новий висновок технічної комісії про те, що виробничі аварії на Дніпрогесі є все ж таки диверсійними злочинамн, але слідчі вирішили себе підстрахувати, згадали, шо підчас арешту у Л. С Роткопа був вилучений пістолет, який він офіційно мав для самозахисту, бо щовечора пізно повертався з роботи додому, а ходити у такий час, виявляється було небезпечно в нашому місті. І Леву Соломоновичу приписали участь у "контрреволюційній військово-фашистській організації, за завданнями якої займався шкідництвом на особливо режимному оборонному об'єкті "Дніпрогес" та, крім цього, за завданням організації, повинен був здійснити терористичний акт над секретарем ЦК КП(б)У тов. Косіором, в момент його приїзду в місто Запоріжжя", — так було написано в новому звинуваченні. Додам тільки, що коли Косіора заарештували, то слідчі замінили його на Затонського. Яка різниця? Раз мав пістолет, значить беріг його для якогось члена Політбюро, не менше!

І тому у протоколі № 82 від 10 травня 1938 року засідання трійки УНКВС по Дніпропетровській області вже читаємо: "Звинувачується в тому, що був учасником військово-фашистської терористичної групи, виявленої в 157 полку військ НКВС в Запоріжжі (учасники цієї групи засуджені раніше. Всі вони були розстріляні. Цей полк охороняв Дніпрогес. — В. Ш.). Працюючи на Дніпрогесі вів шкідницьку роботу, неправильно змонтував пожежну сигналізацію, сприяв аваріям на Дніпрогесі".

І вирок: "Роткопа Лева Соломоновича — розстріляти...".

В справі ще є довідка, що 21 червня 1938 року (коли йому йшов 31 рік) о 22 годині 30 хвилин Лева Роткопа розстріляли.

Дійсно, як казали, була б людина, а справа знайдеться...

Так назавжди зникла з вулиць нашого міста невинна людина, гарний фахівець, добрий сім'янин, батько двох малолітніх дітей.

Через 20 років його дружина, Сара Соломонівна, починає клопотати за свого чоловіка і 14 серпня 1957 року постановою президії Запорізького обласного суду він був реабілітований за недоведеністю обвинувачення. Але їй повідомили, що він помер десь у таборах 5 березня 1945 року.

І тільки у 1993 році старшому сину Леоніду Львовичу сказали правду про батька. Тоді ж він ознайомився із цими двома товстелезними томами. Леонід Львович в цей час жив в Одесі на вулиці Воровського, 88.

Леонід Львович, гортаючи пожовклі сторінки, подумки переносився у минулі роки, на вулиці, де пройшло і так раптово обірвалося його дитинство, — Піонерську, Сакко і Ванцетті, Клубну, Осовіахіму, Турбінну...

Бачив себе там і молодих своїх матір і батька...

Коли я у 2000 році взнав адресу і захотів поспілкуватися з ним, щоб знайти фотографію його батька для майбутнього нарису, то приємний жіночий голос відповів мені по телефону, що Роткопи вже років як три тому виїхали у США на постійне місце проживання.

Але віриться, що й там вони не забудуть свого батька, який залишився назавжди в нашому місті.

Л. Р. СОСНИЦЬКИЙ

НІ В ЧОМУ НЕ ВИНЕН...

САМСИКА І. І.

Постійні пасажири електричок, які наближаються до Запоріжжя з боку Василівки, можливо, помітили скромний обеліск відразу за Балабиним — майже навпроти Запорізької дослідної станції. Табличка на кам'яному пам'ятничку сповіщає, що саме тут у розпал Сталінградської битви, у листопаді 1942 року, підпільники пустили під укіс гітлерівський поїзд. Неподалік, на вулиці Запорізькій селища Балабиного, потонув у листі винограду, груш і ще чогось фруктового невеличкий будинок. Коли ж зайти у двір і підійти до хатинки ближче, то покажеться меморіальна дошка ("металісти" можуть відпочивати — гранітна), яка сповіщає, що саме тут у роки війни перебував штаб молодіжної підпільної групи. Найцікавіше ось що — будинок колись належав "ворогу народу", а основу групи підпільників склали його діти — Майя та Анатолій Самсики. Наша сьогоднішня розповідь про їхнього батька, Самсику Івана Івановича. В її основу покладені спогади Майї Іванівни.

ПЕРШИЙ ПАРУБОК У БАЛАБИНОМУ

Народився Іван у 1901 році. Був він четвертою дитиною в сім'ї, де зросло 6 дівчаток і 5 хлопчиків. Бідували — діти змалечку ходили по наймах, однак Івана, який подавав неабиякі надії в навчанні, вчили з останніх сил. Хлопчина теж не підводив батьків — був першим учнем церковно-парафіяльної, а потім вищої початкової шкіл (про що свідчили грамоти ще з портретом Катерини II — вони збереглися й до сьогодні). Потрапив Іван Самсика і до педагогічної гімназії, де провчився один рік, а далі почалася революція, і закінчилися усі його "університети".

Після завершення громадянської війни пішов до Червоної Армії (був, до речі, у першому мирному призові). Відслужив аж під Красноярськом, повернувся додому і почав працювати старшим плановиком 1-го ливарного цеху заводу "Комунар". А ще брав активну участь у місцевій "Просвіт!" — був провідним актором її драмгуртка, грав практично на всіх щипкових інструментах.

Словом, був таким собі "першим парубком на селі". Саме тоді, напевне, закохалася в нього Олена — її старші брати теж акторствували у драмгуртку. Примітив красиву, скромну, чепурненьку дівчину й Іван, роззнайомилися, почали зустрічатися. Справа йшла до весілля, однак майбутня теща вперлася, хоч плач: з тими голодранцями пропадеш ...Після чергових умовлянь виходить Іван з "тещиного" двору, а на зустріч Олена з братами повертається зі степу — боса, черевики (щоб ціліші були) — через плече. "Отак, Олено, треба щось вирішувати...". Перекинула через батьківську лісу черевики тай пішла з нареченим до Самсик.

Були Іван та Олена першою невінчаною, а лише розписалися в сільраді, парою в Балабиному. І Майя, що отримала своє таке нетутешнє ім'я ("бо батьки були дуже прогресивні") стала першою нехрещеною дитиною на селі. Іван Самсика, попри всі біди (з 1927 року затіяв будівництво хати), потроху збирав бібліотеку, полюбляв філософію, особливо захоплювався Масариком, довоєнним іфезидентом Чехословаччини.

Голод 1932—33 років сім'я пережила терпимо. Важче стало в 1935—1936 роках. Свекруха Уляна Костянтинівна хоч і ставилася до Олени, як до рідної дочки, а може й краще, але допомогти їй ніким не могла, бо сама потребувала допомоги. Тесть із тещею ж дуже образилися на дочку, приданого за неї не дали, не спілкувалися, хоча десь саме цього часу — через 10 років після війни заїхали до зятя, привезли швейну машинку в подарунок.

У 36-му БУЛО ДВІ БІДИ: ЯЗИК І... ШТУКАТУРКА

Бідування сім'ї було певною мірою спричинене звільненням Івана Івановича з "Комунара". За характером Іван Самсика був чоловік принциповий, гордий, не міг і не хотів брехати. Радянській владі був відданий, а самодурські методи досягнення мети, які почали укорінюватися в суспільстві, не сприймав. Десь у році 34—35-му приїхав на завод представник з Москви. Готував він візит до Запоріжжя наркома важкої промисловості Серго Орджонікідзе. Москвич наполягав на якійсь новації (можливо, щоб зробити приємне високому гостю), а впертий Самсика ніяк не погоджувався.

А тут ще одна неприємність: під час проходу Орджонікідзе цехом зі стелі посипалася штукатурка. Нарком не постраждав, а "челяді" дісталось — Івану Самсиці поранило голову, лишився помітний шрам. А через деякий час Івана Івановича звільнили із заводу. Працював на вапняному кар'єрі в Кушугумі. Замислювався над тим, щоб їхати десь "у глухі села" учителювати. І раптом його знову повертають у ливарний цех.

Щоб поліпшити сімейний бюджет, завели порося — назвали Мотею і доручили Майї пасти (годувати не було чим). Та начитавшись "Дон Кіхота" швиденько виховала з Моті "бойового коня" і демонструвала пасажирам робочих поїздів, які минали Балабине, майже справжнє "родео". Одного разу несподіваним глядачем "вистави" став батько і Майї ледь не дісталось "на горіхи", але все обійшлося суворою розмовою.

Коли в грудні закололи Мотю, сала на ній після дитячих забав великого не було. Однак, як тоді було заведено, частини туші свинки були розкладені по всій хаті — до повної обробки, і тут під'їздить автомобіль-"будочка", який лише згодом назовуть "чорним воронком", виходить батько і з ним — двоє цивільних. Поздоровкались, обдивилися все, поцікавилися книжкою Масарика, шкільними зошитами з печатками, зробленими з допомогою чорнильниці-невиливайки. А потім сіли до автомобіля та й Самсику Івана з собою забрали.

Так сталося, що й тут він був одним із перших у Балабиному — цього разу заарештованих. Одна біда — ті кілька людей, які теж потрапили до "воронка", хоч десь служили не там, мали якесь "багатство". А тут бідняк, "безпартійний більшовик", якому не раз пропонували вступати до парні, потрапляє до "кутузки". Дарма, напевне, заспокоював дружину на її прохання трохи притримати язика: "Не їла душа часнику — смердіти не буде...". Як з'ясувалося потім, "пришили" Івану штукатурку, яка звалилася йому ж на голову.

Арешт стався 11 грудня 1936 року. Тоді ще ніхто не чув про 37-й. Сидів Іван Самсика спочатку у запорізькій тюрмі біля стадіону "Локомотив", а на осінь 1937 року його перевели до Дніпропетровська. Олена, як багато інших жінок, провела немало днів під тюрмою. В Запоріжжі лише двічі їй вдалося побачитися з чоловіком.

— Бережи дітей і розкажи їм, що я ні в чому не винен — мене сюди запровадила не Радянська влада, а вороги її, — сказав на прощання Іван. Ще одна зустріч відбулася в Дніпропетровську навесні 1938-го. Іван був сивий, як молоко. "Ти не уявляєш, що вони тут зі мною роблять". — тільки сумно зітхнув він. А ще попросив привезти "бурки"[4] (шип валянки з калошами) та "московку" (коротеньке пальто), бо, за чутками, їх скоро мали відправляти до Сибіру

"ТАВРО ВОРОГА НАРОДУ" — НЕ ПЕРЕШКОДА ДЛЯ ПОДВИГУ

Так воно й сталося — незабаром Олені повідомили, що Самсику Івана Івановича засуджено на 10 років без права листування. Ось тоді й почалися справжні митарства сім'ї "ворога народу". Працювала Олена в колгоспі, не покладаючи рук (а під час її стояння під тюрмами в полі працювала Майя, що руки-ноги пухли), а у члени колгоспу її не прийняли, фото на "Дошку пошани" — теж зась. А раз ти не "член", то податки скажені. І за навчання дочки у 8 класі плати 150 карбованців.

І Майї добре дісталося — відмінниця, спортсменка, вожата — треба б і в комсомол, але збори перетворилися у справжнє судилище. Знайшлися сміливі хлопці з дівчатами — проголосували "за", та в райком відвезти дівчину для ухвалення рішення "первинки" ніхто не наважився.

А потім прийшла війна. Побачило дівча "справжню європейську цивілізацію" — деякі німці й не приховували, що вважають наших людей за скотину, і почало потроху діяти. Знайшлися й хлопці небоязкі, у тому числі й брат Анатолій. З'явилися спочатку листівки, червоні прапори над громадськими спорудами, а восени 1942 року пішов під укіс перший поїзд. У розпал Сталінградської битви важливий залізничний перегін було блоковано на три доби. Потім були ще два пущені під укіс ешелони.

У жовтні 1943 року прийшли радянські війська. СМЕРШ відразу "вичислив" підпільну групу (без їхньої, до речі, ініціативи). Настав час слави, однак згадка про репресованого батька закривала перед справжніми народними героями усі "високі двері". Представлення до нагороди теж було повернуто. Кілька разів, зокрема Майю жорстоко і боляче било кляте тавро — "дочка ворога народу". Після особистої драми, коли нареченому льотчику порекомендували "утриматися" від одруження, написала листа Сталіну. Реакція була миттєвою — відправили її з роботи в Івано-Франківському обкомі комсомолу додому.

Лише в 1956 році навідався до Балабиного майор КДБ з Москви: "Ви можете гордитися своїм батьком — він не підписав жодного документа". Лише тоді збагнули рідні Івана Самсики, що він вкладав у слова "Ти не уявляєш, що вони тут зі мною роблять..."

Незабаром з'явилися два документи. Перший про те, що Самсика Іван Іванович помер у лютому 1942 року від "крупозного запалення легень" (рідні все ж залишилися з думкою, що загинув він ще весною 1938 року в Дніпропетровську). Другий сповіщав, що Іван Самсика реабілітований через відсутність складу злочину.

Нарешті, через роки, сім'ї хоч частково віддали моральні борги. Майя була нагороджена орденом Червоної Зірки та медаллю "Партизан Великої Вітчизняної війни". Олена Самсика — медаллю "За бойові заслуги", Анатолій — теж партизанською відзнакою. В 1973 році на хатині Івана Самсики з'явилася меморіальна дошка.

З'явився і згаданий на початку нарису обеліск біля залізниці. Однак його проектанти не передбачили появу сьогоднішніх металістів і додали в композицію трохи "нержавійки". Пограбували, як і грабують сьогодні у дворах балабинців усе металеве. Сподіваємось, що хоч пам'ять про просту, добру і розумну людину — Івана Івановича Самсику — вкрадено не буде.

"Я ВЕРНУСЬ. НЕОДМІННО ВЕРНУСЬ..."

— Боже мій! Та це ж Андрій Омелянович, — беручи з моїх рук фотознімки, говорить вісімдесятитирічна бабуся Н. Г. Колісник. — Чи думала, чи гадала ще хоч раз глянути на дороге обличчя?

Потім перевела погляд на жінку.

— О, знали б, яка вона швидка була! Прожила я довге життя. А таких красунь не зустрічала. Бувало, принесе до нас свою доньку Аллу, привітається, посміхнеться і, ніби метелик, зникне. Побігла в школу до дітей. Отакою Надію Леонідівну й пам'ятатиму.

Потім зосередженіше глянула ще раз на фото.

— Яка ж чудова пара це була! — говорить Наталя Григорівна. — Та кровопивці розлучили їх.

І спохватилась:

— Розговорилась я. Мабуть, у ті страшні часи не наважилася б на це. Тоді нас змусили міцно прикусити язика. Скажи правду, заступися за людину, якій приклеїли ярлик ворога народу, завтра сама будеш на Соловках.

На кілька хвилин баба Наталка замовкла.

Потім:

— Дайте ще раз глянути на фото. Блаженний чоловік був Андрій Омелянович Стульнєв.

Хочу внести ясність до слів Наталії Григорівни. Усі роки сільського вчителя величають Андрій Омелянович Стульнєв. Таке прізвище міцно прижилося і до його дружини Надії Леонідівни.

Насправді ж — за всіма документами він Андрій Омелянович Стулень.

— А знаєте чому так сталося? — запитує Наталія Григорівна. — У Надії Леонідівни і Андрія Омеляновича все було красивим: і їхні обличчя, і одяг, і мова, а найголовніше — їхні серця. Ми жили з ними майже по сусідству. Прийдуть вони до нас, поговорять, пожартують, і в хаті ще довго залишається якесь невидиме світло, зігріває всіх теплом. От люди захотіли, щоб і прізвище їхнє звучало красиво.

Добре пам'ятаю, — продовжувала співбесідниця, — що Надія Леонідівна і Андрій Омелянович приїхали в Басанську початкову школу в 1925 році Всі навчальні заклади споруджували за селом. Зручно для вчителів І учнів. Простір же який!

Там ріс хороший сад, який виходив у глибину степу. Та насадження з часом стали непривабливими. Андрій Омелянович і Надія Леонідівна протягом зими обрізували дерева, розріджували алеї. А весною насадили море квітів. Яку ж бо красу створили в занедбаному куточку!

Була в них велика пасіка і корова. Тільки розвиднілось— вже в степу. Звідти Андрій Омелянович ніс траву для Чорнушки, а Надія Леонідівна, крім в'язки зелені, тримала в руках ще й букетик польових квітів. І отак щодня.

Через рік-два їхня школа зажила слави. З усіх сіл району вчителі і учні їхали сюди на екскурсії. Як і годиться, гостей Стулені пригощали медом і яблуками. А роки були тяжкими. Хліба вдосталь не наїдалися. А про мед у селі ніхто й гадки не мав. Стулені це добре розуміли. Тому часто всім учням на великій перерві давали щось поїсти. Таке милосердя для хлопчаків і дівчаток ставало незабутнім святом.

...Знаю, прочитає розповідь баби Наталки жителька села Тарасівки Надія Романівна Доля і заплаче. Сім'я у них була велика. Брат Петько ходив до школи в довжелезній фуфайці, обірваний і голодний. Одного дня Надія Леонідівна і Андрій Омелянович (з 1931 року вони працюють уже в Тарасівні) забрали хлоп'я додому. Одягли в новенькі штанці, сорочку і пальто, нагодували. Виріс Петя. Стали називати його Романовичем. У роки Великої Вітчизняної П. Р. Кошіль пройшов тяжкими фронтовими дорогами, а доброти сердець Ступенів не забув.

Після війни повернувся Петро Романович у рідну Тарасівку. Спершу забіг до Стуленів, міцно обійняв Надію Леонідівну.

— Я думав, що Андрій Омелянович уже дома.

Та хіба лише він згадує добрим словом Стуленів? Тарасівці розповідають, що 1933-й рік був надзвичайно важким. Голод... Стулені мали корову і пасіку. Та цього явно не вистачало, аби нагодувати своїх дітей і учнів. Були в Надії Леонідівни та Андрія Омеляновича дорогоцінні речі. Щоб полегшити страждання дітей, вони почали міняти речі на продукти. З Бердянська часто привозили тюльку і пшоно. Останні золоті сережки збули, коли вже половіли хліба. Отак і врятували багатьох хлопчаків і дівчаток від голодної смерті.

Колишні учні, а нині 75-річні бабусі та дідусі пригадують, що Андрій Омелянович кожній новині радів, як дитина. Одного разу в Дніпропетровську за власні гроші він купив для школи справжнє диво. Приніс на урок якісь колеса, покрутив їх — і звідти посипалися іскри, відтоді закон виникнення електричного струму пояснював за допомогою наочного посібника — електромашини. А яка в нього була багата бібліотека! Нею користувалися всі учні і односельчани. — Пам'ятаю, на початку 1938 року,— говорить Наталя Григорівна, — біля аптеки у селі Тарасівці я зустріла Андрія Омеляновича. Високий, стрункий, у волохатій шапці, він говорив з односельчанами, Прийшла додому, а надвечір почула, що його арештували. За що? Не куркуль, не вбивця. І ніколи Радянську владу не гудив.

Того дня вдома були Алла і Світлана. Уже коли сідав у машину, батько посміхнувся до них сказав: "Я вернусь, обов'язково вернусь...". Після цього були нелюдські муки, допити, після яких у справі з'явилися додаткові свідчення. І нарешті — заява-зізнання, написані власноруч Андрієм Омеляновичем: "У 1928 році Бажановим Феофаном Васильовичем я був завербований у контрреволюційну повстанську організацію "Відродження Росії". Потім перелічувалися злочини, яких у селах Басані і Тарасівці ніхто не пам'ятає, бо їх просто не було. 15 квітня 1938 року "трійка" у Дніпропетровську виносить вирок: А. О. Стуленя розстріляти.

Органам державної безпеки жителька міста Оріхова Поліна Гаврилівна Малюцька ствердить:

— Стуленя в знала як культурну, скромну, ділову людину. Про нього завжди були хороші відгуки.

На жаль, її слова на папір лягли тоді, коли вирок уже було виконано. В органах державної безпеки є й інші дані. В 1939 році за фальсифікацію і підробку документів на Андрія Омеляновича Стуленя та інших чесних людей колишнього оперуповноваженого станції Полоні Ільїнського засуджено на 10 років. За це ж саме двох його колег із органів звільнено.

Дивлюсь у згорьовані очі 96-річної Надії Леонідівни, і думаю, що колишній гімназистці, дружини декабристів залишили у спадок найцінніше багатство — красу вірності.

Якось Алла Андріївна сказала:

— Так, мамо, і прожила ти життя одна.

— Нічого не вдієш, дочко. Траплялися люди. Та хіба я могла зрадити вашому батькові?..

Пологівський район.

А. І. ПІДДУБНИЙ

НОВОКЕРМЕНЧИК: ГРУДЕНЬ 1937-го

І скільки ворогів було в народе,,
Що й весь народ був ворогом собі!

Григорій ЧУВАЙ.

До редакції для групи "Реабілітація" надійшов лист: "Пише Вам син репресованого в 1937 році Сарбаша Івана Антоновича Сарбаш Харитон Іванович.

Описати коротко, як Ви пропонуєте, у мене, мабуть, не вийде. Дуже це наболіле питання не тільки для мене, для моєї сім'ї, а й для всього нашого народу. Батько мій Сарбаш А. І. працював головою колгоспу "2-а п'ятирічка" в селі Новомлинівка Куйбишевськго району і 16 грудня 1937 року його забрали..."

Дивлюсь на карту області: ага, ось вона, Новомлинівка. До Розівки, яка була тоді райцентром, 9 кілометрів. Розгортаю "Історію міст і сіл Запорізької області", на сторінці 412-й надруковано: "...до 1947 Новокерменчик. Населення 805 чоловік, переважно греки".

Останнім часом, коли я вже прожив половину своєї долі, мене все дужче цікавлять долі людей чужих, мене хвилюють і дивують знайомства. Ось і зараз. Моє село, яке в тому, вже далекому 37-му називалось Власівкою (до 18 липня 1938 року; Чубар В. Я. теж виявився "ворогом народу"), лежить не так далеко від Новокерменчика, по прямій між ними кілометрів двадцять, між нашими народженнями

Харитона Івановича і моїм — теж приблизно двадцять років, тільки не по прямій: між ними зигзаги колективізації, провалля голодів, жертви репресій і воєн. Я й гадки не мав, що живе на світі Сарбаш, тим паче, він не догадувався про існування моєї особи, а ось зараз ми познайомились; будемо розмовляти.

Мене зустрічає смаглявий кремезний чоловік з характерним еллінським профілем. Сідаємо поряд, він починає говорити, бо я, щиро кажучи, не знаю, що його спочатку поспитати. Харитон Іванович говорить, що кореспондента не ждав, самому про свого батька розповідати незручно, що краще було б поїхати в Новомлинівку, розпитати людей, бо постраждав не один батько, більше сімдесяти чоловік забрано, їх всіх вшанувати треба...

— А з чого воно все почалось?

— Спочатку забирали так званих розкуркулених. У селі були такі, як от. наприклад, Мазін Агафон Юрійович, у яких усе одібрали, але нікуди не вислали. З них і почали. А після цих... Пам'ятаю, й дядька Миколу і дядька Луку, прізвище в них однакове Ділалови. Вони були конюхами і їх звинувачували, що вони, мовляв, хотіли потруїти колгоспних коней. А доказів нема. Батько відмовився підписати такий документ. Хоч мені було тоді всього дев'ять років, я пам'ятаю нічну розмову матері й батька: "Ваню, підпиши, посадять вони тебе". Батько відповідає: "Я їх не боюся, в мене гріхів немає, ні за що мене садити". Мати знову: "Мотя сказала (це сестра начальника міліції), що коли Іван Антонович не підпише, то сам за ними піде".

І ось 16 грудня, коли я йшов до школи, — назустріч батько з начальником міліції. Ми з батьком попрощалися, батько поцілував мене (як зараз пам'ятаю дотик його шорсткої щоки) і заплакав, і начальник його заспокоював: "Нічого, Іване Антоновичу, підпишеш і вернешся". Дуже вже міцно це закарбувалось у моїй пам'яті.

...Цей день закарбувався в пам'яті не тільки малого Харитона. 16 грудня було сонячно, хоча грязюки по коліна. Четвер почався, як і багато попередніх буднів, звичайно — люди пішли на роботу. А далі... Серед ясного дня, прямо з роботи людей забирали, спочатку в сільрадівську "кутузку", а з неї групами по підсипаному гравієм грейдеру відвозили полуторкою до райцентру.

Молодій вчительці Тіні Харлампіївні передали: "Взяли твого чоловіка". Вона бігом до "кутузки'. Там стоять четверо чужих міліціонерів і серед них дільничний Демішев Василь Костянтинович. Ну це свій, цей скаже, чого і за що? Та він як визвіриться: "Ти що, теж туди захотіла?" Поки оббігла до вікнонця, крізь нього побачила, що двері відчинились: виходь! Знову до дверей. Вийшли, серед них і чоловік. "Ну чого ти прибігла, дитину кинула. Не переживай, завтра буду дома. Розберуться і випустять."

Повезли...

Цього дня був забраний механік МТС Мескев Прокофій Миколайович. Його дружина, яка добре пам'ятала, що того дня була гарна сонячна погода, зосталась із тримісячною донькою Людмилою. Взяли прямо із кузні і чоловікового молодшого брата молотобійця Герасима.

Взяли багатьох...

Інших заберуть 30 грудня.

Село було приголомшене. Ніхто нічого не пояснював, поповзли чутки. Спочатку люди думали, що арештовані прогрішились на виборах — 12 грудня було свято демократії, дароване Сталінською Конституцією. Може, ті кілька десятків чоловік проголосували неправильно, не те, що треба, викреслили, чи, крий Боже, щось написали на бюлетені. Потім загомоніли, що напередодні були збори активістів, на кожного була написана "бумага", де вказана вина: механік, наприклад, думав вивезти запчастини з МТС подалі в ліс і там зарити; кожен думав зробити якусь велику шкоду для держави. "Що б тут було через кілька днів, якби їх не забрали?"— так опісля заявив один із активу. Тіну Харлампіївну і досі печуть слова, мовлені колегою чоловіка, емтеесівським бухгалтером Гаджаком Герасимом Лукичем: "Якби не був винуватий, то не забрали б". Його самого взяли за другим заходом, 30 грудня.

Харитон Іванович привів мене до Тіни Харлампіївни Мескев, однієї із найстаріших жительок села. І тепер спогади про той грудень бурлять двома потоками, зливаючись і доповнюючи один одного. Я ледве встигаю слухати, а треба ж дещо записати. Вони згадують запопадливих активістів.

— Підождіть, запишу їхні прізвища.

— Не треба. Тих людей уже нема в живих, пізно їх соромити, а їхні діти чим же винуваті?

Не буду порушувати волю цих людей, які пережили наругу і зневагу, сирітство і вдівство, але не озлобились ні на весь білий світ, ні на нащадків своїх скривдників. Не називатиму прізвища. Але скажу, що було далі.

...Почалась Вітчизняна війна. Фронт котився на схід, перед приходом фашистів з навколишніх сіл, давши на збирання 24 години, вивезли німців (здавна в наших краях були німецькі колонії). Вивезли їх, а майже все добро зосталось. Як тут особливо спритним не поживитись...

Настала окупація і деякі вчорашні викорінювачі "ворогів народу" — уже серед поборників нового порядку. Не хочеться називати цю владу німецькою, хоча якраз старостою в селі був назначений Прип Отто, німець із тутешніх, але цей німець напередодні облав гітлерівців знаходив спосіб попереджувати односельчан. Його згадали добрим словом. А того, який саркастично-риторично говорив: "Що б тут було через кілька днів, якби їх не забрали?", спом'янули зовсім інакше. Він був організатором зустрічі... переможної армії фюрера. Був хліб-сіль на вишитому рушнику, були на колгоспному дворі накриті столи. Інший же активіст став при окупантах бригадиром. Само по собі це не злочин, якби... Коли прийшов до нього 16-річний хлопець Іван Тамчі, син репресованого, попросив конячину привезти глини, щоб помазати хату, то коняки він не одержав. А замість неї — наряд на роботу і лайка. Іван і спересердя: "Ось я скажу коменданту, як ви грабували німецькі села". Бригадир не став ждати, прудкенько до коменданта. Що вже він там наговорив, але комендант тачанкою під'їхав, юнака посадив до себе, повіз до дому попрощатись із матір'ю, привіз на колгоспний двір, велів викопати яму, поставив на коліна і застрелив. Почали загортати, а хлопчина ще живий. Знову бригадир бігцем до коменданта, той вернувся і ще стрельнув. Двічі, ретельно цілячись.

Все це Харитон бачив на власні очі. Не хочу узагальнювати, не наважусь назвати такі метаморфози оцих борців з "ворогами народу" правилом, але боюсь, що це і не рідкісно винятковий випадок. А може, вони і не вбачали в своїй поведінці ніякої зради, навпаки, їхні переконання тверді і незмінні: владі треба служити ревно. А вже кому належить та влада, для них це не мало істотного значення: Сталін чи Гітлер — яка в принципі різниця ?

Виконавців було не так багато, кілька нікчемних душ, а їхніх жертв незрівнянно більше. Взято братів Ділалових Василя, Михайла, Миколу та Павла. Як і їхні однофамільці Микола та Лука, брати Прокофійовичі були рядовими колгоспниками. Та це ще не всі Ділалови. Був ще Ділалов Ілля і бригадир Ділалов Іван Ілліч. Теж взято. Брати Тамчі: завгосп Савелій Іванович та водовоз Ілля Іванович. Терентьєв Костянтин, секретар сільради, і Терентьєв Захар Миколайович, бухгалтер МТС. Афендіков Олександр Власович, Афенко Ілля, Дем'яносов Микола. Іще один Дем'яносов, Костоман Костянтин Федорович, Хрімлі Юрій. Двоюрідні брати Вангелезви Микола та Іван. Іще один Терентьєв Дмитро.

Прізвища за прізвищем. Людина за людиною. Думаю: чому? Ну, чому? Може, тому, що греки, що село грецьке? Ні, брали без розбору, не дивлячись на національність. І люди тоді жили в селі не розрізнено; росіяни, що жили в селі, грецьку знали, з греками говорили їхньою мовою.

(Недоречно згадалось, як один знайомий хвалився своїм сусідом, котрий дуже ловко навчився вимовляти фразу "Ти диви, яка зараза". На жаль, це все, що він може сказати по-українськи, бо живе в українському селі лише якихось півтора десятка років).

У Новокерменчику була і школа грецька якийсь час, та в ті ж роки, щоб не мати мороки з нацменами, школу зробили російською. Так було простіше і надійніше. А потім і село перейменували, щоб було без претензій: керменчик по-грецьки "млин". Теперішня молодь по-грецьки не говорить; дехто, правда, розуміє мову батьків, але щоб говорити самому тією мовою, то вже занадто. До мене Тіна Харлампіївна говорила доброю російською, але траплялось в її мові і українське слово "чемний".

— Узяли чотирьох братів: найстарший, Сербез Анастас Панкратович, працював теслярем; Дмитро і Григорій рядові, як-то кажуть, колгоспники, а Юрій, меншенький, тільки починав жити, було йому років 16, він, мабуть, і в Розівці ще не бував.

Кого іще взяли? Путка Харлампія Миколайовича, він все самодіяльність організовував, із синами: молодший Лука тільки женився, а старший Іван хворів туберкульозом. Івана випустили, побитого, він через два місяці і помер. Мавроді Євстафія Даниловича також забрали, працював у колгоспі, баяніст. В селі було багато однофамільців: Мавроді Христофор, Мавроді Назар Ілліч, Мавроді Михайло, Мавроді Ілля Іванович, Мавроді Олександр. Однакове прізвище, однакова їхня й доля — Сибір і катівні. Такої ж долі зазнали Сербез Христофор, Мазін Юрій Харлампійович, Яшаров Юрій Іванович, Попов Антон Спиридонович, Попов Юрій, Мескев Федір, Мескев Петро Тимофійович. Останнім взяли молодшого брата голови колгоспу, Сарбаша Герасима Антоновича. Він возив арештованих у райцентр; коли відвіз останню партію, то попросили і його зайти слідом за привезеними.

Зосталась машина на вулиці без шофера. Зостались діти: 8-річний Анатолій та 2-місячна Соня круглими сиротами, бо дружина, народивши донечку, померла. Вигодувала крихітку тітка Марія.

Названо багато імен, але це далеко не всі. Минуло багато десятиліть і не всіх отак зразу згадаєш. А ще мої співрозмовники сумніваються, чи будуть десь надруковані згадані імена? Обіцяю, що будуть. Бо як же інакше? Кожна людина, що чесно в труді прожила свій вік заслуговує на могилу, на якій вказане її ім'я. А де могили оцих людей, роботящих людей, яким загадували виходити на прополку чи скиртування, але не дали дотрудитись, дожити свої роки? То вшануймо їх хоч так, назвавши поіменно. І простіть нас ті, кого не змогли одразу згадати.

Я знову вертаюсь до того питання, чим викликаний оцей репресивний шквал, чому він налетів на село Новокерменчик?

Важко відповісти на це кляте питання з твердою впевненістю. Але всі кляли начальника міліції Демішева. Якщо його попихачів трохи пожаліли, попросили не називати, то його самого — ні. Він був для людей уособленням безжальної влади. Старі люди подейкували, що "Васька за кожного врага народа получав по сто рублів". А іще Демішев був із багатеньких. І щоб намертво запевнити Радянську владу у своїй вірнопідданності, "ворогів народу*[4] виявляв десятками. 1 знешкоджував.

Спочатку моя думка покотилась глибокою вибитою колією традиційної класової мудрості. "Ага, із багатих! Все ясно: значить, поганий чоловік..." Та раптом нагла заминка: "А що було б йому, коли б він показав себе гарною людиною?" Відповідь одна, неминучо-жахлива: "Знищили б!"

Страхітлива, немилосердна влада...

Але хіба люди не розуміли, що лихо то не в поганому начальнику, не тільки в ньому ? Про це не говорили, може, й не всі думали — якось я навпростець поспитав одну бабусю, чи любила вона Сталіна, а вона мені: "Я всіх любила". А мати Харитона Сарбаша, певно, на це ж запитання сама собі відповідала:

"Грузини живуть довго, скільки ж нам іще мучитись?"

Тіну Харлампіївну, коли в неї закінчилась декретна відпустка, працювати далі вчителькою не допустили. Але світ не без добрих людей, взяли в МТС, і до т о т ж в бухгалтерію. Та це було пізніше, спочатку — невідомість. Потім якось звідкись пройшла чутка, що односельчани в Дніпропетровській тюрмі. Стала посилати туди гроші, обом по 15 карбованців і чоловіку Прокопію, і його брату Герасиму. Приходили офіційні відповіді, що гроші в такій-то сумі зачислені на рахунок ув'язненого, А від них самих ні словечка, ні рядочка. Мати Харитона не раз писала і Вишинському, і Хрущову, у відповідь приходили казенні листівки (було їх сім чи вісім), та в кожній, як під копірку: "Ваш чоловік засуджений правильно". Ольга Іванівна, відробивши свій вік, її навіть стахановкою назвали, хоча при цьому особливо душили, як і всіх дружин "ворогів народу", підписками на держпозики. Так і не діждалась реабілітації своїх рідних.

У травні 1938-го року Тіна Харлампіївна та ще кілька жінок із Розівки поїхали до Дніпропетровська. Навколо тюрми людей аж кишіло, тисячі і тисячі. В кожне віконечко, пронумероване літерами алфавіту, своя черга. Зайняла чергу і кілька днів ждала, коли зможе подати у віконце свою передачу. Вночі міліція відганяла людей, бо під стінами тюрми не повинно бути нікого. Відходили подалі, а як тільки відчинялись ворота, нахлинули зусібіч, кожному (точніше, мабуть, кожній) здавалось, що в цій колоні в'язнів, які виходили з тюрми, похнюпивши голови, є і його близький. А вдень спокійно, коли-не-коли заїде чи виїде машина. Та от врешті і громадянка Мескев Т. Х. подала у віконце передачу, яку взяли, але через деякий час віддали назад: тут такого немає. І так не тільки їй, вернули вузлики з харчами багатьом і багатьом, без довідок і пояснень.

Так ні з чим і поїхала назад. Спочатку до Запоріжжя, до прокурора. Той погортав товстелезну в долоню завтовшки, книгу і підтвердив, що був такий, зареєстрований. Але вибув. Куди? Невідомо. В Оріхові, порадив, є адвокат, який займається такими справами, може, він допоможе. Спасибі на доброму слові! Завернула до адвоката, цей розпитав, записав, утішивши: ось буду в столиці, може, що і взнаю. Згодом надіслав листа, що Мескев П.М. засуджений на 10 років суворої ізоляції. І поразка в правах.

На довгі роки пригнітив людей тягар трагічної несправедливості. 9-тирічний Харитон вже став дідусем, але й досі, не минула, не розтанула груднева кривда: за що?

Люди кажуть, що був його батько до людей добрим. Артіль "Звезду', в якій Іван Антонович комірникував, розкуркулили. Не одну людину, а всю артіль(!), оскільки вона була багатшою за дві інші сусідні, а це несправедливість очевидна і кричуща. Майно і людей розділили між артілями бідняцьки-

ми, отак і став 1932-го року головою артілі "Друга п'ятирічка". Кажуть, був добрим. Бувало, зайде до комори — видайте вдові чи комусь багатодітному борошна трохи, або якихось інших продуктів. Чи було це законно, і як він це оформляв, невідомо, але так було.

Адже спочатку треба було пережити голодний 1933-й.

Харитону тоді було п'ять років, але він пам'ятає, як тоді ходили до скирти, шукали там мишачі нори, відбирали звідти їхні запаси. Приносив голодний син якусь склянку зерна, його мили, сушили, розмелювали і варили. А тітка Феня навибирала зерен кукурудзи із кінських кізяків, в "Заготзерш" коней годували кукурудзою, а вона ж не вся перетравлювалась в кінських шлунках.

Навибирала, перемила раз і вдруге, розіклала сушитись. Де не візьмись — начальство, оте, що відбирало лишки: відкіль зерно? Тітка щиро розказала, начальство прорекло "Незаконно пріобретено", а раз незаконно, то, звісно, забрали.

Цінували Івана Антоновича не тільки односельці. В 1936 році він був премійований за добру роботу путівкою на курорт. Влітку 1937-го був на курсах голів. І от...

— Я з болем і гордістю часто згадую батька,— говорить Харитон Іванович.— Не підписав він, не міг підписати проти невинних людей ту несправедливість, що від нього вимагали.

А були ж і такі, що зламувались, підписували. Одного я якось через багато років уже дорослим, після чарки притис: "Через таких, як ти, гад, і батько мій постраждав". А він заплакав: "Там би і ти підписав". Ну що ж з ним будеш робити? Як колись казали, живи собі з Богом. Зі своєю совістю тобто.

В році, напевно, 1957, приїжджав уже в Новомлинівку із Запоріжжя чоловік в званні старшого лейтенанта з приводу листа (писала сестра Харитона Івановича Катерина) і повідомив: у нього була із собою якась канцелярська книга, а в ній записано, що Сарбаш Іван Антонович з 1937 по 1939 рік знаходився в Дніпропетровській тюрмі, в 1939 підписав акт звинувачення, після чого засуджений на 10 років без права листування і помер у 1943 році від раку легенів. Написаному вірити?..

От і пройшли переді мною небагатослівні уривки чужих, а тепер уже й не чужих трагічних доль. Я кажу: вони мені не чужі, просто я їх раніше не знав. Це мої земляки, я теж із тих же степів, злегка хвилястих, не одноманітних. І ще мене споріднює з ними те, що вони прості люди, прості трудівники. Пишуть про тих, чиє життя обірвалося в 1937, в 1939, або раніше чи пізніше, але пишуть найчастіше про керівників різних рангів, про людей праці розумової. І деякі, хто ті роки вважає найкращими (тоді, мов, і порядок, і все було), подає зараз голос, що тоді винищувались рештки експлуататорів та їх посібники, а простому, звичайному трудівникові боятись було нічого.

Десятки рядових колгоспників із села Новокерменчик своїми смертями засвідчують протилежне. Ні в кого не може бути певності там, де немає справедливості.

В. К. МОРОЗЮК

ПОВЕРНЕНИЙ З НЕБУТТЯ

Якось почув думку: коли людину приймає земля, вона відходить не навічно. Назавжди людина помирає, коли пам'ять про неї зникає на цій землі..

Лист до редакції був схвильованим. Його рядки дихали болем, відчаєм і ще, здавалося, якоюсь іскоркою надії. "...Розшукуємо рідного брата моєї покійної мами — Григорія Яковича Пузевича. Скільки ми не писали до різних інстанцій, скільки не добивалися правди про цю дорогу нам людину, та все — марно: як у воду впав. А був же відомою людиною. Ще 17-літнш брав участь у громадянській війні, боровся за Радянську владу. Покликанням для нього потім стала служба в Робітничо-Селянській Червоній Армії. 1936—1938 роки служив в авіачастині у м. Запоріжжі на командних посадах. Було, здавалося, все гаразд у нього. А 1938 року був несподівано засуджений і репресований. Зникла і його дружина з двома дітьми: кажуть, щоб урятувати себе і дітей, виїхала десь у чужі краї, змінила навіть прізвище, щоб не бути зарахованими до "ЧСИР" — "членов семьи изменников Родины"... З того часу — ніяких вістей ні про Григорія Яковича, ні про його сім'ю...".

В кінці дописано: «Допоможіть», і підпис — Юрій Михайлович Шагалов, село Зелений Гай на Токмаччині.

Оце "допоможіть" — немов крик про порятунок, щоб зберегти, не обірвати оту тоненьку ниточку, яка ще єднає нас з нашим коренем-родоводом. Як поклик до пізнання себе, який наче питає: "Хто ти?... З якого роду-племені?...". Впевнений: це стукають до наших сердець, до нашої приспаної совісті Пам'ять і Милосердя. Напевно, це — веління нашого розбудовчого часу, що пробуджує цілі покоління від сплячки і казарменого "благоденствія".

Тепер ось ми офіційно знаємо, що репресії в армії проти "ворогів народу"', "шпигунів", "троцькістів", "націоналістів" та інших, сфабриковані і сплановані в нетрях НКВС. "Чистки", особливо посилилися після лютнево-березневого (1937 р.) Пленуму ЦК ВКП(б), на якому задав тон В. М. Молотов у своєму заключному слові про "загальне шкідництво". Це була фактично установка на нову хвилю масового винищення цвіту народу — найбільш свідомих, чесних, авторитетних, талановитих його представників. Для керівництва НКО і НКВС це була вказівка на нову хвилю «чисток» в РСЧА — від червоноармійця до керівних кадрів Генерального штабу та інших структур НКО.

Приводом до арешту (тобто репресії) того чи іншого військовослужбовця могла бути найменша зачіпка: донос анонiма-заздрісника, офіційна заява співслужбовця — як помста за принциповість, чесність; запис в анкеті про те, що хтось з родичів проживає десь у Західній Білорусії, Західній Україні чи Литві, Польщі, Румунії, одруження з іноземкою; кожна аварія на транспорті чи на літаку, що розцінювалося як політична справа... До речі, в серпні 1938 року в районі Запоріжжя потерпів аварію великий військовий літак. Тоді загинуло 15 льотчиків-командирів авіаланок, військових спеціалістів.

Напевно, Григорію Пузевичу і це "прив'язали" до вини. А ще те, що в анкеті він чесно написав народився 1903 року в селі Лихиничі Мостовського району на Гродненщині (Західна Білорусія). Ось вам і причина: авіакатастрофа (не могло бути, щоб цей "шпигун", "диверсант" не приклав до цього рук, родом з Гродненщини, окупованої панською Польщею). Значить, "аналізували" сталінські опричники, має зв'язки з закордоном, а це вже — шпигунство! До того ж, як сам написав в автобіографії, хтось з родичів ще до революції виїхав на заробітки за океан (десь у Канаду чи Аргентину).

І ось ця чесна, порядна, віддана народній справі людина, боєць громадянської війни, який справою довів свою вірність соціалізму, — червоний пілот Військово-Повітряного Флоту Пузевич Григорій Якович арештований.

...Що ми знаємо про Г. Я. Пузевича? Надто мало. У селянській родині було п'ятеро дітей — три брати і дві сестри. Григорій був старшим. Сім'я трудова, працьовита, коренями з дідів-прадідів зрослася з рідною землею. Але свекрухою для цих трударів була болотиста гродненська землиця. Та не лише для родини Пузевичів: багато хто з односельчан у пошуках кращої долі ще до революції подалися до Сибіру, на Україну, а інші — за океан. Григорій у роки громадянської війни став до лав Червоної Армії. З того часу все його життя було пов'язане з РСЧА.

Але це потім було, коли родина Пузевичів промандрувала в пошуках правди, а наостанку зупинилася в Таврії, в запорізьких степах. З 1923 року сім'я Пузевичів остаточно пустила свої корені у селі Зелений Гай на Токмаччині.

Мати пишалася своїм Грицьком-соколом. Не відало її материнське серце, що родила його в нещасливу годину, а доля його — безталанна, що серпень 1938 року стане останнім для її старшенького. А потім не вірила нікому в оте "шкідництво", що її син — первісток — "ворог народу". Не вірила в оту напасть до самої смерті. Вона чекала його щоденно. Як чекала й Петра — другу кровинку: він поклав свою голову в бою при визволенні Криму від фашистських загарбників. Чекала на них. Вірила: повернуться. І все готувалася до цієї зустрічі... Так можуть вірити, чекати і стрічати своїх синів лише матері.

Із документа:

Активну участь у вирішенні питання про арешт командирів і видатних керівних військових працівників брали у 1937— 1938 рр. начальник Управління Наркомату оборони з начскладу Е. А. Щаденко, начальник Головного Політичного Управління РСЧА Л. З. Мехліс.., завідувач відділу керівних партійних органів ЦК ВКП(б) Г. М. Маленков". (Див.: "Известия ЦК КПСС". № 4, 1989 г., с. 58).

Кажуть, правду в мішку не приховаєш. Тепер, я впевнений, загибель у катівнях НКВС Г. Я. Пузевича, як і інших його однополчан по Запорізькому гарнізону, — на совісті Ворошилова, Мехліса, Щаденка, Маленкова і компанії.

Правда завжди знайде дорогу до світла. 1990 року вона, врешті, прийшла й до родового гнізда Пузевичів — до села Зелений Гай. Правду про долю свого рідного брата дізналися Марія Яківна Тарима (Пузевич) і племінник загиблого — Юрій Михайлович Шагалов. Честь роду Пузевичів, спаплюжена сталінщиною, очистила правда.

Із документа:

"Справка

Дело по обвинению Пузевича Г. Я., 1903 года рождения, пересмотрено Военным трибуналом Одесского военного округа 16 ноября 1956 года.

Постановление тройки НКВД по Днепропетровской области от 3 сентября 1938 года в отношении Пузевича Г. Я. отменено, и дело прекращено за отсутствием состава преступления.

Пузевич Григорий Яковлевич реабилитирован (посмертно).

Врио председателя Военного трибунала Одесского военного округа

В. СТЕЦ."

...Довгим був шлях правди до родини Пузевичів: 1936-й — 1956-й — 1990-й. Нехай же про неї дізнаються всі рідні і близькі Пузевичів, їхні односельчани із Зеленого Гаю, може, і його однополчани-авіатори, якщо їх уберегла доля від репресивної косарки 30—40-х років і лихоліття Великої Вітчизняної війни. Вони мають пам'ятати і про свого земляка, і про свого однополчанина. І пам'ятати живою людською Пам'яттю. Бо людина без пам'яті, що птиця без крил.

Хочу вірити, що ця публікація віднайде і дітей пілота Пузевича Г. Я., які не відають, можливо, що їхній батько загинув чесною людиною.

І. Я. НАУМЕНКО

"ВИ ЖЕРТВОЮ ВПАЛИ..."

Героїв барикад 1905 року розстріляли як ворогів народу у 1938 році

"РОБІТНИКИ ХОРОБРО БИЛИСЯ НА БАРИКАДАХ"

Цей рядок зі щоденника Опанаса Магали одного з керівників страйків і збройного повстання в грудні 1905 року. Ці події майже в усіх радянських виданнях названі славною сторінкою в історії Олександрівська (Запоріжжя). Під цією назвою партархвв Запорізького обкому партії видав у 1957 році збірник матеріалів і документів про революційний рух на теренах нашого краю у 1905—1906 роках.

Не заперечуючи такої оцінки тих далеких подій І віддаючи належне їх учасникам, які ішли у бій на барикади під гаслом "Геть самодержавство! Хай живе народна революція!", все ж, напевно, не одному з тих, хто залишився живим, доводилося задуматися: а чи варті були примарні цілі, до яких закликали, великих жертв і втрат бойових товаришів? Так, вони справді виконали свій революційний обов'язок, який містився в словах партійного гімну "Весь мир насилья мы разрушим до основанья, а затем..." Вони йшли під нагаї та шаблі козаків, в тюрми і на каторгу, під кулі жандармів і на шибениці, сподіваючись, збудують "наш новый мир" без насильства і експлуатації і "кто был ничем, тот станет всем!"

Як відомо з документів, 28 листопада 1906 року в Катеринославі Військово-окружний суд за збройне повстання в Олександрівську присудив вісьмох робітників до страти на шибениці, а решту до різних строків каторги. Жорстоко, чи не так? Але з тих же документів відомо, що й ті вісім були помилувані царем Миколою Другим, якого більшовики назвали "Кривавим" і якого разом з його сім'єю розстріляли в Єкатеринбурзі в 1918 році.

"Коли прийшла телеграма про відміну смертної кари, — згадував учасник тих подій Рижков, — ми піднеслися духом. Каторги ми зовсім не боялися. Чомусь глибоко вірилося, що недовго нам доведеться там бути. Наше сподівання справдилося. Але для багатьох з нас надто пізно... Так закінчилася сторінка героїчної боротьби пролетаріату Олександрівська з самодержавством у 1905 році..."

Ці рядки спогадів опубліковані в 1925 році в першому збірнику "На барикадах. 1905 рік в Олександрівську", виданому агітпропом Запорізького окружкому КП(б)У. Особливо цінними у ньому є спо-

гади Опанаса Магали, члена РСДРП з 1902 року, робітника заводу "Комунар", який найповніше і об'єктивно описав тогочасні події в нашому місті та його околицях, почавши з 1902 року про підготовку страйків, які згодом переросли у збройне повстання, про арешти і перебування в тюрмах. Ось, зокрема, він пише: "Після одного незаконного обшуку в тюрмі, ми підняли "волинку", вибили скло і оголосили голодовку. Сім днів ми голодували. До нас приходив прокурор Окружного суду. Після його відвідання деякі вимоги були виконані, але нас розсадили по різних тюрмах Катеринославської губернії. Я і Островський потрапили в Павлоградську тюрму". Через порівняно короткий строк О. Магалу звідти випустили на поруки і він знову поринув у вир революційних подій.

У книзі "На барикадах. 1905 рік в Олександрівську" названі десятки прізвищ учасників тих подій революційно настроєних робітників, які пройшовши етапи царської каторги, дожили до 1917-го і до 1925 року, коли відзначалося 20-річчя революції 1905 року, що стала, за визначенням В. І. Леніна "генеральною репетицією", без якої перемога більшовиків у жовтні 1917 року була б неможливою. Названі прізвища й тих, хто загинув і над розкритими могилами яких звучала жалобна пісня революціонерів: "Ви жертвою впали в нерівній борні..."

А от у збірнику, виданому до 50-річчя революційних подій 1905 року сталися дивні і незрозумілі зміни. Там названо лише трьох чоловік (І. Мороз-Коган, В. Васильєв, Д. Буцанов) та двох тоді ще живих і нагороджених орденами на ознаменування ювілею першої російської революції Петра Швеця та Пелагії Череватової-Абакумової. Щоправда, є згадка, що 15 січня 1905 року на квартирі робітника Магали були скликані збори. Але хто він, яку роль відіграв у тих буремних подіях — ні слова. Напрошувалося питання, невже тільки ці п'ятеро чоловік повели сотні робітників на барикади? Розкриймо "Історію міст і сіл Української РСР (Запорізька область)", видану в 1981 році. Там знайдемо прізвища восьми олександрівських робітників, засуджених до смертної кари, але помилуваних царем. Є ще фотографії Івана Мінаєва та Степана Тополіна, увічнених у назвах міських вулиць. Все одно не густо, якщо знати, що тільки засуджених за повстання було близько ста робітників.

Як же склалася доля решти героїв барикадних боїв?

В КАТІВНЯХ ЗАПОРІЗЬКОГО УНКВС

Звичайно, дехто з тих, хто на зорі XX століття поклявся; "В царство свободы дорогу грудью проложим себе", загинув у царських тюрмах, не витримав каторжних робіт. Тож їм, як мовиться, царство небесне і вічна пам'ять. Однак більшість їх звільнила з каторги Лютнева революція 1917 року, і вони були учасниками наступних подій до і після жовтневого перевороту, в громадянській війні. Вони стали активними борцями за радянську владу, встановлюючи її на місцях і втілюючи в життя ленінські настанови. Так з історії Запорізької області відомо, що один з активних учасників революції 1905 року ще на початку двадцятих спробував організувати селян на колективне господарювання. Судячи з того, що невдовзі він виявився в Запоріжжі на заводі, перший "колгосп" розпався в умовах нової економічної політики.

Чи бачили недавні революціонери, що ідеали РСДРП, партії, членами якої вони стали з 1902, 1904, 1906 років, практично сплюндровані більшовиками?

Безумовно, бачили і тому вийшли з її рядів, про що в 1924 році публічно заявили через газету "Красное Запорожье". З "твердолобими більшовиками" відмовилися йти разом, хоча кожен з них чесно і сумлінно трудився на робочих місцях токарями, слюсарями, ливарниками. А коли в 1925 році адміністрація заводу "Комунар" затримала виплату заробітку, вони організували страйк і добилися результатів, як свого часу таким же методом добивалися їх від хазяїв-капіталістів.

Вихідці з селянського середовища, ці робітники негативно поставилися до сталінської колективізації сільського господарства, вважаючи й нічим не кращою за кріпацтво, що приведе до зубожіння маси селянства, а ліквідація "куркуля як класу" — до знищення основного годувальника країни. Вони, ці герої барикад, виявилися більш далекоглядними, ніж деякі тодішні політики: невдовзі штучно створений голодомор 1932—1933 років підтвердив шкідливість аграрної політики більшовиків.

Критичне, в принципі нормальне ставлення розсудливих людей до політичних подій не йшло далі розмов у родинному колі чи за кухлем пива з друзями після роботи. Але у всемогутнього НКВС бу-

ли не тільки довгі руки, а й довгі вуха — таємні агента в усіх прошарках населення. Тоді їх називали "сексотами", тобто скороченням від російського "секретный сотрудник". Ці люди, яких в народі ще звали "стукачами", доповідали про розмови і настрої робітників штатним працівникам органів НКВС, а ті "вживали заходи", фабрикуючи справи про контрреволюційні, антирадянські організації, що нібито готували замахи на вождів чи навіть збройне повстання. Тим більше, що такі робітники як Опанас Магала, Григорій Жевжик, Мефодій Желдаков, Євсей Лісянський, Петро Білогуб та інші уже мали "досвід" організації повстання ще при цареві, а в двадцяті роки не раз їх заарештовувало ДПУ як меншовиків, хоча невдовзі й випускало "за відсутністю складу злочину". Але якщо тоді не було, то він може бути тепер? Сказав же товариш Сталін про посилення підступів класових ворогів при будівництві соціалізму!

Так через тридцять три роки після подій 1905-го в Запорізькому міськвідділі НКВС була сфабрикована справа про антирадянську, меншовистсько-есерівську, повстансько-терористичну організацію і в підвал відділу НКВС були запроторені Опанас Іванович Магала, Євсей Абрамович Лісянський, Хацкель Соломонович Гітельман, Григорій Ананійович Жевжик, Мефодій Якимович Желдаков і Петро Іванович Білогуб. Саме в такому порядку вони названі в "Обвинительном заключении", складеному молодшим лейтенантом держбезпеки Казаковим і затвердженим начальником міськвідділу НКВС, старшим лейтенантом держбезпеки Вольським.

В такому ж порядку велися допити цих шістьох чоловік, арештованих 22 квітня 1938 року, в день 68-ї річниці Леніна, чию книжку "Шаг вперед, два шага назад..." жандарми знайшли при обшуку помешкання Опанаса Магали і вона стала речовим доказом революційної діяльності. То було в 1905-му, а тепер ніяких речових доказів підготовки терористичного акту чи повстання збройного немає. І все ж рішення "трійки" Дніпропетровського управління НКВС від 10 травня 1938 року — розстріляти!

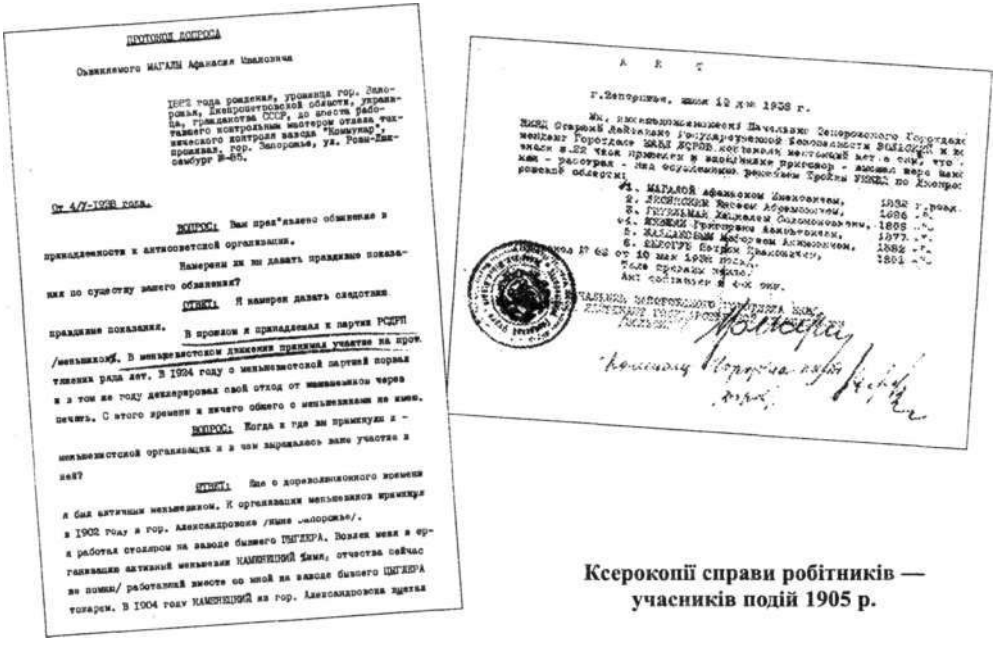

Ксерокопії справи робітників — учасників подій 1905 р.

Розстріляли їх 13 червня того ж року в Запоріжжі. Про це є документ. Ось він: (цит. мовою оригіналу): "Мы, нижеподписавшиеся: начальник Запорожского Горотдела НКВД Старший лейтенант Государственной Безопасности ВОЛЬСКИЙ и комендант Горотдела НКВД ДОРОВ составили настоящий акт в том, что сего числа в 22 часа приведен приговор высшая мера наказания над осужденнымы решением Тройки УНКВД по Днепропетровской области (далі перераховуються прізвища, імена, по батькові та рік народження кожного. — І. Н.) Протокол № 82 от 10 мая 1938 года. Тела преданы земле". Підписи, печатка...

Так десь у Запоріжжі поховані останки революціонерів-робітників, які стали жертвами тоталітарного режиму. Вони загинули від рук тієї влади, за встановлення якої боролися...

Над їхніми невідомими могилами не лунав траурний марш:

Вы жертвою пали в борьбе роковой...

Кажуть, що цю революційну пісню любив Ленін...

У КОГО В РУКАХ МЕЧ...

Справи репресованих у 30-50 роки минулого століття зберігаються нині в Державному архіві Запорізької області. Читаючи ці документи, мимоволі запитуєш себе: як могли мужні люди, загартовані і революційною боротьбою, і царською каторгою, спасувати перед слідчими НКВС, які народилися тоді, коли ці люди уже були членами РСДРП? Це перше. І друге, чому без будь-яких речових доказів і документів (наявності зброї, розроблених планів повстання тощо) їх засудили до найвищої міри покарання — розстрілу? На друге питання відповідь проста. Вона в постулаті А.Я. Вишинського, який тоді займав посаду Генерального прокурора СРСР. Його "теоретичниий труд" полягав у тому, що головне в слідстві добитися зізнання самого обвинуваченого у скоєнні ним злочину, бо "зізнання — цариця доказів". Грунтуючись на цьому постулаті, люди з червоними зірками на шевронах, зі "шпалами" і "ромбами" в петлицях добивалися саме зізнання від своїх жертв. Як правило, на першому допиті підслідний заперечував свою причетність до організації чи до вчинення якогось злочину в складі "антирадянської повстансько-терористичної групи». Та вже на другому допиті підписували сторінки протоколу і визнавали свою вину. Таким чином, слідчому залишалося написати "Обвинувальний висновок", затвердити підписом свого начальника і відправити на розгляд "трійки", в складі якої були: начальник обласного управління НКВС, прокурор області і секретар обкому партії. Ця "трійка" вирішувала долю людини без участі адвоката, свідків і навіть без самого обвинуваченого. Ні, про виправдувальні присуди і мови не йшло: розстріл або зрідка ув'язнення у виправно-трудових таборах на тривалий строк...

Про те, як добивалися слідчі зізнання від підслідних свідчать самі енкавеесівці. Наведу кілька фактів з документів цієї справи. У 1939 році показання давав начальник 4-го відділення УДБ Запорізького міськвідділу НКВС Давид Якович Клібанов, 1906 року народження, старший лейтенант держбезпеки. Ось його «механизм выбивания признания». Він проводив (цит. мовою оригіналу): "...вместо допроса предварительную беседу с арестованным, вводя его в курс существа вопроса, т. е. арестованному объявляли, участником какой антисоветской организации он является, с кем связан, кем завербован и пр., а затем арестованный, если сразу не подтверждает выдвигаемых обвинений, направляется для содержания в 8-ю камеру или вначале в одну из комнат для стойки (в 4-м отд. такими были 2 и 5) и через несколько часов арестованный подавал заявление, в котором признавал свое участие в организации и просил о вызове его на допрос для дачи показаний..."

Стоп! Що ж це за камера № 8, куди заводили арештованого? Що це за кімнати для стойки? Виявляється у цих кімнатах були спеціальні вузькі високі шафи, де арештований міг тільки стояти. Ні сісти ні лягти йому не давали стіни цього дерев'яного чи залізного ящика та й наглядач тут чергував. Зрозуміло, що після багатогодинного стояння арештований волів за краще знов потрапити на стілець перед слідчим. Якщо ж і після стойки він заперечував свою приналежність до антирадянської організації, то... "таким методом — свідчив той же Клібанов — являлось содержание арестованных в камере № 8 и 9 в тюрподе горотдела, не отвечающим элементарным условиям содержания. Восьмая камера не имела окон, девятая тесная и при содержании в них 20—25 человек и больше в каждой, они, эти камеры превращались в "парилки", а если учесть, что арестованные в них в большинстве стояли, то достаточно было пребывание в такой камере в течение нескольких часов для получения желаемых показаний..."

Безперечно, змучений такими тортурами в названих камерах арештований подавав заяву слідчому про те, що даватиме показання. Слідчий "после такого заявления арестованного и повторного разговора с ним, в его отсутствие писался протокол (обычно, на машинке), вызывался арестованный, который и подписывал его".

Оце й увесь "механізм". Ні, не весь. Той же Клібанов на запитання, чи бив він арештованих, відповів: "...несколько человек избивались мною лично, Казаковым и, кажется, Коноплянко".

А Василь Сергійович Казаков, 1904 року народження, молодший лейтенант держбезпеки, скромно зізнавався: "Я под руководсгвом Клибанова провел два групповых дела меньшевиков и сионистов..." Іншими словами, він теж катував людей, які йому в батьки годилися, а тридцять три роки тому сміливо дивилися в очі жандармам і не визнавали своєї вини, бо боролися за народ. Що ж, мабуть, тоді жандарми не додумалися до таких бузувірських методів добування зізнання... Ні, звичайно ж, і в ті часи арештованим за збройне повстання нелегко було вистояти. Пізніше Опанас Магала та інші згадували:

"Под угрозой тюрьмы и кулачной расправы, арестованных заставляли давать заведомо ложные показання... Бывало и так, что синемундирные сатрапы заставляли подписывать уже готовый обвинительный протокол против того или иного обвиняемого. На экзекуционные выдумки охранка была чрезвычайно хитра...".

Що ж, Давиду Клібанову, Василю Казакову та іншим енкавеесівцям було у кого вчитися. Та "учні" пішли далі. Тим більше, що у них був свій "великий друг і учитель". За розпорядженням Генерального секретаря ЦК ВКП(б) Й. В. Сталіна в усі органи НКВС була направлена шифровка з роз'ясненням директивою: "...применение физического воздействия в практике НКВД было допушено с 1937 года с разрешения ЦК ВКП(б)... ЦК ВКП(б) считает, что метод физического воздействия должен обязательно применяться и впредь... как совершенно правильный и целесообразный метод."

Таким "целесообразным методом" і добули в катівнях НКВС "зізнання" тих, хто вписав славну сторінку в історію Запоріжжя своєю боротьбою за інтереси народу.

Реабілітували їх тільки через тридцять років. За відсутністю складу злочину.

21 Зам.. № 3374

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

ПОВЕРНЕНІ ІМЕНА

(Біографічні довідки про репресованих у Запорізькій області)

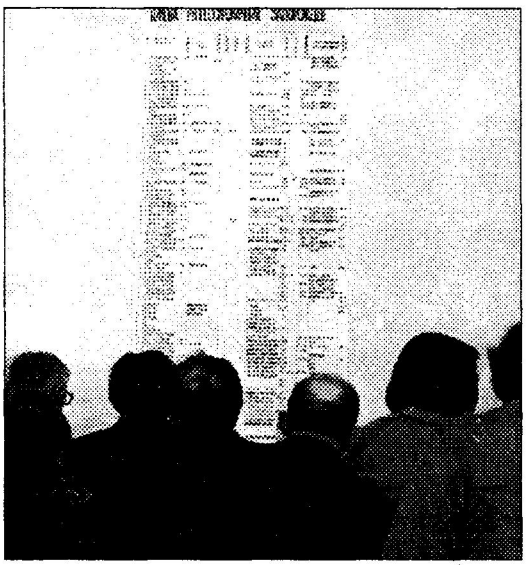

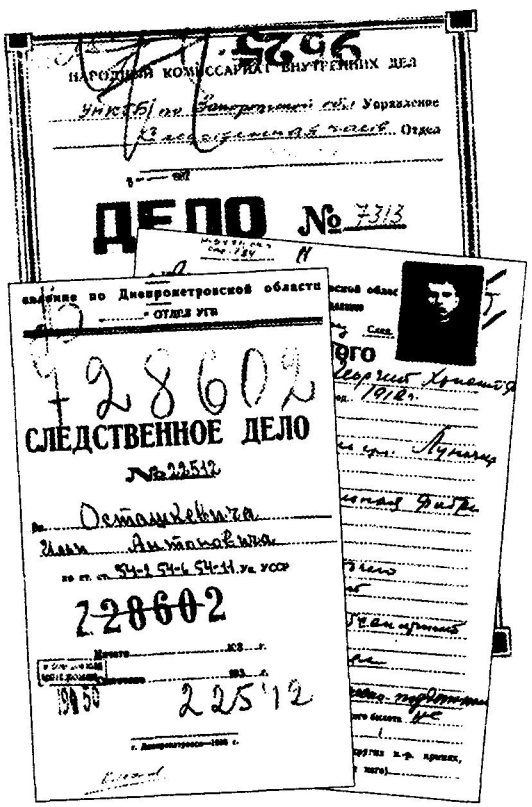

А

АББ Володимир Августович, 1894 р. народження, с. Брусилове (стара назва) Високопільського р-ну Херсонської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Кочегар комунального господарства комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

АБЕРМЕТ Володимир Корнійович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Медівка (нині приєднане до с. Вишнювате) Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Робітник "Нерудсталі" Зачатівського кар'єру. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

АБРАМОВИЧ Георгій Мойсейович, 1904 р. народження, с. Великоолександрівка того ж р-ну Херсонської області, єврей, освіта середня, член ВКП(б) до 1937 року. Проживав у м. Запоріжжі. Директор швейної фабрики ім. Володарського. Особливою нарадою при НКВС СРСР 5 лютого 1938 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Особливою нарадою НКВС СРСР при МДБ СРСР 17 грудня 1949 року засуджений до заслання в Карагандинську область. Реабілітований у 1956 році.

АБРАМЧЕНКО Василь Данилович, 1907 р. народження, с. Михайлівка, проживав у радгоспі "Вербове" Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Ветфельдшер радгоспу "Вербове". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

АВДІЄНКО Степан Михайлович, 1895 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Запишшя Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Шофер колгоспу ім. Комінтерну в с. Запишшя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу . Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

АВРАМОВ Георгій Микитович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Комінтерну в с. Преслав. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

АВРАМОВ Георгій Сидорович, 1891 р. народження, с. Урзуф (стара назва) Маріупольського р-ну Донецької області, грек, освіта початкова. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Продавець крамниці Бердянського "Союзрибторгу". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

АВРАМОВ Іван Георгійович, 1874 р. народження, с. Софіївка Бердянського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, болгарин, малограмотний. Без певних занять. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1938 р. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

АВРАМОВ Михайло Сидорович, 1881 р. народження, с. Урзуф (стара назва) Маріупольського р-ну Донецької області, грек, освіта початкова. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Дроворуб хлібопекарні Бердянського "Харчоторгу". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

АВРАМОВ Петро Іванович, 1901 р. народження, с. Софіївка Бердянського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Візник артілі "Червоний гужовик". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

АВРАМОВ Федір Іванович, 1901 р. народження, с. Преслав, проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня. Директор Коларівської середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

АВРАХ Олександр Данилович, 1899 р. народження, м. Вітебськ, єврей, освіта неповна середня, кандидат в члени ВКП(б) у 1920-1921 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер Запорізького ДОПРу. Судовою "трійкою" при колегії ДПУ УРСР 14 липня 1931 року засуджений до 3 років позбавлення волі умовно. З-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

АВСЮК Микола Михайлович, 1901 р. народження, м. Дивенський тієї ж волості Віленської губернії (Польща), білорус, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Помічник начальника штабу батальйону 30-ї Іркутської стрілецької дивізії (у м. Запоріжжі). Особливою нарадою при НКВС СРСР 8 січня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

АГАПОВ Семен Іванович, 1913 р. народження, нар. і проживав у с. Кірове Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта вища. Вчитель середньої школи с. Кірове. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

АДАМОВИЧ Іван Михайлович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Крещатик Чернівецького повіту (Румунія), українець, малограмотний. Селянин-одноосібник. Особливою нарадою при НКВС СРСР 2 липня 1940 року засуджений до 3 років позбавлення волі "за нелегальний перехід державного кордону між Румунією і СРСР". Реабілітований у 1989 році.

АДАМЧИК Карл Йосипович, 1891 р. народження, с. Маломихайлівка Покровського р-ну Дніпропетровської області, білорус, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Безробітний. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 листопада 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

АЗАРОВА Віра Тимофіївна, 1902 р. народження, ст. Прохорівка Харківської губернії, росіянка, освіта початкова. Проживала у м. Запоріжжі, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1957 році.

АЙЗЕНШТЕЙН Лев Маркович, 1903 р. народження, с. Майдорф Калініндорфського р-ну (старі назви) Миколаївської області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий магазином № 3 2-го Запорізького міськхарчоторгу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

АКОПОВ Мелкон Хачетурович, 1890 р. народження, Туреччина, вірменин, неписьменний. Проживав у м. Запоріжжі. Вантажник водної пристані старої частини м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

АКС Артур Маєрович, 1900 р. народження, м. Львів, єврей, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Робітник заводу "Запоріжсталь". Особливою нарадою при НКВС СРСР 2 травня 1942 року засуджений до 3 років заслання. Помер у тюрмі 5 липня 1942 року. Реабілітований у 1989 році.

АКС-ВИНОГРАД Малка Шмулівна, 1912 р. народження, м. Кельц (Німеччина), єврейка, освіта початкова. Проживала у м. Запоріжжі, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 21 квітня 1943 року засуджена до 3 років позбавлення волі. 19 листопада 1943 року вислана у місця спецпоселення. Реабілітована у 1989 році.

АЛЕКСЕНЦЕР Лев Григорович, 1892 р. народження, с. Велика Білозерка того ж р-ну Запорізької області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник відділу технічного постачання комбінату "Запоріжсталь". Особливою нарадою при НКВС СРСР 9 серпня 1937 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер 26 лютого 1938 року в "Північсхідтаборі" (бухта Нагаєва). Реабілітований у 1956 році.

АЛЕКСО-ШУТЬКО Михайло Якович, 1887 р. народження, с. Прокопівка Новгород-Сіверського р-ну Чернігівської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Пічник залізничної станції Запоріжжя-1. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 20 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

АЛЕРТ Фрідріх Фрідріхович, 1919 р. народження, с. Олександрівське Карл-Марксівського р-ну Дніпропетровської області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта 5 класів. Проживав у м. Запоріжжі. Робітник відділу капітального будівництва комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

АЛЛЕРТ Фрідріх Соломонович, 1889 р. народження, с. Олександрівка Дніпропетровського р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Комендант комунального відділу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу..Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

АЛОВАЦЬКИЙ Микола Васильович, 1886 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Сторож крамниці в с. Преслав. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

АЛТУХОВ Петро Іванович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Комишуватка Приморського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Обліковець к-спу "25-тисячник" ."Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

АМЄЛІН Андрій Олексійович, 1897 р. народження, с. Б-Суборова Єкомовичського р-ну Західної області (Росія), росіянин, освіта початкова. Проживав у с. Тимошівка Михайлівського р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу "Вільний труд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 грудня 1937 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

АНАСТАСОВ Костянтин Іванович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бригадир рільничої бригади колгоспу ім. Комінтерну в с. Преслав. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

АНАСТАСОВ Пилип Іванович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Першого Травня в с. Вячеславка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

АНГЕЛОВ Іван Васильович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Діанівка (нині с. Лозуватка) Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Серп і молот" в с. Діанівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

АНГЕЛОВСЬКИЙ Георгій Петрович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Ганнівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Фрунзе. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

АНГЕЛОВСЬКИЙ Дмитро Петрович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Ганнівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Каменяр колгоспу ім. Фрунзе у с. Ганнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

АНГЕЛОВСЬКИЙ Микола Ілліч, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Ганнівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу у с. Ганнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

АНДРЕЄВ Олександр Васильович, 1901 р. народження, нар. і проживав у м. Олександрівську (нині м. Запоріжжя), українець, освіта початкова. Старший обліковець Олександрівської військово-інженерної дистанції. Заарештований 13 грудня 1920 року кримінальним розшуком м. Олександрівська. Олександрівським Губревтрибуналом 11 лютого 1921 року засуджений до 2 років громадсько-примусових робіт. Звільнений 31 березня 1921 року у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

АНДРЕС Іван Корнійович, 1911 р. народження, с. Михайлівка Донецької області, німець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Технік транспортного відділу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений 11 лютого 1939 року за недоведеністю звинувачення. Реабілітований у 1989 році.

АНДРІАДІ Георгій Христофорович, 1912 р. народження, нар. і проживав у м. Мелітополі Запорізької області, грек, освіта середня. Столяр Мелітопольської меблевої фабрики. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

АНДРІЄВСЬКИЙ Іван Юрійович, 1902 р. народження, с. Харківці Лохвицького р-ну Полтавської області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Інспектор-кредитник Запорізького відділення Дніпровського комунбанку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

АНДРІЄВСЬКИЙ Микола Юрійович, 1868 р. народження, с. Білоусівка Глобинського р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Вознесенка (нині в межах м. Запоріжжя). Механік Олександрівського пошто-телеграфу. Заарештований 4 березня 1921 року Олександрівською ГубЧК. Олександрівським Губревтрибуналом 1 квітня 1921 року з-під варти звільнений у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

АНДРУШКО (АНДРУШКІВ) Степан Якович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Струга Новоушицького р-ну Хмельницької області, українець, неписьменний. Тимчасово проживав у м. Олександрівську, хлібороб на власній землі. Заарештований 11 вересня 1920 року штабом 21-го полку 3-ї дивізії Червоної армії за підозрою в шпигунстві. 23 жовтня 1920 року справа направлена в Катеринославський Губревтрибунал. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

АНТИПЕНКО Олексій Федотович, 1895 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта середня, селянин-одноосібник. Особливою нарадою при ДПУ СРСР 16 серпня 1929 року засуджений до висилки в Північний край строком на 3 роки. Реабілітований у 1991 році.

АРДЕЛЬЯНОВ Василь Ананійович, 1887 р. народження, нар. і проживав у с. Зеленівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бджоляр колгоспу "Більшовик" у с. Зеленівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

АРДЕЛЬЯНОВ Микола Іванович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Зеленівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Будьонного в с. Зеленівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

АРДЕЛЬЯНОВ Олександр Павлович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Завідуючий шевською майстернею у с. Преслав. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

АРЕНДТ Іван Іванович, 1900 р. народження, маєток Варенброк Курляндської губернії, латиш, освіта початкова. Проживав у с. Кизияр (нині його немає) Мелітопольського р-ну Запорізької області. Контрольний майстер ВТК Мелітопольського заводу ім. Воровського. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 5 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 листопада 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

АРНАУТОВ Тимофій Михайлович, 1899 р. народження, с. Тернівка Павлоградського р-ну Дніпропетровської області (за старим адмін.-територ. поділом), росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Секретар загальної частини школи ФЗН комбінату "Запоріжсталь". Заарештований 22 листопада 1932 року. Постановою Запорізького міськвідділу ДПУ 13 січня 1933 року з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

АРНОЛЬД Іван Іванович, 1883 р. народження, нар. і проживав у с. Надгірне (стара назва) Бердянського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Листоноша к-спу "Роте Штерн". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1961 році.

АРНОЛЬД Марія Якимівна, 1917 р. народження, м. Макіївка Донецької області, українка, освіта середня. Проживала у м. Запоріжжі. Домогосподарка, інвалід І-ї групи. Особливою нарадою при НКВС СРСР 18 листопада 1944 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Померла 10 березня 1946 року в м. Ясинувата Донецької області. Реабілітована у 1991 році.

АРСЕНИЧ-БЕРЕЗОВСЬКИЙ Василь Антонович, 1895 р. народження, с. Березів-Нижній Печенізького повіту (Галичина), українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий міськ-ВНО. Військовою колегією Верховного суду СРСР 27 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1937 в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

АРТАНОВСЬКИЙ Данило Григорович, 1878 р. народження, с. Дмитрівка Маріупольського повіту Катеринославської губернії, українець, освіта середня спеціальна. Проживав у с. Обіточне Чернігівського р-ну Запорізької області. Священик Обіточненської церкви. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 27 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

АСМАН Генріх Петрович, 1907 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, німець, освіта початкова, кандидат у члени ВКП(б) у 1930 році. Електрик Запорізького заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

АСМАН Петро Петрович, 1904 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, німець, освіта початкова. Токар ремонтного цеху Запорізького заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

АСТАШКІНА Сусанна Олексіївна, 1898 р. народження, с. Рубанівка Нижньосірогозького р-ну Херсонської області, українка, освіта початкова. Проживала у м. Запоріжжі, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1958 році.

АСТІОН Ілля Євтихійович, 1894 р. народження, с. Мала Токмачка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Старший бухгалтер складального цеху Запорізького заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1994 році.

АУГУСТ Наталія Макарівна, 1903 р. народження, нар. і проживала в м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українка, освіта початкова, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1958 році.

АУСТ Генріх Іванович, 1891 р. народження, с. Яснівка (нині його немає) Токмацького р-ну, проживав у с. Вишнювате Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тваринник к-спу "Кіршвальд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

АХМАТЧЕТ Семен Якович, 1877 р. народження, с. Миколаївка того ж р-ну Одеської області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Вахтер охорони комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

Б

БАБАЛИКОВ Ілля Степанович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Гюнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Сила". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БАБАЛИКОВ Микола Дмитрович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Гюнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Сила". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БАБЕНКО Володимир Васильович, 1907 р. народження, м. Харбін (Китай), українець, освіта незакінчена середня. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер-обліковець Запорізького відділення "Маштехпостач". Особливою нарадою при НКВС СРСР 3 травня 1940 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1957 році.

БАБЕНКО Павло Никифорович, 1894 р. народження, с. Славгород Синельниківського р-ну Дніпропетровської області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі (селище Мокре). Столяр на будівництві штабу 90 стрілецького полку військової частини № 5389 в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

БАБИЧ Петро Іванович, 1885 р. народження, с. Чирвовка (стара назва) Полтавської області, проживав у с. Петропіль Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник к-спу ім. 17-го партз'їзду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

БАБКО Григорій Федорович, 1905 р. народження, с. Андріївка, проживав у с. Шевченка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

БАГАУТДІНОВ Хатин, 1905 р. народження, с. Простий Чалиш Казанармійського р-ну Татарської АРСР, татарин, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі (Сьоме селище). Бригадир вантажників транспортного цеху Дніпровського алюмінієвого заводу м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БАГЛЮК Петро Андрійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Жданова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

БАДЛО Василь Самсонович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Агротехнік колгоспу "Камінна". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

БАДЛО Микита Іванович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Тесляр колгоспу "Камінна". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

БАЄВ Микола Миронович, 1899 р. народження, с. Михайлово-Овсянка Глушицького р-ну Куйбишевської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер термічного цеху заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БАЗИЛЕВИЧ Іван Якович, 1895 р. народження, м. Київ, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Кредитний інспектор Запорізького відділення Держбанку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

БАЙШТАН Герасим Георгійович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Дунаївка Приазовського р-ну Запорізької області, молдаванин, освіта початкова. Секретар Дунаївської сільради. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений 19 лютого 1939 року. Реабілітований у 1989 році.

БАК Петро Антонович, 1907 р. народження, с. Дудникове Новомиколаївського р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Робітник шамотного заводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

БАКАРДЖІЄВ Дмитро Дмитрович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Конюх Андрівського дитячого будинку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БАКАРДЖІЄВ Дмитро Йосипович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької облаці, болгарин, освіта початкова. Рахівник колгоспу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

БАКАРДЖІЄВ Дмитро Пилипович, 1879 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Садівник і землемір колгоспу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БАКАРДЖІЄВ Михайло Іванович, 1909 р. народження, с. Андрівка Бердянського р-ну, проживав у с. Новокерменчик (нині с. Новомлинівка) Розівського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Городник к-спу ім. К. Маркса. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

БАКАРДЖІЄВ Христофор Дмитрович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БАКУНІН Гліб Іванович, 1910 р. народження, с. Ловці Лоховицького р-ну Московської області, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Механік коксового цеху Запорізького коксохімічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1955 році. Місце поховання невідоме.

БАКУНОВИЧ Іван Іванович, 1893 р. народження, с. Ячевищі Брестського повіту Гродненської губернії (Польща), білорус, освіта початкова. Проживав у с. Зелене Вільнянського р-ну Запорізької області. Помічник бухгалтера райфінвідділу. Комісією НКВС СРСР 8 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 грудня 1937 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

БАЛАБАНОВ Георгій Пилипович, 1913 р. народження, с. Вячеславка Приморського р-ну, проживав у с. Ганнівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня, член ВЛКСМ у 1931—1938 рр. Учитель Ганнівської неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БАЛАБАНОВ Ілля Іванович, 1882 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, селянин-одноосібник. "Трійкою" при колегії ДПУ УРСР 22 березня 1930 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1990 році.

БАЛАБАНОВ Петро Антонович, 1912 р. народження, с. Полоузівка Бердянського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Робітник Бердянського заводу ім. 1 Травня. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

БАЛАБАС Іван Іванович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Новогупалівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Хлібороб на власній землі. Заарештований 15 січня 1921 року комендантом 370 стрілецького полку Червоної Армії. Олександрівським Губревтрибуналом 1 квітня 1921 року з-під варти звільнений у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

БАЛАНДА Григорій Омелянович, 1898 р. народження, с. Андріївка, проживав у с. Коза Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Обліковець к-спу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

БАЛАЦЬКИЙ Олександр Юхимович, 1900 р. народження, с. Менчикури Веселівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Грабар Запорізького коксохімзаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

БАЛИК Федір Іванович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Новогупалівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тимчасово не працював. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 вересня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

БАЛКОВИЙ Федір Герасимович, 1902 р. народження, с. Царицин Кут (нині с. Приморське) Василівського р-ну Запорізької області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Директор школи для дорослих в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

БАЛЬСАНКО Семен Наумович, 1900 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Нове Запоріжжя Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Голова к-спу "Плугатар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БАЛЬЦЕР Іван Петрович, 1888 р. народження, с. Тигервейд Бердянського р-ну (нині с. Мостове Токмацького р-ну) Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Вантажник промартілі "Нова зоря". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 лютого 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1960 році.

БАЛЬЦЕР Петро Петрович, 1882 р. народження, с. Лінеталь (стара назва) Синельниківського р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Сторож к-спу "Роте Фане". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 лютого 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1960 році.

БАНДУРА Олександр Юхимович, 1891 р. народження, с. Григорівка, проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Електромонтер Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

БАРАБАН Пантелій Кирилович, 1904 р.народження, нар. і проживав у с. Гусарка Куйбишевського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Стрілочник залізничного роз'їзду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

БАРАН Хаїм Йосипович, 1899 р. народження, с. Купіль Волочиського р-ну Хмельницької області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Продавець магазину № 1 "Запоріжторгу". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БАРАНЕНКО Василь Васильович, 1894 р. народження, колонія № 7 (стара назва) Мелітопольського р-ну, проживав на хут. Шевченко-2 (стара назва) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль колгоспу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер в концтаборі Ярославської області у 1943 році. Реабілітований у 1958 році.

БАРАНОВ Василь Кіндратович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Кірове Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта незакінчена вища. Директор початкової школи № 2 в с. Кірове. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БАРАНОВА Валентина Петрівна, 1921 р. народження, м. Токмак того ж р-ну, проживала в м. Мелітополі Запорізької області, українка, освіта середня. Статистик артілі Харчопрому в м. Мелітополі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 8 березня 1947 року засуджена до позбавлення волі з зарахуванням терміну попереднього ув'язнення, з-під варти звільнена. Реабілітована у 1991 році.

БАРАНЧЕВСЬКИЙ Володимир Миколайович, 1895 р. народження, с. Плахіно Західної області (Польща), поляк, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Головний бухгалтер Запорізької артілі "Червоний деревообробник". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

БАРАХОВ Григорій Аврамович, 1888 р. народження, с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер трамвайного тресту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БАРДУС Пилип Григорович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Куйбишеве того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "12 років Жовтня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

БАРКМАН Генріх Юліусович, 1900 р. народження, с. Нейкерх (нині с. Ударник) Токмацького р-ну, проживав на хут. Прангенау (нині с. Степове) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх к-спу "Прангенау". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

БАРКОВСЬКИЙ Петро Іванович, 1912 р. народження, с. Петерсгаген (нині с. Кутузівка), проживав у с. Наймунталь (нині с. Переможне) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Комірник колгоспу ім. Чкалова. Особливою нарадою при НКВС СРСР 15 липня 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

БАРТИНЧУК (БОРТИНЧУК) Йосип Миронович, 1884 р. народження, с. Хотичі Сєдлецької губернії (Польща), поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар заводу № 29 ім. Баранова. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 17 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 листопада 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

БАРТИШ Семен Гаврилович, 1880 р. народження, нар. і проживав у с. Новоандріївка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, неписьменний, хлібороб на власній землі. Арештований Запорізьким Губревтрибуналом 24 жовтня 1921 року за несплату продподатку. Дати і строку засудження немає. Реабілітований у 1991 році.

БАРУЛЯ Абрам Йосипович, 1904 р. народження, с. Липова Долина того ж р-ну Сумської області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Політрук при ВОХР "Дніпроенерго". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БАРЧ Іван Яковлевич, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Шпарау (нині с. Довге) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тесляр к-спу "Політвідділець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано, ймовірно, в м. Дніпропетровську, дата не встановлена. Реабілітований у 1959 році.

БАРЧКЕ Густав Фердинандович, 1905 р. народження, с. Андрієве Черняхівського повіту Волинської губернії, німець, малограмотний. Проживав у с. Гохштадт (нині с. Високе) Михайлівського р-ну Запорізької області. Комірник колгоспу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

БАСИС Арон Борисович, 1891 р. народження, м. Берислав Херсонської області, єврей, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Економіст облбудтресту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

БАТИЛЬ Данило Володимирович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир к-спу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

БАТРАК Єгор Степанович, 1888 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Гірке Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Переможець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БАТЮТА Павло Гаврилович, 1898 р. народження, с. Велика Білозерка того ж р-ну, проживав у с. Новоукраїнка Веселівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тракторист колгоспу "Хлібороб". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер в "Північсхідтаборі" 4 січня 1939 року. Реабілітований у 1957 році.

БАХТЄЄВА Олександра Михайлівна, 1897 р. народження, с. Мар'їівка Запорізького р-ну Запорізької області, українка, освіта початкова. Проживала у м. Запоріжжі. Прибиральниця кафе-ресторану. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1958 році.

БАЧУРСЬКИЙ Архип Ілліч, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Ганнівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу у с. Ганнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БАЧУРСЬКИЙ Георгій Андрійович, 1902 р. народження, с. Ганнівка Приазовського р-ну, проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня. Учитель біології Коларівської середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БАЧУРСЬКИЙ Георгій Петрович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Ганнівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу у с. Ганнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БАЧУРСЬКИЙ Іван Давидович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Ганнівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, член ВКП(б) в 1927—1934 рр. Садівник колгоспу у с. Ганнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БАШАРОВ Леонтій Радивонович, 1883 р. народження, с. Яновка Краснопільського р-ну Могильовської області, білорус, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер доменних печей комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

БАШКИРОВ Гаврило Минович, 1912 р. народження, с. Тарасівка Вітковського р-ну (Білорусія), білорус, освіта початкова. проживав у м. Запоріжжі (селище Житломасив). Токар механічного цеху Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі . Реабілітований у 1957 році.

БАШМАКОВ Павло Петрович, 1906 р. народження, м. Суми, росіянин, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий клубом "Робпрос". Спецколегією Дніпропетровського обласного суду 15—19 липня 1935 року засуджений до 3 років позбавлення волі з обмеженням в правах до 2 років. Реабілітований у 1958 році.

БЕЗЕ Іван Давидович, 1900 р. народження, м. Вільнянськ того ж р-ну, проживав у с. Лугове (нині його немає) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Учитель початкової школи в с. Лугове. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 21 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

БЕККЕР Рудольф Іванович, 1917 р. народження, нар. і проживав в с. Степове Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Колгоспник к-спу "Прангенау". Особливою нарадою при НКВС СРСР (дати не зазначено) засуджений до 5 років позбавлення волі. Відбував покарання в "Івдельтаборі". Подальша доля невідома. Реабілітований у 1957 році.

БЕЛЕВИЧ Антон Антонович, 1900 р. народження, м. Радомськ (Польща), поляк, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Плановик-нормувальник Електропрому. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

БЕЛИЦЬКИЙ Павло Трохимович, 1886 р. народження, нар. і проживав у с. Водяне Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

БЕЛІЧ Євдоким Огейович, 1892 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Курошани Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1929—1934 рр. Тракторист колгоспу "Гігант". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році .

БЕЛЬЦ Марія Трохимівна, 1904 р. народження, нар. і проживала у с. К. Маркса Бердянського р-ну Запорізької області, українка, малограмотна. Рядова колгоспниця к-спу ім. Фрунзе. Особливою нарадою при НКВС СРСР 4 червня 1945 року засуджена до 3 років висилки з забороною проживати у режимних місцевостях. Амністована 3 березня 1946 року. Реабілітована у 1989 році.

БЕЛЬЧЕВ Іван Іванович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Банівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Комірник колгоспу ім. Димитрова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БЕЛЬЧЕНКО Іван Кіндратович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Інструктор школи ФЗН Токмацького заводу ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БЕНДЕР Рафаїл Францович, 1912 р. народження, с. Сульц Ландауського р-ну Одеської області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Свердлувальник ремонтно-механічних майстерень. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БЕРГ Іван Петрович, 1896 р. народження, м. Венден (Латвія), латиш, освіта початкова. Член ВКП(б) в 1919—1938 рр. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Начальник термічного цеху Токмацького заводу ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

БЕРГЕН Генріх Ісаакович, 1904 р. народження, с. Ландскроне (нині с. Ланкове), проживав у с. Богданівка Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Коваль к-спу ім. К. Маркса. Особливою нарадою при НКВС СРСР 15 липня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

БЕРГЕН Генріх Ісаакович, 1910 р. народження, м. Токмак того ж р-ну, проживав у с. Водяне Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. К. Лібкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

БЕРГЕН Генріх Петрович, 1904 р. народження, с. Тернувата Томаківського р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта неповна середня. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Механік сільгоспмашин Верхньохортицької МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

БЕРГЕН Еліас Еліасович, 1904 р. народження, с. Новослобідка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер тресту "Запоріжбуд" комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

БЕРГЕН Іван Якович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

БЕРГЕН Корній Корнійович, 1886 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Сторож колгоспу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БЕРГЕН Яків Якович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Експедитор колгоспу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БЕРЕГОВИЙ Павло Степанович, 1902 р. народження, с. Орлівка, проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова, член ВКП(б) в 1925—1934 рр. Голова Інзівської сільради. Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Особливою нарадою при МДБ СРСР 14 травня 1949 року направлений на примусове поселення у Красноярський край. Реабілітований у 1957 році.

БЕРЕЖЕЦЬКИЙ Платон Корнійович, 1891 р. народження, с. Новомихайлівка, проживав у с. Мокрий Став Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Комірник к-спу "Шлях селян". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано, вірогідно, 7 червня 1938 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

БЕРЕЖНИЙ Микола Пилипович, 1894 р. народження, с. Кам'янка Кошарського р-ну Ростовської області (Росія), українець, освіта початкова, член ВКП(б) у 1924—1938 рр. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Завідуючий житловим сектором заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

БЕРЕСТЕНЄВ Євстафій Іванович, 1895 р. народження, с. Романово Єкатеринбурзької губернії (за старим адм.-територ. поділом), росіянин, освіта початкова, член ВКП(б) у 1931—1935 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Робітник шамотного заводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БЕРЕСТЕНКО Григорій Антонович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області. Майстер Запорізького заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

БЕРЕСТЕНКО Федір Павлович, 1873 р. народження, нар. і проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, неписьменний. Рядовий колгоспник к-спу "Великий Луг". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

БЕРЖЕМІНСЬКИЙ Іван Михайлович, 1883 р. народження, нар. і проживав у с. Новодворівка Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Нейгоф". Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 жовтня 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер в "Івдельтаборі" 1 серпня 1944 року. Реабілітований у 1989 році.

БЕРКО Євген Євгенович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Токмачане (нині с. Чернігово-Токмачанськ) Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Кільцевик районного відділу зв'язку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 грудня 1938 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

БЕРЛІНСЬКИЙ Йосип Хаїмович, 1903 р. народження, м. Троянів Житомирського р-ну Житомирської області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Інспектор райфінвідділу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БЕРНАДСЬКИЙ Феодосій Хомич, 1908 р. народження, с. Піски Іванківського р-ну Київської області, українець, освіта неповна середня. Проживав у с. Веселе Запорізького р-ну Запорізької області. Голова колгоспу "КІМ", перед арештом — причіплювач. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

БЕРХМІЛЛЕР Андрій Богданович, 1892 р. народження, с. Значкове Вільнянського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Тесляр школи ФЗН комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

БЕРШАК Василь Євдокимович, 1890 р. народження, с. Мала Нехворощанка Машівського р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) до 1935 року. Проживав у м. Запоріжжі. Керуючий селищем Запорізького міського комунвідділу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

БЕСАРАБ Іван Терентійович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бухгалтер Кінсько-Роздорівської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

БЕСАРАБ Петро Минович,1896 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Сьомий з'їзд Рад". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

БЕХЕР Людвіг Людвігович, 1917 р. народження, нар. і проживав у с. Маринопіль Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Обліковець місцевого колгоспу ім. Молотова. Особливою нарадою при НКВС СРСР 4 листопада 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

БЕХТГОЛЬД Фрідріх Едуардович, 1906 р. народження, с. Яснівка (нині його немає) Токмацького р-ну, проживав на хут. Краснівка Куйбишевського р-ну Запорізької області (нині с. Краснівка Волноваського р-ну Донецької області), німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. 17-го партз'їзду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

БЕХТЕР Андрій Андрійович, 1883 р. народження, с. Ватерлоо Карлолібкнехтівського р-ну (старі назви) Одеської області, німець, малограмотний. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Токар Токмацького заводу ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

БЄЛКІН Степан Єлисейович, 1892 р. народження, м. Запоріжжя, українець, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Шорник Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

БЄЛОВ Андрій Михайлович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Астраханка Приазовського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Монтажний слюсар к-спу "Червоний Перекоп". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 жовтня 1938 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Звільнений 24 травня 1943 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1958 році.

БЄЛЬЧЕВ Степан Костянтинович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Степанівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 грудня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

БИК Василь Пилипович, 1900 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Заповіт Леніна". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

БИКОВ Федір Петрович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний, колгоспник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БИКОВЕЦЬ Олексій Євтихійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Голова колгоспу "Заповіт Ілліча". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

БИКОВСЬКИЙ Савелій Павлович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Варварівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Дніпрельстан" у с. Варварівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

БИЦЬКО Юхим Володимирович, 1899 р. народження, с. Залісся Плужанського повіту Гродненської губернії (Білорусія), українець, освіта початкова, член ВКП(б) до 1938 р. Проживав у с. Водяне Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу "Перемога" у с. Водяне. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. За постановою УНКВС по Запорізькій області 14 лютого 1939 року з місць ув'язнення звільнений. Реабілітований у 1959 році.

БИШЕВ Іван Васильович, 1895 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Нормувальник Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БІАНКІ Володимир Вікторович, 1910 р. народження, с. Наталівка Запорізького р-ну Запорізької області, італієць, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий електромайстернею коксохімзаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

БІБЕРОВ Іван Андрійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Садівник колгоспу ім. Сталіна в с. Інзівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БІБІК Іван Єпіфанович, 1914 р. народження, с. Ганнівка, проживав у с. Якимівка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тракторист, бригадир Якимівської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

БІДНИЙ Никифор Пантелеймонович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Сторож на залізничній станції Пологи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

БІЛАЙ Антон Данилович, 1901 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Заповіт Леніна". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БІЛАЙ Григорій Данилович, 1898 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Гірке Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Токар Гуляйпільської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

БІЛАЙ Дмитро Романович, 1893 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "1-е серпня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БІЛЕВСЬКИЙ Трохим Петрович, 1898 р. народження, м. Ізяслав того ж р-ну Хмельницької області, українець, малограмотний. Проживав на хут. Барбаштадт (нині с. Переможне) Василівського р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу "Пролетар". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 4 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 січня 1938 року. Реабілітований у 1953 році. Місце поховання невідоме.

БІЛИЙ Федір Панасович, 1881 р. народження, м. Нікополь Дніпропетровської області, українець, освіта початкова, член партії есерів у 1917 році. Проживав на водній пристані "Тарасівка" (с. Біленьке) Запорізького р-ну Запорізької області. Старшина водної пристані "Тарасівка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі . Реабілітований у 1959 році.

БІЛИК Мирон Гаврилович, 1902 р. народження, с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, українець, освіта незакінчена вища, член ВКП(б) у 1929—1941 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Науковий працівник Запорізького музею Дніпровського будівництва. Особливою нарадою при НКВС СРСР 8 грудня 1941 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

БІЛИК Петро Полікарпович, 1906 р. народження, с. Лукашеве, проживав у с. Малишівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Роте Геймат". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

БІЛОВЕЦЬКИЙ Никифор Лукич, 1879 р. народження, с. Новокиївка Снігурівського р-ну Миколаївської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Конюх "Цивільбуду". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року . Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БІЛОВОЛ Онисим Романович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Заступник голови колгоспу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

БІЛОГУБ Григорій Ізотович, 1874 р. народження, нар. і проживав у с. Омельник Оріхівського р-ну Запорізької област, українець, малограмотний, селянин-одноосібник. Особливою нарадою при ОДПУ УСРР 18 січня 1930 року засуджений до 3 років вислання за межі України. Реабілітований у 1991 році.

БІЛОГУБ Петро Іванович, 1881 р. народження, с. Воронки Лохвицького р-ну Полтавської області, українець, освіта середня. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), член РСДРП в 1906—1907 рр. Інвалід 2-ої групи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

БІЛОКРИНИЦЬКИЙ Борис Якович, 1907 р. народження, с. Шевченкове Іванківського р-ну Київської області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий їдальнею алюмінієвого заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БІМБОЛОВ Федір Петрович, 1913 р. народження, с. Маринівка, проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня, член ВЛКСМ до 1938 року. Учитель Райнівської неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БІРЮКОВ Іван Григорович, 1903 р. народження, с. Михайлівка, проживав на х. Веселий (нині с. Джерельне) Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тесляр ремонтно-механічного цеху заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 грудня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

БІТНЕР Карл Єфремович, 1884 р. народження, х. Казаносільський (нині в межах смт Розівка), проживав у с. Медівка (нині с. Вишнювате) Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. "Правди". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Реабілітований у 1959 році. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі.

БІТНЕР Марко (Маркус) Адамович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Новодворівка Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх к-спу "Нейгоф". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

БЛАЖЕВИЧ Олександр Адамович, 1886 р. народження, Віленська губернія (Польща), поляк, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Маляр заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

БЛАЖКО Микита Трохимович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Різдвянка Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Помічник бухгалтера Гайчурської сільгоспспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

БЛАНК Никанор Михайлович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Тернівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Хлібороб на власній землі. Заарештований 9 березня 1921 року Олександрівською Надзвичайною комісією по боротьбі з контрреволюцією. Подальша доля не встановлена. Реабілітований у 1991 році.

БЛИСКАВКА Федір Овсійович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Приморське Василівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Мірошник місцевого млина. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер 3 листопада 1943 року в "Бамтаборі". Реабілітований у 1957 році.

БЛОК Абрам Іванович, 1914 р. народження, с. Карлівка Мар'їнського р-ну Донецької області, німець, освіта середня технічна, член ВЛКСМ до 1937 року. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Керівник групи техпрогресу і технормування заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БЛОК Генріх Давидович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта середня. Інструктор ФЗН заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

БЛОК Давид Генріхович, 1888 р. народження, с. Зелене Поле Криворізького р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Помічник начальника цеху заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. Покінчив життя самогубством у в'язниці м. Запоріжжя 3 серпня 1938 року. Реабілітований у 1992 році.

БЛОК Яків Петрович, 1910 р. народження, с. Зелене Поле Криворізького р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Електрик заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

БОБИР Панас Андрійович, 1898 р. народження, с. Тарасівка Пологівського р-ну, проживав у с. Гришине Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль колгоспу "Сталінець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

БОБРОВСЬКИЙ Едуард Йосипович, 1896 р. народження, с. Березань Мінської губернії, білорус, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар-механік цеху водопостачання комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

БОВКІС Едуард Андрійович, 1909 р. народження, с. Зорянське того ж р-ну Новосибірської області, литовець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Юрисконсульт коксохімзаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

БОГАТИР Дмитро Кирилович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Столяр колгоспу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

БОГАТИР Іван Вікторович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

БОГАТИРЬОВА Олександра Романівна, 1898 р. народження, м. Олександрів Івановської області (Росія), росіянка, освіта початкова. Проживала в м. Запоріжжі, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1956 році.

БОГДАН Іван Герасимович, 1912 р. народження, с. Вільховець Звенигородського р-ну Черкаської області, українець, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Коваль термічного цеху заводу інструментальних сталей комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БОГДАН Йосип Олефірович, 1897 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Ударник". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

БОГДАНОВ Михайло Якович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Розумівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Слюсар "Союзборошна" м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

БОГДАНОВ Олександр Олександрович, 1898 р. народження, м. Дубове Бабанського р-ну Київської області (за старим адмін.-територ. поділом), українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Економіст планового відділу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

БОГДАНОВ Федір Федорович, 1893 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова. Ливарник Запорізького заводу електронагрівальних приладів. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

БОГДАНОВИЧ Сергій Андрійович, 1894 р. народження, с. Андріянівка (стара назва) Лохвицького р-ну Полтавської області, українець, освіта середня. Проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області. Чорноріб на будівництві елеватора на зал. ст. Магедове. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1963 році. Місце поховання невідоме.

БОГОСЛАВСЬКИЙ Сергій Маркович, 1884 р. народження, с. Любицьке Новомиколаївського р-ну, проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Викладач Оріхівської медичної школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

БОГОСЛОВСЬКИЙ Михайло Костянтинович, 1883 р. народження, с. Сашки Тамбовської губернії, росіянин, освіта вища — закінчив духовну академію. Проживав у м. Бердянську Запорізької області, священик. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер в ув'язненні 28 березня 1940 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

БОГУСЛАВСЬКИЙ Іван Полікарпович, 1913 р. народження, с. Заливне Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Старший підривник Мокрянського кар'єру. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

БОГУСЛАВСЬКИЙ Іван Савич, 1915 р. народження, с. Юрківка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі (Шосте селище). Старший сталевар заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

22 Зам. № 3374

БОГУСЛАВСЬКИЙ Костянтин Іполитович, 1912 р. народження, м. Новомирополь Дзержинського р-ну (за старим адмін.-територ. поділом) Вінницької області, поляк, освіта неповна середня. Проживав у с. Новокарлівка (нині с. Новосілка) Пологівського р-ну Запорізької області. Референт Новокарлівської паперової фабрики. Особливою нарадою при НКВС СРСР 4 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

БОДНЯ Іван Максимович, 1916 р. народження, м. Гуляйполе того ж р-ну, проживав у м. Василівці того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Кухар їдальні при Василівській райспоживспілці. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 квітня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

БОДНЯ Марія Олександрівна, 1895 р. народження, нар. і проживала в м. Запоріжжі, українка, освіта початкова, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1958 році.

БОДНЯ Степан Радивонович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Водій Гуляйпільської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БОЖИЙ Михайло Павлович, 1894 р. народження, м. Гуляйполе того ж р-ну, проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Роз'їзний робітник залізничного поштового відділення станції Оріхів. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 березня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1991 році.

БОЖИНОВ Іван Семенович, 1883 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Тернівка Якимівського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний, селянин-одноосібник. "Трійкою" при Колегії ДПУ УРСР 13 квітня 1930 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1990 році.

БОЖИНОВ Іван Федорович, 1879 р. народження, с. Родинець (Болгарія), болгарин, освіта початкова. Проживав у с. Строганівка Приазовського р-ну Запорізької області. Городник колгоспу ім. Калініна у с. Строганівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

БОЖКОВ Дмитро Петрович, 1878 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Обліковець колгоспу ім. Коларова в с. Коларівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БОЖКОВ Іван Георгійович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Конюх к-спу ім. Молотова в с. Інзівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БОЙКО Григорій Захарович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Сисикулак (нині с. Мала Токмачка) Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "1-е Травня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

БОЙКО Кирило Іванович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений 17 січня 1940 року. Реабілітований у 1991 році.

БОЙКО Купріян Євтропійович, 1895 р. народження, с. Павлівка Букського р-ну Київської області (за старим адмін.-територ. поділом), українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Нормувальник відділу головного механіка коксохімічного заводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БОЙКО Максим Никодимович, 1892 р. народження, с. Воскресенка (нині с. Чапаєвка), проживав у с. Балочки Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. 14-річчя Жовтня. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році .

БОЙКО Павло Пилипович, 1901 р. народження, с. Білоцерківці Пирятинського р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Госпдесятник мартенівського цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БОЙКО Полікарп Іванович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова, селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

БОЙКО Тимофій Іванович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

БОЛГАР Іван Дмитрович, 1879 р. народження, с. Комрат Бесарабської губернії, болгарин, освіта вища агрономічна. Проживав у м. Дніпропетровську. Насінник Українського інституту зернового господарства (м. Дніпропетровськ) по Запорізькій області. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БОМКО Архип Хомич, 1892 р. народження, с. Янишівка (стара назва) Ставищенського р-ну Київської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Котельник Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

БОНДАР Микола Свиридонович, 1897 р. народження, с. Широке Солонянського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Новоолександрівка-Перша (стара назва) Запорізького р-ну Запорізької області. Старший механік Калінінської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

БОНДАР Павло Петрович, 1900 р. народження, с. Поділ Великобагачанського р-ну Полтавської області, українець, освіта вища педагогічна. Проживав у м. Запоріжжі. Учитель математики середньої школи № 18 м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 вересня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

БОНДАРЄВ Віктор Михайлович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Степанівка (мабуть, с. Степанівка Перша) Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Ворошилова у с. Степанівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БОНДАРЕНКО Іван Пилипович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Малокатеринівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Постишева. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

БОНДАРЕНКО Павло Іванович, 1895 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник к-спу "Спартак". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БОНДАРЕНКО Пантелеймон Дмитрович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Губиниха Новомосковського р-ну Дніпропетровської області, українець, малограмотний. Сторож колгоспу "Червоний степ". Арештований 22 травня 1938 року. 11 вересня 1938 року матеріали справи направлені на розгляд Особливої наради при НКВС СРСР. Подальша доля його невідома. Реабілітований у 1991 році.

БОНДАРЕНКО Трохим Антонович, 1893 р. народження, с. Андріївка, проживав у с. Коза Андріївського (нині Бердянського) р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рахівник к-спу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

БОНДАРЕНКО Юхим Федотович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Мала Катеринівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Вагар залізничної станції Запоріжжя-Перше. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1956 році.

БОНКОВ Костянтин Дмитрович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Чорнороб перевалочного пункту Бердянської райспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

БОНЧЕВ Михайло Михайлович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Їздовий к-спу "Прапор комунізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БОНЧЕВ Степан Георгійович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Прапор комунізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БОР Едгар Антонович, 1910 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, німець, освіта вища. Інженер-конструктор заводу "Комунар". Особливою нарадою при НКВС СРСР 9 вересня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Помер 2 серпня 1943 року в конртаборі м. Омська. Реабілітований у 1959 році.

БОРЕНКО Андрій Романович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Ільїнка (нині його немає) Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Червоний труд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1991 році.

БОРИМСЬКИЙ Сергій Іванович, 1874 р. народження, с. Шуляки Київської області (мабуть, нині Жашківського р-ну Черкаської області), українець, освіта середня. Проживав у м. Бердянську Запорізької області, священик. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер у в'язниці 21 січня 1942 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

БОРИСЕНКО Федір Федорович, 1915 р. народження, с. Васильківка того ж р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта незакінчена вища. Проживав у м. Запоріжжі. Студент 4-го курсу літературного факультету Запорізького педагогічного інституту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

БОРИСОВ Олександр Григорович, він же **ХРИСТОВ Борис,** 1903 р. народження, м. Хасково (Болгарія), болгарин (громадянин Болгарії), освіта вища, кандидат у члени ВКП(б) у 1932—1938 рр. Проживав у с. Ганнівка Приазовського р-ну Запорізької області. Учитель Ганнівської неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БОРН Ісаак Гергардович, 1916 р. народження, нар. і проживав у с. Снігурівка Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Комбайнер Токмацької МТС. Особливою нарадою при НКВС СРСР 15 червня 1942 року засуджений до 5 років виправно-трудових таборів. Помер 11 травня 1944 року в "Івдельтаборі". Реабілітований у 1960 році.

БОРН Микола Гергардович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Снігурівка Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Столяр Снігурівського цегельного заводу. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 22 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 лютого 1938 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1989 році.

БОРН Яків Гергардович, 1918 р. народження, нар. і проживав у с. Снігурівка Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тракторист колгоспу "Рот Фронт". Особливою нарадою при НКВС СРСР 3 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

БОРТЕНКО Яків Дмитрович, 1876 р. народження, с. Булахівка Павлоградського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Бригадир малярного цеху Запорізького паровозоремонтного заводу. Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 жовтня 1939 року засуджений до заслання на 5 років. Реабілітований у 1991 році.

БОРТНИК Павло Антонович, 1879 р. народження, с. Менчикури Веселівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Грабар Запорізького коксохімзаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

БОРТНИК Федот Григорович, 1900 р. народження, с. Менчикури Веселівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Грабар 5-ї дільниці "Союзспецбуду". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

БОРУЛЬКО Дмитро Каленикович, 1894 р. народження , нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тракторист к-спу "Червоний колос". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БОРЩ Степан Іванович, 1895 р. народження, с. Куйбишеве того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Експедитор Запорізького міськхарчоторгу № 2. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

БОХАН Остап Остапович, 1903 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завгосп Гуляйпільської середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БРАЖКО Григорій Тимофійович, 1872 р. народження, с. Давидівка Якимівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Коновод Дніпробуду. Заарештований 25 квітня 1932 року Запорізьким сектором ДПУ. 19 липня 1932 року кримінальна справа припинена за відсутністю доказів, з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

БРАЖКО Трохим Іванович, 1906 р. народження, с. Давидівка Якимівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Кучер Дніпробуду. Заарештований у травні 1932 року Запорізьким сектором ДПУ. 19 липня 1932 року кримінальна справа припинена за відсутністю доказів, з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

БРАСЮК Гордій Іванович, 1899 р. народження, с. Лука Трояновського р-ну Житомирської області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Зав. відділом "Харчопромспілки". Особливою нарадою при НКВС СРСР 8 грудня 1941 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер в лікарні залізничної ст. Чу Джамбульської області (Казахстан) в 1944 році. Реабілітований у 1989 році.

БРАТАНОВ Василь Петрович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Мариівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Городник к-спу "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 грудня 1937 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

БРАУЕР Ердман Ердманович, 1914 р. народження, с. Шарівка (стара назва) Чернігівського р-ну, проживав у с. Снігурівка Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова, колгоспник. Висланий у вересні 1941 року як соціально-небезпечний елемент. Помер 11 січня 1942 року. в "Івдельтаборі". Реабілітований у 1989 році.

БРАУН Генріх Генріхович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Технік штучного осіменіння колгоспу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БРАУН Генріх Петрович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта не вказана. Бджоляр колгоспу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БРАУН Генріх Петрович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Технік штучного осіменіння колгоспу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БРАУН Гергард Гергардович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Планувальник заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

БРАУН Гергард Петрович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БРАУН Давид Іванович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Гохштедт (нині с. Високе) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня спеціальна (закінчив сільгоспшколу), член ВКП(б) у 1930—1932 рр. Рядовий колгоспник к-спу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

БРАУН Корній Гергардович, 1884 р. народження, с. Миколай-Поле Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Старший бухгалтер Запорізького управління "Дніпроенерго". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

БРАУН Петро Борисович, 1916 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Робітник заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення 28 березня 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

БРАУН Петро Гергардович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта неповна середня. Слюсар заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БРАУН Петро Гергардович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Тельмана. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 28 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 квітня 1938 року. Реабілітований у 1960 році. Місце поховання невідоме.

БРАУН Петро Давидович, 1896 р. народження, с. Широке, проживав у с. Розенбах (нині с. Водяне) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Завідуючий тваринницькою фермою в колгоспі ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

БРАУН Яків Миколайович, 1901 р. народження, с. Великокняже Новомоминського р-ну Північно-Кавказського краю, німець, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Бухгалтер Великотокмацького книгокультторгу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

БРАУН Яків Петрович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Вантажник к-спу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БРАЦИЛО Давид Іванович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Успенівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Пролетарський молот". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

БРАЦИЛО Іван Іванович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Успенівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Слава" в с. Успенівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

БРАЦИЛО Федот Іванович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Успенівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Тракторист колгоспу ім. Сталіна в с. Успенівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

БРЕГЕДА Йосип Гордійович, 1884 р. народження, с. Обіточне Чернігівського р-ну, проживав у с. Добропілля Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Пастух к-спу "Плугатар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 жовтня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

БРЕЙДЕ Роман Карлович, 1890 р. народження, с. Нейдорф Володарського р-ну Житомирської області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області. Кочегар хлібопекарні. Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

БРЕМ Отто Християнович, 1907 р. народження, нар. і проживав на хут. Краснівка Куйбишевського р-ну Запорізької області (нині с. Краснівка Волноваського р-ну Донецької області), німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. 17-го партз'їзду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

БРИТАНЬ Максим Климентійович, 1876 р. народження, нар. і проживав у с. Новоандріївка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, хлібороб-одноосібник. Запорізьким Губревтрибуналом 10 листопада 1921 року засуджений до 6 місяців примусових робіт умовно з обов'язковою виплатою продподатку. Реабілітований у 1991 році.

БРИТВА Сруль Лейбович, 1907 р. народження, смт. Меджибіж Летичівського р-ну Хмельницької області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Буфетник на залізничній станції Запоріжжя-Перше. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БРИЧКА Тимофій Сергійович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Агрофенівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Вантажник Славгородського цегельного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

БРОВА Трифон Тимофійович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Санджарівка (нині с. Полтавка) Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, неписьменний. Без певних занять. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 жовтня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

БРОВКІНА Віра Григорівна, 1896 р. народження, нар. і проживала у м. Києві, тимчасово проживала у м. Василівці того ж р-ну Запорізької області, росіянка, освіта неповна середня, домогосподарка. Заарештована 15 вересня 1920 року Особливим відділом ВЧК при Реввійськраді 3-ї стрілецької дивізії 13-ї армії. Олександрівським Губревтрибуналом 17 грудня 1920 року з-під варти звільнена за відсутністю доказів звинувачення у шпигунстві, конфісковані гроші. Реабілітована у 1991 році.

БРОДЕЦЬКИЙ Григорій Максимович, 1908 р. народження, м. Сквира того ж р-ну Київської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Директор школи ФЗН Дніпровського алюмінієвого заводу. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 4 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 січня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

БРОНФНЕР Яків Маркович, 1913 р. народження, с. Вороновиця Вінницького р-ну Вінницької області, єврей, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Вахтер охорони комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

БРЮХОВЕЦЬКИЙ Степан Данилович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Благовіщенка Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, кандидат у члени ВКП(б) в 1921—1924 рр. Рядовий колгоспник к-спу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

БУГАЄНКО Автоном Федорович, 1889 р. народження, с. Михайло-Лукашеве Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Музичний майстер клубу Дніпровського алюмінієвого заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

БУГАЄЦЬ Іван Данилович, 1912 р. народження, с. Опришки Глобинського р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (Чотирнадцяте селище). Обліковець пального автогаража Дніпровського алюмінієвого заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 серпня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 серпня 1937 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БУГАЄЦЬ Петро Вакулович, 1894 р. народження, с. Опришки Глобинського р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (Шосте селище). Слюсар Запорізького управління "Водоканал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 серпня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 серпня 1937 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БУГАЙ Кирило Авксентійович, 1885 р. народження, с. Бугаївка Глобинського р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Касир Запорізького міськвідділу зв'язку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

БУГАЙ Мартин Григорович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Мар'їівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник к-спу ім. Кагановича. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

БУГАЙ Сергій Михайлович, 1910 р. народження, с. Грушівка Криничанського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта середня військова, член ВКП(б) у 1932—1938 рр. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Командир розвідувальної роти військової частини № 5389, що розташовувалася в м. Запоріжжі. Військовим трибуналом Харківського військового округу 23 серпня 1939 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 18 червня 1941 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

БУГАСОВ Василь Петрович, 1895 р. народження, м. Гуляйполе того ж р-ну Запорізької області, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі (Стара частина). Керівник групи різних матеріалів коксохімзаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

БУДЕННИЙ Іван Денисович, 1906 р. народження, с. Корніївка Ленінського р-ну Акмолинської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у Токмацькому зернорадгоспі Запорізької області. Завідуючий нафтоскладом. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

БУДЕННИЙ Микола Денисович, 1909р. народження, с. Корніївка Ленінського р-ну Акмолинської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у Токмацькому зернорадгоспі Запорізької області. Заправник тракторів. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

БУДЕННИЙ Олексій Денисович, 1903 р. народження, с. Корніївка Ленінського р-ну Акмолинської області, росіянин, освіта початкова. Проживав на станції Верхній Токмак Запорізької області, тесляр. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

БУДЖЕВ Сатир Богойович, 1896 р. народження, м. Флорина (Македонія, Греція), болгарин, освіта вища, член ВКП(б) у 1930—1935 рр. Проживав у с. Петрівка Приморського р-ну Запорізької області. Учитель Петрівської школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БУДЗИНСЬКИЙ Людвіг Фердинандович, 1880 р. народження, с. Ромейки Володимирецького р-ну Рівненської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Заступник бригадира цеху водопостачання "Запоріжбуду" комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

БУДНА Векла Платонівна, 1898 р. народження, с. Солоне того ж р-ну Дніпропетровської області, українка, освіта середня (закінчила фельдшерську школу). Проживала в м. Запоріжжі. Помічник лікаря Запорізької поліклініки № 3. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1957 році.

БУДНИЙ Андрій Якович, 1908 р. народження, с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Член ВКП(б) в 1925—1937 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Другий секретар Запорізького міськкому КП(б)У. Військовою колегією Верховного суду СРСР 14 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 вересня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1956 році.

БУДНИК Олексій Демидович, 1886 р. народження, нар. і проживав у с. Гусарка Куйбишевського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова, селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 17 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

БУДЬКО Петро Тихонович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Новопрокопівка Токмацького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Чубаря в с. Новопрокопівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер 25 грудня 1941 року в "Картаборі". Реабілітований у 1989 році.

БУЗНИК Олександр Миколайович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Банівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Конюх колгоспу в с. Банівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

БУЛАХ Іван Іванович, 1904 р. народження, хутір Коломойцівка (стара назва) Покровського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта вища педагогічна. Проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області. Учитель Оріхівської середньої школи № 2. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

БУЛГАКОВ Юхим Йосипович, 1887 р. народження, нар. і проживав в м. Запоріжжі, українець, освіта вища педагогічна. Учитель середньої школи № 6 м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

БУЛЛЕР Борис Борисович, 1913 р. народження, с. Григорівка Барвінківського р-ну Харківської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Канцерівка Запорізького р-ну Запорізької області. Їздовий колгоспу "Роте Фане". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 лютого 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1960 році.

БУЛЛЕР Петро Борисович, 1916 р. народження, с. Григорівка Барвінківського р-ну Харківської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Канцерівка Запорізького р-ну Запорізької області. Комбайнер Хортицької МТС. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 лютого 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1960 році.

БУРГАРД Альберт Мартинович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Альтмунталь (нині с. Заможне) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. 3-го Інтернаціоналу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

БУРГАРД Альфред Карлович, 1914 р. народження, с. Кайзерталь (стара назва) Мелітопольського р-ну, проживав у с. Райхенфельд (нині с. Плодородне) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Перукар в колгоспі ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

БУРГАРТ Петро Йосипович, 1881 р. народження, с. Олександрогейм (нині с. Олександрівка) Михайлівського р-ну, проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Охоронник Молочанського управління "Заготскот". Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 липня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Помер в "Івдельтаборі" 29 січня 1943 року. Реабілітований у 1991 році.

БУРГЕР Карл Християнович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Кронсфельд (нині с. Мар'янівка) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Завідуючий хатою-лабораторією колгоспу ім. Свердлова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

БУРГЕР Отто Якович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Кронсфельд (нині с. Мар'янівка) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Сторож колгоспу ім. Свердлова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

БУРЕНКО Макар Іванович, 1897 р. народження, с. Басань, проживав у с. Шевченка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий їдальнею в с. Шевченка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

БУРЕНКО Матвій Никифорович, 1893 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

БУРЕНКО Михайло Микитович, 1895 р. народження, м. Токмак, проживав у с. Культурне (стара назва) Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Водій колгоспу "Культура". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БУРИНЕЦЬ Федір Дмитрович, 1901 р. народження, с. Петрушівка Ічнянського р-ну Чернігівської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Покрівельник термічного цеху Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі . Реабілітований у 1957 році.

БУРКОВСЬКИЙ Андрій Петрович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, малограмотний. Формувальник ливарного цеху заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

БУРЯ Федір Терентійович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Водій артілі "Харчовик". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

БУСІЛКОВ Іван Миколайович, 1901 р. народження, с. Федорівка, проживав у с. Богданівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Обліковець тракторної бригади Коларівської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БУТЕНКО Василь Андрійович, 1908 р. народження, с. Юрківка Оріхівського р-ну, проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Тракторист к-спу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

БУТРИК Володимир Федорович, 1904 р. народження, с. Петюлі Радошковської волості Віленської губернії (Польща), білорус, освіта вища, член ВКП(б) у 1930—1935 рр., проживав у м. Бердянську Запорізької області. Економіст-плановик Бердянської артілі ім. Першого Травня. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 8 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 грудня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

БУЧАКЧИЙСЬКИЙ Микола Пилипович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Маринівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу в с. Маринівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

БЮКСЕЛЬ Артур Едуардович, 1905 р. народження, с. Шабо Бесарабської губернії, німець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Інженер заводу "Дніпроспецсталь". Особливою нарадою при НКВС СРСР 18 квітня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

В

ВАБНІЦ Рейнольд Вільгельмович, 1905 р. народження, с. Новгород Розівського р-ну, проживав на хут. Краснівка Куйбишевського р-ну Запорізької області (нині с. Краснівка Волноваського р-ну Донецької області), німець, освіта початкова. Голова к-спу ім. 17-го партз'їзду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ВАГНЕР Іван Якович, 1892 р. народження, м. Кенігсберг (нині м. Калінінград Російської Федерації), німець, освіта початкова. Проживав у с. Гейдельберг (нині с. Новогорівка) Токмацького р-ну Запорізької області. Машиніст парових машин. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 22 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ВАЙСБРОД Борис Мойсейович, 1905 р. народження, м. Грубешов (Польща), єврей, освіта початкова, член КПЗУ з 1928 року. Проживав у м. Запоріжжі. Агент постачання карборундового заводу. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 23 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1937 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ВАКАЛ Феодосій Никифорович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Смирнове Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль к-спу "Серп і молот". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ВАКАРЬ Павло Макарович, 1890 р. народження, с. Великий Бейкум (стара назва) Одеської області, українець, освіта вища. Проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області. Учитель математики середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ВАКСМАН Яків Аронович, 1911 р. народження, м. Чемерівці того ж р-ну Хмельницької області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Технічний агент КривДРЕС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВАКУЛЕНКО Карпо Петрович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Миколаївка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Пролетарій". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ВАКУЛЬЧИК Микола Онопрійович, 1882 р. народження, с. Воротно Гродненської губернії (Польща), росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Майстер ковбасної фабрики Бердянського харчоторгу. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 13 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 грудня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ВАЛЛ Іван Іванович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Шпарау (нині с. Довге) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх к-спу "Політвідділець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ВАЛЛ Ісак Іванович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Шпарау (нині с. Довге) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх к-спу "Політвідділець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ВАЛЛ Петро Петрович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВАЛЛ Яків Якович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВАЛЬТЕР Абрам Карлович, 1895 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку Запорізької області, німець, освіта початкова. Змінний механік силової станції Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ВАЛЬТЕР Валентин Михайлович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Дудникове Оріхівського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Агротехнік Михайло-Лукашевської МТС. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 9 грудня 1937 році засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ВАЛЬТЕР Лев Михайлович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Дудникове Оріхівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Зоотехнік колгоспу ім. Тельмана. НКВС СРСР і Прокурором СРСР· 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ВАНЗІДЛЕР Артур Християнович, 1914 р. народження, с. Сокологорівка (район і область не встановлені), німець, малограмотний. Проживав у с. Гейдельберг (нині с. Новогорівка) Токмацького р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу "Авангард". Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ВАРАКУТА Василь Якович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Старобогданівка Михайлівського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Колгоспник рільничої бригади к-спу "Червоний Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВАРАКУТА Данило Омелянович, 1891 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта середня, член ВКП(б) у 1929—1938 рр. Майстер ливарного цеху заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення 16 лютого 1939 року. Реабілітований у 1959 році.

ВАРБАНСЬКИЙ Іван Григорович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав, Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. Комінтерну у с. Преслав. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВАРБАНСЬКИЙ Федір Миколайович, 1881 р. народження, с. Преслав, проживав у с. Ногайськ (нині м. Приморськ) Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня. Учитель Ногайської школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВАРВЯНСЬКИЙ Федір Дмитрович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Старобогданівка Михайлівського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Тракторист к-спу "Червоний Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВАРКЕНТІН Ісаак Іванович, 1904 р. народження, с. Малишівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Заступник головного бухгалтера лісозаводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВАРКЕНТІН Марія Абрамівна, 1906 р. народження, нар. і проживала у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німкеня, освіта неповна середня, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1959 році.

ВАРКЕНТІН Яків Корнійович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу с. Нижня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ВАРУША Єлизавета Георгіївна, 1892 р. народження, с. Новопокровка Бобровського р-ну Воронезької області, українка, освіта початкова. Проживала в м. Запоріжжі. Начальник секції промгрупи Запорізького міськвнуторгу. Особливою нарадою при НКВС СРСР 21 липня 1938 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1957 році. Померла і похована у 1959 році в м. Запоріжжі.

ВАРФАЛЮК Іван Петрович, 1894 р. народження, м. Радзвілово Кременецького р-ну Волинської губернії, українець, малограмотний. Проживав у с. Єжове (нині с. Кірове) Оріхівського р-ну Запорізької області. Агент фотоартілі ім. Постишева. Особливою нарадою при НКВС СРСР 22 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений 29 грудня 1943 року. Реабілітований у 1991 році.

ВАСЕЦЬКИЙ Кирило Онисимович, 1894 р. народження, станиця Іванівська Кубанської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області. Браківник артілі "Кусттруд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ВАСИЛЕВСЬКИЙ Мирон Юхимович, 1902 р. народження, м. Сімферополь Кримської області, єврей, освіта середня технічна. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник електровідділу Калінінської МТС Запорізького р-ну Запорізької області. Військовою колегією Верховного суду СРСР 17 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ВАСИЛИК Степан Михайлович, 1918 р. народження, с. Коропець Монастириського р-ну Тернопільської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (військове містечко). Рядовий строкової служби. Особливою нарадою при НКВС СРСР 2 травня 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ВАСИЛЬЄВ Олександр Євграфович, 1906 р. народження, с. Білогір'я, проживав у с. Єжове (нині с. Кірове) Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта незакінчена вища. Учитель Білогір'ївської НСШ. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ВАСИЛЬЄВ Кирило Іванович, 1880 р. народження, нар. і проживав у с. Гірсівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, селянин-одноосібник. "Трійкою" при Колегії ДПУ УРСР 22 березня 1930 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1990 році.

ВАСЮТИНСЬКИЙ Павло Севастянович, 1886 р. народження, с. Васютинці Барського р-ну Вінницької області, росіянин, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Виконроб Металургбуду заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВАСЬКО Сава Сергійович, 1874 р. народження, нар. і проживав у с. Якимівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, хлібороб-приватник. Запорізьким Губревтрибуналом 22 жовтня 1921 року засуджений до 6 місяців примусових робіт умовно. Реабілітований у 1991 році.

ВЕБЕР Генріх Іванович, 1918 р. народження, с. Суворовка Новоодеського р-ну Миколаївської області, німець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Учень-прокатник прокатного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ВЕГВІЦ Густав Іванович, 1904 р. народження, с. Новосолоне Новомиколаївського р-ну, проживав у с. Агрофенівка Вільнянського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. К. Маркса. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ВЕЛИГОДСЬКИЙ Павло Якович, 1902 р. народження, с. Давидівка Якимівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Робітник відділу постачання Дніпробуду. Заарештований 24 квітня 1932 року Запорізьким сектором ДПУ. 19 липня 1932 року кримінальна справа припинена за відсутністю доказів, з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

ВЕЛИГОДСЬКИЙ Степан Іванович, 1904 р. народження, с. Давидівка Якимівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Бригадир транспортного відділу комбінату "Запоріжсталь". Заарештований 17 травня 1931 року Запорізьким сектором ДПУ. Кримінальна справа припинена 19 липня 1932 року. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВЕЛИКИЙ Варивон Макарович, 1899 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Червоноармієць". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВЕЛИЧКО Каленик Миколайович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Новополтавка Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник к-спу "До нового життя". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ВЕЛИЧКО Корній Силович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Ворошилівка (нині с. Любимівка) Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рахівник тракторного загону колгоспу ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений 4 лютого 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

ВЕЛІГОДСЬКИЙ Іван Сергійович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Волконешти (тепер с. Вовчанське) Якимівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Нове життя". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 листопада 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер в 1942 році в концтаборі м. Комсомольськ-на-Амурі. Реабілітований у 1959 році.

ВЕЛЬК Давид Давидович, 1904 р. народження, с. Миколай-Поле, проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Фрезерувальник Верхньохортицької автошколи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ВЕЛЬК Давид Іванович, 1913 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта неповна середня. Старший електрик Дніпровського магнієвого заводу (м. Запоріжжя). "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1961 році.

ВЕЛЬК Іван Іванович, 1909 р. народження, с. Павло-Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Десятник Металургбуду комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ВЕЛЬК Петро Гергардович, 1913 р. народження, нар. і проживав у с. Петерсгаген (нині с. Кутузівка) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Стругальник промартілі "Технік" у м. Молочанську. Особливою нарадою при НКВС СРСР 3 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ВЕЛЬМ Михайло Мартинович, 1876 р. народження, с. Антонівка Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Республіка Розівського р-ну Запорізької області (нині Володарського р-ну Донецької області). Сторож колгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ВЕЛЬС Вільгельм Мартинович, 1873 р. народження, м. Нарва (Естонія), естонець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Працівник машинопрокатної бази комбінату "Запоріжсталь". Покінчив життя самогубством у Запорізькій в'язниці 30 липня 1938 року. Реабілітований у 1992 році.

ВЕЛЬЧЕВ Степан Савелійович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Тесляр колгоспу ім. Першого Травня у с. Вячеславка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВЕНДЛАНД Отто Оттович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Мирне (нині с. Братерське) Новомиколаївського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Сторож к-спу "Морген Рот". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1989 році.

ВЕРБИЦЬКИЙ Дмитро Лукич, 1898 р. народження, с. Гуляйполе, проживав у с. Дорожнянка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Кімовець" в с. Дорожнянка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ВЕРЕТЕЛЬНИК Іван Каленикович, 1898 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Гірке Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Переможець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВЕРЕЩАГА Павло Олексійович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Старобогданівка Михайлівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Іскра". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВЕРЛЕ Едуард Якович, 1888 р. народження, німецька колонія № 6 Кронауського р-ну (старі назви) Миколаївської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області. Шорник колгоспу ім. К. Либкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВЕРНЕР Карл Карлович, 1883 р. народження, с. Красноярр Маркштадтського кантону Самарської губернії (Росія, Поволжя), німець, неписьменний. Проживав у м. Запоріжжі. Чорнороб заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ВЕРНЕР Петро Петрович, 1887 р. народження, с. Красноярр, Республіка німців Поволжя, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Приймальник деталей заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. 23 січня 1939 року з ув'язнення звільнений. Справа припинена. Реабілітований у 1956 році.

ВЕРНЕР Фрідріх Петрович, 1890 р. народження, с. Красноярр Маркштадського кантону Самарської губернії (Росія, Поволжя), німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Такелажник заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ВЕРНЕР Чеслав Францович, 1894 р. народження, м. Жирардов Варшавської губернії (Польща), поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник дільниці № 2 заводу "Червоний Хрест". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ВЕРШИЦЬКА Пелагея Венедиктівна, 1893 р. народження, м. Молодечно (Польща), росіянка, малограмотна, домогосподарка. Проживала в м. Запоріжжі. 22 листопада 1937 року справа направлена до Особливої наради при НКВС УРСР. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

ВЕТЦЕЛЬ Адам Якович, 1904 р. народження, нар. і проживав на хут. Краснівка Куйбишевського р-ну Запорізької області (нині с. Краснівка Волноваського р-ну Донецької області), німець, освіта початкова. Робітник кам'яного кар'єру "Нерудсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ВЕТШТЕЙН Йоганн Йоганнович, 1906 р. народження, с. Гутерталь (нині с. Кирпичне), проживав у с. Дармштадт (нині с. Переможне) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Бригадир колгоспу "Дармштадт". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ВЕХТЕР Генріх Якович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Кроисфельд (нині с. Мар'янівка) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Помічник машиніста місцевого млина. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ВЕХТЕР Ернст Теодорович, 1906 р. народження, с. Новосеменівка Апостолівського р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Наладчик заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ВЕХТЕР Іван Данилович, 1900 р. народження, с. Вікторівка Новомиколаївського р-ну, проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. К. Лібкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВЕХТЕР Отто Христофорович, 1908 р. народження, с. Новосеменівка Апостолівського р-ну Дніпропетровської області, німець, малограмотний. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Настроювач цеху № 4 заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ВЕЧЕРЕНКО Микола Феофанович, 1902 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі (селище Великий Луг), українець, освіта початкова, член Болгарської комуністичної партії у 1921—1922 рр. Завідуючий складом запасних частин Дніпровського алюмінієвого заводу (м. Запоріжжя). "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ВИННИЧЕНКО Олександр Григорович, 1888 р. народження, м. Токмак того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта середня сільськогосподарська. Проживав у м. Запоріжжі (Південне селище). Майстер з переробки плодоовочів Другого Запорізького харчоторгу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ВИСОЦЬКИЙ Ріхард Васильович, 1886 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, неписьменний. Ливарник ливарного цеху заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ВИТВИЦЬКИЙ Тихон Павлович, 1882 р. народження, с. Вахнівка Київської губернії, поляк, освіта початкова, пенсіонер. Проживав у м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ВИТРИШКО Іван Антонович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Новояковлівка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, хлібороб-одноосібник. Запорізьким Губревтрибуналом 10 листопада 1921 року засуджений до 6 місяців примусових робіт умовно з обов'язковою виплатою продподатку. Реабілітований у 1991 році.

ВИХЛЯЄВ Терентій Венедиктович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Радивонівка Якимівського р-ну Запорізької області, росіянин, малограмотний. Завгосп к-спу "Радстеп". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 жовтня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ВІБЕ Абрам Абрамович, 1906 р. народження, с. Миколай-Поле, проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ВІБЕ Абрам Петрович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта середня. Бухгалтер заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ВІБЕ Борис Петрович, 1910 р. народження, с. Центральне Новохоперського р-ну Воронезької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Рядовий колгоспник к-спу ім. Косіора. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ВІБЕ Гергард Іванович, 1887 р. народження, с. Маргенау Молочанського р-ну (старі назви) Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Долинське Запорізького р-ну Запорізької області. Тесляр колгоспу ім. Димитрова в с. Долинське. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ВІБЕ Давид Петрович, 1914 р. народження, с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Курсант Верхньохортицького педтехнікуму. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ВІБЕ Ісаак Абрамович, 1914 р. народження, с. Клейфельд (стара назва) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя). Водій колгоспу "Дніпробуд" у с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ВІБЕ Ісаак Петрович, 1915 р. народження, с. Центральне Новохоперського р-ну Воронезької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Їздовий к-спу ім. Косіора. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ВІБЕ Корній Петрович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВІБЕ Петро Абрамович, 1904 р. народження, с. Миколай-Поле, проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ВІБЕ Петро Петрович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Приймальник у млині колгоспу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВІБЕ Петро Петрович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Володимирівське Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Бригадир колгоспу "12-річчя Жовтня" в с. Володимирівське. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ВІБЕ Яків Давидович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Планувальник заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВІЗИРСЬКИЙ Олексій Матвійович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Банівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Заступник голови колгоспу ім. Димитрова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ВІЗІРСЬКИЙ Василь Микитович, 1893 р. народження, с. Миколаївка Бердянського р-ну, проживав у с. Якимівка того ж р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня. Директор Якимівської неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ВІЛЮНАС Христофор Іванович, 1891 р. народження, с. Пожеруми Ковенської губернії (Литва), литовець, освіта початкова, член ВКП(б) до 1936 року. Проживав у м. Запоріжжі. Забійник худоби на Запорізькому м'ясокомбінаті. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 8 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 грудня 1937 року. Реабілітований у1959 році. Місце поховання невідоме.

ВІЛЬ Іван-Йоган Августович, 1884 р. народження, с. Юренталь (нині с. Червоноармійське) Василівського р-ну, проживав у с. Гохштадт (нині с. Високе) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ВІЛЬГЕЛЬМ Валентин Іванович, 1882р. народження, нар. і проживав у с. Дудникове Вільнянського (нині Оріхівського) р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Коваль к-спу ім. Тельмана. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ВІЛЬГЕЛЬМ Іван Іванович, 1880 р. народження, с. Лейтергаузен (нині с. Тракторне) Михайлівського р-ну, проживав у с. Дудникове Вільнянського (нині Оріхівського) р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Сторож Дудниківського сільського споживчого товариства. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ВІЛЬМС Іван Петрович, 1903 р. народження, с. Олександропіль Петропавлівського р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер деревокомбінату заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ВІЛЬМС Яків Петрович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Обліковець колгоспу ім. Косіора. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ВІЛЬХОВИЙ Андрій Єфремович, 1894 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Зелений Луг Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Ранок". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ВІНС Андрій Андрійович, 1912 р. народження, м. Давленков Башкирської АРСР, німець, освіта незакінчена середня. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер міськфінвідділу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року . Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВІНС Василь Якович, 1893 р. народження, с. Кічкас, проживав у с. Верхня Хортиця (обидва нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Столяр заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ВІНС Генріх Миколайович, 1879 р. народження, нар. і проживав у с. Фішау (нині с. Рибалівка) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Рядовий колгоспник к-спу ім. Андре Марті в с. Фішау. Особливою нарадою при НКВС СРСР 31 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ВІНС Іван Іванович, 1908 р. народження, с. Миколай-Поле Запорізького р-ну, проживав у с. Орлове Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рахівник школи глухонімих в с. Орлове. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ВІНС Іван Миколайович, 1872 р. народження, с. Новогупалівка Вільнянського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Сторож німецьких педагогічних курсів у с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

23 Зам.. № 3374

ВІНС Петро Петрович, 1887 р. народження, с. Новомолочанськ (стара назва), проживав у с. Шанзе (нині с. Снігурівка) Токмацького р-ну Запорізької області. Бухгалтер цегельного заводу. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ВІНС Яків Гергардович, 1904 р. народження, с. Немановка Тельманського р-ну Кримської Автономної республіки (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Бухгалтер артілі інвалідів ім. Першого Травня (м. Запоріжжя). "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВІНТЕР Адольф Християнович, 1892 р. народження, с. Нові Хмери колишньої Волинської губернії, німець, освіта початкова. Проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області. Конюх Павлівського ССТ. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ВІНТЕР Іван Петрович, 1900 р. народження, с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Проживав у м. Дніпродзержинську Дніпропетровської області. Місце роботи не встановлено. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 10 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 листопада 1937 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ВІНТЕР Іван Соломонович, 1909 р. народження, с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта 5 класів. Проживав у м. Запоріжжі. Бурильник відділу капітального будівництва заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВІНТЕР Олександр Християнович, 1900 р. народження, с. Нові Хмери Волинської губернії, німець, освіта початкова. Проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області. Заготівельник Павлівського сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ВІНТЕР Петро Карлович, 1872 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Столяр лісозаводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВІТВИЦЬКИЙ Володимир Миколайович, 1885 р. народження, с. Дзигівка Ямпільського р-ну Вінницької області, українець, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі (14-е селище). Головний бухгалтер кар'єру комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Помер у в'язниці. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВІХМАН Ізраїль Лейвикович, 1885 р. народження, м. Гайчик Бихівського р-ну Могильовської губернії, єврей, освіта початкова, член ВКП(б) у 1920—1938 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Директор хлібозаводу № 1 м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ВІЦЕНКО Демид Васильович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Любимівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Перемога". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВІЧЕВ (ВІВЧЕВ) Георгій Степанович, 1886 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний, член ВКП(б) у 1929—1930 рр. Маляр колгоспу у с. Коларівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВІЧЕВ Микола Дмитрович, 1888 р. народження, нар. і проживав с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Агент закупки шкіри Коларівського споживтовариства "Союзшкіра". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВІЧЕВ Олексій Степанович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Косіора у с. Коларівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВЛАСЕНКО Іван Леонтійович, 1897 р. народження, с. Якимівка, проживав у с. Радивонівка Якимівського р-ну Запорізької області, росіянин, малограмотний, член ВКП(б) до 1937 року. Старший городник комуни ім. Леніна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений 29 грудня 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

ВЛАСЕНКО Кузьма Трохимович, 1888 р. народження, с. Усівка Пирятинського р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Вагранник Верхньохортицької автошколи. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 лютого 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1960 році.

ВЛАСЕНКО Олексій Сидорович, 1897 р. народження, с. Степанівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Електрик Дніпровського алюмінієвого заводу (м. Запоріжжя). "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВОВК (ВОВЧЕНКО) Явтух Митрофанович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Санджарівка (нині с. Полтавка) Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Без певного місця роботи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 жовтня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ВОВК Андрій Ілліч, 1899 р. народження, с. Покровка (нині смт. Приазовське того ж р-ну), українець, освіта вища, проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області. Ветеринарний лікар радгоспу "Вільний". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 грудня 1937 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ВОВК Іван Денисович, 1896 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. 1-го Серпня. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ВОВК Михайло Васильович, 1891 р. народження, м. Гуляйполе, проживав на хут. Червоне Заріччя (нині в межах м. Гуляйполе) Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Червоне Заріччя". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВОВЧЕНКО Іван Іванович, 1899 р. народження, с. Санджарівка (нині с. Полтавка), проживав у с. Васинівка Гуляйпільського (нині Оріхівського) р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Свердлова в с. Васинівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ВОВЧЕНКО-КИЙКОВА Валентина Василівна, 1898 р. народження, м. Полтава, українка, освіта вища. Проживала в м. Запоріжжі. Плановик-фінансист Запорізької міськради. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 листопада 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Звільнена 30 квітня 1939 року. Реабілітована у 1994 році.

ВОЙКОВ Василь Васильович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Луначарське Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Їздовий к-спу "Зоря комунізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1962 році. Місце поховання невідоме.

ВОЙКОВ Іван Федорович, 1897 р. народження, с. Ботієве, проживав у с. Богданівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Конюх сільського споживчого товариства у с. Богданівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВОЙКОВ Микола Костянтинович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Луначарське Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Їздовий Луначарського ССТ. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВОЙКОВ Михайло Федорович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Богданівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Тракторист колгоспу "3-й вирішальний" у с. Богданівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВОЙКОВ Федір Мефодійович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Луначарське Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Обліковець кадрів споживчої кооперації. Заарештований 20 листопада 1932 року. Постановою Запорізького міськвідділу ДПУ 29 грудня 1932 року з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

ВОЙНІКОВ Василь Якович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Діанівка (нині с. Лозуватка) Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Обліковець промартілі "Зірка" у с. Діанівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВОЙНІКОВ Пилип Степанович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта неповна середня. Обліковець колгоспу "Колективіст" у с. Райнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВОЙНІКОВ Степан Пилипович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Коваль колгоспу "Колективіст" у с. Райнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВОЙЦЕХІВСЬКИЙ Микита Овсійович, 1884 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль колгоспу "Червоний прапор". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ВОЛГА Степан Авксентійович, 1906 р. народження, станиця Краснощокінська Обливського р-ну Донської області, українець, малограмотний. Проживав у с. Вербове Пологівського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу "Ленінським шляхом" у с. Вербове. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений 8 січня 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

ВОЛГІН Іван Прохорович, 1887 р. народження, с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну, проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Обліковець колгоспу ім. Димитрова в с. Павлівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ВОЛИК Варивон (Ларіон) Андрійович, 1898 р. народження, с. Басань, проживав у с.Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області. українець, освіта початкова. Голова ревкомісії колгоспу ім. Єжова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м.Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВОЛКОВ Антон Маринович, 1892 р. народження, с. Черешовиця Берковського повіту (Болгарія), болгарин, освіта початкова. Проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області. Городник колгоспу "Друга п'ятирічка" у с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВОЛКОВ Георгій Андрійович, 1903 р. народження, с. Павлівське Алтайської губернії, росіянин, освіта вища, член ВКП(б) до 1937 року. Проживав у м. Запоріжжі. Учитель середньої школи в с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області. Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ВОЛКОВ Іван Степанович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Перша Миколаївка (нині с. Миколаївка) Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, селянин-одноосібник. Судовою "трійкою" при колегії ДПУ УРСР 30 березня 1930 року засуджений до 5 років концтаборів. "Трійкою" УНКВС по Донецькій області 23 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1960 році. Місце поховання невідоме.

ВОЛКОВ Іона Григорович, 1882 р. народження, с. Чорнобаї Шишацького р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Контрольний майстер ливарного цеху Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ВОЛКОВ Костянтин Гнатович, 1903 р. народження, м. Кроми Орловської області, росіянин, освіта вища, член ВКП(б) у 1921—1936 рр. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Начальник Бердянського Крекінгбуду. Особливою нарадою при НКВС СРСР 15 січня 1937 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер у місцях ув'язнення, ймовірно, в тюрмі м. Верхньоуральськ. Дата смерті невідома. Реабілітований у 1958 році.

ВОЛКОВИЙ Гаврило Никанорович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завгосп Кінськороздорівської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ВОЛОБУЄВ Іван Степанович, 1886 р. народження, с. Михайлівка (нині с. Білоріцьке) Веселівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Тесляр "Запоріжцивільбуду". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ВОЛОХ Михайло Іванович, 1899 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Спартак". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВОЛОХ Федір Григорович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Червоний прапор". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 30 квітня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ВОЛОШИН Павло Йосипович, 1874 р. народження, нар. і проживав у с. Новояковлівка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, хлібороб-одноосібник. Запорізьким Губревтрибуналом 10 листопада 1921 року засуджений до 6 місяців примусових робіт умовно з обов'язковою виплатою продподатку. Реабілітований у 1991 році.

ВОЛОШКО Семен Андрійович, 1892 р. народження, с. Мінстерберг (нині с. Прилуківка) Мелітопольського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, українець, освіта початкова. Комірник Бердянської автоколони. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ВОЛЧАНОВ Василь Іванович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Тракторист Коларівської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВОЛЧАНОВ Іван Іванович, 1892 р. народження, с. Коларівка Приморського р-ну, проживав у с. Луначарське Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бухгалтер колгоспу "Зоря комунізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ВОЛЧАНОВ Макар Петрович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Вантажник бавовноприймального пункту колгоспу в с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВОЛЧАНОВ Пантелей Петрович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Вантажник бавовноприймального пункту колгоспу у с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ВОЛЬДЖОНІ Михайло Петрович, 1892 р. народження, м. Урбіно (Італія), італієць, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Секретар 7-го будівельного району Сталінської залізниці в м. Запоріжжі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 22 лютого 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ВОЛЬФ Август Фрідріхович, 1889 р. народження, с. Горщик Коростенського р-ну Житомирської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Гохштадт (нині с. Високе) Михайлівського р-ну Запорізької області. Сторож Тельманівської МТС у с. Гохштадт. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ВОЛЬФ Едмунд Ріхардович, 1908 р. народження, с. Гагрівка Червоноармійського р-ну Київської області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Коваль комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення 16 лютого 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

ВОЛЬФ Климент Антонович, 1912 р. народження, с. Московка № 8 (нині його немає) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Вахтер комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ВОРОБЙОВ Микита Авер'янович, 1867 р. народження, м. Дніпропетровськ, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Старший машиніст водокачки на станції Олександрівськ. Запорізьким Губревтрибуналом 16 лютого 1921 року засуджений до 5 років позбавлення волі. 5 березня 1922 року звільнений у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

ВОРОБЙОВ Микола Ілліч, 1897 р. народження, м. Гуляйполе того ж р-ну Запорізької області. росіянин, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий виробництвом заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ВОРОНКОВ Андрій Васильович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Петровського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ВОРОНКОВ Антон Васильович, 1893 р. народження, с. Стара Дніпровка (стара назва), проживав у с. Новодніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Фрунзе. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ВОРОНКОВ Костянтин Никифорович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Матвіївка Веселівського р-ну Запорізької області, росіянин, малограмотний. Колгоспник к-спу "Більшовик". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер в ув'язненні. Реабілітований у 1991 році.

ВОСКРЕСЕНСЬКИЙ Ілля Мелентійович, 1889 р. народження, м. Белєв Тульської області, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Кондуктор трамвайного тресту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

Г

ГААГ (ГАК) Адам Кіндратович, 1905 р. народження. нар. і проживав у с. Луганське Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Чорнороб при залізничній станції Розівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГАББАСОВ Саїт Шагутдинович, 1904 р. народження, с. Слеков Красноборського р-ну Татарської АРСР, татарин, освіта початкова, член ВКП(б) в 1928—1935 рр. Проживав у м. Запоріжжі (бараки Лівого берега). Чорнороб лісозаводу № 2 комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГАБЕРЛІНГ Костянтин Іванович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Дудникове Оріхівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Продавець Дудниківського сільського споживчого товариства. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГАВРИЛЕНКО Степан Андрійович, 1895 р. народження, нар. і проживав у м. Пологах того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Хлібороб, займався приватним господарством. Заарештований 8 грудня 1920 року особливим відділом 9-ї кавдивізії Червоної Армії. Олександрівським Губревтрибуналом 1 квітня 1921 року з-під варти звільнений у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

ГАВРИЛОВ Василь Михайлович, він же **СТОЙКОВ Христо Іванов,** 1906 р. народження, м. Сливец (Болгарія), болгарин (громадянин Болгарії), освіта незакінчена вища, член Болгарської компартії. Проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області. Учитель Преславської середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГАВРИЛЮК Олександр Митрофанович, 1904 р. народження, с. Поп-Левятинське Радзивілівського р-ну Дубенської області (Польща), українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Шлаківник сталеплавильного цеху заводу "ЗІС" комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГАДЕНКО Тарас Трохимович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Чапаєва. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГАДЖИЛОВ Іван Дмитрович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Перша Миколаївка (нині с. Миколаївка) Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Голова колгоспу ім. 17-річчя МЮД. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГАДЖИЛОВ Іван Миколайович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Ганнівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, член ВКП(б) до 1929 року. Рядовий колгоспник к-спу у с. Ганнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГАЄНКО Микола Терентійович, 1896 р. народження, с. Матюші Білоцерківського р-ну Київської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області. Бригадир промартілі "Труд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ГАЗІН Петро Петрович, 1893 р. народження, ст. Улянівка Дніпропетровської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Помічник механіка заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГАЙ Данило Павлович, 1878 р. народження, с. Зелене Верхньорогачицького р-ну Херсонської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Завідуючий господарством Запорізької середньої школи № 2. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ГАЙДАРЖИЙСЬКИЙ Іван Васильович, 1918 р. народження, нар. і проживав у с. Зеленівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГАЙДАРЖІ Георгій Семенович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Друга п'ятирічка" в с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГАЙДАРЖІ Федір Миколайович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Коваль колгоспу в с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГАЛАГАН Назар Власович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Леніна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГАЛИЦЬКИЙ Дмитро Ларивонович, 1872 р. народження, с. Рогачки Мелітопольського повіту Катеринославської губернії, українець, освіта середня (духовна семінарія). Проживав у с. Нельгівка Приморського р-ну Запорізької області. Священик Нельгівської церкви. Заарештований 8 лютого 1921 року Бердянською повітовою ЧК. Олександрівським Губревтрибуналом 1 квітня 1921 року з-під варти звільнений у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

ГАЛИЦЬКИЙ Микола Дмитрович, 1899 р. народження, с. Юзкус (стара назва) Геніческого р-ну Херсонської області, українець, освіта середня. Проживав у м. Мелітополі Запорізької області. Бухгалтер промартілі "Трудспайка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГАЛИЧ Гаврило Власович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Зелений Яр". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГАЛИЧ Іван Хрисанфович, 1882 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГАЛИЧ Мусій Васильович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Войкова у с. Кінські Роздори. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГАЛІЗДРА Петро Григорович, 1906 р. народження, с. Богодарівка Покровського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий підсобним господарством 90-го стрілецького полку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 30 грудня 1937 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГАЛІВЕЦЬ Василь Пантелеймонович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Новомихайлівка Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова (курси рахівників). Колгоспник к-спу "І-й Михайлівський". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ГАЛІВЕЦЬ Корній Петрович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Новомихайлівка Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ГАЛКО Іван Йосипович, 1884 р. народження, с. Діденеве Ошмянського повіту Віленської губернії (Польща), білорус, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Експедитор Великотокмацької міськради. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ГАЛЛЕРШТЕЙН Ілда Львівна, 1905 р. народження, нар. і проживала у м. Запоріжжі, єврейка, освіта початкова. Рахівник і комірник артілі "Кооператор". Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1956 році.

ГАЛУШКО Митрофан Прокопович, 1900 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Швець артілі "Спартак". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГАЛЬЧАНСЬКИЙ Григорій Олексійович, 1908 р. народження, с. Щербаки Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Бурильник Мокрянського кам'яного кар'єру. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений 11 квітня 1940 року. Реабілітований у 1991 році.

ГАЛЬЧЕНКО Іван Якимович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Скельки Василівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Червоний путіловець" у с. Скельки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ГАЛЬЧЕНКО Митрофан Лазарович, 1885 р. народження, с. Скельки, проживав у с. П'ятихатки Василівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник к-спу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 21 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ГАЛЬЧЕНКО Никон Пилипович, 1888 р. народження, с. Берестове Бердянського р-ну, проживав у с. Басань Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Учитель неповної середньої школи у с. Басань. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГАЛЬЧЕНКО Павло Андріянович, 1897 р. народження, с. Очеретувате Магдалинівського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник штабу ППО міськкомунгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ГАМАЗИНСЬКИЙ Гордій Денисович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Шевченкове Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Чорнороб "Машинбуду". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГАМАЗИНСЬКИЙ Микола Федорович, 1888 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Чорнороб Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ГАММ Абрам Якович, 1910 р. народження, с. Шарабкіно Донецької області (так у кр. справі), німець, освіта неповна середня. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Завідуючий гаражем заводу "Ковкий чавун" у с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ГАММ Давид Давидович, 1918 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, німець, освіта початкова. Токар механічного цеху заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ГАММ Давид Якович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Змащувач компресора заводу "Ковкий чавун" у с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГАММ Корній Якович, 1911 р. народження, с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Проживав у с. Канцерівка Запорізького р-ну Запорізької області. Формувальник заводу "Ковкий чавун" у с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ГАММЕРШМІДТ Адам Якович, 1903 р. народження, с. Новосаратовська Колпинського р-ну Ленінградської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Водяне Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області. Капельмейстер духового оркестру к-спу ім. Леніна. Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 жовтня 1938 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ГАМОВ Костянтин Захарович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Нововасилівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Охоронник Бердянського рибпрому. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГАМУС Володимир Абрамович, 1909 р. народження, м. Бобринець того ж р-ну Кіровоградської області, єврей, освіта вища педагогічна. Проживав у м. Запоріжжі. Курсант однорічної авіашколи. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 лютого 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГАНЄВ Василь Васильович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Комінтерн" у с. Преслав. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГАНЄВ Георгій Іванович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Каменяр-будівельник колгоспу в с. Преслав. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГАНЗУЛЕНКО Никифор Гнатович, 1904 р. народження, с. Воздвижівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Новий Світ Гуляйпільського р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГАНН Рудольф Августович, 1908 р. народження, с. Липівка Томашпільського р-ну Вінницької області, німець, малограмотний. Проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області. Конюх колгоспу ім. К. Лібкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ГАНЧЕВ Ананій Федорович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Першого Травня в с. Вячеславка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГАНЧЕВ Іван Дмитрович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Першого Травня в с. Вячеславка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГАНЧЕВ Михайло Маркович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бригадир колгоспу ім. Першого Травня в с. Вячеславка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГАНЧЕВ Степан Григорович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Приймальник Вячеславського бавовноприймального пункту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГАНЧЕВ Улян Григорович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бригадир городньої бригади колгоспу ім. Першого Травня в с. Вячеславка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГАПОНЕНКО Артем Васильович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Новогригорівка (нині с. Григорівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Жовтнева перемога". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ГАПОНЕНКО Григорій Терентійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Новогригорівка (нині с. Григорівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) у 1932—1938 рр. Коваль к-спу ім. 8-го Березня. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГАПОНЕНКО-ЖУКОВА Катерина Антонівна, 1903 р. народження, м. Житомир, українка, освіта середня. Проживала в м. Запоріжжі. Учителька школи № 30. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 липня 1938 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1958 році.

ГАРДЕН Микола Іванович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Пасічник колгоспу ім. Литвинова в с. Павлівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГАРДЕР Андрій-Генріх Францович, 1887 р. народження, нар. і проживав у с. Володимирівське Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Експедитор колгоспу "12-річчя Жовтня" в с. Володимирівське. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГАРДЕР Генріх Генріхович, 1899 р. народження, с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта незакінчена середня. Проживав у м. Запоріжжі. Рахівник заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГАРДЕР Генріх Генріхович, 1911 р. народження, с. Фріденсдорф (нині с. Хмельницьке), проживав у с. Гнаденталь (нині с. Благодатне) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рахівник к-спу "Отто Шмідт". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 листопада 1937 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

ГАРДЕР Іван Миколайович, 1880 р. народження, нар. і проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Литвинова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГАРДОК Іван Іванович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Лейтергаузен (нині с. Тракторне) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Ветеринарний фельдшер місцевого колгоспу ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ГАРМС Петро Петрович, 1912 р. народження, с. Алексефельд Барнаульського повіту (Сибір), німець, освіта початкова. Проживав у с. Тигервей (нині с. Мостове) Токмацького р-ну Запорізької області. Завгосп колгоспу "Дас Нойдорф". Заарештований 3 серпня 1938 року Ротфронтівським РВ НКВС. 14 червня 1940 року звільнений з-під арешту. Реабілітований у 1991 році.

ГАРКУШЕНКО Петро Васильович, 1888 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі (селище Вознесенка), українець, освіта початкова. Черговий по залізничиній станції "Лівий берег" заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ГАРМАШ Сергій Олексійович, 1913 р. народження, с. Успенівка Гуляйпільського р-ну, проживав у с. Семенівка Мелітопольського р-ну Запорізької області, українець, освіта вища. Рядовий 196 армійського запасного полку. Особливою нарадою при НКВС СРСР 15 квітня 1944 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Після відбуття покарання у січні 1954 року висланий в Єнісейський район Красноярського краю. Реабілітований у 1955 році.

ГАРЬКАВИЙ Василь Васильович, 1905 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Нормувальник цеху № 15 Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГАСС Фрідріх Фрідріхович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Альтмунталь (нині с. Заможне) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Коваль колгоспу ім. 3-го Інтернаціоналу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГЕЄР Мануїл Аронович, 1908 р. народження, с. Купіль Волочиського р-ну Хмельницької області, єврей, освіта початкова, член ВКП(б) у 1932—1937 рр. Проживав у с. Малокатеринівка Запорізького р-ну Запорізької області. Електрик колгоспу ім. Постишева. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГЕЗЕ Іван Васильович, 1881 р. народження, с. Кічкас, проживав у с. Верхня Хортиця (нині обидва в межах м. Запоріжжя), німець, освіта середня. Обліковець заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ГЕЙДЕ Абрам Іванович, 1906 р. народження, с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер тресту їдалень і кафе в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1958 році.

ГЕЙДЕБРЕХТ Микола Якович, 1914 р. народження, с. Фабрикервізе, (нині с. Фабричне) Токмацького р-ну Запорізької області, проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Завідуючий буфетом в їдальні заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ГЕЙЗЕР Едгард Готлібович, 1914 р. народження, с. Глінхсталь Григоропольського р-ну (Молдавія), німець, освіта вища. Проживав у с. Гохштедт (нині с. Високе) Михайлівського р-ну Запорізької області. Директор Гохштедтської сільської школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 вересня 1938 р. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ГЕЙМАН Михайло Сидорович, 1902 р. народження, м. Ярославль (Росія), єврей, освіта вища. Проживав у м. Москві. Перекладач редакції газети "Москау Дейлі-Ньюс" на Дніпробуді (м. Запоріжжя) до 1935 року. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГЕЙН Рейнгольд Вільгельмович, 1905 р. народження, с. Аннаполь Новоград-Волинського повіту Київської губернії, німець, малограмотний. Проживав у с. Фріденсбург (нині с. Щасливе) Токмацького р-ну Запорізької області. Завгосп місцевого колгоспу ім. Ракоші. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ГЕЙНРІХС Петро Корнійович, 1908 р. народження, с. Кічкас, проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта 6 класів. Настроювач автоматів заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГЕЙЧЕР (ГЕЙЕР) Генріх Оттович, 1915 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. К. Лібкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГЕЛЬМЕЛЬ Володимир Петрович, 1913 р. народження, нар. і проживав у м. Мелітополі Запорізької області, німець, освіта середня. Слюсар Мелітопольського автотракторного ремонтного заводу. Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ГЕНДЛЕР Християн Християнович, 1890 р. народження, с. Ейгенфельд (нині с. Полянівка) Мелітопольського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, німець, освіта початкова. Головний бухгалтер управління флоту судоверфі м. Бердянська. Особливою нарадою при НКВС СРСР 3 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ГЕНОВ Нестор Іванович, 1901 р. народження, проживав у с. Радолівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1963 році. Місце поховання невідоме.

ГЕНОВ Яків Васильович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Гюнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Сила". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГЕНРІХС Франц Корнійович, 1902 р. народження, с. Миколай-Поле, проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Жерстяник заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГЕНЦЕЛЬ Мартин Мартинович, 1877 р. народження, нар. і проживав у с. Розівка того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Столяр місцевого к-спу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 27 січня 1939 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ГЕНЦЕЛЬ Теодор Готфрідович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Розівка того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Бригадир бригади по боротьбі з сільськогосподарськими шкідниками. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГЕНШ Ілля Михайлович, 1913 р. народження, м. Одеса, єврей, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник навчального пункту ППХО Ленінської райради ТСОавіахіму. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ГЕОРГІЄВ Іван Бонович, 1884 р. народження, с. Боровці Берковського повіту (Болгарія), болгарин, освіта початкова, член Болгарської компартії у 1920—1929 рр. Проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області. Бригадир виноградарів колгоспу "Друга п'ятирічка" у с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГЕРАСИМЕНКО Юхим Семенович, 1875 р. народження, нар. і проживав у с. Омельник Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, селянин-одноосібник. Особливою нарадою при ОДПУ УРСР 18 січня 1930 року засуджений до 3 років вислання за межі України. Реабілітований у 1991 році.

ГЕРАСИМОВИЧ Андрій Іванович, 1913 р. народження, с. Довге Бобруйської волості (Білорусія), білорус, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Діловод відділу кадрів "Стальмосту". Заарештований 20 листопада 1932 року Запорізьким МВ ДПУ. Постановою Запорізького міськвідділу ДПУ 29 грудня 1932 року з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

ГЕРВАЛОВ Федір Степанович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Помічник директора по господарській частині Преславського педагогічного технікуму. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГЕРВЕК Петро Карлович, 1897 р. народження, с. Маринське Горностаївського р-ну Херсонської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Райхенфельд (нині с. Плодородне) Михайлівського р-ну Запорізької області. Бухгалтер колгоспу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ГЕРГОЛЬД Рейнгольд Германович, 1884 р. народження, с. Цвітянка Червоноармійського р-ну Житомирської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Нейнборн (нині с. Широкий Степ) Токмацького р-ну Запорізької області. Пильщик колгоспу ім. Фрунзе. Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 жовтня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ГЕРДОВ Василь Миколайович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Обліковець колгоспу ім. Сталіна в с. Інзівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГЕРДОВ Іван Миколайович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня. Учитель Інзівської неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГЕРДОВ Петро Захарович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. Сталіна в с. Інзівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГЕРЕНБЕРГ Готліб Семенович, 1881 р. народження, с. Старошведське Херсонського р-ну (за старим адмін-територ. поділом) Одеської області, швед, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Робітник відділу постачання комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГЕРІНГ Олександр Оттович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Гохштадт (нин с. Високе) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГЕРМАН Артур Ісайович, 1896 р. народження, м. Оргеєв (Румунія), єврей, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Рентгентехнік 6-ї міськлікарні. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ГЕРМАН Іван Якович, 1913 р. народження, с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Шліфувальник артілі "Металоштамп". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ГЕРМАН Освальд Абрамович, 1919 р. народження, нар. і проживав у с. Ольгине Бердянського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня агрономічна. Агроном колгоспу ім. Чкалова. Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 липня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ГЕРЦЕН Давид Ісакович, 1894 р. народження, с. Вальдгейм (нині с. Владівка), проживав у с. Шпарау (нині с. Довге) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Колгоспник к-спу "Політвідділець". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 січня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГЕРЦЕН Іван Якович, 1894 р. народження, с. Дмитрівка (стара назва) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя). Мірошник колгоспу "Дніпробуд" в с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджеий до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ГЕРЦЕН Іван Якович, 1899 р. народження, с. Фірстенвердер (нині с. Балкове) Токмацького р-ну, проживав у с. Розівка того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Енгельса в с. Розівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 вересня 1937 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

ГЕРЦЕН Петро Давидович, 1913 р. народження, с. Гнаденгейм (нині с. Балашівка) Чернігівського р-ну, проживав у м. Мелітополі Запорізької області, німець, освіта середня. Нормувальник заводу ім. Воровського. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГЕРЦЕН Франц Францович, 1905 р. народження, с. Гнаденгейм (нині с. Балашівка), проживав у с. Гнаденталь (нині с. Благодатне) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рахівник к-спу в с. Гнаденталь. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 листопада 1937 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

ГЕРЦЕН Яків Іванович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Павло-Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта неповна середня. Бухгалтер управління "Запоріжбуду" комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГЕРЦЕН Яків Петрович, 1918 р. народження, с. Леонідівка Дзержинської міської Ради Донецької області, німець, освіта середня. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Учень Верхньохортицької педагогічної школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ГЕРЦЕНБЕРГЕР Іван Мартинович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Багатівка Розівського р-ну Запорізької області, німець, неписьменний. Колгоспник к-спу ім. Косарєва. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГЕРЦОГ Юліус Адольфович, 1888 р. народження, м. Кол Кольшевської губернії (Польща), німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Столяр комунгоспу заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГЕССЕЛЬ Євгеній Йосипович, 1913 р. народження, с. Оленівка (район не зазначений) Донецької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Новокраснівка Розівського р-ну Запорізької області (нині Володарського р-ну Донецької області). Колгоспник к-спу "7-й з'їзд Рад". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГЕССЕЛЬ Карл Іванович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Новокраснівка Розівського р-ну Запорізької області (нині Володарського р-ну Донецької області), німець, освіта початкова. Начальник пожежної дружини к-спу ім. Димитрова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГЕССЕН Петро Петрович, 1916 р. народження, нар. і проживав у Шанзе (нині с. Снігурівка) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тракторист к-спу "Рот Фронт". Особливою нарадою при НКВС СРСР 3 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Помер 18 травня 1943 року в "Івдельтаборі". Реабілітований у 1989 році.

ГЕХТ Еміль Теофілович, 1911 р. народження, с. Глибока Криниця (нині його немає) Токмацького р-ну, проживав у с. Новооленівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. К. Лібкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГЕХТ Євгеній Теодорович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Альтмунталь (нині с. Заможне) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Помічник бригадира тракторної бригади Молочанської МТС. Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 липня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ГИБА Марія Григорівна, 1903 р. народження, нар. і проживала у м. Запоріжжі (село Вознесенка), українка, освіта початкова, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1958 році.

ГІБЕРТ Володимир Абрамович, 1913 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, німець, освіта початкова. Експедитор ковальського цеху заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ГІБЕРТ Генріх Абрамович, 1902 р. народження, с. Кічкас, проживав у с. Верхня Хортиця (нині обидва в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Виконавець з претензій заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГІБЕРТ Давид Петрович, 1905 р. народження, с. Орлове Мелітопольського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Бухгалтер Бердянського міськхарчоторгу. Особливою нарадою при НКВС СРСР 21 лютого 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ГІБЕРТ Дмитро Дмитрович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова, пенсіонер. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 10 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 листопада 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГІБЕРТ Петро Францович, 1902 р. народження, с. Григорівка Барвінківського р-ну Харківської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Гнаденталь (нині с. Благодатне) Чернігівського р-ну Запорізької області. Рахівник місцевого сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ГІБЕРТ Франц Дмитрович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Слюсар Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1962 році.

ГІБЕРТ Франц Францович, 1882 р. народження, нар. і проживав у с. Альтенау (нині с. Любимівка) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Садівник колгоспу "Роте Фане". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ГІБЗУН Андрій Романович, 1913 р. народження, м. Коростень Житомирської області, українець, малограмотний. Проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу "Серп і молот". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГІБЗУН Роман Іванович, 1880 р. народження, м. Коростень Житомирської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області. Городник колгоспу "Серп і молот". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 січня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГІЗБРЕХТ Абрам Корнійович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Прийомальник механічного цеху № 1 заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ГІЗБРЕХТ Іван Іванович, 1897 р. народження, с. Канцерівка Запорізького р-ну, проживав у радгоспі "Переможець" Якимівського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Бухгалтер радгоспу "Переможець". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГІЗБРЕХТ Корній Корнійович, 1882 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Столяр к-спу "Роте Фане". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГІЗБРЕХТ Ніна Василівна, 1890 р. народження, нар. і проживала у м. Запоріжжі, росіянка, освіта середня. Прибиральниця Запорізького інституту ім. Чубаря. Особливою нарадою при НКВС СРСР 8 липня 1938 року віддана під гласний нагляд за місцем проживання на 2 роки. Реабілітована у 1989 році.

ГІЛЕВИЧ Борис Петрович, 1904 р. народження, с. Антонівці Ярмолинецького р-ну Хмельницької області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Складач поїздів транспортного відділу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ГІЛЬДЕБРАНД Іван Данилович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Новослобідка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Комбайнер Верхньохортицької МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ГІЛЬЦ Іван Петрович, 1882 р. народження, нар. і проживав у с. Фрідріхфельд (нині с. Роздол) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тесляр колоспу "Макс-Гельц". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ГІНТЕР Абрам Абрамович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Бухгалтер заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГІНТЕР Абрам Якович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Бригадир рільничої бригади колгоспу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГІНТЕР Ісаак Абрамович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Бригадир колгоспу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГІСБРЕХТ Герман Абрамович, 1918 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, німець, освіта середня. Електрик інструментального цеху заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ГІТЕЛЬ Хаїм Ушерович, 1906 р. народження, с. Дзигівка Ямпільського р-ну Вінницької області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер швейної фабрики ім. Володарського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГІТЕЛЬ Яків Касперович, 1903 р. народження, с. Кобильне Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Новокраснівка Розівського р-ну Запорізької області (нині Володарського р-ну Донецької області). Колгоспник місцевого к-спу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГІТЕЛЬМАН Хацкель Соломонович, 1890 р. народження, м. Пінськ (Білорусія), єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Комірник заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ГЛАДУН Федір Матвійович, 1892 р. народження, с. Комишуваха Оріхівського р-ну, проживав у с. Юльївка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Комірник колгоспу "Більшовик". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ГЛЕБОВИЧ Феофан Леонтійович, 1911 р. народження, с. Дорогоща Ізяславського р-ну Хмельницької області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Електромонтер заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ГЛЕЙХ Еммануїл Йоганович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Розенталь (нині с. Нове Поле) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх к-спу "Маріс Арей". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер в ув'язненні 2 серпня 1938 року. Реабілітований у 1991 році.

ГЛЕКЛЕР Альфред Густавович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Гренталь (нині с. Урожайне) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Бригадир рільничої бригади к-спу ім. Паризької комуни. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1958 році.

ГЛЕКЛЕР Густав Густавович, 1900 р. народження, с. Тібенбрун (нині його немає), проживав у с. Гренталь (нині с. Урожайне) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Молотобоєць к-спу ім. Паризької комуни. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1958 році.

ГЛИВИНСЬКИЙ Юліан Іполитович, 1891 р. народження, с. Понінка Полонського р-ну Хмельницької області, поляк, освіта початкова. Проживав у с. Новокарлівка Пологівського р-ну Запорізької області. Начальник пожежно-сторожової охорони Новокарлівської паперової фабрики. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 20 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 30 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГЛОБА Яким Пилипович, 1906 р. народження, с. Юльївка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Заливник заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 24 квітня 1940 року. Реабілітований у 1940 році.

ГЛУШИЧ Панас Авер'янович, 1893 р. народження, с. Агаймани Іванівського р-ну (старі назви) Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Ленінське Якимівського р-ну Запорізької області. Завідуючий молочно-товарною фермою комуни ім. Леніна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 27 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 листопада 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ГЛУШКО Микола Васильович, 1911 р. народження, с. Дубове, проживав у радгоспі "Вербове" Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Чорнороб радгоспу "Вербове". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГЛУЩЕНКО Федір Андрійович, 1905 р. народження, с-ще Петриківка Царичанського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта вища педагогічна. Проживав у м. Запоріжжі (Шосте селище). Учитель середньої школи № 50 м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ГЛУЩЕНКО Федір Петрович, 1884 р. народження, с. Лукашеве, проживав у с. Жовтневе (стара назва) Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Сторож заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ГОВОРУХА Іван Федотович, 1914 р. народження, с. Петриківка Васильківського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта незакінчена вища. Проживав у м. Запоріжжі. Студент 4-го курсу літературного факультету Запорізького педагогічного інституту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ГОВОРУХА Сергій Олександрович, 1901 р. народження, с. Балки Василівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар прокатного цеху заводу інструментальних сталей. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ГОГУНСЬКИЙ Георгій Аврамович, 1899 р. народження, с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта вища. Проживав у м. Ворошиловграді, вчитель. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГОГУНСЬКИЙ Гліб Васильович, 1890 р. народження, с. Преслав Приморського р-ну, проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня. Вчитель Андрівської середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ГОГУНСЬКИЙ Дмитро Костянтинович, 1913 р. народження, с. Преслав, проживав у с. Діанівка (нині с. Лозуватка) Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня, член ВЛКСМ. Учитель школи в с. Преслав. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

24 Зам.. № 3374

ГОГУНСЬКИЙ Євлампій Васильович, 1892 року народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта незакінчена вища. Викладач Преславського агротехнікуму. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 грудня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГОГУНСЬКИЙ Микола Дем'янович, 1883 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну, Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Табельник Преславського агротехнікуму. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГОГУНСЬКИЙ Микола Іванович, 1906 р. народження, с. Преслав Приморського р-ну, проживав у с. Ганнівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня. Рядовий колгоспник к-спу ім. Фрунзе в с. Ганнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГОГУНСЬКИЙ Петро Андрійович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Тесляр Преславського агротехнікуму. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГОГУНСЬКИЙ Петро Федорович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Леніна в с. Преслав. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГОГУНСЬКИЙ Федір Михайлович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний, член ВЛКСМ у 1931—1935 рр. Комірник Преславського агротехнікуму. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГОКЧЕВ Михайло Дмитрович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бригадир рільничої бригади колгоспу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГОЛЕНЧАК Михайло Антонович, 1897 р. народження, м. Сураж Гродненської губернії (Польща), поляк, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Технік мартенівського цеху комбінату "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 8 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 грудня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГОЛОВАНЬ Варфоломій Якимович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Слюсар Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ГОЛОВАНЬ Захарій Харитонович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Чорнороб к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ГОЛОВАНЬ Йосип Іванович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ГОЛОВАНЬ Михайло Давидович, 1892 р. народження, нар. і проживав у м. Вільнянську того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий книжковим магазином м. Вільнянська. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ГОЛОВАНЬ Петро Федорович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ГОЛОВАНЬ Родіон Іванович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець,освіта незакінчена середня. Бухгалтер сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ГОЛОВАТИЙ Йосип Каленикович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тимчасово ніде не працював. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГОЛОВАТИЙ Кирило Єгорович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Ворошилова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГОЛОВАТИЙ Терентій Павлович, 1898 р. народження, м. Нікополь Дніпропетровської області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Землевпорядник на Дніпробуді. Заарештований Запорізьким відділом ДПУ 15 лютого 1931 року. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 липня 1931 року справа припинена. Реабілітований у 1991 році.

ГОЛОВАТИЙ Федот Єгорович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир колгоспу ім. Ворошилова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГОЛОВКО Григорій Федорович, 1885 р. народження, м. Горошин Харківської області (так у справі), українець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Конюх к-спу "Роте Фане". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГОЛОВКО Терентій Леонтійович, 1900 р. народження, с. Кочубеїв Чемеровецького р-ну Хмельницької області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий навчальною частиною курсів соцмайстрів Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ГОЛОВЧЕНКО Петро Пантелійович, 1891 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі (стара частина), українець, освіта початкова. Слюсар заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ГОЛУБЄВ Іван Іванович, 1901 р. народження, с. Дев'яте Бельського р-ну Західної області (за старим адмін.-територ. поділом), росіянин, освіта неповна середня, член ВКП(б) до 1936 року. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер-механік Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 лютого 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ГОЛЬБЕК (ГОЛЬБЕГ) Отто Оттович, 1895 р. народження, х. Гофенталь (нині в межах м. Молочанська) Токмацького р-ну, проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Пастух молочно-товарної ферми колгоспу ім. К. Лібкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГОЛЬДЕНБЕЙН Генріх Християнович, 1907 р. народження, с. Біловеж, проживав у с. Розівка того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Моторист зернового елеватора. Особливою нарадою при НКВС СРСР 25 жовтня 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з "Івдельтабору" 15 травня 1951 року. Реабілітований у 1957 році.

ГОЛЬДШТЕЙН Шльома Меєрович, 1885 р. народження, м. Лоєв Мінської області, єврей, освіта початкова, член ВКП(б) у 1929—1936 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий магазином № 43 "Харчторгу". Особливою нарадою при НКВС СРСР 13 травня 1937 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Особливою нарадою при МДБ СРСР 25 червня 1949 р. висланий у місця спецпоселення. Реабілітований у 1956 році.

ГОМЕЛЬСЬКА Ревекка Мойсеївна, 1896 р. народження, с. Нижні Сірогози того ж р-ну Херсонської області, єврейка, освіта початкова. Проживала в м. Запоріжжі. Швачка артілі "Прогрес". Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1956 році.

ГОНЧАРЕНКО Іван Вакулович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Червоноармієць". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ГОНЧАРЕНКО Іван Семенович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Заливне Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГОНЧАРЕНКО Павло Григорович, 1891 р. народження, с. Варварівка Вільнянського р-ну, проживав у с. Наталівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Коваль колгоспу "Пролетар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ГОНЧАРЕНКО Павло Іванович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Конюх Новоспасівського сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГОНЧАРЕНКО Феодосій Іванович, 1881 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Конюх Новоспасівської лікарні. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГОПКА Іван Юхимович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Варварівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Голова к-спу "Дніпрельстан". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГОРБАДЕЙ Володимир Федорович, 1904 р. народження, м. Харків, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник групи відділу постачання заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Після перегляду справи Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 жовтня 1939 року термін покарання зменшено до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ГОРБАНЬ Каленик Олексійович, 1896 р. народження, с. Солодка Балка Токмацького р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, українець, освіта середня, член ВКП(б) у 1921—1925 рр. Секретар Бердянського підприємства "Металобрухт". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 липня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГОРБЕНКО Григорій Дмитрович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Продавець крамниці в с. Кінські Роздори. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГОРДА Михайло Федорович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Перше серпня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГОРДИШЕВСЬКИЙ Онуфрій Васильович, 1897 р. народження, с. Конатківці Шаргородського р-ну Вінницької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Бригадир по здачі готової продукції заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ГОРДІЄНКО Микола Дмитрович, 1909 р. народження, с. Копані Оріхівського р-ну, проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Слюсар Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою". УНКВС по Дніпропетров-ській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ГОРДОН Марія Ісаківна, 1900 р. народження, м. Дніпропетровськ, єврейка, освіта вища. Проживала у м. Запоріжжі. Викладач Запорізької неповної середньої школи № 31. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджена до 5 років заслання. Реабілітована у 1991 році.

ГОРДОН Яків Борисович, 1896 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, єврей, освіта незакінчена середня. Бухгалтер райпромкомбінату. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГОРЕНБАХЕР Оскар Фрідріхович, 1911 р. народження, с. Білярі Комінтернівського р-ну Одеської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Вахтер загону охорони комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГОРІДЬКО Дементій Ісакович, 1882 р. народження, с. Юльївка Запорізького р-ну, проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Начальник бюро інструментального господарства Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ГОРОБЕЦЬ Іван Андрійович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Орестопіль Покровського р-ну Дніпропетровської області, українець, малограмотний, селянин. Особливою нарадою при колегії ОДПУ 17 січня 1930 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Реабілітований у 1996 році.

ГОРОБЕЦЬ Петро Андрійович, 1903 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжя (селище Вознесенка), українець, освіта неповна середня. Помічник начальника обпалювального відділення електродного цеху Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року у м. Запоріжжі . Реабілітований у 1957 році.

ГОРПИНИЧ Гаврило Данилович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Варварівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Бригадир колгоспу "Дніпрельстан" в с. Варварівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ГОРПИНИЧ Іван Федотович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Варварівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Дніпрельстан". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГОРПИНИЧ Роман Тихонович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Варварівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Дніпрельстан". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ГОРПИНИЧ Юхим Якович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Варварівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Обліковець Гуляйпільської ощадкаси. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ГОРУЛЬКО Антон Федорович, 1894 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Гришине Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх к-спу "Сталінець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГОРУЛЬКО Йосип Федорович, 1875 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Гришине Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Сталінець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГОРЧИНСЬКИЙ Калікс Флоріанович, 1912 р. народження, с. Федорівка Новоград-Волинського р-ну Житомирської області, поляк, освіта початкова. Проживав у с. Веселе того ж р-ну Запорізької області. Тваринник радгоспу "Веселе". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГОРШКОВСЬКА Любов Никифорівна, 1905 р. народження, с. Радзивілове Дублінської області (Польща), українка, малограмотна. Проживала в м. Запоріжжі. Санітарка міської лікарня № 1. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 8 грудня 1937 року засуджена до 10 років позбавлення волі. Звільнена 16 червня 1956 року. Реабілітована у 1956 році.

ГОРЯЇНОВ Борис Антонович, 1899 р. народження, с. Акмечеть (так у кр. справі) Євпаторійського р-ну Кримської АРСР, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Інструктор промбанку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. 9 травня 1939 року звільнений з-під варти за відсутністю складу злочину. Реабілітований у 1958 році.

ГОРЯНИЙ Гнат Трохимович, 1879 р. народження, с. Покровське того ж р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар ремонтного цеху заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ГОССЕН Петро Іванович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Блюмштейн (нині с. Кам'янське) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Муляр колгоспу ім. Отто Шмідта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1989 році. Місце поховання невідоме.

ГОССЕН Яків Абрамович, 1912 р. народження, с. Фірстенвердер (нині с. Балкове), проживав у с. Ріккенау (нині с. Козолугівка) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Тваринник к-спу ім. Е. Тельмана. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГОТІН Томас Адамович, 1899 р. народження, с. Шакове Новоодеського р-ну Одеської області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Оглядач вагонів транспортного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГОТМАН Федір Іванович, 1871 р. народження, с. Адаргин Перекопського повіту (Крим), німець, освіта вища медична. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Лікар-гінеколог Верхньохортицької районної лікарні. Покінчив життя самогубством у Запорізькій в'язниці 11 вересня 1938 року. Реабілітований у 1992 році.

ГОТТІН Ліберадус Адамович, 1903 р. народження, с. Михайлівка Миколаївської області (р-н не встановлений), німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Тесляр листопрокатного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГОФМАН Густав Іванович, 1890 р. народження, с. Блюменорт (нині с. Орлове) Мелітопольського р-ну, проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Сторож міського парку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ГОФМАН Отто Оттович, 1886 р. народження, с. Маріенгейм (стара назва) Херсонської області (р-н не вказаний), німець, освіта вища. Проживав у с. Люксембург (нині в межах с-ща Розівка) Розівського р-ну Запорізької області. Вчитель середньої школи в с. Люксембург. Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 жовтня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ГОФМАН Яків Августович, 1905 р. народження, с. Листвянка, проживав у с. Старояснівка (нині приєднане до с. Вільне) Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Чорнороб кам'яного кар'єру "Нерудсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ГРАБОВИЙ Іван Якович, 1901 р. народження, с. Балки Василівського р-ну, проживав у с. Михайлівка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Моторист колгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 21 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 листопада 1937 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ГРАМС Вільгельм-Август Едуардович, 1904 р. народження, м. Єльськ Гомельської області (Білорусія), німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Заступник начальника комунального відділу "Запоріжбуду". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ГРАСС Йонатан Фрідріхович, 1905 р. народження, с. Гранодуб Волинської губернії, німець, освіта початкова. Проживав у с. Розенбах (нині с. Водяне) Запорізького р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. Будьонного в с. Розенбах. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГРАФСЬКИЙ Яків Нестерович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Обліковець Кушугумської неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ГРЕБЕНЮК Іван Іванович, 1889 р. народження, с. Новосельці Ставропольського округу (Росія), росіянин, освіта початкова. Проживав у с. Іванівка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області. Вантажник овочевого пункту в с. Іванівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ГРЕБЕНЮК Іван Петрович, 1884 р. народження, с. Червона Слобідка Лохвицького р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий відділом Запорізького магазину № 4. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ГРЕБНЄВ Григорій Гаврилович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова, рядовий колгоспник к-спу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГРЕЙЛІХ Яків Якович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Гренталь (нині с. Урожайне) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Начальник пожежно-сторожової охорони к-спу ім. Паризької комуни. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1958 році.

ГРЕЧКА Іван Гаврилович, 1895 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі (селище Вознесенка), українець, освіта середня технічна. Завідуючий відділом технічного контролю Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ГРЕЧКА Олександр Радивонович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Микільське Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Мірошник радгоспу "Червоне Запоріжжя". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 жовтня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГРЕЧМАН Отто Лоренцович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Дармштадт (нині с. Переможне) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Столяр колгоспу "Дармштадт". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГРИГОР'ЄВ Данило Федорович, 1899 р. народження, с. Федорівка, проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Кравець колгоспу ім. Першого Травня в с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГРИГОР'ЄВ Іван Антонович, 1902 р. народження, с. Тепле Болото Мамадишського р-ну Татарської АРСР, татарин. освіта початкова, член ВКП(б) до 1935 року. Проживав у м. Запоріжжі (Восьме селище). Вантажник лісозаводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГРИГОРЕНКО Павло Іванович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Войкова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГРИГОРОВИЧ Бальтазар Мар'янович, 1916 р. народження, с. Озерне Яготинського р-ну Київської області, поляк, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Електрик листопрокатного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

ГРИНДЮК Кузьма Мефодійович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Новоукраїнка Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий пунктом "Заготзерно" станції Більманка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ГРИНЕВИЧ Тетяна Дем'янівна, 1895 р. народження, с. Калінки Пінської губернії (Білорусія), національність не встановлена, освіта початкова. Проживала у м. Запоріжжі, домогосподарка. Запорізьким Губревтрибуналом 16 лютого 1921 року засуджена до 3 років позбавлення волі, конфісковане особисте майно. Реабілітована у 1991 році.

ГРИНЬ Василь Трифонович, 1894 р. народження, с. Новомихайлівка, проживав у с. Токмачане (нині с. Чернігово-Токмачанськ) Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Заготівник міськхарчоторгу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 грудня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГРИНЬ Никифор Олексійович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Орлівка Приморського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Ворошилова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1964 році.

ГРИНЬ Петро Семенович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Солодка Балка Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Котельник Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГРИНЬ Сергій Олексійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх Гуляйпільської сільської ради. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГРИНЬ Яків Вакулович, 1897 р. народження, с. Кінські Роздори, проживав у с. Зразкове Пологівського (нині Куйбишевського) р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Колективні лани". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ГРИЦАЄНКО Іван Прокопович, 1895 р. народження, с. Копані, проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Без певного місця роботи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ГРИЦАЙ Іван Никифорович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Швець колгоспу "Червоний орач". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГРИЦАЙ Іван Самійлович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Серп і молот". "Трійкою"" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ГРИЦЕНКО Василь Кузьмич, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий пекарнею в с. Кінські Роздори. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ГРИЦЕНКО Іван Костянтинович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Білозерка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ГРИЦУН Максим Федотович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Токмачане (нині с. Чернігово-Токмачанськ) Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Свинар Чернігівського маслозаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ГРИЦУН Тимофій Васильович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Чернігівка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ГРИШКО Петро Мартинович, 1891 р. народження, м. Рига (Латвія), латиш, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар-модельник заводу № 29 ім. Баранова. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 5 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 січня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ГРИЩЕНКО Василь Трохимович, 1891 р. народження, с. Новокостянтинівка Приазовського р-ну , проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Кучер-вантажник заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ГРИЩЕНКО Іван Михайлович, 1890 р. народження, с. Новоспасівка (нині с. Осипенко), проживав у с. Новоіванівка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Червона хвиля" . "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГРІНКЕ Адольф Самуїлович, 1893 р. народження, с. Новоземне (стара назва) Новоград-Волинського р-ну Житомирської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Лінденау (нині с. Любимівка) Токмацького р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу ім. Енгельса. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений 1 лютого 1939 року. Реабілітований у 1989 році.

ГРОЗДЄВ Микола Миколайович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. 22 лютого 1939 року з ув'язнення звільнений. Реабілітований у 1989 році.

ГРОЗДЄВ Михайло Федосійович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Перша Миколаївка (нині с. Миколаївка) Приазовського р-ну Запорізької області, албанець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу у с. Перша Миколаївка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГРОЗНИЙ Гаврило Максимович, 1874 р. народження, нар. і проживав у с. Новогупалівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Мірошник місцевого млина. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 вересня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ГРОСС Еміль Фрідріхович, 1904 р. народження, с. Гофнукоталь (стара назва) Оріхівського р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Заливник ливарного цеху заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ГРОТТЕ Олександр Адольфович, м. Стокгольм (Швеція), німець, малограмотний. Проживав у с. Альтмунталь (нині с. Заможне) Токмацького р-ну Запорізької області. Машиніст Молочанської МТС. Особливою нарадою при НКВС СРСР 7 квітня 1943 року засуджений до 5 років заслання у Північно-Казахстанську область. Реабілітований у 1989 році.

ГРУНВАЛЬД Ріхард Фрідріхович, 1913 р. народження, с. Пулин того ж повіту Київської губернії, німець, освіта початкова. Проживав у с. Павло-Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя). Десятник "Цивільбуду" комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГРУЩЕНКО Михайло Тимофійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) у 1920—1925 рр. Садівник колгоспу ім. 7-го з'їзду Рад. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ГУБАНОВ Тихон Гнатович, 1879 р. народження, с. Горіле Богданівського р-ну Тифліської губернії (Грузія), росіянин, освіта початкова. Проживав у с. Смиренівка Михайлівського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу "Шлях Ілліча". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1990 році.

ГУДИМОВИЧ Яків Пилипович, 1883 р. народження, с. Теклівка Шаргородського р-ну Вінницької області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Виконроб будівництва 90 стрілецького полку військової частини № 5389 у м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ГУЖАКОВСЬКИЙ Мартин Якович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Антонівка Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Кагановича. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГУЗЬ Петро Ілліч, 1912 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, росіянин, освіта початкова. Електрик ковальсько-колісного цеху заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ГУЛАК Олександр Антонович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Різдвянка Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Моторист колгоспу ім. 8 березня. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ГУНЬКО Антон Терентійович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Коваль цегельного заводу у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя)."Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ГУНЬКО Іван Васильович, 1904 р. народження, с. Запсілля Великобагачанського р-ну Полтавської області, українець, освіта вища педагогічна. Проживав у м. Запоріжжі (Чотирнадцяте селище). Інструктор-методист Запорізького міського відділу народної освіти. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ГУНЬКО Сергій Герасимович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ГУНЬКО Юхим Михайлович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ГУРА Сергій Іванович, 1883 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Вільне Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль к-спу "Кімовець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ГУРТОВИЙ Василь Михайлович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Благовіщенка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ГУСЄВ Федір Юхимович, 1883 р. народження, нар. і проживав у м. Бердянську Запорізької області, українець, освіта середня. Завідуючий складом Бердянського Першотравневого заводу. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 26 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ГУСЄВА Наталія Петрівна, 1889 р. народження, с. Такерорт Ліфляндської губернії (Естонія), естонка, малограмотна. Проживала в м. Бердянську Запорізької області, домогосподарка. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 26 січня 1938 року засуджена до 10 років позбавлення волі. Реабілітована у 1957 році.

ГУСТОВ Василь Костянтинович, 1898 р. народження, с. Бежиця Брянського р-ну Орловської області, (Росія), росіянин, освіта незакінчена вища. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Учитель школи ФЗН при Токмацькому заводі № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ГУТЯР Теодор Едуардович, 1903 р. народження, с. Райгород (нині с. Листвянка) Розівського р-ну, проживав на хут. Краснівка Куйбишевського р-ну Запорізької області (нині с. Краснівка Волноваського р-ну Донецької області), німець, освіта початкова. Робітник залізн. ст. Зачатівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

Д

ДАВИДЕНКО Григорій Іларіонович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль колгоспу "Червона Україна". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ДАВИДОВА Олександра Степанівна, 1904 р. народження, м. Баку, росіянка, освіта початкова, член ВКП(б) у 1929 році. Проживала в м. Запоріжжі (4 селище), домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 липня 1938 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1959 році.

ДАЛЬКЕ Юліан Юліанович, 1911 р. народження, Польща, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Кантувач заводу інструментальних сталей комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ДАМ Ріхард Адольфович, 1899 р. народження, с. Селянський Млинок (так у кр. справі) Володарського р-ну Житомирської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Орлове Мелітопольського р-ну Запорізької області. Тесляр к-спу "Червоне козацтво". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. 9 лютого 1939 року звільнений з-під варти за відсутністю доказів його вини. Реабілітований у 1991 році.

ДАМЕРТ Давид Християнович, 1914 р. народження, с. Кліфельд Ротфронтівського р-ну (старі назви), проживав у с. Тигервей (нині с. Мостове) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова, тракторист. Заарештований 3 серпня 1938 року Ротфронтівським РВ НКВС. 14 червня 1940 року звільнений з-під арешту. Реабілітований у 1991 році.

ДАНИЛОВ Степан Микитович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Бригадир колгоспу "Червоний Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ДАНИЛОВ Яків Микитович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Червоний Жовтень" (можливо, ім. Сталіна). "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня (можливо, 21 квітня) 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ДАНОВСЬКИЙ Григорій Семенович, 1886 р. народження, с. Петро-Свистунове, проживав у радгоспі "Вербове" Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Чорнороб радгоспу "Вербове". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ДАРГЕЛЬ Федір Іванович, 1906 р. народження, с. Беззаботівка Олександрівського р-ну Донецької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Альтонау (нині с. Травневе) Мелітопольського р-ну Запорізької області. Бригадир Молочанської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ДАУДРІХ Християн Іванович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Біловеж Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Бджоляр к-спу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ДАУКШАС Іван Іванович, 1896 р. народження, с. Окмяни Ковенської губернії (Литва), литовець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Сторож клубу металістів заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ДАЦЕНКО Анатолій Миколайович, 1906 р. народження, м. Кунів Ізяславського р-ну Хмельницької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Електрик заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ДАЦЕНКО Андрій Миколайович, 1898 р. народження, с. Вербки Семенівського р-ну Полтавської області, українець, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер житловідділу коксохімзаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ДАШЕВСЬКИЙ Григорій Лаврентійович, 1905 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Зелене Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта неповна середня. Рахівник к-спу ім. Ворошилова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення в 1947 році. В 1949 році засуджений до заслання на 5 років. Реабілітований у 1991 році.

ДВОРНИК Петро Пимонович, 1904 р. народження, с. Скельки Василівського р-ну, проживав у с. Ворошиловка (нині с. Жовтневе) Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Гуртоправ зернорадгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення, вірогідно, в 1947 році. Реабілітований у 1956 році.

ДЕГЕН Андрій Михайлович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Контролер механічного цеху заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ДЕЙДЕЙ Павло Фірсович, 1899 р. народження, с. Чубарівка, проживав у с. Костянтинівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДЕЙНЕГА Клим Андрійович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Варварівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Дніпрельстан". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ДЕЙНЕГА Микита Данилович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Комірник-касир колгоспу "13 років Жовтня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ДЕЙНЕГА Сергій Данилович, 1901 р. народження, с. Новоолександрівка, проживав у с. Петропавлівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Голова к-спу ім. Постишева. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ДЕЙТХЕ (ДАЙТХЕ) Йоган Петрович, 1902 р. народження, с. Маринське Горностаївського (нині Каховського) р-ну Херсонської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Тракторне Михайлівського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ДЕЛІХОВСЬКИЙ Станіслав Антонович, 1916 р. народження, с. Збриж Чемерівецького р-ну Хмельницької області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар-водопровідник фільтрової станції комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ДЕЛЬ Генріх Генріхович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Альт-Нассау (нині с. Виноградне) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тракторист колгоспу ім. Мануїльського в с. Альт-Нассау. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ДЕМБИЦЬКИЙ Остап Михайлович, 1907 р. народження, с. Великі Зозулинці Красилівського р-ну Хмельницької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) у 1930—1932 рр. Проживав у с. Богданівка Вільнянського р-ну Запорізької області. Бухгалтер колгоспу ім. Леніна. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 16 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 грудня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ДЕМЕНКО Ілля Павлович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Муляр колгоспу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ДЕМЧЕНКО Андріан Семенович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Куйбишеве того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Майстер сільської перукарні. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ДЕМЧЕНКО Іван Трохимович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий магазином в с. Чубарівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 30 квітня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ДЕМЧЕНКО Макар Дем'янович, 1886 р. народження, нар. і проживав у с. Андріївка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий хатою-лабораторією к-спу ім. Франка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ДЕМЧУК Григорій Силович, 1879 р. народження, с. Ржатківка (так у кр. справі) Новоград-Волинського р-ну Житомирської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Успенівка Токмацького р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу "Червоний боєць". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано, вірогідно, 7 червня 1938 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

ДЕМ'ЯНОВА Ядвіга Іванівна, 1907 р. народження, м. Дніпропетровськ, полька, малограмотна. Проживала в м. Запоріжжі. Бухгалтер комбінату "Запоріжсталь". Особливою нарадою при НКВС СРСР 21 червня 1938 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1991 році.

ДЕНИСЕНКО Антон Ілліч, 1891 р. народження, с. Веселянка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Комірник деревообробного цеху заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу . Вирок виконано 15 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ДЕНИСЕНКО Григорій Васильович, 1899 р. народження, с. Фастівці Бахмацького р-ну Чернігівської області, українець, освіта неповна середня. Проживав у с. Райхенфельд (нині с. Плодородне) Михайлівського р-ну Запорізької області. Бухгалтер місцевої артілі "Спартак" харчової промисловості. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ДЕНИСЕНКО Лука Андрійович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Вербове Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "П'ятирічка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ДЕНИСЕНКО Яків Нестерович, 1898 р. народження, с. Томаківка того ж р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий конторою шамотного заводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі.. Реабілітований у 1958 році.

ДЕНИСОВ Григорій Захарович, 1896 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, росіянин, освіта середня. Бухгалтер промартілі "Кооператор" і журналіст редакції газети паровозоремонтного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ДЕНИСОВ Іван Григорович, 1900 р. народження, с. Кам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Вантажник кар'єрного господарства комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ДЕРГАЛЬ Павло Єлисейович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир колгоспу ім. Жданова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ДЕРЕВ'ЯНКО Афанасій Нилович, 1901 р. народження, нар. і проживав с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Слюсар дільниці "Союзкаолін". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДЕРЕВ'ЯНКО Давид Михайлович, 1900 р. народження, с. Чубарівка, проживав у с. Костянтинівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ДЕРЕВ'ЯНКО Мирон Карпович, 1885 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, безробітний. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 листопада 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ДЕРЕЩУК Михайло Михайлович, 1900 р. народження, с. Вілямовичі Брестського р-ну Брестської області, білорус, освіта середня, член ВКП(б) у 1929—1936 рр. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Автогенник Великотокмацької автороти. Особливою нарадою при МДБ СРСР 31 серпня 1949 року засуджений до заслання в Красноярський край без визначення терміну покарання. Звільнений і реабілітований у 1954 році.

ДЕРІНГ Карл Карлович, 1905 р. народження, с. Мар'янівка Куйбишевського р-ну, проживав у с. Розівка того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Керуючий районною конторою "Заготскот". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ДЕРКСЕН Абрам Ісаакович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Комбайнер колгоспу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ДЕРКСЕН Генріх Ісаакович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Завідуючий фермою колгоспу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ДЕРКСЕН Генріх Францович, 1883 р. народження, нар. і проживав у с. Гіршау (нині с. Владівка) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Іскра". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1960 році.

ДЕРКСЕН Давид Аронович, 1883 р. народження, нар. і проживав у с. Блюмштейн (нині с. Кам'янське) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Чорнороб місцевого колгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1989 році. Місце поховання невідоме.

ДЕРКСЕН Микола Генріхович, 1914 р. народження, нар. і проживав у с. Гіршау (нині с. Владівка) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Заступник бухгалтера маслозаводу. Особливою нарадою при НКВС СРСР 3 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ДЕРМАНОВСЬКИЙ Тимофій Феліксович, 1896 р. народження, с. Стара Гута Хмільницького р-ну Вінницької області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Вантажник транспортного цеху Дніпровського алюмінієвого заводу. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 16 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 листопада 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ДЕРМЕНЖІЄВ Василь Георгійович, 1887 р. народження, с. Степанівка (мабуть, с. Степанівка Перша), проживав у с. Федорівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, член ВКП(б) у 1927—1928 рр. Чорнороб бавовноприймального пункту в с. Строганівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДЕРХО Карл Карлович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Дармштадт (нині с. Переможне) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Чорнороб колгоспу "Дармштадт". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ДЖАК Іван Давидович, 1868 р. народження, нар. і проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова, водовоз. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ДИБКО Прокіп Олексійович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Чапаєвка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Муляр райспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 січня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ДИКИЙ Михайло Гнатович, 1898 р. народження, с. В'язівок Павлоградського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Завгосп Мокрянського кар'єру. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ДИМИТРОВ Іван Дмитрович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Діанівка (нині с. Лозуватка) Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Чабан радгоспу "Вільний". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата розстрілу і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ДИМИТРОВ Микола Христофорович, 1906 р. народження, с. Русокарстово (Болгарія), болгарин (громадянин Болгарії), освіта вища, член ВЛКСМ до 1937 року. Проживав у с. Перша Миколаївка (нині с. Миколаївка) Приазовського р-ну Запорізької області. Учитель неповної середньої школи в с. Перша Миколаївка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДИМИТРОВ Петро Іванович, 1900 р. народження, с. Діанівка (нині с. Лозуватка), проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Ветеринарний фельдшер колгоспу в с. Преслав. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДИМИТРОВ Федір Борисович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Мануйлівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Столяр колгоспу в с. Мануйлівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДИМИТРОВ Федір Іванович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Діанівка (нині с. Лозуватка) Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Сторож колгоспу "Серп і молот" в с. Діанівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДИМІРКОВ Микола Іванович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Вантажник Ботієвського пункту "Заготзерно". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДИМОВ Іван Михайлович, 1895 р. народження, с. Гірсівка Приазовського р-ну, проживав у м. Мелітополі Запорізької області, болгарин, малограмотний. Штукатур Мелітопольського комунбуду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 листопада 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ДИМОВ Ілля Андрійович, 1887 р. народження, с. Татар-Купчак (Бесарабія), болгарин, малограмотний. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Слюсар-наладчик Бердянського заводу № 49. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ДИМОВ Степан Іванович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Мануйлівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Колісник колгоспу в с. Мануйлівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДИМОВ Федір Павлович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Богданівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу у с. Богданівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДИМОВ Федір Родіонович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Богданівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, член ВЛКСМ. Тракторист колгоспу в с. Богданівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДИМО-ОГЛУ Михайло Васильович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу в с. Райнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДИМЧЕНКО Михайло Іванович, 1872 р. народження, м. Феодосія (Крим), українець, освіта початкова. Проживав у м. Василівка того ж р-ну Запорізької області. Особливим відділом ВЧК при Реввійськраді 3-ї стрілецької дивізії 13-ї армії 10 вересня 1920 року заарештований за підозрою в шпигунстві. Олександрівським Губревтрибуналом 17 грудня 1920 року з-під варти звільнений за відсутністю доказів звинувачення. Реабілітований у 1991 році.

ДИЧЕВ Петро Георгійович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с . Петрівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бригадир колгоспу ім. Литвинова в с. Петрівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДІБРОВА Іван Васильович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Кірове Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рахівник школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ДІГТЯР (ДІХТЯР) Іван Дмитрович, 1908 р. народження, м. Люботин Харківського р-ну Харківської області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Інженер-економіст заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ДІГТЯР Конон Михайлович, 1896 р. народження, с. Андріївка, проживав у с. Шевченка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Ветфельдшер к-спу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ДІДЕНКО Костянтин Семенович, 1886 р. народження, нар. і проживав у с. Більманка Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Чорнороб залізн. ст. Царекостянтинівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ДІДЕНКО Олександр Григорович, 1888 р. народження, с. Батьки Зіньківського р-ну Полтавської області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Доцент Запорізького машинобудівного інституту ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ДІДЕНКО Трохим Трохимович, 1891 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бляхар кустарної промартілі "Колективіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДІК Абрам Васильович, 1902 р. народження, с. Уділенське, проживав у с. Смоляне Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Машиніст колгоспу ім. Шмідта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ДІК Ельберта Францівна, 1899 р. народження, м. Вердо (Німеччина), німкеня, освіта 8 класів німецької школи. Проживала в м. Запоріжжі, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1957 році.

ДІК Борис Якович, 1906 р. народження, с. Тернувате (стара назва), проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Коваль колгоспу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ДІК Генріх Генріхович, 1883 р. народження, нар. і проживав у с. Шенау (нині с. Долина) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Чабан колгоспу ім. Р. Люксембург. Особливою нарадою при НКВС СРСР 3 лютого 1943 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ДІК Генріх Генріхович, 1913 р. народження, с. Кантемирівка Чутівського р-ну Полтавської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Смоляне Запорізького р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. Шмідта в с. Смоляне. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ДІК Генріх Ісаакович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта неповна середня. Слюсар заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ДІК Гергард Петрович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Литвинова в с. Павлівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ДІК Давид Давидович, 1911 р. народження, с. Канцерівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Токар заводу "Ковкий чавун" у с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ДІК Дітріх Абрамович, 1887 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта неповна середня. Бухгалтер Запорізького управління "Дніпроенерго". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ДІК Єлизавета Яківна, 1900 р. народження, с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німкеня, освіта початкова. Проживала у м. Запоріжжі. Касир магазину "Гастроном". Особливою нарадою НКВС СРСР 31 жовтня 1942 року засуджена до 10 років позбавлення волі. Реабілітована у 1957 році.

ДІК Іван Абрамович, 1901 р. народження, с. Нью-Йорк (стара назва) Артемівського р-ну Донецької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області. Діловод Нижньохортицького сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу.Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ДІК Іван Гергардович, 1896 р. народження, с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), проживав у с. Канцерівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Працював у Верхньохортицькій сільраді (посада не вказана). "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ДІК Ісаак Якович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Нейкірх (нині с. Ударник) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Завідувач молочно-товарної ферми к-спу "Ударник". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ДІК Франц Генріхович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта 5 класів. Шофер к-спу "Надія". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 лютого 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1960 році.

ДІК Яків Абрамович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Машиніст заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ДІК Яків Давидович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, малограмотний. Коваль заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ДІК Яків Якович, 1873 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Інспектор-контролер Верхньохортицького відділення Держбанку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку та місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ДІНДО Никодим Никодимович, 1896 р. народження, м. Бойдера (Латвія), латиш, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Фотолаборант спортивного товариства "Локомотив". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ДІНО Генріх Едуардович, 1915 р. народження, нар. і проживав у с. Розенорт (нині с. Орлове) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Комірник колгоспу ім. К. Лібкнехта. Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 липня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення у 1959 році. Реабілітований у 1991 році.

25 Зам.. № 3374

ДІРКСЕН Володимир Петрович, 1908 р. народження, с. Миколай-Поле Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Технік-конструктор заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ДІРКСЕН Петро Петрович, 1917 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, німець, освіта середня. Технік складального цеху заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ДІРКСЕН Петро Якович, 1885 р. народження, с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ДІТРІХ Франц Фрідріхович, 1893 р. народження, м. Гольдап (Німеччина), німець, освіта середня. Проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області. Інструментальник артілі "Технік". Особливою нарадою при НКВС СРСР 2 липня 1937 року засуджений до 5 років позбавлення волі. 28 травня 1949 року засуджений до заслання в Красноярський край. Реабілітований у 1958 році.

ДМИТРУШКО Семен Іванович, 1905 р. народження, с. Негневичі Новогрудського р-ну Гродненської області (Білорусія), білорус, освіта середня. Проживав у с. Кам'янка-Дніпровська того ж р-ну Запорізької області. Обліковець колгоспу ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Реабілітований у 1959 році. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі.

ДОБЕРНШТЕЙН Фердинанд Фрідріхович, 1878 р. народження, с. Мар'янівка Володарського р-ну Київської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Фріденесрує (стара назва) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Столяр колгоспу "Пролетарський боєць". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ Гліб Михайлович, 1903 р. народження, с. Цекинівка Ямпільського р-ну Вінницької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Машиніст заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1958 році.

ДОВБА Степан Сергійович, 1912 р. народження, с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну, проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тракторист колгоспу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ДОВГОСПИННИЙ Тимофій Петрович, 1902 р. народження, с. Червоний Лиман Барвінківського р-ну Харківської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Охоронник коксохімічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

ДОВГОШИЙ Василь Пилипович, 1894 р. народження, с. Клебань Тульчинського р-ну Вінницької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Стрілочник залізн. ст. Запоріжжя-1. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 лютого 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ДОМАШЕНКО Іван Герасимович, 1895 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Грушеве Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Куйбишева. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДОМАШЕНКО Павло Герасимович, 1900 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий транспортним відділом райспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ДОМАШЕНКО Федір Семенович, 1895 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль к-спу "Заповіт Леніна". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ДОНЄВ Олександр Захарович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Зеленівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДОНЧЕНКО Федір Васильович, 1895 р. народження, с. Скелювате, проживав у с. Роздолля Токмацького (нині с. Широкий Яр Чернігівського) р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх колгоспу "Комінтерн". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ДОРОЗ Іван Антонович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Гусарка Куйбишевського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Робітник радгоспу "Азов". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ДОРОШЕНКО Катерина Андріївна, 1889 р. народження, с. Березівці Біберецького повіту (Польща), українка, освіта початкова, проживала в с. Михайлівка того ж р-ну Запорізької області, член ВКП(б) з 1927 р. Завідуюча сільською лазнею. Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 січня 1940 року засуджена до заслання у Красноярський край на 5 років. Реабілітована у 1958 році.

ДОРОШЕНКО Павло Гордійович, 1889 р. народження, с. Головеньки Борзнянського р-ну Чернігівської області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1919—1938 рр. Проживав у с. Михайлівка того ж р-ну Запорізької області. Голова Михайлівського райвиконкому. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ДРАГАН Федір Васильович, 1915 р. народження, с. Обіточне Чернігівського р-ну, проживав у с. Фішау (нині с. Рибалівка) Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Агроном колгоспу ім. А. Марті. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 жовтня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 20 грудня 1939 року. Реабілітований у 1989 році.

ДРАГАНОВ Василь Захарович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Маринівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Тракторист-комбайнер колгоспу "Авангард" у с. Маринівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДРАГАНОВ Василь Іванович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Маринівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу в с. Маринівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДРАГОЄВ Дмитро Панасович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Петрівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "КІМ" в с. Петрівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДРАГУН Матвій Григорович, 1897 р. народження, с. Новогригорівка Генічеського р-ну Херсонської області, українець, освіта початкова. Проживав на залізн. ст. Якимівка того ж р-ну Запорізької області. Робітник заводу "Стандарт". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ДРАНІЦИН Олександр Іванович, 1888 р. народження, м. Кашен Калінінської області, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Дезинфектор при місцевому Червоному Хресті. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер в ув'язненні 5 березня 1942 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ДРАНКО Пантелій Кононович, 1895 р. народження, с. Шолохове Нікопольського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Заготівельник Верхньохортицького споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ДРЕЙТ Іонатан Олександрович, 1911 р. народження, с. Ольгенфельд Олександрівського повіту Азово-Чорноморського краю, німець, освіта початкова, член ВЛКСМ до 1932 р. Проживав у м. Запоріжжі. Водопровідник комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ДРЕЛІНГ Іван Йосипович, 1898 р. народження, с-ще Кримське Дзержинської міськради Донецької області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер листопрокатного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку та місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ДРЕУС Аліна В'ячеславівна, 1904 р. народження, с. Красна Яруга Грайворонського р-ну Курської області, полька, освіта середня. Проживала в м. Запоріжжі. Рахівник артілі "Кооператор". Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 січня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1957 році.

ДРИЩ Сава Федорович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Миколаївка Томаківського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова, селянин-одноосібник. Особливою нарадою при колегії ОДПУ СРСР 18 січня 1930 року засуджений до висилки в Північний край строком на 3 роки. Реабілітований у 1996 році.

ДРІДГЕР (ДРІДІГЕР) Генріх Абрамович, 1905 р. народження, с. Миропіль Солонянського р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар механічних майстерень лісозаводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ДРОБІТЬКО Тетяна Захарівна, 1898 р. народження, нар. і проживала в м. Запоріжжі, українка, освіта початкова, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 5 листопада 1937 року засуджена до 5 років позбавлення волі. 11 вересня 1942 року звільнена після відбуття терміну покарання. Реабілітована у 1991 році.

ДРОЖЖА Григорій Степанович, 1890 р. народження, с. Великі Сорочинці Миргородського р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова. Член ВКП(б) у 1929-1937 рр. Проживав у с. Новоолександрівка-Перша (стара назва) Запорізького р-ну Запорізької області. Тимчасово ніде не працював. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1955 році.

ДУБЕНЮК Василь Петрович, 1901 р. народження, с. Середня Держжня Новоград-Волинського р-ну Житомирської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Яровицьке Бердянського р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу "20 років Жовтня". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 6 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 грудня 1937 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ДУБИНСЬКИЙ Микола Тихонович, 1897 р. народження, с. Дубинь Дубинецького повіту (Польща), українець, малограмотний. Проживав у с. Нагірне (нині його немає) Бердянського р-ну Запорізької області. Тесляр к-спу "Роте Штерн". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ДУБОВИК Іван Маркіянович, 1888 р. народження, м. Кривий Ріг Дніпропетровської області, українець, малограмотний, член ВКП(б) у 1917—1936 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Помічник комірника харчторгу. Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 жовтня 1939 року засуджений до 5 років заслання в один з районів Казахстану. Реабілітований у 1991 році.

ДУБОВИК Лука Сергійович, 1879 р. народження, с. Вершина Друга, проживав у с. Смирнове Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бухгалтер Смирновської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ДУБОВИКОВ Федір Абрамович, 1896 р. народження, с. Редикор Чердинського р-ну Пермської області, росіянин, освіта середня. Член ВКП(б) 1926—1938 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Десятник-будівельник листопрокатного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку та місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ДУБЯГА Костянтин Григорович, 1888 р. народження, с. Бірки Зіньківського р-ну Полтавської області, українець, освіта незакінчена вища. Проживав у с. Михайлівка того ж р-ну Запорізької області. Технічний керівник Михайлівського маслозаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер 27 січня 1942 року в "Усольтаборі" Пермської області. Реабілітований у 1958 році.

ДУДКА Іван Пилипович, 1894 р. народження, с. Македони Миронівського р-ну Київської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Токар заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ДУДКІН Яким Михайлович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. Фрунзе. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ДУДНИК Василь Лаврентійович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Вознесенка (нині в межах м. Запоріжжя), українець, освіта початкова. Ливарник Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ДУДНИК Сергій Мойсейович, 1888 р. народження, с. Козацьке Звенигородського р-ну Черкаської області, українець, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Завідуючий збутом міжрайконтори "Заготзерно". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року. в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ДУЙЛОВСЬКИЙ Феодосій Степанович, 1882 р. народження, с. Петрівка Приморського р-ну, проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бухгалтер колгоспу "Прапор комунізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ДУЙЛОВСЬКИЙ Ілля Якович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Петрівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Голова Петрівського сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДУКА Василь Якович, 1895 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Зелений Луг Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир колгоспу "Ранок". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ДУКА Онисим Якович, 1897 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Зелений Луг Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Ветеринар к-спу "Ранок". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ДУКОВ Іван Ілліч, 1905 р. народження, с. Надеждине Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Нормувальник коксохімічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ДУЛОВ Кирило Дем'янович, 1898 р. народження, с. Софіївка Бердянського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Робітник рибтресту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ДУПАК Григорій Михайлович, 1914 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДУПАК Никифор Михайлович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Комбайнер Пологівської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДУШЕНКОВА Надія Кузьмівна, 1908 р. народження, м. Ленінград, росіянка, освіта початкова. Проживала у м. Запоріжжі, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1958 році.

ДЯДЯ Юхим Федорович, 1892 р. народження, с. Щербаки Оріхівського р-ну, проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Вантажник заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 вересня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ДЯКОВ Микола Степанович, 1899 р. народження, с. Давидівка Якимівського р-ну, проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, росіянин, малограмотний. Майстер Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Звільнений з-під варти 15 лютого 1939 року через відсутність доказів вини. Реабілітований у 1958 році.

ДЯТЛОВ Тарас Антонович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Старобогданівка Михайлівського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Колгоспник рільничої бригади к-спу "Червоний Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ДЯЧЕНКО Кирило Іванович, 1900 р. народження, с. Новомихайлівка Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, кандидат у члени ВКП(б) у 1931—1938 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий складським господарством комбінату "Запоріжсталь" "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ДЯЧЕНКО Кузьма Павлович, 1903 р. народження, с. Очеретувате, проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Комірник складу Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ДЯЧЕНКО Максим Макарович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Новомихайлівка Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ДЯЧЕНКО Олексій Савич, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта неповна середня. Сторож "Заготдеревсільліс". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ДЯЧКОВ Михайло Миронович, 1905 р. народження, с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Агент по заготівлі вугілля міськелектростанції. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

Е

ЕДІГ Карл Ренгольдович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Альт-Нассау (нині с. Виноградне) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Бухгалтер Молочанської міжрайонної племінної "Заготконтори". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 жовтня 1937 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1958 році.

ЕДІГЕР Абрам Данилович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Руднорвейде (нині с. Розівка) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Зоотехнік к-спу ім. Р. Люксембург. Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ЕДІГЕР Яків Яковлевич, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Шпарау (нині с. Довге) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх к-спу "Політвідділець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ЕЙРІХ Каспар Каспарович, 1898 р. народження, с. Базель Маркштадтського кантону Республіки німців Поволжя (Росія), німець, освіта середня, член ВКП(б) у 1932—1938 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Механік двигунів внутрішнього згоряння заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ЕЙХМАН Микола Якович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Маринівка Куйбишевського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Завідуючий хатою-лабораторією колгоспу "7-й з'їзд Рад". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ЕНГЕЛЬКЕ Карл Карлович, 1902 р. народження, с. Кам'янське (нині приєднане до с. Мар'янівка) Куйбишевського р-ну, проживав у с. Медівка (нині с. Вишнювате) Розівського р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Табунник к-спу ім. "Правди". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ЕНГЕЛЬКЕ Яків Карлович, 1909 р. народження, с. Кам'янське (нині приєднане до с. Мар'янівка) Куйбишевського р-ну, проживав у с. Медівка (нині приєднане до с. Вишнювате) Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Робітник кам'яного кар'єру. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 квітня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЕНДЕРС Андрій Павлович, 1889 р. народження, с. Ускарма Самарської губернії, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Столяр Запорізького відділення "Союзборошно". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 січня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЕННС Іван Іванович, 1899 р. народження, с. Шпарау (нині с. Довге) Чернігівського р-ну, проживав у м. Мелітополі Запорізької області, німець, освіта початкова. Бухгалтер промартілі "Артезіан". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ЕНС Гергард Гергардович, 1898 р. народження, с. Широке, Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Головний бухгалтер заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЕНС Гергард Гергардович, 1913 р. народження, с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Машиніст компресора заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЕНС Гергард Ісайович (Ісаакович), 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Їздовий колгоспу "Роте Фане". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЕНС Ісбранд (Ізбранд) Ісакович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Столяр колгоспу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЕНС Мартин Ісакович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЕПП Абрам Абрамович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Бригадир рільничої бригади колгоспу "Роте Фане" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ЕПП Гергард Генріхович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Тигервей (нині с. Мостове) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Дас Нойдорф". Особливою нарадою при НКВС СРСР 23 грудня 1940 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер в концтаборі 6 лютого 1942 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЕПП Дітріх Ісаакович, 1916 р. народження, с. Бабурка, проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ЕПП Петро Іванович, 1882 р. народження, с. Давидівка Миколаївського р-ну Дніпропетровської області (за старим. адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у с. Долинське Запорізького р-ну Запорізької області. Сторож колгоспу ім. Димитрова в с. Долинське. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ЕРЛЕНБУШ Рейнгольд Іванович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Надгірне (стара назва) Бердянського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Бригадир к-спу "Роте Штерн". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1961 році.

ЕРЛЕНБУШ Федір Адамович, 1876 р. народження, нар. і проживав у с. Надгірне (стара назва) Бердянського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Учитель-пенсіонер. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1961 році.

ЕССЕРТ Карл Іванович, 1905 р. народження, с. Маринське Горностаївського р-ну Херсонської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Настроювач верстатів заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ЕССЕРТ Федір Іванович, 1899 р. народження, с. Маринське Горностаївського р-ну Херсонської області, німець, малограмотний. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Столяр ремонтного цеху заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЕШЕНБРЕННЕР Яків Якович, 1885 р. народження, м. Усть-Караманд Самарської губернії (Росія), німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Вагар заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

Є

ЄВТУШЕНКО Захар Тарасович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Новоіванівка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Завідуючий учбовою частиною місцевої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня І938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЄГОРОВА Олександра Михайлівна, 1899 р. народження, с. Дуболовичі Коромишівського р-ну Ленінградської області, росіянка, освіта вища. Проживала в с. Ротфронт (нині с. Владівка) Чернігівського р-ну Запорізької області. Касир райфінвідділу. Особливою нарадою при НКВС СРСР 21 червня 1938 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1957 році.

ЄЛІЗАРОВ Микола Іванович, 1905 р. народження, нар. і проживав у м. Бердянську Запорізької області, росіянин, освіта початкова, член ВКП(б) у 1927—1937 рр. Диспетчер Бердянського морського порту. Особливою нарадою при НКВС СРСР 28 червня 1938 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Помер 3 червня 1943 року в місцях ув'язнення. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЄРЕМЕНКО Андрій Максимович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Новосеменівка (нині приєднане до с. Новоказанкувате) Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Хвиля колективізації". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 жовтня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ЄРЕМЕНКО Марко Панасович, 1904 р. народження, м. Василівка, проживав у с. Грозове Василівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Їздовий колгоспу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 листопада 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЄРЕЩЕНКО Григорій Юхимович, 1896 р. народження, с. Петро-Свистунове, проживав у с. Малодубове Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Шевченка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 листопада 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ЄРМАКОВИЧ Генріх Казимірович, 1880 р. народження, с. Серги Вілійського повіту Віленської губернії (Польща), поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Приймальник вагонів трамвайного тресту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЄРМОЛЕНКО Антон Єрмолайович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Юрківка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта неповна середня. Бухгалтер цегельно-черепичного заводу в с. Кірове Оріхівського р-ну. Особливою нарадою при НКВС СРСР 9 травня 1942 року засуджений до 3 років позбавлення волі умовно і з-під варти звільнений. Реабілітований у 1989 році.

ЄРМОЛЕНКО Семен Євменович, 1898 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Зелений Луг Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Ранок". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЄРОХІН Андрій Микитович, 1905 р. народження, с. Носове Таганрозького р-ну Донецької області (за старим адмін.-територ. поділом), українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Вальцювальник листопрокатного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ЄРОХІН Петро Павлович, 1893 р. народження, м. Бердянськ, проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Тесляр колгоспу ім. Першого Травня. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЄРЬОМІН Георгій Іванович, 1897 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова. Завідуючий плановим відділом заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ЄРЬОМІН Павло Петрович, 1883 р. народження, нар. і проживав у м. Бердянську Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Завідуючий складом Бердянського заводу ім. Першого Травня. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 27 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

Ж

ЖАБАРОВ Ізмаїл Хуслідинович, 1903 р. народження, с. Адельшен Неверкинського р-ну Пензенської області, татарин, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі (П'ятнадцяте селище). Вантажник Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЖАВЖАРОВ Петро Іванович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Пекар Райнівської хлібопекарні. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЖАЛДАКОВ (ЖЕЛДАКОВ) Мефодій Якимович, 1882 р. народження, с. Криштопівка Близнюківського р-ну Харківської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Комірник з-ду "Комунар" "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЖДАНОВ Василь Павлович, 1883 р. народження, м. Бахмут Донецької області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар заводу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ЖЕВЖИК Григорій Ананійович, 1877 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова, пенсіонер. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЖЕЖЕР Іван Пантелеймонович, 1904 р. народження, с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова. Токар механічного заводу енерготресту. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 2 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 листопада 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЖЕЙНОВ Микола Кирилович, 1913 р. народження, нар. і проживав у с. Гюнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Завідуючий сировинною перевалкою Коларівської райспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЖЕКОВ Гнат Прокопович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Пекар хлібопекарні в с. Вячеславка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЖЕЛЄВ Дмитро Миколайович, 1897 р. народження, с. Федорівка Приазовського р-ну, проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Їздовий колгоспу ім. Сталіна в с. Інзівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЖЕЛЄВ Михайло Миколайович, 1890 р. народження, с. Федорівка Приазовського р-ну, проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Обліковець колгоспу ім. Сталіна в с. Інзівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЖЕРНІК Григорій Матвійович, 1911 р. народження, с. Наброж Томашевського повіту (Польща), поляк, освіта початкова. Проживав у с. Балочки Пологівського р-ну Запорізької області. Вантажник залізн. ст. ім. Чубаря. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 20 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 30 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЖИВИЛО Василь Федорович, 1899 р. народження, с. Остриківка, проживав у с. Зелений Яр Токмацького р-ну (за старим адмін.-територ. поділом) Запорізької області, українець, освіта початкова, колгоспник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЖИВИЛО Іван Макарович, 1910 р. народження, с. Вечірки Пирятинського р-ну Полтавської області, українець, освіта не встановлена. Проживав у с. Михайлівка того ж р-ну Запорізької області. Викладач практичної їзди в Михайлівській міжрайонній автошколі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 жовтня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Після відбуття покарання проживав у м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ЖИВИЛО Павло Захарович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Остриківка Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Сторож к-спу "Червоний українець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЖИВОДАР Володимир Федотович, 1897 р. народження, смт. Березанка того ж р-ну Миколаївської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Кам'янка-Дніпровська того ж р-ну Запорізької області. Обліковець к-спу "Іскра"."Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ЖИДКОВ Йосип Сільвестрович, 1893 р. народження, с. Відомле Брест-Литовського повіту (Польща), поляк, освіта початкова. Проживав у с. Біленьке Запорізького р-ну Запорізької області. Чабан колгоспу ім. Ілліча в с. Біленьке. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ЖИЛИНСЬКИЙ Федір Максимович, 1896 р. народження, нар і проживав у с. Санджарівка (нині с. Полтавка) Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий млином. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 жовтня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ЖИТНИК Михайло Макарович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Новополтавка Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "До нового життя". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЖМАЄВ Василь Петрович, 1886 р. народження, с. Нововасилівка, проживав у с. Південне Приазовського р-ну Запорізької області, росіянин, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Шлях Леніна" в с. Південне. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ЖОВНІРЕНКО Антон Іванович, 1899 р. народження, с. Успенівка, проживав у с. Павлівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Слава". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЖОВНІРЕНКО Іван Федорович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Павлівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, неписьменний. Рядовий колгоспник к-спу "Слава" в с. Павлівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ЖОВНІРЕНКО Микола Федорович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Павлівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, неписьменний. Рядовий колгоспник к-спу "Слава" в с. Павлівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ЖОЛОБКО Микола Тарасович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Моторист колгоспу "Комінтерн". "Трійкою" районного відділу ДПУ 6 січня 1933 року засуджений до висилки за межі України без визначення терміну покарання. Реабілітований у 1991 році.

ЖОЛУДЬ Іван Сергійович, 1903 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Гришине Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тракторист колгоспу "Сталінець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЖОЛУДЬ Микола Андрійович, 1895 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Гришине Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бджоляр колгоспу "Сталінець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЖОЛУДЬ Никифор Олексійович, 1898 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Мунтенау (нині його немає) Токмацького р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу ім. Ворошилова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 26 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 січня 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ЖОЛУДЬ Павло Олексійович, 1895 р. народження. с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Гігант" у м. Молочанську. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЖУК Терентій Федорович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Войкова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЖУКОВ Семен Єгорович, 1895 р. народження, с. Іваніки Московського р-ну Московської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області. Заготівник овочів у м. Гуляйполі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЖУКОВ Тимофій Денисович, 1878 р. народження, с. Смородино Курської області, росіянин, малограмотний, член ВКП(б) в 1917—1936 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер теплосилового цеху заводу № 29 ім. Баранова. Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 жовтня 1939 року засуджений до 5 років заслання в Казахстан. Реабілітований у 1991 році.

ЖУЛІН Іван Трохимович, 1890 р. народження. нар. і проживав у с. Комишуватка Приморського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта середня. Садівник к-спу "25-тисячник". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ЖУЛІН Микола Трохимович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Комишуватка Приморського р-ну Запорізької області, росіянин, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "25-тисячник". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ЖУЛКВА Всеволод Павлович, 1897 р. народження, с. Телятин Холмської губернії (Польща), росіянин, освіта незакінчена вища (два курси математичного факультету), член РКП(б) в 1920—1921 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Плановик артілі "Прогрес". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

З

ЗАБАВА Яків Григорович, 1900 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Перше серпня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЗАБЛОДСЬКИЙ Василь Іванович, 1910 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Колективіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ЗАБЛОЦЬКИЙ Петро Григорович, 1898 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Вільне Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх колгоспу "Кімовець" в с. Вільне. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ЗАБЛОЦЬКИЙ Семен Леонтійович, 1895 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Кімовець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЗАБЛОЦЬКИЙ Степан Олександрович, 1897 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Пресувальник Гуляйпільського заводу "Червоний металіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЗАБОЛОТНИЙ Михайло Васильович, 1886 р. народження, с. Біляни Могилів-Подільського р-ну Вінницької області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі (селище Вознесенка). Товарний касир Запорізького річкового порту ім. Леніна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі . Реабілітований у 1959 році.

ЗАВАДСЬКИЙ Абрам Іванович, 1878 р. народження, колонія Єгорсталь Мелітопольського повіту Таврійської губернії (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у с. Долинське Запорізького р-ну Запорізької області. Бригадир рільників колгоспу ім. Димитрова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ЗАВАДСЬКИЙ (ЗАВАЦЬКИЙ) Генріх Гергардович, 1907 р. народження, с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Машиніст металопрокатної бази "Запоріжбуду". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЗАВАДСЬКИЙ Генріх Петрович, 1897 р. народження, с. Григорівка Катеринославської губернії, німець, освіта неповна середня. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Конюх колгоспу ім. Косіора. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЗАВАДСЬКИЙ Гергард Гергардович, 1901 р. народження, с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с, Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Заливальник заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ЗАВАДСЬКИЙ Едуард Венедиктович, 1880 р. народження, с. Пришиб Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Стругальник центральної термічної лабораторії заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЗАВАДСЬКИЙ Іван Якович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ЗАВАДСЬКИЙ Петро Гергардович, 1914 р. народження, с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Проживав у с. Канцерівка Запорізького р-ну Запорізької області. Чорнороб заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ЗАВАДСЬКИЙ Петро Петрович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Городник колгоспу ім. Косіора в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЗАВАДСЬКИЙ Яків Гергардович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Їздовий колгоспу "Роте Фане" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЗАВОДОВСЬКИЙ Іван Семенович, 1879 р. народження, с. Залбаси (стара назва)Миколаївської області, українець, освіта середня. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Санітар курорту. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер в "Каргопільтаборі" 3 квітня 1942 року. Реабілітований у 1956 році.

ЗАВОРОТНИЙ Панас Петрович, 1896 р. народження, с. Кінські Роздори, проживав у с. Чапаєвка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Моторист, тимчасово ніде не працював. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЗАГОРІЙ Стефан Іванович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Новомиколаївка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Листоноша райвідділу зв'язку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЗАГОРСЬКИЙ Савелій Федорович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Перша Миколаївка (нині с. Миколаївка) Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Кірова в с. Перша Миколаївка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЗАГОРСЬКИЙ Степан Петрович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Перша Миколаївка (нині с. Миколаївка) Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Голова колгоспу ім. Кірова с. Перша Миколаївка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЗАГУРСЬКИЙ Іван Митрофанович, 1896 р. народження, м. Калинівка того ж р-ну Вінницької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Виробничий майстер кустарної промартілі "Колективіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЗАДЕРА Василь Павлович, 1910 р. народження, с. Воронеж Шосткинського р-ну Чернігівської області, українець, освіта вища. Проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області. Учитель Преславської середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЗАДОРОЖНИЙ Стефан Тихонович, 1899 р. народження, с. Новомихайлівка, проживав у с. Мокрий Став Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Бригадир тракторної бригади к-спу "Шлях селян". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

ЗАЙЧЕНКО Михайло Данилович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Новомиколаївка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Червоний агроном". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЗАНКОВ Гнат Дмитрович, 1882 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Садівник колгоспу в с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЗАРИЦЬКИЙ Михайло Дмитрович, 1896 р. народження, с. Рипіно Турчанського повіту (Галичина), українець, освіта середня. Проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області. Головний бухгалтер відділення Держбанку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Помер у 1944 році в "Бурзалдортаборі". Реабілітований у 1956 році.

ЗАУДЕР Едуард Едуардович, 1887 р. народження, м. Лодзь (Польща), німець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Викладач Запорізького пединституту. Особливою нарадою при НКВС СРСР 27 вересня 1941 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Помер 2 травня 1942 року в ув'язненні. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ЗГУР'ЄВ Кирило Кирилович, 1905 р. народження, с. Гюнівка, проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня. Бухгалтер Коларівського відділення Держбанку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЗЕЄЛЬ Лев Євгенович, 1910 р. народження, нар. і проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова, кандидат в члени ВКП(б) в 1932—1937 рр. Слюсар Молочанської артілі "Технік". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ЗЕЙФЕРТ Фердинанд Ренгольдович, 1885 р. народження, с. Стара Гута Житомирського р-ну Житомирської області, німець, малограмотний. Проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області. Слюсар Молочанської артілі "Технік". Особливою нарадою при НКВС СРСР 28 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1972 році.

ЗЕЛЕНИЙ Андрій Павлович, 1913 р. народження, с. Михайлівка (стара назва) Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Майстер цеху № 14 Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЗЕЛИХ Юліус Юліусович, 1898 р. народження, с. Сергіївка Новомиколаївського р-ну, проживав у с. Микільське Вільнянського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Чорнороб радгоспу "Червоне Запоріжжя". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 жовтня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ЗЕЛІГ Данило Данилович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Райхенфельд (нині с. Плодородне) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Бригадир колгоспу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЗЕЛІГ Євген Данилович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Райхенфельд (нині с. Плодородне) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Обліковець колгоспу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ЗЕЛІГ Іван Іванович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Райхенфельд (нині с. Плодородне) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Податковий агент місцевої сільради. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЗЕЛІГ Фрідріх Данилович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Райхенфельд (нині с. Плодородне) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЗЕНОВ Данило Корнійович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Тимошівка Михайлівського р-ну Запорізької області, українець, неписьменний. Хлібороб на власній землі. Особливим відділом ВЧК при Реввійськраді 3-ї стрілецької дивізії 13-ї армії 13 вересня 1920 року заарештований за шпигунство. Олександрівським Губревтрибуналом 17 грудня 1920 року з-під арешту звільнений за відсутністю доказів звинувачення. Реабілітований у 1991 році.

ЗЕНЮХОВ Павло Григорович, 1880 р. народження, нар. і проживав у с. Кизияр (нині його немає) Мелітопольського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Хлібороб на власній землі. Запорізьким Губревтрибуналом 15 лютого 1921 року засуджений до 2 років громадсько-примусових робіт умовно. Реабілітований 26 березня 1921 року Верховним Касаційним судом УРСР.

ЗІБЕРТ Адольф Іванович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Вишнювате Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Кіршвальд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЗІБЕРТ Густав Іванович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Вишнювате Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Коваль к-спу "Кіршвальд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ЗІГАЛО Олексій Петрович, 1903 р. народження, с. Воскресенівка Васильківського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Учитель-бухгалтер НСШ № 17 на Дніпробуді. Спецколегією Дніпропетровського облсуду 15—19 липня 1935 року засуджений до 5 років позбавлення волі з поразкою в правах на 3 роки. Реабілітований у 1958 році.

ЗІКІЙ Костянтин Васильович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Гусарка Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1921—1935 рр. Моторист к-спу "Червоний маяк". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЗІКУН Тит Селіверстович, 1875 р. народження, нар. і проживав у с. Новогорівка Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Жовтнева перемога". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ЗІМБИЦЬКИЙ Єгор Оксентійович, 1892 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Пресувальник Гуляйпільського "Держмлина". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЗІМЕНС Абрам Петрович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ЗІМЕНС Соломон Гергардович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Коваль колгоспу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЗІМЕНС Яків Якович, 1900 р. народження, с. Ольгівка Верхньорогачицького р-ну Херсонської області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Чорнороб заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ЗІНЧЕНКО Іван Макарович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Семенівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник колгоспу ім. Кагановича в с. Семенівка, з 1940 року — червоноармієць 609 сп 139 сд. Особливою нарадою при НКВС СРСР 18 вересня 1940 року засуджений до 8 років позбавлення волі "за здачу в полон білофіннам без опору". Реабілітований у 1958 році.

ЗІНЧЕНКО Микола Антонович, 1879 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Машиніст парового молота Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЗІНЧЕНКО Семен Никифорович, 1895 р. народження, нар. і проживав у м. Оріхові Запорізької області, українець, освіта початкова. Вантажник вугільного складу залізн. ст. Запоріжжя-2. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 13 серпня 1938 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Помер в концтаборі м. Магадана 24 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році.

ЗІРЮКІН Іван Федорович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Приморський Посад Приазовського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Агроном колгоспу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ЗЛУНИКІНА Олена Іванівна, 1881 р. народження, с. Любомирівка Льговського р-ну Курської області, росіянка, малограмотна. Проживала в м. Запоріжжі, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 19 листопада 1937 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1956 році.

ЗОЛКІН Василь Сергійович, 1908 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, росіянин, освіта середня. Секретар Сталінського райкому КП(б)У м. Запоріжжя. Військовою колегією Верховного суду СРСР 27 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЗОЛОТАРЬОВ Іван Миколайович, 1917 р. народження, с. Мар'ївка Запорізького р-ну Запорізької області, проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), українець, освіта початкова. Тимчасово без певного місця роботи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 листопада 1937 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1950 році.

ЗОММЕРФЕЛЬД Генріх Генріхович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. К. Лібкнехта в с. Новоолександрівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЗОММЕРФЕЛЬД Густав Якович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Ветсанітар колгоспу ім. К. Лібкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЗОММЕРФЕЛЬД Едуард Георгійович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Рядовий колгоспник к-спу ім. К. Лібкнехта в с. Новоолександрівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ЗОММЕРФЕЛЬД Рейнгольд Єгорович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Секретар сільради. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЗУБОВ Іван Максимович, 1896 р. народження, с. Матвіївка Веселівського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Проживав у с. Лінденау (нині с. Любимівка) Токмацького р-ну Запорізької області. Рахівник тракторної бригади колгоспу ім. Енгельса. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений 20 січня 1939 року. Реабілітований у 1989 році.

ЗУБРЕНКО Василь Павлович, 1905 р. народження, с. Морозівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник охорони Мокрянського гранітного кар'єру. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЗУБРЕНКО Степан Павлович, 1900 р. народження, с. Морозівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Комірник Мокрянського гранітного кар'єру. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЗУБРИЦЬКИЙ Олександр Олександрович, 1909 р. народження, с. Кустовинці Наровлянського р-ну Гомельської області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар комунального господарства соцміста. Особливою нарадою при НКВС СРСР 22 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ЗУДЕРМАН Данило Іванович, 1888 р. народження, с. Тіге (нині с. Орлове) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Економіст планово-виробничого відділу заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ЗУЙЧЕНКО Павло Іванович, 1902 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, колгоспник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЗЮЗЬ Федір Антонович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Ворошилова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЗЯБЛОВ Олександр Олексійович, 1894 р. народження, с. Ленінське Красногвардійського р-ну Автономної республіки Крим, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Мелітополі Запорізької області. Тесляр Мелітопольського педагогічного інституту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 січня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ЗЯБРОВ Філософ Павлович, 1875 р. народження, с. Преслав Приморського р-ну, проживав у с. Гюнівка Великобілозерського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта середня (духовна семінарія), селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 21 вересня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

І

ІВАНЕНКО Іван Денисович, 1889 р. народження, с. Балабине, проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Бухгалтер Запорізької школи № 15. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ІВАНЕНКО Іван Михайлович, 1886 р. народження, с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Учитель неповної середньої школи підлітків у м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ІВАНЕНКО Павло Карпович, 1885 р. народження, с. Балабине Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта незакінчена середня. Проживав у м. Запоріжжі. Столяр Запорізького судноремонтного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ІВАНИЧ Марина Уварівна, 1886 р. народження, нар. і проживала в м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українка, освіта початкова, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1959 році.

ІВАНОВ Кирило Кирилович, 1884 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Слюсар-приватник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ІВАНОВ Михайло Іванович, 1882 р. народження, с. Кривуха Ленінградської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Фрезерувальник автобази комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений 10 лютого 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

ІВАНОВ Панас Ілліч, 1892 р. народження, ст. Троянки (Бесарабія), болгарин, освіта початкова. Проживав у с. Гюнівка Приморського р-ну Запорізької області. Хлібороб колгоспу "Сила". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1963 році. Місце поховання невідоме.

ІВАНОВ Сергій Миколайович, 1898 р. народження, м. Ленінград, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник поштового вагону залізн. ст. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ІВАНЧЕНКО Сергій Стефанович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Новопрокопівка Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, тесляр. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 27 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 листопада 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ІВАНЮШЕНКО Купріян Григорович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Столяр колгоспу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ІВАХНІН Митрофан Фомич, 1889 р. народження, с. Воскресенка Олександрівського повіту (нині Новомиколаївського р-ну Запорізької області), росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Олександрівську (нині м. Запоріжжя). Тимчасово ніде не працював. Заарештований 18 лютого 1921 року Олександрівською ГубЧК. Олександрівським Губревтрибуналом 1 квітня 1921 року з-під варти звільнений у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

ІВАЩЕНКО Іван Іванович, 1917 р. народження, с. Вознесенка, проживав у с. Мордвинівка Мелітопольського р-ну Запорізької області, українець, освіта незакінчена вища (три курси Одеського педагогічного інституту). Вчитель Мордвинівської середньої школи. Особливою нарадою при МДБ СРСР 7 червня 1950 року засуджений до проживання в місцях спецпоселення Красноярського краю. Реабілітований у 1957 році.

26 Зам.. № 3374

ІВКО Платон Савелійович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Андріївка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Франка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ІВЧЕНКО Конон Васильович, 1891 р. народження, с. Кінські Роздори Пологівського р-ну, проживав у с. Могиляни Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Дільничний агроном Чернігівської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ІВЧЕНКО Семен Федорович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Хлібовоз на будівництві елеватора на залізн. ст. Магедове. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ІЗААК Абрам Абрамович, 1916 р. народження, с. Ольгівка Бериславського р-ну Херсонської області, німець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Конструктор Запорізького судноремонтного заводу. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 20 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ІЗААК Абрам Францович, 1884 р. народження, с. Ольгофельд (нині с. Ольгівка) Бериславського р-ну Херсонської області, німець, малограмотний. Проживав у с. Мінстерберг (нині с. Прилуківка) Мелітопольського р-ну Запорізької області. Мірошник-машиніст сільського млина. Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 липня 1942 року засуджений до 5 років позбавлений волі. Реабілітований у 1991 році.

ІЗААК Франц Абрамович, 1910 р. народження, с. Ольгофельд (нині с. Ольгівка) Бериславського р-ну Херсонської області, німець, освіта середня. Проживав у с. Мінстерберг (нині с. Прилуківка) Мелітопольського р-ну Запорізької області. Токар промартілі ім. Сталінської конституції. Особливою нарадою при НКВС СРСР 31 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ІЛІЄВСЬКИЙ Федір Олексійович, 1874 р. народження, с. Веселі Терни Дніпропетровської області, українець, освіта середня. Проживав у с. Нововасилівка Бердянського р-ну Запорізької області, священик. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ІЛЬЄНКОВ Олександр Олександрович, 1896 р. народження, м. Судак АР Крим, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Охоронець Союзпорторгу. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер в "Усольтаборі"14 березня 1942 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ІЛЬЇН Олександр Іванович, 1894 р. народження, м. Лівни Орловської області, росіянин, освіта початкова, закінчив юридичні курси. Проживав у м. Мелітополі Запорізької області. Юрисконсульт міськкомунгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ІЛЬЇНА Ольга Федорівна, 1902 р. народження, м. Ростов-на-Дону, росіянка, освіта вища, член ВКП(б) в 1917—1937 рр. Проживала у м. Запоріжжі, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1956 році.

ІОВОВ Петро Петрович, 1911 р. народження, проживав у с. Луначарське Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Зоря комунізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ІОРГАНСЬКИЙ Іван Михайлович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Зеленівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Грейдерист Коларівського районного відділу шосейних шляхів. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 26 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 січня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ІСАЄНКО Лука Мусійович, 1899 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта неповна середня. Бухгалтер Гуляйпільського Держсортфонду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ІСАЙЧЕНКО Кузьма Ісаакович, 1912 р. народження, с. Аняковка Починковського р-ну Смоленської області (Росія), росіянин, освіта неповна середня. Проживав тимчасово у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області. Особливою нарадою при НКВС СРСР 2 лютого 1944 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ІЩЕНКО Іван Лукич, 1919 р. народження, м. Оріхів того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Утримувався в таборі НКВС в Іванівській області. Військовий льотчик. 28 січня 1940 року був збитий і потрапив у фінський полон. Особливою нарадою при НКВС СРСР 15 червня 1942 року позбавлений волі до закінчення війни. Звільнений 15 лютого 1946 року. Реабілітований у 1957 році.

ІЩЕНКО Олексій Васильович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Переможець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ІЩЕНКО Сергій Михайлович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Вербове Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "П'ятирічка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 вересня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

Й

ЙОЛКІН Віктор Денисович, 1898 р. народження, ст. Черлакська Омської області (Росія), росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий культвідділом Дніпроторгу. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 20 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1937 року. Реабілітоваий у 1959 році. Місце похованя невідоме.

ЙОЛКІН Іван Борисович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Миколаївка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Обліковець сільського споживчого товариства в с. Миколаївка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЙОЛКІНА Катерина Михайлівна, 1905 р. народження, с. Прокопівка Новгород-Сіверського р-ну Чернігівської області, українка, освіта середня. Проживала в м. Запоріжжі. Манікюрша перукарні № 9 Дніпробуду. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 20 жовтня 1937 року засуджена до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1937 року. Реабілітована у 1959 році. Місце поховання невідоме.

К

КАБИШ Йосип Миронович, 1886 р. народження, с. Тарасівка Пологівського р-ну, проживав у с. Гришине Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир рільничої бригади колгоспу "Сталінець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КАБИШ Омелян Миронович, 1893 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Гришине Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завгосп колгоспу "Сталінець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КАБИШ Хома Іванович, 1897 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Гришине Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, кандидат у члени ВКП(б) в 1931—1938 рр. Коваль к-спу "Сталінець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

КАЗАКЕВИЧ Михайло Йосипович, 1983 р. народження, м. Славотичі Владовського повіту (Польща), проживав у с. Розумівка Запорізького р-ну Запорізької області, поляк, освіта початкова. Кіномеханік Запорізької кінобази. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 13 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КАЗДОРФ Іван Іванович, 1892 р. народження, м. Нікополь Дніпропетровської області, проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Рахівник заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 лютого 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1960 році.

КАЗІМІРСЬКИЙ Микола Болеславович, 1903 р. народження, м. Тіфліс (Грузія), поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Змінний майстер механічного цеху заводу № 29 ім. Баранова. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 грудня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

КАЇРА Борис Данилович, 1897 р. народження, с. Семенівка, проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Войкова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КАЙДА Федір Гаврилович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Куйбишеве того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завгосп к-спу ім. Косіора. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

КАЙДАШ Сергій Степанович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Пильщик на будівництві елеватора на залізн. ст. Магедове. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КАЙОЛО Параска Євтихівна, 1893 р. народження, с. Омельник, проживала в м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області, українка, малограмотна, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 6 січня 1945 року засуджена до 5 років заслання в Джамбульську область Казахської РСР. Звільнена з місць заслання 26 грудня 1945 року. Реабілітована у 1991 році.

КАЛАБІН Микола Степанович, 1898 р. народження, м. Мелітополь Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі, слюсар. Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 лютого 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер в місцях ув'язнення 16 травня 1942 року. Реабілітований у 1957 році.

КАЛАБУХОВ Михайло Харитонович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Кам'янка-Дніпровська того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Столяр-кустар. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

КАЛАШНИК Олександр Георгійович, 1885 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова. Комірник заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

КАЛАШНИКОВ Трохим Андрійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Старобогданівка Михайлівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник рільничої бригади к-спу "Червоний жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КАЛИНИЧЕНКО Євген Григорович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Благовіщенка Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Обліковець-касир колгоспу ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КАЛИТЕНКО Павло Юхимович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль колгоспу ім. 7-го з'їзду Рад. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КАЛИТЕНКО Федір Степанович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Продавець крамниці. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КАЛИТЧУК Віктор Кузьмич, 1923 р. народження, нар. і проживав у с. Кливищ Чернівецького повіту (Румунія), українець, освіта початкова. 18 листопада 1939 року перейшов кордон між Румунією і СРСР. Особливою нарадою при НКВС СРСР 27 червня 1940 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

КАЛІТЕНКО Федот Минович, 1911 р. народження, с. Гребінки Васильківського р-ну Київської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Сталевар мартенівського цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Військовим трибуналом будівництва Північно-Печорської залізниці 15 вересня 1941 року засуджений до розстрілу за втечу з табору. Реабілітований у 1960 році. Місце поховання невідоме.

КАЛІЩЕВ Гнат Миколайович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Комінтерну в с. Преслав. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КАЛУШЕВ Калуш Атанасович (Анасович), 1897 р. народження, м. Бургас (Болгарія), болгарин, освіта неповна середня, член ВКП(б) в 1926—1937 рр. Проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області. Заступник директора Коларівської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КАЛЮЖНИЙ Максим Терентійович, 1887 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Свердлувальник цеху № 14 Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КАЛЬНИШ Іван Пилипович, 1915 р. народження, с. Кринички Верхньодніпровського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта незакінчена вища. Проживав у м. Запоріжжі. Студент 4-го курсу літературного факультету Запорізького педагогічного інституту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КАЛЬЧЕНКО Кіндрат Максимович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КАМБУЛОВ Ілля Григорович, 1880 р. народження, смт. Черкаське Слов'янського р-ну Донецької області, проживав у с. Новоукраїнка Новомиколаївського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Обліковець залізн. ст. Гайчур. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КАМЕРЕР Еммануїл Еммануїлович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Альтмунталь (нині с. Заможне) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. 3-го Інтернаціоналу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КАМЕРЛОХЕР Іван Яковлевич, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Єгорівка Вільнянського (нині Оріхівського) р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Обліковець колгоспу "Форвертс". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КАМІНСЬКИЙ Антон Йосипович, 1911 р. народження, с. Скаржинці Хмільницького р-ну Вінницької області, поляк, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Грабар гужтранспорту на будівництві. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

КАМІНСЬКИЙ Валентин Янович, 1870 р. народження, м. Бобрик Радоменського повіту (Польща), поляк, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Монтер трамвайного тресту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КАМІНСЬКИЙ Станіслав Валентинович, 1898 р. народження, м. Влоцлавек Варшавської губернії (Польща), поляк, освіта початкова, член ВКП(б) в 1924—1934 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер-електрик комбінату "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 10 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1991 році.

КАМІНСЬКИЙ Феодосій Тимофійович, 1888 р. народження, нар. і проживав у м. Миколаїві, (тимчасово проживав у м. Запоріжжі), українець, освіта вища. Завідуючий Миколаївським археологічним музеєм. "Трійкою" при колегії ОДПУ 29 січня 1930 року засуджений до 5 років позбавлення волі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 серпня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. 26 жовтня 1949 року засуджений на спецпоселення в Північно-Казахську область. Реабілітований у 1991 році.

КАМПЕН Гергард Гергардович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта середня спеціальна. Конструктор заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КАМПЕН Давид Давидович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта середня. Садівник колгоспу ім. Косіора. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КАНЦЕВИЧ Зефіна Якимівна, 1898 р. народження, м. Арта (Греція), гречанка, освіта середня. Проживала в м. Запоріжжі. Завідуюча санітарним магазином № 11 товариства Червоного Хреста. Особливою нарадою при НКВС СРСР 22 грудня 1937 року засуджена до 10 років позбавлення волі. Звільнена з місць ув'язнення 28 вересня 1947 року. Реабілітована у 1955 році.

КАПИТАНОВ Григорій Костянтинович, 1887 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Охоронник маслозаводу в с. Андрівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата розстрілу і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

КАПКАНЕЦЬ Микита Юхимович, 1889 р. народження, с. Новотроїцьке Приазовського р-ну, проживав у м. Мелітополі Запорізької області, українець, освіта вища. Викладач української мови й літератури в Мелітопольській СШ № 1. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КАПТЮХ Степан Архипович, 1901 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі (селище Вознесенка), українець, освіта початкова. Слюсар електродного цеху Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі . Реабілітований у 1957 році.

КАПУРА Михайло Леонтійович, 1892 р. народження, с. Пясочно Мерської волості (Польща), білорус, освіта початкова, член ВКП(б) в 1918—1922 рр. Проживав у с. Корсунь (стара назва) Куйбишевського р-ну Запорізької області. Фотограф артілі ім. Чапаєва. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 1 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 жовтня 1937 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КАПУСТІН Степан Андрійович, 1895 р. народження, с. Вербове Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Завгосп Токмацької школи медичних сестер райвідділу охорони здоров'я. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КАРА Антон Іванович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Комірник радгоспу "Вільний" у с. Вячеславка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КАРА Григорій Іванович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Обліковець колгоспу в с. Вячеславка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КАРА Іван Кирилович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Конюх колгоспу в с. Вячеславка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КАРА Іван Петрович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Першого Травня у с. Вячеславка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року і м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КАРА Петро Данилович, 1877 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, член ВКП(б) в 1918—1929 рр. Городник колгоспу у с. Вячеславка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській областяі 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КАРА Степан Данилович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу в с. Вячеславка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КАРАБЕРОВ Спиридон Дмитрович, 1884 р. народження, с. Урзуф (стара назва) Маріупольського р-ну Донецької області, грек, освіта початкова. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Завідуючий крамницею Бердянської "Міжрайрибкоопспілки". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КАРАЙВАНОВ Іван Георгійович, 1893 р. народження, с. Софіївка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, проживав у м. Бердянську. Конюх Бердянського держмлина. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконаний 14 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КАРАЙВАНОВ Опанас Григорович, 1876 р. народження, с. Гюнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Проживав у м. Бердянську, кустар-чоботар. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року. Засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КАРАКОЗ (ХАРАКОЗ) Василь Іванович, 1900 р. народження, нар. і проживав у м. Бердянську, грек, освіта початкова. Заступник головного бухгалтера тресту "Винпром". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 лютого 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КАРАКОЗ (ХАРАКОЗ) Михайло Іванович, 1906 р. народження, нар і проживав у м. Бердянську Запорізької області, грек, освіта неповна середня. Бухгалтер Бердянського "Рибпрому". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КАРАКУЛУКЧІ Огли Туфан Махмудович, 1894 р. народження, м. Кумушхана (Туреччина), турок (підданий Туреччини), освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (село Вознесенка). Продавець винної крамниці Одеського "Винпрому" (артіль "Харчовик"). Особливою нарадою при НКВС СРСР 3 травня 1940 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер у "Північсхідтаборі" (м. Магадан) 4 вересня 1942 року. Реабілітований у 1956 році.

КАРАСЬОВ Федір Іванович, 1898 р. народження, с. Семенкове Серебряно-прудського р-ну Тульської області (Росія),росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий складом Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

КАРАТАЄВА Тетяна Пантелеймонівна, 1908 р. народження, нар. і проживала у м. Запоріжжі, росіянка, освіта неповна середня. Комірниця Запорізької артілі "Металоштамп". Особливою нарадою при НКВС СРСР 19 червня 1938 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1956 році.

КАРАУЛАНОВ Олександр Іванович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Банівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня. Ветфельдшер колгоспу ім. Димитрова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КАРДАШ Василь Феодосійович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Серп і молот". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КАРЕТНИК Яків Мойсейович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Марфопіль Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Ветеринарний санітар колгоспу ім. К. Маркса. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 жовтня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КАРЗОВ Степан Кирилович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир колгоспу "7-й з'їзд Рад". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КАРМАНОВ Григорій Давидович, 1905 р. народження, с. Бочарово Комаричевського р-ну Смоленської області, росіянин, освіта не встановлена. Місце проживання не встановлене. Майстер Запорізького коксохімічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

КАРПЕНКО Матвій Савович, 1894 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Верхня Терса Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тракторист Гуляйпільської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КАРПІЙ Сава Микитович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Куйбишеве того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1928—1931 рр. Завідуючий їдальнею райтрансхарчторгу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КАРПІНСЬКИЙ Йосип Семенович, 1887 р. народження, с. Новогеоргіївка Харківської губернії, поляк, освіта вища економічна. Проживав у м. Запоріжжі. Старший економіст планово-економічного відділу комбінату "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 20 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 30 грудня 1937 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КАСАТКІН Сергій Васильович, 1870 р. народження, посад Парфенталь Костромської губернії, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Кошторисник кошторисного відділу заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

КАСДОРФ Іван Іванович, 1914 р. народження, с. Тимківка Куп'янського р-ну Харківської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Чорнороб комунального господарства комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

КАСДОРФ Іван Ісаакович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Обліковець колгоспу ім. Литвинова в с. Павлівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

КАСИМОВ Дмитро Михайлович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Чорнороб лісорозсадника в с. Андрівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

КАССАНІ Михайло Георгійович, 1895 р. народження, нар. і проживав у м. Бердянську Запорізької області, грек, освіта початкова. Контролер Бердянського Держбанку. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 26 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 лютого 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КАСЯРУМ Іларіон Федотович, 1900 р. народження, с. Велика Білозерка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта незакінчена вища. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Учитель Верхньохортицької української школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

КАСЬЯН Василь Дмитрович, 1910 р. народження, с. Леніно-Перше, проживав у с. Леніно-Друге (нині в межах м. Токмака) Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль колгоспу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

КАСЬЯН Лука Юхимович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Єжове (нині с. Кірове) Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта вища. Вчитель середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений де розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КАТИШ Кіндрат Іванович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. 7-го з'їзду Рад. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КАТЛЕР Вільгельм Петрович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Лібенау (нині с. Майське) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Хлібороб на власній землі. Запорізьким Губревтрибуналом 30 листопада 1921 року засуджений до 1 року позбавлення волі. 8 квітня 1922 року з місць ув'язнення звільнений. Реабілітований у 1991 році.

КАТОЛИЧЕНКО Гаврило Маркович, 1906 р. народження, с. Блиставиця Бородянського р-ну Київської області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1932—1938 рр. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Помічник начальника штабу військової частини № 5389, що розташовувалася в м. Запоріжжі. Військовим трибуналом Харківського військового округу 23 серпня 1939 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 18 червня 1941 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

КАТЦ Олександр Григорович, 1899 р. народження, м. Одеса, єврей, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий навчальною частиною відділу технічного навчання заводу "Запоріжсталь". Особливою нарадою при НКВС СРСР 28 вересня 1938 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

КАЦАЙ Арсентій Яковлевич, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Успенівка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Моторист к-спу "Хвиля революції". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

КАЧАН Василь Павлович, 1899 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта неповна середня. Рахівник, секретар Гуляйпільського колгоспу "Заповіт Леніна". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КАЧАН Василь Пилипович, 1894 р. народження, м. Оріхів того ж р-ну, проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Начальник, черговий по залізн. ст. Гуляйполе. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

КАЧАН Карпо Никифорович, 1897 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Хвалибогівка (нині с. Добропілля) Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Плугатар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КАЧАН Лука Демидович, 1900 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх к-спу "Заповіт Леніна". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КАЧАРОВ Григорій Іванович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, член ВКП(б) в 1927—1933 рр. Завгосп Коларівського райшляхвідділу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КВІРІНГ Ісаак Генріхович, 1904 р. народження, с. Варварівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Шофер тресту "Запоріжбуд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КВІТКА Трохим Іванович, 1899 р. народження, с. Михайлівка того ж р-ну, українець, освіта початкова, проживав у радгоспі "Вербове" Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тракторист радгоспу "Вербове". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

КВІТНИЦЬКИЙ Іван Іванович, 1895 р. народження, с. Тростянець Городокського р-ну Хмельницької області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Лінденау (нині с. Любимівка) Токмацького р-ну Запорізької області. Колгоспник колгоспу ім. Енгельса. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 1 лютого 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

КВОТЧЕНКО Олександр Федорович, 1897 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта середня. Бухгалтер вагоноремонтних майстерень Запорізького металотресту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

КЕЛЛЕР Володимир Якович, 1909 р. народження, м. Запоріжжя, проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, малограмотний. Форсунник заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

КЕНІГ Іван Августович, 1896 р. народження, с. Чурук (Крим), німець, малограмотний. Проживав у с. Райхенфельд (нині с. Плодородне) Михайлівського р-ну Запорізької області. Завгосп колгоспу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КЕТЛЕР Абрам Якович, 1890 р. народження, с. Водяне, проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Електрик к-спу "Роте Фане". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

КЕТЛЕР Давид Корнійович, 1915 р. народження, с. Сергіївка Омської губернії, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Стругальник інструментального цеху заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

КИДАЛОВ Дмитро Федорович, 1900 р. народження, нар. і проживав у м. Бердянську Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1926—1937 рр. Начальник Бердянської рятувальної станції на морі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 28 червня 1938 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

КИКОШ Терентій Пантелійович, 1906 р. народження, с. Басань, проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Єжова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КИРИЛОВ Микола Іванович, 1883 р. народження, с. Радолівка. Приморського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Охоронник рибартілі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КИРИЧЕНКО Андрій Іванович, 1893 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Колективіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КИРИЧЕНКО Іван Тихонович, 1901 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Ударник". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

КИРИЧЕНКО Ілько Никифорович, 1895 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Грушеве Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Куйбишева. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КИРИЧЕНКО Кузьма Євтихійович, 1888 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник Гуляйпільського к-спу "Спартак". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КИРИЧЕНКО Микола Романович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Камінна" у с. Кінські Роздори. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КИРИЧУК Федір Гаврилович, 1915 р. народження, с. Черняхове Володимирського повіту Волинської губернії, поляк, освіта початкова. Проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу "Шлях Ілліча". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КИРИЯН Павло Ларивонович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Чапаєвка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Робітник піщаного кар'єру в с. Чубарівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Управлінням НКВС по Запорізькій області 8 січня 1940 року рішення "трійки" відмінено і винесена постанова про звільнення з місць ув'язнення. Реабілітований у 1991 році.

КИРКОВ Дмитро Іванович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Чабан колгоспу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КИР'ЯН Яким Федорович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Чапаєвка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Вантажник на залізн. ст. ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

КИСІЛЬ Пантелеймон Омелянович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Новополтавка Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "До нового життя". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КИСІЛЬ Федот Васильович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Веселянка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Ветеринарний фельдшер. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

КИСІЛЕНКО Іван Терентійович, 1877 р. народження, с. Василівка Запорізького р-ну (так у кр. справі), проживав у м. Мелітополі Запорізької області, українець, освіта початкова.. Секретар-юрисконсульт міжрайбази облспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КИШКА (КІШКА) Григорій Харитонович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Новогорівка Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Жовтнева перемога" "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

КИШКА Кирило Іванович, 1897 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Зелений Луг Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх сільгоспартілі "Ранок". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КИЯШКО Михайло Семенович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Новоукраїнка Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Червоне поле". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КІБКО Яків Костянтинович, 1881 р. народження, с. Григорівка (стара назва), проживав у с. Зоря Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Сторож к-спу ім. Фрунзе. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

КІЗИМ Іван Олександрович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Піщане Токмацького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Охоронник колгоспу ім. Димитрова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 29 жовтня 1947 року. Реабілітований у 1959 році.

КІЛЕРОВ Іван Семенович, 1906 р. народження, с. Михайлівка, проживав у с. Люцерна Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Бригадир колгоспу "Червона Зірка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

КІЛО Павло Іванович, 1886 р. народження, нар. і проживав у с. Вознесенка (нині в межах м. Запоріжжя), українець, освіта початкова. Член ВКП(б) в 1931—1934 рр. Майстер-механік відділу головного механіка Запорізького коксохімічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КІЛЬ Густав Іванович, 1883 р. народження, с. Новоолександрівка, проживав у с. Новооленівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Шорник колгоспу ім. К. Лібкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КІЛЬ Іван Іванович, 1874 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. К. Лібкнехта в с. Новоолександрівка. Заарештований 12 липня 1938 року. Помер під час слідства в Запорізькій в'язниці у липні-вересні 1938 року. Реабілітований у 1992 році.

КІНЕБАС Олександр Олексійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова. Завідуючий матеріальною групою відділу головного диспетчера Запорізького авіамоторного заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі . Реабілітований у 1957 році.

КІНТОП Теофіл Теофілович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Машиніст колгоспу ім. К. Лібкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КІРАНОВ ВІКТОР МИХАЙЛОВИЧ, 1881 р. народження, с. Мануйлівка Приморського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, болгарин, освіта середня. Священик. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

КІРХМЕЄР Отто Іванович, 1912 р. народження, німецька колонія № 3 Язиковського р-ну Уфимської губернії, німець, освіта вища педагогічна. Проживав у с. Кронсфельд (нині с. Мар'янівка) Михайлівського р-ну Запорізької області. Учитель місцевої неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КІРШ Андрій (він же Генріх) Федорович, 1907 р. народження, хут. Кірш (нині його немає), проживав у с. Медівка (нині приєднане до с. Вишнювате) Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Правда". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КІСА Костянтин Титович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Богданівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бухгалтер колгоспу в с. Богданівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КІСМАН Рудольф Емілійович, 1896 р. народження, с. Уварівка Ємільчинського р-ну Київської області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у с. Гохштедт (нині с. Високе) Михайлівського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

КІСТОЧКА Михайло Антонович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б). Завідуючий сільським Будинком колективіста. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КЛАССЕН Альберт Петрович, 1918 р. народження, с. Дмитрівка (стара назва) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Учень школи ФЗН комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

КЛАССЕН Андрій Андрійович (Генріх Генріхович), 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Дніпробуд" в с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КЛАССЕН Борис Давидович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, малограмотний. Обпилювач заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КЛАССЕН Борис Петрович, 1887 р. народження, с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта незакінчена середня. Проживав у м. Запоріжжі. Токар ремонтно-механічного заводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КЛАССЕН Генріх Іванович, 1905 р. народження, с. Фірстенвердер (нині с. Балкове), проживав у с. Ріккенау (нині с. Козолугівка) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тесляр колгоспу ім. Тельмана в с. Ріккенау. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

КЛАССЕН Генріх Іванович, 1910 р. народження, с. Павло-Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Машиніст електродвигунів Запоріжбуду комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КЛАССЕН Гергард Гергардович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Капустянка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Рекорд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КЛАССЕН Гергард Якович, 1902 р. народження, с. Штейнфельд (з 1945 р. с. Садове, нині його немає) Приазовського р-ну, проживав у с. Ліхтфельд (нині с. Грушівка) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Заготовлювач Ліхтфельдського ССТ. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

КЛАССЕН Давид Єгорович, 1892 р. народження, с. Старозаводське Нікопольського р-ну Дніпропетровській області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Орлове Мелітопольського р-ну Запорізької області. Інструктор праці Орловської школи глухонімих. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

КЛАССЕН Давид Іванович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Капустянка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Рекорд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КЛАССЕН Іван Абрамович, 1896 р. народження, с. Дмитрівка (стара назва) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Електрозварник заводу металевих конструкцій. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КЛАССЕН Іван Ісаакович, 1866 р. народження, нар. і проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова, хлібороб-одноосібник. Запорізьким Губревтрибуналом 29 жовтня 1921 року засуджений до 6 місяців позбавлення волі з обов'язковою виплатою державі продподатку протягом 48 годин і з конфіскацією частини майна. Реабілітований у 1991 році.

КЛАССЕН Іван Петрович, 1907 р. народження, с. Самійлівка Олександрівського р-ну Донецької області, німець, освіта незакінчена середня. Проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області. Бухгалтер Молочанської нафтобази. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КЛАССЕН Корній Петрович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Пакувальник заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КЛАССЕН Петро Петрович, 1910 р. народження, с. Ротфронт (нині с. Владівка) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області. Нормувальник Молочанського заводу ім. Лепсе. Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 жовтня 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

КЛАССЕН Франц Йосипович, 1887 р. народження, с. Люксембург (нині в межах с. Розівка) Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Касир школи ФЗН комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

КЛАССЕН Яків Васильович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Швець-кустар. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

КЛАССЕН Яків Гергардович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Капустянка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Продавець кооперації в с. Капустянка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КЛАССЕН Яків Давидович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Рільник Верхньо-Хортицького колгоспу "Роте Фане". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КЛЕЙН Генріх-Андрій Іванович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова, кандидат в члени ВКП(б) в 1927—1928 рр. Змінний майстер заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КЛЕЙН Іван Андрійович, 1885 р. народження, м. Запоріжжя, проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, малограмотний. Чорнороб заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КЛЕЙН Яків Петрович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, малограмотний, член ВЛКСМ у 1922 р. Заливальник ливарного цеху заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

КЛЕТКІН Хацкель Керпелевич, 1908 р. народження, с. Штерндорф Калініндорфського р-ну (стара назва) Миколаївської області, єврей, освіта початкова, член ВКП(б) в 1931—1937 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Інструктор оргмасового відділу Запорізького аероклубу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КЛИМЕНКО Іван Іванович, 1896 р. народження, с. Олексіївка Солонянського р-ну Дніпропетровської області, українець, малограмотний. Проживав у с. Матвіївка Вільнянського р-ну Запорізької області. Коваль радгоспу "Червоне Запоріжжя" в с. Матвіївка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КЛИМЕНКО Олексій Аврамович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Швець сільгоспартілі "Серп і молот". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КЛИНКЕВИЧ Григорій Тимофійович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Балабине Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль Запорізького заводу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

КЛІЗЕ Адольф Давидович, 1906 р. народження, с. Вулки (стара назва) Барашівського р-ну Київської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Охоронник комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Звільнений з місць ув'язнення 28 березня 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

КЛІМАНСЬКИЙ Цезар Карлович, 1914 р. народження, с. Кальнодеражня (стара назва) Деражнянського р-ну Вінницької області (за старим адмін.-територ. поділом), поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Канавник комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 31 січня 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

КЛІНГЕР Іван Готлібович, 1898 р. народження, м. Куп'янськ Харківської області, німець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1925—1938 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Механік будівництва комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КЛІНЕНБЕРГ Василь Мартинович, 1915 р. народження, м. Оренбург (Росія), німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Револьверник заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

КЛІППЕНШТЕЙН Микола Давидович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Капустянка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Рекорд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КЛІЦБЕРГ Вацлав Алуїзович, 1903 р. народження, м. Літин того ж р-ну Вінницької області, чех, освіта початкова, член ВЛКСМ до 1927 р. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар листопрокатного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

КЛОЧКО Михайло Семенович, 1879 р. народження, нар. і проживав у с. Новогупалівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Працював по найму в колгоспі ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 вересня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КЛОЧКО Семен Михайлович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Новогупалівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 вересня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КНЕЙСЛЕР Теофіл Еммануїлович, 1887 р. народження, нар. і проживав у с. Кронсфельд (нині с. Мар'янівка) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Обліковець колгоспу ім. Свердлова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КНЕЛЬЗЕН Ісаак Ісаакович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта середня. Комірник заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

КНИШ Іван Мокійович, 1882 р. народження, нар. і проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Шлях Ілліча". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КНИШ Михайло Захарович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Мар'ївка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Кагановича. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

КОБА Самуїл Якимович, 1900 р. народження, с. Новогригорівка Межівського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1931—1935 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Помічник майстра Запорізького крупзаводу "Союзборошно". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КОБЗАР Герасим Федорович, 1896 р. народження, с. Новомихайлівка, проживав у с. Мокрий Став Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир колгоспу "Шлях селян". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано, вірогідно, 7 червня 1938 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

КОБЗАР Кирило Максимович, 1890 р. народження, с. Новомихайлівка, проживав с. Мокрий Став Ротфронтівського (нині Чернігівського) р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Шлях селян". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

КОБИЛЕШНИЙ Михайло Михайлович, 1901 р. народження, с. Тарасівка Пологівського р-ну, проживав у с. Гришине Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) до 1933 р. Завідуючий крамницею. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КОВАЛЕВСЬКИЙ Михайло Андрійович, 1887 р. народження, м. Харків, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Машиніст парових і компресорних установок заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КОВАЛЕВСЬКИЙ Олександр Костянтинович, 1906 р. народження, с. Воловодівка Немирівського р-ну Вінницької області, українець, освіта середня, кандидат у члени ВКП(б) в 1931—1933 рр. Проживав у м. Запоріжжі (Шосте селище). Завідуючий столом замовлень головного механіка Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

КОВАЛЕНКО Захар Степанович, 1894 р. народження, с. Чубарівка, проживав у с. Чапаєвка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Слюсар радгоспу "Транспортник". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 січня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КОВАЛЕНКО Іван Якович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Кірове Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Тернова". Особливою нарадою при НКВС СРСР 19 липня 1935 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

КОВАЛЕНКО Ольга Гнатівна, 1921 р. народження, нар. і проживала у м. Вільнянську того ж р-ну Запорізької області, українка, освіта незакінчена вища. Місце роботи й посада не встановлені. Заарештована 23 березня 1945 року. Звільнена з місць ув'язнення за рішенням Особливої наради при НКВС СРСР 28 червня 1945 року з зарахуванням терміну перебування в ув'язненні. Реабілітована у 1991 році.

КОВАЛЕНКО Харлампп Никонович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Швець промартілі ім. Першої Ради. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КОВАЛЮК Петро Іванович, 1895 р. народження, с. Майдан Горішний (Львівська обл.), українець, освіта початкова. Проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області. Тесляр Чубарівського м'ясокомбінату. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 січня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

КОВАЛЬ Карпо Антонович, 1885 р. народження, с. Верхня Криниця Василівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Кам'янка-Дніпровська того ж р-ну Запорізької області. Рядовий робітник радгоспу "Кам'янка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

КОВАЛЬ Максим Панькович, 1879 р. народження, нар. і проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Чорнороб лісового господарства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КОВАЛЬ Сава Макарович, 1900 р. народження, с. Біленьке, проживав у с. Нове Запоріжжя Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Учитель Балабинської середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

КОВАЛЬОВ Василь Миколайович, 1881 р. народження, станиця Кепінська Усть-Медведського повіту Донської області, росіянин, освіта середня. Проживав у с. Кизияр (нині його немає) Мелітопольського р-ну Запорізької області. Чорнороб залізн. ст. Мелітополь. Олександрівським Губревтрибуналом 15 лютого 1921 року засуджений до розстрілу, який замінений на 10 років позбавлення волі, а 24 квітня 1921 року строк покарання скорочено до 5 років ув'язнення. Реабілітований у 1991 році.

КОВАЛЬОВ Петро Миколайович, 1908 р. народження, с. Банівка Болградського р-ну Одеської області, молдаванин, малограмотний. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Слюсар Першотравневого заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 березня 1938 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

КОВАЛЬОВ Яків Костянтинович, 1894 р. народження, с. Слобода Трубчевського р-ну Орловської області, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий сектором кооперування заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

КОВАЛЬЧУК Максим Андрійович, 1907 р. народження, с. Грушки Володарсько-Волинського р-ну Житомирської області, українець, освіта початкова, кандидат у члени ВКП(б) в 1931—1932 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер коксового цеху коксохімічного заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

КОВАЛЬЧУК Микола Степанович, 1908 р. народження, с. Середня Дераżня Новоград-Волинського р-ну Житомирської області, українець, малограмотний. Проживав у с. Яровицьке Бердянського р-ну Запорізької області. Бригадир колгоспу "20 років Жовтня". Особливою нарадою при НКВС СРСР 22 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер у концтаборі м. Магадана 18 серпня 1947 року. Реабілітований у 1958 році.

КОВАЛЬЧУК Михайло Юхимович, 1905 р. народження, с. Колонщина Макарівського р-ну Київської області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Викладач фізики СШ № 48 м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 грудня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

КОВАЛЬЧУК Яків Михайлович, 1884 р. народження, с. Семково Кошелевської волості Мінської губернії, білорус, освіта початкова. Проживав у с. Новоукраїнка Куйбишевського р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу "Червоний маяк". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

КОВБАСА Сидір Денисович, 1898 р. народження, с. Федорівка, проживав у с. Новопетрівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Водій к-спу "Червонопетрівський". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

КОВІНСЬКИЙ Григорій Іванович, 1885 р. народження, с. Харківці Пирятинського р-ну Полтавської області, українець, освіта вища. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Лікар-окуліст. Особливою нарадою при НКВС СРСР 3 травня 1940 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

КОВПАК Кирило Григорович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КОВТУН Іван Кіндратович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Балки Василівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Тракторист Балківської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

КОВТУН Максим Миколайович, 1896 р. народження, с. Вороньки Чорнухинського р-ну Полтавської області, українець, освіта незакінчена вища. Проживав у с. Веселе Запорізького р-ну Запорізької області. Вчитель Веселівської школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КОВТУН Панас Назарович, 1877 р. народження, с. Іванівка Межівського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта середня педагогічна, член партії есерів. Проживав у с. Єжове (нині с. Кірове) Оріхівського р-ну Запорізької області. Завідуючий школою № 3 в с. Єжове. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КОВТУН Потап Филимонович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль к-спу "Сигнал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КОВТУН Степан Григорович, 1892 р. народження, с. Кистер (стара назва) Чернігівської області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) до 1926 р. Проживав у м. Запоріжжі. Паровозний машиніст транспортного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений 11 лютого 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

КОВТУН Тимофій Іванович, 1885 р. народження, с. Токмачане (стара назва), проживав у с. Чернігівка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КОВУРА Пантелей Борисович, 1880 р. народження, с. Урзуф (стара назва) Маріупольського р-ну Донецької області, грек, освіта початкова. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Столяр Бердянської контори "Житлосоюзремонт". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

27 Зам.. № 3374

КОГАН Григорій Мусійович, 1918 р. народження, с. Голубівка Новомосковського р-ну Дніпропетровської області, єврей, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар Запорізького судноремонтного заводу. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 20 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КОЖУШКО Євдокія Корнилівна, 1901 р. народження, с. Мала Лепетиха Великолепетиського р-ну Херсонської області, українка, освіта середня, член ВКП(б) в 1922—1935 рр. Проживала в м. Запоріжжі. Не працювала — інвалід. Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 жовтня 1939 року засуджена до 5 років заслання. Реабілітована в 1956 році.

КОЗАЧЕНКО Іван Пилипович, 1896 р. народження, нар. с. Різдвянка Лозівського р-ну Харківської області. Проживав у с. Новоукраїнка Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Вантажник Гайчурського елеватора. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КОЗАЧОК Яків Гнатович, 1883 р. народження, с. Туркенівка (нині с. Малинівка), проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Вчитель місцевої школи. Заарештований 19 березня 1931 року. "Трійкою при колегії ДПУ УРСР 14 липня 1931 року з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

КОЗИНЕЦЬ Василь Абрамович, 1904 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Формувальник Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КОЗИРЯЦЬКИЙ Семен Григорович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Біленьке Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член партії есерів (у яких роках, не встановлено). Заготівельник Запорізького "Водторгхарчу". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

КОЗІН Микита Федорович, 1879 р. народження, с. Любимівка Солонянського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Бригадир-конструктор комбінату "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 11 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 січня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КОЗЛИКІН Максим Артемович, 1894 р. народження, с. Оленівка Оріхівського р-ну, проживав у с. Заливне Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Муляр колгоспу "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КОЗЛИКІН Микола Артемович, 1899 р, народження, с. Оленівка Оріхівського р-ну, проживав у с. Заливне Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Муляр-будівельник колгоспу "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КОЗЛОВ Арсентій Микитович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рахівник колгоспу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КОЗЛОВ Іван Маркович, 1894 р. народження, с. Огородня-Гомельська Добрушського р-ну Гомельської області, білорус, освіта початкова, член ВКП(б) в 1930—1938 рр. Проживав у м. Запоріжжі (селище ім. Димитрова). Технік квартирно-експлуатаційної частини 18-ї авіабригади на залізн. ст. Мокра. Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 жовтня 1939 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

КОЗЛОВ Іван Микитович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тесляр колгоспу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КОЗЛОВСЬКИЙ Генріх Іванович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Вагар колгоспу "Дніпробуд" в с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

КОЗЛОВСЬКИЙ Михайло Миколайович, 1897 р. народження, м. Гусятин того ж р-ну Тернопільської області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник вахтерської команди магнієвого заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

КОЗЛЯК Семен Романович, 1900 р. народження, с. Тудорово Мінської губернії, білорус, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Комірник Запорізького м'ясокомбінату. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

КОЗОЛУП Опанас Андрійович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Миколаївка (так у кр. справі) Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Токар заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КОЗУБ Гнат Іванович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Моторист колгоспу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КОЗУБ Кузьма Зіновійович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КОКА Михайло Панфілович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Андріївка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Конюх колгоспу ім. Франка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

КОЛБАСОВ Федір Єфремович, 1892 р. народження, с. Звоз Моловського р-ну Ярославської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Чорнороб Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КОЛЕСНИК Дмитро Калістратович, 1905 р. народження, с. Верхній Рогачик того ж р-ну Херсонської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Слюсар Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КОЛЕСНИК Іван Артемович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Аврора". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КОЛЕСНИК Іван Пантелійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Швець артілі "Серп і молот". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КОЛЕСНИКОВ Анатолій Олексійович, 1895 р. народження, с. Оріхівка Лутугинського р-ну Луганської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (селище Канкринівка). Завідуючий виробництвом Запорізької міської дитячої комісії. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

КОЛОГОЙДА Феодосій Лукич, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Чапаєвка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Промивник паровозів паровозного депо залізн. ст. Пологи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 листопада 1937 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

КОЛОДКО Михайло Максимович, 1892 р. народження, с. Локотьків Чернігівського р-ну Чернігівської області, українець, освіта вища технічна. Проживав у м. Запоріжжі (селище Правий берег). Інспектор енергозбуту "Дніпроенерго". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

КОЛОМІЄЦЬ Василь Іванович, 1916 р. народження, с. Василівка, проживав у с. Норове (нині його немає) Василівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тракторист Василівської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. За втечу з місць ув'язнення у 1942 році 24 жовтня 1942 року і 23 листопада 1953 року засуджений до 8 і 20 років позбавлення волі відповідно. Реабілітований у 1991 році.

КОЛОМОЄЦЬ Федір Карпович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Новобілики Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Тракторист Жеребецької МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КОЛПАКОВСЬКИЙ Кіндрат Володимирович, 1882 р. народження, с. Андріївка, проживав у с. Люцерна Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Без певного місця роботи. Запорізьким Губревтрибуналом 25 вересня 1921 року засуджений до 6 місяців примусових робіт умовно з обов'язковою виплатою державі продподатку протягом 48 годин і з конфіскацією частини майна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

КОЛПАКОВСЬКИЙ Пантелій Терентійович, 1905 р. народження, с. Андріївка, проживав у с. Люцерна Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Войкова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

КОЛПАКЧІ Ганна Никифорівна, 1907 р. народження, м. Пологи, проживала у с. Дмитрівка (стара назва) Якимівського р-ну Запорізької області, українка, освіта початкова. Вихователька місцевого дитячого майданчика. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована в 1958 році. Після звільнення проживала в м. Курську (Росія).

КОЛЯДА Андрій Гнатович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Петро-Михайлівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, хлібороб-одноосібник. Запорізьким Губревтрибуналом 25 вересня 1921 року засуджений до 1 місяця примусових робіт умовно з обов'язковою виплатою державі продподатку протягом 48 годин і з конфіскацією частини майна. Реабілітований у 1991 році.

КОМАРНИЦЬКИЙ Петро Федорович, 1910 р. народження, м. Умань Черкаської області, росіянин, освіта середня технічна. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Виконавець технічних робіт 172-ї дільниці "Військбуду" в м. Запоріжжі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

КОМАШКА Фома Лукич, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Семенівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Леніна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КОМИШНИЙ Павло Андрійович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Водяне Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

КОНДРАТЕНКО Михайло Григорович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Новогорівка Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Контролер Новогорівської ощадної каси. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

КОНДРАТЕНКО Олександр Григорович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Веселе того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Бухгалтер Веселівської інкубаторної станції. Особливою нарадою при НКВС СРСР 25 листопада 1944 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1955 році.

КОНДРАЦЬКИЙ Іван Володимирович, 1898 р. народження, с. Дохмарове Новотроїцького р-ну Дніпропетровської області (за старим адмін.-територ. поділом), українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Кухар їдальні заводу "Ковкий чавун" у с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

КОНЄВ Василь Гнатович, 1904 р. народження, с. Матвіївка Веселівського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Робітник поштового вагону залізн. ст. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КОНОВАЛОВ Федір Сидорович, 1885 р. народження, с. Кривуша Новозибківського р-ну Західної області, росіянин, освіта середня спеціальна. Проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області. Садівник радгоспу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КОНОВАЛЬСЬКИЙ Гнат Терентійович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Піщане (нині його немає) Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх Мелітопольської рибкоптильні. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

КОНОНЕНКО Михайло Якович, 1920 р. народження, нар. і проживав у с. Новопрокопівка Токмацького р-ну Запорізької області, освіта середня-спеціальна — закінчив військове училище, лейтенант, член ВЛКСМ. 11 вересня 1941 року потрапив у полон до німців. Особливою нарадою при НКВС СРСР 13 травня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

КОНОПЛЯ Микита Андрійович, 1895 р. народження, м. Гуляйполе того ж р-ну, проживав у с. Новомиколаївка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Секретар райвідділу народної освіти. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КОНОШКО Дмитро Амвросійович, 1895 р. народження, с. Губівка Компаніївського р-ну Кіровоградської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Мокре (нині в межах м. Запоріжжя). Старший механік радгоспу "Мокрянка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. 16 лютого 1940 року міру покарання було знижено до 5 років. Реабілітований у 1959 році.

КОНСТАНДІ Георгій Панайотович, 1907 р. народження, м. Генічеськ Херсонської області, грек (підданий Греції), освіта початкова. Проживав на залізн. ст. Федорівка Мелітопольського р-ну Запорізької області. Пекар хлібопекарні відділу робітничого постачання. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 26 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КОНЦЕВИЧ Іван Корнійович, 1889 р. народження, с. Крушина Білостоцького повіту Гродненської губернії (Польща), поляк, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Старший бухгалтер відділу капітального будівництва заводу "Комунар". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 16 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 листопада 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1955 році.

КОНЧАК Анатолій Карлович, 1888 р. народження, с. Івановичі Червоноармійського р-ну Житомирської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області. Завгосп Молочанської середньої школи № 4. Особливою нарадою при НКВС СРСР 15 липня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

КООП Абрам Абрамович, 1863 р. народження, с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), проживав у м. Запоріжжі, німець, освіта початкова. Начальник томильного відділення ливарного цеху № 2 заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

КООП Давид Давидович, 1908 р. народження, с. Кічкас, проживав у с. Верхня Хортиця (нині обидва в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Електромонтер "Дніпросільелектро". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 лютого 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1960 році.

КОПАНЧУК Микола Матвійович, 1906 р. народження, с. Політківці (так у кр. справі) Новоушицького р-ну Кам'янець-Подільської області (старі назви), українець, освіта початкова. Проживав у радгоспі "Вербове" Вільнянського р-ну Запорізької області. Рахівник радгоспу "Вербове". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

КОПЕРЧУК Пилип Дем'янович, 1873 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова. Слюсар Запорізького заводу "Ударник". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

КОПИЛ Петро Якимович, 1908 р. народження, с. Шевченко Перше (нині с. Інженерне) Пологівського р-ну, проживав у с. Гришине Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Моторист колгоспу "Сталінець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КОПИЛ Юхим Іванович, 1892 р. народження, с. Новомихайлівка, проживав у с. Зелений Луг Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх колгоспу "Ранок". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КОПІЙКА Яків Іванович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Старший стрілочник роз'їзду "304-й кілометр" відділення залізниці. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 серпня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер 2 лютого 1943 року в "Печертаборі" МВС СРСР. Реабілітований у 1959 році.

КОПП Генріх Петрович, 1889 р. народження, с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта середня. Проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області. Листоноша в с. Павлівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

КОПП Давид Абрамович, 1910 р. народження, с. Долинське Цюрупинського р-ну Семипалатинської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області. Комбайнер місцевого колгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

КОПП Іван Давидович, 1910 р. народження, с. Кічкас, проживав у с. Верхня Хортиця (нині обидва в межах м. Запоріжжя), німець, освіта середня. Технік проектного бюро "Дніпроенерго". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

КОПП Яків Давидович, 1905 р. народження, с. Кічкас, проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Слюсар колгоспу ім. Косіора. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КОРЕНЬОК Степан Михайлович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Балабине Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Дезинфектор дезбюро "Червоного Хреста". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

КОРЕТКО Володимир Павлович, 1905 р. народження, м. Кишинів (Молдова), росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий групою проектного відділу комбінату "Запоріжсталь". Особливою нарадою при НКВС СРСР 22 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 29 серпня 1946 року. Повернувся в м. Запоріжжя, працював на "Запоріжсталі". Реабілітований у 1956 році.

КОРЖ Григорій Кіндратович, 1887 р. народження, народився і проживав, у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Швець артілі "Перемога праці". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КОРЖЕНКО Никодим Минович, 1882 р. народження, с. Зеленьки Миронівського р-ну Київської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Вершина Друга Куйбишевського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. 12-річчя Жовтня. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КОРЖОВ Петро Фомич, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Кам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Хлібороб на власній землі. Заарештований 15 березня 1921 року Олександрівським Губревтрибуналом, а 1 квітня 1921 року з-під варти звільнений у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

КОРИЦЬКИЙ Олександр Флоріанович, 1905 р. народження, с. Федорівка Новоград-Волинського р-ну Житомирської області, поляк, освіта початкова. Проживав у с. Веселе того ж р-ну Запорізької області. Тракторист радгоспу "Веселе". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КОРНІЄНКО Микола Самсонович, 1897 р. народження, с. Скелювате Токмацького р-ну, проживав у с. Широкий Яр Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Обліковець колгоспу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КОРНІЄНКО Михайло Іванович, 1889 р. народження, с. Почино-Софіївка Магдалинівського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта неповна середня. Проживав у с. Чернігівка того ж р-ну Запорізької області. Касир Чернігівського маслозаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

КОРНІЛОВ Микола Іванович, 1902 р. народження, с. Любимівка Дніпропетровського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у радгоспі "Вербове" Вільнянського р-ну Запорізької області. Тесляр радгоспу "Вербове". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

КОРОБКА Никифор Якович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Тернівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, неписьменний. Хлібороб на власній землі. Заарештований 9 березня 1921 року Олександрівською Надзвичайною Комісією по боротьбі з контрреволюцією. Подальша доля не встановлена. Реабілітований у 1991 році.

КОРОБОВ Єгор Іванович, 1893 р. народження, с. Новопавлівка (нині с. Партизани) Приморського р-ну, проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Бригадир колгоспу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КОРОВАЙ Федір Филимонович, 1880 р. народження, с. Андріївка, проживав у с. Осипенко Бердянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Завідуючий господарством Осипенківської міжрайсанстанції. Особливою нарадою при НКВС СРСР 22 вересня 1941 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

КОРОЛЕНКО Микола Гурович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Веселе Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "КІМ". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

КОРОЛЬ Василь Герасимович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Новосеменівка (нині приєднане до с. Новоказанкувате) Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник с. Новосеменівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КОРОПЕЦЬ Андрій Миколайович, 1898 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий фермою к-спу "Колективіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КОРОСТИЛЬОВ Дмитро Єремович, 1896 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завгосп к-спу "Червоний колос". "Трійкою" УНКВС по Дніпрпетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КОРОСТИЛЬОВ Іван Семенович, 1896 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Колективіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КОРОСТИЛЬОВ Йосип Михайлович, 1886 р, народження, м. Артемівськ Донецької області, українець, освіта середня. Проживав у с. Комишуваха Оріхівського р-ну Запорізької області. Вчитель початкової школи № 2 с. Комишуваха. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КОРОСТИЛЬОВ Макар Павлович, 1898 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Червоний колос". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КОРОТКОВСЬКИЙ Юліан Іванович, 1899 р. народження, с. Вербове Ломжинського повіту Ломжинської губернії (Польща), поляк, освіта початкова, член ВКП(б) в 1924—1930 рр. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Токар Бердянського заводу № 49. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

КОРЯКА Зіновій Федорович, 1906 р. народження, с. Томаківка того ж р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Новоолександрівка-Друга (нині с. Привітне) Запорізького р-ну Запорізької області. Бригадир колгоспу "Озеро Леніна". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

КОСА Михайло Романович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Малокатеринівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бухгалтер колгоспу ім. Постишева. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

КОСАКОВСЬКИЙ Іван Григорович, 1889 р. народження, с. Китроси (стара назва) Ямпільського р-ну Вінницької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Експедитор "Південенергобуду". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року . Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КОСИНСЬКИЙ Сильвестр Сергійович, 1889 р. народження, с. Михайлівка, проживав у с. Гохштадт (нині с. Високе) Михайлівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Сторож Тельманівської МТС у с. Гохштадт. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КОСОБОК Григорій Лукич, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий паровим млином у с. Кінські Роздори. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КОСОБОК Іван Лукич, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Жданова у с. Кінські Роздори."Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КОСТЕНКО Андрій Якович, 1889 р. народження, м. Оріхів того ж р-ну, проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Адвокат районної колегії адвокатів. "Трійкою" при колегії ДПУ УРСР 14 липня 1931 року визнаний соціально-небезпечним елементом із забороною проживати в Україні, у прикордонній смузі та в Московській і Ленінградській областях. 19 листопада 1931 року тією ж "трійкою" з місця ув'язнення і від вислання звільнений. Реабілітований у 1991 році.

КОСТЕНКО Іван Йосипович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Чапаєвка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Димитрова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 січня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КОСТЕНКО Трохим Федорович, 1885 р. народження, м. Оріхів того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта вища педагогічна. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий учбовою частиною (директор) середньої школи № 10 м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КОСТЕНКО Федір Гнатович, 1900 р. народження, с. Чапаєвка, проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений 29 жовтня 1946 року. Реабілітований у 1959 році.

КОСТИРЕНКО Андрій Микитович, 1883 р. народження, с. В-Тишеве Глинківського р-ну Західної області (так у кр. справі), росіянин, освіта початкова. Проживав у с. Фішау (нині с. Рибалівка) Токмацького р-ну Запорізької області. Тесляр колгоспу ім. Андре Марті. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КОСТОВ Іван Костянтинович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Вантажник Бердянської райспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

КОСТОГЛОДОВ Микола Олексійович, 1896 р. народження, м. Вовчанськ Харківської області, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Плановик-економіст управління ринками м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

КОСТОГЛОТ Авксентій Омелянович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Воздвижівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. 17-го партз'їзду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

КОСТОНЕСКУ Сергій Еммануїлович, 1906 р. народження, м. Одеса, румун, освіта початкова, член ВКП(б) в 1928—1929 рр. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Токар Бердянського заводу № 49. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

КОХ Омелян Васильович, 1914 р. народження, с. Фрідріхсфельд (нині с. Роздол) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Такелажник машинопрокатної бази "Запоріжбуду". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КОХ Оскар Вільгельмович, 1911 р. народження, с. Фрідріхсфельд (нині с. Роздол) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Такелажник машинопрокатної бази "Запоріжбуду". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КОЦУР Василь Іванович, 1903 р. народження, с. Скелювате Токмацького р-ну, проживав у с. Роздолля (нині приєднане до с. Широкий Яр) Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рахівник колгоспу "Комінтерн" в с. Роздолля. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

КОЦУР Іван Іванович, 1908 р. народження, с. Новоскелювате (стара назва), проживав у с. Роздолля (нині приєднане до с. Широкий Яр) Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Комінтерн". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КОЧЕВ Панас Минович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Радолівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Колгоспник колгоспу "Комунар" в с. Радолівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1963 році. Місце поховання невідоме.

КОШЕЛЕНКО Марко Іванович, 1903 р. народження, с. Варварівка Синельниківського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Такелажник комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КОШОВИЙ Василь Іванович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тракторист к-спу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

КРАВЕЦЬ Опанас Пилипович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Балабине Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Контролер ВТК заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

КРАВЧЕНКО Григорій Федорович, 1899 р. народження, с. Брилівка Цюрупинського р-ну Херсонської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Костянтинівка Мелітопольського р-ну Запорізької області. Молотобоєць к-спу ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 21 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 31 серпня 1947 року. Реабілітований у 1959 році.

КРАВЧЕНКО Дмитро Іванович, 1906 р. народження, с. Розанівка Новобузького р-ну Миколаївської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Слюсар Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КРАВЧЕНКО Євдокія Прокопівна, 1923 р. народження, с. Юрківка Оріхівського р-ну, проживала в с. Райське Вільнянського р-ну Запорізької області, українка, освіта незакінчена вища. Рахівник к-спу "Червона зірка" в с. Райське. Особливою нарадою при НКВС СРСР 6 січня 1945 року засуджена до 7 років позбавлення волі. Після відбуття покарання вислана на спецпоселення в Красноярський край без визначеного судом терміну. Реабілітована у 1957 році.

КРАВЧЕНКО Єгор Олександрович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Азовське Якимівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Чорнороб підсобного господарства Кирилівського держкурорту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 листопада 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

КРАВЧЕНКО Марко Якович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Охоронник кустарної промартілі "Перемога праці". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КРАВЧЕНКО Семен Авраамович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Марфопіль Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль колгоспу ім. К. Маркса. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КРАВЧЕНКО Федір Пилипович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир колгоспу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

КРАВЧЕНКО Юхим Іванович, 1879 р. народження, с. Деревацьке Маріупольського повіту Катеринославської губернії (за старим адмін.-територ. поділом), українець, освіта середня духовна. Проживав у м. Новомосковську Дніпропетровської області, священик. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

КРАВЧЕНКО Юхим Іванович, 1890 року народження, нар. і проживав у с. Вербове Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Ленінський шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

КРАВЧУК Максим Андрійович, 1883 р. народження, с. Зрайки Володарського р-ну Київської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Робітник бетонного заводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

КРАВЧУК Стефан Іванович, 1894 р. народження, с. Шлятин Ярчевської волості Томашевського повіту Холмської губернії (Польща), українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1920—1938 рр. Проживав у с. Благовіщенка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області. Голова к-спу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КРАЙНІЙ Данило Федорович, 1912 р. народження, с. Званівка Артемівського р-ну Донецької області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Семихатка Якимівського р-ну Запорізької області. Інспектор теххімконтролю Новоданилівського маслозаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 жовтня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

КРАЛЄВ Іван Феодосійович, 1897 р. народження, с. Діанівка (нині с. Лозуватка), проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Рядовий колгоспник місцевого к-спу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КРАМЧЕНКО Трохим Семенович, 1913 р. народження, нар. і проживав у с. Новогупалівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 вересня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КРАН Генріх Іванович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Касир заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

КРАН Давид Давидович, 1905 р. народження, с. Володимирівське, проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Рахівник колгоспу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КРАСОВСЬКИЙ Блажий Вікентійович, 1911 р. народження, с. Веторган (стара назва) Нижньосірогозького р-ну Херсонської області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Електрозварювальник заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 29 січня 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

КРАСУЛЯ Семен Федорович, 1891 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Сторож цеху № 3 Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КРАТ Павло Григорович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник к-спу "Заповіт Леніна"."Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КРАУЗЕ Іван Францович, 1874 р. народження, с. Володимирівське Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя). Сторож на підприємствах м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КРАУТЕР Іван Теодорович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Ольгине Бердянського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Заготівельник Ольгинського сільського споживчого товариства. Особливою нарадою при НКВС СРСР 7 жовтня 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

КРАЧЕЛОВ Георгій Миколайович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Друга п'ятирічка" в с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КРЕЙДИЧ Марія Павлівна, 1906 р. народження, м. Балта Одеської області, єврейка, освіта середня. Проживала в м. Запоріжжі. Сестра-хазяйка поліклініки Червоного Хреста. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1957 році.

КРЕКЕР Абрам Якович, 1899 р. народження, с. Шенау (нині с. Долина), проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Плановик Токмацького "Дніпрохарчоторгу". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

КРЕКЕР Іван Якович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Лібенау (нині с. Майське) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова, хлібороб на власній землі. Запорізьким Губревтрибуналом 30 листопада 1921 року засуджений до 1 року позбавлення волі. З місць ув'язнення звільнений 8 квітня 1922 року. Реабілітований у 1991 році.

КРЕМЕР Рейнгольд Людвігович, 1906 р. народження, с. Альтмунталь (нині с. Заможне), проживав у с. Леніно (нині в межах міста Токмака) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Молотобоєць Великотокмацького міськкомунгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 12 лютого 1939 року. Реабілітований у 1989 році.

КРЕМЕР Яків Карпович, 1875 р. народження, с. Фрідріхсфельд (нині с. Роздол) Михайлівського р-ну, проживав у с. Новооленівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Шорник колгоспу ім. К. Лібкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КРЕМЕР Яків Якович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. К. Лібкнехта в с. Новоолександрівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КРЕМЗЕР Еміль Якович, 1889 р. народження, с. Розенфельд (стара назва) Мелітопольського р-ну, проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Слюсар Оріхівського млина. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КРЕМЗЕР Іоган Християнович, 1872 р. народження, нар. і проживав у с. Марієнфельд (нині с. Мар'ївка) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Сторож колгоспу "Марієнфельд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 вересня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

КРЕСС Євгеній Августович, 1910 р. народження, с. Карлсрує (нині с. Зразкове) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Бетоняр-тесляр будівництва листопрокатного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КРЕСТЄВ Іван Миколайович, 1896 р. народження, м. Туртукай (Болгарія), болгарин, освіта незакінчена вища педагогічна, кандидат у члени ВКП(б) в 1932—1936 рр. Проживав у с. Зеленівка Приморського р-ну Запорізької області. Учитель Зеленівської неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КРЕЩУК Касьян Андрійович, 1875 р. народження, м. Володимир-Волинський, Волинської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області, безробітний. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КРИВЕНЬКИЙ Максим Авксентійович, 1897 р. народження, с. Томаківка (стара назва) Тульчинського р-ну Вінницької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1921—1923 рр. Проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області. Завідуючий районною юридичною консультацією. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КРИВИЦЬКИЙ (КРИВЕЦЬКИЙ) Михайло Васильович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рахівник Павлівської сільради. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КРИВОЛАП Василь Демидович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Новомиколаївка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Пекар хлібопекарні райспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КРИВОРУЧКО Григорій Семенович, 1894 р. народження, с. Вербове, Пологівського р-ну, проживав у с. Преображенка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Учитель математики Преображенської НСШ. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

КРИВОРУЧКО Яків Пилипович, 1911 р. народження, с. Скельки, проживав на залізн. ст. Попове Василівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир по пресовці сіна в м. Севастополі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

КРИВОШЕЙ Пилип Пилипович, 1910 р. народження, с. Михайлівка, проживав у с. Перша Михайлівка (стара назва) Михайлівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник к-спу "П'ятирічка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Управлінням НКВС по Запорізькій області 8 грудня 1939 року рішення "трійки" відмінено і винесена постанова про звільнення з місць ув'язнення. Реабілітований у 1991 році.

КРИГІН Єгор Федорович, 1894 р. народження, с. Рубанівка Великолепетиського р-ну Херсонської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар монтажної контори Сталінської залізниці. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

КРИЖАНІВСЬКИЙ Казимір Петрович, 1910 р. народження, с. Тадиушполь Полонського р-ну Вінницької області (за старим адмін.-територ. поділом), поляк, освіта початкова. Проживав у с. Кизияр (нині його немає) Мелітопольського р-ну Запорізької області. Штукатур "Військбуду". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 15 грудня 1946 року. Реабілітований у 1991 році.

КРИЖАНІВСЬКИЙ Олексій Данилович, 1903 р. народження, с. Касперівка (стара назва) Ново-Одеського р-ну Миколаївської області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1933—1936 рр. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Слюсар хлібозаводу № 1. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

КРИКОВЦОВ Петро Гаврилович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Червоний Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КРИМОВ Олексій Федорович, 1902 р. народження, с. П-Слобода С-Будського р-ну Чернігівської області (так у кр. справі), українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар коксохімічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

КРИСЬКО Василь Якович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Зелений Луг Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Ранок". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КРІГЕР Герман Іванович, 1903 р. народження, с. Ржищів Горохівського р-ну Волинської області, німець, малограмотний. Проживав у с. Гохштадт (нині с. Високе) Михайлівського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КРІЗЕН Петро Христофорович, 1907 р. народження, с. Семенівка Кам'янського р-ну Саратовської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Робітник комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 28 березня 1939 року. Реабілітований у 1959 році.

КРІПАК Антон Костянтинович, 1899 р. народження, с. Успенівка, проживав у с. Андріївка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1921—1927 рр. Завгосп Андріївського райвиконкому. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

КРОЛЬ Марко Сидорович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Петро-Михайлівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, хлібороб-одноосібник. Запорізьким Губревтрибуналом 25 вересня 1921 року засуджений до 1 місяця примусових робіт умовно з обов'язковою виплатою державі продподатку протягом 48 годин. Реабілітований у 1991 році.

КРУГ Фрідріх Петрович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Дармштадт (нині с. Переможне) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Бригадир городньої бригади колгоспу "Дармштадт". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КРУГЛИК Іван Іванович, 1904 р. народження, с. Новоолексіївка, проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Їздовий к-спу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 грудня 1937 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

КРУГЛИК Прокіп Іванович, 1908 р. народження, с. Новоолексіївка, проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 26 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 січня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

КРУПА Володимир Федорович, 1899 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Мірошник колгоспу "Спартак". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

КРУТЬКО Василь Андрійович, 1898 р. народження, м. Веркіївка (стара назва) Ніжинського р-ну, Чернігівської області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Викладач курсів будівельників-десятників при комбінаті "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

КРЮГЕР Отто Оттович, 1908 р. народження, с. Горохівка Лозівського р-ну Харківської області, німець, освіта середня. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Контрольний майстер заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КУБАРОВСЬКИЙ Ізраїль Лейбович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Олександрівську (нині м. Запоріжжя), єврей, освіта початкова. Завідуючий їдальнею та пекарнею. Заарештований 24 березня 1921 року Олександрівською ГубЧК. Олександрівським Губревтрибуналом 1 квітня 1921 року з-під варти звільнений у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

КУБЕ Володимир Адольфович, 1910 р. народження, м. Дніпродзержинськ Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. проживав у м. Запоріжжі. Токар коксохімічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КУВАТОВ Василь Семенович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Луначарське Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Чорнороб Бердянського крекінгзаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КУВАТОВ Микола Степанович, 1913 р. народження, с. Банівка Приморського р-ну, проживав у с. Луначарське Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Чорнороб заводу № 49 м. Бердянська. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1934 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КУГАЄНКО Євдоким Іванович, 1885 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова. Машиніст парових машин заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КУДЕЛЬНИК Іван Омелянович, 1892 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Затишшя Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тракторист к-спу "Комінтерн". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КУДІНОВ Семен Андрійович, 1881 р. народження, с. Михайло-Лукашеве, проживав у с.Кринично Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Сторож колгоспу "Заможник". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

КУЗЬМЕНКО Юхим Семенович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Чернігівка того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Сторож Чернігівського райфінвідділу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

КУЙДА Трифон Іванович, 1897 р. народження, с. Семенівка, проживав у с. Нова Дача Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, член ВКП(б) в 1931—1938 рр. Голова сільської шляхової секції. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КУКОВИНЕЦЬ Никифор Никифорович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Токмачане (стара назва) Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Більшовицьким шляхом". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КУКОВИНЕЦЬ Павло Кіндратович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Чернігівка того ж р-ну Запорізької області, українець,освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Ворошилова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КУЛЕНКО Григорій Омелянович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Вербове Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Ідея Ілліча". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КУЛИК Макар Юхимович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Солодка Балка Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Сторож колгоспу ім. Димитрова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 21 січня 1939 року. Реабілітований у 1958 році.

КУЛИК Михайло Федорович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Мотористколгоспу ім.Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КУЛИКОВ Сидір Никанорович, 1899 р. народження, с. Дуровка Готовського р-ну Воронезької області, росіянин, малограмотний. Проживав у с. Кірове Оріхівського р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу "Тернова". Особливою нарадою при НКВС СРСР 19 липня 1935 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

КУЛИНИЧ Михайло Герасимович, 1901 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі (стара частина), українець, освіта неповна середня. Нормувальник заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

КУЛИНИЧ Петро Герасимович, 1898 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова. Майстер Запорізького паровозоремонтного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

КУЛІКОВ Афанасій Кузьмич, 1877 р. народження, с. Семичасне Свердловського р-ну Орловської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Кочегар шамотного заводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

КУЛІНІЧ Костянтин Терентійович, 1903 р. народження, о. Орлівка Куликівського р-ну Чернігівської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Петропіль Запорізького р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. 17-го партз'їзду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

КУЛІШ Омелян Михайлович, 1893 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Офіціант ресторану Великотокмацької райспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КУЛОВ Афанасій Дмитрович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бригадир дорожньої бригади колгоспу в с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КУЛОВ Семен Дмитрович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу в с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вірогідно, помер у в'язниці м. Дніпропетровська. Реабілітований у 1957 році.

КУЛЬБИЦЬКИЙ Всеволод Миколайович, 1916 р. народження, м. Свободний Амурської області, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар Запорізького судноремонтного заводу. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 20 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КУЛЬБИЦЬКИЙ Микола Михайлович, 1885 р. народження, м. Брест-Литовськ (нині м. Брест, Білорусія), росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Без певного місця роботи.НКВС СРСР і Прокурором СРСР 20 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

КУМАНОВ Микола Димович, 1902 р. народження, м. Варна (Болгарія), болгарин, освіта початкова. Проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області. Технічний інструктор артілі "Зірка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КУНАК Костянтин Григорович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Чапаєва. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КУНАХ Федот Трохимович, 1892 р. народження, с. Томаківка того ж р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта середня. Проживав у с. Водяне Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області. Вчитель Водянської неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КУНОВ Олександр Августович, 1902 р. народження, нар. і проживав с. Чапаєвка Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта незакінчена вища. Член ВКП(б) до 1937 року. Комірник колгоспу ім. М. Горького. Особливою нарадою при НКВС СРСР 15 липня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Після звільнення з місць ув'язнення у 1956 році працював в м. Актюбинську (Казахстан). Подальша доля невідома. Реабілітований у 1957 році.

КУПРІН Микита Юхимович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Тесляр колгоспу "Нове життя" в с. Дніпровка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

КУПРІН Олександр Овсійович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Кагановича. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КУПРІЯНОВ Степан Тихонович, 1905 р. народження, с. Ольхи Шацького р-ну Рязанської губернії, росіянин, освіта початкова. Проживав у с. Орлівське Вільнянського р-ну Запорізької області, колгоспник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення у 1947 році. В 1949 році заарештований і висланий до Казахстану. Реабілітований у 1956 році.

КУРГАН Омелян Федорович, 1874 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, член ВКП(б) в 1921—1932 рр. Завідуючий сільським споживчим товариством. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КУРИЛО Олександр Ілліч, 1896 р. народження, с. Новомихайлівка, проживав с. Мокрий Став Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Сторож колгоспу "Шлях селян". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

КУРИЛО Іван Михайлович, 1887 р. народження, нар. і проживав у с. Новомихайлівка Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник місцевого к-спу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КУРИЛОВ Зельман Рувимович, 1903 р. народження, с. Бацмани Роменського р-ну Сумської області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Економіст планового відділу головної контори заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КУРМАК Савелій Климентійович, 1882 р. народження, нар. і проживав у с. Михайлівка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "П'ятирічка" у с. Михайлівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 вересня 1937 року засуджний до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1990 році.

КУРТЬЄВ Степан Дмитрович, 1903 р. народження, с. Софіївка Бердянського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Ковбасник Бердянського м'ясокомбінату. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КУРТЬЄВ Федір Дмитрович, 1897 р. народження, с. Софіївка Бердянського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Штукатур Бердянського пединституту. "Трійкою УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КУРУ-ОГЛУ Андрій Васильович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Богданівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "3-й вирішальний" в с. Богданівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КУРУ-ОГЛУ Костянтин Семенович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Богданівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бригалир колгоспу "3-й вирішальний" в с. Богданівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КУРЦ Франціска Готлібівна, 1896 р. народження, с. Долинське Бердянського р-ну Запорізької області, німкеня, освіта незакінчена середня. Проживала в м. Запоріжжі. Медсестра поліклініки залізн. ст. Запоріжжя-Перше. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 10 років позбавлення волі. Реабілітована у 1956 році.

КУЦАРСЬКИЙ Пилип Михайлович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Маринівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 грудня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

КУЦЕНКО Лаврентій Іванович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник к-спу "Дніпрельстан". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КУЦОВ Яків Львович, 1904 р. народження, м. Макіївка Донецької області, українець, освіта вища педагогічна, член ВКП(б) в 1925—1937 рр. Проживав у с. Успенівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області. Директор МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1937 року. Реабілітований у 1959 році.

КУЧКАРЬОВ Мінгач Мухмеджанович, 1906 р. народження, с. Магилка Камишкирського р-ну Пензенської області, татарин, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі (Восьме селище). Вантажник транспортного цеху Запорізького коксохімічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КУЩ Василь Іванович, 1901 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Водій Гуляйпільської заготконтори. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КУЩ Володимир Іванович, 1898 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Водій Гуляйпільської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КУЩ Дмитро Дмитрович, 1896 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Червоний прапор". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КУЩ Іван Дмитрович, 1890 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Червоний прапор". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

КУЩ Іван Олексійович, 1899 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Агротехнік к-спу "Червоний прапор". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КУЩ Іван Сергійович, 1901 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Дорожнянка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року. Реабілітований у 1963 році. Місце поховання невідоме.

КУЩ Кузьма Хомич, 1902 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець,освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Червоний колос". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

КУЩИК-ДОБРЯКОВА Лариса Євстафіївна, 1907 р. народження, м. Маріуполь Донецької області, гречанка, освіта незакінчена вища — студентка 5-го курсу Дніпропетровського медичного інституту. Проживала у м. Дніпропетровську. Заарештована Запорізьким МВ НКВС 7 грудня 1937 року. Особливою нарадою при НКВС СРСР 21 червня 1938 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1991 році.

28 Зам.. № 3374

КЮРЧЕВ Дмитро Федорович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КЮРЧЕВ Іван Георгійович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, голова колгоспу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

КЮРЧЕВ Петро Еммануїлович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Чорнороб камеломного кар'єру. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

Л

ЛАДОГУБЕЦЬ Михайло Антонович, 1891 р. народження, с. Тарасівщина Вишгородського р-ну Київської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу "Друга п'ятирічка"."Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЛАЖЕ Іван Іванович, 1875 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Столяр майстерень шкіл ФЗН комбінату "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Бирок виконано 2 листопада 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛАЖЕ Карл Іванович, 1879 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Столяр майстерень шкіл ФЗН комбінату "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛАЖЕ Карл Карлович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта середня технічна. Старший економіст планово-економічного відділу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЛАЗАРЕВ Іван Іванович, 1898 р. народження, с. Люброд (Болгарія), болгарин, малограмотний, член ВКП(б) в 1920—1924 рр. Проживав у с. Орлівка Приморського р-ну Запорізької області. Городник колгоспу в с. Орлівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЛАКТІОНОВ Мартин Єрофійович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Михайлівка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Особливою нарадою при МДБ СРСР 26 жовтня 1949 року висланий на безстрокове поселення у Красноярський край. Реабілітований у 1958 році.

ЛАКТІОНОВ Трохим Єрофійович, 1881 р. народження, с. Михайлівка того ж р-ну, проживав у м. Мелітополі Запорізької області, українець, освіта середня. Секретар-референт Мелітопольського м'ясокомбінату. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЛАНГЕ Бернгард Карлович, 1916 р. народження, с. Ясенівка Люксембургського р-ну (старі назви), проживав у с. Кронсфельд (нині с. Мар'янівка) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта вища. Учитель місцевої неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛАНГЕ Едуард Вільгельмович, 1916 р. народження, с. Георгіївка Великолепетиського р-ну Херсонської області, німець, освіта середня. Проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області. Вчитель середньої школи, інвалід II групи. Особливою нарадою при НКВС СРСР 3 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ЛАНГЕ Петро Якович, 1907 р. народження, с. Кільменсталь Синельниківського р-ну Дніпропетровської області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Коваль Дніпровського алюмінієвого заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЛАНТУХ Филимон Полікарпович, 1890 р. народження, с. Лищиги Стародубського р-ну Брянської області, росіянин, освіта початкова, член ВКП(б) до 1937 року. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник відділу кадрів учбово-виробничих майстерень Запорізького авіатехнікуму. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 червня 1938 року в м. Запоріжжі . Реабілітований у 1957 році.

ЛАППЕ Іван Іванович, 1893 р. народження, м. Валка (Латвія), латиш, освіта початкова, член ВКП(б) до 1938 року. Проживав у м. Запоріжжі, пенсіонер. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 16 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 січня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЛАТАШЕНКО Іван Никифорович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Петровського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ЛАТИШЕВ Дмитро Єлизарович, 1891 р. народження. с. Спаське Мелітопольського р-ну, проживав у с. Ладівка (нині приєднане до м. Токмака) Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, селянин. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЛАТИШЕВ Микола Іванович, 1908 р. народження, м. Сталіно (нині м. Донецьк), росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Браківник заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ЛАУ Василь Федорович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Бабурка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тракторист к-спу ім. Шмідта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЛАУКС Андрій Іванович, 1895 р. народження, м. Гольдміген Курляндської губернії (Латвія), латиш, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Нічний контролер охорони артілі інвалідів "1-е Травня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЛАХТУНОВ Павло Улянович, 1885 р. народження, м.Токмак Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Плановик Запорізького управління міськкомунгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ЛАШКЕВИЧ Костянтин Антонович, 1915 р. народження, м. Пружани того ж р-ну Брестської області (Білорусія), поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Столяр Запорізького хлібозаводу № 1. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 квітня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЛЕВЕН Генріх Генріхович, 1892 р. народження, м. Запоріжжя, німець, освіта середня спеціальна. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Бухгалтер розрахункового відділу Бердянської суднобудівної верфі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛЕВЕН Яків Абрамович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта середня. Конструктор заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 лютого 1938 року. Реабілітований у 1960 році. Місце поховання невідоме.

ЛЕВЕН Яків Якович, 1879 р. народження, нар. і проживав у с. Порденау (нині с. Панфілівка) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Ветеринарний санітар к-спу "Агротехнік". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 березня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛЕВЕНДЕ Федір Федорович (Фрідріх Фрідріхович), 1889 р. народження, м. Санкт-Петербург, росіянин (за деякими документами — німець), освіта середня (провізорські курси). Проживав у с. Розівка того ж р-ну Запорізької області. Завідуючий аптекою у с. Розівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ЛЕВИЦЬКИЙ Федір Іванович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Червоний прапор". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЛЕВИЦЬКИЙ Флор Іполитович, 1900 р. народження. с. Слобідка Ріхтецького р-ну (стара назва) Вінницької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар-водопровідник термічного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

ЛЕВІТ Єлизавета Наумівна, 1900 р. народження, м. Оріхів того ж р-ну Запорізької області, єврейка, освіта початкова. Проживала у м. Запоріжжі. Реєстратор труддиспансера № 1. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 липня 1938 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1958 році.

ЛЕВНЕР Володимир Августович, 1907 р. народження, м. Гуляйполе того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта незакінчена середня, член ВКП(б) в 1931—1933 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Зав. планово-виробничим бюро цеху заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ЛЕВЧЕНКО Віктор Іванович, 1905 р. народження, с. Покровське того ж р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта середня. Проживав у с. Кірове Оріхівського р-ну Запорізької області, обліковець. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЛЕВЧЕНКО Максим Мусійович, 1874 р. народження, с. Андріївка Бердянського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх Азово-Чорноморського заводу в м. Бердянську. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ЛЕВЧЕНКО Степан Максимович, 1895 р. народження, с. Андріївка, проживав у с. Шевченка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ЛЕГЕЗА Петро Тимофійович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Новогупалівка Вільнянського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Слюсар автомайстерні в м. Олександрівську (нині м. Запоріжжя). Заарештований 19 лютого 1921 року Олександрівською ГубЧК. Олександрівським Губревтрибуналом 1 квітня 1921 року з-під варти звільнений "під нагляд". Реабілітований у 1991 році.

ЛЕЙКО Іван Дмитрович, 1918 р. народження, с. Катеринівка Великолепетиського р-ну Херсонської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Токар заводу № 29 ім. Баранова. Молодший командир 75 стрілецької дивізії РСЧА. Особливою нарадою при НКВС СРСР 13 вересня 1940 року після репатріації з фінського полону засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ЛЕЙМАН Василь Федорович, 1908 р. народження, нар. і проживав у м. Приморську того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Майстер-перукар управління перукарень. Особливою нарадою при НКВС СРСР 28 жовтня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ЛЕЙМАН Герман Іванович, 1906 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, німець, освіта початкова. Бухгалтер механічного цеху № 3 заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛЕЙМАН Єгор (Гергард) Петрович, 1915 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Робітник Верхньохортицького заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 28 березня 1939 року. Реабілітований у 1959 році.

ЛЕЙППІ Артур Якович, 1909 р. народження, колонія Санбрун Агейманського р-ну (старі назви) Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Гохштедт (нині с. Високе) Михайлівського р-ну Запорізької області. Комірник сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 вересня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ЛЕКОВСЬКИЙ Степан Іванович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Маринівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Шофер колгоспу у с. Маринівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЛЕМЕШКО Гордій Никифорович, 1886 р. народження, с. Максимівка Ічнянського р-ну Чернігівської області, українець, освіта початкова. Член партії анархістів в 1907—1919 рр., член ВКП(б) в 1921—1935 рр. Проживав у м. Запоріжжі (Перший житломасив). Начальник групи постачальників відділу постачання заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ЛЕМЕШКО Іван Степанович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Тарасівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рахівник Тарасівської сільської ради. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЛЕМКЕ Яків Якович, 1909 р. народження, с. Петрівка Херсонської губернії, німець, освіта початкова. Проживав у с. Володимирівське Запорізького р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу "12-річчя Жовтня" у с. Володимирівське. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛЕН Ісаак Ісаакович, 1903 р. народження, с. Федорівка Кіпчакської волості Оренбурзької губернії, німець, освіта початкова. Проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя). Бухгалтер енерготресту Запорізького механічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛЕН Корній Ісаакович, 1908 р. народження, с. Дієвка Покровського р-ну Оренбурзької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя). Рядовий колгоспник к-спу "Дніпробуд" в с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ЛЕН Петро Ісаакович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Їздовий к-спу "Дніпробуд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛЕНЬ Антон Трохимович, 1882 р. народження, с. Новогупалівка, проживав у с. Берестове Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Коваль колгоспу ОДСЧА. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 вересня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ЛЕНЬ Єгор Іванович, 1903 р.народження, нар. і проживав у с. Новогупалівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 вересня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЛЕНЬ Михайло Степанович, 1899 р. народження, с. Новогупалівка, проживав у с. Якимівське Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Ветеринарний фельдшер колгоспу ім.Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЛЕОНОВ Артем Сергійович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу "Шлях Ілліча". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЛЕОПОЛЬД Йосип Пилипович, 1895 р. народження, с. Миколаївка Новомиколаївського р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Проживав у с. Райхенфельд (нині с. Плодородне) Михайлівського р-ну Запорізької області. Завідуючий виробництвом промартілі "Спартак". Особливою нарадою при НКВС СРСР 22 серпня 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ЛЕПКА Василь Олексійович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Шишківці, Кіцманського району Чернівецької області, українець, малограмотний, селянин-одноосібник. Затриманий прикордонниками 16 листопада 1939 року. Особливою нарадою при НКВС СРСР 2 липня 1940 року засуджений до 3 років позбавлення волі за нелегальний перехід державного кордону СРСР. Реабілітований у 1989 році.

ЛЕПКЕ Марія Яківна, 1906 р. народження, нар. і проживала у м. Запоріжжі (Південне селище), німкеня, освіта початкова. Оббивальниця механічного цеху заводу "Комунар". Особливою нарадою при НКВС СРСР 13 травня 1942 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1959 році.

ЛЕСЕЧКО Андріан Сергійович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Моторист Першої Бердянської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЛЕСНІК (ЛІСНИК) Семен Іпатійович, 1894 р. народження, с. Бургунка Бериславського р-ну Херсонської області, українець, освіта середня. Проживав у с. Михайлівка того ж р-ну Запорізької області. Бухгалтер Михайлівського маслозаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 січня 1938 року. Реабілітований у 1958 році.

ЛЕТЕНКО Іван Григорович, 1905 р. народження, с. Біленьке Краматорського р-ну Донецької області, українець, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер налагодження електрообладнання Дніпровського магнієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1961 році.

ЛЕУС Григорій Архипович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Шлях Ілліча". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЛЕХЕМ Давид Абрамович, 1893 р. народження, с. Гнаденгейм (нині с. Балашівка) Чернігівського р-ну, проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, єврей, освіта початкова. Рахівник цеху № 8 Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЛЕХМАН Павло Федорович, 1894 р. народження, с. Токмачане (стара назва), проживав у с. Верхній Токмак Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Вантажник Чернігівської райспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛЕЩЕНКО Семен Олександрович, 1892 р. народження, м. Харків, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Торговий інспектор Першого "Дніпропромторгу". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ЛИКОВ Кирило Никифорович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Орлівка Приморського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова, селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЛИМАР Яків Макарович, 1900 р. народження, с. Вищетарасівка Томаківського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1931—1938 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Комірник Запорізького силікатного заводу. Особливою нарадою при МДБ СРСР 18 травня 1949 року засуджений до заслання без визначення терміну покарання. Реабілітований у 1954 році.

ЛИСЕНКО Василь Денисович, 1892 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Колективіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ЛИСЕНКО Микола Петрович, 1915 р. народження, с. Шевченкове Друге (нині приєднане до м. Пологи) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Пресувальник ковальського цеху паровозоремонтного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ЛИСЕНКО Михайло Кіндратович, 1897 р. народження, с. Воздвижівка Гуляйпільського р-ну, проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Учитель неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЛИСЕНКО Петро Юхимович, 1893 р. народження, м. Луганськ, росіянин, освіта середня технічна. Проживав у м. Запоріжжі. Тимчасово ніде не працював, технік-будівельник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ЛИСЕНКО Семен Денисович, 1899 р. народження, м. Гуляйполе того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Водій воєнізованої пожежної охорони водного транспорту в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛИСЕНКО Сергій Петрович, 1905 р. народження, с. Демовщина Ржищівського р-ну Київської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Молотобоєць заводу залізних конструкцій комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ЛИСЕНКО Яким Никифорович, 1875 р. народження, нар. і проживав у с. Омельник Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, селянин-одноосібник. Особливою нарадою при ОДПУ УРСР 18 січня 1930 року засуджений до 3 років вислання за межі України. Реабілітований у 1991 році.

ЛИСОКІНЬ Петро Степанович, 1884 р. народження, с. Менчикури, проживав у с. Єлизаветівка Веселівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Чорнороб по найму в колгоспі "Пролетарій". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 серпня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ЛИТВИН Андрій Степанович, 1886 р. народження, м. Яворів того ж р-ну Львівської області, українець, освіта вища. Проживав у м. Мелітополі Запорізької області. Викладач німецької мови Кизиярської середньої школи. Особливою нарадою при НКВС СРСР (дати не зазначено) засуджений до 3-х років позбавлення волі. Помер у Мелітопольській тюрмі 7 червня 1939 року. Реабілітований у 1957 році.

ЛИТВИН Михайло Сергійович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Литовка Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Авангард" у с. Заливне. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЛИТВИНЕНКО Андрій Петрович, 1895 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Заповіт Леніна". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 листопада 1937 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ЛИТВИНЕНКО Олександр Михайлович, 1886 р. народження, нар. і проживав у с. Кірове Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бухгалтер сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЛИТВИНЕНКО Прокіп Артемович, 1896 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Верхня Терса Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Переможець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЛИТВИНЕНКО Семен Костянтинович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Марфопіль Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник к-спу ім. К. Маркса. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 грудня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ЛИТВИНОВ Григорій Григорович, 1890 р. народження, с. Каховка Миколаївського р-ну Одеської області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1932-1938 рр. Проживав у м. Запоріжжі (селище Зелений Яр). Прокатник машинопрокатної бази заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ЛИТВИНОВ Леонід Тихонович, 1895 р. народження, с. Білогір'я Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, у 1921році виключений із членів РКП(б). Проживав у м. Запоріжжі. Комерційний директор артілі "20-річчя Жовтня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЛИТВИНОВ Микола Антонович, 1887 р. народження, с. Веселе, того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) до 1932 року. Проживав у м. Запоріжжі (селище Зелений Яр). Каменяр ремонтно-будівельного цеху Запорізького авіамоторного заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ЛИТОВКІН Віктор Семенович, 1888 р. народження, с. Куйбишеве того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Начальник технічного відділу Запорізького заводу Червоного Хреста. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ЛИХОДІД Василь Володимирович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Михайлівка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Пам'ять Леніна". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ЛИХОМАН Петро Сергійович, 1900 р. народження, с. Юрківка Оріхівського р-ну, проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Вагар колгоспу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЛІ ЖЕН-У Андрій Іванович, 1892 р. народження, м. Харбін (Китай), китаєць, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛІБЕРМАН Яків Мойсейович, 1899 р. народження, м. Каховка Херсонської області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Комірник ресторану Правого берега тресту їдалень і кафе. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЛІВАДАРОВ Аркадій Леонідович, 1900 р. народження, острів Сірос м. Ермуполіс (Греція), грек, освіта середня спеціальна. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Головний бухгалтер Петрозаводського споживчого товариства рибалок (Росія). Останній місяць перед арештом ніде не працював. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Особливою нарадою при МДБ СРСР 17 грудня 1949 року висланий у місця спецпоселення Красноярського краю. Реабілітований у 1991 році.

ЛІВШИЦЬ-ШЕРГНЕЗЕР Яків Михайлович, 1887 р. народження, м. Севастополь, єврей, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Викладач англійської мови Запорізького авіатехнікуму. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ЛІНД Яків Теодорович, 1898 р. народження, с. Ясне (нині в межах м. Молочанська), проживав у с. Виноградне Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Швець колгоспу ім. Мануїльського. Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Звільнений з "Івдельтабору" 5 серпня 1947 року. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1957 році.

ЛІПАТІН Федір Іванович, 1896 р. народження, с. Климовичі (Румунія), українець, освіта початкова, проживав у м. Запоріжжі. Машиніст крана Запорізької машинопрокатної бази. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 15 січня 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

ЛІСКЕ Людвіг Августович, 1896 р. народження, с. Новини Червоноармійського р-ну Житомирської області, німець, малограмотний. Проживав у с. Тігенгаген (нині с. Левадне) Токмацького р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник місцевого к-спу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер в ув'язненні 9 грудня 1940 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ЛІСНІЧУК Яким Сильвестрович, 1891 р. народження, с. Ліски Білогірського р-ну Хмельницької області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Велика Білозерка того ж р-ну Запорізької області. Коваль колгоспу ім. Бєдного. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 20 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛІСНЯК Костянтин Романович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Губиниха Новомосковського р-ну Дніпропетровської області, українець, малограмотний. Агротехнік колгоспу "Червоний степ". Заарештований 22 травня 1938 року. Матеріали слідства 11 вересня 1938 року направлені на розгляд Особливої наради при НКВС СРСР. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

ЛІСНЯК Микита Миколайович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Губиниха Новомосковського р-ну Дніпропетровської області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Червоний степ". Заарештований 22 травня 1938 року. Матеріали слідства 11 вересня 1938 року направлені на розгляд Особливої наради при НКВС СРСР. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

ЛІСНЯК Олександр Павлович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Любимівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Горького. Згідно з директивою НКВС та НКДБ СРСР № 494/94 від 11 жовтня 1943 року направлений на невизначений термін у спецтабір НКВС СРСР № 240. Реабілітований у 1991 році.

ЛІСОВИЙ Михайло Григорович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер у концтаборі 5 грудня 1941 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛІСЯНСЬКИЙ Євсей Абрамович, 1896 р. народження, м. Шавлі Ковенської губернії (Литва), єврей, освіта середня.Проживав у м.Запоріжжі. Завідуючий відділу райтехконтори Головпостачу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1989 році.

ЛІТАУ Едуард Якович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Ливарник заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛІЩЕНКО Дмитро Якович, 1882 р. народження, м. Ананьїв Одеської області, українець, освіта вища юридична. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Юрист артілі "Коопхімпром". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЛОБАНОВ Михайло Васильович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Шевченкове Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тесляр Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 21 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ЛОБАЧ Карпо Каленикович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Новоандріївка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, селянин-одноосібник. Запорізьким Губревтрибуналом 10 листопада 1921 року засуджений до 6 місяців примусових робіт умовно з обов'язковою виплатою продподатку. Реабілітований у 1991 році.

ЛОБУДЗИНСЬКИЙ Агафангел Данилович, 1890 р. народження, м. Клейники Гродненської області (Білорусія), росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер комітету профспілок Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ЛОВСЬКИЙ Микола Григорович, 1901 р. народження, с. Володимирівка Каховського р-ну Миколаївської області (за старим адмін.-територ. поділом), українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Водій Всесоюзного інституту механізації та електрифікації сільського господарства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 січня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЛОВСЬКИЙ Павло Андрійович, 1900 р. народження, с. Михайлівка Каховського (можливо, Скадовського) р-ну Херсонської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Заготівельник фруктів і овочів Запорізького міськхарчоторгу № 1. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЛОГВИНЕНКО Полікарп Федорович, 1905 р. народження, с. Томаківка того ж р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ЛОРЕНЦ Август Данилович, 1896 р. народження, с. Пришиб, проживав у с. Райхенфельд (нині с. Плодородне) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛОРЕНЦ Генріх Кіндратович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Райхенфельд (нині с. Плодородне) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛОРЕНЦ Олександр Вільгельмович, 1900 р. народження, м. Маріуполь, німець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1922—1937 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Секретар партійного комітету будівництва заводу "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 січня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ЛОСЬ Іван Федосійович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Чапаєвка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Робітник глиняного кар'єру. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ЛОСЬ Степан Іванович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Сторож Кінськороздорівського піщаного кар'єру. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЛОСЬ Степан Петрович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Вантажник приймального пункту "Заготзерно" на залізн. ст. Магедове. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЛОТОЦЬКИЙ Йосип Станіславович, 1910 р. народження, с. Шідловці (Польща), поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Хлораторник хімцеху Запорізького магнієвого заводу. Особливою нарадою при НКВС СРСР 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ЛУБЕНЕЦЬ Федот Ілліч, 1894 р. народження, с. Заїченці Зіньківського р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (селище Правий Берег). Такелажник центрально-механічних майстерень Запорізького енерготресту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ЛУКА Степан Федорович, 1879 р. народження, с. Мирошовка Атакської волості (Бесарабія), українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник відділу переказів Запорізького відділу зв'язку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 березня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1991 році.

ЛУК'ЯНЕНКО Володимир Михайлович, 1890 р. народження, с. Покровське Вознесенського (можливо Очаківського) р-ну Миколаївської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Пічник житлового відділу Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЛУПП Якуба Георгійович, 1880 р. народження, нар. і проживав у с. Олександрофельд (нині с. Верховина) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Сторож колгоспу "Олександрофельд". Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ЛУЦЕВИЧ Йосип Іванович, 1893 р. народження, хут. Станище Ігуменського повіту Мінської губернії, поляк, освіта початкова, член ВКП(б) в 1932—1935 рр. Проживав у колгоспі "1-е Травня" Новомиргородської сільської ради Вільнянського р-ну Запорізької області. Заступник голови к-спу "1-е Травня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ЛУЦЕНКО Петро Архипович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Жданова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛУЧЕР Генріх Фрідріхович, 1915 р. народження, нар. і проживав у с. Райхенфельд (нині с. Плодородне) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Контролер місцевої ощадкаси. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЛУЧКО Віктор Іванович, 1904 р. народження, с. Саксагань Криворізького р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Викладач Запорізького пединституту. Особливою нарадою при МВС СРСР 27 березня 1946 року засуджений до 7 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ЛЮТИЙ Григорій Іванович, 1896 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Вантажник радгоспу "Червоний" в м. Гуляйполі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ЛЮТИЙ Григорій Сидорович, 1898 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Вантажник Гуляйпільського заводу "Металіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЛЮТИЙ Іван Миколайович, 1888 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий фермою колгоспу "1-е серпня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ЛЮТИЙ Іван Сидорович, 1900 р. народження, м. Гуляйполе Запорізької області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Хімік-лаборант заводу Запоріжсталь". Спецколегією Дніпропетровського облсуду 15-19 липня 1935 року засуджений до 7 років позбавлення волі з поразкою в правах на 4 роки. Особливою нарадою при НКВС СРСР 2 вересня 1950 року засуджений до заслання в Красноярський край. Реабілітований у 1991 році.

ЛЮТИЙ Кирило Мойсейович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Успенівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник к-спу ім. Ворошилова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 грудня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ЛЮТИЙ Микита Кузьмич, 1877 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх радгоспу "Червоний" в с. Гуляйполе. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ЛЮТОВ Панас Семенович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Чорнороб Благовіщенського лісництва Кам'янсько-Дніпровського р-ну. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ЛЮЦИНСЬКИЙ Стефан Гнатович, 1891 р. народження, с. Мартинів Гронцького повіту Варшавської губернії (Польща), поляк, освіта середня спеціальна. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Начальник монтажно-ремонтного цеху заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЛЯПЧЕНКО Дмитро Трохимович, 1899 р. народження, с. Вороне Синельниківського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Коваль заводу залізних конструкцій комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЛЯСКОВСЬКИЙ Мирон Пилипович, 1909 р. народження, м. Летичів Хмельницької області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар ремонтного цеху Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 6 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 грудня 1937 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЛЯШЕВСЬКИЙ Андрій Тимофійович, 1893 р. народження, с. Зікмонди Сєдлецької губ. (Польща), поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Черговий залізн. ст. "Лівий берег". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

ЛЯШЕНКО Веніамін Радивонович, 1864 р. народження, м. Олександрія (так у к. р. справі) Дніпропетровської області, українець, освіта середня. Проживав у м. Мелітополі Запорізької області. Юрисконсульт Мелітопольського тресту "Водосвітло". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

М

МАГАЛА Опанас Іванович, 1882 р. народження, с. Дебальцівка Олександрівського повіту, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Контрольний майстер ВТК заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

МАГДА Ілля Микитович, 1897 р. народження, с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта незакінчена середня. Проживав у м. Запоріжжі. Дезінструктор Запорізької дезстанції. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

МАГДА Федір Микитович, 1892 р. народження, с. Новоолександрівка Друга (стара назва) Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар будинку відпочинку ім. Єжова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

МАГЛЕВАНИЙ Василь Іванович, 1903 р. народження, м. Одеса, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Після перегляду справи 3 травня 1939 року звільнений з ув'язнення. Реабілітований у 1957 році.

МАЄВСЬКИЙ Борис Юрійович, 1906 р. народження, с. Бритивка Білгород-Дністровського р-ну Одеської області, українець, освіта середня. Проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області. Учитель математики Оріхівської НСШ. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

МАЄВСЬКИЙ Мар'ян Михайлович, 1915 р. народження, с Юринці Городоцького р-ну Хмельницької області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар листопрокатного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

МАЖАРА Архип Васильович, 1905 р. народження, с. Кам'янка Апостолівського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар прокатного цеху заводу інструментальних сталей. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

МАЗНЮК Євмен Михайлович, 1892 р. народження, нар. і проживав в м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Формувальник цеху № 3 Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

МАЙБОРОДА Іларіон Іванович, 1885 р. народження, с. Пелехівщина Глобинського р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Експедитор Запорізького коксохімічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

МАЙЄР Пилип Андрійович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Степанівка Володарського р-ну Донецької області, німець, освіта початкова, селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

МАЙЄР Ріхард Якович, 1906 р. народження, с. Мишень (стара назва) Джанкойського р-ну Автономної республіки Крим, німець, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Слюсар арматурного цеху Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

МАК Петро Карлович, 1895 р. народження, с. Лейтергаузен (нині с. Тракторне), проживав у с. Карлсрує (нині с. Зразкове) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, малограмотний, член ВКП(б) в 1931—1938 рр. Голова місцевого колгоспу ім. Клари Цеткін. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МАКАРУХА Соловей Гнатович, 1905 р. народження, с. Аполянка Уманського р-ну Черкаської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Заступник начальника караулу воєнізованої охорони коксохімзаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МАКЕДОНСЬКИЙ Федір Георгійович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Маринівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Тракторист колгоспу "Авангард" в с. Маринівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МАКЛЕР Яків Борисович, 1905 р. народження, м. Бердичів Київської області, єврей, освіта незакінчена вища, студент Промакадемії в м. Москві. Редактор газети "Пролетар Дніпробуду" в м. Запоріжжі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 жовтня 1939 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Після відбуття покарання звільнений з місць ув'язнення у 1946 році. В 1949 році повторно заарештований і тим же органом засуджений на безстрокове спецпоселення. Реабілітований у 1955 році.

МАКСИМЕНКО Микола Павлович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Плановик цеху № 14 Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МАКСИМЕНКО Семен Іванович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Леніно (нині в межах м. Токмака) Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

МАКСИМОВ Василь Дмитрович, 1898 р. народження, м. Мелітополь Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Машиніст паровоза комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МАКСИМОВ Кузьма Якович, 1891 р. народження, с. Садове Хорольського р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Машиніст компресора комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

МАКСИМОВ Микола Федорович, 1895 р. народження, с. Шевченкове Токмацького р-ну, проживав у м. Токмаку Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Пічник Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

МАКСИМЧУК Деомид Петрович, 1893 р. народження, с. Милятин Острозького р-ну Рівненської області, українець, освіта незакінчена середня. Художник навчального комбінату "Запоріжсталі". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МАКСИМЮК Іван Степанович, 1896 р. народження, с. Примерки Володавського повіту Седлецької губернії (Польща), українець, освіта початкова. Поживав у с. Воздвижівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області. Завідуючий шевською майстернею промартілі в с. Воздвижівка. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 січня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

МАЛАГОН Степан Степанович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Новопетрівка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Тесляр колгоспу "Жінка до соціалізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

МАЛАКОВ Дмитро Васильович, 1899 р. народження, с. Перша Миколаївка (нині с. Миколаївка) Приазовського р-ну, проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бухгалтер будівництва Коларівської райлікарні. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МАЛАКОВ Федір Михайлович, 1894 р. народження, с. Перша Миколаївка (нині с. Миколаївка) Приазовського р-ну, проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Тесляр на будівництві Коларівської райлікарні. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МАЛАХОВСЬКИЙ Герман Мартинович, 1883 р. народження, с. Вигода Житомирського р-ну Волинської губернії (за старим амін.-територ. поділом), німець, малограмотний. Проживав у с. Нейгейм (нині с. Голубівка) Токмацького р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу "Комунар". Особливою нарадою при НКВС СРСР 7 жовтня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

МАЛАЧИНСЬКИЙ Василь Григорович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий крамницею № 90 залізн. ст. Магедове. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

МАЛЄВ Антон Ілліч, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Колективіст" в с. Райнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МАЛЄВ Петро Семенович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Колективіст" у с. Райнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МАЛИЙ Спиридон Никифорович, 1862 р. народження, нар. і проживав у с. Новоандріївка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, селянин-одноосібник. Запорізьким губревтрибуналом 10 листопада 1921 року засуджений до 6 місяців примусових робіт умовно з обов'язковою виплатою продподатку. Реабілітований у 1991 році.

МАЛИШ Ілля Омелянович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Розумівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Орджонікідзе. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 8 років позбавдення волі. Реабілітований у 1957 році.

МАЛИШ Леонід Ілліч, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Розумівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Поромник держпароплавства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

МАЛЛЕР Густав Іванович, 1914 р. народження, с. Мирний Покій (стара назва) Новомиколаївського р-ну, проживав у м. Мелітополі Запорізької області, німець, освіта середня. Технік Мелітопольського заводу ім. Воровського. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МАЛЯВІН Степан Іванович, 1883 р. народження, с. Садов'яни Ізмаїльського повіту Бесарабської губернії, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Бердянську Запорізької області, двірник. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

МАЛЯРЧУК Дмитро Степанович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Андріївка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МАЛЬОВАНИЙ Яків Власович, 1878 р. народження, нар. у с. Водяне, проживав у с. Іванівка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МАЛЬЦЕВ Михайло Якович, 1897 р. народження, с. Богданівка Павлоградського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Діловод учбового комбінату на Дніпробуді. Заарештований 20 листопада 1932 року. Постановою Запорізького міськвідділу ДПУ 29 грудня 1932 року з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

МАЛЬЧЕВ Степан Іванович, 1914 р. народження, нар. і проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Їздовий колгоспу у с. Інзівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МАНГОВ Андрій Петрович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Комінтерну в с. Преслав. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МАНГОВ Гермоген Стефанович, 1882 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Комінтерну в с. Преслав. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МАНОЙЛОВ Дем'ян Степанович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Пастух підсобного господарства Преславського агротехнікуму. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 26 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 січня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

МАРИН Спиридон Васильович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу у с. Коларівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МАРИНОВ Володимир Михайлович, 1886 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Приймальник Ботієвського пункту "Заготзерно". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МАРІН Іван Спиридонович, 1914 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського району Запорізької області, болгарин, освіта початкова, член ВЛКСМ. Помічник шофера колгоспу ім. Косіора в с. Коларівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 року.

МАРКОВ Михайло Михайлович, 1895 р. народження, с. В-Андріївка Юхновського р-ну Смоленської області (за старим адмін.-територ. поділом), росіянин, освіта початкова. Проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області. Рибалка рибколгоспу "Вовницький" Нікопольського р-ну Дніпропетровської області. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

МАРКОВ Петро Євдокимович, 1888 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова. Рахівник служби колії заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МАРТЕН Генріх Іванович, 1897 р. народження, с. Сандтбрун (стара назва) Іванівського р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Райхенфельд (нині с. Плодородне) Михайлівського р-ну Запорізької області. Ветеринарний санітар колгоспу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МАРТЕНС Абрам Іванович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Коваль колгоспу "Дніпробуд" у с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

МАРТЕНС Абрам Якович, 1880 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Сторож колгоспу "Дніпробуд" в с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МАРТЕНС Генріх Генріхович, 1906 р. народження, нар. і жив у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Рахівник заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МАРТЕНС Іван Іванович, 1874 р. народження, нар. і проживав у с. Лібенау (нині с. Майське) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, малограмотний, селянин-одноосібник. Запорізьким Губревтрибуналом 30 листопада 1921 року засуджений до 1 року позбавлення волі. 8 квітня 1922 року з місць ув'язнення звільнений. Реабілітований у 1991 році.

МАРТЕНС Іван Іванович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Долинське Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Димитрова в с. Долинське. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

МАРТЕНС Іван Корнійович, 1873 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта середня. Рядовий колгоспник к-спу "Дніпробуд" в с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МАРТЕНС Іван Якович, 1885 р. народження, с. Осипівка (стара назва) Дніпропетровського р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Гохштедт (нині с. Високе) Михайлівського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 вересня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

МАРТЕНС Ісаак Генріхович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Капустянка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Рекорд" в с. Капустянка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МАРТЕНС Корній Корнійович, 1892 р. народження, с. Верхня Хортиця, проживав у с. Кічкас (обидва нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта неповна середня. Обліковець-касир швейпрому комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МАРТЕНС Петро Абрамович, 1913 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Роте Фане". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МАРТЕНС Петро Іванович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець. освіта неповна середня. Рядовий колгоспник к-спу "Дніпробуд" в с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МАРТЕНС Франц Петрович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МАРТЕНС Франц Якович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Дніпробуд" в с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МАРТЕНС Яків Корнійович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Роте Фане". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МАРТЕНСОН Ян Яковлевич, 1903 р. народження, м. Вольмара (Латвія), латиш, освіта вища, член ВКП(б) в 1924—1937 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник проектного бюро відділу головного механіка заводу № 29 ім. Баранова. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 1 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 жовтня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

МАРТИНЕНКО Василь Йосипович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Чорнороб Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

МАРТИНЕНКО Павло Трохимович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Марфопіль Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Моторист радгоспу "Червоний свинопод" у с. Марфопіль. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

МАРТИНОВ Іван Олексійович, 1886 р. народження, с. Олексіївна Воловського р-ну Курської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер коксових печей Запорізького коксохімічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1955 році. Місце поховання невідоме.

МАРТИНОВСЬКИЙ Георгій Семенович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Ганнівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Коваль колгоспу в с. Ганнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МАРТИНЮК Андріян Степанович, 1871 р. народження, с. Хорошів Ляховецького (нині Білогірського) р-ну Хмельницької області, українець, малограмотний. Проживав у с. Веселе того ж р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу "Прогрес". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

МАРЧЕВ Михайло Семенович, 1905 р. народження, с. Степанівка, проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Завгосп Коларівської райспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МАРЧЕНКО Никифор Іванович, 1905 р. народження, с. Старобогданівка Михайлівського р-ну, проживав у с. Орлове Мелітопольського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх Орловської лікарні. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 21 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 листопада 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МАРЧЕНКО Онисим Федорович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Дмитрівка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Петровського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

МАРЧЕНКО Петро Дмитрович, 1911 р. народження, с. Маячинка Чаплинського р-ну Херсонської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Токар Дніпровського механічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МАРЧУК Павло Семенович, 1904 р. народження, м. Давид-Городок Брестської області (Білорусія), білорус, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар механічного цеху № 1 заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

МАСИЦЬКИЙ Станіслав Антонович, 1904 р. народження, с. Оскудавинці Антонівського р-ну Вінницької області (за старим адмін.-територ. поділом), поляк, неписьменний. Проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області. Грабар Пологівського піщаного кар'єру. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 16 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 грудня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

МАСИЧ Гермоген Леонідович, 1915 р. народження, с. Петриківка Васильківського р-ну Дніпропетровської області, українець. освіта незакінчена вища. Проживав у м. Запоріжжі. Студент 4-го курсу літературного факультету Запорізького педагогічного інституту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

МАСЛЕНКОВ Микола Іванович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Луначарське Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Чорнороб Бердянського заводу "Крекінг". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

МАСЛІЙ Антон Якович, 1881 р. народження, нар. і проживав у с. Костянтинівка Бердянського повіту Катеринославської губернії, українець, освіта початкова, селянин-одноосібник. Заарештований 17 вересня 1920 року Особливим відділом ВЧК при Реввійськраді 3-ї стрілецької дивізії 13-ї армії. Олександрівським Губревтрибуналом 17 грудня 1920 року з-під варти звільнений за відсутністю доказів звинувачення у шпигунстві. Реабілітований у 1991 році.

МАСЛОВ Платон Степанович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Гусарка Куйбишевського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Червоний орач". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

МАСОЛЬД (Массольд) Пилип Іванович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Маринівка Куйбишевського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Голос колективіста". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

МАССОЛЬТ Лук'ян Кіндратович, 1905 р. народження, с. Любимівка Вільнянського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1932—1938 рр. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Майстер ливарного цеху заводу "Ковкий чавун" у с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

29 Зам.. № 3374

МАТВІЄНКО Олексій Васильович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Новомихайлівка Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Касир Новомихайлівської ощадної каси. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

МАТЄВ Олександр Іванович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Банівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. Блюхера. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

МАТЄВ Петро Степанович, 1892 р. народження, с. Банівка, проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області , болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Комінтерну у с. Преслав. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МАТЄВ Пилип Дмитрович, 1895 р. народження, с. Банівка, проживав у с. Ногайськ (нині м. Приморськ) Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. Леніна в с. Ногайськ. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МАТИС Ісаак Якович, 1911 р. народження, м. Молочанськ Токмацького р-ну, проживав у м. Мелітополі Запорізької області, німець, освіта середня. Слюсар держпромкомбінату. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 6 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МАТІС Арон Петрович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Шпарау (нині с. Довге) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Політвідділець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

МАТРЕНІН (МАТРЬОНІН) Іван Семенович, 1888 р. народження, с. Веселе того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Десятник листопрокатного цеху заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

МАТРОСОВ Андрій Петрович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Старобогданівка Михайлівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник рільничої бригади к-спу "Червоний Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МАТУЛЕВСЬКИЙ Микола Рафаїлович, 1890 р. народження, м. Нарва (Естонія), литовець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий фінансовим відділом Запорізького міського відділу народної освіти. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

МАТУС Карл Карлович, 1887 р. народження, хут. Гільса (стара назва) Синельниківського р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Токар Запорізької автошколи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

МАТЮХА Федот Демидович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Пролетар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

МАЦ Георгій Кіндратович, 1894 р. народження, с. Новомиколаївка того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1926—1929 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар заводу інструментальних сталей комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МАЦАР Наум Демидович, 1878 р. народження, с. Юр'ївка Чернігівського р-ну Чернігівської обла-сті, українець, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Сторож заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

МАЦІЄВСЬКИЙ Вільгельм Вацлавович, 1897 р. народження, м. Вільно (нині м. Вільнюс, Литва), поляк, освіта вища, член ВКП(б) в 1928—1932 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник електроремонтного цеху комбінату "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 10 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1991 році.

МАЦЮК Віталій Єрмолайович, 1894 р. народження, м. Залісці Волинської губернії, українець, освіта початкова. Проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області. Голова к-спу "Пролетар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МАЦЮРА Віктор Трохимович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Жеребець (нині с. Кірове) Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Столяр Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 серпня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 вересня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

МАЦЮЦЯ Василь Денисович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Старший пожежник колгоспу ім. Чапаєва. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МАЦЮЦЯ Іван Федорович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх колгоспу "Зелений яр". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МАШИРА Єгор Омелянович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Новотроїцьке Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, рядовий колгоспник к-спу "Прогрес". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

МАЩЕНКО Андрій Микитович, 1898 р. народження, с. Чубарівка, проживав у с. Костянтинівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-пу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

МАЩЕНКО Платон Микитович, 1895 р. народження, с. Чубарівка, проживав у с. Костянтинівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МАЯКОВСЬКИЙ Павло Олександрович, 1905 р. народження, с. Біленьке Запорізького р-ну Запорізької області, поляк, освіта неповна середня, член ВКП(б) в 1928—1937 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Заступник завідуючого кінним двором заводу "Запоріжсталь" НКВС СРСР і Прокурором СРСР 20 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

МЕДВЕДЄВ Дмитро Андрійович, 1913 р. народження, нар. і проживав у с. Охрімівка Якимівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 17 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 жовтня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МЕДЕР Борис Карлович, 1906 р. народження, м. Дніпропетровськ, німець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Електромонтер заводу металевих конструкцій комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МЕЄРОВИЧ Михайло Маркович, 1888 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, єврей, освіта початкова. Обліковець робочої сили цеху № 10 Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

МЕЛАЙ Семен Іванович, 1880 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолексіївка Приморського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Учитель Новоолексіївської неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МЕЛЕМ Роберт Генріхович, 1914 р. народження, с. Фрідріхфельд (нині с. Роздол) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Чорнороб сталеплавильного цеху комбінату "Запоріжсталь". Особливою "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МЕЛЕР Карл Яковлевич, 1912 р. народження, с. Погорілівка Амвросіївського р-ну Донецької області, німець, освіта початкова, член ВЛКСМ у 1934—1941 рр. Проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області. Водій Молочанського веттехнікуму. Особливою нарадою при МВС СРСР 7 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

МЕЛЕШКО Федір Микитович, 1906 р. народження, с. Нижні Сірогози того ж р-ну Херсонської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Іскрівка Якимівського р-ну Запорізької області. Бухгалтер промартілі № 6 гумово-каучукової промисловості в с. Іскрівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

МЕЛЬМАН Гергард Емільович, 1924 р. народження, с. Миколайфельд (нині с. Миколаївка) Михайлівського р-ну, проживав у с. Тіге (нині с. Орлове) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник місцевого колгоспу. Особливою нарадою при НКВС СРСР 28 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1955 році.

МЕЛЬМАН Отто Фрідріхович, 1913 р. народження, с. Петрівка Сталіндорфського р-ну (стара назва, Україна), німець, освіта середня технічна. Проживав у с. Розенорт (нині с. Орлове) Мелітопольського р-ну Запорізької області. Учитель місцевої неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МЕЛЬНИКОВ Микола Олекійович, 1903 р. народження, с. Тимофіївка Дубинського р-ну Тульської області (Росія), росіянин, освіта середня, член ВКП(б) в 1929—1937 рр. Проживав у с. Рот Фронт (нині с. Владівка) Чернігівського р-ну Запорізької області. Завідуючий райземвідділом райвиконкому. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МЕЛЬНИКОВ Пилип Олексійович, 1913 р. народження, м. Бобринець того ж р-ну Кіровоградської області, українець, освіта незакінчена вища. Проживав у м. Запоріжжі. Студент 4-го курсу літературного факультету Запорізького педагогічного інституту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

МЕЛЬНИКОВ Яким Якович, 1897 р. народження, с. Новопавлівка Томаківського р-ну, проживав у м. Нікополі того ж р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1925—1938 рр. Агент Нікопольського "Водосвітла". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

МЕРКУЛОВ Микола Анатолійович, 1909 р. народження, м. Маріуполь Донецької області, росіянин, освіта середня технічна. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник зміни електровідділу Запорізького магнієвого заводу. Особливою "трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1961 році.

МЕРЦАЛОВ Григорій Іларіонович, 1903 р. народження, с. Тернівка Павлоградського р-ну Дніпропетровської області (за старим адмін.-територ. поділом), росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Комірник заводу "Запоріжсталь". Заарештований 20 листопада 1932 року. Постановою Запорізького міськвідділу ДПУ 29 грудня 1932 року з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

МЕЧЕВ Георгій Дорофійович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Коларова у с. Коларівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 року.

МЄЧЕВ Василь Дмитрович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського району Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Коларова в с. Коларівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МЄЧЕВ Георгій (Гергій) Дмитрович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Коларова у с. Коларівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МЄШКОВ Микола Кузьмич, 1909 р. народження, с. Богданівка (нині с. Новобогданівка), проживав у с. Ліхтенау (нині с. Світлодолинське) Мелітопольського р-ну Запорізької області, росіянин, малограмотний. Завідуючий поштовим відділенням в с. Ліхтенау. Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

МИКИТЕНКО Феодосій Йосипович, 1886 р. народження, с. Давидівка Якимівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Коновоз "Дніпробуду". В травні 1932 року заарештований Запорізьким сектором ДПУ. 19 липня 1932 року кримінальна справа припинена за відсутністю доказів, з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

МИЛЕЙКО Олександра Костянтинівна, 1912 р. народження, м. Маріуполь Донецької області, полька, освіта середня. Проживала в м. Запоріжжі. Старша чергова-електрик підстанції Запорізького магнієвого заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 27 жовтня 1938 року засуджена до 10 років позбавлення волі. УНКВС по Запорізькій області 28 березня 1939 року з місць ув'язнення звільнена. Реабілітована у 1939 році.

МИЛЕНЬКИЙ Трохим Митрофанович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Старобогданівка Михайлівського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Старший охоронник к-спу "Червоний Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МИЛЬЧЕВСКИЙ Олександр Савич, 1884 р. народження, с. Преслав Приморського р-ну, проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня спеціальна. Завідуючий ветеринарною дільницею. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МИРГОРОДСЬКИЙ Семен Прокопович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Кам'янка-Дніпровська того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рибалка Кам'янсько-Дніпровського рибоколгоспу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

МИРОПОЛЬСЬКИЙ Михайло Омелянович, 1888 р. народження, с. Чубарівка Пологівського р-ну, проживав у с. Старобогданівка Михайлівського р-ну Запорізької області, українець, освіта незакінчена вища. Учитель місцевої неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МИРОШНИЧЕНКО Федір Євменович, 1901 р. народження, с. Паньківка Добропільського р-ну Донецької області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Криниця Василівського р-ну Запорізької області. Бухгалтер Попівського пункту "Заготзерно" в с. Верхня Криниця. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 січня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер у "В'яттаборі" 17 листопада 1944 року. Реабілітований у 1959 році.

МИСЕНКО Петро Давидович, 1886 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець. освіта середня. Бухгалтер промартілі ім. Леккерта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

МИТРОХІН Георгій Михайлович, 1885 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, росіянин, освіта початкова. Слюсар-інструментальник заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

МИТРУШИН Михайло Георгійович, 1895 р. народження, м. Анан'їв того ж р-ну Одеської області, українець, освіта незакінчена вища. Проживав у м. Запоріжжі. Організатор глядачів Запорізького літнього театру парку культури Металургів. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

МИХАЙЛЕНКО Семен Митрофанович, 1903 р. народження, с. Башмачка Солонянського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Канівське Запорізького р-ну Запорізької області. Конюх колгоспу ім. Горького. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

МИХАЙЛЕЦЬ Павло Євстахійович, 1903 р. народження, с. Шилівка Диканського р-ну Полтавської області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Науковий працівник (хімік) Запорізького інституту вдосконалення вчителів. Заарештований 30 червня 1941 року. Особливою нарадою при НКВС СРСР 25 липня 1942 року з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

МИХАЙЛОВ Микола Олексійович, 1892 р. народження, с. Бабино Калінінської області (Росія), росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер Запорізького карборундового заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МИЩЕНКО Олексій Кузьмич, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Новотроїцьке Бердянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Перемога". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

МИЩЕНКО Пилип Авксентійович, 1887 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1932—1935 рр. Ливарник Пологівського заводу "Каолін". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

МИЩЕНКОВА Марія Єгорівна, 1877 р. народження, нар. і проживала у м. Олександрівську (нині м. Запоріжжя), українка, неписьменна, домогосподарка. Заарештована 18 листопада 1920 року Олександрівським карним розшуком. 11 лютого 1921 року Губревтрибуналом з-під варти звільнена за відсутністю доказів звинувачення. Реабілітована у 1991 році.

МІЛЄВ Олександр Омелянович, 1890 р. народження, с. Преслав Приморського р-ну, проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня. Рахівник Ботієвської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МІЛЄВ Пилип Іванович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Комінтерну. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МІЛЛЕР Густав Фердинандович, 1901 р. народження, с. Барбаріка Волинської губернії, німець, освіта початкова. Проживав у с. Тигервей (нині с. Мостове) Токмацького р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу "Дас Нойдорф". Особливою нарадою при НКВС СРСР 23 грудня 1940 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

МІЛЛЕР Петро Андрійович, 1893 р. народження, с. Марксштадт (Росія, Поволжя), німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Асфальтувальник бетонного заводу комбінату "Запоріжсталь". Особливою "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МІЛЛЕР Ренгольд Ернстович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Їздовий колгоспу ім. К. Лібкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МІЛЛЕР Рудольф Адольфович, 1894 р. народження, с. Новорековщина Волинської губернії (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу ім. К. Лібкнехта. Особливою нарадою при НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

МІЛЛЕР Фрідріх Фрідріхович, 1911 р. народження, с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Чорнороб ливарного цеху заводу "Комунар". Покінчив життя самогубством в Запорізькій в'язниці 25 липня 1938 року. Реабілітований у 1992 році.

МІЛЬГРОМ Володимир Тимофійович, 1909 р. народження, с. Троянів Житомирського р-ну Житомирської області, єврей, освіта середня військова. Командир роти військової частини № 5389, що розташовувалася у м. Запоріжжі. Військовим трибуналом Харківського військового округу 23 серпня 1939 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 18 червня 1941 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

МІЛЬЧЕВСЬКИЙ Олександр Федорович, 1883 р. народження, нар. і проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Тесляр Інзівської неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МІНАЄВ Іван Миколайович, 1902 р. народження, м. Генічеськ Херсонської області,українець, освіта середня, член ВКП(б) в 1919—1922 рр. і в 1931—1936 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник охорони заводу "Запоріжсталь". Особливою нарадою при НКВС СРСР 4 грудня 1936 року засуджений до 5 років позбавлення волі. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітованій у 1956 році.

МІНКОВ Григорій Степанович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Діанівка (нині с. Лозуватка) Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Чабан колгоспу "Серп і молот" у с. Діанівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МІНКОВСЬКИЙ Василь Георгійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Ганнівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу у с. Ганнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МІНОВ Петро Євменович, 1887 р. народження с. Мокровичі Могилівського повіту (Білорусія), росіянин, освіта середня спеціальна. Проживав у м. Мелітополі Запорізької області. Касир Мелітопольського м'ясокомбінату. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

МІНЧЕВ Павло Федорович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Маринівка Приморського району Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Ветеринарний фельдшер колгоспу "Авангард" в с. Маринівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МІРАУ Іван Іванович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Петерсгаген (нині с. Кутузівка) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Столяр колгоспу ім. 17-го партз'їзду. Особливою нарадою при НКВС СРСР 3 жовтня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1964 році.

МІРАУ Іван Іванович, 1896 р. народження, м. Токмак, проживав у с. Шевченкове Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Бухгалтер матеріальної частини Великотокмацького відділення "Дніпросільенерго". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

МІРОШНИЧЕНКО Любов Еллівна, 1898 р. народження, м. Полтава, єврейка, освіта середня. Проживала у м. Запоріжжі. Діловод-друкарка Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1958 році.

МІРОШНИЧЕНКО Михайло Іванович, 1916 р. народження, нар. і проживав у м. Мелітополі Запорізької області, росіянин, освіта початкова, автослюсар. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 червня 1946 року засуджений до заслання на 5 років в Сузунський р-н Новосибірської області. Реабілітований у 1991 році.

МІРОШНИЧЕНКО Ольга Григорівна, 1915 р. народження, нар. і проживала в м. Мелітополі Запорізької області, росіянка, малограмотна. Місце роботи і посада не встановлені. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 червня 1946 року засуджена до 3 років позбавлення волі. У відповідності з Указом Президії Верховної Ради СРСР від 7 липня 1945 року з-під варти звільнена. Реабілітована у 1991 році.

МІРОШНИЧЕНКО-ЛАНГЕР Лідія Іванівна, 1888 р. народження, с. Матвіївка (стара назва) Василівського р-ну, проживала в м. Мелітополі Запорізької області, німкеня, освіта початкова, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 червня 1946 року засуджена до заслання на 5 років в Сузунський р-н Новосибірської області. Реабілітована у 1991 році.

МІРЧЕВ Дмитро Дмитрович, 1888 р. народження, с. Мануйлівка, проживав у с. Зеленівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Механік МТС Приморського р-ну. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 жовтня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

МІРЧЕВ Іван Іванович, 1913 р. народження, нар. і проживав у с. Діанівка (нині с. Лозуватка) Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Їздовий колгоспу у с. Діанівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МІХЄЄВ Іван Матвійович, 1902 р. народження, с. Ракевичі Новогрудського повіту Мінської губернії, білорус, малограмотний. Проживав у с. Блюменорт (нині с. Орлове) Мелітопольського р-ну Запорізької області. Завідуючий тваринницькою фермою в колгоспі "Більшовик". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

МІХОВ Іван Гаврилович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Богданівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Завідуючий хлібопекарнею Богданівського сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МІХОВ Пилип Михайлович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Богданівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу в с. Богданівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МІХОВ Савелій Гаврилович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Богданівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "3-й вирішальний" у с. Богданівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МОВЧАН Давид Давидович, 1889 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Формувальник цеху № 10 Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

МОВЧАН Давид Семенович, 1881 р. народження, с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, українець, малограмотний. Покрівельник Бердянського міськкурорту. Особливою нарадою при НКВС СРСР 18 квітня 1942 року засуджений до 5 років заслання у місця спецпоселення Башкирської АРСР. Реабілітований у 1989 році.

МОВЧАН Іван Гнатович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Новогорівка Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Жовтнева перемога". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

МОВЧАН Олександр Федорович, 1895 р. народження, м. Токмак, проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Директор Молочанського раймагу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 26 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 січня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1956 році.

МОВЧАН Яків Гнатович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Новогорівка Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Жовтнева перемога". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

МОГИЛАТ Арсен Калинович, 1877 р. народження, с. Андріївка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Сторож залізн. ст. "Запоріжжя-Ліве". Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 17 серпня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

МОЙСЕЄНКО Іван Єгорович, 1910 р. народження, с. Райхенфельд (нині с. Плодородне Михайлівського р-ну), проживав у с. Альт-Нассау (нині с. Виноградне) Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Обліковець колгоспу ім. Мануїльського в с. Альт-Нассау. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Особливою нарадою при МДБ СРСР 13 січня 1951 року висланий безстроково на поселення в Акмолінську область Казахської РСР. Реабілітований у 1958 році.

МОЛОДИК Микола Павлович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта неповна середня. Викладач Запорізького філіалу Дніпропетровського інституту господарників. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МОЛОДИК Олександр Павлович, 1889 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі (селище Вознесенка), українець, освіта середня. Геодезист архітектурно-планового управління Запорізької міськради. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

МОЛОЧИНСЬКИЙ Микола Григорович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Референт овочевої групи райспоживспілки в с. Кінські Роздори. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

МОЛЧАНОВ Каленик Петрович, 1891 р. народження, нар. і проживав у м. Василівці того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Хлібороб на власній землі. Заарештований 15 вересня 1920 року Особливим відділом ВЧК при Реввійськраді 3-ї стрілецької дивізії 13-ї армії. Олександрівським Губревтрибуналом 17 грудня 1920 року з-під варти звільнений за відсутністю доказів звинувачення у шпигунстві. Конфісковані особисте майно і гроші. Реабілітований у 1991 році.

МООС Микола Християнович, 1883 р. народження, с. Альт-Нассау (нині с. Виноградне) Токмацького р-ну, проживав у с. Розенталь (нині с. Нове Поле) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Учитель сільської школи. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 22 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 лютого 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

МОРДАНЕНКО Терентій Микитович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Старобогданівка Михайлівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Продавець магазину "Центроспирт". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МОРОЗ Аврам Іванович, 1899 р. народження, с. Іванівка (стара назва) Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі, кустар. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

МОРОЗ ВасильФедорович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Водяне Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх к-спу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 грудня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

МОРОЗ Олексій Максимович, 1885 р. народження, с. Западинці Красилівського р-ну Хмельницької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Вальцювальник комбінату "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 квітня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

МОРОЗ Яків Артемович, 1889 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Чорноріб Гуляйпільської педагогічної школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

МОРОЗ Яків Миколайович, 1899 р. народження, с. Баничі Глухівського р-ну Сумської області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Лектор Запорізького педагогічного інституту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 листопада 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Помер 12 березня 1939 року в тюрмі м. Запоріжжя. Реабілітований у 1963 році.

МОРОЗОВ Дмитро Іванович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова, швець. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

МОРУГА Гнат Андрійович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рахівник колгоспу "Воля". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

МОРФІНО Опанас Костянтинович, 1878 р. народження, острів Міконос (Греція), грек (громадянин Греції), малограмотний. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Завідуючий магазином "Укрсадвинтресту". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 лютого 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МОРЯ Савелій Герасимович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Ветфельдшер колгоспу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

МОСЕЙКО Омелян Силович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Чапаєвка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Обліковець місцевого колгоспу "Профінтерн". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення 26 грудня 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

МОСІЯШ Лазар Власович, 1888 р. народження, с. Скелювате, проживав у с. Роздолля Токмацького р-ну (нині с. Широкий Яр Чернігівського р-ну) Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Комінтерн". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

МОСКАЛЕНКО Микола Федорович, 1904 р. народження, с. Стодоли Ніжинського р-ну Чернігівської області, українець. освіта початкова. Проживав у с. Дунаївка Приазовського р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу "Молдаванин". Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

МОСКВІНА Євдокія Максимівна, 1892 р. народження, с. Кобеляки того ж р-ну Полтавської області, українка, освіта початкова. Проживала в м. Запоріжжі, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 19 листопада 1937 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1991 році,

МОТОРНИЙ Степан (Стефан) Онисимович, 1897 р. народження, с. Біленьке Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник ковальського цеху Дніпробуду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

МОШКАРЬОВ Іван Юхимович, 1906 р. народження, с. Госько Козельського повіту Курської губернії, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Молотобоєць ковальського господарства комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 28 березня 1939 року. Реабілітований у 1959 році.

МУЗИКА Федір Андрійович, 1894 р. народження, с. Басань Пологівського р-ну, проживав у с. Новотроїцьке Бердянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Швець комуни "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

МУЛИКА Микола Свиридонович, 1890 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Фарбувальник будівельної бригади Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

МУМБЕР Єгор Петрович, 1896 р. народження, нар. і проживав в м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова, молотобоєць. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

МУНТЯНОВ Микола Тимофійович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Зеленівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Тесляр Зеленівського сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

МУНТЯНОВА Варвара Трохимівна, 1901 р. народження, м. Приморськ, проживала в с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, росіянка, освіта середня, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1957 році.

МУТА Григорій Гнатович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Любимівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир колгоспу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

МУХА Федір Іванович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Дріжджовар Токмацького хлібозаводу. "Трійкою" УНКВС" по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

М'ЯГКОВ Костянтин Олександрович, 1901 р. народження, м. Павлов Горьковської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер Запорізького авіамоторного заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі . Реабілітований у 1957 році.

М'ЯЛО Макар Силович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с.Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області. українець, освіта початкова. Коваль колгоспу ім. Єжова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську, Реабілітований у 1957 році.

Н

НАГЕЛЬ Вільгельм Пилипович, 1888 р. народження, с. Листівка Новомиколаївського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Сторож нічного санаторію. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

НАГЕЛЬ Рейнгольд Рейнгольдович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник колгоспу ім. К. Лібкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

НАГОЛЮК Іван Павлович, 1884 р. народження, с. Боровиця Коростенського р-ну Житомирської області, українець, неписьменний. Проживав у с. Мала Білозерка Василівського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу "Перебудова". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

НАЗАРЕНКО Єлисей Петрович, 1907 р. народження, с. Сміле Роменського р-ну Сумської області, українець, освіта середня спеціальна. Проживав у м. Запоріжжі. Головний бухгалтер Запорізького млина № 32. Особливою нарадою при НКВС СРСР 2 травня 1942 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

НАЗАРЕНКО Іван Іванович, 1912 р. народження, с. Менчикури Веселівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Грабар "Союзспецбуду". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

НАЗАРЕНКО Павло Іванович, 1909 р. народження, с. Менчикури Веселівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Грабар "Союзспецбуду". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

НАЗАРОВ Петро Костянтинович, 1915 р. народження, с. Андрівка Бердянського р-ну, проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня, член ВЛКСМ. Учитель Райнівської школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

НАЙДЕН Іван Миколайович, 1895 р. народження, с. Комишуваха Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Новооленівка Запорізького р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. К. Лібкнехта в с. Новооленівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

НАКАЗНИЙ Іван Мокійович, 1905 р. народження, с. Карачекрак (нині с. Підгірне) Василівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Жовтневе Токмацького р-ну Запорізької області. Молокоздавач Великотокмацького зернорадгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення у 1947 році. Рішенням Особливої наради при МДБ СРСР 14 грудня 1949 року висланий з України в Казахстан. Реабілітований у 1956 році.

НАМЛІЄВ Агей Іванович, 1893 р. народження, с. Радолівка Приморського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Візник Бердянської артілі "Червоний гужовик". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

НАМЛІЄВ Гаврило Панасович, 1899 р. народження, с. Радолівка Приморського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Сторож електростанції у м. Бердянську. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

НАМЛІЄВ Дмитро Іванович, 1898 р. народження, с. Радолівка Приморського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Їздовий міськхарчоторгу. Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 жовтня 1939 року засуджений до 10 років позбавлення волі (за іншими документами — до 3 років). Реабілітований у 1958 році.

НАМЛІЄВ Зіновій Іванович, 1885 р. народження, с. Радолівка Приморського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Продавець магазину "Союзпортторгу". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

НАМЛІЄВ Федір Іванович, 1883 р. народження, с. Радолівка Приморського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Сторож райздороввідділу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

НАУМЕНКО Іван Єгорович, 1897 р. народження, с. Різдвянка, проживав у с. Гайчур Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Сторож елеватора на залізн. ст. Гайчур. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

НАУМЕЦЬ Митрофан Юхимович, 1894 р. народження, с. Бережнівка Кобеляцького р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Плавильник заводу феросплавів комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

НАЧЕВ Тимофій Петрович, 1882 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Тернівка Якимівського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, селянин-одноосібник. "Трійкою" при Колегії ДПУ УРСР 13 квітня 1930 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1990 році.

НЕВЕНЧЕНКО Іван Петрович, 1914 р. народження, с. Урозово того ж р-ну Воронезької області, українець, освіта незакінчена вища. Проживав у м. Запоріжжі. Студент 4-го курсу літературного факультету Запорізького педагогічного інституту. "Трійкою"УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

НЕВЖИНСЬКА Парасковія Герасимівна, 1897 р. народження, с. Синявці Чернігівської області, полька, освіта вища. Проживала в радгоспі "Вербове" Вільнянського р-ну Запорізької області. Старший зоотехнік радгоспу "Вербове". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 8 грудня 1937 року засуджена до розстрілу. Вирок виконано 21 грудня 1937 року. Реабілітована у 1956 році. Місце поховання невідоме.

НЕВІЛЬКО Кузьма Павлович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Кравець колгоспу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

НЕДЄЛЬЧЕВ Федір Христофорович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта незакінчена вища. Учитель Ботієвської середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 21 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

НЕДОВІНЧАНИЙ (НЕДОВІНЧЕНИЙ) Трохим Іванович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Новогорівка Токмацького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник колгоспу "Жовтнева перемога". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

НЕЙГЕБАУЕР Михайло Олександрович, 1916 р. народження, м. Одеса, німець, освіта незакінчена середня. Проживав у с. Вознесенка (нині в межах м. Запоріжжя). Нормувальник заводу інструментальних сталей комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

НЕЙЗЕР Генріх Генріхович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Райхенфельд (нині с. Широке) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, малограмотний, селянин-одноосібник. Рішенням Молочанського РВ ДПУ від 21 січня 1933 року висланий за межі України. Термін і місце висилки не вказані. Реабілітований у 1991 році.

НЕЙКОВСЬКИЙ Георгій Павлович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Обліковець Преславського сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

НЕЙМАЄР Іван Іванович, 1887 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, німець, освіта початкова. Стругальник інструментального цеху заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

НЕЙМАН Герман Пилипович. 1880 р. народження, с. Орлове (стара назва) Бердянського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Проживав у с. Павло-Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя). Відповідальний виконавець кар'єрного господарства комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

НЕЙМАН Олександр Іванович, 1901 р. народження, с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Налагоджувальник токарних верстатів на заводі № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

НЕЙМАН Олександр Якович, 1917 р. народження, с. Прилуківка Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Любимівка Токмацького р-ну Запорізької області. Завідуючий сільським клубом. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 22 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

НЕЙФЕЛЬД Абрам Аронович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Шпарау (нині с. Довге) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Політвідділець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

НЕЙФЕЛЬД Абрам Давидович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх колгоспу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

НЕЙФЕЛЬД Генріх Давидович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Обліковець колгоспу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

НЕЙФЕЛЬД Генріх Мартинович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Колгоспник к-спу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

НЕЙФЕЛЬД Давид Давидович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Обліковець колгоспу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

НЕЙФЕЛЬД Давид Петрович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Лібенау (нині с. Майське) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Хлібороб на власній землі. Запорізьким Губревтрибуналом 30 листопада 1921 року засуджений до 2 років позбавлення волі. 8 квітня 1922 року з місць ув'язнення звільнений. Реабілітований у 1991 році.

НЕЙФЕЛЬД Дітріх Дітріхович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Калініна в с. Нижня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

НЕЙФЕЛЬД Іван Петрович, 1913 р. народження, с. Малишівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Охоронник заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

НЕЙФЕЛЬД Ісаак Давидович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

НЕЙФЕЛЬД Корній Корнійович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Долинське Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Обліковець молочної ферми колгоспу ім. Димитрова в с. Долинському. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

НЕЙФЕЛЬД Павло Данилович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Комірник колгоспу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

НЕЙФЕЛЬД Петро Германович, 1898 р. народження, с. Сергіївка Приазовського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Обліковець заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

НЕЙФЕЛЬД Петро Іванович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Лібенау (нині с. Майське) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Хлібороб на власній землі. Запорізьким Губревтрибуналом 30 листопада 1921 року засуджений до 1 року позбавлення волі. 8 квітня 1922 року з місць ув'язнення звільнений. Реабілітований у 1991 році.

НЕЙФЕЛЬД Яків Вільгельмович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Лібенау (нині с. Майське) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Запорізьким Губревтрибуналом 30 листопада 1921 року засуджений до 1 року позбавлення волі. 8 квітня 1922 року з місць ув'язнення звільнений. Реабілітований у 1991 році.

НЕЙФЕЛЬД Яків Генріхович, 1918 р. народження, с. Богданівка Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Студент німецьких педагогічних курсів у с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення 28 березня 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

НЕЙЧЕВ Георгій Іванович, 1898 р. народження, с. Софіївка Бердянського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Пресувальник Бердянського рибзаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

НЕЙЧЕВ Тимофій Іванович, 1882 р. народження, с. Степанівка, проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Городник колгоспу ім. Сталіна в с. Інзівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

НЕЙШТЕТЕР Генріх Абрамович, 1905 р. народження, с. Миколай-Поле, проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Мостобудівник колгоспу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

НЕЙШТЕТЕР Іван Абрамович, 1898 р. народження, с. Івангород, проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Вантажник Нижньохортицького сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

НЕЙШТЕТЕР Петро Абрамович, 1914 р. народження, с. Миколай-Поле, проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

НЕЙШТЕТЕР Франц Абрамович, 1907 р. народження, с. Івангород, проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

НЕКОВАЛЬ Єлизавета Олексіївна, 1914 р. народження, с. Шепілове Рибінського р-ну Ярославської області, освіта неповна середня. Проживала в м. Запоріжжі. Не працювала через хворобу серця. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1956 році.

НЕМЕРЮК Іван Григорович, 1907 р. народження, с. Скелювате, проживав у с. Широкий Яр Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник колгоспу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

НЕПОЙДА Іван Іванович, 1894 р. народження, с. Успенівка, проживав у с. Нове Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Шорник колгоспу "Сила сталі" в с. Нове. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

НЕПУЗЕНКО Михайло Кузьмич, 1893 р. народження, м. Каховка Херсонської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар-монтажник відділу головного механіка комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

НЕСТЕРЕНКО Мусій Сергійович, 1891 р. народження, с. Іванківці Козятинського р-ну Вінницької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Мелітополі Запорізької області. Юрисконсульт Мелітопольського заводу "ВТУЗ". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

НЕСТЕРЕНКО Олександр Кіндратович, 1896 р. народження, с. Токмачане (стара назва), проживав у с. Нижній Токмак Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Ленінська Зірка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

НЕСТЕРЕНКО Олексій Іванович, 1907 р. народження, с. Горіле (нині с. Азовське), проживав у с. Кирилівка Якимівського р-ну Запорізької області. Рахівник колгоспу "Сини моря". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 21 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 жовтня 1937 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1957 році.

НЕХАЄВСЬКИЙ Петро Петрович, 1909 р. народження, с. Петровська-Буда Суражського повіту Західної губернії (області), росіянин, освіта середня. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Конструктор Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

НЕЧАЄВ Сергій Йосипович, 1900 р. народження, м. Кременчук Полтавської області, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Головний бухгалтер управління ринками міськторгвідділу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

НЕЧИПОРЕНКО Іван Максимович, 1897 р. народження, с. Новомихайлівка (стара назва) Михайлівського р-ну, проживав у с. Кліпенфельд (нині приєднане до с. Стульневе) Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова.. Каменолом Стульневського кар'єру № 12. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 26 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 січня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

НЕЧИТАЙЛО Єгор Петрович, 1899 р. народження, с. Давидівка Якимівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Коновод "Дніпробуду". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1937. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

НЄТКОВ Кирило Трифонович, 1896 р. народження, с. Райнівка, проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Комінтерну. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

НЄТКОВ Микола Федорович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Шофер колгоспу "Колективіст" у с. Райнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

НЄТКОВ Олексій Георгійович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, член ВКП(б) в 1932—1937 рр. Голова колгоспу "Колективіст" у с. Райнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Помер 12 липня 1938 року в тюрмі. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

НЄТКОВ Степан Степанович, 1901 р. народження, с. Райнівка, проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, член ВКП(б) в 1931—1937 рр. Завідуючий торговим відділом Коларівської райспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

НИКИТЕНКО Йосип Юхимович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Олександрівка Приазовського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "МОПР". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Помер в ув'язненні 17 грудня 1941 року. Реабілітований у 1990 році. Місце поховання невідоме.

НИКИТЕНКО Олександр Федорович, 1888 р. народження, смт. Чернігівка того ж р-ну, проживав у с. Роздолля Токмацького р-ну (нині с. Широкий Яр Чернігівського р-ну), українець, освіта початкова. Сторож колгоспу "Комінтерн". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

НИКИФОРОВ Петро Семенович, 1896 р. народження, м. Челябінськ (Росія), росіянин, освіта неповна середня. Проживав у м. Мелітополі Запорізької області. Слюсар Мелітопольського заводу ім. Мікояна. Особливою нарадою при НКВС СРСР 8 липня 1942 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Помер в концтаборі 30 липня 1942 року. Реабілітований у 1957 році.

НІБУР Іван Іванович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Долинське Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Їздовий колгоспу ім. Димитрова в с. Долинському. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

НІККЕЛЬ (НІКЕЛЬ) Абрам Петрович, 1904 р. народження, с. Левадне Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Експедитор Дніпровського механічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер 29 грудня в 1938 року в концтаборі Магаданської області. Реабілітований у 1958 році.

НІККЕЛЬ Генріх Якович, 1901 р. народження, с. Кам'яне Поле Криворізького р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Смоляне Запорізького р-ну Запорізької області. Конюх колгоспу ім. Шмідта в с. Смоляне. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

НІККЕЛЬ Іван Іванович, 1885 р. народження, с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта середня. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Бухгалтер Великотокмацького заводу "Червоний прогрес". Заарештований 5 серпня 1931 року. Рішенням Особливої наради при Колегії ДПУ УРСР 10 жовтня 1931 року з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

НІККЕЛЬ (НІКЕЛЬ) Корній Петрович, 1909 р. народження, с. Левадне Токмацького р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Робітник Дніпровського механічного заводу в м. Запоріжжі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

НІККЕЛЬ Корній Якович, 1898 р. народження, с. Кам'яне Поле Криворізького р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Смоляне Запорізького р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. Шмідта в с. Смоляне. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

НІККЕЛЬ Микола Іванович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Канцерівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Бухгалтер школи ФЗН при заводі ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 лютого 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1960 році.

НІКОЛАЄВ Ілля Ілліч, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Радолівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Колгоспник колгоспу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1963 році. Місце поховання невідоме.

НІКОЛАЄВ Микола Миколайович, 1884 р. народження, с. Проніно Калінінської області (Росія), росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Інструктор колективного страхування на заводі "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

НІКОЛАЄВ Олександр Васильович, 1897 р. народження, м. Москва, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник виробничого відділу Запорізького деревообробного комбінату. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

НІКОЛАЄВ Степан Костянтинович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Ганнівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня. Учитель Ганнівської школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

НІКОЛАЄНКО Гаврило Васильович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Семенівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Молодший стрілочник залізн. ст. ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 грудня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1956 році.

НІКОЛАЄНЯ Яким Дмитрович, 1885 р. народження, с. Лешня Мінської губернії, білорус, освіта початкова-спеціальна (прослухав юридичні курси). Проживав у м. Мелітополі Запорізької області. Юрисконсульт Мелітопольського спиртогорілчаного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

НІКОЛЕНКО Федір Єлисейович, 1891 р. народження, с. Зельбонівка Божедарського р-ну (так у кр. справі) Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Комірник ОСВОДу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

НІКОЛОВ Микола Степанович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Експедитор Коларівського поштового відділення зв'язку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

НІКОЛОВ-ЖЕЙНОВ Степан Миколайович, 1903 р. народження, с. Гюнівка, проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Тесляр Коларівської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

НІКУЛОВ Захарій Прокопович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Литовка Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Конюх колгоспу "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

НІМИЙ Григорій Іванович, 1911 р. народження, с. Бапшине Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької області, українець, освіта середня, член ВЛКСМ в 1926—1933 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Агротехнік дослідної станції "Хортиця". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1958 році.

НІМИЙ Сидір Іванович, 1908 р. народження, с. Бапшине Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Молотобоєць ковальського цеху заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

НІЦЕНКО Дмитро Миронович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Благовіщенка Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

НОВАКОВ Опанас Ілліч, 1899 р. народження. нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бригадир тваринників к-спу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

НОВИК Павло Полікарпович, 1900 р. народження, м. Амур-Нижньодніпровськ (нині у межах м. Дніпропетровська), українець, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник спецвідділу Запорізького заводу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

НОВИЦЬКИЙ Дмитро Ілліч, 1896 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі (стара частина), українець, освіта середня. Технік-кошторисник електромонтажної майстерні Запорізького міськкомунгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 червня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

НОВИЦЬКИЙ Іван Васильович, 1903 р. народження, с. Покровське Артемівського р-ну Донецької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Головний бухгалтер Запорізького коксохімічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

НОВИЦЬКИЙ Костянтин Якович, 1876 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта середня. Фельдшер медичного пункту на залізн. ст. Запоріжжя-Ліве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

НОВИЦЬКИЙ Павло Ілліч, 1881 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі (стара частина), українець, освіта середня. Помічник бухгалтера артілі "Політкаторжан". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

НОВІК-ПАЛЕЙ Ревекка Борисівна, 1900 р. народження, м. Бердянськ, проживала в м. Токмаку того ж району Запорізької області, єврейка, освіта вища.. Лікар-фізіотерапевт Великотокмацької лікарні. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. 5 серпня 1944 року термін покарання знижено до відбутого, з-під варти звільнена. Реабілітована у 1956 році.

НОЙМАН-КОЛЬБЕ Карл Карлович, 1906 р. народження, м. Берлін (Німеччина), німець, освіта вища педагогічна, член комуністичної партії Німеччини з 1930 року. Проживав у с. Куйбишеве того ж р-ну Запорізької області. Викладач німецької мови в середній школі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 4 липня 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

НОРД Адольф Іванович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Зільберталь (стара назва) Гуляйпільського р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Продавець крамниці в с. Зільберталь. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 грудня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1968 році.

НОСАНЬ Гнат Пилипович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Старобогданівка Михайлівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник рільничої бригади к-спу "Червоний Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

НОСАЧ Дмитро Данилович, 1884 р. народження, с. Новояковлівка Оріхівського р-ну, проживав у с. Новоукраїнка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, тесляр-приватник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

НОСАЧ Сергій Дмитрович, 1909 р. народження, с. Новояковлівка Оріхівського р-ну, проживав у с. Новоукраїнка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Воровського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 вересня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

НОСИК Василь Кононович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1931—1938 рр. Помічник керуючого пунктом "Заготзерно" на залізн. ст. Магедове. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

НОСИК Василь Микитович, 1898 р. народження, с. Велика Білозерка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (селище Вознесенка). Пекар "Трансторгхарчу" залізн. ст. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

НЮРЕНБЕРГ Генріх Якович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Дармштадт (нині с. Переможне) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Дармштадт". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

НЮРЕНБЕРГ Євген Фрідріхович, 1914 р. народження, с. Гофенталь (нині в межах м. Молочанська) Токмацького р-ну, проживав у м. Мелітополі Запорізької області, німець, освіта середня технічна, безробітний. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 6 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

О

ОБУХОВ Іван Михайлович, 1907 р. народження, с. Луніно того ж р-ну Пензенської області, росіянин, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі (Сьоме селище). Завідуючий складом Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ОВСЯННИКОВ Дмитро Григорович, 1892 р. народження, м. Сімферополь (Крим), росіянин, освіта незакінчена вища. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Архітектор Запорізького міського житлового управління. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконало 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ОВСЯННІКОВ Павло Іванович, 1897 р. народження, м. Дніпропетровськ, росіянин, освіта вища. Проживав у с. Кірове Оріхівського р-ну Запорізької області. Вчитель середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ОГРИЗКО Кузьма Свиридович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Машиніст місцевого парового млина. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ОГУРЦОВ Василь Федорович, 1889 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, росіянин, освіта середня технічна. Начальник ливарного цеху заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ОЗОЛЬ Ренгольд Іванович, 1897 р. народження, м. Рига (Латвія), латиш, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Сталевар комбінату "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 26 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ОКОРОКОВА Софія Миколаївна, 1896 р. народження, с. Весела Федорівка Томаківського р-ну Дніпропетровської області, українка, освіта початкова. Проживала в м. Запоріжжі (Шосте селище), домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована в 1959 році.

ОЛЕКСІЄНКО Мойсей Маркович, 1879 р. народження, с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну, проживав у с. Осипенко Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завгосп міжрайонної спілки "Рибаксоюз". Особливою нарадою при НКВС СРСР 18 квітня 1942 року засуджений до 5 років заслання в місця спецпоселення Башкирської АРСР. Реабілітований у 1989 році.

ОЛЕКСІЄНКО Яким Корнійович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Олексіївка Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "КІМ". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ОЛЕКСІЄНКО Яків Маркович, 1881 р. народження, нар. і проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Переможець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ОЛЕНБЕРТ Андрій Іванович, 1893 р. народження, с. Орлинське (Ейгенфельд) Старокерменчицького р-ну Донецької області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у с. Листвянка Розівського р-ну Запорізької області. Продавець магазину в с. Листвянка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ОЛІЙНИК Аврам Терентійович, 1889 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, до 1932 р. кандидат в члени ВКП(б). Сторож Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ОЛІЙНИК Денис Григорович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Воля". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

НОВИЦЬКИЙ Іван Васильович, 1903 р. народження, с. Покровське Артемівського р-ну Донецької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Головний бухгалтер Запорізького коксохімічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

НОВИЦЬКИЙ Костянтин Якович, 1876 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта середня. Фельдшер медичного пункту на залізн. ст. Запоріжжя-Ліве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

НОВИЦЬКИЙ Павло Ілліч, 1881 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі (стара частина), українець, освіта середня. Помічник бухгалтера артілі "Політкаторжан". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

НОВІК-ПАЛЕЙ Ревекка Борисівна, 1900 р. народження, м. Бердянськ, проживала в м. Токмаку того ж району Запорізької області, єврейка, освіта вища.. Лікар-фізіотерапевт Великотокмацької лікарні. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. 5 серпня 1944 року термін покарання знижено до відбутого, з-під варти звільнена. Реабілітована у 1956 році.

НОЙМАН-КОЛЬБЕ Карл Карлович, 1906 р. народження, м. Берлін (Німеччина), німець, освіта вища педагогічна, член комуністичної партії Німеччини з 1930 року. Проживав у с. Куйбишеве того ж р-ну Запорізької області. Викладач німецької мови в середній школі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 4 липня 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

НОРД Адольф Іванович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Зільберталь (стара назва) Гуляйпільського р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Продавець крамниці в с. Зільберталь. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 грудня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1968 році.

НОСАНЬ Гнат Пилипович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Старобогданівка Михайлівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник рільничої бригади к-спу "Червоний Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

НОСАЧ Дмитро Данилович, 1884 р. народження, с. Новояковлівка Оріхівського р-ну, проживав у с. Новоукраїнка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, тесляр-приватник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

НОСАЧ Сергій Дмитрович, 1909 р. народження, с. Новояковлівка Оріхівського р-ну, проживав у с. Новоукраїнка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Воровського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 вересня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

НОСИК Василь Кононович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1931—1938 рр. Помічник керуючого пунктом "Заготзерно" на залізн. ст. Магедове. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

НОСИК Василь Микитович, 1898 р. народження, с. Велика Білозерка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (селище Вознесенка). Пекар "Трансторгхарчу" залізн. ст. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

НЮРЕНБЕРГ Генріх Якович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Дармштадт (нині с. Переможне) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Дармштадт". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

НЮРЕНБЕРГ Євген Фрідріхович, 1914 р. народження, с. Гофенталь (нині в межах м. Молочанська) Токмацького р-ну, проживав у м. Мелітополі Запорізької області, німець, освіта середня технічна, безробітний. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 6 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

О

ОБУХОВ Іван Михайлович, 1907 р. народження, с. Луніно того ж р-ну Пензенської області, росіянин, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі (Сьоме селище). Завідуючий складом Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ОВСЯННИКОВ Дмитро Григорович, 1892 р. народження, м. Сімферополь (Крим), росіянин, освіта незакінчена вища. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Архітектор Запорізького міського житлового управління. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконало 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ОВСЯННІКОВ Павло Іванович, 1897 р. народження, м. Дніпропетровськ, росіянин, освіта вища. Проживав у с. Кірове Оріхівського р-ну Запорізької області. Вчитель середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ОГРИЗКО Кузьма Свиридович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Машиніст місцевого парового млина. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ОГУРЦОВ Василь Федорович, 1889 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, росіянин, освіта середня технічна. Начальник ливарного цеху заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ОЗОЛЬ Ренгольд Іванович, 1897 р. народження, м. Рига (Латвія), латиш, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Сталевар комбінату "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 26 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ОКОРОКОВА Софія Миколаївна, 1896 р. народження, с. Весела Федорівка Томаківського р-ну Дніпропетровської області, українка, освіта початкова. Проживала в м. Запоріжжі (Шосте селище), домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована в 1959 році.

ОЛЕКСІЄНКО Мойсей Маркович, 1879 р. народження, с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну, проживав у с. Осипенко Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завгосп міжрайонної спілки "Рибаксоюз". Особливою нарадою при НКВС СРСР 18 квітня 1942 року засуджений до 5 років заслання в місця спецпоселення Башкирської АРСР. Реабілітований у 1989 році.

ОЛЕКСІЄНКО Яким Корнійович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Олексіївка Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "КІМ". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ОЛЕКСІЄНКО Яків Маркович, 1881 р. народження, нар. і проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Переможець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ОЛЕНБЕРТ Андрій Іванович, 1893 р. народження, с. Орлинське (Ейгенфельд) Старокерменчицького р-ну Донецької області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у с. Листвянка Розівського р-ну Запорізької області. Продавець магазину в с. Листвянка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ОЛІЙНИК Аврам Терентійович, 1889 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, до 1932 р. кандидат в члени ВКП(б). Сторож Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ОЛІЙНИК Денис Григорович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Воля". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ОЛІЙНИК Іван Григорович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Воля". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ОЛІЙНИК Трохим Тарасович, 1873 р. народження, нар. і проживав у с. Еристівка (нині с. Широке) Василівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, селянин-одноосібник. Особливою нарадою при Колегії ДПУ УРСР 20 серпня 1931 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ОЛІЙНИЧЕНКО Дмитро Спиридонович, 1893 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий кіоском № 4 Дніпрохарчоторгу в м. Токмаку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ОЛІФІР Ілля Корнійович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Августинівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Комірник колгоспу ім. 17-го партз'їзду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ОЛЬХОВИЙ Іван Данилович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Шевченка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тесляр сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ОЛЬХОВИЙ Михайло Харитонович, 1896 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Гришине Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ОМЕЛЬЧАК Іван Терентійович, 1915 р. народження, нар. і проживав у с. Кірове Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Вчитель середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ОМЕЛЬЧАК Макар Дмитрович, 1892 р. народження, с. Новотроїцьке, проживав с. Шевченківське-Друге (стара назва) Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Фрунзе. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м.Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ОМЕЛЬЧАК Терентій Мефодійович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Єжове (нині с. Кірове) Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Моторист артілі ім. Димитрова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 серпня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 30 серпня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ОНИЩЕНКО Іван Григорович, 1880 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта середня. Інспектор міськвідділу зв'язку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Реабілітований у 1957 році. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі.

ОНИЩЕНКО Іван Платонович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Любимівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ОНИЩЕНКО Пилип Андрійович, 1902 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тесляр елеватора "Заготзерно". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ОНИЩУК Олександр Матвійович, 1899 р. народження, с. Сичінь Холмського повіту (Польща), поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Машиніст паровоза залізничного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ОППЕНЛЕНДЕР Готліб Якович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Оленівка Бердянського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тесляр колгоспу "Челюскінці". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1961 році.

ОРИНКО Олександр Іванович, 1909 р. народження, с. Райгородок Коропського р-ну Чернігівської області, українець, освіта середня. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Геодезист Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ОРЛЕНКО Григорій Васильович, 1905 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, малограмотний. Вагар залізн. ст. Запоріжжя-Друге. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 вересня 1939 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення у липні 1949 року. Працював у школі ФЗН № 4 м. Запоріжжя. Вдруге заарештований за тим же звинуваченням 12 серпня 1949 року. Подальша його доля невідома. Реабілітований у 1955 році.

ОРЛОВСЬКИЙ Пилип Андрійович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ОРЛОВСЬКИЙ Степан Миколайович, 1892 р. народження, с. Писарівка Золочівського р-ну Харківської області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Технік-інспектор з охорони праці заводу № 29 ім. Баранова. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 1 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 жовтня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ОРЛОВСЬКИЙ Тимофій Меркурійович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Мала Токмачка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир тваринницької ферми колгоспу "20 років Жовтня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ОСАУЛЕНКО Дмитро Пилипович, 1883 р. народження, нар. і проживав у с. Оленівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Каменяр по найму. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер 19 квітня 1942 року в концтаборі м. Рибінська (Росія). Реабілітований у 1989 році.

ОСИЇК Дмитро Діомидович, 1889 р. народження, с. Чевель Ковельського повіту Седлєцької волості (Польща), українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (Південне селище). Машиніст паровозного депо комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ОСОЦЬКИЙ Іларіон Никифорович, 1876 р. народження, с. Тернівка Павлоградського р-ну Дніпропетровської області (за старим адмін.-територ. поділом), українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі, асенізатор. Заарештований 20 листопада 1932 року. Постановою Запорізького міськвідділу ДПУ 13 січня 1933 року з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

ОСОЦЬКИЙ Михайло Іларіонович, 1903 р. народження, с. Тернівка Павлоградського р-ну Дніпропетровської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі, котельник. Заарештований 20 листопада 1932 року. Постановою Запорізького міськвідділу ДПУ 29 грудня 1932 року зільнений з-під варти. Реабілітований у 1991 році.

ОСТАПЕНКО Антон Кузьмич, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Успенівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Ворошилова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ОСТАПЕНКО Іван Карпович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Леніно-2 (нині в межах м. Токмака) Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Моторист колгоспу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ОСТАПЕНКО Омелян Прокопович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Чапаєвка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Червона Зірка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 листопада 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ОСТАПЕНКО Харитон Гаврилович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Хлібороб на власній землі. Заарештований 17 вересня 1920 року Особливим відділом ВЧК при Реввійськраді 3-ї стрілецької дивізії 13-ї армії. Олександрівським Губревтрибуналом 17 грудня 1920 року з-під варти звільнений за відсутністю доказів звинувачення у шпигунстві. Реабілітований у 1991 році.

ОСТАПЕЦЬ Микола Васильович, 1900 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта середня. Виконроб управління капітального будівництва Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ОСТАПЧУК-ВЕДМУК Омелян Петрович, 1889 р. народження, с. Бусні Гродненської губернії (Польща), білорус, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Вальцювальник прокатного цеху заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ОСТАШКЕВИЧ Ілля Антонович, 1895 р. народження, м. Дніпродзержинськ Дніпропетровської області, білорус, освіта вища (металург-прокатник) без постійного місця проживання. Начальник листопрокатного цеху заводу "Запоріжсталь". Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 листопада 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Звільнений 17 грудня 1946 року. Проживав в м. Дніпродзержинську. Реабілітований у 1959 році.

ОСТРОВ Ернест Петрович, 1896 р. народження, с. Русар Філінського повіту (Естонія), естонець, малограмотний. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Приймальник цеху № 3 Бердянського заводу № 49. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ОСТРОВСЬКИЙ Василь Михайлович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Вантажник Ботієвського приймального пункту "Заготзерно". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ОСТРОВСЬКИЙ Пантелей Дмитрович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Маляр колгоспу в с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ОСТРОУХОВ Михайло Данилович, 1895 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, росіянин, освіта середня (землемірне училище). Межовий інженер Дніпропетровського облмеліоземуправління. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ОТРИШКО Григорій Петрович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Куйбишеве того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Помічник машиніста водокачки станції в с. Царекостянтинівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ОТРИШКО Юхим Пилипович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Заповіт Ілліча". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ОТРОШКО Іван Йосипович, 1892 р. народження, с. Ахтачі (стара назва) Євпаторійського району (Крим), українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Вантажник Запорізького кам'яного кар'єру. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ОХРИМЕНКО Омелян Пантелійович, 1893 р. народження, с. Петрівка, проживав на залізн. ст. Якимівка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Вагранник заводу "Стандарт" в с. Якимівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ОХРИМЕНКО Павло Лукич, 1914 р. народження, нар. і проживав у с. Чапаєвка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Боротьба". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 січня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ОЧЕРЕТ Харитон Гордійович, 1897 р. народження, с. Чубарівка, проживав у с. Костянтинівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Забійник худоби в колгоспі "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ОЧКУРЕНКО Іван Якович, 1913 р. народження, нар. і проживав на хут. Череповському (нині його немає) Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Електрик артілі "Каменотес" в с. Наталівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 21 жовтня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 21 жовтня 1945 року. Реабілітований у 1989 році.

П

П'ЯТАК Іван Митрофанович, 1876 р. народження, с. Кукшин Ніжинського р-ну Чернігівської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Сторож коксохімічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

ПАВЕЛКО Єгор Романович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Новомиколаївка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Червона агрономія". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПАВЕЛКО Людмила Федорівна, 1919 р. народження, нар. і проживала в с. Новомиколаївка того ж району Запорізької області, німкеня, освіта початкова. Рядова колгоспниця к-спу "Червона агрономія". Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 грудня 1944 року з-під варти звільнена з зарахуванням у термін покарання часу попереднього утримання в ув'язненні з 17 серпня 1944 року. Реабілітована у 1991 році.

ПАВЛЕНКО Антон Лаврентійович, 1887 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Табельник колгоспу "Заповіт Ілліча". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПАВЛОВ Іван Олексійович, 1902 р. народження, с. Лисиничі Пустомитівського р-ну Львівської області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Викладач української мови та літератури транспортного робфаку і медтехнікуму. Спецколегією Дніпропетровського облсуду 15—19 липня 1935 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 2 вересня 1950 року засуджений до заслання в Красноярський край. Реабілітований у 1991 році.

ПАВЛОВ Іона Михайлович, 1881 р. народження, с. Якимівка того ж р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, росіянин, освіта середня, священик. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ПАВЛОВА Єфросинія Василівна, 1893 р. народження, с. Кірове, проживала у с. Валентинівське Оріхівського р-ну Запорізької області, українка, освіта початкова. Рядова колгоспниця к-спу ім. Фурманова. Заарештована 20 вересня 1941 року. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 жовтня 1943 року з-під варти звільнена із заліком попереднього ув'язнення.. Реабілітована у 1963 році.

ПАВЛОВСЬКИЙ Дмитро Юхимович, 1898 р. народження, с. Велика Лепетиха того ж р-ну Херсонської області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі (Шосте селище). Лаборант малярійної станції Запорізького міськздороввідділу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ПАДАЛКА Григорій Гурович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Муляр колгоспу "Червоний прапор". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПАДАЛКО Корній Амвросійович, 1887 р. народження, с. Смирнове Куйбишевського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, українець, освіта середня, член УКП в 1922 році. Технік по боротьбі з амбарними шкідниками. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ПАДАЛКА Костянтин Мусійович, 1907 р. народження, с. Попівка (нині с. Смирнове), проживав у с. Олексіївка Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий комунальним господарством Куйбишевського райвиконкому. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ПАЛАМАРЧУК Андрій Васильович, 1899 р. народження, нар. і приживав у с. Старий Кривин Славутського р-ну Хмельницької області, українець, освіта початкова. Слюсар вагонної дільниці залізн. ст. Шепетівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПАЛЕНКОВ Антон Лазарович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Прапор комунізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ПАЛЬ Антон Омелянович, 1907 р. народження, м. Коростишів того ж р-ну Житомирської області, німець, малограмотний, член ВКП(б) в 1930—1933 рр. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Бригадир формувальників заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПАНАГА Василь Макарович, 1896 р. народження, с. Успенівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, неписьменний. Проживав у с. Макіївка Донецької області, чередник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ПАНАСЕНКО Іван Іванович, 1892 р. народження, с. Петропавлівкв (нині с.Тарасівка) Пологівського р-ну Запорізької області. Проживав у с. Гришине Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль колгоспу "Сталінець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ПАНКЕЄВА-МОРОЗ Надія Семенівна, 1908 р. народження, с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянка, малограмотна. Проживала у м. Запоріжжі, домогосподарка. Заарештована 12 жовтня 1937 року. З-під варти звільнена 16 лютого 1938 року. Реабілітована у 1957 році.

ПАНКРАЦ Абрам Генріхович, 1909 р. народження, с. Уділенське, проживав у с. Смоляне Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Обліковець колгоспу ім. Шмідта в с. Смоляне. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПАНКРАЦ Давид Давидович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Ріккенау (нині с. Козолугівка) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Ветеринарний санітар колгоспу ім. Е. Тельмана. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПАНОВ Микола Якович, 1883 р. народження, м. Берислав Херсонської області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Службовець поштового відділення у м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 21 вересня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ПАНЧЕНКО Антон Іванович, 1887 р. народження, нар. і проживав у с. Заливне Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПАНЧЕНКО Дмитро Семенович, 1897 р. народження, с. Заливне, проживав у с. Воскресенка Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тесляр колгоспу ім. 17 з'їзду ВКП(б) у с. Заливне. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПАНЧЕНКО Іван Сергійович, 1887 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта середня. Бухгалтер учбово-виробничого комбінату Товариства глухонімих. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ПАНЧЕНКО Микита Іванович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Заливне Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, неписьменний. Рядовий колгоспник к-спу "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПАНЧЕНКО Михайло Онуфрійович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Серп і молот". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ПАНЧЕНКО Михайло Сергійович, 1897 р. народження, с. Морозівка Олександрівського р-ну (так у справі) Дніпропетровської області, українець, освіта середня. Проживав у с. Новоолександрівка-Перша (стара назва) Запорізького р-ну Запорізької області. Головний бухгалтер Калінінської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ПАНЧЕНКО Порфирій Федорович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Смирнове Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир колгоспу "Червоний маяк". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ПАНЧЕНКО Федір Дмитрович, 1899 р. народження, с. Новоолексіївка, проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу у с. Інзівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПАНЧУКОВ Федір Васильович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Строганівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Касир бавовноприймального пункту в колгоспі с. Строганівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПАПЕНФОТ Олександр Фрідріхович, 1907 р. народження, с. Листвянка, проживав у с. Яснівка (нині с. Вільне) Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Коногон кам'яного кар'єру залізн. ст. Зачатівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ПАПУЦА Костянтин Федорович, 1906 р. народження, нар. і проживав у м. Бердянську Запорізької області, грек, освіта початкова. Слюсар "Крекінгбуду". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 26 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 лютого 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПАРАХОВ Анатолій Митрофанович, 1884 р. народження, м. Павлоград того ж р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта вища педагогічна. Проживав у м. Запоріжжі (Шосте селище). Учитель середньої школи № 30 м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ПАРІЙ Павло Маркович, 1895 р. народження, с. Калга (стара назва) Іванівського р-ну Херсонської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Суворе Михайлівського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. К. Маркса. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПАРУБЕЦЬ Никифор Агейович, 1882 р. народження, с. Грушівка Апостолівського р-ну (за старим адмін.-територ. поділом), Дніпропетровської області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Тесляр Дніпробуду. Особливою нарадою при Колегії ДПУ УРСР 27 березня 1934 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ПАРУНІНА Галина Леонідівна, 1909 р. народження, м. Лодзь (Польща), полька, освіта неповна середня. Проживала в м. Запоріжжі. Друкарка товариства "Фізкультура-спорт" м. Запоріжжя. Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 лютого 1938 року засуджена до 10 років позбавлення волі. Реабілітована у 1955 році.

ПАРХОМЕНКО Степан Сидорович, 1897 р. народження, с. Ждани Любенського р-ну Полтавської області, українець, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Кочережник прокатного цеху заводу інструментальних сталей (нині "Дніпроспецсталь"). "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПАСІЧНИК Семен Михайлович, 1908 р. народження, м. Жванець Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Вознесенка (нині в межах м. Запоріжжя). Слюсар Запорізького коксохімічного заводу. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 10 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 листопада 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ПАУК Степан Федорович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Корніївка Веселівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Чорнороб радгоспу "Кам'янка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПАУЛЬ Рудольф Якович, 1903 р. народження, с. Нестелівка Лозівського р-ну Харківської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Гохштедт (нині с. Високе) Михайлівського р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 вересня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ПАУЛЬС Артур Іванович, 1907 р. народження, с. Пришиб, проживав у с. Гохштедт (нині с. Високе) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 вересня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ПАУЛЬС Генріх Корнійович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Долинське Запорізького р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Димитрова в с. Долинське. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ПАУЛЬС Петро Корнійович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Долинське Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. Димитрова в с. Долинське. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПАУЛЬС Петро Францович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Слюсар колгоспу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ПАУЛЬС Франц Абрамович, 1883 р. народження, нар. і проживав у с. Шпарау (нині с. Довге) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Політвідділець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ПАУЛЬС Юліус Генріхович, 1887 р. народження, с. Володимирівське Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Слюсар колгоспу ім. Косіора в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ПАУЛЬС Яків Дітріхович, 1899 р. народження, с. Павло-Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), проживав у м. Запоріжжі, німець, освіта незакінчена середня. Бухгалтер комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ПАХОМОВ Степан Андрійович, 1912 р. народження, с. Жигаєво Камишовського р-ну Курської області, росіянин, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Свердлувальник ремонтно-механічного заводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПАШКЕВИЧ Костянтин Феліксович, 1887 р. народження, с. Мошаниця Могильовського р-ну Велінічевської області (так у кр. справі), поляк, малограмотний, член ВКП(б) до 1937 року. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий арматурним цехом заводу "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 12 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 січня 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ПАШКУЛЬСЬКИЙ Дмитро Ілліч, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Ганнівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Фрунзе у с. Ганнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПАШКУЛЬСЬКИЙ Іван Якович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Ганнівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Обліковець колгоспу у с. Ганнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПЕДАК Іван Семенович, 1893 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта середня, кандидат у члени ВКП(б) в 1934 році. Лаборант Запорізької фотопортретної майстерні спортивного товариства "Локомотив". Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Особливою нарадою при МДБ СРСР 31 серпня 1949 року засуджений на безстрокове поселення в Актюбинську область (Казахстан). Реабілітований у 1956 році.

ПЕДАК Олександр Іванович, 1901 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі (стара частина), українець, освіта середня. Економіст планового відділу заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ПЕДАН Григорій Йосипович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Андріївка Бердянського р-ну Запорізької області, українець,освіта початкова. Зчіплювач тракторної бригади колгоспу ім. Франка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ПЕДАН Іван Савелійович, 1913 р. народження, с. Дніпровокам'янка Верхньодніпровського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта незакінчена вища. Проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області. Учитель Оріхівської НСШ. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ПЕДАН Павло Наумович, 1891 р. народження, с. Старобогданівка Михайлівського р-ну, проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Слюсар цеху № 12 Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПЕДАШ Іван Леонтійович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Семенівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Кагановича. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПЕДАШ Іван Якович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Семенівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Коваль колгоспу ім. Кагановича. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПЕДОРЯ Яків Петрович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Успенівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Ворошилова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ПЕЙЧЕВ Костянтин Михайлович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. Першого Травня в с. Вячеславка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПЕЙЧЕВ Савелій Васильович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бригадир колгоспу "Прапор комунізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПЕЙЧЕВ Степан Степанович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рахівник колгоспу "Прапор комунізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПЕЙЧЕВ Юхим Георгійович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Першого Травня у с. Вячеславка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПЕЛЕХОВ Іван Петрович, 1890 р. народження, нар. і проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Учитель Оріхівської середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ПЕЛЕШКО Іван Агафонович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Слюсар, комбайнер Пологівської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПЕЛЕШКО Іов Лукич, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Вербове Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Ідея Ілліча". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПЕЛЕШКО Михайло Агафонович, 1917 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта неповна середня. Обліковець молочнотоварної ферми колгоспу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПЕЛЕШКО Петро Аврамович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль колгоспу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕЛИВАНОВ Степан Васильович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Конюх лісорозсадника. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПЕЛИХ Петро Дем'янович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Балабине Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Комірник Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕЛЬЦ Генріх Давидович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Ксенівка Розівського р-ну Запорізької області (нині Володарського р-ну Донецької області), німець, освіта початкова. Обліковець тракторної бригади к-спу "Зоря". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕННЕР Генріх Абрамович, 1877 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, німець, освіта початкова. Столяр заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕННЕР Генріх Генріхович, 1892 р. народження, с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Бухгалтер Молочанського обозного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПЕННЕР Генріх Генріхович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕННЕР Генріх Генріхович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Тигервейд (нині с. Мостове) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Чорнороб колгоспу "Дас Нойдорф". Особливою нарадою при НКВС СРСР 23 грудня 1940 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер в концтаборі 26 серпня 1941 р. Реабілітований у 1959 році.

ПЕННЕР Іван Генріхович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕННЕР Іван Іванович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Павло-Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Зав. секцією обліку комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПЕННЕР Микола Петрович, 1896 р. народження, с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Геодезист архітектурно-планувального управління Запорізької міської ради. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1958 році.

ПЕННЕР Петро Петрович, 1880 р. народження, с. Миропіль Солонянського р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області. Рядовий робітник лазні заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕННЕР Петро Петрович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта середня. Бухгалтер Дніпровського механічного заводу в м. Запоріжжі. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 лютого 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1960 році.

ПЕННЕР Петро Петрович, 1908 р. народження, с. Томаківка того ж р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області. Молотобоєць колгоспу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПЕННЕР Петро Якович, 1895 р. народження, с. Шинове Молочанського р-ну (старі назви), проживав у с. Тигервейд (нині с. Мостове) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Комірник колгоспу "Дас Нойдорф". Особливою нарадою при НКВС СРСР 23 грудня 1940 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕННЕР Яків Генріхович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕННЕР Яків Якович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Експедитор колгоспу "Роте Фане". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПЕННЕР Яків Якович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Тигервейд (нині с. Мостове) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тракторист колгоспу "Дас Нойдорф". Особливою нарадою при НКВС СРСР 23 грудня 1940 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕРВАК Іван Юхимович, 1899 р. народження, с. Капустине Шполянського р-ну Черкаської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Скруберник Запорізького коксохімічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

ПЕРГАМЕНТ Яків Савелійович, 1891 р. народження, с. Барик (стара назва) Джанкойського р-ну Кримської АРСР, єврей, освіта вища педагогічна. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Директор середньої школи № 8 м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ПЕРЕДЕРІЙ Данило Іванович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Успенівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, безробітний. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 листопада 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ПЕРЕЙМАК Микола Йосипович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Шлях Ілліча". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ПЕРЕПЕЛИЦЯ Іван Степанович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Новомиколаївка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Долина праці". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПЕРЕХРЕСТ Лука Харитонович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Новогупалівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Хлібороб на власній землі. Заарештований 15 січня 1921 року комендантом 370 стрілецького полку Червоної Армії. Олександрівським Губревтрибуналом 1 квітня 1921 року з-під варти звільнений у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

ПЕРИНСЬКИЙ Петро Францович, 1909 р. народження, с. Браїлівка Оренбурзької області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Автозварник листопрокатного цеху заводу "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 1 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ПЕСКОВСЬКИЙ Митрофан Савелійович, 1893 р. народження, с. Лосево Воронезької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Жерстяник Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. 14 січня 1939 року з-під варти звільнений. Реабілітований у 1958 році.

ПЕСТРІЦОВ Василь Гаврилович, 1886 р. народження, с. Нижні Сірогози того ж р-ну Херсонської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Комірник Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у1958 році. Місце поховання невідоме.

ПЕТЕРС Антон Абрамович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Капустянка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх колгоспу "Рекорд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПЕТЕРС Борис Іванович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Гнаденгейм (нині с. Балашівка) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Обліковець тракторної бригади колгоспу ім. Ворошилова. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 листопада 1937 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕТЕРС Генріх Генріхович, 1914 р. народження, с. Миколай-Поле Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Автоматник заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕТЕРС Іван Андрійович, 1912 р. народження, с. Зеленопілля Криворізького р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер відділу капітального будівництва комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕТЕРС Іван Іванович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Водій Верхньохортицької МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ПЕТЕРС Іван Якович, 1914 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПЕТЕРС Корній Корнійович, 1913 р. народження, с. Андрійсфорд (стара назва) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Водій автобази комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕТЕРС Корній Якович, 1897 р. народження, с. Олександропіль (стара назва) Верхньорогачицького р-ну Херсонської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області. Бригадир-городник колгоспу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПЕТЕРС Петро Петрович, 1883 р. народження, нар. і проживав у с. Володимирівське Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "12-річчя Жовтня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕТЕРС Петро Петрович, 1905 р. народження, с. Уділенське, проживав у с. Водяне Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Бухгалтер колгоспу ім. К. Лібкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕТЕРС Петро Якович, 1905 р. народження, с. Михайлівна Апостолівського р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПЕТЕРС Франц Корнійович, 1900 р. народження, с. Андрійполе (стара назва) Запорізького р-ну Запорізької області , німець, освіта початкова. Проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя). Конюх колгоспу "Дніпробуд" в с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПЕТЕРС Яків Петрович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Садівник колгоспу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПЕТКАУ Корнеліус Іванович, 1902 р. народження, с. Івангород, проживав у с. Долинське Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Комірник колгоспу ім. Димитрова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕТКАУ Петро Петрович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Капустянка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта 6 класів сільського училища. Колгоспник к-спу "Рекорд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПЕТКАУ Франц Давидович, 1869 р. народження, нар. і проживав у с. Павлівка (нині Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова, хлібороб на власній землі. Запорізьким Губревтрибуналом 29 жовтня 1921 року засуджений до 6 місяців примусових робіт умовно з обов'язковою виплатою державі продподатку протягом 48 годин і з конфіскацією частини майна. Реабілітований у 1991 році.

ПЕТКАУ Франц Петрович, 1909 р. народження, с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), проживав у м. Запоріжжі, німець, освіта початкова. Верстатник Запорізького лісозаводу "Дніпроенерго". Особливою трійкою УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПЕТКАУ Яків Якович, 1900 р. народження, с. Бабурка, проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ПЕТКЕВИЧ Лех Владиславович, 1914 р. народження, м. Варшава, поляк, освіта незакінчена вища. Проживав у м. Запоріжжі. Технік навчально-виробничого управління Запорізького комбінату глухонімих. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 10 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1937 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ПЕТКЕВИЧ Ольгерд Владиславович, 1912 р. народження, м. Чита (Росія), поляк, освіта середня. Член ВКП(б) до 1937 р. Проживав у м. Запоріжжі. Токар заводу "Комунар". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 10 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1937 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ПЕТКОВ Василь Петрович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Богданівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "3-й вирішальний" в с. Богданівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПЕТКОВ Кирило Петрович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Богданівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Агент Богданівського відділення зв'язку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПЕТКОВ Панас Васильович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Богданівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу в с. Богданівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПЕТРАКОВ Іван Тимофійович, 1904 р. народження, с. Нововасилівка Бердянського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Шорник Бердянського заводу № 49. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ПЕТРЕНКО Василь Трохимович, 1896 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Зелений Луг Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль колгоспу "Ранок". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПЕТРЕНКО Іван Кирилович, 1888 р. народження, с. Августинівка, проживав у с. Петропіль Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Столяр колгоспу ім. 17-го партз'їзду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ПЕТРЕНКО Микола Якимович, 1915 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова. Браківник Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ПЕТРЕНКО Митрофан Трохимович, 1883 р. народження, с. Тарасівка Пологівського р-ну. Проживав у с. Гришине Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рахівник тракторної бригади колгоспу "Сталінець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПЕТРЕНКО Павло Пилипович, 1899 р. народження, с. Великомихайлівка Покровського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Вербувальник відділу кадрів заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПЕТРОВ Василь Євстахійович, 1902 р. народження, с. Мала Тернівка, проживав у с. Володимирівка Якимівського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Чабан колгоспу "Рідне поле". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з-під варти 4 січня 1940 року. Реабілітований у 1991 році.

ПЕТРОВ Степан Павлович, 1892 р. народження, с. Биноково Мостовського р-ну Кубанської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу "Перше серпня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 серпня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 серпня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ПЕХ Фелікс Іванович, 1895 р. народження, с. Красначі Красноставського повіту Люблінської губернії (Польща), поляк, освіта початкова, член ВКП(б). Проживав у с. Кам'янка-Дніпровська того ж р-ну Запорізької області. Директор Кам'янсько-Дніпровської сільськогосподарської дослідної станції. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 12 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПЕЧЕНИЙ Павло Михайлович, 1891 р. народження, с. Нижній Рогачик Верхньорогачицького р-ну Херсонської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Оператор відділу постачання будівництва комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПЕЧОРІН Йосип Францович, 1893 р. народження, м. Гомель (Білорусія), білорус, освіта середня. Проживав у м. Мелітополі. Юрисконсульт Мелітопольського мотороремонтного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПИВОВАРОВ Семен Прокопович, 1883 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова. Модельний майстер залізн. ст. Запоріжжя-І. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ПИЛИПЕНКО Андрій Омелянович, 1896 р. народження, с. Кохнівка (нині в межах м. Кременчука) Полтавської області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Старший робітник будбригади Запорізького механічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ПИЛИПЕНКО Панас Іванович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Кам'янка-Дніпровська того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Завідуючий районним відділом народної освіти. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ПИПКО Петро Трохимович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Іванівка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий відділенням сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ПИРОГОВ Микола Іванович, 1905 р. народження, с. Новий Орлик Кишеньківського р-ну (так у кр. справі) Полтавської області, українець, освіта середня. Проживав у радгоспі "Вербове" Вільнянського р-ну Запорізької області. Ветеринартехнік радгоспу "Вербове". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ПИСАРЕНКО Василь Іванович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Водій колгоспу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ПИСАРЕНКО Ілля Антонович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тракторист колгоспу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ПИСАРЕНКО Павло Вікторович, 1873 р. народження, с. Скельки Василівського р-ну, проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта середня, священик, безробітний. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ПИСАРЕНКО Павло Михайлович, 1898 р. народження, с. Щербаки, проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Чорнороб Оріхівської промартілі "Червоний будівельник". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ПИСКЛИЧ Пилип Юхимович, 1875 р. народження, нар. і проживав у с. Новояковлівка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, хлібороб-одноосібник. Запорізьким Губревтрибуналом 10 листопада 1921 року засуджений до 6 місяців примусових робіт умовно з обов'язковою виплатою продподатку. Реабілітований у 1991 році.

ПИШНЄВ Семен Іванович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Ворошилова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПИШНЯК Федір Іудович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Обліковець колгоспу ім. Чапаєва. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПИЩИК Ганна Степанівна, 1918 р. народження, с. Жеребець (нині с. Кірове), проживала на хут. Зеленому (нині с. Рясне) Оріхівського р-ну Запорізької області, українка, малограмотна, кандидат в члени ВКП(б). Рядова колгоспниця колгоспу "Соцперебудова". Особливою нарадою при НКВС СРСР 15 липня 1944 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1955 році.

ПІВЕНЬ Бенціон Нафтулович, 1905 р. народження, м. Полонне того ж р-ну Хмельницької області, єврей, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Без певних занять. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

ПІВТОРАЦЬКИЙ (ПОЛТОРАЦЬКИЙ) Андрій Якович, 1898 р. народження, м. Оріхів, проживав у с. Островське Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, освіта 5 класів та одночасні курси агротехніків. Агротехнік к-спу "Долина праці". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

31 Зам.. № 3374

ПІДВАРКО Семен Григорович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Вербове Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Моторист колгоспу "П'ятирічка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПІДГОРНИЙ Тит Олексійович, 1885 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. 1-го серпня. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ПІДРЕПНИЙ Іван Дмитрович, 1898 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Ударник" в м. Гуляйполі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ПІДСТАВНИЙ Іван Іванович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Воля". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПІДСТАВНИЙ Іван Харитонович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тесляр колгоспу "Воля". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПІДСТАВНИЙ Радіон Харитонович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Моторист колгоспу "Соціалістична перебудова". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПІДСТАВНИЙ Федір Іванович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Воля". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПІКА Василь Никифорович, 1898 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Червоноармієць". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПІКРУН Петро Іванович, 1907 р. народження, станція Залізна Бахмутського повіту (так у кр. справі), німець, освіта початкова. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Слюсар Бердянського заводу № 49. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ПІНЧУК Феофан Васильович, 1889 р. народження, с. Гуничі Овруцького р-ну Житомирської області, українець, малограмотний. Проживав у с. Веселе Запорізького р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу "КІМ". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ПІОТРОВСЬКИЙ Тадеуш Йосипович, 1897 р. народження, м. Островець (Польща), поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Старший майстер-електрик заводу феросплавів комбінату "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 10 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1991 році.

ПІРАНГ Юлій Якович, 1883 р. народження, м. Рига (Латвія), німець, освіта вища — закінчив судно-будівний інститут у м. Бремені (Німеччина). Проживав у м. Запоріжжі. Головний інженер Запорізького лісозаводу " Дніпробуд". Особливою нарадою при НКВС СРСР 24 червня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер у концтаборі м. Уфи (Башкирія) 3 жовтня 1942 року. Реабілітований у 1956 році.

ПІСКОВЕЦЬ Микола Михайлович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Соціалістична перебудова". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПІСКОХ Віктор Назарович, 1903 р. народження, м. Тбілісі (Грузія), росіянин, освіта вища технічна. Проживав у м. Мелітополі Запорізької області. Головний механік Мелітопольського м'ясокомбінату. Особливою нарадою при МДБ СРСР 13 квітня 1949 року засуджений до заслання на 8 років. Реабілітований у 1991 році.

ПІСКУНОВ Микола Павлович, 1914 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова, селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ПІСКУНОВ Феодосій Григорович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Чорнороб Кам'янської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ПІСОЦЬКИЙ Нестор Йосипович, 1912 р. народження, с. Богданівка Курської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Токар заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ПІСТОЛЕНКО Іван Сидорович, 1882 р. народження, с. Новоуспенівка Гуляйпільського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, українець, освіта середня духовна, священик. Листоноша Бердянської райконтори зв'язку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 27 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПІЩАНСЬКИЙ Григорій Артемонович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с.Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПІЩАНСЬКИЙ Григорій Іванович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПІЩАНСЬКИЙ Іван Іванович, 1913 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Учень Оріхівської школи шоферів. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПІЩАНСЬКИЙ Кирило Сидорович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тесляр колгоспу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПІЩАНСЬКИЙ Петро Артемонович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПІЩАНСЬКИЙ Петро Іванович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПІЩАНСЬКИЙ Федот Сидорович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Муляр колгоспу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПЛАКСІН Микола Степанович, 1913 р. народження, с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Художник Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 8 січня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 вересня 1942 термін покарання знижений до відбутого і з місць ув'язнення звільнений. Реабілітований у 1958 році.

ПЛАЧКОВ Георгій Максимович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Комірник Примпосадівського рибпрому у с. Райнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПЛАЧКОВ Іван Тихонович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Колективіст" у с. Райнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПЛАЧКОВ Ілля Васильович, 1887 р. народження, нар. і проживав с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Колективіст" у с. Райнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПЛЕВАКО Павло Володимирович, 1891 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Ріккенау (нині с. Козолугівка) Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Старший охоронник колгоспу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ПЛЕНЕРТ Яків Генріхович, 1867 р. народження, с. Корніївка Петриківського р-ну (старі назви) Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя). Столяр колгоспу "Дніпробуд" у с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ПЛЕТЕНЬ Захарій Тимофійович, 1887 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Сигнал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПЛЕТЕНЬ Петро Никандрович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник колгоспу "Сигнал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПЛЕТТ Генріх Гергардович, 1901 р. народження, с. Гіршау (нині с. Владівка) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер планового відділу заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПЛЕТТ Гергард Гергардович, 1888 р. народження, с. Гіршау (нині с. Владівка) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Засолювач Верхньохортицького споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ПЛЕЦЬКИЙ Андрій Дмитрович, 1910 р. народження, с. Новомиколаївка Гуляйпільського р-ну, проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тракторист колгоспу "Більшовик України". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПЛЕЦЬКИЙ Іван Дмитрович, 1912 р. народження, с. Новомиколаївка того ж р-ну, проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Тракторист колгоспу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ПЛИСЮК Степан Дмитрович, 1897 р. народження, с. Новий Корець Корецького повіту (Польща), українець, освіта початкова. Проживав у с. Берестове Бердянського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. Молотова. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 20 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 грудня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ПЛІТНІЧЕНКО Олександр Іванович, 1905 р. народження, с. Менчикури Веселівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Грабар "Союзспецбуду". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ПЛОТНИКОВ Володимир Якович, 1893 р. народження, с. Лукіно Весьєгонського р-ну Тверської області (Росія), росіянин, освіта середня, член ВКП(б) в 1918—1921 рр., в 1930—1937 рр. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Контролер управління водоканалізації м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПЛОТНИЧЕНКО Григорій Михайлович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Заливне Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПЛОТНИЦЬКИЙ Архип Миколайович, 1882 р. народження, с. Чаплине Павлоградського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ПЛУЖНИКОВ Іван Іванович, 1886 р. народження, м. Каховка Херсонської області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1932—1938 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Бригадир такелажників комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ПЛЮЩАКОВ Олександр Семенович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Гусарка Куйбишевського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Вільна праця". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ПЛЮЩІЙ Семен Васильович, 1892 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник к-спу "Червоний прапор". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПОГОРЄЛИЙ Дем'ян Іванович, 1909 р. народження, м. Мар'їнка того ж р-ну Донецької області, українець, освіта вища педагогічна. Проживав у м. Запоріжжі. Учитель Запорізької НСШ № 5. Спецколегією Дніпропетровського обласного суду 15—19 липня 1935 року засуджений до 7 років позбавлення волі з обмеженням в правах до 4 років. Реабілітований у 1958 році.

ПОГОРЄЛЬСЬКИЙ Костянтин Григорович, 1880 р. народження, м. Ніжин Чернігівської області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Механік Запорізької міської ради. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПОДА Єлисей Сазонович, 1895 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Зелений Луг Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Ранок". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПОДИМОВ Михайло Іванович, 1904 р. народження, м. Керч, росіянин, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник планового відділу заводу № 29 ім. Баранова. Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Після відбуття терміну покарання Особливою нарадою МДБ СРСР 18 травня 1949 року засуджений до спецпоселення у віддалений район СРСР. Реабілітований у 1991 році.

ПОДОЛЬСЬКИЙ Вульф Аронович, 1881 р. народження, м. Кіровоград, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ПОДОЛЬСЬКИЙ Соломон Мойсейович, 1879 р. народження, м. Бердянськ Запорізької області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Головний бухгалтер Комітету промислового союзу (м. Запоріжжя). "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ПОДРІЗ Андрій Євдокимович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Новомиколаївка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Овочівник колгоспу "Червона агрономія". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПОЛЕШКО Петро Дем'янович, 1896 р. народження, нар. і проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Чорноріб льодопункту залізн. ст. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПОЛИВОДА Михайло Якович, 1907 р. народження, с. Нижні Сірогози того ж р-ну Херсонської області, українець, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Електрик відділу головного механіка заводу інструментальних сталей комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПОЛІЄНКО Терентій Степанович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Вознесенка (нині в межах м. Запоріжжя), українець, освіта початкова. Водій авіатехнікуму. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений, до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПОЛІЩУК Єлисей Єлисейович, 1905 р. народження, с. Криловка Вчорашенського р-ну Київської області (за старим адмін.-територ. поділом) українець, освіта незакінчена середня, член ВКП(б) в 1926—1936 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий столярною майстернею комбінату "Запоріжсталь". Особливою нарадою при НКВС СРСР 20 травня 1937 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ПОЛІЩУК Іван Євтихійович, 1895 р. народження, с. Кошара Житомирської області (так у кр. справі), українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Комірник пивного складу "Нова Баварія". Особливою нарадою при НКВС СРСР 22 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення в 1947 році. Реабілітований у 1991 році.

ПОЛІЩУК Семен Юхимович, 1898 р. народження, с. Райнівка Приморського р-ну, проживав с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий їдальнею у с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПОЛУДЕННИЙ Микита Петрович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль колгоспу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПОЛУШИНА Валентина Андріївна, 1909 р. народження, нар. і проживала у м. Запоріжжі, українка, освіта початкова, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 19 листопада 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1958 році.

ПОЛЯВКО Костянтин Леонтійович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Новооленівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Вантажник на залізн. ст. Кирпотине. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 листопада 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ПОЛЯКОВ Андрій Петрович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова, селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ПОЛЯКОВ Дмитро Іванович, 1882 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Червоний партизан". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПОЛЯКОВ Максим Кузьмович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПОЛЯКОВА Ганна Йосипівна, 1900 р. народження, м. Дніпропетровськ, українка, освіта середня. Проживала в м. Запоріжжі. Директор Запорізької середньої школи № 30. Особливою нарадою при НКВС СРСР 21 липня 1938 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1991 році.

ПОЛЬ Карл Генріхович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Вишнюватe Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Кіршвальд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПОЛЬ Микола Олександрович, 1902 р. народження, с. Риновка Луганського округу (старі назви) Донецької області, німець, освіта початкова, проживав у с. Вишнювате Розівського р-ну Запорізької області. Будівельник колгоспу "Кіршвальд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПОЛЬ Олександр Генріхович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Вишнювате Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Кіршвальд". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 квітня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПОМИЛУЙКО Антон Іванович, 1899 р. народження, м. Гуляйполе, проживав на хут. Грушевому (нині його немає) Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тесляр колгоспу ім. Куйбишева. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПОНОМАРЕНКО Іван Костянтинович, 1893 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Комірник Токмацького заводу № 175 ім. Кірова."Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПОНОМАРЕНКО Федосій Степанович, 1896 р. народження, с. Тарасівка, проживав у с. Вербове Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "П'ятирічка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 серпня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПОПАЗОВ Василь Зіновійович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, член ВКП(б) в 1932—1937 рр. Рядовий колгоспник к-спу "Колективіст" у с. Райнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПОПАЗОВ Іван Васильович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, член ВКП(б) в 1932—1937 рр. Рядовий колгоспник к-спу у с. Райнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПОПАЗОВ Іван Трохимович, 1880 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник колгоспу у с. Райнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 жовтня 1937 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1958 році.

ПОПАЗОВ Михайло Петрович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Колективіст" у с. Райнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПОПАЗОВ Петро Андрійович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Колективіст" у с. Райнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПОПЕЛЬ Микола (Вукол) Костянтинович, 1909 р. народження, с. Великий Бобрик Любашевського р-ну Одеської області, українець, освіта вища агрономічна і журналістська. Проживав у м. Запоріжжі. Заступник відповідального секретаря газети "Червоне Запоріжжя". Особливою нарадою при НКВС СРСР 4 липня 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році. Працював у редакціях багатотиражок і обласної газети "Запорізька правда". Помер 29 квітня 2001 року в м. Запоріжжі.

ПОПЕСКО Петро Миколайович, 1895 р. народження, с. Собари Сарокського повіту Бесарабської губернії, румун, освіта середня. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Заступник головного бухгалтера Бердянського заводу № 49. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 13 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПОПІНЧУК Марко Макарович, 1907 р. народження, с. Печиводи Славутського р-ну Хмельницької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Шліфувальник заводу№ 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ПОПОВ Василь Михайлович, 1897 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Сторож райспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПОПОВ Володимир Степанович, 1889 р. народження, с. Сінне Могильовської губернії (Білорусія), білорус, освіта початкова. Проживав у м. Мелітополі Запорізької області. Юрист Мелітопольського м'ясокомбінату і контори металооб'єднання. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПОПОВ Володимир Степанович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Петропавлівка тієї ж волості Олександрівського повіту Катеринославської губернії, українець, освіта початкова. Тимчасово ніде не працював. Заарештований 10 березня 1921 року Петропавлівською волосною міліцією. Олександрівським Губревтрибуналом 1 квітня 1921 року з-під варти звільнений "під нагляд" у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

ПОПОВ Григорій Дем'янович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Надеждине Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, селянин-одноосібник. Особливою нарадою при Колегії ДПУ УРСР 30 березня 1931 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ПОПОВ Михайло Дмитрович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Першого Травня. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПОПРАВКА Володимир Митрофанович, 1900 р. народження, хутір Григоріяхибська Краснодарського краю, українець, освіта початкова. Проживав у с. Новополтавка Чернігівського р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу "До нового життя". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПОРОХНЯ Іван Васильович, 1904 р. народження, с. Скелювате Токмацького р-ну, проживав у с. Широкий Яр Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПОРЯЗОВ Микола Федорович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Ганнівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу у с. Ганнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПОСЛАВСЬКИЙ Августин Антонович, 1904 р. народження, с. Іванківці Вінницької області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Електрик комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ПОСНИК Іван Олексійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Войкова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПОСТЕМСЬКИЙ Адам Войцехович, 1901 р. народження, с. Нова Бубнівка Чорноостровського р-ну Кам'янець-Подільської області (за старим адмін.-територ. поділом), поляк, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Вантажник комбінату "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 грудня 1937 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ПОСТНИКОВ Кузьма Васильович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Дмитрівка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Петровського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПОТАПОВ Михайло Якович, 1887 р. народження, нар. і проживав у с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Коваль колгоспу ім. Фрунзе. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ПОТЕЙКО Марія Данилівна, 1903 р. народження, с. Дятлівка Юхновського р-ну Калузької губернії (Росія), росіянка, освіта початкова. Проживала в м. Запоріжжі. Прасувальниця артілі "Прогрес". Особливою нарадою при НКВС СРСР 19 листопада 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1991 році.

ПОЧТАЛЬЙОН Роман Васильович, 1901 р. народження, с. Корчівка Ізяславського р-ну Хмельницької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Муляр мартенівського цеху заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1958 році.

ПРЕЙС Петро Якович, 1895 р. народження, с. Кічкас, проживав у с. Верхня Хортиця (нині обидва в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Рихтувальник заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ПРЖИГОДА Вільгельм Вільгельмович, 1915 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Колгоспник к-спу ім. К. Лібкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПРЖИГОДА Генріх Вільгельмович, 1880 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Шорник колгоспу ім. К. Лібкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПРИБ Густав Якович, 1884 р. народження, с. Мурзалар-Кемельчі (Крим), німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Головний бухгалтер Запорізького заводу "Комунар". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 15 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ПРИБ Емануїл Іванович, 1899 р. народження, с. Тібенбрун (нині його немає), проживав у с. Альт-Нассау (нині с. Виноградне) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова, селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 жовтня 1937 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1958 році.

ПРИБ Еріх Густавович, 1910 р. народження, м. Токмак того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Інженер-конструктор Запорізького заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПРИБЛУДА Дмитро Овер'янович, 1912 р. народження, с. Бірки Троїцького р-ну Одеської області (можливо, Олександрійського р-ну Кіровоградської області), українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Вантажник Запорізького заводу залізних конструкцій. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПРИВАРНИКОВ Лазар Федорович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Гюнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Обліковець колгоспу "Сила". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПРИГОДА Іван Андрійович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Михайлівка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1919—1932 рр. Голова колгоспу ім. Молотова у с. Михайлівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ПРИЙМЕНКО Андрій Прохорович, 1905 р. народження, с. Менчикури Веселівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Грабар "Союзспецбуду" (м. Запоріжжя). "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ПРИЛЕПА Олександр Андрійович, 1892 р. народження, с. Катьошине Томаківського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1931—1934 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Розмелювальник Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПРИЛИПКО Дем'ян Лук'янович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Візник, займався приватними перевезеннями. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ПРИМАК Яків Юліанович, 1894 р. народження, м. Кролевець Сумської області, єврей, освіта вища. Проживав у м. Мелітополі Запорізької області. Завідуючий Мелітопольською селекційною станцією. Помер під час слідства в Дніпропетровській інфекційній лікарні 17 лютого 1932 року. Реабілітований у 1991 році.

ПРИПИХАЙЛО Тимофій Єлисейович, 1888 р. народження, с. Старий Янисоль Маріупольського повіту Азовочорноморського краю (старі назви), українець, малограмотний. Проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області. Бригадир колгоспу "Ударник". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ПРИСТУПА Родіон Васильович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Куйбишеве того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Косіора. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ПРИТУЛА Григорій Гнатович, 1906 р. народження, с. Карачекрак (нині с. Підгірне) Василівського р-ну. проживав у зернорадгоспі Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Чорнороб зернорадгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 21 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ПРИХОДЬКО Антон Федорович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Нове життя". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ПРИХОДЬКО Іван Леонтійович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Косівцеве Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх елеватора на залізн. ст. Гайчур. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПРИХОДЬКО Павло Олексійович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Солодка Балка Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, кандидат у члени ВКП(б) в 1932 році. Завідуючий хатою-лабораторією колгоспу ім. Димитрова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПРИХОДЬКО Федір Потапович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Старобогданівка Михайлівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Агротехнік колгоспу "Червоний Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ПРІБЕ Юліус Христофорович, 1896 р. народження, с. Березівка Житомирського повіту Волинської губернії, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Бурильник комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ПРОБСТ Готліб Людвигович, 1908 р. народження, с. Золота Долина Мелітопольського р-ну, проживав у с. Новоданилівка Якимівського р-ну Запорізької області, німець, освіта незакінчена середня. Вчитель німецької мови Новоданилівської НСШ. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 грудня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ПРОДАН Йосип Євдокимович, 1899 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Водій Гуляйпільського заводу "Червоний металіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПРОКОПЕНКО Дмитро Миронович, 1899 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бухгалтер Гуляйпільської райспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПРОКОПЕНКО Олександр Іванович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Чернігівка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бухгалтер Чернігівської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ПРОКОПЕНКО Яків Захарович, 1899 р. народження, с. Томаківка того ж р-ну Дніпропетровської області, українець, малограмотний. Проживав у с. Петропіль Запорізького р-ну Запорізької області. Завідуючий фермою к-спу ім. 17-го партз'їзду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ПРОКОПОВ Іван Павлович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Діанівка (нині с. Лозуватка) Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Голова ревізійної комісії колгоспу у с. Діанівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ПРОТАСЕНКО Кіндрат Гнатович, 1889 р. народження, с. Осипенко Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня педагогічна. Проживав у м. Запоріжжі. Заступник старшого бухгалтера Запорізької бази "Головконсерв". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ПРОФАТИЛО (ПРОХВАТИЛО) Андрій Федорович, 1897 р. народження, с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня, член РКП(б) в 1920—1921 рр. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Якісник Запорізького тресту "Союзборошно". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ПРОХВАТИЛОВ Олександр Юхимович, 1881 р. народження, нар. і проживав у м. Павлоград того ж району Дніпропетровської області, українець, малограмотний, швець-кустар, в'язень Мелітопольської сільськогосподарської виправної колонії № 36. Під час перебування в колонії "проводив контрреволюційну агітацію", за що 22 серпня 1938 року Мелітопольським РВ НКВС порушена кримінальна справа. Яким органом вона розглядалася і термін покарання, невідомо. Реабілітований у 1991 році.

ПРОХОДА Василь Іванович, 1909 р. народження, с. Григорівка, проживав у с. Шевченківське Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Столяр колгоспу ім. Ворошилова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Помер в Солікамському таборі 15 липня 1943 року. Реабілітований у 1957 році.

ПРОХОДА Яків Кононович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Садівник колгоспу "Червоний орач". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПРОХОРОВИЧ Макар Петрович, 1898 р.народження, нар. і проживав у с. Гусарка Куйбишевського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Шлях до соціалізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ПРОЦЕК Семен Самуїлович, 1877 р. народження, с. Залісці Збаразького р-ну Тернопільської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Столяр трамвайного парку. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 23 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ПРОЦЬКО Костянтин Костянтинович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Веселе Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Муляр Верхньохортицького комунгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ПРУГЛО Степан Іванович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Вербове Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Ленінський шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ПСЬОЛ Андрій Матвійович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Новомихайлівка Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Формувальник цегли колгоспу "Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ПУЗАНОВ Василь Оксентійович, 1907 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Вантажник Гуляйпільського елеватора. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер у концтаборі 1 березня 1939 року. Реабілітований у 1959 році.

ПУСТОВОЙТОВ Кіндрат Іванович, 1894 р. народження, с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Заступник старшого бухгалтера Запорізької бази "Головконсерв". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ПУЦЕХЯН, він же **ПУЦЕХОВ Михайло Микитович,** 1871 р. народження, с. Ходорчур Ерзрумської області (Туреччина), вірменин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Касир-інкасатор артілі "Червоний схід". Особливою нарадою при НКВС СРСР 3 травня 1940 року висланий до 5 років у місця спецпоселення Казахстану. Реабілітований у 1956 році.

ПУШКАРЬОВ Іван Якович, 1899 р. народження, м. Амвросіївка того ж р-ну Донецької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (Восьме селище). Начальник зміни глиноземного цеху Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ПФЕЙФЕР Ренгольд Йосипович, 1906 р. народження, с. Ротфронт (нині с. Владівка) Чернігівського р-ну, проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Бухгалтер Великотокмацького відділення "Дніпросільенерго". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ПФЕЦЕР Рейнгольд Германович, 1905 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, німець, освіта початкова. Слюсар експериментального цеху заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1956 році.

Р

РАДІОНОВ Георгій Дмитрович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Обліковець колгоспу у с. Інзівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

РАДКЕ Петро Петрович, 1879 р. народження, с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, малограмотний. Проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області. Токар артілі ім. Литвинова в с. Павлівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

РАДКЕ Рейнгольд Данилович, 1894 р. народження, с. Мар'яне Новоград-Волинського р-ну Київської області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у с. Гохштедт (нині с. Високе) Михайлівського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 вересня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

РАДОЛОВ Георгій Данилович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Строганівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Калініна в с. Строганівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

РАДЧЕНКО Тит Титович, 1893 р. народження, с. В. Верхничі Суражського повіту Гомельської губернії, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Каменолом кар'єрного господарства комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

РАЄВ Микола Дмитрович, 1903 р. народження, м. Харбін (Китай), українець, освіта вища медична. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Санітарний інспектор Великотокмацької районної санітарної станції. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

РАЄВСЬКИЙ Гнат Панасович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Зеленівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Більшовик" у с. Зеленівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

РАЙЗЕР Федір Іванович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Надгірне Андріївського р-ну (за старим адмін.-територ. поділом) Запорізької області, німець, малограмотний. Тесляр колгоспу "Роте Штерн" в с. Надгірне. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

РАЙКОВ Іван Михайлович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Шофер Коларівської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

РАЙКОВ Іван Петрович, 1918 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Коларова у с. Коларівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

РАКИТЯНСЬКИЙ Григорій Федорович, 1904 р. народження, с. Осокорівка Нововоронцовського р-ну Херсонської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Агент постачання при Запорізькій міській дитячій комісії. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

РАЛКО Максим Семенович, 1894 р. народження, с. Юрківка Оріхівського р-ну, проживав у с. Михайлівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) до 1935 року. Помічник машиніста машинопрокатної бази заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

РАММ Павло Олександрович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Альт-Нассау (нині с. Виноградне) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Електромонтер колгоспу ім. Мануїльського в с. Альт-Нассау. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 жовтня 1937 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1958 році.

РАН Генріх Петрович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Континусфельд (нині с. Довге) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тракторист колгоспу ім. Сталіна. Особливою нарадою при НКВС СРСР 3 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

РАНН Іван Яковлевич, 1879 р. народження, с. Паства (нині с. Квіткове), проживав у с. Шпарау (нині с. Довге) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Політвідділець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

РАПП Євген Мартинович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Гохштедт (нині с. Високе) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Помічник рахівника колгоспу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 вересня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

РАФАЛЬСЬКИЙ Анатолій Степанович, 1899 р. народження, с. Російські Біскуничі (Польща), поляк, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник планово-економічного бюро Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

РАЦ Август-Костянтин Юліусович, 1893 р. народження, с. Мар'янівка Ровенецького повіту Волинської губернії, німець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар Запорізького заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

РАЦ Іван Григорович, 1901 р. народження, с. Єлизаветівка Царичанського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Вільнянську того ж р-ну Запорізької області. Машиніст Вільнянського заводу ім. Шевченка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 січня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

РАЧЕК Петро Терентійович, 1894 р. народження, с. Криворізьке Васильківського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Конструктор Дніпровського механічного заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

РЕБРИН (РЕБРИК) Іларіон Филимонович, 1896 р. народження, с. Суха Калигірка Катеринопільського р-ну Черкаської області, українець, освіта середня, кандидат у члени ВКП(б) в 1932—1935 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Десятник 4-ї дільниці відділу капітального будівництва Запорізького міськвиконкому. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

РЕВА Микола Кузьмич, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1922 році. Робітник Чубарівської міжрайбази "Заготліссіно". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

РЕВА Павло Кирилович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Шлях Ілліча". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

РЕВУНОВ Андрій Амвросійович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Гусарка Куйбишевського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Червоний орач". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

РЕГЕР Микола Давидович, 1886 р. народження, нар. і проживав у с. Альтенау (нині с. Любимівка) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта середня, селянин-одноосібник. Особливою нарадою при колегії ОДПУ 10 листопада 1929 року засуджений до 3 років заслання в Північний край. Реабілітований у 1991 році.

РЕГЕР Петро Петрович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Електромонтер заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

РЕГЕР Яків Петрович, 1905 р. народження, с. Блюменорт (нині с. Орлове) Мелітопольського р-ну, проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Рахівник відділення Держбанку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

РЕГЕР Яків Яковлевич, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Гнаденталь (нині с. Благодатне) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Без певних занять. НКВС СРСР і Прокуроррм СРСР 18 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 листопада 1937 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

РЕГІР Мартин Францович, 1910 р. народження, с. Паства (нині с. Квіткове) Чернігівського р-ну, проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тракторист колгоспу ім. Калініна в с. Нижня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 вересня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

РЕДДІХ Генріх Генріхович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Вишнювате Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Комірник колгоспу "Кіршвальд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

РЕДДІХ Еріх Іванович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Вишнювате Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. колгоспник к-спу "Кіршвальд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконаю 14 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

РЕДЕКОП Іван Іванович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

РЕДЕКОП Петро Петрович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

РЕДЬКО Антон Степанович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Вербове Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Працівник Новокарлівського пункту "Заготзерно". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

РЕЗЛЕР Альберт Фрідріхович, 1916 р. народження, с. Лісне Літинського р-ну Вінницької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Столяр Запорізького судноремонтного заводу. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 20 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

РЕЗНІК Федір Кирилович, 1880 р. народження, нар. і проживав у с. Андріївка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Хлібороб на власній землі. Заарештований 4 березня 1921 року Особливим відділом при Реввійскраді 10-ї армії. Олександрівським Губревтрибуналом 1 квітня 1921 року з-під вати звільнений у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

РЕЗНІЦЬКИЙ Бенціон Волькович, 1890 р. народження, смт. Цвіткове Городищенського р-ну Черкаської області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий виробництвом артілі "Культтворчість". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

РЕЙ Лук'ян Іванович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Пренуфельд Тельманівського р-ну Запорізької (можливо, Донецької) області, німець, малограмотний. Помічник бригадира тракторної бригади колгоспу "Нейланд". Особливою нарадою при НКВС СРСР 15 липня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

РЕЙМЕР Генріх Аронович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Комбайнер Верхньохортицької МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

РЕЙМЕР Генріх Генріхович, 1921 р. народження, с. Верхня Хортиця, проживав у с. Павло-Кічкас (нині обидва в межах м. Запоріжжя), німець, освіта неповна середня. Помічник коваля заводу інструментальних сталей комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

РЕЙМЕР Генріх Генріхович, 1909 р. народження, с. Канцерівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Машиніст паровоза залізничного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

РЕЙМЕР Генріх Петрович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, німець, освіта неповна середня. Технічний агент Дніпрогесу. Військовим трибуналом Харківського військового округу 9 квітня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1960 році.

РЕЙМЕР Генріх Якович, 1899 р. народження, с. Візенфельд (стара назва) Павлоградського р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта незакінчена середня. Проживав у с. Мінстенберг (нині с. Прилуківка) Мелітопольського р-ну Запорзької області. Бухгалтер державного млина. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

РЕЙМЕР Герман Петрович, 1901 р. народження, с. Широке, проживав у с. Капустянка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Рекорд" в с. Капустянка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

РЕЙМЕР Готфрід Іванович, 1897 р. народження, с. Розівка, проживав у с. Вишнювате Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Голова колгоспу "Вишнювате". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 квітня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

РЕЙМЕР Корній Корнійович, 1903 р. народження, с. Мінстенберг (нині с. Прилуківка) Мелітопольського р-ну, проживав у с. Альтенау (нині с. Любимівка) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Рядовий колгоспник к-спу "Роте Фане". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

РЕЙМЕР Маргарита (Марія) Петрівна, 1898 р. народження, нар. і проживала в м. Запоріжжі, німкеня, освіта неповна середня, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 січня 1938 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Звільнена з місць ув'язнення в 1946 році. Реабілітована у 1957 році.

РЕЙМЕР Олександр Абрамович, 1905 р. народження, с. Мінстерберг (нині с. Прилуківка) Мелітопольського р-ну, проживав у с. Ландскроне (нині с. Ланкове) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Зоотехнік Молочанського держплемрозсадника. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 березня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

РЕЙМЕР Петро Генріхович, 1915 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Помічник бухгалтера комунального відділу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 28 березня 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

РЕЙМЕР Устина Абрамівна, 1893 р. народження, нар. і проживала в с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німкеня, освіта початкова, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1959 році.

РЕЙМХЕ Людвіг Іванович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Кальчинівка (нині його немає) Куйбишевського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Стаханова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

РЕЙН Фердинанд Готфрідович, 1873 р. народження, с. Стариця Самарської губернії, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Комірник Запорізького заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

РЕЙСМІЛЛЕР Катерина Мефодіївна, 1913 р. народження, с-ще Демурине Межівського р-ну Дніпропетровської області, українка, освіта неповна середня. Проживала в м. Запоріжжі. Бухгалтер комбінату "Запоріжсталь". Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1991 році.

РЕЙХ Генріх Людвігович, 1897 р. народження, с. Анополь Холмського р-ну Люблінської губернії, німець, освіта початкова. Проживав у с. Пришиб (нині його немає) Токмацького р-ну Запорізької області. Насінник колгоспу ім. Дзержинського. Особливою нарадою при НКВС СРСР 15 липня 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

РЕКОВ Андрій Малахович, 1878 р. народження, м. Нікополь Дніпропетровської області, українець, освіта початкова, член партії есерів в 1917 році, член ВКП(б) в 1927—1931 рр. Проживав у м. Запоріжжі (Правий берег). Старшина мотокатера в Запорізькому річковому порту ім. Леніна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі . Реабілітований у 1959 році.

РЕМИГА Сергій Пантелеймонович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Благовіщенка Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Шлях до соціалізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

РЕММЕЛЬ Геранемус Якович, 1916 р. народження, с. Новокраснівка (стара назва), проживав у с. Люксембург (нині в межах селища Розівка) Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Червоний Прапор". Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 липня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

РЕМПЕЛЬ Абрам Генріхович, 1899 р. народження, с. Миколай-Поле Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Рамник лісозаводу "Дніпробуд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

РЕМПЕЛЬ Борис Вільгельмович, 1880 р. народження, с. Морозівка Запорізького р-ну Запорізької області, проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Продавець колгоспу ім. Косіора. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 лютого 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1960 році.

РЕМПЕЛЬ Василь Васильович (він же **Вільгельм Вільгельмович),** 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Шофер колгоспу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

РЕМПЕЛЬ Генріх Генріхович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Дніпробуд" у с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

РЕМПЕЛЬ Генріх Генріхович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Бригадир рільничої бригади колгоспу ім. Литвинова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

РЕМПЕЛЬ Генріх Генріхович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Їздовий колгоспу ім. Литвинова в с. Павлівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

РЕМПЕЛЬ Генріх Дітріхович, 1914 р. народження, нар. і проживав у с. Лібенау (нині с. Майське) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. Димитрова. Особливою нарадою при НКВС СРСР 31 жовтня 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

РЕМПЕЛЬ Гергард Гергардович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Електромеханік колгоспу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

РЕМПЕЛЬ Дітріх Дітріхович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. Литвинова в с. Павлівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

РЕМПЕЛЬ Ернст Генріхович, 1921 р. народження, с. Маріенталь (нині с. Панфілівка) Чернігівського р-ну, проживав у с. Шанзе (нині с. Снігурівка) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Тракторист колгоспу "Рот Фронт" від Великотокмацької МТС. Особливою нарадою при НКВС СРСР 28 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Помер в ув'язненні 4 червня 1943 року. Реабілітований у 1989 році.

РЕМПЕЛЬ Іван Григорович (Гергардович), 1878 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Черговий слюсар Запорізького механічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

РЕМПЕЛЬ Іван Давидович, 1874 р. народження, с. Водяне Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя). Столяр школи ФЗН Запорізького міськВНО. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

РЕМПЕЛЬ Іван Корнійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

РЕМПЕЛЬ Іван Якович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Лібенау (нині с. Майське) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Хлібороб на власній землі. Запорізьким Губревтрибуналом 30 листопада 1921 року засуджений до 2 років позбавлення волі. 8 квітня 1922 року з місць ув'язнення звільнений. Реабілітований у 1991 році.

РЕМПЕЛЬ Корній Іванович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Слюсар машинопрокатної бази Запоріжбуду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

РЕМПЕЛЬ Корній Корнійович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Член правління к-спу ім. Калініна, заступник голови сільради. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

РЕМПЕЛЬ Корній Петрович, 1902 р. народження, с. Розенгейм (стара назва) Павлоградського р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Гнаденфельд (нині с. Благодатне) Чернігівського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. К. Маркса. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Помер в концтаборі Хабаровського краю 29 березня 1943 року. Реабілітований у 1957 році.

РЕМПЕЛЬ Микола Іванович, 1913 р. народження, хут. Кучкова Сількуукійського р-ну Омської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Кічкас-1 (нині в межах м. Запоріжжя). Слюсар Запорізького заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

РЕМПЕЛЬ Петро Гергардович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта неповна середня. Водонасосник (так у кр. справі) к-спу "Роте Фане". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

РЕМПЕЛЬ Петро Іванович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

РЕМПЕЛЬ Петро Іванович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Слюсар машинопрокатної бази Запоріжбуду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

РЕМПЕЛЬ Яків Генріхович, 1881 р. народження, с. Нижня Хортиця, проживав у с. Розумівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Обліковець Розумівського сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

РЕМПЕЛЬ Яків Генріхович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Слюсар механічного заводу "Трикотажмашдеталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

РЕМПЕЛЬ Яків Петрович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хотиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Бухгалтер Нижньохортицького відділення "Заготзерно". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

РЕМПЕЛЬ Яків Якович, 1915 р. народження, с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта не встановлена. Місце проживання не встановлене. Токар Запорізького коксохімічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

РЕМШЕЛЕСТ Устин Іванович, 1895 р. народження, с. Стародолгелішки Свінцанського повіту Віленської губернії, литовець, освіта початкова. Проживав на залізн. ст. Софіївка Червоноармійського (нині Вільнянського) р-ну Запорізької області. Швець взуттєвої майстерні. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 13 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 грудня 1937 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

РЕПП Артур Карлович, 1913 р. народження, нар. і проживав у с. Ейгенфельд (нині с. Полянівка) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Рот Фронт". Особливою нарадою при НКВС СРСР 4 листопада 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

РЕПШУС Костянтин Іванович, 1890 р. народження, с. Вербало Ковенської губернії (Литва), литовець, освіта початкова. Проживав у с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області. Пильщик к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

РЕЦ Василь Минович, 1896 р. народження, с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну, проживав у с. Новоолексіївка Приморського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, кандидат у члени ВКП(б) в 1931—1938 рр. Завідуючий млином у с. Новоолексіївка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

РЕШЕТОВ Пилип Карпович, 1862 р. народження, нар. і проживав у м. Олександрівську (нині м. Запоріжжя), росіянин, освіта початкова. Завідуючий складом на Олександрівському дротовому заводі. Заарештований 15 серпня 1920 року Особливим відділом при Реввійськраді 13-ї армії. Олександрівським Губревтрибуналом 10 лютого 1921 року справа припинена за відсутністю складу злочину.

РЄСІН Михайло Борисович, 1905 р. народження, м. Чернігів, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Мелітополі. Директор Мелітопольського м'ясокомбінату. Особливою нарадою при НКВС СРСР 5 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. До 24 жовтня 1943 року перебував у концтаборі (Комі АРСР), звідки призваний до діючої армії. На фронті пропав безвісти. Реабілітований у 1957 році.

РИБАЛКА Данило Максимович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

РИБАЛЬЧЕНКО Дмитро Петрович, 1877 р. народження, нар. і проживав у с. Балабине Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Слюсар Запорізького заводу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

РИБАЛЬЧЕНКО Федір Юхимович, 1892 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Слюсар Гуляйпільського заводу "Червоний металіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

РИБАЛЬЧЕНКО Яким Юхимович, 1895 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Ветеринарний санітар колгоспу ім. 1-го Серпня в с. Гуляйполе. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

РИБКА Харлампій Остапович, 1891 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Червоноармієць". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 30 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

РИДИГЕР Корній Аронович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Ліхтенау (нині с. Світлодолинське) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Жерстяник промартілі ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

РИЖКО Микола Миколайович, 1895 р. народження, м. Гуляйполе того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Економіст-статист першої Запорізької контори Дніпропромторгу заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

РІС Лео Генріхович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Надгірне Андріївського р-ну (за старим адмін.-територ. поділом) Запорізької області, німець, малограмотний, швець-кустар. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 11 лютого 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

РІСТО Яків Якович, 1915 р. народження, с. Миколаївка Таврійського р-ну Омської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Новгород Розівського р-ну Запорізької області. Тракторист колгоспу ім. Куйбишева. Особливою нарадою при НКВС СРСР 24 лютого 1943 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

РІТТЕР Іван Михайлович, 1919 р. народження, нар. і проживав у с. Антонівка Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тракторист колгоспу ім. Кагановича. Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

РІХЕРТ Едуард Едуардович, 1898 р. народження, с. Суворовка Новоодеського р-ну Миколаївської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області. Мірошник млина. Особливою нарадою при НКВС СРСР 7 жовтня 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення в 1951 році. Реабілітований у 1959 році.

РІХТЕР Отто Германович, 1922 р. народження, с. Олександрівка, (можливо, Стара Олександрівка) Червоноармійського р-ну Житомирської області, німець, освіта неповна середня. Проживав у с. Георгіївка Великолепетиського р-ну Запорізької області (за старим адмін.-територ. поділом). Рядовий колгоспник к-спу "Рот Фронт". Особливою нарадою при НКВС СРСР 15 липня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

РІХТЕР Павло Юлійович, 1905 р. народження, м. Одеса, німець, освіта середня. Проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області. Завідуючий плановим відділом Молочанської артілі "Технік". Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

РІХТЕР Рудольф Адольфович, 1904 р. народження, с. Морава Новоградволинської області (так у кр. справі), німець, малограмотний. Проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області. Кочегар Молочанського обозного заводу. Особливою нарадою при НКВС СРСР 15 липня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

РІЦ Артур Карлович, 1897 р. народження, с. Мар'янівка Барашівського р-ну (за старим адмін.-територ. поділом) Житомирської області, німець, малограмотний. Проживав у с. Нейборн (нині с. Широкий Лан) Мелітопольського р-ну Запорізької області. Пастух колгоспу ім. Фрунзе. Особливою нарадою при НКВС СРСР 3 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

РІШНЄВСЬКИЙ Іван Адамович, 1915 р. народження, с. Райгород Немирівського р-ну Вінницької області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Коваль заводу інструментальних сталей комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

РОГАЛЬСЬКИЙ Абрам Гергардович, 1895 р. народження, с. Фірстенвердер (нині с. Балкове) проживав у с. Лібенау (нині с. Майське) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Технік колгоспу ім. Димитрова. Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

РОГАЛЬСЬКИЙ Едуард Карлович, 1902 р. народження, с. Листвянка, проживав у с. Розівка того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Кочегар парового млина. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

РОГОЗА Василь Дмитрович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта неповна середня. Токар Запорізького паровозоремонтного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

РОГОЗА Іван Михайлович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта середня, безробітний. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

РОГОЗНИЙ Федір Кіндратович, 1902 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова, член ВКП(б) у 1931—1938 рр. Директор приміського радгоспу ім. Енгельса. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

РОДЕ Евальд Генріхович, 1909 р. народження, с. Ємилівка Володарсько-Волинського р-ну Житомирської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

РОДЕ Іван Карлович, 1897 р. народження, с. Пришиб (нині його немає), проживав у с. Альт-Нассау (нині с. Виноградне) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Коваль колгоспу ім. Мануїльського. Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 квітня 1943 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

РОДЕ Франц Іванович, 1889 р. народження, с. Олександрівка Луцького р-ну Волинської області, німець, малограмотний. Проживав у с. Гохштадт (нині с. Високе) Михайлівського р-ну Запорізької області. Сторож колгоспу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

РОДІН Олександр Гнатович, 1892 р. народження, м. Миколаїв, росіянин, освіта початкова, член ВКП(б) в 1927—1938 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер ливарного цеху заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

РОЖА Архип Андрійович, 1884 р. народження, с. Мала Супоївка Баришівського р-ну Київської області, українець, освіта початкова. Проживав в м. Запоріжжі. Слюсар-розмітник заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

РОЖКО Іван Якович, 1889 р. народження, м. Токмак, проживав у с. Кохане Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тесляр колгоспу ім. Леніна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 21 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 листопада 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

РОЖКОВ Яків Антонович, 1894 р. народження, с. Софіївка (нині м. Вільнянськ) Вільнянського р-ну, проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Голова Павлівської сільради. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

РОЗВАЛЬД Теодор Якович, 1888 р. народження, м. Рига, латиш, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Диспетчер ДОАТА. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

РОЗДОБУДЬКО Василь Зіновійович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Балабине Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Сигналіст залізничної станції Кушугум. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

РОЗЕНФЕЛЬД Раїса Данилівна, 1909 р. народження, м. Дніпропетровськ, єврейка, малограмотна. Проживала в м. Запоріжжі. Помічник бухгалтера управління підсобних підприємств здороввідділу м. Запоріжжя. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1956 році.

РОЗКАРЯКА Олексій Степанович, 1897 р. народження, с. Успенівка, проживав на хут. Добровільний (нині його немає) Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Обліковець колгоспу "Більшовик". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 липня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

РОЗНАТОВСЬКИЙ Григорій Дмитрович, 1892 р. народження, с. Водяне Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Конепідвідник термічного цеху комбінату "Запоріжсталь". Особливою нарадою при ДПУ УРСР 26 лютого 1934 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

РОМАНЕНКО Микола Васильович, 1913 р. народження, с. Гаврилівка (нині с. Чкалове) Веселівського р-ну, проживав у с. Благовіщенка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Учитель Благовіщенської середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

РОМАНОВ Георгій Йосипович, 1916 р. народження, с. Порецьке (Чувашія), росіянин, освіта незакінчена вища. Проживав у с. Новомлинівка Розівського р-ну Запорізької області (в 1936 році), і тимчасово проживав у с. Хворостянка того ж р-ну Куйбишевської області. Вчитель середньої школи. Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 жовтня 1939 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

РОМАНЮК Василь Петрович, 1900 р. народження, с. Попковичі Новогрудського повіту (Польща), білорус, освіта початкова, член ВКП(б) в 1929—1938 рр. Проживав у м. Запоріжжі (Восьме селище). Слюсар електродного цеху Дніпровського алюмінієвого заводу (м. Запоріжжя). "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

РОМАНЮК Михайло Миколайович, 1907 р. народження, с. К-Деражня Ярунського р-ну (так у кр. справі) Житомирської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Берестове Бердянського р-ну Запорізької області. Кравець артілі ім. Затонського. Особливою нарадою при НКВС СРСР 22 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

РОСИК Павло Андрійович, 1900 р. народження, с. Мала Білозерка Василівського р-ну, проживав у с. Пришиб Михайлівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Шлях Ілліча". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

РОСИК Петро Самсонович, 1882 р. народження, нар. і проживав у с. Мала Білозерка Василівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 вересня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

РОТАРЕВ Микола Іванович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Банівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Телятник колгоспу ім. Блюхера. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

РОТКО Пантелій Ілліч, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Заступник голови колгоспу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

РОТКОП Лев Соломонович, 1907 р. народження, м. Одеса, єврей, освіта вища, член ВКП(б) в 1932—1936 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник відділу експлуатації Дніпрогесу. Дніпропетровським обласним судом 18 січня 1937 року засуджений до 6 років позбавлення волі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

РУБАН Іван Корнійович, 1912 р. народження, с. Новогригорівка Васильківського р-ну Дніпропетровської області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі (Сьоме селище). Електрик дробильного цеху Запорізького алюмінієвого заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 серпня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 серпня 1937 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

РУБАН Іван Петрович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Леніно (нині в межах м. Токмака) Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, маляр-приватник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 липня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

РУБЦЕВ Василь Петрович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Прапор комунізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

РУБЦОВ Василь Степанович,1914 р. народження, нар. і проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Колгоспник к-спу "Прапор комунізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

РУБЦОВ Віктор Михайлович, 1895 р. народження, м. Мелітополь Запорізької області, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Бухгалтер Запорізького дитячого будинку № 7. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

РУДЕНКО Іван Павлович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Леніно (нині в межах м. Токмака) Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Заготовлювач паросилового цеху Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

РУДЕНКО Йосип Опанасович, 1882 р. народження, м. Павлоград Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області. Прибиральник міськомунгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

РУДЕНКО Трохим Мефодійович, 1889 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, безробітний. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

РУДЕНКО Юхим Григорович, 1900 р. народження, с. Благовіщенка, проживав у с. Комиш-Зоря Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль залізничної станції Комиш-Зоря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

РУДКОВСЬКИЙ Володимир Іванович, 1914 р. народження, с. Балакири Городоцького р-ну Хмельницької області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Коваль заводу інструментальних сталей комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

РУДКОВСЬКИЙ Йосип Карлович, 1910 р. народження, с. Хотень Ізяславського р-ну Хмельницької області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Коваль ковальського цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

РУДНЄВ Данило Савелійович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Старобогданівка Михайлівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Городник к-спу "Червоний Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

РУДЬ Лук'ян Васильович, 1894 р. народження, с. Гаврилівка Покровського р-ну Дніпропетровської області, українець, малограмотний. Проживав у с. Матвіївка Вільнянського р-ну Запорізької області. Пастух радгоспу "Червоне Запоріжжя". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

РУЖИН Іван Васильович, 1883 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова. Столяр майстерні Запорізького аероклубу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

РУПП Вільгельм Томасович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Долинське Бердянського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Обліковець районної контори "Заготскот". Особливою нарадою при НКВС СРСР 15 липня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1962 році.

РУПП Фрідріх Томасович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Долинське Бердянського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Хлібороб". Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 липня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер в ув'язненні 12 жовтня 1942 року. Реабілітований у 1962 році. Місце поховання невідоме.

РУПЧЕВ Іван Федорович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня, член ВКП(б) в 1930—1932 рр. Учитель Преславської середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

РУПЧЕВ Федір Миколайович, 1915 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня, член ВЛКСМ в 1931—1938 рр. Учитель Преславської середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

РУСЄВ Іван Іванович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, член ВЛКСМ до 1926 року. Тесляр колгоспу ім. Коларова у с. Коларівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

РУСІНОВ Камен Каменович, 1895 р. народження, с. Суточено Берковського повіту (Болгарія), болгарин, освіта вища, член ВКП(б) до 1938 року. Проживав у м. Запоріжжі. Молодший інженер листопрокатного цеху заводу "Запоріжсталь". Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 січня 1940 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

РУСЛАКОВ Ілля Панасович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Хлібороб на власній землі. Заарештований 15 березня 1921 року Олександрівським Губревтрибуналом, а 1 квітня 1921 року з-під варти звільнений у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

РЯБКО Нестор Харитонович, 1901 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Спартак". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

РЯБКО Никифор Григорович, 1897 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Комірник промартілі "Червоний металіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

РЯБКО Трохим Павлович, 1893 р. народження, с. Біяво Гадяцького повіту Полтавської губернії (старі назви), українець, освіта початкова. Проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області. Тракторист шляхвідділу м. Гуляйполе. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

РЯБУШКО Михайло Якович, 1882 р. народження, с. Скелювате Токмацького р-ну, проживав у с. Широкий Яр Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

РЯЗАНОВ Сергій Якович, 1877 р. народження, нар. і проживав у с. Терпіння Мелітопольського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тесляр Терпіннівської лікарні. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 вересня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

С

САБАДИР Павло Сазонович, 1904 р. народження, с. Козацьке Звенигородського р-ну Черкаської області, українець, освіта вища педагогічна. Проживав у м. Запоріжжі. Методист відділу технічного навчання комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано, 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

САВЕНКО Олексій Іванович, 1900 р. народження, с. Тернівка (нині в межах м. Павлограда) Павлоградського р-ну Дніпропетровської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Діловод пошти на 6-му селищі м. Запоріжжя. Заарештований 20 листопада 1932 року. Постановою Запорізького міськвідділу ДПУ 13 січня 1933 року з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

САВЕНКО Павло Петрович, 1887 р. народження, нар. і проживав у с. Новомиколаївка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Нічний сторож райвиконкому. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

САВИНЕЦЬ Олександр Захарович, 1888 р. народження, с. Жуков Гробишевського повіту Холмської губернії (Польща), українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Машиніст паровоза залізничного цеху заводу "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

САВИЦЬКИЙ Едуард Михайлович, 1905 р. народження, с. Шебяки Смоленського р-ну Смоленської губернії, білорус, освіта незакінчена середня, кандидат у члени ВКП(б) до 1938 року. Проживав у м. Запоріжжі. Десятник-будівельник тресту "Запоріжбуд." "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

САВІН Іван Микитович, 1855 р. народження, Калузька губернія, росіянин, малограмотний. Проживав у м. Олександрівську (нині м. Запоріжжя). Домовласник. Олександрівським Губревтрибуналом 14 березня 1921 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Звільнений з-під варти 31 березня 1921 року у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

САВРАН Максим Андрійович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Новомихайлівка Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

САВЧЕНКО Іван Іванович, 1898 р. народження, с. Нельгівка Приморського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий парткабінетом Запорізького відділення Сталінської залізниці. Особливою нарадою при НКВС СРСР 22 листопада 1935 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 22 лютого 1939 р. Реабілітований у 1991 році.

САГАНЕВИЧ Анатолій Вікентійович, 1907 р. народження, м. Синельникове Дніпропетровської області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Мелітополі Запорізької області. Машиніст локомотивного депо ст. Мелітополь. Особливою нарадою НКВС СРСР 29 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер в концтаборі 22 березня1946 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

САДОВИЙ Захарій Корнійович, 1894 р. народження, с. Юр'ївка, проживав у с. Нельгівка Приморського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Учитель Нельгівської неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

САДОВИЙ Омелян Якович, 1885 р. народження, нар. і проживав у м. Пологах Запорізької області, українець, малограмотний. Працював по найму в хазяїв. Заарештований 8 грудня 1920 року Особливим відділом 9-ї кавдивізії Червоної армії. Олександрівським Губревтрибуналом 1 квітня 1921 року з-під варти звільнений у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

САЄНКО Гнат Павлович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Благовіщенка Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Ворошилова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

САЄНКО Яків Климович, 1855 р. народження, нар. і проживав у с. Новоандріївка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, неписьменний. Запорізьким губревтрибуналом 10 листопада 1921 року засуджений до 1 року примусових робіт умовно з обов'язковою виплатою продподатку. Реабілітований у 1991 році.

САЙДЕЛЬ Юзік Людвігович, 1912 р. народження, с. Капліч Долманівецького р-ну Білоруської РСР, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар заводу феросплавів комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

САЛОС Густав Густавович, 1910 р. народження, с. Новоолександрівка, проживав у с. Новооленівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. К. Лібкнехта в с. Новооленівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

САЛОС Густав Петрович, 1892 р. народження, с. Булханок (Крим), німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Фрезерувальник Запорізького заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

САЛОС Людвіг Карлович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Продавець магазину споживтовариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

САЛОС Петро Карлович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Завфермою колгоспу ім. К. Лібкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

САМЕЛЮК Федір Митрофанович, 1890 р. народження, с. Бродецьке Катеринопільського р-ну Черкаської області, українець, освіта вища педагогічна і середня військова. Проживав у м. Запоріжжі. Вчитель середньої школи № 7 м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

САМОЙЛЕНКО Іларіон Спиридонович, 1892 р. народження, с. Новаки Лубенського р-ну Полтавської області, українець, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Начальник поштового відділення на залізничній станції Запоріжжя-Перше. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1939 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

САМОЙЛЕНКО Леонтій Юхимович, 1896 р. народження, с. Благодатне Волноваського р-ну Донецької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Контролер Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

САМОКИШ Ілля Григорович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Чапаєва. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

САМЧУК Степан Євгенович, 1893 р. народження, м. Здолбунів того ж р-ну Рівненської області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Машиніст потягу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

САНЖАРІЙСЬКИЙ Прокіп Мартинович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Зеленівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Обліковець колгоспу ім. Будьонного в с. Зеленівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

САПОВ Пилип Іванович, 1900 р. народження, с. Чеулиш Брянської області (Росія), росіянин, малограмотний. Проживав у с. Петропіль Запорізького р-ну Запорізької області. Конюх к-спу ім. 17-го партз'їзду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

САПУН Тит Порфирович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Воздвижівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Більшовицька боротьба". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

САРДАК Антон Григорович, 1894 р. народження, м. Токмак, проживав у с. Новолюбимівка Токмацького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Столяр к-спу ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 жовтня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Після відбуття покарання примусово висланий в західні області України. Проживав у Львівській області. Реабілітований у 1991 році.

САРСЬКИЙ Василь Полікарпович, 1889 р. народження, с. Андріївка, проживав у с. Шевченка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий фермою к-спу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

САСИКОВ Микола Степанович, 1899 р. народження, станиця Денисовська Калмицького р-ну Ростовської області, калмик, освіта початкова, член ВКП(б) в 1927—1937 рр. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Голова Токмацької промартілі "Перемога праці". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

САТАЄВ Алим Абдулович, 1896 р. народження, с. Бегеєво Павловського р-ну Куйбишевської області, татарин, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі (Восьме селище). Плавильник спеццеху Дніпровського алюмінієвого заводу м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

САТАЄВ Ісхак Абдулович, 1893 р. народження, с. Бегеєво Павловського р-ну Куйбишевської області, татарин, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі (Восьме селище). Підмайстер пекаря Запорізького хлібозаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

САХАЦЬКА Віра Федорівна, 1896 р. народження, нар. і проживала в с. Мордвинівка Мелітопольського р-ну Запорізької області, українка, малограмотна. Пекар колгоспу "Ідея Ілліча". Особливою нарадою при НКВС СРСР 20 жовтня 1945 року вислана на 5 років у місця спецпоселення Талди-Курганської області (Казахстан). Реабілітована у 1957 році.

САХАЦЬКА Раїса Сергіївна, 1914 р. народження, с. Чкалове Морозовського р-ну Ростовської області, росіянка, малограмотна. Проживала у с. Мордвинівка Мелітопольського р-ну Запорізької області. Рядова колгоспниця к-спу "Ідея Ілліча". Особливою нарадою при НКВС СРСР 20 жовтня 1945 року вислана на 5 років у місця спецпоселення Талди-Курганської області (Казахстан). Реабілітована у 1957 році.

САХАЦЬКИЙ Яків Васильович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Мордвинівка Мелітопольського району Запорізької області, українець, освіта початкова. Чабан колгоспу "Ідея Ілліча". Особливою нарадою при НКВС СРСР 20 жовтня 1945 року висланий на 5 років у місця спецпоселення Талди-Курганської області (Казахстан). Реабілітований у 1957 році.

СВИРИДОВ Кирило Васильович, 1903 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Колективіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СВИСТЕЛЬНИК Петро Семенович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Чапаєвка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Червона Зірка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 січня 1938 року в місті Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

СЕБОВ Олександр Степанович, 1907 р. народження, с. Коларівка Приморського р-ну, проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Перукар у с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СЕВЕРИН Макар Григорович, 1899 р. народження, с. Новопавлівка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Вантажник Мокрянського кар'єру. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року. Реабілітований у 1989 році. Місце поховання невідоме.

СЕЛЕЗНЬОВ Микола Іванович, 1899 р. народження, с. Тарноги Вельського повіту Вологодської губернії, росіянин, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий столом замовлень комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

СЕМЕНЕНКО Микита Васильович, 1861 р. народження, нар. і проживав у с. Петро-Свистунове Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, селянин-одноосібник. Запорізьким губревтрибуналом 27 вересня 1921 року засуджений до 1 року примусових робіт умовно з конфіскацією частини майна. Реабілітований у 1991 році.

СЕМЕНО Павло Іванович, 1890 р. народження, с. Роботине, проживав у с. Фішау (нині с. Рибалівка) Токмацького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Андре Марті. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 листопада 1937 року. Реабілітований у 1955 році. Місце поховання невідоме.

СЕМЕНОВ Василь Кирилович, 1913 р. народження, с. Новорепівка Новотроїцького р-ну Херсонської області, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Вільнянську того ж р-ну Запорізької області. Технік Червоноармійського відділу шляхового будівництва. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

СЕМЕНОВ Панас Тихонович, 1883 р. народження, с. Водяне, проживав у с. Іванівка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

СЕМЕНЧЕНКО Явтух Макарович, 1898 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль Гуляйпільського заводу "Червоний металіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СЕМЕНЧІЄВ Іван Степанович, 1910 р. народження, с. Трояни, проживав у с. Луначарське Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Чорнороб цегельного заводу Крекінгбуду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

СЕМЕНЮТА Андрій Григорович, 1900 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бухгалтер Гуляйпільської педшколи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СЕМЕНЮТА Борис Мусійович, 1901 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Заповіт Леніна". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СЕМЕНЮТА Костянтин Федорович, 1897 р. народження, м. Гуляйполе, проживав на хут. Січ (нині приєднаний до с. Добропілля) Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Плугатар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СЕМЕНЮТА Павло Григорович, 1892 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Колективіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СЕМЕНЮТА Самуїл Гнатович, 1897 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Затишшя Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Комінтерн" "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 серпня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 серпня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1956 році.

СЕМЕНЮТА Степан Микитович, 1895 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Колективіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СЕМЕНЮТА Федір Філонович, 1899 р. народження, м. Гуляйполе того ж р-ну, проживав у с. Решетилівське Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тракторист к-спу "Зоря". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СЕМЕНЮЧЕНКО Анатолій Сергійович, 1894 р. народження, с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1930—1937 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Заготівельник сировини Запорізької райспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СЕМЕСЬКО Ілля Никифорович, 1892 р. народження, с. Ісайки Богуславського р-ну Київської області, українець, освіта початкова, член партії есерів у 1927 р. Проживав у м. Запоріжжі. Викладач-бухгалтер. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

СЕМЕЧІЄВ Степан Степанович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Вантажник пункту "Заготзерно" залізн. ст. Трояни. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

СЕНКЕВИЧ Ян Феліксович, 1891р. народження, м. Бердичів Житомирської області, поляк, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Токар інструментального цеху Запорізького заводу "Комунар". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 16 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 листопада 1937 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СЕНИК Олексій Ілліч, 1909 р. народження, с. Миролюбівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Учитель підготовчих курсів авіатехнікуму. Спецколегією Дніпропетровського облсуду 15—19 липня 1935 року засуджений до 3 років позбавлення волі з обмеженнями в правах на 2 роки. Реабілітований у 1958 році.

СЕРБЕЗ Анастас Панкратович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Новокерменчик (нині с. Новомлинівка) Розівського р-ну Запорізької області, грек, освіта початкова. Хлібороб колгоспу "2-а п'ятирічка". Рішенням НКВС СРСР і Прокурора СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 лютого 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СЕРБЕЗ Пантелій Пантелійович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Новокерменчик (нині с. Новомлинівка) Розівського р-ну Запорізької області, грек, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Друга п'ятирічка". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 лютого 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СЕРБІНА Степанида Семенівна, 1902 р. народження, нар. і проживала в с. Вознесенка (нині в межах м. Запоріжжя), росіянка, неписьменна, безробітна. Заарештована 21 березня 1921 року Олександрівською ГубЧК. Олександрівським Губревтрибуналом 17 квітня 1921 року з-під варти звільнена у зв'язку з амністією. Реабілітована у 1991 році.

СЕРГІЄНКО Микола Пантелеймонович, 1905 р. народження, с. Чапаєвка, проживав у с. Балочки Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "14-річчя Жовтня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СЕРГУЧИК Ольга Данилівна, 1892 р. народження, с. Кабаки Пружанського повіту Гродненської губернії (Білорусія), білоруска, малограмотна. Проживала в м. Запоріжжі. Чорнороб на дослідному полі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Перебувала в Акмолінському спецвідділенні Карагандинського виправно-трудового табору 8 років. Після звільнення проживала в м. Гур'єві (Казахстан). Реабілітована у 1958 році.

СЕРДЮК Василь Микитович, 1899 р. народження, с. Еристівка (нині с. Широке) Василівського р-ну, проживав у с. Жовтневе Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Чорнороб Велитокмацького зернорадгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

СЕРЕДА Андрій Антонович, 1880 р. народження, нар. і проживав у с. Максимівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 21 вересня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

СЕРЕДА Антон Петрович, 1906 р. народження, с. Корнїівка Веселівського р-ну, проживав у с. Кам'янка-Дніпровська того ж району Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль радгоспу "Кам'янка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

СЕРЕДА Василь Силович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Басань Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 січня 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

СЕРЕДА Дем'ян Григорович, 1901 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, колгоспник к-спу "Червоний прапор". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СЕРЕДА Іван Прокопович, 1898 р. народження, с. Токмачане (стара назва), проживав у с. Верхній Токмак Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Чорнороб залізничної станції Верхній Токмак. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

СЕРЕДА Микита Никонович, 1895 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорзької області, українець, освіта початкова. Коваль Гуляйпільської машино-тракторної станції. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СЕРЕДА Панас Спиридонович, 1894 р. народження, с. Тарасівка Пологівського р-ну, проживав у с. Гришине Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх к-спу "Сталінець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СЕРЕДА Семен Дорофійович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Новогупалівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Хлібороб на власній землі. Заарештований 22 січня 1921 року комендантом 370 стрілецького полку Червоної Армії. Олександрівським Губревтрибуналом 1 квітня 1921 року з-під варти звільнений у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

СЕРІК Олександр Акилович, 1891 р. народження, с. Червонопартизанське (стара назва) Ніжинського р-ну Чернігівської області, українець, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Помічник начальника мартенівського цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

СЕРПУХОВИТИН Георгій Дмитрович, 1897 р. народження, м. Бобринець того ж р-ну Кіровоградської області, українець, освіта незакінчена вища. Проживав у м. Запоріжжі (Шосте селище). Учитель середньої школи № 25 м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

СИВАШ Максим Павлович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Тарасівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Революційна хвиля". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 серпня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 вересня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1991 році.

СИВАШ Петро Тимофійович, 1907 р. народження, с. Басань, проживав у с. Івана Франка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Слюсар дільниці "Союзкаолін". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СИВЕЦЬ Ізот Карпович, 1875 р. народження, нар. і проживав у с. Костянтинівка Мелітопольського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 вересня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

СИВОВ Андрій Андрійович, 1915 р. народження, с. Степанівка (мабуть, Степанівка Перша) Приазовського р-ну, проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня, член ВЛКСМ. Учитель Райнівської неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СИДОРЕНКО Артем Тихонович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль колгоспу "1-е Травня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СИЗОНЕНКО Іван Юхимович, 1905 р. народження, с. Степне Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Бутолом Мокрянського кар'єру. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СИЗОНЕНКО Митрофан Данилович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Степне Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Каменотес Мокрянського кар'єру. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

СИЛЕНКО Микола Григорович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Успенівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий сільською бібліотекою. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СИМАКОВ Микола Федорович, 1899 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова. Агент відділу постачання тресту "Запоріжбуд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СИМОНЕНКО Милан Дмитрович, 1861 р. народження, нар. і проживав у с. Новояковлівка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, хлібороб-одноосібник. Запорізьким Губревтрибуналом 10 листопада 1921 року засуджений до 6 місяців примусових робіт умовно. Реабілітований у 1991 році.

СИНЕНКО Кузьма Тимофійович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Воздвижівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. 17-го партз'їзду у с. Воздвижівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

СИПЛИВИЙ Дмитро Іванович, 1896 р. народження, с. Новогригорівка, (нині с. Григорівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Новомихайлівка Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) у 1935 році. Завідуючий господарством сільської лікарні. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 липня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

СИС Іван Васильович, 1910 р. народження, м. Дніпропетровськ, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник обласних авіамайстерень. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення у 1939 році за недоказом злочину. Реабілітований у 1958 році.

СИТНИК Пилип Фокович, 1881 р. народження, с. Комишуваха Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (селище Житломасив). Сортувальник кольорових металів механічного цеху Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі . Реабілітований у 1957 році.

СИТНИЦЬКИЙ Гнат Францович, 1900 р. народження, с. Петрівка Нижньосірогозького р-ну (за старим адмін.-територ. поділом) Херсонської області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Плавильник Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

СИЧОВ Матвій Григорович, 1896 р. народження, с. Хлистово Ракшинського р-ну Тамбовської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Мелітополі Запорізької області. Столяр Мелітопольського аптекоуправління. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

СІВЕР Дмитро Кузьмич, 1892 р.народження, нар. і проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Шлях Ілліча". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

СІДЕНКО Іван Тарасович, 1907 р. народження, с. Вербове Пологівськоо р-ну, проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Диспетчер Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

СІЛАКОВ Єлисей Наумович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Михайло-Лукашеве Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Червона Зірка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

СІЛАКОВ Іван Степанович, 1916 р. народження, нар. і проживав у с. Михайлівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Червона Зірка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

СІЛАКОВ Олександр Степанович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Михайлівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Червона Зірка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

СІМЕНС Василь Якович, 1921 р. народження, с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта неповна середня. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

СІМЕНС Яків Петрович, 1891 р. народження, с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя). Завідуючий крамницею № 3 у с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

СІМОЧКІН Степан Герасимович, 1900 р. народження, с. Вельяміново Карачевського р-ну Брянської області, росіянин, освіта середня, член ВКП(б) у 1936 р. Проживав у м. Запоріжжі. Прокурор міста Запоріжжя. Особливою нарадою при НКВС СРСР 23 липня 1937 року засуджений до 5 років позбавлення волі. В 1938 році був вдруге засуджений під час перебування в концтаборі (міра покарання не вказана). Подальша доля невідома. Реабілітований у 1957 році.

СІНГУР Василь Іванович, 1882 р. народження, народився і проживав у с. Смирнове Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Серп і молот". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

СІНГУР Іван Якович, 1894 р. народження, с. Смирнове, проживав у с. Куйбишеве того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бухгалтер Куйбишевського відділення держбанку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

СІРІНЬОК Василь Єлисейович, 1897 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Ветсанітар колгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СІРІНЬОК Никифор Тимофійович, 1896 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Столяр заводу "Червоний металіст" в м. Гуляйполі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

СІРІНЬОК Пилип Пантелеймонович, 1891 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, колгоспник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СІРІНЬОК Сила Хомич, 1895 р. народження, м. Гуляйполе, проживав на хут. Січ (нині приєднане до с. Добропілля) Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир к-спу "Плугатар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СКВОРЦОВ Григорій Юхимович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Андріївка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Водій райспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

СКЕЛЕНЧЕВ Захарій Петрович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, без певних занять. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

СКЛЯР Іван Григорович, 1897 р. народження, с. Шевченкове, проживав у с. Леніно (нині в межах м. Токмака) Токмацького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Бухгалтер сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 вересня 1937 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

СКЛЯРОВ Григорій Васильович, 1890 р. народження, с. Михайлівка, проживав у с. Старобогданівка Михайлівського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Бригадир рільничної бригади колгоспу "Червоний Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СКОКОВ Володимир Іванович, 1893 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова. Слюсар ремонтної майстерні заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

СКОМСЬКИЙ Олександр Францович, 1897 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Каменяр будівельної бригади колгоспу "Колективіст" в м. Гуляйполі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

СКОРИК Антон Трохимович, 1872 р. народження, нар. і проживав у с. Богуславка (стара назва) Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, хлібороб-одноосібник. Запорізьким Губревтрибуналом 25 вересня 1921 року засуджений до 4 місяців примусових робіт умовно з обов'язковою виплатою державі продподатку протягом 48 годин і з конфіскацією частини майна. Реабілітований у 1991 році.

СКОРИК Микола Никанорович, 1893 р. народження, с. Успенівка Бердянського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, українець, освіта початкова. Столяр Бердянського міськхарчоторгу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СКОРИК Никанор Гнатович, 1865 р. народження, нар. і проживав у с. Богуславка (стара назва) Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, хлібороб-одноосібник. Запорізьким Губревтрибуналом 25 вересня 1921 року засуджений до 3 місяців примусових робіт умовно з обов'язковою виплатою державі продподатку протягом 48 годин. Реабілітований у 1991 році.

СКОРОХОД Григорій Лук'янович, 1890 р. народження, с. Водяне (нині його немає) Куйбишевського р-ну, проживав у с. Розівка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Робітник районної контори "Заготскот". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 або 5 жовтня 1938 року. Місце поховання невідоме. Реабілітований у 1959 році.

СКОРОХОД Павло Максимович, 1894 р. народження, с. Андріївка, проживав у с. Нове (стара назва) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рахівник к-спу "Серп і Молот". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

СКОТАРЕНКО Герасим Іванович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Заливне Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Обліковець колгоспу "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СКОТАРЕНКО Іван Захарович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Заливне Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Конюх колгоспу "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СКУПИЙ Іван Микитович, 1897 р. народження, с. Водяне Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Машиніст транспортного цеху Запорізького коксохімічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СЛАВИНСЬКИЙ Іван Адамович, 1891 р. народження, м. Вільно (нині м. Вільнюс), поляк, освіта вища. Проживав у с. Ворошилівка (нині с. Любимівка) Гуляйпільського р-ну Запорізької області. Завідуючий Ворошилівським амбулаторним пунктом. Особливою нарадою при НКВС СРСР 22 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

СЛАВИНСЬКИЙ Іван Кирилович, 1884 р. народження, с. Рубченки Володарського р-ну Київської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Столяр лісозаводу "Дніпроенерго". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

СЛАВІНЗОН Соломон Мойсейович, 1894 р. народження, м. Нікополь Дніпропетровської області, єврей, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Інспектор перукарень "Червоного Хреста" м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

СЛАВОВ Микола Іванович, 1886 р. народження, нар. і проживав у с. Богданівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Обліковець колгоспу "3-й вирішальний" у с. Богданівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СЛАВОВ Микола Павлович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Богданівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Тракторист Ботієвської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СЛАВОВ Петро Георгійович, 1874 р. народження, нар. і проживав у с. Строганівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Калініна в с. Строганівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СЛАВСЬКИЙ Василь Іванович, 1899 р. народження, с. Старопетрівка Бердянського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, українець, малограмотний. Рибалка Бердянського рибпрому. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

СЛЕПЧЕНКО Остап Іванович, 1892 р. народження, с. Залатиха Роменського р-ну Сумської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Підривник Мокрянського кар'єру. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

33 Зам.. № 3374

СЛИНЬКО Григорій Харитонович, 1892 р. народження, нар. і проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Плановик промартілі "Червоний будівельник". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

СЛІПКО Олександр Михайлович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Новогупалівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Хлібороб на власній землі. Заарештований 15 січня 1921 року комендантом 370 стрілецького полку Червоної Армії. Олександрівським Губревтрибуналом 1 квітня 1921 року з-під варти звільнений у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

СЛІПКО Сергій Мойсейович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Новогупалівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Хлібороб на власній землі. Заарештований 15 січня 1921 року комендантом 370 стрілецького полку Червоної Армії. Олександрівським Губревтрибуналом 1 квітня 1921 року з-під варти звільнений у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

СЛІПЧЕНКО Авраам Устинович, 1900 р. народження, м. Гуляйполе, проживав на хут. Січ (нині приєднаний до с. Добропілля) Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Столяр к-спу "Плугатар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СЛІПЧЕНКО Іван Гаврилович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тракторист колгоспу "1-е Травня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СЛІПЧЕНКО Микола Юхимович, 1889 р. народження, с. Власівка (нині с. Чубарівка), проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, кандидат у члени ВКП(б) у 1938 році. Бухгалтер Кінськороздорівської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

СЛОНЕВСЬКИЙ Ігор Павлович, 1916 р. народження, м. Кременчук Полтавської області, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер випробувальної станції Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Після перегляду справи 4 травня 1939 року звільнений з ув'язнення. Реабілітований у 1991 році.

СМАКОВСЬКИЙ Дмитро Олексійович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Банівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. Димитрова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СМЕТАНІН Порфирій Якович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Помічник бухгалтера Кінськороздорівської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

СМИРНОВ Володимир Павлович, 1886 р. народження, м. Новоржев Псковської області, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Архітектор Запорізької міськкомунспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

СМИРНОВ Михайло Васильович, 1910 р. народження, с. Пестово Кіровського р-ну Калінінської області, росіянин, освіта початкова. Проходив строкову службу в 986 стрілецькому полку, розташованому в м. Мелітополі Запорізької області. Командир відділення, молодший сержант. Після звільнення з полону Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 березня 1945 року засуджений до 7 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 року.

СМОКОВСЬКИЙ Андрій Миколайович, 1880 р. народження, нар. і проживав у с. Банівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Сторож колгоспу ім. Блюхера. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

СОБАКАР Сергій Євлампійович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Новогупалівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх к-спу ім. Стаханова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 вересня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

СОБОЛЬ Дем'ян Юхимович, 1878 р. народження, нар. і проживав у с. Новополтавка Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тесляр колгоспу "До нового життя". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СОБОЛЬ Оксентій Юхимович, 1880 р. народження, с. Новополтавка, проживав у с. Зоря Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль к-спу ім. Фрунзе. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СОГОЛОВСЬКИЙ Олександр Менделейович, 1900 р. народження, с. Савинці Серебрянського р-ну (за старим адмін.-територ. поділом) Полтавської області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий складським господарством Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СОКІЛ (СОКОЛ) Пилип Матвійович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Кірове Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Ніде не працював. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

СОКЛАКОВ Тимофій Григорович, 1879 р. народження, нар. і проживав у с. Нововасилівка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, священнослужитель. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

СОКОЛЕЦЬКИЙ Юхим Ісакович, 1911 р. народження, с. Велика Побійна Дунаєвецького р-ну Хмельницької області, єврей, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Продавець харчоторгу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

СОКОЛОВ Іван Миколайович, 1909 р. народження, с. Горки Хиславичеського р-ну Смоленської губернії, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Економіст-плановик комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Місце поховання невідоме. Реабілітований у 1959 році.

СОКОЛОВ Микола Амвросійович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Іскра". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

СОКОЛОВ Микола Олексійович, 1882 р. народження, с. Горки Смоленської області, росіянин, освіта незакінчена середня, член ВКП(б) в 1930—1936 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Інспектор по бетону лабораторії будівельних матеріалів заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СОКОЛОВА Ольга Василівна, 1912 р. народження, нар. і проживала в м. Запоріжжі, росіянка, освіта незакінчена середня. Обліковець Запорізького горілчаного заводу. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 липня 1938 року засуджена до 3 років позбавлення волі. Реабілітована у 1957 році.

СОКОЛОВСЬКИЙ Олександр Станіславович, 1895 р. народження, с. Малоіц Просницького повіту (Польща), поляк, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Дріжджовик Запорізького хлібозаводу № 1. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 16 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 листопада 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

СОЛОВИЧ Петро Гнатович, 1908 р. народження, м. Варшава (Польща), українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Канавник сталеплавильного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СОЛОВЙОВ Микола Степанович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Заливне Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Бригадир колгоспу "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СОЛОВЙОВ Олексій Якович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Завгосп школи с. Велика Знам'янка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

СОЛОДКИЙ Никанор Леонтійович, 1897 р. народження, с. Новосевастополь Березнегуватського р-ну Миколаївської області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Лектор, професор Запорізького педагогічного інституту. "Трійкою" УНКВС по Київській області 31 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 січня 1938 року в м. Києві. Реабілітований у 1959 році.

СОЛОМОНОВ Василь Дмитрович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, член ВКП(б) в 1932—1935 рр. Тесляр колгоспу в с. Інзівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СОЛОМОНОВ Віктор Пилипович, 1900 р. народження, с. Володимирівка Приазовського р-ну, проживав у с. Луначарське Бердянського р-ну Запорізької області. Вчитель математики Луначарської неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СОЛОМОНОВ Володимир Іванович, 1904 р. народження, с. Преслав, проживав у с. Банівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня. Вчитель хімії та конституції СРСР Банівської неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СОЛОНСЬКИЙ Гнат Андрійович, 1906 р. народження, с. Куйбишеве того ж р-ну Запорізької області,українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Старший майстер випробувальної станції заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СОРОКА Йосип Петрович, 1911 р. народження, с. Баштанка того ж р-ну Миколаївської області, українець, освіта незакінчена вища педагогічна. Проживав у м. Запоріжжі (Шосте селище). Учитель неповної середньої школи № 31 м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року у м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

СОРОЧИНЕЦЬ Яків Петрович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Конюх колгоспу ім. Чапаєва. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

СОСНИЦЬКИЙ Данило Опанасович, 1906 р. народження, с Підківка (стара назва) Бершадського р-ну Вінницької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Табельник комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

СОСНОВСЬКИЙ Григорій Григорович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, росіянин, освіта середня. Пожежний інспектор Запорізького міського житлово-комунального управління. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

СОСНОВСЬКИЙ Олексій Якимович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Новопетрівка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Правда". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

СОТНИК (СОТНИКОВ) Яків Григорович, 1904 р. народження, м. Приморськ того ж р-ну, проживав у с. Вікторівка Приазовського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Обліковець колгоспу "Перемога". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 грудня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

СОХА Никифор Матвійович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Новомиколаївка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Червона агрономія". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1991 році.

СОХА Петро Іванович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Новомиколаївка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир рільничої бригади місцевого колгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

СОШКА Єфросинія Іванівна, 1900 р. народження, м. Новомосковськ Дніпропетровської області, українка, неписьменна. Проживала в м. Запоріжжі (селище Вознесенка). Прибиральниця пологового відділення Вознесенської лікарні. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована у 1958 році.

СПІЦИН Іван Федорович, 1892 р. народження, с. Михайлівка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Тесляр комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Рішенням УДБ НКВС по Запорізькій області 25 березня 1939 року кр. справа припинена. Відомостей про звільнення з ув'язнення немає. Реабілітований у 1991 році.

СПІЦИН Федір Іванович, 1901 р. народження, с. Дежино Южневського р-ну Смоленської області, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Командир ескадрильї 18-ї авіабригади. Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 листопада 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер в ув'язненні 20 квітня 1942 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

СТАВРУЛОВ Андрій Ставрович, 1911 р. народження, с. Урзуф (стара назва) Маріупольського р-ну Донецької області, грек, освіта початкова. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Майстер булочного цеху хлібопекарні № 7 Бердянського "Харчоторгу". Особливою нарадою при НКВС СРСР 23 листопада 1939 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

СТАВРУЛОВ Ілля Ставрович, 1907 р. народження, с. Урзуф (стара назва) Маріупольського р-ну Донецької області, грек, освіта початкова. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Комірник хлібопекарні Бердянського "Харчоторгу". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СТАВРУЛОВ Михайло Ставрович, 1894 р. народження, с. Урзуф (стара назва) Маріупольського р-ну Донецької області, грек, освіта початкова. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Завгосп Бердянського санаторію № 3. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 листопада 1939 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

СТАЛЄВ Іван Георгійович, 1897 р. народження, с. Зеленівка, проживав на Другій фермі радгоспу "Вільний" Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Старший чабан радгоспу "Вільний". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СТАЛЄВ Олександр Георгійович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Зеленівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Чабан радгоспу "Вільний". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СТАМЕНКОВ Василь Гнатович, 1876 р. народження, с. Ясен (Болгарія), болгарин, освіта початкова. Проживав у селищі Партизани Геніческого р-ну Херсонської області. Городник колгоспу "Червоний прапор". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СТАМИНОВ Дмитро Єрмолович, 1877 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Тернівка Якимівського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, селянин-одноосібник. "Трійкою" при Колегії ДПУ УРСР 13 квітня 1930 року засуджений до 7 років позбавлення волі. Реабілітований у 1990 році.

СТАНКЕВИЧ Йосип Антонович, 1904 р. народження, м. Тула (Росія), поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Вантажник Запорізького заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СТАРОКОЖЕНКО Григорій Парфентійович, 1887 р. народження, м. Токмак того ж р-ну, проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Шорник Гуляйпільського заводу "Червоний металіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СТАРУН Олександра Михайлівна, 1909 р. народження, нар. і поживала у м. Бердянську Запорізької області, росіянка, освіта початкова, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1957 році.

СТАСЮК Володимир Васильович, 1911 р. народження, с. Поторяни Тернопільського округу (за старим адмін.-територ. поділом), українець, освіта середня технічна. Проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області. Начальник цеху обозного заводу ім. Лепсе. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1958 році.

СТЕПАНЕНКО Галина Тимофіївна, 1911 р. народження, нар. і проживала в м. Запоріжжі, українка, освіта незакінчена вища. Економіст, начальник планового відділу (інших відомостей у кр. справі немає). Арештована 8 вересня 1944 року. Особливою нарадою при НКВС СРСР 28 червня 1945 року з-під варти звільнена з зарахуванням терміну попереднього ув'язнення. Реабілітована у 1991 році.

СТЕПАНОВ Георгій Іванович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Обліковець радгоспу "Вільний". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СТЕПАНОВ Іван Дмитрович, 1902 р. народження, с. Преслав Приморського р-ну, проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня педагогічна. Учитель математики і завідуючий учбовою частиною Андрівської середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СТЕПАНОВ Кирило Степанович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу у с. Коларівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СТЕПАНОВ Федір Іванович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Комінтерну у с. Преслав. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СТЕПЧЕНКО Іван Никифорович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Балабине Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Вантажник Балабинського вапнякового заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

СТЕФАНЕНКО Олексій Якович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Терса Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 листопада 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

СТЕЦЕНКО Марко Іудович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Єжове (нині с. Кірове) Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Садівник Оріхівського лісорозсадника. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

СТЕЦЕНКО Тарас Тарасович, 1897 р. народження, с. Чернігівка, проживав у с. Роздолля (нині с. Широкий Яр) Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тваринник колгоспу "Комінтерн". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СТЕШЕНКО Михайло Федорович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Новомиколаївка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова . Завідуючий фермою к-спу "Червона агрономія". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1989 році.

СТЕШИН Сидір Леонтійович, 1894 р. народження, с. Троїцько-Сафонове Казанківського р-ну Миколаївської області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1932—1937 рр. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Майстер цеху № 3 Токмацького заводу ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СТОЄВ Володимир Костянтинович, 1905 р. народження, с. Мануйлівка, проживав у с. Діанівка (нині с. Лозуватка) Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Серп і молот" у с. Діанівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СТОЄВ Іван Петрович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Комбайнер-тракторист Ботієвської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СТОЄВ Іван Степанович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Банівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Димитрова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

СТОЄВ Кирило Степанович, 1905 р. народження, с. Вячеславка, проживав у с. Банівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Блюхера. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СТОЙЛОВСЬКИЙ Іван Антонович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Зеленівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бригадир колгоспу ім. Будьонного в с. Зеленівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СТОЙЛОВСЬКИЙ Микола Антонович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Зеленівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Будьонного в с. Зеленівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СТОЙЛОВСЬКИЙ Федір Іванович, 1879 р. народження, нар. і проживав у с. Зеленівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, селянин-одноосібник. Судовою "трійкою" при колегії ДПУ УРСР 30 березня 1930 року засуджений до 5 років концтаборів. Реабілітований у 1989 році.

СТОЙЧЕВ Гаврило Іванович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Маринівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Тракторист колгоспу "Авангард" в с. Маринівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СТОЙЧЕВ Георгій Дмитрович, 1880 р. народження, с. Маринівка, проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Чорнороб Коларівського відділення "Заготскот". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СТОЙЧЕВ Дмитро Георгійович, 1908 р. народження, с. Маринівка, проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бригадир тракторної бригади в колгоспі ім. Коларова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СТОЙЧЕВ Ілля Миколайович, 1896 р. народження, с. Маринівка, проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Інспектор бюджетного відділення Коларівського райфінвідділу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

СТОЙЧЕВ Михайло Костянтинович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Їздовий колгоспу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СТОЙЧЕВ Петро Костянтинович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Андріївка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, охоронник каменоломного кар'єру Бердянської міськради. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

СТОЯН Іван Пимонович, 1900 р. народження, с. Токмачане (нині с. Чернігово-Токмачанськ), проживав у с. Чернігівка того ж р-ну Запорізької області, освіта початкова. Заготовлювач "Союзхутро". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

СТОЯНЕНКО Микола Ілліч, 1880 р. народження, м. Бендери (Молдавія), молдаванин, малограмотний. Проживав у с. Копані Оріхівського р-ну Запорізької області. Візник-кустар. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

СТОЯНОВСЬКИЙ Федір Федорович, 1882 р. народження, с. Преслав Приморського р-ну, проживав у с. Дівнинське Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта середня. Учитель Дівнинської неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

СТРАТОВ Степан Карпович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Дунаївка Приазовського р-ну Запорізької області, молдаванин, освіта початкова. Завідуючий райфінвідділом. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СТРЕКУН (СТРИКУН) Аврам Антонович, 1885 р. народження, с. Олександрівка Яготинського р-ну Київської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Новомиколаївка того ж р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу "Червона агрономія". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

СТРЕЛЬЧЕНКО Харлампій Остапович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Степне Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Старший бухгалтер кар'єра заводу залізн. ст. Передаточна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 березня 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

СТРОГАНОВ Парамон Васильович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Олексіївка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Горького. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Помер 7 березня 1939 року в Буреїнському концтаборі. Реабілітований у 1957 році.

СТРЮК Семен Петрович, 1904 р. народження, м. Токмак, проживав у с. Зелений Гай Токмацького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення 29 грудня 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

СТУШКО Іван Якович, 1904 р. народження, с. Новопокровка Солонянського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Наталівка Запорізького р-ну Запорізької області. Бухгалтер і обліковець колгоспу "Пролетар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1963 році.

СУБОЧ Болислав (Борис) Миколайович, 1909 р. народження, м. Дніпропетровськ, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Водій лісозаводу будматеріалів "Дніпроенерго". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

СУДАК Юхим Сергійович, 1909 р. народження, с. Велика Лепетиха того ж р-ну Херсонської області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Вагар водної пристані "Старе Запоріжжя". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1937 рку засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

СУКОВСЬКИЙ Мартин Мартинович, 1890 р. народження, с. Затишне Волноваського р-ну Донецької області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у с. Розівка того ж р-ну Запорізької області. Приймальник худоби контори "Заготскот". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

СУН ДІН Іван Васильович, 1898 р. народження, м. Саньдунь (Китай), китаєць, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Вахтер воєнізованої охорони заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

СУПРУН Єгор Михайлович, 1905 р. народження, с. Новоєлизаветівка Горностаївського р-ну Херсонської області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі, грабар (приватний візник). "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

СУПРУН Павло Михайлович, 1898 р. народження, с. Новоєлизаветівка Горностаївського р-ну Херсонської області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Вантажник Запорізького міськхарчоторгу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

СУР Арсентій Панасович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир колгоспу ім. Жданова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

СУР Василь Михайлович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) у 1924 році. Обліковець на будівництві елеватора на залізничній станції Магедове. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

СУР Захарій Минович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

СУРКОВ Марко Титович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Радивонівка Якимівського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Радянський степ". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

СУРОВ Володимир Сергійович, 1883 р. народження, с. Нововоронцовка того ж р-ну Херсонської області, українець, освіта початкова. Проживав у радгоспі "Вербове" Вільнянського р-ну Запорізької області. Чорнороб радгоспу "Вербове". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

СУРОВЦЕВ Георгій Герасимович, 1904 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта вища, викладач автошколи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СУСЛОВ Олексій Михайлович, 1897 р. народження, с. Третьяковка Вязниковського повіту Владимирської губернії, росіянин, освіта початкова. Проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області. Продавець магазину. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

СУФЛАРСЬКИЙ Степан Захарович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Прапор комунізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СУХАНОВ Іван Сидорович, 1883 р. народження, м. Рига (Латвія), росіянин, освіта середня технічна. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, безробітний. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

СУХІН Петро Григорович, 1893 р. народження, с. Єжове (нині с. Кірове), проживав у с. Преображенка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Бухгалтер Оріхівського районного відділу народної освіти. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

СЮСЕЛЬ Петро Петрович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Гусарка Куйбишевського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Голова Гусарської сільради. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 січня 1933 року засуджений до 10 років позбавлення волі. При відбутті покарання в "Білобалттаборі" "трійкою" Карельської АРСР 20 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 грудня 1937 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

СЬОМИК Григорій Потапович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Чернігівка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Помічник комбайнера к-спу "1-е Травня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

СЬОМИК Карпо Іванович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Сисикуль (стара назва) Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "1-е Травня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

Т

ТАБЛЕР Вільгельм Фрідріхович, 1923 р. народження, нар. і проживав у с. Світле Куйбишевського р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Коваль колгоспу "Роте Фане". Особливою нарадою при НКВС СРСР 7 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ТАБУРЯНСЬКИЙ Тихон Микитович, 1894 р. народження, с. Лука Лохвицького р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова, член РСДРП у 1915—1917 рр., член УСДРП у 1917—1920 рр., член УКП у 1920—1924 рр., член ВКП(б) у 1924—1930 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар-котельник Запорізького механічного заводу "Енерго". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер в Красноярському концтаборі 7 грудня 1942 року. Реабілітований у 1959 році.

ТАКОВИЙ Трохим Наумович, 1893 р. народження, с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Грабар комунального відділу "Дніпроенерго". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ТАРАБАН Костянтин Пантелеймонович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Розумівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Орджонікідзе. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ТАРАН Данило Федорович, 1908 р. народження, с. Серегінове Вітезанського р-ну Миколаївської області (так у кр. справі), українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Пожежник комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ТАРАН Іван Андрійович, 1894 р. народження, с. Мокра Калигірка Катеринопільського р-ну Черкаської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Столяр Запорізького військово-морського пункту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ТАРАН Іван Іванович, 1898 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Зелений Луг Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Завідуючий фермою к-спу "Ранок". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ТАРАН Іван Михайлович, 1906 р. народження, с. Карай-Дубинка Великолепетиського р-ну (за старим адмін.-територ. поділом) Херсонської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Коваль управління "Запоріжбуд" комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ТАРАН Іван Павлович, 1891 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Швейцар Гуляйпільської середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ТАРАН Карпо Якович, 1887 р. народження, нар. і проживав с. Губиниха Новомосковського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Сторож Новомосковського жерстекатального заводу. Заарештований 29 травня 1938 року. 11 вересня 1938 року матеріали справи направлені на розгляд Особливої наради при НКВС СРСР. Рішення наради у кр. справі немає. Подальша його доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

ТАРАНЕНКО Василь Семенович, 1893 р. народження, с. Томаківка того ж р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта середня. Проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області. Учитель Кушугумської сільської школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ТАРАНЕЦЬ Іван Прокопович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Токар Запорізького заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ТАРАСЕНКО Антон Андрійович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Варварівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Дніпрельстан". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ТАРАСЕНКО Влас Омелянович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Обліковець колгоспу ім. Ворошилова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ТАРАСЕНКО Микита Івович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Балабине Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Ветсанітар к-спу ім. 90-го Уральського полку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ТАРАСЕНКО Микола Пантелеймонович, 1886 р. народження, с. Солодка Балка, проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий бюро обліку та аналізу браку Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ТАРАСЕНКО Сергій Юхимович, 1892 р. народження, станиця Роговська (Кубань), українець, освіта початкова. Проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області. Кравець колгоспу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ТАРАСОВ Семен Матвійович, 1902 р. народження, с. Туровка Верховського р-ну Орловської області (Росія), росіянин, освіта середня спеціальна. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер-прокатник заводу "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 4 січня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ТАТОСЯН Мілкон Оганесович, 1905 р. народження, с. Ходорчур Ерзрумської області (Туреччина), вірменин (підданий Туреччини), освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Хлібопекар Верхньохортицького сільського споживчого товариства. Особливою нарадою при НКВС СРСР 3 травня 1940 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер у "Північсхідтаборі" (м. Магадан) 30 грудня 1940 року. Реабілітований у 1956 році.

ТАТОСЯН Саркіс Оганесович, 1898 р. народження, с. Ходорчур Ерзрумської області (Туреччина), вірменин (підданий Туреччини), освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер артілі "Художник". Особливою нарадою при НКВС СРСР 3 травня 1940 року, засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ТВЕРДОХЛІБ Герасим Іонович, 1894 р. народження, с. Берестове Бердянського р-ну, проживав у с. Маківка (нині його немає) Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир шляхової бригади колгоспу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 листопада 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ТВЕРДОХЛІБ Опанас Тихонович, 1908 р. народження, с. Берестове Бердянського р-ну, проживав у с. Червоний Яр Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Червоний Прапор". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровський області 14 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 листопада 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1956 році.

ТВЕРСЬКИЙ Василь Миколайович, 1900 р. народження, с. Післячева (стара назва) Дніпропетровської області, росіянин, малограмотний. Проживав у с. Новоолександрівка Друга (стара назва) Запорізького р-ну Запорізької області. Пожежник к-спу ім. 13-річчя Жовтня. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ТЕВС Артур Петрович, 1921 р. народження, нар. і проживав у с . Павло-Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Токар ремонтно-механічного заводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ТЕВС Генріх Іванович, 1902 р. народження, с. Грунау Херсонської губернії (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта незакінчена середня. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Відповідальний виконавець відділу постачання комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ТЕВС Гергард Генріхович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Шпарау (нині с. Довге) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Тесляр районної споживкооперації. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ТЕВС Давид Іванович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах міста Запоріжжя), німець, малограмотний. Вантажник заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ТЕВС Іван Іванович, 1905 р. народження, с. Кочубейки Херсонського р-ну Одеської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Плановик заводу бетонних виробів комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ТЕВС Микола Іванович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Канцерівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Вантажник заводу "Ковкий чавун" у с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ТЕЛИЦЬКИЙ Петро Гергардович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Обліковець комбінату "Запоріжбуд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ТЕЛЬБУХ Григорій Назарович, 1896 р. народження, с. Преображенка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Технік комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ТЕЛЬЧАРОВ Авраам Родіонович, 1902 р. народження, проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бригадир колгоспу "Прапор комунізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ТЕМІР Серафим Анастасійович, 1887 р. народження , с. Малояніка (стара назва) Володарського р-ну Донецької області, грек, освіта початкова. Проживав у с. Вишнювате Розівського р-ну Запорізької області, пастух. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 4 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ТЕРЕН Тимофій Степанович, 1876 р. народження, с. Яготин того ж р-ну Київської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Пологах того ж р-ну Запорізької області, бджоляр-приватник. Заарештований 24 лютого 1921 року транспортною ЧК залізничної станції Пологи. Олександрівським Губревтрибуналом 1 квітня 1921 року з-під варти звільнений за амністією і взятий "під нагляд". Реабілітований у 1991 році.

ТЕРЕНТЬЄВ Іов Андрійович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Новотроїцьке Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Табельник колгоспу "Прогрес". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ТЕРЕХОВ Микола Артемович, 1895 р. народження, с. Більманка Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Проживав на хут. Череповському (нині його немає) Запорізького району Запорізької області. Голова колгоспу "Червоний партизан". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Рішенням УНКВС по Запорізькій області 9 вересня 1939 року вирок "трійки" скасовано. Відомостей про звільнення з ув'язнення у кр. справі немає. Реабілітований у 1989 році.

ТЕРЕЩЕНКО Василь Федотович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолексіївка Приморського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Леніна в с. Новоолексіївка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ТЕРЕЩЕНКО Іван Федорович, 1913 р. народження, с. Василівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Старший горновий Запорізького алюмінієвого заводу. Особливою нарадою при НКВС СРСР 27 січня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення 25 березня 1944 року. Реабілітований у 1991 році.

ТЕРЗІЄВ Микита Семенович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Зеленівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Обліковець колгоспу ім. Будьонного в с. Зеленівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ТЕРЗІЄВ Петро Васильович, 1880 р. народження, нар. і проживав с. Зеленівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Комбайнер колгоспу ім. Будьонного в с. Зеленівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ТЕРТИЧНИЙ Стефан Наумович, 1893 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Слюсар Гуляйпільської машино-тракторної станції. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ТЕРЯНИК Євлампій Меркулович, 1899 р. народження, с. Степне, проживав у с. Мокре (нині в межах м. Запоріжжя) Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бутолом Мокрянського кар'єру. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 13 серпня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 серпня 1937 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ТЕСКЕ Едмунд Родіонович, 1889 р. народження, с. Зільберталь (стара назва) Гуляйпільського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у х. Казаносільський (нині приєднаний до смт. Розівка) Розівського р-ну Запорізької області. Садівник-городник при райагровідділі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ТЕСЛЕНКО Борис Федорович, 1901 р. народження, м. Дніпропетровськ, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Фабрикатор комбінату "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 4 січня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ТИМОШЕНКО Іван Степанович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Андріївка Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий ковбасним цехом райспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ТИМОШЕНКО Михайло Антонович, 1908 р. народження, с. Берестове Бердянського р-ну, проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, кандидат у члени ВКП(б) в 1930—1931 рр. Рядовий колгоспник к-спу "Серп і молот". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ТИМЧЕНКО Веремій Степанович, 1892 р. народження, с. Вознесенка Запорізького р-ну, проживав у с. Любимівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Обліковець к-спу ім. Ворошилова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 січня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ТИМЧЕНКО Іван Якович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. 7-го з'їзду Рад. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ТИМЧЕНКО Севастян Якович, 1898 р. народження, с. Шушвалівка Градизького р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (селище Зелений Яр). Контролер відділу технічного контролю листопрокатного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 серпня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 серпня 1937 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ТИСЛИЦЬКИЙ Афанасій Маркович, 1898 р. народження, нар. с. Новогригорівка (нині с. Григорівка), проживав у робітничому селищі заводу "Каолін" Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Пожежник заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконаний 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ТИЩЕНКО Іван Овсійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Малокатеринівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Охоронник Запорізького заводу центральної дитячої комісії (так у кр. справі). "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1956 році.

ТИЩЕНКО Макар Антонович, 1896 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Ветфельдшер к-спу "Спартак". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ТИЩЕНКО Митрофан Андрійович, 1892 р. народження, с. Скелювате, проживав у с. Шевченкове Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рахівник цеху № 15 Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ТИЩЕНКО Петро Сергійович, 1895 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Моторист Гуляйпільського заводу "Червоний металіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ТИЩЕНКО Семен Кузьмич, 1867 р. народження, нар. і проживав у с. Балки Василівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Хлібороб на власній землі. Заарештований 17 лютого 1921 року Олександрівською ГубЧК. Олександрівським Губревтрибуналом 1 квітня 1921 року з-під варти звільнений у зв'язку з амністією. Реабілітований у 1991 році.

ТІЛЬМАН Микола Петрович, 1904 р. народження, с. Альтонау (нині с. Любимівка) Токмацького р-ну, проживав у с. Ландскроне (нині с. Ланкове) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Зоотехнік колгоспу ім. ОДПУ. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ТІССЕН Абрам Абрамович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта 6 класів. Економіст заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ТІССЕН Абрам Абрамович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Табельник колгоспу "Дніпробуд" в с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ТІССЕН Абрам Абрамович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта неповна середня. Рядовий колгоспник к-спу "Дніпробуд" в с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ТІССЕН Абрам Генріхович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ТІССЕН Абрам Петрович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, малограмотний. Слюсар заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ТІССЕН Андрій Якович, 1913 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта неповна середня. Чорнороб заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ТІССЕН Арон Петрович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Шпарау (нині с. Довге) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Комбайнер к-спу "Політвідділець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ТІССЕН Генріх Абрамович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Слюсар заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ТІССЕН Генріх Генріхович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Такелажник електромайстерні Запорізького управління "Дніпроенерго". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ТІССЕН Генріх Генріхович, 1917 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Інтернаціонал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ТІССЕН Давид Якович, 1890 р. народження, с. Новослобідка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ТІССЕН Іван Абрамович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Інструктор школи ФЗН комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ТІССЕН Іван Давидович, 1906 р. народження, с. Гнаденталь Молочанського р-ну (старі назви), проживав у м. Бердянську Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Бухгалтер корабельного цеху Бердянської суднобудівної верфі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ТІССЕН Ісаак Абрамович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Дніпробуд" в с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ТІССЕН Клас Класович, 1903 р. народження, с. Руднорвейде (нині с. Розівка), проживав у с. Гнаденталь (нині с. Благодатне) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Отто Шмідт". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 листопада 1937 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

ТІССЕН Корній Аронович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Комірник цегельного заводу к-спу ім. Тельмана в с. Широке. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ТІССЕН Корній Ісакович, 1904 р. народження, с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), проживав у м. Запоріжжі, німець, освіта середня. Конструктор електровідділу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ТІССЕН Франц Аронович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Експедитор к-спу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ТІССЕН Яків Аронович, 1882 р. народження, нар. і проживав у с. Шпарау (нині с. Довге) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Політвідділець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ТІССЕН Яків Генріхович, 1887 р. народження, нар. і проживав у с. Канцерівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Слюсар заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ТІССЕН Яків Якович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Канцерівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Обрубувач заліза заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ТКАЛЯ Пилип Лаврентійович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Попівка (нині с. Смирнове) Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Перукар сільської перукарні. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ТКАЧ Дмитро Іванович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Янчекрак (нині с. Кам'янське) Василівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх транспортного відділу Запорізької міжрайбази. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ТКАЧЕНКО Артем Романович, 1851 р. народження, нар. і проживав у с. Петро-Свистунове Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, селянин-одноосібник. Запорізьким Губревтрибуналом 27 вересня 1921 року засуджений до 3 місяців примусових робіт умовно з конфіскацією частини майна. Реабілітований у 1991 році.

ТКАЧЕНКО Василь Гаврилович, 1901 р. народження, с. Грузьке Кіровського р-ну Миколаївської області (за старим адмін.-територ. поділом), українець, освіта незакінчена вища педагогічна. Проживав у м. Запоріжжі. Директор середньої школи № 25 м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року у м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ТКАЧЕНКО Дмитро Данилович, 1885 р. народження, с. Солодка Балка, проживав у с. Шевченкове Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тесляр к-спу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 17 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 вересня 1937 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

ТКАЧЕНКО Іван Федорович, 1909 р. народження, с. Велика Білозерка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Охоронник Мокрянського кар'єру. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ТКАЧЕНКО Павло Никифорович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Малокатеринівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Табельник Запорізького заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 4 жовтня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення 16 лютого 1940 року. Реабілітований у 1991 році.

ТКАЧЕНКО Яків Кіндратович, 1909 р. народження, с. Дивна Апанасинковського р-ну Ставропольського краю, українець, малограмотний. Військовополонений. За постановою Веселівського РВ НКВС Запорізької області 15 березня 1944 року направлений у фільтраційний табір НКВС. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

ТОВКАЧ Лука Іванович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Столяр к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ТОКМАКОВ Архип Олексійович, 1893 р. народження, м. Старі Савіни Курської області, росіянин, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Сторож управління капітального будівництва Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року у м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ТОКМАКОВ Лука Федорович, 1896 р. народження, с. Комишуваха Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Рахівник районної споживкооперації. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. 2 квітня 1939 року кримінальна справа припинена, з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

ТОЛОЧКО Семен Іванович, 1896 р. народження, м. Ніколаєвськ Сталінградської області, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 6 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ТОЛЧИНСЬКИЙ Абрам Юхимович, 1896 р. народження, с. Кіровка Новоодеського р-ну Миколаївської області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий комерційним відділом комбінату деревозаготівель Дніпробуду м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ТОМАС Василь Данилович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Майстер ливарного цеху заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ТОМАС Мартин Данилович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Слюсар заводу "Ковкий чавун" у с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ТОМАШЕВСЬКИЙ Микола Іванович, 1889 р. народження, м. Севастополь, росіянин, освіта середня, Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Помічник бухгалтера рибколгоспу ім. Горького. Особливою нарадою при НКВС СРСР 18 квітня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ТОМАШЕВСЬКИЙ Франц Францович, 1894 р. народження, м. Варшава (Польща), поляк, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 17 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 листопада 1937 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ТОНЄВ Стефан Панасович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Радолівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1963 році.

ТОНКОВСЬКИЙ Мефодій Гнатович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Столяр к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ТОПОЛЯ Василь Якович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Любимівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ТОРОДІЙ Сергій Сергійович, 1900 р. народження, хут. М.-Олексіївка Згур'ївського р-ну Полтавської області (за старим адмін.-територ. поділом), українець, освіта початкова. Проживав у с. Люцерна Вільнянського р-ну Запорізької області. Голова к-спу ім. Войкова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ТОРУКАЛО Кузьма Гаврилович, 1895 р. народження, с. Успенівка, проживав у с. Солодке Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, член ВКП(б) в 1931—1934 рр. Рядовий колгоспник к-спу "Пролетарський молот". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 серпня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер в "Каргопольтаборі" Архангельської області 6 липня 1942 року. Реабілітований у 1958 році.

ТОЦЬКИЙ Григорій Терентійович, 1880 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Хлібороб колгоспу ім. Калініна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ТОЦЬКИЙ Микола Якович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Обліковець артілі "Сигнал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ТОЦЬКИЙ Федот Іванович, 1897 р. народження, с. Чубарівка, проживав у с. Костянтинівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Колгоспник к-спу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ТОЧИЛІН Павло Михайлович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році.

ТРАКСЕЛЬ Герберт Генріхович, 1920 р. народження, с. Нейзац Карасубазарського р-ну (старі назви) Автономної республіки Крим, німець, освіта середня. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Курсант Верхньохортицької німецької школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

34 Зам.. № 3374

ТРЕГУБ Антон Олексійович, 1879 р. народження, с. Тригуби Лебединського р-ну Сумської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Першозванівка Вільнянського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. Луначарського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 вересня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ТРИНКЕ Іван Іванович, 1908 р. народження, с. Григорівка Павлоградського р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта середня. Проживав у с. Олександроталь (нині с. Олександрівка) Чернігівського р-ну Запорізької області. Зоотехнік к-спу ім. К. Лібкнехта. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ТРІЩУК Гурій Семенович, 1887 р. народження, нар. і проживав у с. Басань Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль к-спу "Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 січня 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ТРІЩУК Євлампій Миронович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Басань Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 січня 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ТРІЩУК Олександр Михайлович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с.Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рахівник колгоспу ім.Єжова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ТРОПМАН Рафаїл Йосипович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Єгорівка Оріхівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Форвертс". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ТРОФИМОВ Микола Матвійович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Богданівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Коваль колгоспу "3-й вирішальний" у с. Богданівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ТРОХИМОВ Микола Іванович, 1898 р. народження, ст. Ольгінська Батайського р-ну Азово-Чорноморського краю (так у кр. справі), росіянин, освіта початкова, член ВКП(б) в 1927—1937 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Комірник складського господарства комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ТРОЦЕНКО Опанас Іванович, 1896 р. народження, с. Біленьке Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Електромонтер залізн. станції Запоріжжя-2. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 17 серпня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер 29 березня 1939 року в "Північсхідтаборі". Реабілітований у 1958 році.

ТРОЦЕНКО Павло Панасович, 1904 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир колгоспу "Колективіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ТРОЦЬКИЙ Олексій Андрійович, 1884 р. народження, м. Вязьма Смоленської області, росіянин, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Інженер Запорізького міського відділу охорони здоров'я. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ТРОЯН Андрій Іванович, 1889 р. народження, с. Комишуваха Оріхівського р-ну, проживав на хут. Нововасилівка (нині його немає) Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Бригадир колгоспу ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 листопада 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення 19 вересня 1939 року. Реабілітований у 1989 році.

ТРОЯН Данило Зіновійович, 1898 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Вільне Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тракторист к-спу "Кімовець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ТРУБИЦЬКИЙ Броніслав Тимофійович, 1904 р. народження, м. Хмельницький, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Електрик-монтер заводу "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 16 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 грудня 1937 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ТРУС Митрофан Савич, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Кравець артілі "Рекорд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ТРУСКАЛО Данило Федотович, 1880 р. народження, с. Григорівка Покровського р-ну Дніпропетровської області, проживав у с. Новогригорівка Новомиколаївського р-ну Запорізької області. Тесляр колгоспу ім. Єжова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 17 вересня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ТРЮХАН Федір Романович, 1907 р. народження, с. Санджарівка (нині с. Полтавка), проживав у с. Новодарівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Чорнороб колгоспу "Соцдорф". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ТУПІКОВ Олександр Дмитрович, 1895 р. народження, с. Гуляйполе того ж р-ну Запорізької області, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Обрубник прокладок Запорізького заводу "Ударник". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ТУР Андрій Петрович, 1899 р. народження, с. Чернігівка, проживав у с. Роздолля (нині приєднане до с. Широкий Яр) Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Комбайнер Стульневської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення в 1947 році, проживав у с. Роздолля. Реабілітований у 1958 році.

ТУРБАЛАНОВ Олександр Дорофійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Технік штучного запліднювання овець колгоспу "Прапор комунізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ТУРБУЛАНОВ Михайло Петрович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Прапор комунізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ТУРКЕВИЧ Павло Іванович, 1897 р. народження, с. Микитяни Богуславського р-ну Київської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Ветеринарно-санітарний лікар на водній пристані "Старе Запоріжжя". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року у м. Запоріжжі . Реабілітований у 1959 році.

ТУРЛАКОВ Степан Миколайович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Косіора. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ТУРНАЄВ Микола Миколайович, 1890 р. народження, м. Томськ (Росія), росіянин, освіта середня, член ВКП(б) в 1934—1938 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар артілі "Поліграфіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ТУРЧИК Федір Степанович, 1908 р. народження. с. Сосонка Вінницького р-ну Вінницької області, українець, освіта вища педагогічна. Проживав у м. Слов'янську Донецької області. Викладач медробфаку і технікуму. Спецколегією Дніпропетровського облсуду 15—19 липня 1935 року засуджений до 5 років позбавлення волі з обмеженням в правах на 3 роки. Реабілітований у 1958 році.

ТХОЖЕВСЬКИЙ Іван Броніславович, 1912 р. народження, с. Підлісний Олексенець Городоцького р-ну Хмельницької області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Коваль залізн. депо комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

ТЮЛЮПА Іван Петрович, 1908 р. народження, с. Благодатне Ворошиловського р-ну (Кавказ), українець, малограмотний. Проживав на хут. Череповському (нині його немає) Запорізького р-ну Запорізької області. Тесляр колгоспу "Червоний партизан". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення 15 жовтня 1939 року. Реабілітований у 1989 році.

ТЮРИКОВ Андрій Кузьмич, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Тельмана. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ТЮРИКОВ Яків Юхимович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Кучер Дніпровського сільського споживтовариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ТЯГНИРЯДНО Андрій Георгійович, 1890 р. народження, с. Воронцівка Херсонської області, освіта середня педагогічна. Проживав у м. Берлін-Нойкельн (Німеччина). Робітник військового заводу. Особливою нарадою при МДБ СРСР 9 вересня 1950 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1955 році.

ТЯЖЛОВ Петро Федосійович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Терпіння Мелітопольського р-ну Запорізької області, росіянин, малограмотний. Столяр Терпіннівського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області в жовтні 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

У

УВАРОВ Антон Михайлович, 1890 р. народження, с. Верхні Сірогози Нижньосірогозького р-ну Херсонської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар Запорізького заводу феросплавів. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

УГОРСЬКИЙ Микола Панасович, 1888 р. народження, м. Москва, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Робітник поштового вагону залізн. станції Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

УДОВЕНКО Федір Ісаакович, 1899 р. народження, с. Марфопіль, проживав на хут. Січ (нині приєднаний до с. Добропілля) Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тракторист к-спу "Плугатар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

УДОД Іван Тихонович, 1890 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Гришине Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Сталінець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

УЖВА Андрій Никанорович, 1890 р. народження, с. Чумаки Томаківського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Пресувальник шамотного заводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

УЗУНОВ Антон Петрович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рахівник к-спу "Прапор комунізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

УЗУНОВ Василь Миколайович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Коларова у с. Коларівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

УЗУНОВ Панас Дмитрович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, колгоспник к-спу "Прапор комунізму". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

УЛЬРІХ Еміль Пилипович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Новоолександрівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Садівник колгоспу ім. К. Лібкнехта. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

УЛЬЯНИЦЬКА Лідія Борисівна, 1909 р. народження, нар. і проживала в м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області, німкеня, освіта середня. Місце роботи і посада не встановлені. З 1 березня 1945 року перебувала під підпискою про невиїзд. Особливою нарадою при НКВС СРСР 28 червня 1945 року зарахувано в покарання термін перебування під підпискою про невиїзд. Реабілітована у 1991 році.

УМАНЕЦЬ Наталія Миколаївна, 1892 р. народження, с. Мойсеївка (стара назва) Криворізького району Дніпропетровської області, українка, освіта початкова. Проживала у м. Запоріжжі, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 5 листопада 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1957 році.

УНГЕР Генріх Корнійович, 1906 р. народження, с. Плешаново Люксембурзького р-ну Оренбурзької області (Росія), німець, освіта початкова. Проживав у с. Гнаденталь (нині с. Благодатне) Чернігівського р-ну Запорізької області. Бригадир-комбайнер к-спу "Отто Шмідт". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 листопада 1937 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

УНГЕР Данило Корнійович, 1907 р. народження, с. Плешаново Люксембурзького р-ну Оренбурзької області (Росія), німець, освіта початкова. Проживав у с. Гнаденталь (нині с. Благодатне) Чернігівського р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу "Отто Шмідт". НВКС СРСР і Прокурором СРСР 18 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 листопада 1937 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

УНГЕР Ісаак Ісаакович, 1903 р. народження, с. Бабурка, проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тракторист колгоспу ім. Калініна в с. Нижня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

УРНУ Ганна Францівна, 1899 р. народження, с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німкеня, освіта початкова. Проживала у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1957 році.

УСЕНКО Венедикт Оксентійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Сигнал". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

УСЕНКО Павло Семенович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Обліковець Хлібобуду на залізничній станції Магедове. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

УСОВА Марія Григорівна, 1909 р. народження, нар. і проживала в м. Запоріжжі, українка, малограмотна, домогосподарка. Заарештована 12 квітня 1946 року. Особливою нарадою при МВС СРСР 7 лютого 1947 року термін попереднього ув'язнення зарахований в покарання, з-під варти звільнена. Реабілітована у 1991 році.

УСТИНОВ Максим Дмитрович, 1897 р. народження, с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня, член ВКП(б) у 1928 році. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник відділу технічного контролю Запорізького заводу електронагрівальних приладів. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

УШЕРЕНКО Мотель Аронович, 1906 р. народження, с. Мусійки Іванківського р-ну Київської області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер відділу "Металургбуд" будівництва заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

УШОВ Василь Ілліч, 1887 р. народження, с. Андрівка Бердянського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Візник артілі "Червоний гужовик". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

Ф

ФАЙБУСОВИЧ Данило Климентійович, 1886 р. народження, м. Стародуб Брянської області (Росія), єврей, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Викладач Запорізького інституту господарників. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ФАЛІК Абрам Аронович, 1896 р. народження, с. Топоровці Городенської губернії (Австрія), єврей, неписьменний. Проживав у м. Запоріжжі. Наждачник ковальського цеху Запорізького заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ФАЛЬК Яків Васильович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Володимирівське Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Бригадир колгоспу "12-річчя Жовтня" в с. Володимирівське. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ФАСТ Василь Якович, 1913 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта середня. Токар заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ФАСТ Генріх Абрамович, 1915 р. народження, с. Ладівка (нині приєднане до м. Токмака), проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Столяр "Заготзерно". Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 жовтня 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер 22 січня 1943 року в "Івдельтаборі" (Свердловська область) Реабілітований у 1957 році.

ФАСТ Яків Абрамович, 1910 р. народження, с. Дівнинське Приазовського р-ну, проживав у м. Мелітополі Запорізької області, німець, освіта початкова. Слюсар Мелітопольського насосно-компресорного заводу. Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. 28 липня 1943 року помер в "Івдельтаборі". Реабілітований у 1989 році.

ФЕДОРЕНКО Василь Дем'янович, 1895 р. народження, с. Оріхівка Приазовського р-ну Запорізької області, українець, освіта незакінчена вища. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Викладач Бердянського агротехнікуму. Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ФЕДОРОВ Павло Юхимович, 1894 р. народження, м. Харків, українець, освіта початкова. Проживав у м.Запоріжжі. Токар, працівник відділу постачання Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ФЕДОРОВ Петро Євдокимович, 1914 р. народження, нар. і проживав у с. Дмитрівка Приазовського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Блюхера. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Після відбуття покарання повернувся в с. Дмитрівку. Реабілітований у 1959 році.

ФЕДЧЕНКО Олександр Гордійович, 1882 р. народження, с. Велика Білозерка того ж р-ну, проживав у с. Кам'янка-Дніпровська того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тесляр радгоспу "Кам'янка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ФЕДЮК Дмитро Юрійович, 1897 р. народження, с. Видинів Снятинського р-ну Івано-Франківської області, українець, освіта незакінчена середня. Проживав у м. Запоріжжі. Заступник начальника відділу кадрів комбінату "Запоріжсталь". Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 лютого 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ФЕЙ Яків Генріхович, 1894 р. народження, с. Миколаївка Михайлівського р-ну, проживав на хут. Казаносільський (нині приєднаний до смт Розівка) Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта вища. Вчитель хімії та біології середньої школи в с. Люксембург. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ФЕЛЬДМАН Данило Ілліч, 1903 р. народження, с. Дубровське Морочанської волості Пінського повіту (Польща), єврей, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар Запорізького заводу "Комунар". Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 січня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення у 1939 році. Реабілітований у 1991 році.

ФЕЛЬДМАН Соломон Маркович, 1898 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, єврей, освіта середня. Рахівник єврейського колоніального товариства. "Трійкою" при Колегії ДПУ УРСР 14 липня 1931 року заборонено проживання в прикордонних областях, столицях республік та великих містах. Реабілітований у 1991 році.

ФЕЛЬЧУК Володимир Іванович, 1896 р. народження, м. Сєдлец (Польща), поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий транспортом "Молокосоюзу". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ФЕНЕНКО Федір Максимович, 1897 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1924—1937 рр. Агент відділу постачання Токмацького будівельного управління № 9. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ФЕНЬ Григорій Артемович, 1875 р. народження, нар. і проживав у с. Петро-Михайлівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, хлібороб-одноосібник. Запорізьким Губревтрибуналом 25 вересня 1921 року засуджений до одного місяця примусових робіт умовно з обов'язковою виплатою державі продподатку протягом 48 годин. Реабілітований у 1991 році.

ФЕТИСОВ Михайло Якович, 1888 р. народження, станиця Литякінська Азово-Чорноморського краю, росіянин, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Заступник начальника транспортного геодезичного сектора відділу капітального будівництва заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року у м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ФЕЩЕНКО Никон Мусійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Вершина Друга Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тимчасово не працював. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ФИЛИПЧЕНКО Іван Дмитрович, 1896 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Статистик Гуляйпільської райспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ФІЛАНОВ Іван Дмитрович, 1879 р. народження, нар. і проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Колгоспник колгоспу "Сталінець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 21 вересня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ФІЛАНОВ Олексій Дмитрович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Коваль колгоспу ім. Сталіна в с. Інзівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ФІЛАНОВ Федір Федорович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Інзівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бригадир колгоспу ім. Молотова в с. Інзівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ФІЛЕНКО Лука Гаврилович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Воздвижівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Більшовицька боротьба" в с. Воздвижівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ФІЛІО Ілля Петрович, 1919 р. народження, нар. і проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Слюсар Оріхівського ремзаводу. Особливою "трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Був учасником Великої Вітчизняної війни. Помер у 1950 році в м. Оріхові. Реабілітований у 1991 році.

ФІЛІО Петро Пантелеймонович, 1889 р. народження, Болгарія, болгарин, освіта початкова. Проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області. Городник колгоспу. Особливою "трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1979 році.

ФІЛОНЕНКО Віктор Андрійович, 1893 р. народження, с. Цвітне Олександрівського р-ну Одеської області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Кочегар Запорізького цегельного заводу № 2. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ФІЛЬ Павло Дмитрович, 1909 р. народження, с. Чумаки Томаківського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Моторист Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Після перегляду справи 4 травня 1939 року звільнений з ув'язнення. Реабілітований у 1991 році.

ФІЛЬ Федір Данилович, 1898 р. народження, с. Маломихайлівка Васильківського (нині Покровського) р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Зелена Діброва Новомиколаївського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. 17 з'їзду ВКП(б). "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ФІНКЕЛЬШТЕЙН Ханан Мойсейович, 1888 р. народження, с. Романівка Снігурівського (нині Березнегуватського р-ну) Миколаївської області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Дніпропетровську. Контролер артілі "Дніпровзуття". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ФІТЕРЕР Роман Антонович, 1906 р. народження, с. Дудникове, проживав у с. Єгорівка Оріхівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник колгоспу "Форвертс". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ФІТЦ Карл Теодорович, 1922 р. народження, нар. і проживав у с. Кузнецівка Куйбишевського р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Столяр к-спу "Роте Шмідт". Особливою нарадою при НКВС СРСР 7 жовтня 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ФІШЕР Отто Якович, 1889 р. народження, с. Варварівка Ємільчинського р-ну Житомирської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. Димитрова в с. Павлівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ФОМЕНКО Василь Самійлович, 1896 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Гришине Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Ветеринарний санітар колгоспу "Сталінець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ФОТ Франц Петрович, 1907 р. народження, с. Олександрополь (нині с. Олександрівка) Чернігівського р-ну, проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Працівник відділення Держбанку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ФОТТ Петро Петрович, 1892 р. народження, хут. Дружба (стара назва) Донецької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Орлове Мелітопольського р-ну Запорізької області. Завгосп школи глухонімих. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ФОХТ Андрій Андрійович, 1885 р. народження, с. Миколай-Поле Запорізького р-ну Запорізької області, проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Старший машиніст заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ФРАНК Лев Петрович, 1912 р. народження, с. Єгорівка Запорізького р-ну (за старим адмін.-територ. поділом) Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар Запорізького заводу "Комунар". Особливою "трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ФРАНКОВСЬКИЙ Юзеф Людвігович, 1919 р. народження, нар. і проживав у м. Острог того ж р-ну Рівненської області, поляк, освіта початкова. Не працював тимчасово. Затриманий прикордонниками 6 грудня 1939 року після переходу кордону між СРСР і Польщею. Особливою нарадою при НКВС СРСР 2 листопада 1940 року засуджений до 3 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ФРАНЦ Петро Петрович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Шпарау (нині с. Довге) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Політвідділець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ФРАНЦ Яків Якович, 1883 р. народження, нар. і проживав у с. Лібенау (нині с. Майське) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Хлібороб на власній землі. Запорізьким Губревтрибуналом 30 листопада 1921 року засуджений до 2 років позбавлення волі. 8 квітня 1922 року з місць ув'язнення звільнений. Реабілітований у 1991 році.

ФРЕЗЕ Андрій Васильович, 1913 р. народження, с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Токар заводу "Трикотажмашдеталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ФРЕЗЕ Давид Якович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Монтер-зв'язківець телефонної станції "Дніпроенерго". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ФРЕЗЕ Іван Іванович, 1903 р. народження, с. Новослобідка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Головний бухгалтер відділу капітального будівництва заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ФРЕЗЕ Корній Якович, 1919 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта незакінчена середня. Токар ремонтно-механічного заводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ФРЕЗЕ Петро Андрійович, 1878 р. народження, с. Володимирівське Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області. Майстер промартілі "3-я п'ятирічка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ФРЕЗЕ Петро Якович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Смоляне Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Шмідта в с. Смоляне. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ФРЕЗЕ Яків Якович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Дніпробуд" в с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ФРЕЙ Адам Валентинович, 1913 р. народження, нар. і проживав у с. Маринопіль (нині с. Мар'ївка) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Молотова. Особливою нарадою при НКВС СРСР 15 липня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення 3 вересня 1949 року. Реабілітований у 1959 році.

ФРЕЙДЕКІНД Еміль Карлович, 1900 р. народження, с. Гранідур Новоград-Волинського р-ну Житомирської області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Комірник к-спу "Роте Фане". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ФРЕЙМАН Овсій Олександрович, 1892 р. народження, нар. і проживав у м. Мелітополі Запорізької області, єврей, освіта вища юридична. Товарознавець Мелітопольського міськпромкомбінату. Особливою нарадою при МДБ СРСР 20 квітня 1949 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер 13 червня 1951 року в ув'язненні Туруханського району Красноярського краю. Реабілітований у 1957 році.

ФРЕНКЕЛЬ Вільгельм Сергійович, 1901 р. народження, с. Сновське Щорсівського р-ну Чернігівської області, німець, освіта незакінчена вища, член ВКП(б) в 1925—1937 рр. Проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області. Завідуючий районним відділом народної освіти. Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 жовтня 1939 р. засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер в "Івдельтаборі". Реабілітований у 1959 році.

ФРИЗ Василь Миколайович, 1900 р. народження, м. Сквира того ж р-ну Київської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Котельник Дніпровського механічного заводу в м. Запоріжжі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 22 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Після звільнення 3 червня 1944 року проживав у м. Вольськ Саратовської області (Росія). Реабілітований у 1958 році.

ФРІДМАН Ганна Петрівна, 1899 р. народження, м. Бійськ Алтайського краю (Росія), росіянка, освіта неповна середня. Проживала в м. Запоріжжі. Плановик об'єднання підприємств райпромкомбінату. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1956 році.

ФРІЗЕН Абрам Абрамович, 1896 р. народження, с. Канцерівка, проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тесляр к-спу "Роте Фане". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ФРІЗЕН Генріх Генріхович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Рот Фронт (нині приєднане до с. Владівка) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Комірник Стульневської МТС. Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ФРІЗЕН Дітріх Яковлевич, 1907 р. народження, с. Водяне Запорізького р-ну, проживав у с. Дудникове Оріхівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Голова Дудниківської сільради. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ФРІЗЕН Іван Абрамович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Вагранник заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ФРІЗЕН Ізбрант Петрович, 1899 р. народження, с. Кочубеївка Фріцгехртовського р-ну Миколаївської області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Помічник старшого бухгалтера ремонтного заводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ФРІЗЕН Корній Іванович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Ливарник заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ФРІЗЕН Петро Абрамович, 1908 р. народження, с. Канцерівка, проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Роте Фане". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ФРІЗЕН Петро Абрамович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Бригадир шишельного цеху заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ФРІЗЕН Петро Іванович, 1880 р. народження, нар. і проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу в с. Нижня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ФРІЗЕН Петро Петрович, 1904 р. народження, с. Олександрополь Желізняківського р-ну Артемівського округу, німець, освіта середня. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Рядовий колгоспник к-спу ім. Косіора. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ФРІЗЕН Юліус Юліусович, 1886 р. народження, с. Блюменорт (нині с. Орлове) Мелітопольського р-ну, проживав у с. Смоляне Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Сторож колгоспу ім. Шмідта в с. Смоляне. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ФРІЗЕН Яків Абрамович, 1894 р. народження, с. Канцерівка, проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Експедитор заводу ім. Енгельса у с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ФРІЗЕН Яків Мартинович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Бригадир заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ФРІС Лейнард Юлісович, 1919 р. народження, с. Вишняківка Володарського р-ну Київської області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта неповна середня. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Токар Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. Особливою нарадою при НКВС СРСР 28 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ФУКЛЕВ Георгій Дмитрович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Комірник Преславського агротехнікуму. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ФУКЛЕВ Іван Георгійович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Конюх к-спу ім. Леніна."Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 26 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 січня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ФУНК Абрам Абрамович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта середня. Технік заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 лютого 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1960 році.

ФУНК Адольф Іванович, 1914 р. народження, м. Керч Кримської АРСР, німець, освіта початкова, член ВЛКСМ в 1932—1934 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Кресляр ремонтно-механічного заводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ФУНК Василь Абрамович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, малограмотний. Інструктор з налагодження верстатів заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ФУНК Генріх Іванович, 1909 р. народження, с. Григорівка Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя). Машиніст молотарки колгоспу "Дніпробуд" в с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ФУНК Іван Петрович, 1907 р. народження, с. Нижня Хортиця, проживав у с. Капустянка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх к-спу "Рекорд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ФУНК Петро Абрамович, 1910 р. народження, с. Миколай-Поле Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Електромонтажник відділу капітального будівництва тресту "Запоріжбуд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ФУНК Петро Абрамович, 1914 р. народження, с. Малишівка Запорізького р-ну, проживав у м. Мелітополі Запорізької області, німець, освіта середня технічна. Конструктор Мелітопольського заводу ім. Воровського. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 6 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ФУНК Петро Францович, 1898 р. народження, с. Новослобідка, проживав у с. Павлівка (нині с. Долинське) Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх к-спу ім. Литвинова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ФУРМАН Соломон Симхович, 1896 р. народження, м. Кишинів, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Годинниковий майстер райпромкомбінату. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ФУРСЕНКО Василь Михайлович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рахівник тракторного загону колгоспу "Нове життя". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

Х

ХАДЖИЙСЬКИЙ Микола Іванович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Преслав Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Хлібороб колгоспу "Комінтерн". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 26 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 січня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ХАДЖИНСЬКИЙ Михайло Іванович, 1902 р. народження, с. Преслав, проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта вища педагогічна. Учитель Коларівської середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ХАЛАЧ Афанасій Іванович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Друга п'ятирічка" у с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ХАЛАЧ Іван Костянтинович, 1887 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Городник колгоспу "Друга п'ятирічка" у с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ХАЛІН Павло Семенович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Кагановича. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ХАНЕЦЬКИЙ Георгій Кирилович, 1883 р. народження, с. Кінські Роздори Пологівського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, українець, освіта початкова. Охоронець церкви. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ХАНИКІН Микита Купріянович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Литовка Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ХАНИКІН Павло Купріянович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Литовка Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ХАНІН Абрам Йосипович, 1901 р. народження, нар. і проживав у м. Олександрівську (нині м. Запоріжжя), єврей, освіта середня. Діловод відділу заготівель в м. Олександрівську. Запорізьким Губревтрибуналом 29 грудня 1920 року засуджений до 2 тижнів арешту. Реабілітований у 1991 році.

ХАРЛАН Омелян Денисович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Балабине Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир к-спу ім. 90-го Уральського полку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ХАСАЙ Іван Пилипович, 1903 р. народження, с. Новокерменчик (нині с. Новомлинівка) Розівського р-ну, проживав у м. Мелітополі Запорізької області, грек, освіта початкова. Комірник меблевої фабрики. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ХВОСТЕНКО Іван Миколайович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Балабине Запорізького р-ну Запорізької області, українець,освіта початкова. Тесляр Запорізького заводу "Металоштамп". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ХЕНКІН Мейєр Іцкович, 1878 р. народження, м. Кричев Могильовської губернії, єврей, освіта початкова. Проживав у с. Розівка того ж р-ну Запорізької області. Продавець кіоску газованої води. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ХИЖНЯК Антон Євтихійович, 1886 р. народження, с. Миколаївка Друга Новомиколаївського р-ну, проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Слюсар Гуляйпільського дитячого будинку-інтернату № 48. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ХИЖНЯК Єгор Сидорович, 1867 р. народження, нар. і проживав у с. Петро-Свистунове Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, селянин-одноосібник. Запорізьким Губревтрибуналом 27 вересня 1921 року засуджений до 1 року примусових робіт умовно з конфіскацією частини майна. Реабілітований у 1991 році.

ХИЖНЯК Іван Климентійович, 1909 р. народження, с. Білики Полтавської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Токар заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році.

ХІЛЬ Павло Павлович, 1900 р. народження, с. Приморський Посад Приазовського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, член ВКП(б) в 1923—1937 рр. Проживав у м. Токмаку того ж району Запорізької області. Голова Токмацької промартілі "Серп і молот". Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 січня 1940 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Перебував у концтаборах до лютого 1951 року, потім — на спецпоселенні під наглядом органів МДБ. З 1955 року проживав у м. Мелітополі Запорізької області. Реабілітований у 1956 році.

ХІЛЬКО Пантелеймон Семенович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Ворошилівка (нині с. Жовтневе) Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ХЛЕПІТЬКО Степан Юхимович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Мала Токмачка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Референт Чернігівської заготконтори райспоживспілки. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ХЛИПІН Лук'ян Іванович, 1908 р. народження, с. Петрівка Олександрівського р-ну Донецької області, українець, освіта середня. Проживав у с. Куйбишеве того ж р-ну Запорізької області. Головний технолог технологічного відділу заводу ім. Сталіна м. Краматорська. Постановою Куйбишевського райвідділу НКВС 31 березня 1944 року направлений в спецтабір НКВС для фільтрації. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

ХЛОПКО Петро Карпович, 1893 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Гришине Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Каменяр колгоспу "Сталінець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ХМИРОВ Іван Миколайович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Наталівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Технічний секретар колгоспу "Пролетар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення у березні 1940 року. Реабілітований у 1991 році.

ХМИРОВ Павло Миколайович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Наталівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Каменолом в кам'яному кар'єрі колгоспу "Пролетарій". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 грудня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ХОДУС Максим Федорович, 1885 р. народження, с. Менчикури Веселівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Сторож міського відділу охорони здоров'я. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ХОЛОСАЙ Микола Тайвинович, 1892 р. народження, м. Ян-Тай Шаньдунської провінції (Китай), китаєць, малограмотний. Проживав на залізничній станції Постишеве Донецької області, безробітний. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ХОЛЯВКО Григорій Романович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Вербове Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "П'ятирічка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ХОЛЯВКО Опанас Романович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Вербове Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Без певних занять. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

ХОМЕНКО Наум Афанасійович, 1889 р. народження, с. Новопавлівка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Проживав у с. Лугове Василівського р-ну Запорізької області. Коваль артілі "50 років Сталіну". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Після звільнення проживав у с. Верхня Криниця Василівського р-ну Запорізької області. Реабілітований у 1958 році.

ХОРТИЦЬКИЙ Петро Федотович, 1899 р. народження, с. Веселе, проживав у с. Балабине Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Грабар вапнякового заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ХОХЛОВ Іван Омелянович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Михайло-Лукашеве Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Кислобетонник Дніпровського магнієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ХОХЛОВ Яким Романович, 1894 р. народження, с. Михайло-Лукашеве, проживав у с. Криничне Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Заможник". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ХОХОТВА Іван Федорович, 1896 р. народження, с. Воздвижівка Гуляйпільського р-ну, проживав у с. Гайчур (нині с. Тернувате) Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Ремонтний робітник на залізн. ст. Гайчур. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ХОХОТВА Сергій Максимович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Воздвижівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Постишева у с. Воздвижівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ХОЦЬКИЙ Юхим Никанорович, 1893 р. народження, с. Куколівка Олександрівського р-ну Кіровоградської області, українець, освіта середня. Проживав у м. Пологах того ж р-ну Запорізької області. Завідуючий Пологівською базою Харчоторгу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 3 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ХРАПАЧ Федір Юхимович, 1913 р. народження, с. Вознесенське Актюбінської області (Казахстан), українець, освіта початкова. Проживав у с. Балки Василівського р-ну Запорізької області. Тракторист Балківської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1966 році.

ХРИСТИЧ Андрій Андрійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова. Столяр комунальних майстерень соцмістечка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ХРИСТИЧ Василь Ананійович, 1890 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта початкова. Рибалка рибколгоспу ім. Шевченка на о. Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ХРИСТИЧЕНКО Василь Іванович, 1887 р. народження, с. Попівка (нині с. Смирнове), проживав у с. Куйбишеве того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Майстер газованих вод при Куйбишевській райспоживспілці. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ХРИСТОВ Іван Гнатович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин. Інших відомостей немає. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1991 році.

ХРИСТОВ Панас Кирилович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Член ВКП(б) в 1932—1937 рр. Без постійного місця роботи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ХРИСТОФОРОВ Михайло Данилович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Строганівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Вантажник Ботієвського пункту "Заготзерно". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ХРОМЕНКО-БЕРЕЗОВСЬКА Ганна Петрівна, 1904 р. народження, м. Острог того ж р-ну Рівненської області, українка, освіта середня. Проживала у м. Запоріжжі. Вчителька Запорізької школи № 2. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1957 році.

ХУДЯКОВ Василь Якович, 1905 р. народження, с. Стрюківка Томаківського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта вища педагогічна. Проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області. Учитель природознавства Оріхівської середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ХУДЯКОВ Трохим Каленикович, 1887 р. народження, м. Бендери (Молдова), молдаванин, освіта початкова. Проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області. Продавець "Облвинпромтресту". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ХУЗИНСЬКИЙ Семен Савич, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Продавець Харчоторгу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

Ц

ЦАДКІН Яків Наумович, 1907 р. народження, с. Василівка того ж району, проживав у с. Новоолександрівка-Перша (стара назва) Запорізького р-ну Запорізької області, єврей, освіта неповна середня. Курсант школи механіків при заводі "Комунар" м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року у м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ЦАНЄВ Петро Петрович, 1886 р. народження, с. Донітомнік (Болгарія), болгарин, малограмотний. Проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області. Кустар з виготовлення халви. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЦАРСКЕ Бернгард Андрійович, 1909 р. народження, с. Жатки Пулинського р-ну (старі назви) Київської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Хлібороб Великотокмацького зернорадгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення 1 лютого 1939 року. Реабілітований у 1989 році.

ЦАСЮК Іван Федорович, 1912 р. народження, с. Ямпільчик Чемеровецького р-ну Хмельницької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Помічник машиніста депо комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1991 році.

ЦАХАРІАС Іван Іванович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Капустянка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Столяр к-спу "Рекорд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЦАХАРІАС Франц Миколайович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Капустянка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Листоноша колгоспу "Рекорд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 листопада 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ЦАХАРІАС Яків Миколайович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Капустянка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Ветеринарний санітар колгоспу "Рекорд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ЦВЕРАВА Грант Костянтинович, 1911 р. народження, м. Ахалцих (Грузія), вірменин, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий електролабораторією Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 червня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення 11 березня 1951 року. Реабілітований у 1957 році. .

ЦВІРКО Йосип Антонович, 1905 р. народження, с. Язвіни Узденського р-ну Мінської області, білорус, освіта початкова, член ВКП(б) до 1935 р. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар-складальник механічного цеху Запорізького заводу "Ударник". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЦВІТАНСЬКИЙ Степан Іванович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Миколаївка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, член ВКП(б) у 1926—1928 рр. Рядовий колгоспник к-спу ім. Кірова у с. Миколаївка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЦВЯТКОВ Іван Іванович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Коларова у с. Коларівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЦВЯТКОВА Галина Йосипівна, 1907 р. народження, м. Керч, українка, освіта початкова. Проживала в м. Бердянську Запорізької області, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1957 році.

ЦЕЙСЛЕР Йосип Григорович (Георгійович), 1896 р. народження, с. Молда-Елі (Крим), німець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий сектором технічного навчання управління "Запоріжбуд" комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ЦЕКОВ Андрій Павлович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Тернівка Якимівського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний, селянин-одноосібник. "Трійкою" при Колегії ДПУ УРСР 13 квітня 1930 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1990 році.

ЦЕКОВ Тимофій Якович, 1898 р. народження, с. Тернівка Якимівського р-ну, проживав у м. Мелітополі Запорізької області, болгарин, малограмотний. Їздовий промартілі "Трудспайка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ЦЕНЕР Готліб Готлібович, 1877 р. народження, с. Вайнау (нині с. Чапаївка), проживав у с. Дурлах (пізніше с. Піщане, нині його немає) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Ветеринарний фельдшер колгоспу ім. Горького в с. Дурлах. Особливою нарадою при НКВС СРСР 28 жовтня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ЦЕНЕР Яків Фрідріхович, 1894 р. народження, с. Олександрофельд (нині с. Верховина), проживав у с. Енгельфельд (нині с. Полянівка) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Учитель середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 31 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЦИБАРТ Готліб Фрідріхович, 1899 р. народження, с. Іванівка Нижньосірогозького р-ну (за старим адмін.-територ. поділом) Херсонської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Дармштадт (нині с. Переможне) Мелітопольського р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу "Дармштадт". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 жовтня 1938 року у м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

ЦИБУЛЬКО Антон Степанович, 1903 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЦИБУЛЬКО Григорій Андрійович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Вербове Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Садівник к-спу "П'ятирічка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЦИБУЛЬКО Гурій Калістратович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Продавець сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЦИБУЛЬКО Сильвестр Степанович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЦИКАЛО Фірс Захарович, 1893 р. народження, с. Басань, проживав у с. Ульяновка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник к-спу ім. Ульянова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 грудня 1937 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЦИЛІНСЬКИЙ Еріх Францович, 1898 р. народження, м. Данціг (Німеччина), німець, освіта середня, член ВКП(б) в 1920—1922 рр. Проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області. Адвокат Молочанської колегії захисників. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЦИПЛЕНКОВ Іван Михайлович, 1910 р. народження, с. Зяблово Урицького р-ну Орловської області, росіянин, освіта початкова, член ВКП(б). Проходив строкову службу стрільцем-мотористом військової авіачастини № 1589 в м. Запоріжжі. Особливою нарадою при ДПУ УРСР 21 лютого 1934 року засуджений до 3 років заслання в Північний край. Реабілітований у 1971 році.

ЦІБЕРТ Яків Якович, 1905 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, німець, освіта початкова. Токар механічного цеху Запорізького заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЦІМЕРЛІНГ Яків Іванович, 1895 р. народження, с. Біловеж, проживав у с. Розівка того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Заготовлювач райзаготконтори. Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 жовтня 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ЦІНАЛЕВСЬКИЙ Франц Михайлович, 1895 р. народження, м. Сарни того ж р-ну Рівненської області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Токар управління допоміжних підприємств в м. Запоріжжі. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 10 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 жовтня 1937 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ЦОБ (ІОБ) Готліб Людвигович, 1890 р. народження, с. Кранталь Григорополського р-ну (Молдова), німець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Вантажник лісозаводу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЦОКАЛО Марко Софронович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Шевченка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЦОЦА Федот Михайлович, 1889 р. народження, с. Велика Олександрівка того ж р-ну Херсонської області, українець, малограмотний. Проживав у с. Кам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області. Сторож ресторану. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 січня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ЦУРПАЛЬ Іван Григорович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Новомиколаївка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рахівник редакції райгазети. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЦУРУФАН Кузьма Данилович, 1897 р. народження, с. Шарковщина Хорольського р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) до 1936 року. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий майстернями автобази Дніпровського автотресту в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ЦЮПА Володимир Костянтинович, 1897 р. народження, м. Вільно, (нині м. Вільнюс, Литва), росіянин, освіта початкова, член ВКП(б) в 1930—1935 рр. Проживав у м. Запоріжжі. Електрик Запорізького заводу "Комунар". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 23 вересня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

35 Зам.. № 3374

Ч

ЧАБАН Федір Трохимович, 1881 р. народження, с. Карачекрак (нині с. Підгірне) Василівського р-ну, проживав у зернорадгоспі (нині с. Жовтневе) Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Чорнороб зернорадгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ЧАКСТА Іван Мартинович, 1894 р. народження, Набенська волость Вольмарського р-ну Ризької області (Латвія), латиш, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Вантажник комбінату "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 16 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 січня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЧАЛДИКОВ Дмитро Миколайович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Гюнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, мірошник колгоспу "Сила". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ЧАН ХО-ВАН Тимофій Петрович, 1896 р. народження, м. Мукден (Китай), китаєць, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Двірник транспортного цеху Запорізького заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЧАРИЧАНСЬКИЙ Макар Венедиктович, 1894 р. народження, с. Копані Оріхівського р-ну, проживав у зернорадгоспі (нині с. Жовтневе) Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх зернорадгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЧАУН Андрій Карлович, 1887 р. народження, м. Рига (Латвія), латиш, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Цвяхар заводу "Інтернаціонал" в м. Запоріжжі. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 5 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 січня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЧАУС Андрій Юхимович, 1892 р. народження, нар. і проживав у с. Тимошівка Михайлівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Хлібороб на власній землі. Особливим відділом ВЧК 3-ї стрілецької дивізії 13-ї армії 8 вересня 1920 року заарештований за шпигунство. Запорізьким Губревтрибуналом 17 грудня 1920 року звільнений з-під варти за відсутністю доказів звинувачення. Реабілітований у 1991 році.

ЧЕБОТАРЬОВ Микола Леонтійович, 1882 р. народження, нар. і проживав у с. Радивонівка Якимівського р-ну Запорізької області, росіянин, малограмотний. Рядовий колгосник к-спу "Червона Зірка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 листопада 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ЧЕКУРЛІЙ Іван Захарович, 1903 р. народження, с. Рахнівка Дунаєвецького р-ну Хмельницької області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Декан мовно-літературного факультету Запорізького педагогічного інституту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 жовтня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЧЕН ХАЙ Михайло Васильович, 1889 р. народження, м. Пекін (Китай), китаєць, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Мастильник депо залізничної станції "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 5 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЧЕПИЛЬ Петро Петрович, 1899 р. народження, с. Добрянка Вільшанського р-ну Кіровоградської області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Інженер-конструктор першої категорії комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ЧЕПУРЕНКО Юхим Володимирович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Продавець крамниці Новоспасівського сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЧЕПУРНИЙ Микита Сидорович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Старобогданівка Михайлівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Червоний Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЧЕПУРНИЙ Микола Антонович, 1902 р. народження, с. Мар'їна Роща Петропавлівського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Помічник бухгалтера ливарного цеху Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЧЕРВАНСЬКА Ганна Іванівна, 1904 р. народження, с. Ганнівка Приазовського р-ну, проживала у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарка, освіта середня, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 16 грудня 1937 року засуджена до 8 років позбавлення волі. Реабілітована у 1956 році.

ЧЕРВАНСЬКИЙ Дмитро Никифорович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Ганнівка Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Фрунзе у с. Ганнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЧЕРВОНЕНКО Макар Трохимович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Басань Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Грабар артілі "10-річчя Жовтня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 січня 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ЧЕРДАКЛІЄВ Павло Павлович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Трояни Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, конюх "Швейпрому". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ЧЕРЕВАТЕНКО Сергій Васильович, 1898 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, українець, освіта середня. Начальник фінансового відділу заводу "Комунар. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ЧЕРЕВАТЕНКО Тимофій Степанович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Веселянка Запорізького р-ну, Запорізької області, українець, освіта початкова. Обліковець колгоспу "Червоний лан". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року у м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ЧЕРЕДНИЧЕНКО Василь Федорович, 1883 р. народження, нар. і проживав у с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець, неписьменний. Городник к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році Місце поховання невідоме.

ЧЕРЕДНИЧЕНКО Іван Федорович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ЧЕРЕДНИЧЕНКО Микола Карпович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Лукашеве Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Бригадир к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році Місце поховання невідоме.

ЧЕРЕМИСІН Анатолій Сергійович, 1898 р. народження, с. Нижні Сірогози того ж р-ну Херсонської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий відділом збуту шамотного цеху заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЧЕРКАС Григорій Ілліч, 1892 р. народження, с. Дмитрівка Великолепетиського р-ну Херсонської області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Грабар коксохімзаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЧЕРКАСОВ Семен Нестерович, 1883 р. народження, с. Нижнє-Славутино Калузької губернії, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий складом заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ЧЕРКАШИНА-БОРИСЮК Ганна Михайлівна, 1912 р. народження, с. Новорепівка Новотроїцького р-ну Херсонської області, українка, малограмотна. Проживала у м. Запоріжжі. Купорщик Запорізького горілчаного заводу. Особливою нарадою при НКВС СРСР 21 червня 1938 року віддана під негласний нагляд за місцем проживання на 2 роки. Реабілітована у 1991 році.

ЧЕРКЕЗ Андрій Дем'янович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Сторож колгоспу ім. Коларова у с. Коларівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЧЕРКЕЗ Георгій Федорович, 1895 р. народження, с. Коларівка Приморського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Чорнороб Першотравневого заводу у м. Бердянську. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЧЕРКЕЗ Дем'ян Андрійович, 1913 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Коларова у с. Коларівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЧЕРКЕЗ Дмитро Дмитрович, 1901 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Тракторист колгоспу ім. Косіора у с. Коларівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЧЕРКЕЗ Іван Федорович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Коларівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Коларова у с. Коларівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЧЕРКЕЗ Ірина Кирилівна, 1884 р. народження, с. Ногайськ (нині м. Приморськ того ж р-ну), проживала у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарка, освіта середня. Пенсіонерка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 жовтня 1939 року засуджена до 3 років заслання в один із районів Казахстану. Реабілітована у 1990 році.

ЧЕРНЕНКО Євген Іванович, 1879 р. народження, с. Іванівка Таврійської губернії, українець, освіта середня. Проживав у с. Нововасилівка Бердянського р-ну Запорізької області. Священик. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ЧЕРНЕЦЬКИЙ Йосип Казимирович, 1887 р. народження, с. Нафтулівка Хмельницького р-ну Хмельницької області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Муляр Запорізького ремонтно-механічного заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з місць ув'язнення 29 січня 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

ЧЕРНЄВ Василь Дмитрович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Першого Травня у с. Вячеславка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЧЕРНЄВ Георгій Михайлович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Вячеславка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, член ВКП(б) у 1930-1937 рр. Тесляр колгоспу ім. Першого Травня. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЧЕРНЄВ Павло Миколайович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Забійник худоби колгоспу "Колективіст" в с. Райнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЧЕРНИК Іван Савелійович, 1886 р. народження, м. Мглин Мглинського повіту Чернігівської області (за старим адмін.-територ. поділом), росіянин, освіта незакінчена середня. Проживав у м. Запоріжжі. Конструктор по ремонту обладнання Дніпровського алюмінієвого заводу в м. Запоріжжі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ЧЕРНИШОВ Петро Петрович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Власівка (нині с. Чубарівка) Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Швець колгоспу "Новий шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЧЕРНІКОВ Омелян Олексійович, 1886 р. народження, с. Чаплинка Чаплинського р-ну Херсонської області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Столяр Запорізького театру ім. Заньковецької. Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 лютого 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер у 1938 році в тюрмі. Реабілітований у 1959 році.

ЧЕРНЯВСЬКИЙ Іван Леонтійович, 1898 р. народження, с. Білоцерківка Куйбишевського р-ну, проживав у с. Різдвянка Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, садівник колгоспу "8 Березня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЧЕРНЯВСЬКИЙ Пимон Петрович, 1893 р. народження, с. Павлівка Кобеляцького р-ну Полтавської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Островське Новомиколаївського р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу "Долина праці". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЧЕРНЯВСЬКИЙ Семен Полікарпович, 1893 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Виробничий майстер цеху № 6 Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЧЕРНЯК Олександр Олександрович, 1888 р. народження, м. Верхньодніпровськ Дніпропетровської області, єврей, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий аптекою № 14, заступник начальника облаптекоуправління. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ЧЕРТКОВА-АЗОВА Берта Давидівна, 1910 р. народження, нар. і проживала в м. Запоріжжі, єврейка, малограмотна. Друкарка Запорізького відділення Держбанку. Особливою нарадою при НКВС СРСР 21 червня 1938 року віддана під гласний нагляд за місцем проживання на 2 роки. Реабілітована у 1991 році.

ЧЕРТОК Лук'ян Васильович, 1893 р. народження, с. Обіточне, проживав у с. Новомихайлівка Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1953 році. Місце поховання невідоме.

ЧЕСНАКОВА Софія Корніївна, 1888 р. народження, с. Ханбікове (нині такого немає) Київської області, українка, малограмотна. Проживала в м. Запоріжжі, домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 21 червня 1938 року віддана під гласний нагляд за місцем проживання на 2 роки. Реабілітована у 1991 році.

ЧИЖЕВСЬКИЙ Михайло Антонович, 1896 р. народження, кол. Карлівка В-Волинського повіту (Польща), українець, освіта середня. Проживав у с. Кам'янка-Дніпровська того ж р-ну Запорізької області. Дорожний технік райшляхвідділу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ЧМИР Данило Іванович, 1902 р. народження, с. Охрімівка, проживав у с. Семихатки Якимівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бухгалтер олійниці у с. Новоданилівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 листопада 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЧОБОТАР Яків Матвійович, 1898 р. народження, с. Бронниця Могилів-Подільського р-ну Вінницької області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Чапаєвка Пологівського р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу "Червона Зірка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 січня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ЧОК Адольф Войцехович, 1912 р. народження, м. Лібава (Латвія), латиш, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Обдирник заводу інструментальних сталей комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЧОНГОВ Ілля Михайлович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЧОРНИЙ Єлисей Якович, 1886 р. народження, с. Копані Оріхівського р-ну, проживав у м. Бердянську Запорізької області, українець, малограмотний, член ВКП(б) в 1921—1926 рр. Завідуючий робочим майданчиком Бердянського підприємства "Металобрухт". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 липня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЧОРНИЙ Федір Парамонович, 1895 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Зелений Луг Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Ранок". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЧОРНОВІЛ Михайло Федорович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Шорник Запорізького заводу санмедустаткування "Червоний Хрест". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЧОРНОГОР Пилип Сергійович, 1899 р. народження, м. Токмак, проживав у с. Зелений Гай Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Монтер колгоспу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 жовтня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ЧУБИЧ Сила Григорович, 1862 р. народження, нар. і проживав у с. Щербаки Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний, селянин-одноосібник. Особливою нарадою при ДПУ УРСР у лютому 1930 року висланий у місце спецпоселення Казахстану до 3 років. Реабілітований у 1990 році.

ЧУВИЧКІН Семен Мойсейович, 1886 р. народження, нар. і проживав с. Велика Тарасівка (стара назва) Томаківського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Селянин-одноосібник. Особливою нарадою при ДПУ СРСР 18 січня 1930 року засуджений до 3-х років позбавлення волі. Реабілітований у 1996 році.

ЧУДНОВСЬКИЙ Василь Йосипович, 1911 р. народження, с. Михайлівка того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі (Першотравневе селище). Водій заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЧУЙКО Сергій Гнатович, 1907 р. народження, м. Дніпропетровськ, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник ковальського цеху заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЧУПИК Марко Ілліч, 1897 р. народження, с. Петропавлівка (нині с. Тарасівка) Пологівського р-ну, проживав у с. Зелений Луг Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Ранок". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований в 1958 році.

ЧУПРИНА Микола Ісаакович, 1900 р. народження, м. Оріхів того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Бухгалтер Запорізького заводу "Ударник". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 січня 1938 року. Реабілітований 1991 році. Місце поховання невідоме.

ЧУЧКО Дмитро Семенович, 1898 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Гірке Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Садівник-городник колгоспу "Переможець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 жовтня 1937 року у м. Дніпропетровську . Реабілітований у 1959 році.

ЧУЧКО Іван Минович, 1893 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль Гуляйпільського заводу "Червоний металіст". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЧУЧКО Сидір Іванович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Жерстяник к-спу "Спартак". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

Ш

ШАБАЛЬ Артем Петрович, 1899 р. народження, с. Степне, проживав у с. Гранітне Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир тракторного загону Наталівської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер 3 січня 1942 року в концтаборі "Волховбуд" (м. Рибінськ). Реабілітований у 1989 році.

ШАБАН Давид Федорович, 1877 р. народження, с. Македонівка Маріупольського р-ну Донецької області (за старим адмін.-територ. поділом), грек, освіта початкова. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Бухгалтер Бердянської електростанції. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ШАБЕЛЬСЬКИЙ Петро Сергійович, 1910 р. народження. нар. і проживав у с. Чапаєвка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник к-спу "Червона Зірка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 січня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШАБЛЯ Іван Єлисейович, 1894 р. народження, с. Томаківка того ж р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Вчитель середньої школи № 50. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШАБЛЯ Семен Денисович, 1899 р. народження, с. Томаківка того ж р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Комерційний агент заводу "Ковкий чавун" в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ШАБСАЙ Мордух Абрамович, 1885 р. народження, м. Херсон, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області. Завідуючий відділом "Дніпрохарчоторгу". Запорізьким обласним судом 29 липня 1939 року засуджений до 4 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ШАЙКОВСЬКИЙ Іван Купріянович, 1910 р. народження, с. Миколаївка Сірогозького р-ну Херсонської області (за старим адмін.-територ. поділом), поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Водопровідник станції "Фільтрова". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШАЙТАНОВ Василь Петрович, 1896 р. народження, народився і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рахівник колгоспу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШАЙТАНОВ Захар Іванович, 1898 р. народження, с. Андрівка Бердянського р-ну, проживав у с. Медівка (нині приєднане до с. Вишнювате) Розівського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Городник к-спу ім. "Правди". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ШАЙТАНОВ Костянтин Іванович, 1905 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШАЙТАНОВ Опанас Дмитрович, 1918 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШАЙТАНОВ Петро Миколайович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова, слюсар колгоспу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШАЙТАНОВ Степан Васильович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Сторож к-спу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ШАМКО-БАЛАШЕВА Віра Миколаївна, 1911 р. народження, нар. і проживала у м. Запоріжжя, українка, освіта середня. Лаборант термічного цеху заводу № 29 ім. Баранова. Особливою нарадою при НКВС СРСР 8 липня 1938 року засуджена до 5 років позбавлення волі. Реабілітована в 1957 році.

ШАМРАЙ Аврам Аврамович, 1897 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Червоноармієць". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ШАМРАЙ Герасим Васильович, 1887 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Коваль Гуляйпільського колгоспу "Спартак. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ШАМРАЙ Іван Панасович, 1896 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рахівник Гуляйпільського к-спу "Червоне Заріччя". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ШАНДЕР Іван Федорович, 1914 р. народження, с. Клейнбазер Торгачевського р-ну Саратовської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Розмітник листопрокатного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ШАПІРО Абрам Ісаакович, 1896 р. народження, с. Маломихайлівка Покровського р-ну Дніпропетровської області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий групою найму та звільнення Запорізького м'ясокомбінату. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШАПОВАЛ Артем Терентійович, 1896 р. народження, м. Гуляйполе, проживав на хут. Дачний (нині його немає) Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бджоляр к-спу "Спартак". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ШАПОВАЛ Афанасій Семенович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Касир Кінськороздорівської ощадкаси. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році .

ШАПОВАЛ Іван Григорович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Берестове Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "ОДСЧА". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 грудня 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ШАПОВАЛ Кирило Корнійович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Мукосій пекарні відділу робітничого постачання залізничної станції Пологи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 травня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ШАПОВАЛ Петро Романович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Вербове Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "П'ятирічка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ШАПОВАЛ Тихон Гаврилович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Підгаврилівка Покровського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Селянин-одноосібник. Особливою нарадою при ДПУ СРСР 18 січня 1930 року засуджений до 3-х років позбавлення волі. Реабілітований у 1996 році.

ШАПОВАЛОВ Лук'ян Васильович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Михайло-Лукашеве Вільнянського р-ну Запорізької області. Коваль к-спу "Червона Зірка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ШАПОВАЛОВ Михайло Опанасович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Михайло-Лукашеве Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Червона Зірка". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ШАПОВАЛОВ Тимофій Іванович, 1898 р. народження, м. Ананьїв Одеської області, українець, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі. Комірник їдальні № 63 Запорізького коксохімзаводу. Заарештований 22 листопада 1932 року. Постановою Запорізького міськвідділу ДПУ 13 січня 1933 року з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

ШАПОШНИКОВ Микола Миколайович, 1879 р. народження, м. Ростов-на-Дону (Росія), росіянин, освіта середня спеціальна. Проживав у м. Запоріжжі. Начальник деревообробного цеху заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ШАРГОРОДСЬКИЙ Лев Аркадійович, 1904 р. народження, м. Іванків Хмельницької області, єврей, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Виконроб по конструкціях в УКБ заводу № 29 ім. Баранова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШАРИЙ Яків Андрійович, 1890 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Приймальник зерна на Токмацькому елеваторі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ШАРКОВ Костянтин Михайлович, 1879 р. народження, с. Верхні Сірогози Нижньосірогозького р-ну Херсонської області, українець, освіта середня. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Охоронець Бердянського будинку відпочинку. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Помер в ув'язненні 22 квітня 1941 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ШАРОВСЬКИЙ Кіндрат Григорович, 1880 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Верхня Терса Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 листопада 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ШАРОВСЬКИЙ Матвій Прокопович, 1888 р. народження, м. Гуляйполе того ж р-ну Запорізької області, освіта початкова. Проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. Комінтерну у с. Нижня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ШАРУН Антон Петрович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Покровське Запорізького округу (за старим адмін.-територ. поділом), українець, освіта початкова. Селянин-одноосібник. Особливою нарадою при ДПУ СРСР 18 січня 1930 року засуджений до висилки в Північний край строком на 3 роки. Реабілітований у 1996 році.

ШАТАЛИНСЬКИЙ Михайло Васильович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Зеленівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Більшовик" у с. Зеленівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ШАТРОВСЬКИЙ Микола Іванович, 1893 р. народження, м. Сморгонь (Польща), білорус, освіта вища, член ВКП(б) в 1925—1938 рр. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Начальник ливарного цеху артілі "Двигун". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 27 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ШАЦ Едмунд Фрідріхович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Дурлах (пізніше с. Піщане, нині його немає) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта незакінчена середня. Колгоспник к-спу ім. Горького. Особливою нарадою при НКВС СРСР 15 липня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі і 5 років заслання. Реабілітований у 1957 році.

ШАЦ Едмунд Якович, 1913 р. народження, с. Олександропіль Нікопольського р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар вагонного депо транспортного відділу комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШВЕДЕНКО Онисим Петрович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Чапаєвка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Слюсар-машиніст Магедівського елеватора. Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 жовтня 1939 року звільнений з-під варти із зарахуванням строку перебування в тюрмі з 4 листопада 1937 року. Реабілітований у 1989 році.

ШВЕЙГЕРТ Йосип Іванович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Новокраснівка Розівського р-ну Запорізької області (нині Володарського р-ну Донецької області), німець, освіта початкова. Ветсанітар місцевого к-спу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ШВЕНТНЕР Петро Францович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Помічник начальника пожежної охорони заводу ім. Енгельса в с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ШВЕЦЬ Іван Степанович, 1877 р. народження, нар. і проживав у с. Балабине Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Сторож Запорізького заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ШЕБЕСТ Олександр Йосипович, 1891 р. народження, м. Верхньодніпровськ того ж р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Крупчатник млина № 15. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 10 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 листопада 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ШЕВЧЕНКО Василь Володимирович, 1896 р. народження, с. Балки Василівського р-ну, проживав у с. Балабине Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Комірник залізничної станції Запоріжжя-Перше. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Постановою УНКВС по Запорізькій області від 8 лютого 1940 року термін покарання знижений до 3 років. Реабілітований у 1989 році.

ШЕВЧЕНКО Михайло Федорович, 1894 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Токар Токмацького заводу № 175 ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ШЕВЧЕНКО Петро Якович, 1875 р. народження, нар. і проживав у с. Балабине Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх Балабинського вапнякового заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ШЕВЧЕНКО Пилип Федорович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Канівське Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Їздовий к-спу ім. Горького. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ШЕВЧЕНКО Сергій Дем'янович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Марфопіль Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Слюсар Марфопільської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 30 грудня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ШЕВЧУК Дора Львівна, 1901 р. народження, станція Долинська (інших даних немає), українка, освіта початкова. Проживала в м. Запоріжжі. Телефоністка телефонної станції "Правий берег". Арештована 1 вересня 1937 року. Після шестимісячного перебування в Запорізькій в'язниці звільнена за відсутністю доказів звинувачення. Реабілітована у 1991 році.

ШЕВЧУК Корній Сидорович, 1903 р. народження, с. Хорошів Ляховецького (нині Білогірського) р-ну Хмельницької області, українець, освіта початкова, кандидат в члени ВКП(б) в 1927—1929 рр. Проживав у с. Веселе того ж р-ну Запорізької області. Рахівник к-спу "Прогрес". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ШЕК Каспер Касперович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Маринівка Куйбишевського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Голос колективіста". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 або 5 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ШЕЛЕНБЕРГ Абрам Давидович, 1901 р. народження, с. Кліпенфельд (нині приєднане до с. Стульневе) Чернігівського р-ну, проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Старший бухгалтер відділення Держбанку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ШЕЛЕНБЕРГ Генріх Якович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Капустянка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта не вказана. Канатник к-спу "Рекорд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШЕЛЕНБЕРГ Генріх-Андрій Дітріхович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя), німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Дніпробуд" в с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ШЕЛЕНБЕРГ Яків Християнович, 1884 р. народження, нар. і проживав у с. Новокраснівка Розівського р-ну Запорізької області (нині Володарського р-ну Донецької області), німець, освіта початкова. Ветсанітар к-спу "7-й з'їзд Рад". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ШЕЛЕНБЕРГ Яків Якович, 1907 р. народження, нар. і проживав у с. Капустянка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Рекорд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШЕЛЕСТ Микола Васильович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Шишельник заводу ДКА. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ШЕЛІГАНОВ Григорій Степанович, 1894 р. народження, с. Нікольське Нікольського р-ну Курської області, росіянин, освіта неповна середня, член РКП(б) до 1918 року. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер з електрообладнання коксового цеху Запорізького коксохімзаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1955 році. Місце поховання невідоме.

ШЕЛЛЕР Петро Якович, 1898 р. народження, м. Кронштадт Ленінградської області, німець, освіта незакінчена вища. Проживав у м. Запоріжжі. Керівник вогнетривної групи комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ШЕНФІШ Евальд Фрідріхович, 1904 р. народження, с. Березівка Баришівського р-ну Київської області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у с. Широке Запорізького р-ну Запорізької області. Тваринник к-спу ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШЕПЕЛЬ Кирило Якович, 1898 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Приймальник зерна на Гуляйпільському елеваторі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ШЕПТІЙ Василь Андрійович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий тваринницькою фермою в колгоспі "Камінна". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ШЕРСТЮК Степан Карпович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Новомихайлівка Чернігівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Жовтень". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 16 квітня 1938 року засуджений до розстрілу, Вирок виконано 7 червня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ШЕФЕР Генріх Генріхович, 1896 р. народження, с. Йогансрує (нині с. Долинське) Мелітопольського р-ну, проживав у с. Кронсфельд (нині с. Мар'янівка) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Обліковець місцевого відділення райстатуправління. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ШЕФЕР Олександр Павлович, 1907 р. народження, с. Озерне Кустанайського р-ну Тургайської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Оріхові того ж р-ну Запорізької області. Комбайнер-тракторист Оріхівської МТС. Особливою нарадою при НКВС СРСР 17 жовтня 1939 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ШЕФЕРОВСЬКИЙ Костянтин Захарович, 1888 р. народження, м. Сімферополь, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Електрик заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШИК Еміль Петрович, 1909 р. народження, с. Канкринівка Запорізького р-ну, проживав у с. Рот Фронт (нині с. Владівка) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта незакінчена вища. Учитель Ротфронтівської середньої школи № 2. Особливою нарадою при НКВС СРСР 7 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ШИЛОВ Прокіп Васильович, 1889 р. народження, с. Сорочата Нитвенського р-ну Пермської області (за старим адмін.-територ. поділом), росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Столяр аптекоуправління. Особливою нарадою при НКВС СРСР 8 січня 1938 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

ШИЛЬКОВСЬКИЙ Петро Петрович, 1892 р. народження, с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), проживав у м. Запоріжжі, німець, малограмотний, член ВКП(б) у 1926—1931 рр Дільничний майстер ливарного цеху № 2 заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ШИМАНОВСЬКИЙ Федір Вікентійович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Антонівка Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Мірошник вітряка к-спу ім. Кагановича. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ШИНГУР Никифор Миколайович, 1898 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Комбайнер Гуляйпільської МТС. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ШИНКАРЕНКО Іван Юхимович, 1906 р. народження, с. Туркенівка (нині с. Малинівка), проживав у с. Приютне Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Дзержинського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер 20 березня 1943 року в Архангельській області. Реабілітований у 1958 році.

ШИШКО Кіндрат Никифорович, 1900 р. народження, с. Івниця Андрушівського р-ну Житомирської області, українець, освіта вища педагогічна. Проживав у м. Запоріжжі. Помічник директора Запорізького педагогічного інституту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року у м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ШИШЛОВ Антон Васильович, 1903 р. народження, с. Михайло-Лукашеве, проживав у с. Криничне Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх к-спу "Заможник". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ШИШОВ Василь Володимирович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Вершина Перша Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ШІТЦ Адальберт Готлібович, 1906 р. народження, нар. і проживав у с. Ксенівка Люксембурзького р-ну (стара назва) Запорізької області (нині Володарського р-ну Донецької області), німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Зоря". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ШІТЦ Олександр Готлібович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Ксенівка Люксембурзького р-ну (стара назва) Запорізької області (нині Володарського р-ну Донецької області), німець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Зоря". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ШІШМАН Дмитро Степанович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Шофер колгоспу "Друга п'ятирічка" у с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ШКАРБАТОВСЬКИЙ Григорій Пилипович, 1897 р. народження, с. Кінські Роздори, проживав у с. Чапаєвка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Економорганізатор Чубарівського райвиконкому. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ШКАРУБА Петро Григорович, 1909 р. народження, ст. Долгінцеве Дніпропетровської області, українець, освіта вища педагогічна. Проживав у м. Бердянську Запорізької області. Директор 3-ї школи м. Бердянська. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ШЛАЇН Данило Семенович, 1888 р. народження, м. Відзи Новоолександрівського повіту Ковенської губернії (Литва), єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Комірник гужево-транспортної артілі "Нова Зоря". Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 жовтня 1939 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ШЛЕХТ Іван Христофорович, 1892 р. народження, с. Любомирівка Фріцтекерського р-ну Дніпропетровській області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта вища. Проживав у с. Кічкас (нині в межах м. Запоріжжя). Учитель неповної середньої школи в с. Кічкас. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ШЛЕХТ Фрідріх Фрідріхович, 1912 р. народження, с. Дармштадт (нині с. Переможне) Токмацького р-ну, проживав у с. Гохштадт (нині с. Високе) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня, студент 2-го курсу Одеського заочного інституту, член ЛКСМУ в 1931—1938 рр. Учитель місцевої неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ШЛІХТІНГ Іван Іванович, 1922 р. народження, нар. і проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Після закінчення середньої школи не працював. Особливою нарадою при НКВС СРСР 24 лютого 1943 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення 5 серпня 1947 року. Реабілітований у 1991 році.

ШЛЯГЕР Лев Семенович, 1917 р. народження, с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Робітник листопрокатного цеху № 2 заводу "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ШЛЯХОВИЙ Антон Кіндратович, 1874 р. народження, нар. і проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу "Великий Луг". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ШМАЛУН Семен Минович, 1896 р. народження, нар. і проживав у с. Царицин Кут (нині с. Приморське) Василівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Постановою УДБ УНКВС по Запорізькій області від 4 серпня 1939 року рішення "трійки" скасоване. Відомостей про звільнення з ув'язнення у кр. справі немає. Реабілітований у 1991 році.

ШМАЛУН Йосип Минович, 1909 р. народження, нар. і проживав у с. Царицин Кут (нині с. Приморське) Василівського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня. Шофер колгоспу ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Постановою УНКВС по Запорізькій області від 21 грудня 1939 року рішення "трійки" скасоване. Відомостей про звільнення з ув'язнення у кр. справі немає. Реабілітований у 1991 році.

ШМАЛЬЦ Андрій Андрійович, 1898 р. народження, м. Одеса, німець, неписьменний. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар листопрокатного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 9 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШМАРКО Юхим Панасович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Скельки Василівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Колгоспник к-спу "Червоний путіловець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ШМЕЛЬОВ Микола Васильович, 1909 р. народження, с. Макарово Тамаринського р-ну Нижньо-Волзького краю, росіянин, освіта початкова. Проходив строкову службу стрільцем-радистом у військовій частині 1589 в м. Запоріжжі. Особливою нарадою ДПУ УРСР 21 лютого 1934 року засуджений до 3 років заслання в Північний край. Реабілітований у 1971 році.

ШМІДТ Фрідріх Фрідріхович, 1887 р. народження, нар. і проживав у с. Райхенфельд (нині с. Плодородне) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Конюх колгоспу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку та місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ШМІДТГАЛЬ Олександр Олександрович, 1911 р. народження, с. Андребург (нині с. Чорноземне), проживав у с. К. Лібкнехта (нині с. Лугівка) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта вища педагогічна. Директор неповної середньої школи. Особливою нарадою при НКВС СРСР 4 листопада 1942 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 січня 1943 року в м. Свердловську (Росія). Реабілітований у 1959 році.

ШМІДТГАЛЬ Отто Іванович, 1913 р. народження, с. Миколай-Поле Новомиколаївського р-ну Запорізької області, німець, освіта вища педагогічна. Проживав у с. Лінденау (нині с. Любимівка) Токмацького р-ну Запорізької області. Вчитель. Особливою нарадою при НКВС СРСР 24 квітня 1942 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Після звільнення з ув'язнення в 1951 році проживав у Казахстані. Реабілітований у 1956 році.

ШМОРГАЙ Василь Андрійович, 1894 р. народження, смт. Новомиколаївка, проживав у с. Різдвянка Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Швець колгоспу "Червоний партизан". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ШНОРЕ Альберт Іванович, 1888 р. народження, м. Рига, латиш, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Волочильник заводу "Інтернаціонал". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 5 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 січня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ШОЙХЕТ Ісаак Давидович, 1906 р. народження, м. Теофіполь Хмельницької області, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 квітня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШОПОВ Георгій Іванович, 1907 р. народження, с. Трояни, проживав у с. Андрівка Бердянського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Охоронник кам'яного кар'єру Бердянської міськради. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 10 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШОСТАК Йосип Іванович, 1897 р. народження, с. Давидівка Якимівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Коновод Дніпробуду. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ШПАК Василь Остапович, 1894 р. народження, с. Петро-Свистунове, проживав на х. Ворошилове (нині в межах м. Вільнянська) Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, рядовий колгоспник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 2 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 грудня 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ШПАК Григорій Корнійович, 1893 р. народження, нар. і проживав у с. Заливне Новомиколаївського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Завідуючий колбудом колгоспу "Авангард". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року у м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ШПАК Денис Романович, 1895 р. народження, с. Петро-Свистунове, проживав у с. Ясинувате Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Конюх колгоспу "Дніпрельстан". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 листопада 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ШПАК Дмитро Антонович, 1906 р. народження, с. Довгівка Нікопольського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта середня. Проживав у с. Благовіщенка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області. Учитель Благовіщенської середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 травня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ШПАК Іларіон Романович, 1892 р. народження, с. Петро-Свистунове, проживав у с. Ясинувате Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Пастух колгоспу "Дніпрельстан". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 23 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 листопада 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ШПАРВІРТ Карл Едуардович, 1896 р. народження, м. Харків, німець, малограмотний. Проживав у м. Молочанську Токмацького р-ну Запорізької області. Головний механік промартілі "Технік" в м. Молочанську. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 8 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер в ув'язненні, вірогідно, в 1940 році. Реабілітований у 1991 році.

ШПЕРЛІНГ Іван Адамович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Новокраснівка Розівського р-ну Запорізької області (нині Володарського р-ну Донецької області), німець, освіта початкова. Голова к-спу "7-й з'їзд Рад". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ШПЕРЛІНГ Іван Якович, 1896 р. народження, с. Грінфельд Володарського р-ну Донецької області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у с. Маринівка Куйбишевського р-ну Запорізької області. Сільдоруповноважений при Кузнецівській сільраді. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ШПЕРЛІНГ Петро Пилипович, 1910 р. народження, нар. і проживав у с. Новокраснівка Розівського р-ну Запорізької області (нині Володарського р-ну Донецької області), німець, освіта початкова. Сторож молочно-товарної ферми к-спу "Димитровський". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 5 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ШПЕРЛІНГ Пилип Якович, 1921 р. народження, с. Чучкіно Горьковського р-ну Омської області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Маринівка Куйбишевського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу "Голос колективіста". Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 липня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ШПИК Яків Трохимович, 1889 р. народження, с. Базилівщина Машівського р-ну Полтавської області, українець, освіта вища, член РКП(б) у 1917—1921 рр. Проживав у м. Запоріжжі (Шосте селище). Начальник управління водоканалізації м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШПИРКО Гаврило Андроникович, 1882 р. народження, с. Юзкуй Генічеського р-ну Херсонської області (за старим адмін.-територ. поділом), росіянин, освіта середня. Проживав у с. Кизияр (нині його немає) Мелітопольського р-ну Запорізької області. Учитель Кизиярської неповної середньої школи. Особливою нарадою при НКВС СРСР у квітні 1938 року засуджений до 3-х років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ШПУНДРА Леонтій Олексійович, 1885 р. народження, с. Коврай Золотоніського р-ну Черкаської області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Терса Гуляйпільського р-ну Запорізької області. Заготовлювач Верхньотерсянського сільського споживчого товариства. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ШРАМКО Михайло Якович, 1889 р. народження, с. Перекопівка Роменського р-ну Сумської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Машиніст компресора комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 13 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ШРЕДЕР Вільгельм Вільгельмович, 1908 р. народження, с. Миколайдорф (нині с. Миколаївка) Бердянського р-ну, проживав у с. Маринопіль (нині с. Мар'ївка) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Зоотехнік колгоспу ім. Водоп'янова. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ШРЕДЕР Гергард Гергардович, 1889 р. народження, с. Вальдгейм (нині с. Владівка) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Стругальник ремонтно-механічного цеху комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 24 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 7 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ШТЕЙНГАРДТ Петро Петрович, 1913 р. народження, с. Ліхтфельд (нині с. Грушівка), проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Бухгалтер промартілі "1-е Травня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. 11 лютого 1939 року звільнений з ув'язнення за відсутністю доказів обвинувачення. Заарештований 4 вересня 1941 року і Особливою нарадою при НКВС СРСР у 1942 році засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1991 році.

ШТЕЙНГАУЕР Адольф Рудольфович, 1909 р. народження, с. Генталь (стара назва) Житомирської області, німець, освіта вища. Проживав у с. Гнаденфельд (нині с. Богданівка) Чернігівського р-ну Запорізької області. Старший ветеринарний лікар райземвідділу. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 27 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ШТЕЛЬВАГ Олександр Карлович, 1906 р. народження, м. Краматорськ Донецької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Мар'ївка Мелітопольського р-ну Запорізької області. Обліковець колгоспу "Марієнфельд". Особливою нарадою при НКВС СРСР 7 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ШТЕНГЕЛОВ Степан Федорович, 1884 р. народження, с. Петрівка, проживав у с. Ботієве Приазовського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Бригадир городньої бригади колгоспу "Друга п'ятирічка" у с. Ботієве. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ШТЕНСЬКИЙ Едмунд Яковлевич, 1919 р. народження, с. Карлсвельд Плужанського р-ну Вінницької області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у с. Тимошівка Михайлівського р-ну Запорізької області. Колгоспник к-спу ім. К. Цеткін. Заарештований 3 вересня 1941 року Михайлівським РВ УНКВС по Запорізькій області і подальша його доля невідома. Реабілітований у 1991році.

ШТЕРН Август Фрідріхович, 1897 р. народження, с. Потроневка Тульської губернії (Росія), німець, освіта початкова. Проживав у с. Лінденау (нині с. Любимівка) Токмацького р-ну Запорізької області. Конюх місцевого к-спу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 жовтня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі.Звільнений 20 січня 1939 року. Реабілітований у 1991 році.

ШТЕФАН Максим Назарович, 1904 р. народження, с. Покровське Нікопольського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Заступник головного бухгалтера Запорізького коксохімзаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ШТОББЕ Вільгельм Петрович, 1907 р. народження, с. Лінденау (нині с. Любимівка) Токмацького р-ну, проживав у с. Гнаденталь (нині с. Благодатне) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Агротехнік к-спу "Отто Шмідт". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 листопада 1937 року в м. Мелітополі. Реабілітований у 1959 році.

ШТОББЕ Генріх Якович, 1911 р. народження, нар. і проживав у с. Гомберг (нині с. Кам'янка) Чернігівського р-ну Запорізької області, німець, комірник колгоспу "Комсомолець". Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ШТРАУС Теодор Павлович, 1898 р. народження, с. Миколаївка Валківського р-ну Харківської області (за старим адмін.-територ. поділом), німець, освіта початкова. Проживав у с. Багатівка Розівського р-ну Запорізької області. Коваль к-спу ім. Косарєва. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1959 році.

ШТРЕЙБ Ренгольд Карлович, 1881 р. народження, с. Гофенталь (пізніше с. Ясне, нині в межах м. Молочанська), проживав у с. Фішау (нині с. Рибалівка) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Сторож колгоспу ім. Андре Марті. Особливою нарадою при НКВС СРСР 14 жовтня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ШУДРИК Федір Павлович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Єжове (нині с. Кірове) Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Коваль артілі "Димитровська". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ШУЛЬГА Андрій Іванович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Новогорівка Токмацького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу "Жовтнева перемога". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 червня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1959 році.

ШУЛЬГА Семен Пилипович, 1894 р. народження, м. Керч (Крим), українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий виробництвом артілі "Коопремонт". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ШУЛЬЦ Альберт Вільгельмович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Вишнювате Розівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тракторист к-спу "Кіршвальд". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 9 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 листопада 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ШУЛЬЦ Вільгельм Готлібович, 1890 р. народження, с. Фріденталь (нині с. Мирівка) Новомиколаївського р-ну Запорізької області, німець, освіта вища. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Хірург, головний лікар Верхньохортицької районної лікарні. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ШУЛЬЦ Генріх Генріхович, 1876 р. народження, с. Солодари Володарської волості Волинської губернії, німець, малограмотний. Проживав у с. Гнаденфельд (нині с. Богданівка) Чернігівського р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. К. Маркса. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 вересня 1937 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Помер 20 вересня 1940 року в концтаборі м. Орел (Росія). Реабілітований у 1989 році.

ШУЛЬЦ Гуго Альбертович, 1925 р. народження, с. Альтмунталь (нині с. Заможне), проживав у с. Тігенгаген (нині с. Левадне) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Шлях Леніна".Особливою нарадою при НКВС СРСР 13 липня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ШУЛЬЦ Едуард Якович, 1884 р. народження, с. Устинівка Малинського р-ну Житомирської області, німець, малограмотний. Проживав у с. Лінденау (нині с. Любимівка) Токмацького р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. Енгельса. Особливою нарадою при НКВС СРСР 28 жовтня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1989 році.

ШУЛЬЦ Іван Адольфович, 1903 р. народження, м. Оріхів Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер точної механіки Дніпровського алюмінієвого заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 2 листопада 1938 року . Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ШУЛЬЦ Рудольф Карлович, 1910 р. народження, м. Оріхів того ж р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Геодезист Запоріжбуду комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ШУМАКОВА Лідія Якимівна, 1910 р. народження, с. Любимівка, проживала у с. Валентинівське Оріхівського р-ну Запорізької області, українка, освіта початкова. Рядова колгоспниця к-спу ім. Фурманова. Померла під час слідства в тюрмі м. Златоуста Челябінської області 25 жовтня 1942 року. Реабілітована у 1991 році.

ШУМАХЕР Яків Адамович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Райхенфельд (нині с. Плодородне) Михайлівського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Сталіна. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 вересня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

36 Зам.. № 3374

ШУПИК Олександр Тихонович, 1904 р. народження, с. Григор'ївка Васильківського р-ну Дніпропетровської області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Пологах того ж р-ну Запорізької області. Старший податковий інспектор райфінвідділу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

Щ

ЩЕДРІН Андрій Іванович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Кам'янка-Дніпровська того ж р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова, селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ЩЕДРІН Борис Пилипович, 1885 р. народження, нар. і проживав у с. Кам'янка-Дніпровська того ж р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Сторож колгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 16 січня 1938 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ЩЕДРІН Петро Іванович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Кам'янка-Дніпровська того ж р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Тесляр Нікопольського міськкомунгоспу Дніпропетровської області. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ЩЕДРОВСЬКА Анастасія Василівна, 1909 р. народження, с. Михайло-Лукашеве Вільнянського р-ну Запорізької області, українка, малограмотна. Проживала в м. Запоріжжі. Домогосподарка. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 липня 1937 року віддана під гласний нагляд за місцем проживання на 2 роки. Реабілітована у 1989 році.

ЩЕКОТИХІН Василь Григорович, 1860 р. народження, нар. і проживав у м. Олександрівську (нині м. Запоріжжя), національність не встановлена, освіта початкова. Домовласник. Олександрівським Губревтрибуналом 2 січня 1921 року засуджений до розстрілу, а 31 березня 1921 року розстріл замінений ув'язненням на 5 років в концтабір. Реабілітований у 1991 році.

ЩЕЛКУНОВ Юхим Тимофійович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова, селянин-одноосібник. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 квітня 1938 року в м. Запоріжжі.. Реабілітований у 1957 році.

ЩЕРБАК Борис Юхимович, 1894 р. народження, нар. і проживав у с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Бригадир к-спу ім. Будьонного. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1963 році. Місце поховання невідоме.

ЩЕРБАК Григорій Самсонович, 1893 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Сторож к-спу "Спартак". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 15 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЩЕРБАК Кузьма Трифонович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Водій Новоспасівського заводу № 49. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЩЕРБАК Лаврентій Пантелеймонович, 1900 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Дзержинське (так записано у справі) Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Тракторист к-спу "Кімовець". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЩЕРБАК Михайло Михайлович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Вантажник заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року у м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЩЕРБАНЬ Павло Антонович, 1897 р. народження, нар. і проживав у с. Новоспасівка (нині с. Осипенко) Бердянського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Пічник колгоспу ім. Котовського. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 травня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЩЕРБАХА Михайло Сергійович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 28 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 22 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЩЕРБИНА Антон Трохимович, 1893 р. народження, м. Токмак, проживав у с. Шевченко Перше Токмацького р-ну (за старим адмін.-територ. поділом) Запорізької області. Черговий підстанції м. Токмака. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЩЕРБИНА Іван Іванович, 1915 р. народження, с. Тернівка (нині в межах м. Павлограда) Павлоградського р-ну Дніпропетровської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Рахівник відділу Запоріжбуду. Заарештований 21 листопада 1932 року. Постановою Запорізького міськвідділу ДПУ 29 грудня 1932 року з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

ЩЕРБИНА Іван Ілліч, 1895 р. народження, с. Тернівка (нині в межах м. Павлограда) Павлоградського р-ну Дніпропетровської області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Агент постачання коксохімкомбінату. Заарештований 21 листопада 1932 року. Постановою Запорізького міськвідділу ДПУ 13 січня 1933 року з-під варти звільнений. Реабілітований у 1991 році.

ЩЕРБИНА Никон Никонович, 1907 р. народження, с. Карачекрак (нині с. Підгірне) Василівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у с. Ворошилівка (нині с. Жовтневе) Токмацького р-ну Запорізької області. Чорнороб Велитокмацького зернорадгоспу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 вересня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1956 році.

Ю

ЮДИЧЕВ Іван Сергійович, 1896 р. народження, нар. і проживав у м. Гуляйполі того ж р-ну Запорізької області, росіянин, неписьменний. Швець. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 19 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 березня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЮЗЕФОВИЧ Броніслав Леонтійович, 1899 р. народження, с. Кутюжани Бельцівського повіту Бесарабської губернії, поляк, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер ремонтно-механічного цеху Дніпровського алюмінієвого заводу. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 18 січня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 1 лютого 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЮЗЕФОВИЧ Владислав Владиславович, 1895 р. народження, нар. і проживав у м. Запоріжжі, литовець, освіта неповна середня. Ніде не працював. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 листопада 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЮЗЕФОВИЧ Михайло Лаврентійович, 1903 р. народження, с. Александрони Бельцівського повіту Бесарабської губернії, поляк, освіта середня технічна. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер листопрокатного цеху заводу "Запоріжсталь". НКВС СРСР і Прокурором СРСР 16 листопада 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Помер 8 липня 1944 року в ув'язненні. Реабілітований у 1962 році. Місце поховання невідоме.

ЮНІКІНД Іван Генріхович, 1891 р. народження, с. Гохгейм (стара назва) Оріхівського р-ну, проживав у с. Орлове Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Боніфікатор Молочанської малярійної станції. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 21 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 листопада 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЮРАШКЕВИЧ Лев Васильович, 1908 р. народження, м. Варшава, росіянин, освіта середня спеціальна. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер Запорізького заводу № 29 ім. Баранова. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 16 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 листопада 1937 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1989 році.

ЮРИК Яків Андрійович, 1907 р. народження, с. Туркенівка (нині с. Малинівка), проживав у с. Воздвижівка Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта середня, кандидат у члени ВКП(б) в 1931—1934 рр. Директор Воздвижівської неповної середньої школи. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 жовтня 1937 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЮРКІН Роман Ісайович, 1868 р. народження, с. Кожанівка Староюрківської волості Гомельського повіту Могилевської губернії, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Олександрівську (нині м. Запоріжжя). Каменотес-приватник. Заарештований 16 грудня 1920 року кримінальним розшуком м. Олександрівська. 27 грудня 1920 року справа передана в Губревтрибунал. Майно конфісковане. Подальша доля невідома. Реабілітований у 1991 році.

ЮРКІНА Любов Романівна, 1902 р. народження, нар. і проживала у м. Олександрівську (нині м. Запоріжжя), росіянка, освіта початкова. Домогосподарка. Заарештована 18 грудня 1920 року кримінальним розшуком м. Олександрівська. 27 грудня 1920 року справа передана в Губревтрибунал. Майно конфісковане. Подальша доля невідома. Реабілітована у 1991 році.

ЮРЧЕНКО Захар Омелянович, 1899 р.народження, нар. і проживав у с. Олексіївка Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова, член ВКП(б) в 1930—1936 рр. Рядовий колгоспник к-спу "13 років Жовтня". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЮРЧЕНКО Никифор Венедиктович, 1895 р. народження, с. Олексіївка, проживав у с. Титове Куйбишевського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Обліковець к-спу "Вирішальний". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 10 травня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЮРЧЕНКО Семен Кирилович, 1898 р. народження, нар. і проживав у с. Августинівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Тракторист к-спу ім. Молотова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській областіі 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ЮХНО Семен Мятвійович, 1902 р. народження, с. Велике Подороської волості Вовковиського повіту Гродненської губернії, освіта початкова, член ВКП(б) до 1932 року. Проживав у м. Запоріжжі, експедитор листопрокатбуду комбінату "Запоріжсталь". Прокурором СРСР 16 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 27 грудня 1937 року. Реабілітований у 1955 році. Місце поховання невідоме.

Я

ЯВИСЕНКО Андрій Феодосійович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Електрик пасажирських поїздів станції Запоріжжя-Перше. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЯВІСЬ-ЯВИСЕНКО Павло Феодосійович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Кушугум Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Водій ПЧ-15 станції Запоріжжя-Друге. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 25 березня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 25 квітня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЯВОРСЬКИЙ Антон Миколайович, 1902 р. народження, с. Дубові Махаринці Козятинського р-ну Вінницької області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Слюсар Дніпровського алюмінієвого заводу. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 22 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Звільнений з ув'язнення у 1943 році. Служив у Радянській Армії. Реабілітований у 1956 році.

ЯГУДІН Умер Махумеджанович, 1891 р. народження, с. Могиловська Неверкимського р-ну Куйбишевської області, татарин, малограмотний. Проживав у м. Запоріжжі (Восьме селище). Вантажник Запорізького коксохімзаводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЯКИМЦОВ Герасим Харлампійович, 1888 р. народження, нар. і проживав у с. Розумівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Шевченка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ЯКИМЦОВ Василь Харлампійович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Розумівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Орджонікідзе. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 січня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЯКИМЦОВ Василь Харлампійович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Розумівка Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Колгоспник к-спу ім. Орджонікідзе. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ЯКОВЛЄВ Петро Кузьмич, 1899 р. народження, с. Михайло-Лукашеве Вільнянського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий планово-економічним відділом заводу "Комунар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1957 році.

ЯЛАНСЬКИЙ Стефан Спиридонович, 1898 р. народження, м. Гуляйполе, проживав у с. Нове Запоріжжя Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Комірник к-спу "Плугатар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЯЛАНСЬКИЙ Юрій Григорович, 1900 р. народження, с. Новоіванівка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Вчитель математики СШ № 1 м. Запоріжжя. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 15 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 травня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЯЛАНСЬКИЙ Юрій Григорович, 1900 р. народження, с. Новоіванівка Оріхівського р-ну Запорізької області, українець, освіта вища. Проживав у м. Запоріжжі. Учитель школи фабрично-заводського навчання Дніпровського алюмінієвого заводу. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 червня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ЯМПОЛЬСЬКИЙ Марко Борисович, 1889 р. народження, м. Дніпропетровськ, єврей, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Завідуючий Запорізьким відділом постачання Облбудтресту. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 30 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1957 році.

ЯМПОЛЬСЬКИЙ Рувим Соломонович, 1882 р. народження, м. Дніпропетровськ, єврей, освіта середня. Проживав у с. Єжове (нині с. Кірове) Оріхівського р-ну Запорізької області. Завідуючий місцевою аптекою. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 червня 1938 року. Реабілітований у 1957 році. Місце поховання невідоме.

ЯН Карл Теодорович, 1923 р. народження, с. Багатівка,проживав у с. Водяне (нині с. Титове) Куйбишевського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Фельдшер. Особливою нарадою при НКВС СРСР 5 вересня 1942 року засуджений до 5 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ЯНАКОВ Іван Георгійович, 1908 р. народження, нар. і проживав у с. Райнівка Приморського р-ну Запорізької області, болгарин, освіта початкова. Пастух колгоспу "Колективіст" в с. Райнівка. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 14 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 29 листопада 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЯНКОВ Олександр Агейович, 1899 р. народження, с. Веселе Запорізького р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Столяр Дніпроенерго. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 20 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 червня 1938 року. Реабілітований у 1991 році. Місце поховання невідоме.

ЯНКОВСЬКИЙ Людвіг Станіславович, 1904 р. народження, с. Лісна Ізяславського р-ну Хмельницької області, поляк, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Меблевик. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 28 жовтня 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 14 листопада 1937 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЯНЦЕН Василь Іванович, 1913 р. народження, с. Блюменфельд (стара назва) Нікопольського р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта неповна середня. Проживав у с. Смоляне Запорізького р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. Шмідта в с. Смоляному. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЯНЦЕН Генріх Францович, 1881 р. народження, с. Новоподільськ Сталіндорфського р-ну (старі назви) Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Сторож контори комбінату "Запоріжсталь". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ЯНЦЕН Генріх Юліусович, 1914 р. народження, с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Робітник Запорізького трамвайного парку. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Рішенням УДБ НКВС по Запорізькій області 23 січня 1939 року справа припинена. Відомостей про звільнення з ув'язнення немає. Реабілітований у 1991 році.

ЯНЦЕН Давид Генріхович, 1901 р. народження, с. Канцерівка Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Проживав у с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя). Бухгалтер заводу "Ковкий чавун" у с. Верхня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ЯНЦЕН Дітріх Петрович, 1900 р. народження, нар. і проживав у с. Долинське Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тваринник колгоспу ім. Димитрова в с. Долинському. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЯНЦЕН Дітріх Петрович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Мінстенберг (нині с. Прилуківка) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Сторож державного млина. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЯНЦЕН Дітріх Петрович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Мінстенберг (нині с. Прилуківка) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Тесляр державного млина. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЯНЦЕН Дітріх Якович, 1903 р. народження, с. Бабурка, проживав у с. Нижня Хортиця Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Калініна у с. Нижня Хортиця. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЯНЦЕН Іван Петрович, 1902 р. народження, нар. і проживав у с. Долинське Запорізького р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Рядовий колгоспник к-спу ім. Димитрова в с. Долинському. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЯНЦЕН Петро Петрович, 1904 р. народження, нар. і проживав у с. Мінстенберг (нині Прилуківка) Мелітопольського р-ну Запорізької області, німець, освіта неповна середня. Тесляр. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЯНЦЕН Франц Мартинович, 1880 р. народження, с. Скелювате Вільнянського р-ну Запорізької області, німець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі (стара частина). Касир-обліковець Запорізької нафтобази. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 21 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЯНЦЕН Франц Петрович, 1895 р. народження, нар. і проживав у с. Долинське Запорізького р-ну Запорізької області, німець, малограмотний. Рядовий колгоспник к-спу ім. Димитрова в с. Долинському. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1960 році.

ЯНЦЕН Франц Францович, 1891 р. народження, нар. і проживав у с. Альтенау (нині с. Любимівка) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Чорнороб колгоспу "Роте Фане". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 6 жовтня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 19 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЯНЦЕН Яків Абрамович, 1909 р. народження, с. Верхня Хортиця (нині в межах м. Запоріжжя), німець, малограмотний. Проживав у с. Розенбах (нині с. Водяне) Запорізького р-ну Запорізької області. Рядовий колгоспник к-спу ім. Будьонного в с. Розенбах. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 17 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1959 році. Місце поховання невідоме.

ЯНЦЕН Яків Іванович, 1911 р. народження, с. Кисличувата Томаківського р-ну Дніпропетровської області, німець, освіта початкова. Проживав у Селянському селищі (нині в межах м. Запоріжжя). Колгоспник к-спу в Селянському селищі. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 29 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Дата виконання вироку і місце поховання невідомі. Реабілітований у 1959 році.

ЯНЦЕН Яків Петрович, 1912 р. народження, нар. і проживав у с. Шанзе (нині с. Снігурівка) Токмацького р-ну Запорізької області, німець, освіта початкова. Тракторист-комбайнер колгоспу "Рот Фронт". Особливою нарадою при НКВС СРСР 18 липня 1942 року засуджений до 8 років позбавлення волі. Реабілітований у 1957 році.

ЯРКІН Іван Миколайович, 1902 р. народження, с. Матвіївка Веселівського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Проживав у м. Запоріжжі. Роз'їзний поштовий працівник залізничної станції Запоріжжя-І. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 листопада 1937 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 20 листопада 1937 року. Реабілітований у 1956 році. Місце поховання невідоме.

ЯРОВИЙ Микола Гнатович, 1907 р. народження, нар. і проживав у м. Токмаку того ж р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Слюсар Токмацького заводу № 175. ім. Кірова. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 22 вересня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 4 жовтня 1938 року. Реабілітований у 1958 році. Місце поховання невідоме.

ЯСТРЕБОВ Яким Трохимович, 1889 р. народження, нар. і проживав у с. Дніпровка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької області, росіянин, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу ім. Постишева. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1956 році.

ЯСЮЛІНІС Антон Костянтинович, 1903 р. народження, м. Свентяни Віленської губернії (Литва), литовець, освіта середня. Проживав у м. Запоріжжі. Майстер по ремонту обладнання Дніпровського алюмінієвого заводу. НКВС СРСР і Прокурором СРСР 16 січня 1938 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1959 році.

ЯЦЕНКО Микита Калинович, 1899 р. народження, нар. і проживав у с. Агрофенівка Вільнянського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Коваль колгоспу ім. К. Маркса. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 1 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 3 травня 1938 року в м. Запоріжжі. Реабілітований у 1958 році.

ЯЦЕНКО Семен Аврамович, 1895 р. народження, с. Успенівка, проживав у с. Нове Запоріжжя Гуляйпільського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Завідуючий фермою к-спу "Плугатар". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 26 квітня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1957 році.

ЯЦУК Пилип Пантелеймонович, 1890 р. народження, нар. і проживав у с. Вербове Пологівського р-ну Запорізької області, українець, освіта початкова. Рядовий колгоспник к-спу "Ленінський шлях". "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 11 квітня 1938 року засуджений до розстрілу. Вирок виконано 8 травня 1938 року в м. Дніпропетровську. Реабілітований у 1958 році.

ЯЦУК Сава Юхимович, 1895 р. народження, с. Вербове, проживав у с. Чубарівка Пологівського р-ну Запорізької області, українець, малограмотний. Тесляр к-спу ім. Чубаря. "Трійкою" УНКВС по Дніпропетровській області 7 грудня 1937 року засуджений до 10 років позбавлення волі. Реабілітований у 1958 році.

ФОТОКАРТКИ РЕПРЕСОВАНИХ ГРОМАДЯН ОБЛАСТІ[1)]

Г. С. АБРАМОВ

І. М. АДАМОВИЧ

Г. Х. АНДРІАДІ

П. І. БАРКОВСЬКИИ

П. С БЕРЕГОВИЙ

Д. К. БОГАТИР

С І. БОРИМСЬКИЙ

Я. Д. БОРТЕНКО

П. Й. БУРГАРТ

[1)] У більшості слідчих справ фотокартки відсутні.

П. П. ДВОРНИК

І. П. ДЕМЕНКО

Є. Я. ДІК

І. І. ІВАЩЕНКО

Віктор КАЛИТЧУК

В. М. КІРАНОВ

П. П. КЛАССЕН

А. К. КОНЧАК

Ф. Ф. КОРОВАЙ

С. І. КРАВЧУК

М. Я. ЛЕПКЕ

Я. М. ЛІВШИЦЬ-ШЕРГНЕЗЕР

І. С. ЛЮТИЙ

І. Є. МОЙСЕЄНКО

Є. П. НАЗАРЕНКО

І. М. НАКАЗНИЙ

Г. В. ОРЛЕНК0

І. О. ПАВЛОВ

А. Д. ПЛЕЦЬКИЙ

І. Д. ПЛЕЦЬКИЙ

А. К. РЕПП

О. Г. РІХТЕР

В. Т. РУПП

А. К. РІЦ

В. М. СЕРДЮК

Т. Г. СОКЛАКОВ

Ю. Л. ФРАНКОВСЬКИЙ

Г. К. ХАНЕЦЬКИЙ

п. п. хІль

І. К. ЧЕРКЕЗ

Є. І. ЧЕРНЕНКО

Л. Я. ШУМАКОВА

Н. Н. ЩЕРБИНА

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ ТАБЛИЦІ

В 1-й книзі цього тому представлено короткі відомості про громадян, які були піддані політичним репресіям на території Запорізької області. Загалом, на сьогодні силами Науково-редакційного підрозділу тому "Реабілітовані історією. Запорізька область" опрацьовано слідчих справ на 3183 чоловіка. Звичайно, це лише частка, так би мовити, верхівка жахливого айсберга, ім'я якому — червоний терор. Про інших земляків, які стали жертвами тоталітарного режиму в СРСР, розкажуть наступні книги тому.

Звертаємо увагу читачів на те, що, як свідчать нижче наведені таблиці, від репресій постраждала найпрацездагніша частина населення віком 30—50 р.р. (81%). За національністю серед репресованих найбільше українців (майже половина), на другому місці — німці, на третьому — болгари. За соціальним станом і фахом серед "ворогів народу" найбільше селян (колгоспників). Нарешті, найважливіша і найтрагічніша цифра — серед 3183 репресованих 2457 (77,2%) було засуджено за першою категорією, тобто — розстріляно.

1. ВІК РЕПРЕСОВАНИХ

— до 25 років	223	7%
— до 40 років	1265	39,8%
— до 50 років	1093	34,3%
— до 60 років	456	14,3%
— до 70 років	132	4,2%
— більше 70 років	14	0,4%

Всього 3183 чол.

2. НАЦІОНАЛЬНІСТЬ

— українці	1458	45,8%
— німці	812	25,5%
— болгари	372	11,7%
— росіяни	262	8,2%
— поляки	86	2,7%
— євреї	83	2,6%
— білоруси	34	1%
— греки	31	1%
— латиші	9	0,3%
— литовці	9	0,3%
— вірмени	7	0,2%
— молдавани	7	0,2%
— естонці	5	0.2%
— китайці	5	0,2%
— італійці	2	0,07%
— румуни	1	0,03%

Всього 3183 чол.

3. СОЦІАЛЬНЕ ПОХОДЖЕННЯ

— з селян	2340	73,5%
— з робітників	420	13,2%
— з службовців	318	10%
— з ремісників	47	1,5%
— з міщан	4	0,12%
— з священослужит.	29	0,9%
— з торговців	6	0,18%
— інших	13	0,4%
— не встановлено	6	0,2%

Всього 3183 чол.

4. ПАРТІЙНІСТЬ

— чл. ВКП(б)	161	5%
— чл. ВЛКСМ	41	1,3%
— інші партії	30	1%
— позапартійні	2951	92,7%

Всього 3183 чол

5. ЗА ПОСАДОЮ

— колгоспники	11506	47,3%
— робітники	907	28,5%
— службовці	573	18%
— безробітні	69	2,2%
— одноосібники	66	2,1%
— керівники	31	1%
— священики	13	0,4%
— військ. служб.	11	0,3%
— учні, студенти	7	0,2%

Всього 3183 чол.

6. ЗМІСТ ВИРОКУ

— розстріл	2457	77,2%
— до 20 років ув'язн.	1	0,03%
— до 10 років	449	14,1%
— до 5 років	242	7,6%
— спецпоселення	17	0,54%
— самогубство в ув'язн.	4	0,12%
— звільнені з-під варти	10	0,32%
— невідомо	3	0, 09%

Всього 3183 чол.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ, АБРЕВІАТУРИ

Агітпроп — відділ агітації і пропаганди (у партійних органах)
АР — Автономна республіка
АРСР — Автономна радянська соціалістична республіка
БКП — Болгарська комуністична партія
БУПР — будинок примусових робіт
БУР(рос.) — барак посиленого режиму
ВКП(б) — Всесоюзна комуністична партія (більшовиків)
ВНО — відділ народної освіти
ВОХР — воєнізована (внутрішня) охорона
ВР — Верховна Рада
ВРНГ — Вища Рада народного господарства
ВРП — відділ робітничого постачання
ВТК — відділ технічного контролю
ВТТ — виправно-трудовий табір
ВТУЗ — вищий технічний учбовий заклад
ВУСПП — Всеукраїнська спілка пролетарських письменників
в/ч — військова частина
ВЧК(рос.) — Всеросійська надзвичайна комісія
ВУЧК(рос.) — Всеукраїнська надзвичайна комісія
ВУАМЛІН — Всеукраїнська асоціація марксо-ленінських інститутів
ВУЦВК — Всеукраїнський центральний виконавчий комітет
ГАРТ — назва літературного об'єднання в 30-х рр.
ГУББ — головне управління боротьби з бандитизмом
Губревтрибунал — губернський революційний трибунал
ГубЧК(рос.) — губернська надзвичайне комісія
ГУЛАГ (рос.) — Головне управління таборів
ДАДО — Державний архів Дніпропетровської області
ДАЗО — Державний архів Запорізької області
ДАКАР — Державний архів Кримської автономної республіки
д. б. — державна безпека
док. — документи
ДОПР(рос.) — будинок примусових робіт; будинок попереднього ув'язнення
ДПУ — Державне політичне управління
ДТСААФ — Добровільне товариство сприяння армії, авіації і флоту
ЗАГС — відділ запису актів громадянського стану
залізн. ст. — залізнична станція
ЗІС — завод інструментальних сталей (м. Запоріжжя)
КАРЛапрос) — Карагандинський табір ГУЛАГ МВС СРСР
КДБ — Комітет державної безпеки
КІМ — Комуністичний Інтернаціонал молоді
КК РРФСР — Кримінальний кодекс Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки
КК УРСР — Кримінальний кодекс Української Радянської Соціалістичної Республіки
Комінтерн — Комуністичний Інтернаціонал
Комнезам — комітет незаможних селян
КПЗ — камера попереднього затримання
КПРС — Комуністична партія Радянського Союзу
КП(б)У — Комуністична партія (більшовиків) України
КПУ — Комуністична партія України
кр. спр. — кримінальна оправа
КСМ — Комуністична спілка молоді
к-сп — колгосп
КривДРЕС -— Криворізька державна районна електростанція
ЛКСМУ — Ленінська комуністична спілка молоді України
ЛФТ(рос.} — легка фізична праця
м. — місто
МВ НКВС — міський відділ народного комісаріату внутрішніх справ

МВС — Міністерство внутрішніх справ
МДБ — Міністерство державної безпеки
МОДР — Міжнародна організація допомоги революціонерам
МТС — машинно-тракторна станція
МЮД — Міжнародний юнацький день
НЕП — нова економічна політика
нім. кол. — німецька колонія
НКВС — Народний комісаріат внутрішніх справ
НКДБ — Народний комісаріат державної безпеки
НКЮ — (Наркомюст) — Народний комісаріат юстиції
НСШ — Неповна середня школа
ОВО — Особливий військовий округ
ОдВО — Одеський військовий округ
ОДПУ — Об'єднане державне політичне управління
ОДСЧА — Особлива Далекосхідна Червона Армія
ОДТО ГУГБ(рос.) — відділення дорожно-транспортного відділу Головного управління державної безпеки НКВС
оп. — опис
ОП — оздоровчий пункт
ОСО(рос.) — Особлива нарада
ОСВОД(рос.) — Товариство порятунку на водах
ОУН — Організація українських націоналістів
пост. — постанова
ППО — протиповітряна оборона
РВ — районний відділ
РВК — районний військовий комісаріат
РВМ — районний відділ міліції
РДАСПІ — Російський державний архів соціально-політичної історії
РК — районний комітет
р-н — район
р-п — радгосп
РПК — районний партійний комітет
РЦЗВДНІ — Російський центр зберігання та вивчення документів новітньої історії
с. — село
СБ — служба безпеки
СБУ — Служба безпеки України
СВУ — Спілка визволення України
смт — селище міського типу
СОЗ — спільний обробіток землі
ССТ — сільське споживче товариство
ст. — станція
СУМ — Спілка української молоді
СШ — середня школа
с-ще — селище
ТСОЗ — Товариство спільного обробітку землі
УДБ — Управління державної безпеки
УКНО — Українська контрреволюційна націоналістична організація
УНКВС — Управління народного комісаріату внутрішніх справ
УНР — Українська народна республіка
УПА — Українська повстанська армія
УПСР — Українська партія соціалістів-революціонерів
ФЗН — фабрично-заводське навчання
ф-ка — фабрика
ц. — центр
ЦАМО РФ — Центральний архів міністерства оборони Російської Федерації
ЦВК — Центральний виконавчий комітет
ЦДАВО — Центральний державний архів вищих органів влади та державного управління
ЦДАГО — Центральний державний архів громадських організацій України
ц.р. — цього року
ШІЗО — штрафний ізолятор

ЗМІСТ

Вінок пам'яті і шани.....5
Передмова.....6

Розділ перший

О. М. ІГНАТУША, Л. І. КИРИЛАШ, О. В. СТАРУХ, В. Г. ТКАЧЕНКО, Є. Г. ЦОКУР
ПІД ЖОРНАМИ "КЛАСОВОЇ БОРОТЬБИ". Політичні репресії на Запоріжжі (1917—1940).....7

Розділ другий

МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ
(Архівні матеріали, спогади свідків, листи)

№ І. Звернення Олександрівської міської управи до населення міста про заходи по охороні громадського порядку у зв'язку з подіями в Петрограді.....45
№ 2. Із матеріалів Особливої слідчої комісії про розправу більшовиків над офіцерами.....45
№ 3. Телеграма Катеринославського губернського комісара повітовим комісарам про випадки дискредитації армії Української Народної Республіки та заходи по боротьбі з ними.....46
№ 4. Відозва Нестора Махна до громадян м. Катеринослава та губернії про розстріл контрреволюційних елементів.....46
№ 5. Зі звернення до громадян Радянської України про надання допомоги Всеукраїнській надзвичайній комісії.....47
№ 6. Вказівка голови Всеукраїнської надзвичайної комісії Лациса всім губернським та повітовим надзвичайним комісіям про боротьбу з контрреволюцією. спекуляцією і посадовими злочинам и.....47
№ 7. Зі статті голови ВУНК М. Лациса в газеті "Известия ВУЦИК" про оголошення червоного терору.....48
№ 8. З постанови Всеукраїнського з'їзду волосних виконавчих комітетів.....48
№ 9. Наказ Революційної військової ради республіки про заборону з'їзду повстанців.....48
№ 10. Циркуляр ЦК РКП(б) губкомам партії— вважати дезертирами членів партії, які виїжджають з України без дозволу ЦК КП(б)У.....49
№ 11. Постанова Всеукраїнського революційного комітету про оголошення Махна і його загонів поза законом.....50
№ 12. З постанови Всеукраїнського ревкому про застосування вищої міри покарання до активних контрреволюціонерів на Україні.....50
№ 13. З інструкції про боротьбу з бандитизмом і куркульськими повстаннями. Затверджена Радою народних комісарів УСРР.....51
№ 34. Наказ відділу управління Катеринославського губревкому про реєстрацію колишніх службовців. денікінців.....52
№ 15. Попередження голови продовольчої комісії 13-ї армії Петровсько-Строганівському волосному ревкому про покарання населення за невиконання продрозверстки.....52
№ 16. Розпорядження начальника Особливого відділення ВЧК при Реввійськраді Кавказького фронту военкому с. Якимівки Мелітопольського повіту про подання списків махновців.....52
№ 17. Наказ про розстріл махновців.....53
№ 18. Із звернення 5-го Всеукраїнського з'їзду Рад про амністію бандитів, що разкаялися.....53
№ 19. З наказу Катеринославського губвиконкому і РВР І-ї Кінної армії про розстріл заручників з куркульського елементу.....54
№ 20. З постанови Ради народних комісарів УСРР про надзвичайні трійки.....55
№ 21. Мандат начальнику Бердянської повітової міліції на право вилучення у населення повіту коней та майна.....55

№ 22. З розвідувального зведення бригади І-ї Кінної армії про стан махновських загонів.....55
№ 23. З телеграми Надзвичревкому всім ГУБНК про ізоляцію анархістів, есерів.....56
№ 24. З протоколу № 73/8 екстренного засідання Мелітопольського повітового партійного комітету про вилучення у населення 700000 пудів хліба.....56
№ 25. З протоколу засідання політбюро ЦК КП(б)У про посилення продовольчої заготівлі і відправлення хліба на Північ.....57
№ 26. З листа голови Запорізької губернської надзвичайної комісії секретарю губкому про видачу мандата Кобицькому для вербовки з членів компартії інформаторів.....57
№ 27. З протоколу загальних зборів комуністів Великотокмацької організації про необхідність негайного збирання продподатку в повіті.....58
№ 28. З циркулярного листа ЦК РКП(б) "Про анархістів".....58
№ 29. З доповіді секретаря Кам'янського райпарткому Мелітопольському повітпарткому про голод у районі.... 58
№ 30. З доповіді голови комісії допомоги голодуючим Мелітопольському повітовому комітету КП(б)У про поїздку до м. Харкова з проханням надати матеріальну допомогу громадянам повіту.....59
№31. З доповіді голови Балківського волосного комітету допомоги голодуючим Мелітопольському повітовому комітету про голод у районі.....59
№ 32. Звернення Запорізьких губернської комісії допомоги голодуючим та губернського виконавчого комітету Рад до всіх губерній України з проханням про допомогу.....60
№ 33. З доповіді секретаря Кам'янського райпарткому про голод на території району.....61
№ 34. З протоколу № 23 засідання Мелітопольського повітового комітету КП(б)У з порядком денним "Про голодуючих дітей".....61
№ 35. З протоколу засідання бюро Запорізького губкому КП(б)У про вилучення церковного майна.....61
№ 36. Відозва РСДРП(меншовиків) про незаконні арешти соціал-демократів Катеринославщини.....62
№ 37. Циркуляр № 78 народного комісаріату юстиції УСРР, голови Верховного трибуналу губюстам та губеревтрибуналам про зменшення кількості ув'язнених в тюрмах для скорочення витрат на їх утримання.....62
№ 38. Шифротелеграма ЦК КП(б)У губернським комітетам КП(б)У про заходи щодо розколу церкви.....63
№ 39. З обов'язкової постанови Великотокмацького виконкому Запорізької губернії про заборону продажу мяса та м'ясопрдуктів на базарах району.....64
№ 40. З протоколу № 28 засідання Мелітопольського повітового комітету КП(б)У з порядком денним "Про протиесерівську кампанію".....64
№ 41. З доповіді секретаря Кам'янського райпарткому секретарю Мелітопольського повітового парткому про голод на території району.....64
№ 42. Циркулярна вказівка секретаря ЦК КП(б)У Косіора про необхідність партійного контролю за проведенням агітаційно-пропагандистських заходів.....65
№ 43. З протоколу № 7 пленуму Великотокмацького повітового партійного комітету Запорізької губернії про направлення у повіт 30 відповідальних працівників для роз'яснення декрету про продподаток.....65
№ 44. Із річного звіту Запорізького повітвиконкому про голод у повіті.....65
№ 45. З протоколу № 7 засідання Великотокмацького волосного комітету КП(б)У про антирелігійну пропаганду в дні Пасхи.....66
№ 46. З циркуляру ЦК РКП(б) губкомам і обкомам РКП(б) "Про заходи боротьби з меншовиками".....66
№ 47. Інструкція Мелітопольського окружного відділу ДПУ районним інформаторам щодо створення мережі інформаторів на селі.....67
№ 48. З доповіді Великотокмацького райкому КП(б)У за липень 1923 року про політичний стан в районі.....68
№ 49. З інформації Бердянського окружного комітету КП(б)У Катеринославському губкому партії про боротьбу з духовенством.....69
№ 50. Виписка з протоколу закритого засідання бюро губернського комітету КП(б)У про дискредитацію Української комуністичної партії.....69
№51. З доповіді Мелітопольського окружного комітету КП(б)У про роботу Великотокмацького райкому партії в період голоду.....69

№ 52. Повідомлення Катеринославського губвідділу ДПУ про стан сіоністських угруповань на Катеринославщині..... 70
№ 53. Запит секретаря колегії Головпрофобру Я. Дроб'язко до агітпропу Запорізького окружкому з проханням надіслати компрометуючий матеріал на мешканців м. Запоріжжя....70
№ 54. Вказівка Державного політичного управління УСРР начальникам губвідділів і окрвідділень про недопущення до постановки ряду опер....71
№ 55. Українська радикальна партія про радянську владу на Україні....71
№ 56. Із спецзведення про настрої та судження населення Мелітопольщини у зв'язку зі смертю Дзержинского,....72
№ 57. Із спецзведення про настрої та судження різних верств населення Мелітопольщини у зв'язку зі смертю Дзержинського....73
№ 58. Із циркуляру ЦК ВКП(б) про непроходження партійного перепису членам ВКП(б), які перебувають в органах ДПУ на таємній роботі....73
№ 59. З постанови ЦВК про державні (контрреволюційні) і особливо для СРСР небезпечні злочини проти порядку управління....74
№ 60. Скорочений виклад статей Кримінального кодексу УСРР 1927р., які найчастіше застосовувалися в 30-50 роки....74
№ 61. Звернення Кам'янської сільради до жителів села Кам'янки про підписку на державну внутрішню виграшну селянську позику....75
№ 62. Доповідна записка члена бюро окружкому Павлова Запорізькому окружкому ЛКСМУ про настрої селян під час проведення хлібозаготівлі....75
№ 63. Зі звіту Запорізького окрвиконкому ВУЦВКу про хлібозаготівлю і заходи щодо наступу на куркуля....76
№ 64. Роз'яснення Народного комісаріату юстиції про заміну невиявленого збіжжя харчопродуктами, насінням, різними видами тягла і худоби....78
№ 65. Постанова ВУЦВКу і Раднаркому УСРР про заходи щодо розкуркулення селян....79
№ 66. З постанови Раднаркому УСРР про ознаки, за якими селянське господарство вважалося куркульським....79
№ 67. З телеграми ЦК КП(б)У про посилення роботи по хлібозаготовлі на місцях....80
№ 68. Із статті Й. Сталіна "Рік великого перелому" про успіхи колективізації....80
№ 69. Доповідна записка голови Зразкової сільради Кособоки голові Чубарівського райвиконкому про неподобства під час хлібозаготовель....81
№ 70. Рапорт А. О. Авраменка Чубарівському райпарткому про знущання в ході хлібозаготовель у с Олексіївці....82
№ 71. З протоколу загальних зборів СОЗів ім. Петровського ім. Ілліча та "Волі" Ботієвського району Мелітопольського округу про масове розкуркулення і виселення сімей за межі населених пунктів....82
№ 72. Із статті Й. Сталіна "До питання про політику ліквідації куркульства як класу"....84
№ 73. З пам'ятки про порядок розселення і виселення куркульських сімей....84
№ 74. Постанова ЦВК і РНК СРСР про ліквідацію землі і боротьбу з куркульством....85
№ 75. З протоколу загальних зборів села Спаського Мелітопольського району....85
№ 76. З інформаційної записки про хід розкуркулення селян в господарствах Молочанського, Ботієвського та Коларівського районів....86
№ 77. Заява до Наркомзему УСРР колишніх членів СОЗів с. Іванівки Мелітопольського округу про примусову колективізацію, втрату землі, зерна та ременту по виході з колгоспу....87
№ 78. З інформаційного зведення ЦКК КП(б)У про зловживання в ході колективізації та розкуркулення середняків....88
№ 79. З телеграми ЦК ВКП(б) центральним комітетам компартій республік, обкомам, райкомам, окружкомам про постанову партії від 3 жовтня 1930 р. щодо посилення боротьби з куркулем....88
№ 80. Кореспонденція з газети "Комуніст" про незадовільний стан хлібозаготовлі в Мелітопольському районі....89

№ 81. Лист завідуючого Софієвською дитячою колонією до ВУКООПСПІЛКИ про загрозу голоду й хвороб від нестачі продовольства....89
№ 82. Повідомлення з місць до Наркомосу УСРР про напівголодне існування вчительства....90
№ 83. З телеграми ЦК КП(б)У та РНК УРСР всім обкомам, міськкомам та райкомам партії про заборону надавати насінневу допомогу колгоспам і радгоспам України....90
№ 84. З постанови ЦВК і РНК СРСР про застосування розстрілу та 10-річного ув'язнення за розкрадання колгоспного майна....91
№ 85. Розпорядження Великотокмацького районного партійного комітету про виконання постанов ЦК ВКП(б) від 8.11.1932 року....92
№ 86. З постанови Раднаркому УСРР "Про заходи по посиленню хлібозаготівель"....92
№ 87. Лист секретаря Дніпропетровського обкому КП(б)У В. Молотову з додатком обвинувального висновку про притягнення до судової відповідальності керівників колгоспу ім. Чубаря Чубарівського району за саботаж хлібозаготівлі....93
№ 88. З інформаційної записки Василівського райпарткому Дніпропетровському обкому КП(б)У про хід хлібозаготівлі в районі....95
№ 89. З протоколу засідання бюро Великотокмацького районного партійного комітету про хід хлібозаготівель в артілях ім. Блюхера та ім. Будьонного....96
№ 90. Вказівка Й. Сталіна про міру покарання саботажникам хлібозаготівлі в Оріхівському районі....96
№ 91. Постанова ЦК ВКП(б) та РНК Союзу РСР про покарання саботажників хлібозаготівлі....97
№ 92. З інформаційного листа Дніпропетровської обласної прокуратури та обласного суду про роботу в галузі сприяння хлібозаготовлі за час з 1 по 5 грудня 1932 року — відомості по Мелітопольському району....99
№ 93. З інформації Дніпропетровської обласної прокуратури і обласного суду обкому КП(б)У про репресії, пов'язані з хлібозаготівельною кампанією....99
№ 94. З інформаційного листа Дніпропетровської обласної прокуратури та облсуду про сприяння хлібозаготівлі за час з 10.XI по 1.XII.1932 року....99
№ 95. З інформаційного листа Дніпропетровської обласної прокуратури та обласного суду про роботу в галузі сприяння хлібозаготівлі в Мелітопольському районі за станом на 20 грудня 1932 року....100
№ 96. Із позпорядження ЦК КП(б)У про вивезення зернового фонду колгоспів в рахунок плану хлібозаготіель....100
№ 97. Вказівка Дніпропетровського обкому КП(б)У всім міськпарткомам і райкомам області про застосування додаткових репресій до колгоспників....101
№ 98. Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У про покарання колгоспників, які саботують хлібозаготівлі....101
№ 99. Вказівка секретаря Мелітопольського районного партійного комітету та голови Мелітопольського районного виконавчого комітету Костянтинівському міжколгоспному осередку, сільраді та уповноваженим РПК про примусові заходи для прискорення хлібозаготівлі....102
№ 100. Ухвала бюро Мелітопольського районного партійного комітету про виключення з партії комуніста, який сказав, що колгоспники пухнуть з голоду....103
№ 101. З рішення бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У про чистку кадрів ззлізничного транспорту області від дезорганізаторських та контрреволюційних елементів....103
№ 102. Службова записка працівника Мелітопольського районного партійного комітету до завідуючого Мелітопольським районним відділом постачання про надання продовольчої допомоги комуністам....104
№ 103. Довідка про кількість голодуючих сімей та зростання смертності в Мелітопольському районі....104
№ 104. Розпорядження завідуючого Мелітопольським районним відділом постачання до правління Мелітопольського Ц. Р. К. про зміни у нормуванні при наданні продовольчої допомоги комуністам....105
№ 105. З політінформації уповноваженого по колгоспу "Коларово" Олександрівської сільради Якимівського райкому КП(б)У....105
№ 106. Клопотання Мелітопольського районного відділу постачання до Дніпропетровського обласного відділу постачання про збільшення хлібного пайка для робітників заводу "Металооб'єднання"....105

№ 107. З резолюції засідання бюро Кам'янсько-Дніпровського райкому КП(б)У про тяжкий стан дитячих установ району.....106
№ 108. Лист секретаря Мелітопольського районного партійного комітету до секретаря Дніпропетровського обласного комітету КП(б)У про зростання смертності на грунті голоду серед колгоспників та одноосібників району.....106
№ 109. Постанова бюро Мелітопольського районного партійного комітету про покарання за крадіжку колосків у колгоспах "Ударник" та ім. Постишева.....108
№ 110. З інформаційного зведення райуповноваженого ДПУ секретареві Михайлівського райкому КП(б)У та голові райвиконкому.....108
№ 111. Роз'яснення Наркомюсту УСРР Верхньодніпровському дільничному прокурору, як кваліфікувати різання колосків на власних городах.....109
№ 112. Наказ Наркомюсту та генерального прокурора республіки про кримінальну відповідальність за зрізування колосків.....109
№ 113. З інформаційного зведення райуповноваженого ДПУ секретареві Михайлівського райкому КП(б)У та голові райвиконкому "Про хід збиральної кампанії, її недоліки і політичний настрій села".....110
№ 114. З доповіді П. Постишева на 12-му з'їзді КП(б)У про необхідність підвищення пильності партійних організацій щодо проявів націоналізму.....110
№ 115. Постанова УНКВС по Дніпропетровській області про недоцільність читання студешами окремих книг з доданим актом експертизи.....111
№ 116. З обвинувального висновку у справі про притягнення до судової відповідальності православних священиків Великотокмацького району.....112
№ 117. Рішення ЦК ВКП(б) про репресування колишніх куркулів та інших вороже настроєних елементів.....113
№ 118. З оперативного наказу НКВС СРСР про репресування антирадянських елементів, порядок судочинства та виконання вироків.....113
№ 119. Оперативний наказ НКВС СРСР № 00486 про репресування членів сімей зрадників батьківщини, членів правотроцькістських шпигунсько-диверсійних організацій.....114
№ 120. Публікація в газеті "Червоне Запоріжжя" "Очистити апарат міськради від негідних людей".....119
№ 121. Акти про виконання вироку "трійки" УНКВС по Дніпропетровській області співробітниками Мелітопольського районного відділу НКВС.....120
№ 122 Зі спогадів генерала П. Григоренка про катування політв'язнів у тюрмі м. Запоріжжя.....121
№ 123. Звернення мешканки м. Оріхова Маєвської О. В. до Й. Сталіна з проханням переглянути справу репресованого чоловіка.....123
№ 124. Лист із тюрми колишнього директора Бердянської школи № 3 П. Г. Шкаруби до дружини.....124
№ 125. З протоколу № 82 засідання "трійки" УНКВС по Дніпропетровській області про засудження до вищої міри покарання 12-х жителів м. Запоріжжя та акт про виконання вироку.....124
№ 126. Ксерокопія зобов'язання про нерозголошення, яке давалося тими, кого звільняли з-під варти.....126
№ 127. Виписка з архівних документів про незаконні методи ведення слідства співробітниками НКВС.....127
№ 128. З шифрограми Берії, Щербакову, Маленкову, 3-й частині, секретарям обкомів, крайкомів, ЦК нацкомпартій, наркомам внутрішніх справ, начальникам УНКВС про дозвіл на застосування методів фізичного впливу до заарештованих.....128
№ 129. Лист учениці фельдшерської медичної школи м. Бердянська О. Максимюк до Й. Сталіна з проханням розібратися з долею її батька, репресованого у грудні 1937 р.....128
№ 130. Скарга політв'язня Жуліна І. Т. до Верховного прокурора СРСР про знущання над ним співробітників НКВС.....129
№ 131. Лист репресованого до Й. Сталіна зі скаргою на незаконне його засудження.....131
№ 132. Колективна заява громадян м. Запоріжжя до Л. Берії про незаконний арешт

Маклера Я. Б. 131
№ 133. З виступу на обласній партійній конференції начальника Запорізького управління НКВС про "засміченість" контрреволюційними елементами установ Запорізької області 133
№ 134. Скарга політв'язня К. К. Русінова Й. Сталіну на співробітників НКВС, які знущалися над ним під час ведення слідства 133
№ 135. З протоколу засідання бюро Мелітопольського міськпарткому про виконання прокуратурою і народним судом Указу Президії Верховної Ради СРСР від 26.06. 1940 р. про підвищення трудової дисципліни 134
№ 136. Наказ Народного комісара внутрішніх справ СРСР № 001354 про переселення німців з ряду областей України 135
№ 137. З постанови Василівського РК КП(б)У та виконкому райради про репресії до саботажників хлібозаготівель 136
№ 138. З інформації Великотокмацького РК КП(б)У Запорізькому ОК КП(б)У про "ворожі" розмови колгоспників 136
№ 139. З інформації Запорізького обкому КП(б)У до ЦК КП(б)У про небажані настрої населення міст і сіл області 136
№ 140. Лист керівників Запорізької області до керівництва УРСР з проханням збільшити кількість пайків голодуючим мешканцям сільської місцевості 137
№ 141. З розпорядження секретаря Запорізького обкому КП(б)У Л. Брежнєва про посилення боротьби з ворожими елементами — шпигунами, диверсантами і шкідниками 138
№ 142. Свідчення І. Сухаря, мешканця с Омельник Оріхівського району, про голод 1947 року 140
№ 143. З протоколу № 5 загальних зборів колгоспників колгоспу ім. Сталіна Комишуваської сільської ради Комишуваського району про виселення за межі України Заліської Т. С. 140
№ 144. Зі справи про виселення Підпалої Г. І. за межі України згідно з Указом Президії Верховної Ради СРСР від 24 лютого 1948 п. 141
№ 145. З протоколу № 28 засідання бюро Кам'янсько-Дніпровського РК КП(б)У про виселення за межі Української РСР Силіна В. С. 141
№ 146. Заява директора Запорізького педагогічного інституту Волкова Г. А. Генеральному прокурору СРСР з проханням про реабілітацію 141
№ 147. Скарга репресованого Дашевського Г. Л. Готові Верховної Ради СРСР Ворошилову про незаконне засудження 142
№ 148. Лист директора Дніпровського титано-магнієвого заводу Мірошникова П. І. до президії ЦК КПРС зі скаргою на незаконне засудження за вказівкою Л. Кагановича 144
№ 149. Висновок Управління КДБ по Запорізькій області відносно репресованого Авдієнка С. М. 145
№ 150. Постанова президії Запорізького обласного суду про реабілітацію незаконно засуджених до розстрілу п'ятьох громадян 146
№ 151. З виступу на пленумі Запорізького обкому КПУ першого секретаря обкому О. Титаренка про досвід боротьби з "нетрудовими елементами" 148
№ 152. Зі стенограми зборів партійного активу Запорізької області про ідеологічну роботу в сучасних умовах 148
№ 153. З інформації райкомів КПУ Запорізькому обласному комітету партії про зміст виступів на закритих партійних зборах 151
№ 154. Постанова Запорізького обкому портії про поведінку М. П. Киценка і лист з цього приводу до ЦК КПУ 151
№ 155. Постанова бюро Запорізького обкому КП України про вилучення з магазинів і бібліотек книги М. П. Киценка "Хортиця в героїці і легендах" 152
№ 156. Лист Малакова Д. Д. до Верховної Ради СРСР та КДБ по Дніпропетровській області з проханням допомогти розшукати могилу його батька, репресованого в 1938 році 153
№ 157. З протоколу № 5 засідання бюро Запорізького міськкому Компартії України про громадську думку щодо Народного Руху України за перебудову 154

№ 158. З доповіді першого секретаря Запорізького міськкому КПУ Ваната П. М. на пленумі міськкому партії про активну протидію Народному Рухові України 154
№ 159. З постанови бюро Запорізького обкому КПУ "Про першочергові заходи партійних комітетів області у зв'язку з проведенням установчого з'їзду "Народного Руху України за перебудову" 155
№ 160. З доповіді першого секретаря Запорізького міськкому компартії, члена ЦК КПУ Ваната П. М. на пленумі Запорізького міськкому та райкомів КПУ про небажану політизацію суспільства 155
№ 161. З доповіді першого секретаря Запорізького міськкому партії на міській партійній конференції про роботу комуністів в нових умовах 155
№ 162. З доповіді першого секретаря Мелітопольського міського комітету КПУ Томашевича на 31-й міській партійній конференції про вироблення рекомендацій, практичних заходів діяльності партійної організації 157
№ 163. Закон України про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні 157
№ 164. Постанова Верховної Ради України про тлумачення Закону України "Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні" 161
№ 165. Указ Президента України про заходи у зв'язку з 70-ми роковинами голодомору в Україні 163
№ 166. Розпорядження Президента України про додаткові заходи у зв'язку з 70-ми роковинами голодомору в Україні 164

Розділ третій

ТРАГІЧНІ ДОЛІ
(Біографічні нариси, статті)

І. Я. НАУМЕНКО. Гуляйпільський Батько 166
В. І. ШЕВЧЕНКО. Дорога в глухий кут 176
І. Я. НАУМЕНКО. Голгофа священномученика Сергія 182
А. З. КОМАНОВСЬКИЙ. Трагедія першого директора "Запоріжсталі" 187
П. П. РЕБРО. Як "погасили" зірку 191
В. І. ШЕВЧЕНКО. Лицар без страху і докору 195
Ж. А. КУЧМІЙ. Прочерк в анкеті лауреата 202
І. Я. НАУМЕНКО. "...Стояв за самостійну Україну" 207
С. Д. РЕВ'ЯКІН. Збирав пісні свого народу 213
Л. Л. МЕЛЬНИК. Е. Д. ОСИПЕНКО. Він був справжнім організатором 220
І. Я. НАУМЕНКО. Син класика літератури — жертва сталінізму 225
Р. М. ЧЕНДИРІНА. Останній політ сокола 231
Інна ШАПОШНИКОВА. Розстріляний талант 233
С. Д. РЕВ'ЯКІН. Читав лекції... українською 236
В. І. ШЕВЧЕНКО. Ухвалили: Іларіона Майбороду — розстріляти 242
І. Я. НАУМЕНКО. Судили за... думки 244
П. П. РЕБРО. Історія любові й ненависті 247
В. І. ШЕВЧЕНКО. Двічі засуджений 251
М. П. ШЕВЕЛЬОВ. З орденом Леніна — в тюрму 254
О. М. ЄМЕЦЬ. За любов до України 255
І. Я. НАУМЕНКО. І зробили їх ворогами 257
Лариса НОНКЕВА. Його повезли на світанку 263
В. І. ШЕВЧЕНКО. Мужність учителя 265
В. І. ГОЛОД. Без права на листування 268
І. Я. НАУМЕНКО. Сталінська розправа 270

В. І. ШЕВЧЕНКО. Терниста путь....274
О. М. ЄМЕЦЬ. В'язень кількох режимів....276
І. Я. НАУМЕНКО. За хліб наш насущний....278
І. Я. НАУМЕНКО. Помер у концтаборі....281
В. В. ЛЕНЬ. І ця справа — сфальсифікована....285
В. І. СІРЕНКО. Де ти, Степане Говяз?....288
В. І. ШЕВЧЕНКО. Не здався....291
В. П. ФОМЕНКО. Двом смертям не бувати?....294
І. Я. НАУМЕНКО. "Побажайте нам залишитися живими..."....294
Віктор ЩЕРБАТЕНКО. Безслідно зникали люди....296
Е. Д. ОСИПЕНКО. Його любила молодь....297
І. Я. НАУМЕНКО. За що судили... прокурора....301
М. І. ПАПІЙ. Сповідь моряка....304
В. І. ШЕВЧЕНКО. Стратили інженера Дніпрогесу....305
Л. Р. СОСНИЦЬКИЙ. Ні в чому не винен....307
В. П. НЕЧЕПОРЕНКО. "Я вернусь. Неодмінно вернусь..."....310
А. І. ПІДДУБНИЙ. Новокерменчик: грудень 1937-го....311
В. К. МОРОЗЮК. Повернений з небуття....315
І. Я. НАУМЕНКО, "Ви жертвою впали..."....317

Розділ четвертий

ПОВЕРНЕНІ ІМЕНА
(Біографічні довідки про репресованих у Запорізькій області)

А....322
Б....326
В....346
Г....358
Д....379
Е....390
Є....392
Ж....393
З....395
І....401
Й....403
К....403
Л....434
М....444
Н....459
О....467
П....471
Р....492
С....504
Т....522
У....532
Ф....533
Х....540
Ц....543

Ч....546
Ш....551
Щ....562
Ю....563
Я....564
Фотокартки репресованих громадян області....568
Інформаційно-аналітичні таблиці....572
Умовні скорочення, абревіатури....573

Науково-документальне видання

РЕАБІЛІТОВАНІ ІСТОРІЄЮ

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ

Книга перша

Головний редактор - П.П. Ребро

Завідуючий редакцією - С.Д. Рев'якін

Науковий редактор - В.Г. Ткаченко

Літературний редактор - І. Я. Науменко

Редактори - І.С. Дерев'янко, О.Я. Ткаченко, В.І. Шевченко

Комп'ютерний набір - С. О. Федоренко, О. В. Сова

Комп'ютерна верстка - Л. А. Станішевська

Здано до набору 09.09.2002 р. Підписано до друку 22.06.2004 р.
Формат 70x100 $^{1}/_{16}$. Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 56,772. Умов. друк. арк. 50,735. Умов. фарб.-відб. 50,735.
Зам. № 3374. Тираж 3000 прим.

Науково-редакційний підрозділ з підготовки та випуску
серії книг "Реабілітовані історією".
69035, м. Запоріжжя, пр. Леніна, 145, кімн. 207.

Комунальне підприємство "Запорізька міська друкарня
"Дніпровський металург".
69057, м. Запоріжжя, вул. Антенна, 4.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи,
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1345 від 06.05.2003 р.